הלכה · שולחן ערוך · מפרשים · עט סופר

עט סופר חלק א

רבי אליעזר זוסמן סופר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

עט סופר חלק א

רבי אליעזר זוסמן סופר

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/עט-סופר-חלק-א/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

עט סופר חלק א הקדמה 4
עט סופר חלק א פתיחה 8
עט סופר חלק א כלל א 17
עט סופר חלק א כלל ב 52
עט סופר חלק א כלל ג 68
עט סופר חלק א כלל ד 85
עט סופר חלק א כלל ה 93
עט סופר חלק א כלל ו 118
עט סופר חלק א כלל ז 142
עט סופר חלק א כלל ח 151
עט סופר חלק א כלל ט 172
עט סופר חלק א כלל י 187
עט סופר חלק א כלל יב 210
עט סופר חלק א כלל יג 221
עט סופר חלק א כלל יד 226
עט סופר חלק א כלל טו 235
עט סופר חלק א כלל טז 239
עט סופר חלק א כלל יז 249
עט סופר חלק א כלל יח 259
עט סופר חלק א כלל יט 273
עט סופר חלק א כלל כ 277
עט סופר חלק א כלל כא 285
עט סופר חלק א כלל כב 290
עט סופר חלק א כלל כג 303
עט סופר חלק א כלל כד 312
עט סופר חלק א כלל כה 326
עט סופר חלק א כלל כו 338
עט סופר חלק א כלל כז 349
עט סופר חלק א כלל כח 359

עט סופר חלק א הקדמה

יתברך הבורא ויתהלל הנותן תורה לעמו ישראל, להורות הדרך אשר ילך האדם ומצא מרגוע לנפשי ויחי לעולם, כי אורך ימים ליום שכולו ארוך, בימינה להוגה בה לשמה, כאשר צוני ה' מה הוא בחינם כי ה' חפץ למען צדקו, כי אם תצדק מה תפעל לו, כן אתה בחינם לא להרבות כבוד ביתו, ולהשיג מטרת חמצו לישב על גפי מרומי קרת, רק ילמוד לשם שמים, וסוף הכבוד לבא, אשר מרמיז מעשה המנורה זהב טהור בלי סיגים מחשבו זרות, כסתריה ופרחיה ממנה מעצמה, תהי', כי לא יבושו כל החוסים בהשי"ת, ולא צריך לעשות פעולה להגדיל שמו, כאמור רע"ק בשמך יקראוך וממקומך יושיביך, וסד"ש סי' אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות, מלאכת רבנות ודיינות, ההוראה ועסוק בתורה יומם ולילה להבין ולהורות כי הדן דין אמת נעשה שותף להקב"ה, אבל שנא את הרבנות ושדרה הנמשכת לך מן הרבנות ולא התנאה ותשתרר על העם ע"ב, בכל דבר שאדם עושה, וכל תפילה ותחנונים אשר ישפוך שיחו לפני השי"ת יצייר תמיד בנפשו שויתי ה' לנגדי, לא יתאונן אדם מת שנוגע לו ולגופו, כי אם מה שנוגע לכבוד השי"ת ולנפשו, כי קרוב ה' לקראיו באמת, כפי' רמב"ם עמו אנכי בצרה אם משתתף כבוד ה' בצרתו, אז אחלצהו ואכבדהו ע"ב, כאמור מן המצר קראתי רק ה', אז ענני במרחב ה', אבל מי שהשליך נפשו מה שנוגע לנפש אחרי ניו, וצועק כל היום מפני חמת המציק אשר הציק לו אשר כונן להשחית קניני ארציי, כי דר שמשו שמש הצלחה לא יהל עוד עלי אוהלו, ופחד אחזתהו כי שודד משכנו, וניע תנוע נודד ללחם ואין, אז רחוק ישועתו, כי ה' לא קרא, גם ה' הסיר תפילתו, כי מי ביקש רמוס חצרי, וכל היום שמי מנואץ אמר ה', עוד משמים ירעים עליו בקולות וברקים, עד שיקחו עיניו לדעת מה הוא יבקש משי"ת ותפילתו לחיקו ישוב כי תפילה לעני כי יעטוף בכחלצות עניית ודלות, בכל זאת רק לפני ה' מה שנוגע לה' ישפוך שיחו, אז ישועת ה' קרוב לבא אולי כוונת הפסוקים, אהבתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני, כי המה אזנו לי ובימי אקרא, אפפוני חבלי מות ומצרי שאול מצאוני. צרה ויגון אמצא, ובשם ה' אקרא, אנה ה' מלטה נפשי, חנון ה' וצדיק ואלקינו מרחם, ומוקשים מאוד להבין שאמר מצאוני, ואח"כ אמצא בעתיד, ונראה שאמר מלך החסיד, אהבתי כאחז"ל שכנ"י אמרה לפני הקב"ה אימתי אני אהובה לפניך בזמן שאתה שומע קול תחנוני עי' ילקוט מה לפעמים נראה כאמור סכות בענן לך מעבור תפילה, חלותי היא זה חולה שלי, שאני גרמתי שנשתנה ימין עליון יען שכל התפילה הי' מה שנוגע לקנינו זמניי, צרות גופניי, כי באמת ה' ברוב חסדיו הטה אזנו לי, עוד הם מדברים אני אשמע, אבל ובימי מה שנוגע לדבר יום ביומו אקרא, צעקתי במר לבי

בעבור חבל מות וצרי שאול אשר מצאוני, אבל החשתי מטוב מה שנוגע לנפש, נאלמתי דומיה, על כן עוד צרה ויגון לעתיד אמצא, ורחוק ישועתי מדברי שאגתי, אולם כאשר בשם ה' אקרא מה שנוגע לה' ולנפש, אנה ה' מלטה נפשי, אז חנון ה' ומרחם, וז"כ מש"ט הנפלא קפימל ז' [אמרו הנביאים לפני הקב"ה למה אתה מטיב לאו"ה, א"ל לפי שכתבתי ומשלם לשונאיו וכן הוא אומר הוי רב את יוצרו [ישעי' מ"ה] בא חבקוק עשה לו צורת עונה באדין ואמר איני זז מכאן עד שתעננני שנאמר ואצפה אמר הקב"ה אני מחזר על כל מי ששבר קרדומו יבא אצלי, התחיל צווח עד אנה ה' שועתי ולא תשמעו ענהו הקב"ה ואמר לו בן תורה אתה ולא ע"ה, כתוב לך אלף בלוה ואח"כ תאמר הודעני את הקץ וכן הוא אומר ויענני ה' עי' ילקוט חבקוק) ומאמר חתום וסתום להבין דברי חכמינו ז"ל, נראה כמו בעניני גשמיי צריך אדם לעשות השתדלות להביא טרף לביתו כי ברכת ה' בא תבא אם האדם סולל המסילה בזיעת אפי, כאחז"ל יכול יושב ובטיל ת"ל בכל אשר תעשה, ורק אם יסכרו מעיינות מערכת הטבע שאין עוד לאדם מבוא להחיות נפשו אז ה' יפתח ארובות אוצר הטוב להריק ברכה להם מן השמים כן דרכו בקודש בהשלמת נפשיי אשרי ההולכי בתורת ה' מנעוריו איש מלחמה ללחום נגד תכסיסי יצה"ר העומד על המצפה ללכוד ברשתו ישרי לב, ואם האויב מתגבר כי כוחו עז וחיציו שנונים כמעט שכנה דומה נפש ילוד אשה, אז השי"ת עומד בימינו לעזור לו, דבא לטהר מסייען לו, כאחז"ל צפה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ה' לא יעזבנו בידו, אבל אם אין אני לי מי לי, כי עזרת ה' רק עם גבורי בה שיעשו מה שביכלתם, ולא להשליך על ה' לבדו, וכן אריכות הגלות בעוה"ר לא ה' פעל כל זאת, כי לא קצרה יד ה' מלהושיע, כי עונותיכם הבדי, ו צועק הנביא, כי היום אם בקולו תשמעו וכל תפילה ותחינה יהי' בעבור גלות השכינה ומה שנוגע לקדושת ארץ הקדושה, אולם לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו לפני ה', ולא מה שנוגע לכבודו, כי אם צעקת בנ"י מעבודה קשה וצרת ועול הגלות, כפי' הכ"ל פסוקי' בידמי, קול נשמע מציון, קול נהי וקינה מה שנשמע, רק איך שודרנו מה שנוגע להם בשנו מאוד כי עזבנו ארץ. באמת אנו בושים ונכלמים עד מאד מנהי זה שהוא התפעלות על דברים פחותים וגרועים ועזבנו ההרגש והצער על דברים עיקרים שהם ארץ הקדושה שאבדנוה והי' מקום השלמית, כי השליכו משכנותינו הבתים המקודשים שהי' משכן לשכינה כל הדברים האלו העצמיים עזבנום כאלו לא היו ולא עלו על זכרוננו ונהי הי' בלבד על כי שודדנו, ואיש המעולה אשר לבבי פונה אל רום ההצלחה העליונה לא ישים לב ולא יתפעל כלל מהדברים הזמניים ע"ב, על כן כאשר חבקוק צועק על אורך הגלות, עד אנה אזעק ולא תשמע השיב לו השי"ת, אני מחייר על כל מי ששבר קידומו

יבא אצלי כוונה עמוקה מי שעושה כל מה שביכלתו רק נשבר קרדומו ואין לו עוד כח לחפור בו, יבא אצלי ואעזור לו, דתחיל צווח עד אנה ה' כי גם אין לנו פה לעשות חיל נגד או"ה למה תעמיד מרחוק, און ועמל תביט ולא תושיע, והשיב לו השי"ת אם המון עם הנדכאים ומרגישים צרת גופניי, ואל על לא יקראו אין חידש כל כך. אבל בן תורה אתה, צריך להבין לצעוק מה שנונע לשי"ת, כי צרת יחיד מה שנונע ליחידי של עולם זה צרה, כתיב אלף בלוח לבך ובלב כל העם, אז תאמר הודעני את דקץ, וכן עשה וכן הוא אמר ועננני ה':

הנה אם כל הדברים אשר יעשה האדם לעבודת הקודש צריך לעשות רק לשמה עאכו"כ לימוד תוה"ק מנול הוא אם לומר שלא לשמה כאחז"ל טוב שלא נברא כי מהפך ח"ו דברי אלקים חיים, ושמתם היא סם חיים לשמר, ואחריתה עדי אובד סם המות מי שעוסק שלא לשמה ורק להשיג מקל לחם ולעלות על במתי הצלחה, רבים כשל יכשלו להשפיק בילדי נכרים ויאומר לכל אשר מבקש העם כשר ולא ימסר נפש להחזיק הבדק ולעמוד במרין נגד שבולת הזמן בעכור כבוד ביתו, גם לא יבחר לישב בכפרים גם שאנשים שם יראים ושלמים כי אם במקום גדולים לטייל בגנות ופרדסים אהבת עולם בתענוגים, ומי שלמד רק לשמה ממאס בתענוגים ומבקש רק מקום תווה, כאחז"ל רבי יוסי ב"ק אמר אם אתה נותן לי אלפים אין אני דר אלא במקום תורה, ואולי הכוונה במאמר ר"מ אמר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה ולא עוד אלא שכל העולם כלו כדאי הוא לו, נקרא ריע, אהוב אוהב את המקום וכו' ופלא המשך נקרא אהוב והוא אוהב הקב"ה כפשוטו מקום קאי על הקב"ה, ונראה כיון שלומד לשמה אינו בוחר המקום שידור אצל נגידים שיהי' לו הין ועושר בבית או העיר יהי' נאה בקול המון חוני, אלא כל העולם כולו יהי' עיר קטנה ואנשים מעט עניים ואביונים די לו לדור שם, רק אם נקרא שם אוהב וריע שהם יראים ואוהבי תורה המשמחים לקראתו זה המקום הוא אוהב יען שמקרבים לתורה ע"ש על כן התפלל מודה אני לפניך ששמת חלקי מיושבי בהמ"ד ולא מיושבי קרנות אני משכים וכו' ופלא כי יושבי קרנות המו הפחותים בעם שיתי שכר, וכי לבד שאין לו חלק עמהם משבח לה', גם אפי' נגד סוחרי ונכבדי ארץ, נחלה שפרה לו כי חלקו בתוה"ק ומיושבי בהמ"ד, אבל הכוונה שני בחורים יושבים ביחד בחדר ולומדים בהתמדה משים לילות כימים, ורק כוונת הלב מבדיל ביניהם, זה לומד לשמה וחבירו לומד שלא לשמה בהגיע הימים שיהי' בקי בש"ע וישיג עטרה לראשו לישב בקרן בן שמו, וזה הכוונה ולא מיושבי קרנות, כי נם הוא משכים כעת כמוני היום אבל מה יהי' בסופו כי רץ לבאר שחת לשתות מי מרים המאוררים להשיג תאותו ורבים הללים

ועצומים כל הרגיה כל הלומד שלא לשמה והלל אמר אם אין אני לי מי לי וכשאני לעצמי מח אני, כי הי' נשיא וידוע עונותנותו ואמר אם אני כאן הכל כאן אשר פלא להבין, וכיונה כי הלל קיבל הנשיאות לא לכבודו וכבוד ביתו ולא דרש בעבור עצמו כי אם לכבוד התורה, על כן אין להתירא גם אם גדולים ממנו עומדים לפניו כיון כל כוונתו לשם שמים ברצות ה' דרכי איש הכל ישלם עמו ואין לו אויב או שינא, כי אמת ניכר, ואמר אם אין אני לי, יען שאין אני דורש לי לטובתי, אין אני מתירא בפני שום אדם מי לי, אולם כשאני לעצמי דורש אז ידעתי מך ערכי מה אני, על כן אמר אם אני כאן במקום שאני עומד בעבורי ולכבודי אז אתבונן כולם שעומדים פה הכל כאן כנגדי, אבל אם אין אני כאן מי כאן ודו"ק:

קורא הנעים ידעתי מן ערכי מי יאומר זכיתי לבי שלמדתי רק לשמה, אבל ב"ה לא למדתי שלא לשמה מעולם בימי בהרותי לא עלתה במחשבה שאהי' רב רק אחת שאלתי מ"ה לישב באוהל תורה ללמוד קנט עם אחרים לי כן נתרגלתי מידי אמרים אאמ"ו החסיד ז"ל אשר הי' גדול בתורה ולא קיבל רבנות ויושב בלחץ מאוד אבל הי' מזכה רבים כידוע ומסורפים בעולם ולי בספר שם הגדולים החדש] וליקוטי חבר מביא סיפר המעשה ממנו שרופא אחד בפ"ב הוכיח אותו שמגדל כל שבעה בנים [מדי דברי ואזכור שמותם עיני עיני ירדו מים שהלכו לעולמם, אחי היקרים ארזי הלבנון, אדירי תורה, מהו' אברהם ליב, מהו' משה וואלף, מהו' שמעון הרש וגאון ר' יעקב שלום, וגאון ר' חיים סופר ב"מ מחנה חיים זיע"ע] רק לתורה מה יהי' תכלית כולם לידפק על פתחי נדיבים כדרך רשעים פערו מיהם בלי חוק ואבי ז"ל השיב לו, כל ימי אני מניח חפילין תפילין ולא עלה במחשבה לפני מה התכלית אם אניח על זרוע וראשי תפילין, רק אעשה כאשר ציוני אלקי, ואצל תפילין כתוב המצוה ולמדתם את בניכם אין אני חוקר על תכלית רק אעשה רצון השי"ת, ולא יבושו כל החוסים בו, וכן אמי מורתי הצנועה ע"ה מעולם ואודה לה' בברכה או בתפילה שהי' מתפללת כל יום בדמעות שליש שבניה יהי' עשירים רק יראים מגודלים בתורה, ואודה לה' בזכות הורי ומורי כתב סופר ומרם שיק זיע"ע זכיתי לישב באוהל תורה ללמוד עם בחורים ל הלכתי בגדולות ובנפלאות, רק לאט לרגל המלאכה מלאכת שמים אשר לפני להנחיל צאן קדשים בדרך הלימוד למקור חיים, וכן בספר המקנה עשיתי כן שיהי' תועלת לצעירי ימים לברר וללבן שיטת ראשונים ואחרונים, ומעט ת"ח אשר חנן ה' את עבדו, ואודה לה' על תגמלהו עלי, אגידה ואדברה עצמו מלספר, כי ב"ח גם גדולי ישראל אשר קטנם עבה ממתני עוסקים בו על כן הרהבה נפשי עוז להקריב

כעת על מזבח הדפוס ספר קטן על נה כללים וה' יתנני לחן שאזכה לזכות רבים שלא אבוש ולא אכלם בעוה"ז ובעוה"ב:

אליך ה' דלפה נפשי, חזקנו ואמצנו לתורתך ולעבודתך שאזכה לישב באוהל תורה ברווחת הלב, הסיר ממנו כל צער ויגון, חנני ה' להוציא לאור עוד ספרים להרחיב גבול התורה, ויקוים בו מקרא שכתוב הנה דברי אשר שמתי בפיך לא ימושו מפיך ומפי זרעך עד עולם:

פה ק"ק פאקש ב' דר"ה תמוז יצ"פ של אאמ"ו ז"ל תרחם לפ"ק:

ה"ק זוסמן באאמ"ו פישל סופר ז"ל:

בני יששכר:

מ"ר רות. רבי כהן ור' ישוע בשם ר' לוי אמר לשעבר הי' אדם עושה מצוה והנביא כותבה. ועכשיו אדם עושה מצוה מי כותבה, אליחו ומלך משיח והקב"ה חותם על ידיהם:

לא נביא ולא בר נביא אנכי, והרהבה בנפשי עוז ליכתב לדורות המצוה גדולה אשר עשה הנגיד ונדיב דחשוב דחבר כ"ה יששכר המכונה ר' בער דייטש נ"י אבן יקר פה יען שבהמ"ד הישן קמן מהכיל ב"ה ת"ח ובחורים שלומדים כל יום. ובפרט בשבת קודש אשר הקהל הבאים לשמוע קודם תפילת מנחה דברי מוסר ואגדה, הסיר ה' את נדבת לב הנ"ל ובנה בית ארמון כליל הדר עם כל הכלים שולחן ומנורה בתכלית היופי, המזכה רבים זכות רבים תלוי בו, ואתן בספר שם בני יששכר טוב מבנים ובנות שם עולם עומדת לעד, ונתחנך ביום ד' דסליחות תרמ"ז לפ"ק, באסיפת קהל ה' קרובים ורחוקים הבאים לכבוד התורה ואמרנו תהלים בשיר ובשמחה להודות לה' על כל הטוב וחסד, כה לחי ע"ע אמן:

עט סופר חלק א פתיחה

פתחו לי שערי צדק אבא בם אודה ה' זה השער לה' צדיקים יבאו בו, ומבואר במדרש ש"מ, לעוה"ב אומרים לאדם מה הי' מלאכתך והוא אומר מאכיל רעבים הייתי, והם אומרים לו זה השער של מאכיל רעבים הכנס בו, אחד אומר משקה הייתי והם אומרים לו זה השער של משקה הצמאים הכנס בו, וכן למלביש ערומים ולמגדל היתומים ולגומל חסדים וכן לכל מצוה. אמר דוד אני עשיתי את כולם פתחו לי את כולם לכך אומר פתחו לי שערי צדק אבא בם:

והנה בפסוק צריך לדקדק שהתחיל בלשון רבים שערי צדק, ואח"כ זה השער לה' בלשון יחיד, ונראה אשר שמענו וידענו אם אחד יש לו בקשה ממלך צריך לבקש רשות לבא

לפניו וקודם שיקבל פני מלך צריך לילך חדר לפנים מחדר שם עומדים שרי פרתמים עם לבושי כליל יומו שלופי חרב נרות דולקים והכל בעבור כבוד ומורא המלכות:
אבל יועץ של מלך אשר על ידו מתנהג המלכות, או משמחת המלך, לא צריכים לבקש רשות, וגם לא צריכים לילך חדר לפנים מחדר, כי ילכו בפתח החדר אשר מלך יושב שם כן מלכותא דרקיע אני תפילתי לך ה' עת רצון לקבל תפילתינו, וכמה כמה שערים צריך התפילה ליכנס עד שתבא לפני מלך מה"מ הקב"ה כאשר כתבו ספרי מוסר על פסוקי זמרא תיקונים שלא יתעכב התפילה מליכנס לפנים, והנה משה ואהרן לא הי' צריכים לכל הכנות אשמע מה ידבר ה', ואמר משה ואהרן כהניו משרתי אל עליון. אבל שמואל לא הי' במדריגה גדולה כמשה אלא קראו שמו צריך לקראו בשם ה' שיקבל ברצון, ודע"ה אמר בעינותנתו פתחו לי שערי צדק, ביקש זכיות וצדקות שיוכל לבא להודות לה' ולא יעכב השערים שערי שמים תפילתו, כי רבים המה השערים שתפילתו נכנס בתוכם זה השער אחד אשר בא יבא לה' רק צדיקים יבאו בו ולא צריכים לשערי רחמים רבים עוד דם מדברים ואני אשמע:
וכן רבותי אני אבקש פתחו לי שעלי צדקות וזכיות של אבותי ורבותי הקדושים ז"ל שיהי' לי כח לחינך הבית כי חרדה אחזתני כעת לצאת מבהמ"ר הישן אשר למד שם חותנו מורי הגאון ז"ל יותר מארבעים שנה זכה וזיכה רבים כמה תלמידים העמיד, כמה מאות תשובות השיב לשואלי דבר ה' הומה לבי לשאול לנפשי אם גם אני אזכה להרים קרן התורה ודגל היראה כמו הגאונים אשר הי' לפני אשר הזקנים מספרים לי מגדולות ונפלאות אשר עשו הגאון רבי יצחק נריסתאכער ז"ל אשר לוחם מלחמות ה' אידות דג שמירל נגד אחר כאשר נדפס בספר מקל נועם ואחריו הי' הגאון רבי יחזקאל בנעט ז"ל אשר הי' אח"כ בק"ק נייטרא, ואח"כ הגאון רבי פייבל האראוויטץ ז"ל אשר היי אח"כ בק"ק פאפא ואח"כ חותני מודי הנאין ז"ל ירעתי מך ערכי מי נכי לעמוד במקום גדולים ועי' מיך פ' וירא, אדיב"ק בשני מקומות דימה משה עצמו לאברהם, א"ל הקב"ה אל תתהדר לפני מלך ובמקום גדולים אל תעמוד, אברהם אמר הנני לכהונה הנני למלכות, זכה לכהונה זכה למלכות, משה אמר הנני לכהונה והנני למלכות, א"ל הקב"ה אל תקרב הלום וע"ש ומ"ר ואתחנן, וכוונה כי נקל הדבר לעמוד במקום שלא הי' עומד אדם גדול בענקים כראשונה ולא ניכר חסרונו, אבל אם עומר במקום גדולים ועון קטון כגדול יחשב בערך שהי' לפניו, ואין זה דבר קטן לאחר שאברהם הי' נשיא אלקים ומנהיג העולם לבא אחריו, של נעליך מעל רגליך כי מי שיש לו מנעלים ברגליו יוכל לילך במרוצה כי לא ירגיש אם ידרך על אבנים וצרורות אבל אם ילך יחף צריך לילך בנחת לאט לאט שלא

יגוף רגלו בקוץ ודרדע עלי דרך, כעין שע"א פי' המאמר ביכ"פ עומדים ישראל כמה"ש יחפו רגל כוונה שמרגישים אפי' בחט קטון ע"ב, על כן אמר של נעליך כדי שירגיש שעומד על מקום קדוש, שאברהם עמד, עאכו"כ מה אומר ואדברי רק זאת אשיב על לבי ואמצא מרגוע לנפשי, הקדושים יעמדו לימיני רעות צאנם צאן קדשים על מבועי התירה ויראה ועי' בי"א ערך חינוך אות ח' מדרש בראשית ברא אלקים:

ילמדנו רבינו הבונה בית חדש כיצד צריך לברך, כך שנו רבותינו ז"ל. הבונה בית חדש מברך שהחינו כדי שיעשה נחת רוה ליוצרו ע"ש כאשר סי' היד יוסף זובח תודה יכבדנני ושם דרך אראנו בישע אלקים, כי מי שמכיר טובות ה' ונותן הודיה ותודה בזה סולל המסילה ש"ה עוד ייטיב עמו כי אם כופר בטובות ה' יסברו מעיינות החסד ולא ייטב עוד עמו, ואמר זובח תודה יכבדנני. וגם שם לו הדרך שאראנו עוד בישע אלקים ע"ב כביכול שמחה לפני השי"ת אם יוכל להטיב כפי' ראשונים שכר מצוה נ"כ מצוה, ולהיפך עצבות לפני המקום אם צריך להסתיר פניו, כאחז"ל בחנינה יש מקום להקב"ה ומסתרים שמיה ושם בוכה, ועי' י"א ערך חרבן באריכות ע"כ מברך שהחיינו ונותן תודה לה' בזה עושה נחת רוח ליוצרו מובן סוף המדרש, כשם שהאדם מברך להקב"ה כך הוא מברכו והבן. והארכתי במאמר עי' י"א ערך רב אות ע" ויקרא יעבץ לה' ויאמר אם ברך תברכני בתורה. והרבית גבולי בתלמידים, והיתה ידך עמדי שלא אשכח תלמודי ע"ש, ובתפילת חכ"ק כשנכנס לבהמ"ד מודה אני וכו' אני עמל ומקבל שכר וכו' סי' מורי בכ"ס או"ח סי' ח"י, מי שעמל בתורה ומייגע עצמו גם אם לא מחדש דבר יש לו ג"כ שכר ע"ש וחותני מודי ז"ל סי' טוב סחרה משכר כסף, יען מחרוץ מחריצות והשתדלות יש לו ג"כ שכר בעמלו וזה מחרוין תבואתו, וממסחר כסף אין לו שכר על עמלו ודו"ק:

גם הבונה הנגיד אשר זכה לבנות בית הזה יודה לה' ויברך שהחינו ומצינו בד"ה א' כ"ט ויאמר דוד לכל הקהל ברכו נא את ה' אלקיכם ויברכו כל הקהל לה' אלקי אבות. ופלא למה לא אמר נם הוא אלקי אבותם, וכוונה כי המלך ראה את אשר הכינו והתנדבו מוהב וסגולת מלכים למשכן ע"כ אמר ברכו אלקיכם ולא הזכיר האבות כי ראוי הם בעצמם שה' עליהם נקרא, אבל הם חשבו שרק זכות אבות הי' בעדם להתנדב כן וברכו אלקי אבותם. וכן הנגיד יברך ה' אלקי אברהם מר אביו היקר ומוקיר רבנן החשוב כ"ה ר' אברהם דייטש ז"ל אשר הי' מגדל כל בניו לתורה הי' בעזרו להתנדב כן, גם הנ"ל יולדתו אמו הצדקת פייערל ע"ה וינוחו על משכבותם שהניחו אחריהם זרע ברוכי ה' כה לחי, ואמר כי תבנה בית ועשית מעקה לגגיך. וקצת להבין המשך המדרש בראשית ברא עם הבונה בית מה שייכות זה לזה, ומובן עפ"י מדרש עינותך תרבני מלך ב"ד מזכיר

שמו תחילה והשי"ת מתחיל בראשית ברא ואח"כ אלקים ועי' בע"ק ונראה עונותנותו ואחרי ה' תלכו אחז"ל לילך כדרכי ה' ולא יתנאה בן אדם, ועושר שבונה בית בל יתגאה בעשרו, וע"ד מוסר כי תבנה בית יעשה מעקה וגדר לגגו הגאוה מכ"ש במצוה כבר מאריך החה"ב שיצה"ר מסיתו להתנאות על מצוה, אולי הכוונה והסיר שמן מלפנינו, השמן הוא היצה"ר שמשטין שלא לעשות מצוה ואם לא שמע לו לכה"פ משתדל לאחר שעושה המצוה שיתנאה זה והסיר שמן נס מאחרינו, רק ישמח שזכה למצוה גדולה כזו לשם שמים:

ואח"כ אמרתי חריפות מחותני הגאון ז"ל:

מה טובו אהלך יעקב, אר"א מברכותיו של אותו רשע אתה למד מה הי' כלבו, בקש לומר לא יהא להם בתי כנסיות ובתי מדרשות, אמר מה טובו אהליך יעקב וכו' כנחלים נטיו, כקש לכלותן בדבר שאין בו ממש כנחל זה שמושך בימות הגשמים ופוסק בימות החמה, אמר לו הקב"ה רשע לא כן אלא נטיו, אין נטיו אלא נהר הנני נוטה אליה כנהר שלום, כשם שנהר הזה אינו פוסק לא בימות החמה ולא בימות הגשמים, כך אין זרעו של אברהם יצחק ויעקב פוסק לא בעוה"ז ולא בעוה"ב ילקוט]:

כי בהכנ"ס ובהמ"ד היא שעמדה לנו בגלות שארכו הימים בעו"ה ישראל מפוזרים בכל פנות העולם כמעט ח"ו נגזרנו מארץ חיים אבדו תקותינו, רק ע"י קיבוץ בבית הכנסת ובמ"ר לשמוע תורה לא נשכח התורה מפינו, ואיש אל רעהו אמר חזק ונתחזק בעד תורת אלקינו, נצח ישראל לא ישקר, עוד גואלינו חי לא בן אדם ויתנחם אם התמהמה חכה לישועת ה' בהרף עין, וברית כרותה אף גם זאת בהיותם וכו', ודברי אשר שמתי בפיך לא ימושו מפיך וכו', ויעקב מצא באר מים חיים כאשר נפוצים יהיו בשדה, זו בהכנ"ס מן הבאר ישקו העדרים משם שומעים את התורה וגללו האבן זה היצה"ר עי' ערך בהכנ"ס אות נ' על כן בלעם הרשע רצה לעקור אשישי התורה ועמודיה וב"ה בכל מקומות ישראלים דרים בנו בית ועד ומקום תפילה גם בעת שחושך כיסה ארץ וערפל לאומים באורים במערות כבדו ה', גם עמודים יכין ובועז עי' בהקדמה לפלס חיים וישששכר וזבולין כרתו ברית זה יושב באוהל תורה יודה דיעה בני יששכר יודעי בינה, וזבולן לחוף ימים ישכון להביא טרף לבית יששכר, ועי' ערך יששכר מאמר נפלא פירותיו של יששכר נסין הי' וזבולן נוטל מהם ע"ש כוונה כי השכר ושפע אשר ראוי ליששכר השמיע לזבולן אחיו, כי עץ חיים למחזיקים, ואמר שתולים בבית ה' בחצרות אלקינו יפריחו כי זה לעומת זה, ע"י החזקת זבולון גורם שיששכר יוכל ללמוד ברווחת הלב ויפריח ויציצו אשכלות התבונה בעץ הדעת התוה"ק, כי אם אין קמח אין תורה,

וזכות יששכר עומד לזבולן שנתעשר ונתעלה יתר אל אחיו, ואמו ת"ח שתולים בבית ה' ושתולים בחצרות ה', עוסקים בסחורה לשם שמים להחזיק התורה יעמדו יחדיו יפריחו זה את זה, וז"כ הכרובים פרשו כנפים, זה כצל החכמה, וזה בצל הכסף פניהם איש אל אחיו, כל אחד משתדל לטובת אחיו, וארון התורה מצא קן לה חסו בצל כנפיהם, ורק אחז"ל באין עושין רצונו של המקום אז פניהם אל הבית, כל אחר משתדל לעצמו ועי' בי"א באריכות ועי' ערך ארון אות א' [א"ר לוי כשהכניס שלמה את הארון לבהמ"ק הרטיבו כל העצים וארזים שהי' שם ועשו סירות שנאמר שתולים בבית ה' בחצרות אלקינו יפריחו ומהם הי' פרנסה גדולה לפרחי כהונה עד שעמד מנשה והכניס צלם בבהמ"ק ונסתלקה השכינה ויבשו הפירות שנאמר ופרח לבנון אומלל ובערך בהמ"ק אות ע"ד מבואר בשעה שאלו שבחוץ עושה פירות היו אלו שבפנים עושין פירות ע"ש, כוונה אחת שלומה המלך צד כל מיני אילנות עץ הדעת ועץ עושה פירות, כולם יתאחדו חכמים ונבונים וסוחרי ארץ, בשעה אלו בחוץ עושין פירות ומחזיקים, מתרבה הדעת, וכשהעמיד מנשה צלם הכמות זרות בילדי נכרים יפסיקו ופרחי כהונה בחורים צאן קדשים אשר הי' להם החזקה ספק ויבשו וירוממו עמודי תורה כפי הה"ק ותקע כף ירך יעקב וה' ירחם במהרה כי עת לחננה:

והנה פירותיו השכר של הנדיב ר' יששכר נסין יהי' יברך ה' אותו באריכות ימים ושנות חיים טובים בעושר וכבוד עוד יזכה לעשות דברים טובים הרבה, ואתן תודה גם לאחיו אהובי הרבני המופלג ונגיד ונדיב כמו"ה ישראל דייטש נ"י אשר טרח מאוד בבנין בית הזה ישלם ה' פעלו וצדקתו עומדת לעד:

הנה בלעם רשע בע"כ הי' צריך לאמור מה טובו אוהליך, ומקש לכנותן שרק בימי גלות וחושך שלא יהל אור הצלחה על אהלי יעקב והם עניים ודלים כימות זרם וגשמים, אז ילכו לבקש ה' בכהכנ"ס ובמ"ד, אולם בימות החמה ששמש הצלחה בגבורתה תזרח עליהם, אז יפסקו וישקרו באמונתם ח"ו, אמר הקב"ה רשע כנהר שאינו פוסק לעולם, כאשר נראה ב"ה גם נגידים ושרים עוד יהודא דר עם אל ועם קדושים נאמן ויקוים לא ימישו מפיך לעולם, בכל מדינה ומדינה בכל עיר ועיר יש יחידי סגולה אחוזי חרב פיפיות ללחום מלחמות ה' בעבור תוה"ק, וה' יתן שיקוים הנה נוטה עליה כנדר שלום לכל ישראל אמן:

ועי' ערך כהמ"ק אות צ"א וירא כל המלאכה ויברך משה. מה ברכן, א"ל השרה שכינה במעשה ידיכם, רמ"א כך בירכן ה' אלקי אבותיכם יוסיף וכו' והם אמרו לו ויהי נועם ה' עלינו וכו', גם שכבר נגמר המלאכה עוד צריך עזרת ה' לשמור ולהציל מכל פגעי הזמן

מאש מרעש מזרם ומטר, כי אם ה' לא ישמור שוא שקד שומר, וכן אני מתפלל יהי' נועם ה' עלינו שיהי' אחדות ושלום בינינו ובין לומדי תורה, וה' ישמור מכל רע, ויוסף עליכם וכל המחזיקים הן שדרים כאן או ממרחקים מחזיקים ש"ס חברא אשר ב"ה עץ חיים היא להחזיק עוסקי ולומדי תורה, מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים:

הסכמות כבר נדפס ב חלקים של ספר המקנה:

פתיחה לכלל קבוע:

פרי מגדים ק"י, כתב ויש לחקור בדין קבוע שלשה חקירות:

א כיון דקבוע חידוש הוא דחדית לן רחמנא דבעלמא אזלינן בתר רובא דליתא קמן, וכאן אפי' ברובא דאיתא קמן לא אזלינן א"כ כ"ש דלא ליהני ס"ס בקבוע דלא עדיף מרובא, א"ד אין לך בו אלא חידושא אבל ס"ס מהני, המשל בזה ט' חניות מוכרת בשר שחוטה ואחת ספק נבילה או ספק טריפה ולקח ואין יודע מהו:

ב כיון דגלי קרא דלא ניזול בתר רובא כ"ש בתר חזקה דרובא וחזקה רובא עדיף, א"ד היכי דגלי גלי וכו', ומתוס' פסחים דף ט' מבואר דבקבוע מהני חזקה שהרי הקשה על רש"י דפי' לענין בדיקה וכו' ועיי' בשלום ירושלים שקלים פ"ז שמאריך בזה ובשעה"ת ח"ג דף מ' כתב לפמש"כ תוס' נדה דף ח"י כיון דאחת מוכרת בשר נבילה איכא חזקת איסור, ק"ק אמאי בקבוע הוי ספק השקול נימא כיון דאמרה תורה דהוי כמע"מ והוי ספק השקול נוקי בחזקת איסור ויהי' ודאי אסור דחזקה היי כודאי, לכאורה מוכח מה שמסופק בפרי מגדים אי חזקה מהני בקבוע, וחי"ד כתב בפשיטות דלא מהני, מכאן נפשיט כדבריו עכ"ל:

ג גם הפלתי חקר כן בלקח מן הקבוע דאסור אם הוא עומד ובשרו בידו סמוך לחנות מוכרת בשר שחוטה אם לא מתירין דהא קורבא דאוריי' ורובא דאוריי' רק רובא עדיף מקורבא, ובקבוע דלית ביה רובא וא"כ הדרן לקורבא דקורבא דאוריי' ע"ש. מעשה שהי' קודם שנולד הספק נמכר חצי של בהמה אחת בחזקת כשרות מי נימא דגם חצי השני מותר מאחר דחציו הנמכר מותר מטעם כל דפריש מרובא פריש, א"כ אין נחלק בהמה אחת לומר שחציו מותרת וחציו אסורה עי' פר"ח ובספר בית הלל, ופלתי כתב עפ"י שמ"ק ב"מ דכל דפריש מרובא פריש לאו ודאי הוא רק התורה התירה הספק וכו' א"כ הנכון כפר"ח דחצי הצלע הראשונה מותרת וחצי השניה אסורה, ושב שמעתי' ש"ד פ"ד כתב אחר העיון רואה אני את דברי המתירים הכל גם חלק הנשאר בחנות קבוע וכו' בטהרות פ"ו איפלגי תנאי בכגון זה שם, המסוכן ברה"י והוציאו לרה"ר והחזירה לרה"י כשהוא ברה"י ספיקו טמא כשהוא ברה"ר ספיקו טהור. ר"ש אומר רה"ר מפסקת, וכתב

שם הרמב"ם בפי' ז"ל מאחר שאמרנו שאשר שנגע בו ברה"ר טהור לפי שהי' שם בחזקת חי הנה מן הראוי שיהי' טהור אשר נגע בו לפני זה והוא ברה"י כי אין יאמר שהיא מתה ברה"ר חי ולפני זה כשהי' ברה"י הי' מת זה יהי' שקר ע"ש, פי' כלל מ"ט פרט ה', מה שהבאתי מגאון רבי משולם טוסמנ"ץ ז"ל בזה:

ה צרור החיים מביא קושי' בשם ח"ס מנ"ל למעט מוארב לו ט' ישראלים ונכרי אחד דאלים כח הקבוע לידחת הרוב, דילמא אתי' למעט קרוב כגון מחצה ישראל ומחצה נכרים וישראלים קרובים לזורק ואי לאו קבוע הי' חייב דקרבא דאורייי' וגלי לן קרא דקבוע מדתה קורבא, ועי' חתנ"ס: ו בחתנ"ס אות קל"ה תביא קושיא בשם ביאר מרדכי על דין בש"ע או"ח סי' י"ב בנפסקו שני חוטין פסול שיש לחוש החוט הנפסק הוא מאותו החוט הנפסק מקודם וחסר חוט אחד שלם והקשה ז"ל אמאי לא נימא כל דפריש, ותי' דלא אמרי' כל דפריש אלא כשאנו דנין על הפריש ולא כשאנו דנין להתיר הקבוע הנשאר עכ"ל [קצת צ"ע מסי' רצ"ב עי' פרט]: עי' ארח י"ג: ח שמ"ק פ"ק דכתובות, הקשו התוספות הא דקי"ל רוב מצויין אצל שחיטה מומחין להוי ההוא רוב מחצה על מחצה שהרי כשמביאין הבהמה בביתו של שוחט הוא קבוע, ולאו קושיא היא דההוא רוב חזקה ורגלים הוא כגוף הבהמה הזו שלפנינו דאמרי' מסתמא לא שחט אדם בהמה זו אא"כ הי' בקי' אבל הכא מי איכא למיתי ליה בתורת טעמא ולומר מסתמא לא בעל אדם אשה זו אלא א"כ היה כשר עכ"ל:

ט פלתי בקונטרס בית הספק, יש לדייק לרבא דס"ל רוב ע"ה מעשרין הן מה בכך הא איכא מיעוטא דלא מעשרין, ודאי אי ע"ה באו אצלינו למכור עירות אמרי' כל דפריש ומותרים ומעושרין הם אבל אם אנו באין להם ליקח מהן פירות הו"ל קבוע וכחפ"מ דמי, וצ"ל דשאני דמאי דלא אוקבע מעולם אסורה אולי מעולם לא הגיע לידי חיוב מעשר דהכניס דרך גנים בחוץ:

י במקנה כלל ל"ח פט"ו הבאתי בשם הגאון ביאר מרדכי לישב קושי' מנחל איתן, דהא קבוע חידש הוא שיבטל את הרוב, והיינו היכא דהחשיבות קבוע היא מבלי צירוף אזי גלתה התורה דמבטל הרוב, אבל היכי דמבלעדי רוב לא גרע לן הקבוע דאף אם נערפה שם העגלה דלמא העגלה טריפה היתה ואינה אסורה אלא דאזלינן בתר רובא, דרוב בהמות אינן טריפות וא"כ כל החשיבות הקבוע אינו אלא משום רוב ואז אינו חשוב שיבטל רוב דמהי תיתי יהי' עדיף מרובא כיון דכל כחו אינו אלא משום רוב ע"ש ומצאתי ג"כ בשלום ירושלמי שקלים פ"ז שמאריך בסוגי' דנזיר שם רק חזקה שלית עושה שליחתו גורם האיסר ע"ש:

יא פ"ד ידים משנה ד' בו ביום בא יהודא גר עמוני וכו' א"ל ר' יהושע כבר עלה סנחריב ובלבל כל האומות, ופי' רע"ב כל דפריש מרובא פריש, ותוס"ח הקשה דנגזור שמא יקח מן הקבוע, ומורי מרם שיק או"ח סי' קמ"ב כתב כיון דנתגייר ובקטן שנולד דמי אין לך פירש גדול מזה ע"ש, ועי' מ"ח על יו"ד ח"ב סי' ז' באריכות, והנה כל דבר שנשתנה אמרי' כל דפריש:

יב המחבר בסי' ק"א אם נחתכה חתיכה אחת אין תולין לומר של איסר נחתך אפי' נחתכו רובן וכתב הט"ז אע"ג דבכל דוכתי' תולין ברוב יראה דהכא איכא למימר אדרבה כל שנשתנה מקדמותו מן הרוב הוא והוה כמו כל דפריש מרובה פריש ונמצא שהאיסר שהוא המועט לא נשתנה והופרש מקדמותו, אבל אין לומר הטעם דכל קבוע כתפ"מ דכאן יש לפניך שני קבועות האחד החלק הנחתך והשני שנשאר שלא נחתך וא"כ טפי הי' לומר שהאיסר בחלק שנחתך כי חלק זה הרוב נגד הקבוע השני ע"כ צ"ל שהסברא הוא שהוא בחלק הנשאר קיים, עי' פר"ח ופלתי ק"ז בדגים שעירו מאלפס ובינת אדם סי' ל"ד שואל ומשיב ח"ה סי' ע':

יג בית אפרים א"ע סי' ד' כתב נלענ"ד לידן בדבר החדש דע"כ לא אמרי' כל דפריש אלא דוקא אם הדבר הנפרש והנבדל היא הדבר אשר אנו דנין עליו כגון בבשר הנמצא הלך אחר הרוב כיון שארי באים לדון על הבשר והרי זה הבשר פירש ומרובא פירש, וכן גבי ציבורין וכו' משא"כ אם אין לנו עסק לדון על גוף הדבר הנפרש כלל רק שאנו צריכין לידע אם זה הנפרש הוא מחנות זה או מזה ואין נפ"מ לענין הנמצא רק לענין החנות אז לענ"ד בכה"ג כיון שהחניות קבוע ובהם אמרי' כל קבוע אע"פ שהספק נופל על דבר הנפרש מ"מ הרי עיקר הספק לאיסור ולהתיר הוא על דבר הקבוע אמרי' ביה כל קבוע כמע"מ ע"ש, וכ"כ הנתיבות רצ"ב:

יד שושנת עמקים כלל י"ד כתב שהיתר אין נהפך לאיסר י"ל קבוע אף באין ניכר כמחצה דמי כנראה מתוס' מנחות כ"ג ד"ה נבילה בטילה, ולא דמי לאיסר בהיתר דבטל הוא באין ניכר משא"כ היתר באיסר דאין נהפך תו קבוע הוה והבן, ועי' מעילה י"א המפרש מעות לנזירתו ומל"מ מעילה פ"ז ודו"ק וב"ה רבות בשנים שזכיתי לזה עי' כלל ל"ח פרט י"ב בספר המקנה: טו ש"ך ק"י ס"ק ל"ז מחדש כל שנתפזרה תחלה כולן נעקרו מקביעות הראשון שוב לא חשוב קבוע גם שחזרו ובאו במקום אחד, ודג"מ הקשה מנזיר דהדרא לנוחתא, אולי שם הדרך שתשוב לביתה לקביעת הראשון, ופר"ח ס"ק כ"ח כתב אם נתפזרו כולן בפנינו וחזרו והוקבע מותרין דכיון שהותרו הותרו שוב אינן חוזרין לאיסרן:

טז באיזה ענין הוי פירש כתב בינת אדם אות ט' מצינו מחלוקת בין רש"י לרשב"א בחידושיו דף צ"ה מסתברא דוקא חוץ למקולין אבל במקולין אסור דהא נולד הספק בקבוע ולא עוד אפי' ראה אותו יוצא מן המקולין אסור ולאפוקי מדעת רש"י שכתב דנמצא ביד נכרי במקולין עכ"ל ונ"ל דע"כ לא פליג רשב"א אלא במקולין דס"ל לרשב"א כיון דכן דרך לטלטל הבשר שבמקולין ע"י הלוקחין שמוציאם אותו ממקום למקום לראות השמנה היא אם רזה ומחזירים אותו לטבח וא"כ דרכו בכך לטלטל בכל המקולין, אבל בט' ציבורין של חמץ וכן בטבעות של ע"ז דאמרי' התם סתם פירש משמע רק שפירש מן הצבור אפי' בסמוך לו זה מקרי פירש וכו' לפ"ז מקום שמוכרין אווזות שחוטות על השלחן ונמצא אחד מהן טריפות אע"פ שאווזא אחת מונחת לבד על השלחן ע"פ מקרה זה לא מקרי פירש אפי' לרש"י אבל אם נפלה אחת מהן על הקרקע זה מקרי פירש לכ"ע עכ"ל [ועי' רש"י נדה חי פרש"י פירש נמצא בקרקע] ועי' ח"ס צ"ט:

טוב פר"ח ס"ק כ"ח, דע דקבוע מקרי בין נשאר האיסור קבוע במקומו הראשון יבין שנעקר כל הקביעות ונקבע במקום אחר כמ"ש תוס' ביומא דאי פרש לחצר אחרת ולא יצאו משם מה לי חצר זו מה לי חצר אחרת, וכן מוכח מרמבם פ"ב דשבת וכו' ואם נעקרו כולן מקביעותן אע"ג דכולהי ניידי ואין כאן קבוע מ"מ כולן אסורין דהא איסורא איתיה התם ואף אם פירשו מהם מקצת אותם שפי' מותרים דכל דפריש מרובא פריש והשאר אסורין משום דאיסורא ברובא איתיה ע"ש:

חי מנחת חינוך סי' עח כתב, אם נאמר גבי ט' חניות דאזלינן בתר רובא גבי בן נח ג"כ דסברא הוא דכל דפריש מרובא פריש עכ"פ זה ודאי דדין קבוע ל"ש אצל ב"נ דפסוק דילפינן קבוע בישראל נאמר וארב לו, וגם בישראל הוי קבוע חידש ע"ש, ובהשמטות במקנה ח"ר, וקצה"ח רצ"ב: יט פנ"י כתובות ט"ו ובקידושין ע"ב, הקשה כיון דלא משכחת לספק ממזר שמותר מדאוריי' אלא בשתוקי דהיינו בדאזלא איהו לגבייהו דאמרי' כל קבוע וכו' א"כ אמאי לא ילפינן מהא דכל קבוע וכו' ולמאי איצטרך למילף מיארב וקם עליו ע"ש:

כ בסוף תשובת מהרי"א ביו"ד, הקשה בסנהדרין ע"ט פרש"י קבוע כמע"מ ממש לא פחות ולא יותר וכו' דאי פחות ממחצה אמאי פטיר הא רובא ישראל ע"ש ילפי המשנה ריש סנהדרין מקרא אח"ר להטות הטייתן לטובה ע"פ אחד והטייתן לרעה ע"פ שנים וכו' והא קשה לי על ש"ס מנ"ל דפרט לזורק אבן אתי בכה"ג במספר שוה בין כולם כגון ט' ואחד, דלמא אתי קרא למעט דוקא בכה"ג במספר שאינו שוה בין כולם כגון יוד ישראל וכותי אחד דה"א כיון דרוב גדול ישראל הם חייב קמ"ל קרא דקבוע המיעוט

נחשב כמי פחות אחד ממע"מ היינו הכותי כחמש כותים ושש ישראל ופטור משום ל"ת אח"ר לרעות אבל במספר שוה בין כולם דאם נאמר קביע נחשב כפחות ממע"מ דהי"ל הטייה לריב עפ"י שניים באמת היא חייב ע"ש:

כא קונטרס הספיקות כלל ו' מביא ג"פ שמחדש גם בדיני נפשית אין הולכין בתר רוב אם לא שהוחזק האיסר ע"י רוב קודם המעשה, יעי' ש"ש ש"ד פ"ח, א"כ קשה היכי ילפי' קבוע מארב לו, דלמא משום דאין הולכין בד"נ בתר רובא והתם ליכא למימר דרוב בא קודם המעשה שהרי קידם המעשה היו ישראלים ונכרים נכרים כל אחד בפני עצמו ע"ש:

עט סופר חלק א כלל א

פרט א הסוגיא דקבוע

כתובות ט"ו:

מתני' א"ר יוסי מעשה בתינוקת שירדה למלאות מים מן העין ונאנסה, א"ר יוחנן ב"נ אם רוב אנשי העיר משיאין לכהונה הרי זו תינשא לכהונה, גמ' א"ל רבא לר"נ, ר"י ב"נ דאמר כמאן, אי כר"ג אפי' ברוב פסולם נמי מכשיר [דאית ליה העמד אשה על חזקתה רש"י] אי כר"י אפי' ברוב כשרים נמי פסול, א"ל הכי אמר ר' יודא אמר רב בקרונות של ציפורי היה מעשה וכדר' אמי דא"ר אמי והוא שהי' סיעה של בני אדם כשרין עוברת לשם וכו', אלא הולכין אחר רוב העיר והיא דאיכא רוב סיעה בהדה, ואין הולכין אחר ריב העיר גרידתא ולא אחר ריב סיעה גרידתא, מ"ט גזירה רוב סיעה אטו ריב העיר ורוב העיר נמי, אי דקא אזלי אינהי לגבה כל דפריש מרובה פריש, לא צריכא דקא אזלי איהי לגבייהו, דהוה ליה קבוע, ואר"ז כל קבוע כמחצה עח"ב, ומי בעינן תרי רובי, והא תניא תשע חניות כולן מוכרת בשר שחיטה ואחת מוכרת בשר נבילה ולקח מאחת מהן ואינו יודע מאיזה מהן לקח ספיקו אסיר, ובנמצא הלך אחר הרוב, מעלה עשו ביוחסין: תוס' דלמא אזלי איהי לגבייהו פי' לתוך ביתם דאפי' בתוך העיר לא חשיב קביע דדמי לנמצא בין החניות דלא חשיב קבוע, וכן גבי תינוק מושלך בעיר לא חשיב קבוע הואיל ולא נמצא בבית ולכך פי' בקונטר' שפי' בועל מביתו וא"ת בנזיר פריך אהא דאמר לשלוחו וכו' הדרא לניחותא, משמע לגבי אדם לא שייך דכל פריש מרובה פריש משים דהדר לניחותיה, ולאו פירכא היא דהתם בשעת האיסור כשזה בא על שום אשה הדרא לניחותא האשה שקידש השליח, אבל הכא כי אזלי אינהו לגבה בשעה שאוסרה הרי הוא נייד עכ"ל, שמ"ק מבואר יותר, וי"ל דהכא כשפרשו מביתם ובעל בשוק אסרוה וכשחוזרין לביתם לקביעתם כבר השלימו האיסור והניחוהו שאחר כך אין האיסור תלוי

בהם אבל אישה כשחוזרת לביתה הרי האיסור שאוסרת בעלה בקרובותיה עדיין תלוי בה ומש"ה משני ליה הדרא לניחותא והוי קבוע עכ"ל והבדל בין לשון תוס' לשמ"ק עי' בית אפרים א"ע סי' ה': לכאורה מאי מקשה מט' חניות שם לא שייך הגזירה וליכא לספוקי, אבל הכא חיישינן דילמא אזלי איהי לגבייהו, כתב בש"מ הכא נמי איכא למיגזר נמצא אטו לוקח, ותוס' ב"ב כ"ד ד"ה ש"מ איתא לדר"ז ונראה לריצבא דאע"ג דטעמא דבעינן תרי רובא הוי משום גזירה וכו' מ"מ איכא למיגזר שמא יקח מן הקבוע ע"ש ש"ש ש"ד פי"ט כתב בחקירה שתינוק נקרא פירוש [עיי' פרט] רק אם האם לפנינו והספק ללוקח ספיקו אסור לכ"ע, ולשטת רש"י בסוגי' דאזלא אליבא דר"י אפי' באחרת ברי לי לכשר נבעלתי לא מפי' אנו חיין וכיון דרוב כשרין ואיהי טוענת ברי לכשר נבעלתי, א"כ לדידה ליכא ספיקא, אלא דאנן לדידן לא מפי' אל חיין, וכון דולד ה"ל פירש אפי באזלא איהי לגבייהוו ואינו אלא משום ספיקא דידה, ואיהי אמרה ברי לכשר נבעלתי וספיקא דידן דלא מפי' אנו חיין נמי מותר כיון דלדידן חשיב הולד פירש, בע"כ צריך לומר דהולד לא חשיב פירש ומשום דבא בודאי ממקום הקבוע ה"ל דין קבוע אפי' בלא ספיקא דלוקח, א"כ הכי קושי' הש"ס מאי איכא דאזלא איהי לגבייהו דה"ל קבוע וכיון דספיקא דלוקח, היא האם, ליכא, דהא היא אמרה ברי ע"כ צ"ל דולד בלא אם נמי חשיב קבוע כיון דבא ממקום הקבוע מש"ה בעינן תרי רובא א"כ מדחשבת כה"ג קבוע תיקשי מט' חניות ובנמצא הלך אחר הרוב והתם נמי ודאי בא ממקום הקבוע דהא אין בשר נכנס אלא מחניות ואפ"ה מותר ומוכח דאפי' בא ממקום הקבוע כיון דהספק לפנינו כד פריש מותר כמ"ש רשבא עי' פרט] א"כ ה"נ אפי' באזלי איהי לגבייהו ה"ל הולד פירש כיון דליכא ספק מליקח היא האם כיון דאומרת ברי לכשר נבעלתי ולזה מסיק מעלה עשו ביוחסין ע"ש: גופא אר"ז כל קבוע כמע"מ דאתי בין לקולא בין לחומרא מנ"ל לר"ז הא אלימא מ"ט חניות כולן מוכרח בשר שחוטה ואחת בשר נבילה ולקח מאחת מהן ואינו יודע מאיזה מהן לקח ספיקו אסור, ובנמצא הלך אחר הרוב התם לחומרא, וצ"ב למה מביא הסיפא ובנמצא כי מרישא רצה לפשוט דין קבוע, גם יש לדקדק למה נקוט בשר נבילה ולא טריפה, ונראה הפרי מגדים ק"י וש"ש הקשו לדעת תוס' נדה י"ח שיש לכל חתיכה חזקת איסור שאינה זבוח אמאי הלך אחר הרוב ולא אמרי' סמוך מיעוטא לחזקה, ותירצו ברובא דאיתא קמן לא אמרי' סמוך וכו', ע"כ נקוט נבילה לאשמעי' בכ"ז הלך אחר הרוב, א"כ מרישא לא יוכל להוכיח דין קבוע בכל מקום דלמא רק בנבילה שיש גם מיעוט מסייע לחזקת איסור, אבל מסיפא בנמצא הלך אחר הרוב, בע"כ ברובא דאיתא קמן לא אמרי' סמוך מיעוט לחזקה, א"כ גם ברישא לא אמרי' מטעם זה רק מצד

קבוע ודו"ק ומצאתי בשער התורה בח"ג ובחתן סופר מזה ע"ב: ספיקו אסור, ולא אמר ספק אסור, כתב בשעה"ת כי קבוע רק בניכר לכל עולם אבל אם לא ניכר לכל עולם כתערובות חניות לא הוי קבוע, ומדוייק לשון ספיקו כיון שהוא רק ספיקו ולא ספק לכל עולם אסור דהוי קבוע דאוריי' ע"ש, ונראה הכוונה, ספיקו, ספק שלו שלקח מקבוע אסור לכל העולם, יען שאסור לו שנולד לו הספק בקביאות מת"כ אסור לכל העולם, ועי' בשמ"ק שכתב היא גופא קשיא דהא חדא ספיקא הוא שמא מן הלוקחין שמא מן מוכרין וס"ד לחומרא, אלא ודאי דאפי' נפל מלוקחין מותר שלא אסרו אלא בלוקח שבא הוא עצמו שנולד לו הספק לפנינו ואינו יודע מאיזה מהם לקח דכיון דנולד לו הספק במקום הקביעות אמרי' כל קבוע וכו' אבל נמצא שהספק נולד לו עכשיו אחר שפירש כל דפריש מרובא פריש ואפי' ברואין שנפל מיד לוקח הוא דמתילד לן ספיקא ועל שעה זו נדון הספק לא על מקום הקביעות ומותר דאמרי' כל דפרש מרובא פריש:

בנמצא הלך אחר הרוב, ולא נקוט מותר כמו ברישא שאמר אסור, אולי כאשר אחרונים כותבים עי' פרט ה'] אם בחנות אחת יש בשר נבילה יותר מכל ט' חניות בשר כשר אז אין אנו הולכין אחר רוב חניות אלא אחר רוב בשר ודו"ק:

ומדאוריי' מנ"ל, אמר קרא וארב לו וקם עליו עד שיתכוין לו, ורבנן אמרי דבי ר' ינאי פרט לזורק אבן לגו, היכי דמי אלימי דאיכא ט' עכו"ם ואחד ישראל ביניהם ותיפק ליה דרובא דעכו"ם נינהו, א"נ פלגא ופלגא ספק נפשות להקל, לא צריכא דאיכא ט' ישראלים ועכו"ם אחד ביניהם דהי"ל עכו"ם קבוע וכל קבוע כמע"מ דמי, פנ"י פסחים דף ט' כתב גם לרמב"ם דסבר ס"ד לקולא מודה דהאי ספיקא דקבוע כמע"מ מדאורייי' וילפי' מקרא וארב לו וא"כ בכל איסורים כה"ג פשיטא דחייב עליה' אשם תלוי דהוי כמו חתיכה מב' חתיכות כיון דנקבע איסורו וספיקא דקבוע חמור טובא משאר כל ספיקות, וכ"מ שכתב שיש להקל יותר בספק קבוע צ"ע דלרמב"ם ודאי ליתא ע"ש:

תוס' אימא לר"ש קבוע מנ"ל, ובסנהדרין ע"ט תי' תוס' דיש לפרש לר"ש בט' ישראל וחד עכו"ם ואמר לאותו שעומד שם אני מתכוין דמפטר מטעם כל קבוע מוארב לו וכה"ג אם כולם ישראלים חייב, והר"ן שם כתב איכא למימר לר"ש לית ליה מדאוריי' דינא קבוע אלא מדרבנן ע"ש, ובמש"ק כאן, ושעה"ת ח"ג כלל ז' כתב כי תוס' ב"מ דף ו' ד"ה קפץ הקשי דליבטל ברובא ולחייבו כולהו במעשר, ותי' בשמ"ק דבע"ח חשיבו ולא בטלו, ותימא וכבישינהו דניידי ויהי' כולן חייבין במעשר דכל דפריש מרובא כפריש, וי"ל כיון דחזינן דאפי' היכי דיכול לעשורי ממ"נ פטיר משום דעשירי ודאי אמר רחמנא ולא עשירי ספק ואפי' כי אמרי' כל דפריש, עשירי ספק מקרי אלא שהתירה התירה ספק זה

באיסורין כדכתיב אחרי רבים להטות ונהפך איסור להיתר ע"י ביטול ברוב אבל הכא לא נפיק מכלל ספק עשירי עכ"ל, א"כ ר"ש סובר רוב רק מצד ספק והא דמהני רובא הוא חידש שחידשה תורה ואין לך בי אלא חידושו במידי דנייד כיון דילפי' מאחרי רבים ודיבור נייד עי' פרטו ובקבוע נשאר על סברא חיצונה ואין צריך קרא לר"ש:

שמ"ק מביא הקשה ר"ש היכי מוכח מהכא האי דינא דילמא דוקא בדיני נפשות דאמר רחמנא הכי להקל דכתיב והצילו העדה אבל בעלמא לא דהא אשתו ואחותו דנתכוון לזו ובעל לזו חייב ולא ילפי' בעלמא פטור כשאין מתכוון מרוצח לרבנן נמי לא נילף מינה קבוע בעלמא, לכן נראה למהרף ז"ל דהא דאזלינן בעלמא בתר רובא נפקא לן מאחרי רבים להטות דכתיב גבי נפשות והכא גלי לן דקבוע חשוב כמחצה גבי נפשות ולא אזלינן בתר רובא ילפינן מינה בעלמא דקבוע כמחצה ולא נחיל בתר רובא, דליכא למימר דינא נפשות שאני, כיון דכל עיקר רובא דעלמא מדיני נפשות ילפי' לה עכ"ל:

פנ"י פסחים דף ט' כתב, תקשו לן הך מלתא דט' חניות ילפי' מוארב לו וקם עליו ואכתי מי דמי, דבשלמא התם דלענין ספק נפשות איירי ומספיקא ודאי לא קטלינן לה דכתיב ושפטו העדה והצילו ומוקמינן לגברא אחזקתי' שאינו חייב מיתה מש"ה מהני ביה האי טעמא דכל קבוע לענין דלא אזלי' בחר רובא דמצרפינן האי חשיבות דקביעת לחזקה דגברא דאלים טובא ואיתרע לה רובא לגמרי, משא"כ בט' חניות דליכא חזקת היתר מנלן דקביעות לחוד מבטל הרוב, אע"כ דמכיון דאזלינן בחר רובא בכל דוכתא א"כ בט' ישראלים וחד עכו"ם בינייהו א"כ בודאי ישראל הרג ותו לא שייך כלל חזקת פטור דגברא דהא איתרע הך חזקה לגמרי ע"ש:

תשובת רשב"א ח"ג סי' שע"ח מובא בב"י יו"ד שע"ד בקיצר ואעתיק לשונו, שאלת בפרק הי' בודקין בשאלת מכירים אתם אותם ר"ל שמא מעכו"ם הי' אם נאמר כן אף במקום שרבו ישראל ושאין רגלי עמין מצויין שם אלא מה שראיתי בירושלמי נהרג מטבריה לצפורי חוקה ישראל היה, הא מסתפקא לי דאפשר דאית' להא דירושלמי משום דבאסורי הולכין אחר הרוב ושמא אף בדיני נפשות כן ועוד מדאמרי' בכתובות ט' ישראלי' וכו' אלמא משום קבוע דהוי כמחצה פטרינן ליה הא ניידי בכי הא חייב ונמצא בין טבריה לצפורי' איני קבוע דאנשי טבריה וצפורי אינן קבועין שם בדרך אלא ניידי וכל דפריש מרובא פריש וכו' אלא שאני מסתפק לפי שלא הוזכר כן בגמרין, ועוד בדיני נפשות דכתיב בה והצילו העדה ואפי' בענין שברור אצלינו הולכין בו להקל כרודף אחר חברו ונכנס לחורבה אחריו ונמצא הרוג ואפ"ה אין דנין אותו עד שיראו שנים עדים ממש שהוא הרגו, ומ"מ ההיא דפ"ק כתובות מכרעא לי וכ"ש שר' יוחנן דירושלמי מכריע,

וח"ס א"ע ח"ב סי' קס"א מתקשה בו מש"כ ועוד בדיני נפשות כתיב והצילו העדה, היא תמוה דהא בסנהדרין דף ט' מספקא לש"ס בההיא גופי' ומסיק דאפי' ברובא דליתי' קמן אזלי' בתריה וצ"ע, ולפי חומר הקושיא צריך אני לומר דס"ל לרשב"א ע"כ לא החליט הש"ס דאזלי' בתר רובא בדנ"פ אלא היכי דלא איקבע מיעוטא בפנינו כגון ברובא דליתי קמן דגם המיעט לא איקבע בפנינו דליתי' קמן, משא"כ ברובא דאית קמן בין טבריה לציפורי דעכ"פ איקבע פה מיעוט גוים ואפשר שנזדמן להרוצח אחד מהמיעוט גוים שפיר אמרי' והצילו העדה, ולא דמי לסנהדרין דאע"ג דאיקבע מיעוט מזכים בפנינו ומ"מ הולכים אחר הרוב המחייבים התם אין אנו לוקחים מהמועט אלא מבטלים דבריהם כמאן דליתנהי' וסברה זו כתב בס' כריתות [עי' פרט] אבל היכי דאיכא למיחש שנזדמן לו מן המיעט דאיקבע לפנינו כגון בין טבריה לציפורי דאפשר דנזדמן להרוצח ממיעוט גוים, אפשר דשייך והצילו העדה, ומשו"ה נסתפק לרשב"א ופשוט ליה מסוגי' דוארב לו ספ"ק דכתובות משמע דוקא משום קבוע אבל אי פריש אזלי' גם בזה בתר רובא ע"ש עכ"ל, ואעתיק הסוגי' אשר ח"ס מרמיז, סנהדרין דף ס"ט ובדיני נפשות אזלינן בתר רובא התורה אמרה ושפטו העדה והצילו העדה ואת אמרת זיל בתר רובא, אהדרוה קמיה דשבינא א"ל ובדיני נפשות לא אזלינן בתר רובא והתנן אחד אומר בשנים בחדש ואחד אומר בשלש עדותן קיימת שזה יודע בעבורו של חדש וזה אינו יודע ואי ס"ד לא אמרי' זיל בתר רובא נימא הני דוקא קא מסהדי ואכחושי הוא דקא מכחשי אהדדי אלא לאו משום דאמרי' זיל בתר רובא ורובא דאינשי עבדו דטעו בעיבורא דירחא, א"ר ירמיה מדפתי' אף אנן נמי תנינא בת שלש שנים ויום אחד מתקדש בביאה ע"ש, ובחדר"ן הקשה בדיני נפשות מי אזלי' בתר רובא, וא"ת והא בחולין ילפי' מדיני נפשות דאזלי' בתר רובא משום דלא חיישינן דילמא טריפה הרג, י"ל דהתם מיירי היכא דא"א למיבדק להרוג אי חיישינן למימר שמא במקום נקב נקב ובכה"ג כיון דאמר רחמנא דנקטל רוצח ע"כ סבירא לן דאזלי' בתר רובא דאינשי דלא הוי טריפה אבל היכי שאפשר לקיים את הדין במקום שיש לפטור אחד מפני חשש הי' ראוי לחוש בו כון זה שאפשר שיהא ראוי לקרותו אב ע"ש:

לדעתי הקלושה ליישב קושיי' הנ"ל, בודאי אם אנו דנין עפ"י רוב נעשה עבירה והוא קיבל התראה בזה לא היה מסתפק אם ילך בדיני נפשות בתר רוב כיון שהוא עבר להיות רוצח עפ"י רוב הנרצח אינה טריפה, ועפ"י רוב זה אביו וכדומה בט ישראלים עפ"י רוב הוא חייב כי יהרג ישראל כמש"כ הפנ"י לעיל אבל כאן אין אנו דנין על עבירה שעשה עפ"י רוב, רק מטעם אחר הוא פטור שראוי להיות אב, או עדים שקרים הם ולא עשה שום

דבר, בזה מסתפק הגמרא אם ליליך בדיני נפשות בתר רובא, כך עלה בדעתי לישב עפ"י סברה, ורק צ"ע מה ראיה מבת שלש שם עפ"י רוב אינה אילונית וצ"ע: לכאורה למה לא מביא ראיה שהולכין בדיני נפשות אחר הרוב, מדגלי לך קרא וארב וקם בט' ישראל ועכום אחד שפטור מצד קבוע, אבל בלא קבוע חייב יען מצד ריב ישראל, אבל יש לדחות שם רובא דאיתא קמן חייב, אבל לא ידענו מרובא דליתא קמן שיהי' חייב בדיני נפשות, ע"כ ראיה מעדים וקטנה, אבל לפי ח"ס שעדיף רובא דאיתא קמן יען שגם המיעוט איתא קמן, א"כ מכ"ש במיעוט דליתא קמן שחייב וצ"ע: אבל יש לדחות ח"ס כתב שכך סי' הי"מ יען שמיעוט איתא קמן לא ילך אחר רוב, אבל באמת גילה הקרא וארב וקם רק בקבוע פטור, אבל בלא קבוע חייב ברובא דאיתא קמן ולא ידענו עדיין מרובא דליתא קמן ורק צ"ע באמת דלמא צריך קרא וארב וקם לו, אם אחד פורש והולך בל ישראל ועכום אחד, שפטור יען שמיעוט איתא קמן כסברת ח"ס ורשבא והצילו העדה דלמא עכום הי' הנפרש, וקבוע מניין ללמוד לכל דבר כקושי' שמ"ק באות ולא שייך מה שתירץ הרר פרץ דכל דעיקר רובא דעלמא מדיני נפשות ילפי' לה, הא בדיינים אין מיעוט כאן כסברת ח"ס בשם ס' הכריתית, אבל היכי שמיעט איתא, רק בנפשות פטור מצד והצילו העדה וצ"ע, גם ביטל איסר בהיתר שנלמד מאחרי רבים צ"ע, להנ"ל שאין בסנהדרין מיעט, אבל האיסר המיעט בעין ואיתא קמן, ועי' פרי מגדים בפתיחה לתערובות:

פרט ב אם הולד דינו כפירש או קבוע

אלקים ראיתי עולים גדולי אחרונים האריכו למעניתם, ואעתיק בקוצר: הפלאה כתב, והנה צריך להבין דלמה בהלכה אצלו אמרינן דהוי ליה קבוע אע"ג דעתה כבר פירש האשה משם וכן הולד הא בנמצא הלך אחר הרוב אע"ג דידענו בודאי שהי' במקום הקביעות אפ"ה עתה הנמצא פריש ונולד הספק לפנינו אמרינן דמרובא פריש ה"נ נימא בולד זה כיון דהספק בא לפנינו כשפירש כבר, נימא דמרובא פריש, ונראה הטעם בזה דדמי לנמצא ביד פיקח שלקח במקום קבוע אע"ג דהפיקח שכח עתה אפ"ה אסור דה"ל כנולד הספק במקום הקביעות, א"כ הכי נמי כיון דאשה זאת הוא פיקחת וראוי שתדע למי נבעלה ומה טיבו של עובר זה והיא שותקת ואומרת שאינה יודעת אנו דנין על שעת הביאה דה"ל קבוע. א"כ זה שייך דוקא באומרת שמא, אבל מתני' כשהיא אומרת ברי רק שאין אנו ממתינין לה לכתחלה לר"ג או בדיעבד לר"י היי ליה כנמצא ביד חשוד דקי"ל דאמרי' מרובא פריש דודאי אין ריעותא מה שלקח פיקח. ממקום הקבוע כיון שהוא אומר ברי דמכשרה לקח ע"ש: ונב"י א"ע סי' ז' כתב לכן נראה שיש הפרש בין פנויה שילדה ולא ידעינן ממי נתעברה ויש לנו לדון על האם עצמה ממי נתעברה שאז אפי'

ברוב כשרים חיישינן דלמא אזלא איהי לגבייהו וה"ל קבוע, אבל בתינק הנמצא בשוק ואין אנו יודעין את אמי ואין לנו עסק לדון על אם כלל רק אנו דנין על תינוק זה שנמצא ואם יש שם רוב כשרים ומיעט פסולים אפי' נימא דאזלא איהי לגבייהו והיה קבוע, מ"מ תינק זה נמצא בשוק הו"ל פירש וכל דפריש מרובא פירש ודומה לעשר חניות וכו' אף דה"ל קבוע מ"מ בשר הנמצא בשוק אמרי' כל דפריש וכו' ע"ש, ובית מאיר סי' ד' כתב תמהני על נב"י איך מפרש רבא דאמר מה איכא דילמא וכו' מה קרוע שייך בד"ת על התינוק הנפרש וכו', ובמחכ"ת נעלם ממני תוס' כתובות ט"ו כתבו וכן גבי תנוק מושלך בעיר לא חשוב קבוע הואיל ולא נמצא בבית, הרי מבואר דשתיקו אם אזלה לגבייהו אף התנוק שאתה בבית לא חשיב פירש כ"א קבוע ודבריהם מוכרח מרבא, ומה שכתב ביו"ד ק"י אם נתערבו ונמצא ביצה ביניהם הביצה מותרת ע"כ צ"ל דלגבי ביצה החצר לא נחשב ביתו ע"ש:

וש"ש ש"ד פי"ח מביא מרי"ט א"ע סי' י"ז שכתב דולד לעולם חשיב קבוע ומשום דנולד בקביעות כל מקום שהולך ספיקו עמו ע"ש, וכתב דנראין דברי נב"י ולא מטעמיה לפמש"כ רשב"א בת"ה מה שאמרו כל קבוע כמע"מ הני מילי בשלקח היא מן הקבוע לפי שהספק נפל לו בקבוע אבל אם לקח אחד מן הקבוע ונפל מידו או שהניחו במקום חוץ ממקום קביעתו ולא נודע אם מן ההיתר המרובה או מן האסור המועט אין זה קבוע שהרי לא נפל לנו הספק אלא בפירש ובכל כי הא אמרינן כל דפריש מרובה פריש, וה"מ בשלא ראינו יוצא מן המקולן אבל ראינוהו לוקח ויוצא מן המקולן הרי נפל לנו הספק בקבוע ואסור ע"ש, ומבואר דין קבוע דספיקו אסור הייני דוקא ספיקא דלוקח וספיקו אסור אפי' לדידן אבל אם נפל מן הלוקח למוצאה כיון דביד המוצא נולד ספק כד פריש, ואע"ג דודאי מן הלוקח לפ"ז אתי שפיר דהו"ל ולד קבוע דאוריי' ומשים דאשה שנתעברה במקום הקביעות אית לה לאשה דין לוקח על העובר והו"ל כלקחה את העובר ממקום הקביעות וכיון דהאשה היא הלוקח לפנינו אסור לכ"ע, אבל אם אין האם לפנינו דהיא הלוקח אע"ג דהעובר ודאי ממקום קביעות בא כיון דלדידן ה"ל פירש ונולד הספק כ"ד פריש הו"ל כנפל מן הלוקח דכיון דאין הלוקח לפנינו מותר בפירש ע"ש: מקנה דף ע"ג כתב דהא דלא אמרי' בשתוקי עצמו דהוי כנמצא ביד פיקח, דהאם נאמנת אם בודקין אותה, אבל לר' יהושע דס"ל אינה נאמנת ממילא השתוקי כשר מן התורה דאזלי' בתר רוב כשרים ע"ש:

בית אפרים א"ע סי' ה' כתב בעיקר הקושי' שעמדו עליו הגדולים חקרי לב לענ"ד מקום הניחו לי להתגדר בו שהדבר ברור דע"כ לא אמרינן כל דפריש וכו' אלא בדבר האסור

מצד עצמו ויש לפנינו קביעות או תערובות מן הרוב ומן המיעט ופירש אחד משום דאמרינן דהאי דפריש הי' בתוך הרוב ומשם נפרש ובא לכאן כגון ט' ציבורין וחניות, משא"כ בדבר שאין בו ספק מצד עצמו ומיעט לא חל עליו שם רוב ומיעט והוא לא הי' בתוך הקביעות כלל רק מחמת סיבת הקבועים שנגעו בו נופל לנו ספק עליו א"כ איך שייך לומר דפריש מרובה או ממועט שהרי לא הי' בכלל הרוב או בכלל המיעט לעולם רק שאנו באין לדון עליו מצד הסיבה שנאסר מחמתו והרי הדבר שאוסרו עדיין הוא קבוע במקומו ולא פירש מקביעותו וכה"ג פשיטא דאמרי' כל קבוע כמחצה על מחצה דמי, והגע עצמך אם הי' לפנינו ט' סכינים בדוקים ואחד פגום והוליכו בהמה אצל סכין ושחטוהו ולא נודע אם בבדוק או בפגום ושוב אח"כ פורשה הבהמה משם ה"נ נאמר כל דפריש, דהא על הבהמה לא הי' מקום לדון עליו רוב ומיעט כלל ואין הספק על הבהמה מצד עצמה רק מצד הסכינים והרי הסכינים קבועים במקומם, ומעתה אי אזלא איהי לגבייהו דה"ל קבוע ואע"ג דולד פירש ממקום הקביעות למקום אחר אין בכך כלום שהרי אין אנו דנין על הולד מצד עצמו רק מצד שאנו מסופקין אם נולד מטיפה כשירה או פסולה א"כ איך שייך מרובה פריש שאותו תינוק לא הי' קבוע מתחלה בין הרוב ומיעט כלל והסיבה שאנו דנין עליו דהיינו הכשרים והפסולים עדיין הם קבועים במקומם ע"ש שהאריך לפי מרדכי (פרט שדיבר פירש, ומסי' ק"י שביצה פירש נגד הנ"ל ע"ב אולי יש לישב רמבם בפי' המשנה טהרות פ"ה שוטה אחת בעיר כל רוקים טמאים מצד קבוע ופלא הא אינו ניכר, בהנ"ל מיושב ודו"ק:

שבלי דוד או"ח שכ"ט כתב ה"ה פט"ו מא"ב לענין יוחסין מחמירן בתינוק דחשיב קבוע והקשה בלח"מ א"כ למה פסק רמבם בתינוק דהולכין אחר רוב כיון דאינא קבוע, ודע שיש לעיין למה לא אמרינן בתינוק הדרא לניחותא כשבא לאיזה בית נימא הדרא לניחותא וכו' נלענ"ד בתינוק ל"ש כן דבשעה שפירש התינוק הי' קביעתיה אצל אמו וממנה פירש כל זמן שלא הדר אצל אמו לא מקרא הדרא לניחותא, ונב"י כתב בשתוקי לגבי ולד אמרי' כל דפריש, לענ"ד לא שייך בזה כל דפריש דאטו יש ספק ממי פריש הולד אם מן כשרים או מן הפסולים הרי ידעינן דמאשה זו פריש רק הספק על האשה למי נבעלה אבל הולד לא פריש כלל ודו"ק ועי' שבי"ד בא"ע סי' ד': לפי כל דברי אחרונים הנ"ל צ"ע מש"כ הפלתי בסי' ל"ט, י"ל בחולין בסוגי' דרוב דטרח למצוא ראי' דאזלי' בתר רובא, ולא דייק איך אוכלין חלב דלמא בהמה טריפה, ונראה דודאי כל בהמות בכלל ספק וברור דרוב בהמות כשרים הרי זה כמו ט' חניות דלא נודע הטריפות, וא"כ פריש מרובה קפריש רק הואיל והכל בבית הספק ה"ל קבוע, אבל החלב ה"ל פרוש

כמבואר בסי' ק"י גבי ביצה דהוי לגבי תרנגולת כמו פריש ולכך לא קשה מחלב, וגם קושי' רש"י על מחמירים בבדיקת ריאה אתמול אכלנו מחלב, מיושב דהוי פרוש ומרוב קפריש עכ"ל, ולא זכיתי להבין כמובן ה' יאיר עיני בתוה"ק, ועי' בשו"מ מהדורא תנינא שכתב אני תמה על אחרונים שהי' לזרא בעינים דהולד מקרי פירש והלא הב"ש סי' ד' ס"ק נד כתב סברא זו שהולד מקרי פירש ע"ש סי' חי':

פרט ג כל דפריש מרובה פרש

מתני' זבחים ע"ג כל הזבחים שנתערבו בחטאות המתות או בשור הנסקל אפי אחת בריבוא ימותו כולן וכו' גמ' ונימשך וניקרב חד מינייהו ונימא כל דפריש מרובא פריש, נימשך ה"ל קבוע וכל קבוע כמע"מ דמי אלא ניכבישינהו דניידי ונימא כל דפריש מרובה פריש, אמר רבא גזירה שמא יבא יוד כהנים בב"א ויקרבו, א"ל ההוא מרבנן לרבא אלא מעתה מגיסא אסורה, משום שמא יבואו יוד כהנים בב"א, מי אפשר אלא אמר רבא משום קבוע, תוס' ונבישינהו דניידי ונימא כל דפריש מרובה פריש, וכגון שלא בפנינו פירשו ממקום קביע דאי הי' הפרישה בפנינו היו אסורין כאילו לקחן במקום קביעות ע"ש [לא זכיתי להבין שניכבשינהו שניידו כולם ונעקר כל הקביעות אז גם פירש לפנינו מותר וכ"כ בתה"ב בשפירש שלא בפנינו או שנתפזרו כולן ואפי' בפנינו כבר נתבטל הקביעות ומותר]: עא מביא תוס' מה שר"ת פסק בעדר שיש בו שה אחד ספק דרוסה דשריא מטעם כל דפריש מרובא פריש, ולא יתכן דיש לאסור גזירה שמא יקח מן הקבוע, אפי' היכי דפריש מאליו רק בדבר שלא נאסר בתערובות כגון ט' חניות התם לא גזרי' שמא יקח מן הקבוע שהרי איסר ניכר וידוע היכן הוא וכו' תדע דטבעת של עכום שנתערבו כולן אסורות ובפירש אחת מהן פליגי רב ושמואל בדף עד אי אוסרת השאר או לא אבל היא גופה אותה שפירשה לא פליגי וכ"ע דאסורא וטעמא משום גזירה שמא יקח מן הקבוע ול"ש חולין ול"ש קדשים, ומיהו יש ליישב ר"ת דלא דמי לטבעת דשאני בע"ח כיון דאפשר ע"י דנכבשינהו דלנוידין, ועוד שאל הרב ר' יצחק מר"ת דקא"ר שמעון סנהדרין ע"ט הנסקלים בנשרפים ידונו בסקילה ניזול בתר רובא להחמיר, ותירץ דלא אזלי' בתר רובא להחמיר כיון שנהרג בלא"ה במיתה אחרת, א"נ לא אזלי' בתר רובא לחייב אותו שהוא ודאי בסקילה, ומה"ט לא תקשי לן הא דאמר שם דאדם רוצח שלא נגמר דינו שנתערב עם אחרים שנגמר דינן כולן פטורים דמשום רובא לא נעביד דבר שהיא שקר ודאי, דודאי יש אחד שאינו בר מיתה כלל לפי שלא נגמר דינו, ועוד י"ל דה"ל קבוע וכל קבוע כמע"מ דמי ופטור מדאוריי' דספק נפשות להקל, וכ"ת ניכבשנהו ונימא כל דפריש אי אתה רשאי למושכן להחמיר עליו ועוד גזירה שמא יקח מן הקבוע

ע"ש, ועי' תוס' חולין צ"ה, וראש שם כתב לר"ת צריך לחלק בין חולין לקדשים: רשב"א בתה"ב כתב מטבעת של ע"ז אין ראיה דהתם כשפירש לפנינו מן הקבוע ובודאי כל שפירש לפנינו מקבוע ה"ז כלוקח חן הקבוע ואסור ואפ"ה אם חזר אותי שפירש לפנינו ונפל לתוך היתר מרובה מותר שאני אומר איסורא לתוך רובא אשתאר דהי"ל ס"ס ומותר וכן דעת ר"ת ז"ל דכל שפירש מעצמו מותר ולא אסרו שם בשור הנסקל גזירה שמא יקח מן הקבוע אלא בכובש ביד כדי שיתפזרו שאם אתה מתיר לכבוש כדי שיתפזרו ויקח מן הפורשים ודאי איכא למגזר שמא לא יתפזר ויקח מן הקבוע, וכן כתב בשאלתות דרב אחא ואלו איערב ספק דרוסה כולן איסורות ודאי איבדי' מנהון להדי' דוכתא רובא ומיעוטא אמרי' איסור בהך רובא איתא והך מיעוטא שריין, ודאי מישקל חוטר ובדורינון לא דילמא אתי למישקל מקבוע ומיכל ע"ב: ב"ח בסי' ק"י כתב לרשב"א איכא ד' חלוקי דינים בתערובות שנפרש ממנו דבר אחד ממילא, א' כשהאיסר ניכר כגון ט' חניות ופי' ממילא שרי' ב' כשהאיסר אינו ניכר אסור אפי' פי' ממילא בחתיכות, ג' אפי' שהאיסור אינו ניכר שרי בפירש ממילא בבע"ח וה"ט דכיון דרגילות הוא שיפרשו ממקומן קא סמיך אינש ומימר אמר מסתמא יפרשו מעצמן ולמה לי למיעבד איסור ליקח ביד, ד' אפי' שהאיסר אינו ניכר ובחתיכות אם לקח קודם שנפל הספק לא ה"ל דין קביע וחשיב כפירש ממילא ושרי ולא שייך גזירה דשמא יקח מן הקביע' כסברת הרא"ש שמביא הטור אם פירש קודם שנודע התערובות מותר דבהא לא שייך למיגזר שמא יקח מן הקבוע דהא אכתי כולם בחזקת היתר הם ואפי' אם פירש לפנינו מותר כיון שעדיין לא נולד הספק א"כ לא נינד הספק במקום הקביעות ותלינן דמרובא פריש דכל זמן שהן בחזקת היתר אין חילק בין פירש בפנינו ובין פירש שלא בפנינו': טור בסי' ט"ז פסק, בהמה שנשחטה אמה היום ונתערבה באחרות יצריך לשחוט מהם היום כיצד תקנתו נכבשינהו דניידי ממקום קביעתו ויקח מהם אחד וישחוט דכל דפריש מרובה פריש ושנים האחרונים אסורין היום:

בסי' נ"ז כתב הסמ"ג דספק דרוסה שנתערבה באחרות יש בה צד להתיר דהוי ס"ס דכל אחד ואחד שמא לא זו היא ומ"מ גמגם לאסור דכיון דבריה היא איני ניתר בס"ס כיון שקודם שנתערבה הי' הספק אסור מה"ת ונראה שיש תקנה אפי' לודאי דרוסה שנתערבה באחרות דנכבשינהו דניידי יכל דפריש מרובא פריש וכילן מותרות חוץ משנים האחרונים:

בסי' ק"י כתב יהא דחד בתרי בטל ביבש בדבר שאינו חשוב דוקא כשהאיסור אינו ניכר במקומו אז בטל דבר שאינו חשוב ודבר חשוב אינו בטיל ואפי' אם פירש אחד מהן

מהתערובות אסור ולא אמרי' מרובא פריש, וד"מ כתב יש מקשין דכאן פסק רבינו פירש אחד מהם אסור, ובסי' ט"ז ונ"ז כתב להיפך, וב"י סי' נ"ז רצה לתרצה דמש"כ בס' נ"ז הייני לדברי סמ"ג אבל כל זה לא מהני לתרץ דהרי גם בסי' ט"ז כתב הטור דמהני כבישה, ע"כ אומר לך שהאמת הוא מה שתי' לי הגאון מורי חמי מו"ה שכנא בישוב קושי' זו, מש"כ הטור כאן היינו בעוד שהדברים חשובים נשארו במקומן רק שפי' אחד מהן ולכן לא אמרי' דפריש מרובה קפריש דהואיל ועדיין מונחין במקומן ה"ל עדיין קבוע וכל קבוע כמע"מ אבל אם פירשו וניידי כולן ממקימן שלא נשאר שם קבוע דהרי פירשו כולן כן השיב לי מסברתו ואני מצאתי בהדי' בטא"ח סכ"ט שזו היא דעת הטור עכ"ל, והנה בתורת חטאת כלל מ"ג מבאר יותר, כ"ל והא דכתב הטור דאף אם פי' ממילא אסור דחיישי' שמא יקח מן הקבוע נראה לפרש דוקא כשפי' מקצת התערובות ונשאר שאר התערובות במקומו דאז איכא למיחש שמא יקח מן הקבוע הנשאר, אבל אם נתפרדו כל התערובות ממקומן עד שלא נשאר שם שום קביעות במקומו ובשעת עקירתן ממקומו פירש מקצתן אז כל איתן שפירשו מותרין דעל כל חד אמרי' מריבה פריש וחילק זה מוכרח בדעת הטור שהרי כתב בסי' נ"ז ט"ז גבי בע"ת שנתערבו דניידי ואמרי' כל דפריש מרובה פריש וא"כ דבריו סותרין למה שכתב בסי' ק"י ולכן מוכרח לחלק כדרך שכתבתי, וכ"כ באו"ח שכ"ט, ומנחת יעקב שם כתב שרשב"א בתה"ב כתב דאפי' פירשו לפנינו כל שנתפזרו כולן מותרים כיון דכבר נתבטל הקביעות בד"א כשנתפזרו מעצמן אב הנידון ונתפזרו אסורין גזירה שמא יקח מן הקבוע ע"ש שמשיג על ש"ך ס"ק ל"ו, וש"ש פרק אותו וא"ב מישב הטור מסי' ט"ז בדשיל"מ אחר הזמן לא חיישינן שיבא ליקח מן הקבוע בשלומא בדברים שאינם בטלים כלל גזרי' שמא יקח מן הקבוע דאדם חס על ממונו משא"כ בדשיל"מ ע"ש, ופלתי הקשה מסי' תקט"ז ביצים שמביא הנכרי למכור ביו"ט אע"פ שרוב ביצים מעיו"ט מ"מ אסור דאין הולכין בדשיל"מ אחר הרוב, וקשה הא מ"מ נכרי המביאן למכור לימא כל דפריש ואי דה"ל קבוע הא איני ניכר וצ"ל גזרי' שמא יקח מן הקבוע, וקשה בדשיל"מ לא חוששין שמא יקח מן הקבוע ע"ש, ועי' צלח ביצה במשנה זימן שחורים ופסחים דף ז' ט' שמאריך אי אמרי' בדשיל"מ כל דפריש וכו':

הט"ז הקשה על רמא, בזבחים פריך ונכבשינהי ואמר רבא שמא יקח מקבוע, א"כ הרי בהדיא דאפי' עקירת כולן לא מהני, וראיה מאו"ח אינו ענין לכאן דשם אין שייך הך גזירה תי קשה אם מהני עקירת כולן למה אמרינן שם דכולן ירעו עד שימותו והא ודאי שיהיו נעקרם כולן לבסוף ע"ש ועי' פר"ח, קצת נ"ל להבין ראיה שמביא מאו"ח, כי שם מבואר החילק בין פירש מקצתן ונשאר הקביעות מפקחין, א"כ נראה שעדיין מה

שפירש מקביעות חשיב כקבוע ע"כ מפקחין ונראה סברה להבין גזירה שיקח מן הקבוע אטו ברשיעי עסקינן שיקח בידים מקבוע, אבל הוא יטעה כיון שנשאר הקביעות בכ"ז אנו מתירין לו מה שפירש המקצת גם שנחשב כקבוע בשבת, מכח זה ואומר מה חילק בין פירש אי שיקח בידים ממקום הקבוע, כי הכל חד, אבל אם נעקר הקביעות בודאי לא יטעה ליקח בידים ממקום הקביעות:

רמ"א בסי' קי"ד, אם ידוע שמקצת עכום בודאי נותנין בו יין ומקצתן בודאי אין נותנין בו יין אזלינן בתר רובא דכל דפריש מרובא פריש אבל אסור לקנות בבתיהם דכל קבוע כמעמ"ד וכתב הט"ז כל דפריש, יש להקשות נגזר שמא יקח מן הקבוע, ואין לומר דשאני הכא שאין כאן אלא איסור דרבנן, הא בסי' ק"י ג"כ דרבנן מדאוריי' חד בתרי בטל, ואפשר בסתם יינם הקילו:

חולין צ"ה ט' חניות כולן מוכרת שחיטה ואחת מוכרת בשר נבילה ולקח מאחת מהן ואינו יודע מאיזה מהן לקח ספיקו אסור ובנמצא הלך אחר הרוב ה"נ בנמצא ביד עכו"ם, תוס' ספיקו אסור דכל קבוע כמע"מ דמי, והא דקיי"ל מדאוריי' חד בתרי בטל היינו היכא שמעורב ואינו ניכר האיסר אבל הכא ידוע האיסר בדוכתיה וחנות המוכרת בשר נבלה ובדבר חשוב אפי' מעורב לא בטיל ואמר כל קבוע וכו', וכ"כ רשב"א וא"ת וכיון דאסור המעורב בהתיר אמרינן ביה קבוע היכא משכחינן אסור בטל ברוב דהא אסור קבוע היא וכמחצה עמיד, י"ל דלא אמרי' הכי אלא באיסר חשוב שאינו בטל כגון שור שחשיב ואינו בטל א"נ חתיכה ר"ל בה אבל בכל אסור בטל לא אמרי' קבוע דהא בטל הוא עכ"ל, לפ"ז באדם דלא שייך ביטול גם באיני ניכר שייך דין קבוע [עי' בכלל י"ט פרט ו':]:

תוס' ובנמצא הלך אחר הרוב, וא"ת במקום שמכריזין והכריזו משום טריפה אחת אסרינן כל המקולין של עכום ולא אזלינן בתר דישראל דהוי רובא וכשר וכן במקום שאין מכריזין לא אזלי' בתר רוב כשרים, מיהו איכא למימר דהתם משום דמקולין הו"ל קבוע' אבל קשה דאסרינן במקום שאין מכריזין לקנות מן העכום במקולין אעפ"י שרוב טבחי ישראל ולא אזלי' בתר רוב בהמית דכשרות אע"ג דמקמן שרי רבדא וכולייתא דשרי עורבא במעלי יומא דכפורי משום דהתירא שכיח טפי ולא חיישינן דילמא של טריפות הן, ונראה דתקנתא בעלמא הוא שעשו חכמים ע"ש וכתב מהרש"א מה הקשה תוס' במקום שאין מכריזין אסור לקנות מעכו"ם במקולין וכו', שכבר כתבו משים דמקולין הוי לה קבוע הקשו הכא דע"כ קבוע כה"ג דלא אתחזק איסורא לא מקרי קבוע כההיא דשרי כבדא וכוליתא, דכיון דלא איתחזק איסורא אזלינן בתר בהמות הכשרים עכ"ל,

ולא זכיתי להבין בכבדא וכוליתא שעורבים מביאים גם אם איתחזר איסורא מותר כי מרובא פרוש, גם הט"ז או"ח סי' תר"ה כתב מו"ח ז"ל צ"ע ועי' פרי מגדים שם:
ש"ש ש"ד פ"ב, הקשה בנדה דף ח"י כתב תוס' שכל חתיכה שפי' אנו דנין איסר ודאי משום חזקה שאינו זבוח, א"כ ט' חניות מוכרת בשר שחוטה ואחד בשר נבילה דקיי"ל כל דפריש מרובא פריש, וליתסר מדרבנן על כל פנים דהא לדעת כמה ראשונים אמרי' סמוך מיעוטא לחזקה וה"ל פלגא, ע"ש:

פרט ד פירש לפנינו אם הוא מד"ת או מדרבנן

פסחים דף ט' תשע ציבורין של מצה ואחד של חמץ ואתא עכבר ושקל ולא ידעינן אי מצה שקיל אי מצה שקיל אי חמץ שקיל היינו ט' חניות, פירש ואתא עכבר ושקל, היינו סיפא, דתנן ט' חניות כולן מוכרות בשר שחיטה ואחת מוכרת בשר נבלה ילקח מאחת מהן ואינו יודע מאיזה מהן לקח ספיקו אסור ובנמצא הלך אחר הרוב, פר"ח תל"ח כתב דין קבוע בין להקל בין להחמיר, בט' ציבורין של חמץ ואחד של מצה דתלינן דמצה שקיל וסגי בביטל ולא בעי בדיקה:
תוס' לפי מה שפרש"י לענין בדיקה לא נהירא לר"י דהיכי מייתי ראיה מט' חניות דהוי ספיקו דאוריי' ואזלי' לחומרא והכא סד"ר היא, מיהו י"ל דאיירי שלא ביטל, ועוד קשה גבי חניות ליכא חזקת היתר אבל הכא אוקמא אחזקת בדוק ונראה לר"י דלענין שהביא עכבר לבית ונמצא קבעי אי שרי לאכילה אי לאו, וא"ת כי אתא עכבר ושקל מציבורין אמאי חשיב לי' קבוע מ"ש נמצא בפי עכבר מנמצא ביד נכרי, ואר"י דהכא איירי שראינו שלקח מן הקבוע שנולד הספק במקום קביעות אבל אם לא ראינו הו"ל כפירש ואזלי' בתר רובא ע"ש:
והקשה הפנ"י כאן, וצלח דף ז' אמאי אזלי' בתר רובא אטו מי עדיף רובא דליתא קמן מרובא דאיתא קמן וחמץ אפי' באלף לא בטיל כתב הב"י בסי' תמ"ז הטעם משום דשיל"מ, וא"כ ה"ט גופא שייך הכא בתשע ככרות שהנמצא היא דשיל"מ ע"ש, וי"ל כי לכאורה גם לאחר פסח יהי' אסור בהנאה, רק בתערובות אין זה חמץ שעבר עליו הפסח ומותר בהנאה, א"כ לא צריך לאחר פסח הביטול שפיר מקרי דשיל"מ ולא צריך היתר הביטול, עי' ר"ן פסחים דף אבל כאן הככר יהי' בעין ואסור לאחר הפסח רק שאומר שפריש מרובא ואין הככר חמץ רק מצה, א"כ כיון גם לאחר פסח צריך לסמוך על רוב גם בפסח מותר מצד מרובא פריש ודו"ק:
המחבר תל"ט, ט' ציבורין של מצה ואחד של חמץ ובא עכבר ונטל ולא ידענו אם נטל חמץ או מצה ונכנס לבית בדוק צריך לחזור ולבדוקו, [רמ"א מיהו אם הככר קטן שיכול

העכבר לאכול תלינן להקל שאכלו ואין צריך לבדקו] שכל הקבוע כמע"מ, ואם פירש הככר ממקום קביעתו ונטלו העכבר משם אין צריך לחזור ולבדקו דכל דפריש מרובא פריש, מג"א תלינן להקל דהוי ס"ס שמא נטל מצה ואת"ל חמץ שמא אכלו מ"מ קשה ביו"ד ק"י פסק דבעינן שיוודעו שני הספיקות ביחד, והכא כיון שנטל בפנינו ונכנס לבית נולד הספק הראשון ואח"כ נולד ספק השני שמא אכלו, וצ"ל כיון דלא חל איסר חמץ עד שעה, אותה שעה נודעו ב' הספיקות ביחד, וא"כ אם אירע המעשה לאחר ו' שעות לא מהני ס"ס, א"נ כיון דבעוד שאנו רואין החמץ בפי העכבר לא שייך לומר שיבדק אלא לאחר שנתעלם מן העין חל חובת בדיקה שמא הניחה אותה בבית ואז חל ג"כ ספק שני שמא אכלי:

בספר גביל בני נפתלי כתב על רמב"ם שכתב הניח ט' ציבורים של מצה ואחד חמץ, ובגמרא נקט סתם ט' ציבורים, כיון שקבוע חידש י"ל דוקא אם העכו"ם או חמץ הי' קודם שבאו אח"כ רוב ישראל או רוב מצה אמרי' האיסר במקומו יש קבוע לגרוע הרוב שבא אח"כ, אבל אם הי' מקודם הרוב לא יהי' כח המיעט שבא אח"כ לבטל הרוב, ע"כ אשמעינן רמב"ם שאין חילק גם הניח ט' בראשון, ומסיים שכל קבוע כמע"מ דאין חילק איזה קבוע ודו"ק: הנה מבואר בתוס' פירש לפנינו אסור מדאורייתא וכ"כ רוב הפוסקים, אבל ר"ן בחולין צ"ה כתב לי נראה כל שלא בא לידו ממקום קביעות אע"פ שראה אותו פירש מן הקבוע מדינא שרי דמדראוית' לא מקרי קבוע אלא במקום קביעותו אלא שחכמים גזרו בשראוהו פורש מן הקבוע גזירה שמא יקח מן הקבוע וה"ט דתשע ציבורין ואתא עכבר ושקל דאע"ג דמדינא לא מקרי קבוע כיון שלא נכנס בבית אלא לאחר פירש מ"מ דנו אותן כקבוע כיון שראוהו פורש מן הקבוע ע"ש, שך ס"ק כ"ז כתב בשם הב"ח ג"כ פירש לפנינו הוי דרבנן, ובהגת מיימני פ"ח ממ"א כתב ג"כ שרק מדרבנן ועי' בינת אדם אות כ' באריכות:

ברכות נ"ג, ת"ר הי' מהלך חוץ לכרך וראה אור אם רוב עכום אינו מברך אם רוב ישראל מברך הא גופא קשיא אמרת אם רוב עכום אינו מברך הא מע"מ מברך והדר תני אם ישראל מברך הא מע"מ אינו מברך, בדין הוא דאפי' מע"מ נמי מברך ואיידי רישא רוב עכו"ם תנא סיפא רוב ישראל, ת"ר הי' מהלך חוץ לכרך והריח ריח אם רוב עכום אינו מברך אם רוב ישראל מברך, ר' יוסי אומר אפי' רוב ישראל נמי אינו מברך לפי שבנות ישראל תקטרות לכשפים, אטו כולהו לכשפים הקטרן ה"ל מיעוטא לכשפים ומיעוטא נמי לגמר את ה לים אישתכח רובא דלאו לריחא עביד וכל רובא דלאו לריחא עביד לא מברך, ירושלמי, רבי אבהו בשם ר' יוחנן מבוי שכולם גוים וישראל אחד דר בתוכו ויצא

משם האור מברכין עליה בשביל אותו ישראל ששם, והקשה בא"ר סי' רצ"ח שירושלמי נגד הגמרא, אלא צ"ל דש"ס דילן מיירי בראינו שפירש:

המחבר בסי' רצ"ח פסק הי' הולך חוץ לכרך וראה אור אם רובן עכום אין מברכין עליו ואם רובן ישראל או מע"מ מברכין עליו, והקשה המג"א אם רובן עכום אין מברכין וצ"ע דנימא כל קבוע כמע"מ דמי וה"ל ספק, דקיי"ל דקבוע כמע"מ בין לקולא בין לחומרא ואפשר דמיירי שראה איש אחד הולך ונר בידו דכל דפריש מרובא פריש, אבל בגמרא לא משמע כן, ועי' ריי"ז ס"ז, ואפשר דזה לא מקרי קבוע דהאיר פירש וכן ריח הבשמים עכ"ל, והקשה בתוס' שבת, דהא קיי"ל אם פירש מן הקבוע לפנינו מקרי קבוע כיון שנולד הספק במקום הקבוע, וכיון דכאן בעינן שיהא רואה את השלהבת כמש"כ בסט"ו הרי פירש האור מהנר לפניו והוי קבוע כמע"מ וכו' ומחהש"ק כתב לענ"ד אין כוונת מג"א דאמרי' על האור כל דפריש, אלא כוונתי דהאור והנר או העצים הם שני ענינים נפרדים וניהו דהנר והעצים הויין קבועים אבל האור דעלי' מברך לא הוי קבוע כמש"כ המרדכי פ"ק דחולין דמה"ט אזלי' בסנהדרין בחר רוב דיעות ולא מיקרי קבוע משום דהדבור דיפיק מפומייהו ה"ל פירש, אין הכוונה דאמרי' על הדיבור מרובה פריש, דהא הדיבור פירש לפנינו אע"כ גם כוונת המרדכי דהדבור שפירש מן האדם המדבר הוא ענין נפרד ואינו נחשב לדבר אחד עם אדם שדברו ולכן אע"ג דסנהדרין גופייהו הם קבועים מ"מ דבורם לא מקרי קבוע וה"ה הכא באור וריח עכ"ל:

תוספתא מובא בר"ש טהרות פ"ה ט' שרצים וצפרדע אחד ברה"ר ונגע באחד מהן ואינו יודע באיזה מהן נגע ספיקו טהור פי' אחד מהן לרה"י ספיקו טמא לרה"ר ספיקו טהור ובנמצא הלך אחר הרוב, כתב הר"ש צריך לדקדק הי' ניהי נמצא והי ניהו פירש ויש לפרש דפי' היינו שפי' בפנינו שנולדה הספיקא במקום הקביעות לפיכך נידון כמע"מ והא דפריך בזבחים ונכבשינהו כי היכי דניניידו וניחא כל דפריש מרובה פריש, התם אע"פ שפירש בפנינו כבר נתבטל מקודם הקביעות כדאמרי' דניניידי עכ"ל וצרור החיים מביא בשם אהל דוד לשטת הר"ן דפי' לפנינו אינו אלא קבוע דרבנן ומדאורייי' אזלי' בתר רובא א"כ האיך ניזל לקולא לטהר כיון מדאורייי' הוי ודאי טומאה מכח כל דפריש מרובה פריש, וצלח פסחים דף ט' מביא ג"כ תוספתא הנ"ל:

ח"ס או"ח קע"ח, כתב הנה הלבוש הובא בט"ז תרל"ב כתב דסכך פסול מועט מתבטל ברוב כשר אפי' ניכר דילפי' מסנהדרין דאפי' ניכר נמי מתבטל מה"ת ודבריו צ"ב, ונ"ל עפ"י הר"ש מקינון שתירץ על קושי' דסנהדרין היי קבוע, ותי' דהא אין נהנין מן המועט ושבקינן ליה לגמרי ולא דמי לחניות שאנו רוצים ליהנות מהמיעוט ג"כ שם אמרי' כל

קבוע וכו', ע"ש בפ' הכריתות, משא"כ בסכך פסיל שצילו מתערב ומצטרף לצילתו מרובה מחמתו אינו דין שיתבטל ברוב וכו', ועי' מג"א שד"מ שהקשה במהולך במדבר וכו' שמעתי מקשים לרמב"ם דאשה כל ימיה סופרת ז' ימי נדה וי"א ימי זיבה וא"כ ימי זיבה מרובים ואיך משכחת פתח בטועה ניזיל בחר רוב ימים ולא שייך קבוע בשהאיסור אינו ניכר במקומו, ותירצתי כיון דבמי זיבה רוב נשים מסולקת בדמים וא"כ אדרבה ניזיל בתר רוב פעמים דלא חזי בי"א יום וא"כ אדרבה תיקשי לאידך גיסא איך משכחת פתח בטועה ניזל בתר רוב דמים שהם דמי נדה ולא דם זיבה אע"כ היינו משום דאיכא נמי רוב ימים שהם ימי זיבה ואיכא תרי רובי דסתרי וה"ל ס"ד ולק"מ ע"ש:

פרט ה אי אזלינן בתר רוב חניות או בתר רוב בשר

הפלאה כתב ונראה משום דבאמת צריך להבין הא דלא מפליג בנמצא דהלך אחר הרוב דהיינו אחר רוב החניות שמוכרין בשר כשר משמע אף שיכול להיות דבשר טריפה שבחנות אחד הוא יותר מכל בשר שבכל תשע חניות ביחד אפ"ה אזלי' בתר רוב החניות, כן משמע מכל הפוסקים דלא חלקו בזה והיינו משום דאין חילק בחנות בין רב למעט כיון דחניות קבועין הו"ל כאלו כולן שוות ואזלי' בתר ריב המקומות הקבועין ומזה מוכח דכל קבוע כמע"מ דמי אפי' לקולא ע"ש, ועי' בברוך טעם בשאלות ותשובות:

וחו"ד בסוף הספר בסי' ס"ג כתב נסתפקתי אם רוב המוכרים ישראל ואצל המוכרי עכום יש בשר יותר ממה שיש אצל המוכרי ישראל אם ליליך בתר רוב המוכרים להתיר או בתר הרוב בשר לאיסור והנה מלשון הש"ס דקאמר ט' חניות מוכרות דאזלינן בתר רובא בפריש משמע דהעיקר תלוי ברוב המוכרים ולא בבשר, ולפ"ז כשהמוכרין הן מע"מ אסור אפי' הי' אצל ישראל רוב בשר, ולפ"ז בט' ציבורין של מצה ואחד של חמץ ג"כ אזלי' בתר רוב הציבורין אף שבציבור של חמץ יש יותר מכל הט' כיון דספק הוא רק מאיזה ציבור נטל העכבור ולפ"ז במע"מ ג"כ לא משגיחין בגודל הציבור אמנם משקלים פ"ז משנה א' גבי מעות שנמצא בין שקלים לנדבה כתבו כרע"ב ותויו"ט דאזלינן בתר רוב מעות וכן בפסחים דף ז' גבי תיבה תנשתמש בה מעות מע"ש וחולין ציבורין ציבורין ונמצא מעות אזלינן בתר ריב מעות שבציבור, ולעומת זה יש הוכחה להיפך מאבידה דברוב ישראל חייב להכריז אף דנכרים עשירי טפי ויש להם רוב מעות, לכן נראה לחלק דבדבר שפירש ממילא או אפי' לקחו אדם ואי יודע מאיזה מקום לקח דאזלי' בתר רוב בשר ורוב מעות שבציבור, והטעם דהא אם הי' הציבור גדול של היתר מחולק על כמה ציבורים שיהי' בכל אחד כפי ערך שיש ג"כ בציבור קטן היינו אומרין דמינייהו פריש כיון שיש בהן רוב ציבורין, א"כ מה בכך שהציבור גדול מונח ביחד ונוגע אחד בחבירו

מ"מ רואין אותו כאילו הוא מחולק דמה הפרש יש בין אם נוגע אחד בחבירו או לא כיון שהספק הוא ג"כ מאיזה מקום מהציבור נפל זה הרי יש רוב מקומות להתיר אבל באבידה שהספק הוא איזה איש הביאו לכאן וכן כשיש ספק איזה איש נתנו לידו הולכין בתר רוב אנשים שנולד עליהם הספק, וראיה לזה דבממון ג"כ אזלינן בתר רוב כשפירש כמבואר בח"מ רצ"ב, ובאבידה אזלי' בתר רוב אנשים ולא בתר רוב ממון, וכן אם היורש יאמר לשנים אחד מהם הפקיד אצל אבי מנה וא"י מי דלא משגיחין במי שיש לו רוב ממון, אלא ודאי יש חילק בין נלקח או פירש מעצמו ובין כשהספק בא ע"י האיש הנותן והמביא לכאן אזלינן בתר רוב האנשים שהספק נולד עליהם, וה"נ בנ"ד לפי הדין תורה דאזלינן בתר רוב האנשים המצויין כאן ולא חיישינן בשרצים והאנשים המוכרין מכרי לידם והרי הספק נולד מאיזה מוכר בא הבשר הזה דמה לי אם יש ספק אם המוכר עצתו אבדו בכאן דודאי דהוה אזלינן בתר רוב המוכרין כמו באבידה ומה לי כשהספק נולד מאיזה מוכר בא ואזלי' בתר רוב המוכרין כנ"ל ברור עכ"ל, ובסי' ק"י כתב הולכין בחר רוב מוכרין אפי' היה בחנות אחת בשר נגד כל ט' חניות לא היינו משגיחין על רוב בשר רק על רוב מוכרין ע"ש, ועי' בינת אדם סי' ט"ז שמאריך בענין זה ומשיג על חו"ד שמביא ראיה מאבידה בעיר שרובה ישראל למה חייב להכריז הרי הנכרים עשירים טפי, וכתב אטו אם הנכרי הולך בשוק לוקח מעותיו וכלי תשמישו בידו ע"ב: בית אפרים יו"ד סי' מ' כתב ביאור הענין כך היא, דכל שיש לפנינו חנות או צבורין ופירש אחד מהם וכל שאר הבשר שבחנות או שאר חמץ ומצה אשר בציבורין נשאר במקומו אז הכל תלוי ברוב החניות או ברוב הציבורין אע"פ שיש צבור אחד גדול מאוד לא אמרי' בזה זיל בתר רובא כיון שדבר זה שנפרש לפנינו מן הצבורין אפשר לו שיסתלק מן החלק המועט כמו שהוא מסתלק מן החלק המרובה ודבר זה מתורתו של ר"ן בתשובה סי' יוד למדנו שכל ספק שנולד בדברים שאינם נבללים אין תולין אותו אחר חלק הרוב ולא לפי חשבון אלא תולין בחלק המועט כמו במרובה מן הירושלמי באילין אבנים שנגנבו [עי' פרט] אך אין הדברים אמורים כ"א בפירש ע"י תפיסת יד אדם כגון הא ירושלמי שגנב לקח בכה"ג לא אזלינן בתר רוב שהרי היד שולטת בחלק המועט כמו במרובה והדברי' מעצמם לא נתמעטו לפרוש משם שנאמר שפירש מן הרוב משא"כ בפירש מעצמו כגון בע"ח שהי' בעדר אחד קי בהמות ובעדר אחד ק"נ בהמות ופי' אחד מהם ולא נודע מאיזה עדר שפיר אזלינן בתר רובא שאמרינן שתנועת הפרישה הוא מרוב, וכן באבידה שתנועת אדם גרם נפילה זו כמו כן אפשר שיפול תפן אחד מן עשרה חפצים שביד ישראל כמי שיפול חפץ אחד מן המאה חפצים שביד העכום ואפשר שיסתלק מן המועט כמו מן המרובה ולכך

אזלי' בתר רוב בני אדם שהי' שם במקום זה אם רוב ישראל או רוב עכום וכו' אבל אם כל הרוב והמועט נעקר ממקומו כגון שעכום אבדו כל חפצים שהי' בידם, וגם ישראלים אבדו כמו כן ועתה נמצא קצת מהחפיצים אולי פשיטא דלא אזלי' בזה בתר רוב האובדים דהיינו רוב ישראל המצויים שם, אלא דאזלי' בתר רוב האבידה שנאבדה שם דהיינו החפצים אשר הם של עכום כי המה הרוב לגבי חפצים של ישראל, וכן בחניות אם יש באחד יוד נבילות ובתשעה בכל אחד ואחת כשירה ומכרו כולם כל הבשר שהי' בחניות פשיטא בכה"ג כל הנמצא בשוק. אזלינן בתר רוב בשר שנמכר היום, דמה איכפת לן בחניות ובמוכרין כיון שמוכר אחד מכר יותר משאר המוכרים כולם ידמי לאבידה אם אחד אבד עשרה חפיצים ושנים אבדו כל אחד חפץ אחד דבתר רוב החפיצים אזלי' ע"ש, ועי' בינת אדם שאר הקבוע סי' ט"ז:

ובסי' מ"ח באמצע תשובה כתב באשה שיש לה מכה למה נידון לספק השקול כיון דדם המקור הוי רובא, ואפשר לומר כיון שהמכה קבוע במקור והוי כט' חניות כל קבוע כמע"מ דמי, וא"ל דזה הוי כנמצא דהלך אחר הרוב, דז"א דכיון דהאשה מרגשת בשעת פרישת הדם הו"ל כפירש לפנינו דלא אזלי' בתר רובא, אך דז"א דא"כ תיקשי בהא דבעינן למימר טעמא דנמצא דפרוזדר ספיקו טמא משים דרוב מן המקור והרי המקור והעליה קבוע הם, אלא ודאי כיון דעיקר טעמת פירש לפנינו משום דנולד הספק במקום קביעות, משא"כ אם במקום הקביעות אין כאן ספק ואחר הפרישה נולד הספק טומאה אית לן למימר דמרובא פרישׁ, שהרי על אחר הפרישה אנו דנין, לפ"ז בנ"ד אפי' הרגישה בשעת יציאת הדם אית לן למימר בתר רובא כיון שבשעה שהם בקביעות עדיין אין כאן ספק ועיקר הספק אחר שכבר הוא בפרוזדר עד שיצא מבין השיניים, ואז כבר אינו במקום הקביעות, מר"ה פ"ב משבת ע"ש, מה שכתב בסי' ח' אם נעקר כל הקביעות כמו שנמצא חפיצים שנאבדו הולכין בתר רוב חפיצים ע"ב, א"כ בתשובת מרי"ל שמובא בש"ך רצ"ב שאנס לקח כל אתרוגים רק והשאר החזיר להם א"כ החזיר מרוב שלקח מתחילה ולמה מפסיד הנותן כ' אתרוגים, לפי הנ"ל החויר שלו כי הי' הרוב ודו"ק:

פרט ו קבוע שאינה ניכר

ר"ש מקינן כתב באות קצ"ט, כל קבוע כמע"מ דמי נפקא לן מוארב לו וקם דהיכא דאיכא ט' ישראל ואחד עכום דמפטר, זרק אבן לגו וכי האי גוונא מקרי קבוע שנודע מקום העכום ומקום ישראל והוא זורק שם ואינו יידע היכן נפלה אבן אע"ג דרובא ישראל נינהו מפטר מטעם כל קבוע וכו', וכן ט' חניות וכן אמרי' גבי אין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב, ומסיק אי איכא ט' גוים וישראל אחד הכא נמי פשיטא דה"ל קבוע וכו' דהיה

ידוע האיסור והיתר וכשעשה הדבר לא ידע אם האיסור אם המותר כמו הכא גלי פקנ"פ כשהיא מציל אולי מציל ישראל ואע"ג דרובא גוים הו"ל כתע"מ דכל קבוע וכו' ובהכי ניחא מה שמקשים העולם גבי סנהדרין ודיינים דאזלינן בתר רוב אע"פ שהן קבועין דסנהדרין ודיינין נודע באותה שעה מי מחייב ומי מזכה ודמי לט' חניות וכולם מוכרת בשר נבילה ואחת מוכרת בשר שחוטה וכי אסרי ליקח מחנות של שחוטה ודאי מותר כיון שנתברר שלוקח מחנות בשר שחוטה, וכן הדרך האחר שכתבתי דלא אמרי' קבוע אלא היכי שנתברר מקום איסור דומיא דזורק אבן לגו שנתברר מקום ששם ישראל וכן מקום עכום ואינו יודע היכן נפל האבן, וכן ט' חניות שנתברר לנו חנות שמוכרת בשר ומקום שמוכר בשר נבילה אבל אינו יודע מאיזה מהם לקח אבל היכא דמקום האיסור לא נתברר לא אמרי' כל קבוע וכו' ובזה ניחא מה שמקשים העולם יאסר כל העולם בחרישה ובזריעה מטעם נחל איתן שהוא קבוע ולמאי דפרישית ניחא כיון דלא ידעינן היכן נחל איתן לא שייך למימר כל קבוע, אבל אי ידעינן מקומו אמינא כי הנזרע בתוכו אסור ואי נסבינן זרע ולא ידעי' אי מינהי אי משאר עלמא אסור אע"ג דעלמא רובא ורובא דרובא ב"פ עכ"ל, ועי' פר"ח ק"י, שמשיג על ב"ח דסובר תערובת חניות שלא נודע באיזה חנות הטריפה זה קבוע דאורייתא, והשיג שאין קרוי קבוע אלא אם ניכר האיסור, וכתב הפלתי ס"ק י"ב לב"ח צ"ל מדרבנן קרוי קבוע, רק קשה איפוא מקום בש"ס ופוסקי' שעשהו קבוע ואסרוהו מדרבנן, ולא זכיתי להבין שמבואר שב"ה סובר מדאוריי' כי כתב דעת רבינו כיון דדין קבוע מוארב לו נפקא פרט לזורק אבן לגו והתם כיון שנודע שיש שם ישראל אע"ג דאינו נודע הישראל כלל הו"ל קביע ע"ב בס"ק ו' וראיית הב"ח לא זכיתי להבין כי באדם לא שייך שאינה ניכר כי הוא ידע מעצמו כמש"כ מעדני יו"ט בפ' גיד הנשה בראש אות ק"ח כשאיסור ניכר במקומו, והך ט' ישראל ואחד עכום אין לך ניכר במקומו גדול מזה שכל אחד הוא בן דעת ובפני עצמו עובד ולא שייך לומר שהם מעורבים מש"כ שאר בעלי חיים ע"ב, ועי' בינת אדם סי' ג' כשיטת ב"ח:

נזיר י"ב א"ר יצחק בר"י אמר"י, האוחר לשלוחו צא וקדש לי אשה סתם אסיר בכל הנשים שבעולם חזקה שליח ע"ש וכיון דלא פריש ליה הא לא ידע הי ניהו קדוש ליה, איתבי ר"ל לר"י קן סתומה שפרחה גוזל אחד מהן לאויר העולם יקח זוג לשני ואילו קן מפורשת אין לו תקנה ואילו שאר קינין בעלמא מיתקנן ואמאי לימא כל חדא וחדא דילמא האי ניהי, אי קאמנא אנא אשה דלא נייד ואמרת לי את איסורא דנייד וכ"ת הכי נמי נייד אימר בשוקא אשכח וקדיש התם הדרא לניחתא גבי קל מי הדרא:

השמ"ק כתב פר"ש, אשה הדרא לביתה הראשון. לפ"ז משמע דבעינן קבוע במקום ראשון שנולד הספק וזה לא מצינו ועוד יוליכנה למקום אחר שלא הי' שם מעולם:

תוס' אסור בכל הנשים, וא"ת יאסרו כ"ע לישא נשים שמא זאת היא שנתקדשה ע"י שליח ולר"ת דהנשים נאמנות לומר לא נתקדשו תינח גדולות קטנות שאינן יודעת אם אביהם קבל קידושין מא"ל וכבר מת אביהם וי"ל דמדאורייי' אפי' הוא שרי לישא דאזלי' בתר רובא ואינו אלא קנס, וא"ת ולהוי איסור דאורייתא דהוי ליה קבוע וכל קבוע וכו' וי"ל דלא אמרי' קביע וכו' אלא כשהאיסור ניכר לעצמו והיתר ניכר לעצמו אבל כשאין האיסור ניכר לעצמו לא אמרי' קבוע, וכ"כ בפסחי' ובחולין אם אין ניכר האיסור לא נקרא קבוע, לכאורה הטעם כיון שאינו ניכר בטיל מדאורייתא ואין כאן איסר, ופלתי כתב מרמבן גיטין ס"ד שכתב שמדינא אסור בכל הנשים ולא מקנסי' ש"מ דס"ל דהוי קבוע גמור אף שאין ניכר [לא זכיתי להבין יען שעדים או היא ידעה כקושי' אחרונים, אבל אם אין שום אדם יודע לא שייך קבוע:]:

ומיבמות דף ט"ז נכרי שקידש בזה"ז חוששין לקידושיו דילמא מעשרת השבטים הוא ופריך והא כל דפריש מרובא פריש ומשני בדוכתא דקביעי פרש"י הו"ל קבוע והא התם אינו ניכר דאטי ידעינן מי המה מ"מ ה"ל קבוע, וכן בסנהדרין דף פ' כתב תוס' בנסקלין דה"ל קבוע, מזה מבואר דאף דאין האיסור ניכר מ"מ קרוי קביע, ולולי דברי תוס' בנזיר הייתי אומר במקום דחד בתרי בטיל לא שייך קבוע דהא נתבטל ושב האיסור להתיר ורק בניכר דלא שייך ביטול, אבל אדם באדם לא שייך ביטל א"כ אף שאין ניכר לא שייך ביטול אלא הך דנזיר קשיא דמיירי ג"כ באדם ע"ב, והנה מצאתי ירושלמי פ' כיצד צולין צבור שנטמא אחד מהם ואינו ידוע איזהו ר"ז אמר יעשה בטומאה והקשה מריט"א בפ"ה בכורות למה לא יהי' היחיד בטל ברוב ויעשו בטהור ע"ש ובמקנה כלל י"ט פרט ו' יעי' בתשו' תרי"א יו"ד מ"ב מביא ראיה באדם לא שייך ביטול מברכות כ"ח שהתירו עמוני לבא בקהל ע"ש ובקומץ מנחה סי' תקס"ב באריכות:

וד ק"י סק"ו כתב הר"ש מקינון הוכיח דבדבר שלא ניכר האיסור לא מקרי קבוע דא"כ יהי' אסור לכל עולם בזריעה וכו', משמע מדבריו דקרקע בקרקע שייך ביטול, לענ"ד לא שייך ביטול קרקע בקרקע בהדיא כתב רש"י גיטין דף נ"ד ע"ש ועי' במקנה כלל ה' פרט ג' וסוף פרט ח', וח"ס או"ח קע"ח מאריך בזה:

ט"ז בסי' תרע"ג בנר חנוכה הוי קבוע ופמ"א סי' צ"ח כתב שלא זכיתי להבין מה קבוע שייך כאן וכו' שבו"י ח"ב סי' ל"ב כתב כיון דנר חנוכה קבוע במקומו הראשון אלא שהוא אינו יודע איזה איסור ואיזה היתר דהוי ג"כ קבוע כמו מקולין שנתערבה וכו'

ופרי מגדים כתב אמת ט"ז ק"י סק"ה סובר תערובת חניית היי קבוע דאוריי', מ"מ אפשר דקביעות נר חנוכה לא דמי לזה:

השלה"מ במגילה מביא ר"ן כתב בעיירות המסופקת אם הם מוקפות חומה מימות יהבי"נ או לא, הורו הגאונים שהולכים בהם אחר הרוב עיירות שרובן אינן מוקפות חומה, ובספר מ"ק תמה עליו דקיי"ל כל קבוע וכו' ובספר לשון למודים תי' דלא אמרי' כל קבוע וכו' אלא היכא דשקיל או שפירש בפנינו מהקבוע אבל היכא דלא יצא מתוך הקבוע כגון עיירות דבאכי נפשייהו קיימי אזלי' בתר רובא ודמי לבשר הנמצא דאמרי' כל דפריש מרובא פריש, וקשה מר"ש מקינון שהקשה מנחל איתן אע"ג דכל שדה ושדה באפי נפשייהו קיימי ואפ"ה ס"ל דמקרי קבוע, גם בר"פ כל הצלמים ב"ה אוסרין מפני שנעבדין פ"א בשנה דברי ר"מ, וכתב ר"ן שם רמבן פי' לר"מ דחייש למיעט אסור בכל מקומות וכו' ור"ן דחה גם לר"ת מותר משים דרובא דאיתא קמן משמע כר"ש ע"ש ועיי' רמב"ם טהרת פ"ה מ"ח שוטה אחת בעיר כל הרוקין טמאים מצד קבוע עי"ש וב"א סי' ג' שעה"ת חי"ג כלל ח' פרט ה': תמים דעים בהגה לרי"ף כתב לענין עיירות וכו', דל"א כל קבוע רק כגון ט' חניות שנתברר לנו חנות שמוכרת שחוטה וחנות שמוכרת נבילה ונפל הספק בהם עצמם שלקח מאחד מהם ואיני יודע מאיזה מהם לקח אבל אם הי' ט' חניות בעולם מוכרים נבלה ודאי ואחת מוכרת שחיטה ודאי וחניות אחרות מוכרת בשר ואין אנו יודעים אם מוכרת נבלה או אם מוכרת שחוטה לא נדון אותן המסופקי' בדין קבוע, אי ט' עכום ואחד ישראל במקום קביעות ועוד יש שם איש אחד ואינו יודע אם עכום אי ישראל לא נדין איתם דין קבוע אלא בתר רובא דעלמא רק לענין שאם נפל איזה ספק באלו הט' עכום ואחד ישראל כגון שקדש אחד מהם אשה במקום הקביעות ולא ידענו מי היא נדון איתו כמע"מ ולכן יחוייב שהקברות שאני מוצאים שהם מזמן קדמון ואין אנו יודעים אם הם מעכום או אם הם מישראל נדין אותם בתר רובא דעלמא שהם עכום ואין כאן דין קבוע, ועיי' א"ר תרפת, ופר"ח סי' ס"ג מביא תשובה בקבר שנמצא בשכונות ישראל, יעי' במקנה כלל י"ט פרט ו' כתבתי באריכות, שואל ומשיב ח"ד סי' קצ"ג:

ירושלמי פ' כלל גדול, גדול שנשבה בין העכום רב ושמואל חד אמר מונה ששה ועושה שבת, וח"א עושה שבת ומונה ששה, ויתיש לכל הימים כהדא קידש אישה בעילם ח"א חושש לכל הנשים ח"א אינו חושש לכל הנשים [ופי' ק"ע דבטילה היא ברובא, משמע שיש ביטול באדם] תמן יש לו תקנה יכיל לישא גיורת הכא מה אית לן תמן אמרי' חושש לכל הימים ועושה כדי קיים הנפש, ועי' שבת דף ס"ט ועי' מחבר סי' שמ"ד, אם יש לו ממה להתפרנס אסור לעשות מלאכה כלל והקשה המג"א דאע"ג דרוב ימים הם חול זה

מקרי קבוע, פרי מגדים כתב לחד תי' תוס' בנשרפין בנסקלין דהיכא דודאי עושין שלא כדין אין הולכין בתר רובא א"ש כפשטא, וקבוע בו מה"ת הוא דניכר לכל העולם והוי ממש כט' חנוית, ועיי' שלום ירושלים פ"ז משקלים שמאריך על ירושלמי הנ"ל, ועי' בפרי מגדים שמחדש שעשה פ"ו דוחה ספק ל"ת שיש בו כרת, אף למ"ד דאין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת ה"מ ודאי כרת הא ספק כרת דוחה ע"ש, ומחנה חיים על א"ע ח"ג סי' ס"ב כתב שקבוע חידש התורה רק אם איסור והיתר שניהם יחדיו בעולם אבל בימים שא"א להיות ביחד ואדם מסופק אי היום קודש או חול מסתבר ליליך אחר הרוב ע"ש: המגב בסי' ק"י כתב והנה תוס' בנזיר מבואר דלא הוי קבוע בכך וקנסא הוא, ואני תמה על עצמי הא מבואר דכל שיש אחד שיודע מהקביעות אף שלוקח הוא ספק שלא נודע מ"מ קביעות גמור הוא עי' פר"ח ו"ג, א"כ כיון דלשליח ידוע וניכר הוא ואפי' מת השליח מ"מ האשה שנתקדשה יודעת והוה קבוע הניכר וצ"ע, ותו"ד הקשה אם אחד יודע שיש ממזרת בעולם יאסרו כל הנשים, או שמכיר בהמה טריפה אחת יאסרו כל בהמות, ובינת אדם סי' ב' מתקשה בו מאוד לענ"ד כן הסברה, אם אחד בעולם שיודע מקום הקביעות, לא שיודע האיסור רק הקביעות שמכיר החנות של טריפה, גם אם הלוקח שלקח הבשר לא ידע החנות בכ"ז אסור הבשר יען כיון שחתיכה זו אסורה לאחד שיודע מקביעות א"כ דין קבוע לכל העולם, אבל אם אחד יודע האיסור שהיא ממזרת אין לנו לדון לאסור מצד קביעות המקום, כי אין לו ספק ויודע היא אסורה ואחרת מותרת כי לא נתערב האיסור שפיר אזלינן בתר רובא כעין סברת ר"ש מקינון על סנהדרין שלא נתערב מיעוט עם הרובה ודו"ק, בהנ"ל יהי' סתירה מש"כ בצרור החיים לישב קושי' פנ"י האיך נאמן הטבח במקולין שרוב בשר טריפה לאמור שזה כשר הא אין ע"א נאמן נגד הרוב עי' קידושין דף ס"ד ותי' כיון שהוא ידע איזה טריפה ואיזה כשירה וכיון שניכר אצל אדם אחד הו"ל קבוע ואין רוב ולזה שפיר מהימן ע"ב, לדעתי הקלושה אין זה קבוע מי שיודע האיסור בלא תערובות ואין לו שום ספק ועי', שמחתי כעת יצא ספר בית אפרים אשר חיבר אחי מורי הגאון בע"מ מטה נפתלי ני' ומצאתי שכיוונתי בסברה הנ"ל ליישב קושי' פתג"ד: בינת אדם סי' ג' כתב דעת הב"ח דיו"ד חניות ובכ"א יש בהמה אחת ונמצאת ריאה אחת טריפה ואינה ניכרת איזה היא זה היי קבוע דאורייתא, ופר"ח ס"ק כ"ב כתב שגגה הוא בידו דאין חילק בין קבוע זו לקבוע דחתיכות והכל בטל כדין יבש ביבש דבכה"ג לא הוי קבוע וכו', ולא זכיתי להבין איך שייך בזה ביטל דהא אין כאן ספק על החנות רק על בשר שבתוכו ואיך יתבטל הבשר שברשות זה ע"י הבשר שמונח בחנות אחרת אפי' באיסור דרבנן קי"ל בסי' קי"א דא' בבית ושנים בעלי' מצטרפין דוקא באדם

אחד ועתידין להתערב, אבל בחניות שאינו עתיד להתערב איך נאמר שיסייע הבשר שבשאר החניות לבטל האיסור, וא"כ אף אם נאמר דלא מקרי קבוע מצד קבוע מ"מ כיון דל"ש בו ביטול מדאורייי' עכ"פ אסור ליקח דהא כ"א ואחד נקרא קבוע לעצמו, וראיית הר"ש אינה מוכרחת, דהתם אנו דנין על הקרקע א"כ שפיר הוא כתערובות יבש ביבש בדאורייתא, אבל בחניות אין אנו דנין על החניות ע"ש:

שעה"ת בח"ג דף נ' הקשה לשטת רמב"ן גרן בגיטין בשליח שקידש אשה סוברים דהוי קבוע אפי' היכי שאינו ניכר, א"כ מנ"ל לש"ס להוכיח דר"מ סובר דחיישי' למיעוטא כיון דסובר קטן וקטנה לא מייבמין, אילי טעמא דר"מ דאסור לייבם כיון דביאה קונה, חייש ר"מ היבם קטן אסור לייבם דאם היא תלך ליבם הוי קבוע וכמע"מ דמי וכמו כן בקטנה אם הולך לגבה א"ש באריכות:

הנה אעתיק פה מה שמצאתי כתיבת יד קודש של אאמ"ו הצדיק ז"ל אשר כתב בימי בחרותו כאשר למד אצל הגאון רבי דוד דייטש זצ"ל בע"מ אוהל דוד קושי' פליאה חולין דף צ"ו פי' תוס' דבמקום שאיסור מעורב בהיתר אפי' פירש לא אמרי' דכל דפריש מרובא פריש משום גזירה שמא יקח מן הקבוע ויש לו דין קבוע וקאמרי קצת פוסקים דוודאי מדאורייי' יש לו דין דפירש אך רבנן גזרו ביה, והקשה אדמ"ו דאיתא בתוספ' טהרות פ"ו ט' שרצים וצפרדע אחד ביניהם פירש אחד מהן לרה"י ס"ט לר"ה ספיקו טהור ומקשי, אמאי בר"ה טהור ולא אמרי' כל דפריש מרובא פריש, ותי' דכל קבוע כמע"מ דמי, וא"ל הא פירש דכיון דאיסר אינו ניכר לא אמרי' כל דפריש מרובא פירש, יקשה לשיטת הפוסקים דמדאורייי' אמרי' כאן דפירש, איך יכולי רבנן להקל וצע"ג, אבל ר' דוד מאטערסדאף תי' דהכ"פ אמר דהא דאמרי' כל דפריש מרובא פריש היינו אלא ספיקא ובמקום שהספק מותר לא אמרי' דין הנ"ל וממילא מתורץ קושי' הכל עכ"ל:

פרט ז קבוע למפרע

חולין צ"ה, ההוא טבחא דאמר לחברה אי היות פייסת מינאי מי לא ספיי לך משור של פטם דעבדי אתמול, א"ל אכלי משופרי שופרי, א"ל מנלן א"ל דזבן פלוני עכום וספא לי, א"ל תרי עבדי וההוא טריפה הוי א"ר בשביל שיטה זה שעשה שלא כהוגן אנו נאסר כל המקולין, רבי לטעמיה דאמר מקולין טבחו ישראל בשר הנמצא ביד עכו"ם מותר, א"ד א"ר חפני שוטה זה דאיכוון לצעורי לחבריה אנו נאסר כל המקולין, טעמא דאיכווין לצעורי לחבריה הא לאו הכי אסור והתניא רבי אומר מקולין וטבחי ישראל בשר הנמצא ביד עכו"ם מותר שאני הכא דאיתחזק איסורא:

רשב"א כתב בשם תוס' מה שלקח כבר מוכרו ואפי' במקולין מותר דליכא למימר כל קבוע וכו' אלא כשנולד הספק במקולין קודם שלקח, א"ל כשנודע בברור קודם שלקח זה שהי' שם טריפה ודאית כעין ט' חניות שאחת מוכרת בשר נבילה אבל אם בשעה שלקח מן המקולין עדיין לא נודע שהי' שם טריפה וגם לא נודע שם ספק בהא לא אמרי' כל קבוע שהרי בשעה שלקחו מן הקבוע לא הי' שם ספק ולא נולד הספק מעולם בקבועה אלא בפורש ואז איכא למימר כל דפריש מרובא פריש והיינו דאמרי' ובנמצא הלך אחר הרוב, ולפי תוס' אלו שלוקחין בשר מן המקולין בחזקת כשר ומותר ואח"כ נמצא טריפות באחת מן הבהמות במקולין ואין ידוע מאיזה לקח אם מן הטריפה או מן הכשרות כל מה שלקח כבר מותר דהא לא נולד ספק זה בקביעות אלא בפורש וכל דפריש מריבה פריש וכו' וכ"כ הר"ן מי שלקח בשר מן המקולין ואח"כ נודע שהיתה טרפה ביניהם דשרי כיון דבשעה שלקח לא הי' קבוע דדין קבוע שיהא כמחצה על מחצה חידוש הוא ואין לך בי אלא משעת חדושו ואילך כלומר משנעשה קבוע אבל למפרע לא עכ"ל, אבל הרא"ה בבד"ה כתב אם הי' בעיר עשר חניות מוחזקות לנו כלן בבשר שחיטה קחת מאחת מהן ואינו יודע איזי היא ואח"כ נתברר לנו שאחת מהחניות אלו בשר נבלה הרי מה שלקח מותר שבשעה שנולד הספק כבר פירשה זו ואזלינן בתר רובה, וכדמעיינת בה שפיר משכחת להו דלא דמיין כלל, דאלו בנמצא דאזלינן בתר רובה, הספק שנולד לנו על שעה זו על חתיכה זו עם היות החניות ברורים שאין בהם ספק והספק שעליה היא על שעה זו ולא על שעת פרשתה מן החניות, אבל בשר שניקח מחניות בעידן כלן בחזקת היתר כשנתברר שאחת החניות אסירה אין תורת הספק הזה על שעה זו שאין תולדת הספק מצד עצמה אלא מצד ברירת החניות שנתברר עכשיו שאחת מהן אסירה, ומת"כ נולד בה ספק על איתה שעה שהוא פירשה בידי הלוקח מהן א"כ ספק זה אינו מחודש אלא גלויי מילתא בעלמא הוא שתחלה הי' נעלם ממנו ע"ש, ורשב"א במה"ב מודה לי, וש"ך סי' ק"י סקי"ד כתב ביאר דבריו דדיקא כשנולד ספק טריפה במקולין כגון שנתערב טריפה בין הכשרות בחה"ל או אפי' ודאי טריפה ולא נודע אלא עד אחר שלקח ויש ספק אם היתה הודאי טריפה במקולין זו שלקח אבל מ"מ יודע הוא מאיזה מקולין לקח נמצא אין הספק מצד ברירת החניות אלא שאינו יודע אם לקח מן הכשירה או מן הטריפה וא"כ כיון שלקח קודם שנמצאת הטריפה לא אזלינן בתר האי שעתא אלא בתר השתא דהוי פי' ממילא ושרי כן הוא דעת הרשב"א במשה"ב ע"ש ודו"ק אבל הר"ן כתב אם לא נודע האיסר בשעה שלקח אעפ"י שלאחר שלקח נתגלה האיסור ונעשה קביע לא אמרינן דלהוי קבוע למפרע ע"ב:

פרט ח קבוע בפיקוח נפש

יומא דף פ"ד א"ר יוסי אר"י אמר שמואל לא הלכו בפ"נ אחר הרוב, ה"ד א"נ דאיכא ט' ישראל ועכו"ם אחד בינייהו רובא ישראל נינהו, אלא פלגא ופלגא ספק נפשות להקל, אלא דאיכא ט' עכו"ם וישראל אחד הא נמי פשיטא דה"ל קביע יכל קבוע כמע"מ דמי לא צריכא דפריש לחצר אחרת מהו דתימא כל דפריש מרובא פריש קמ"ל דלא הלכו בפ"נ אחר הריב, איני והאמר רב אסי א"ר יוחנן ט' עכום וישראל אחד באותה חצר מפקחין בחצר אחרת אין מפקחין, ל"ק הא דפריש כולהו הא דפריש מקצתייהו, פרש"י הא דפריש כולהו הואיל ואתחזק ישראל בהאי חצר שנפלה בו מפולת מפקחין ואע"ג דניידי ליה לא אזלינן בחר רובא, הא דפריש מקצתייהו, ולא ידעינן אי היה ישראל בהאי חצר אזלינן בתר רובא הואיל ולא איתחזק:

ריף כתב אר"י א"ר יודא אמר שמואל לא הלכי בפ"נ אחר רוב, היכא דמי יכו' לא צריכא דפריש חד מינייהו ואזל לחצר אחרת ונפלה בו דליקה מהו דתימא כל דפריש מרובא פריש ולא מפקחין קמ"ל אין הולכין בפ"נ אחר הרוב, איני יהא"ר אסי אר"י אפי' ט' גוים וישראל אחד באותו חצר מפקחין בחצר אחרת אין מפקחין, לא קשיא הא דפריש כולהו, והא דפריש מקצתייהו, וכתב הר"ן ילפי דברי הרי"ף שכתב לא צריכא דפריש מינייהו חד ואזיל לחצר אחרת משמע דהני פירישא פירוש מקציהו כלומר אחד מהם אע"ג דמדינא כיין דנייד היה לן למימר דמרובה פריש אפ"ה כיון שהקביעות נשארה במקומה משום חומרא דפנ"פ דייניין ליה כמע"מ יספק נפשית להקל, אבל פריש כולהו והלך אחד מהם לחצר אחרת ונפלה שם מפולת עניי כיין שהקביעות לא נשארה במקומה לא סגיא חומרא דפנ"פ כולי האי דנימא אפי' בכה"ג מפקחין:

רמב"ם פ"ב שבת הלכה כ' היתה חצר שיש בה עכום וישראלים אפי' ישראל אחד ואלף עכום ונפלה עליהם מפולת מפקחין על הכל מפני ישראל, פירש אחד מהם לחצר אחרת ונפלה עליו אותי חצר מפקחים עליו שמא זה שפירש הי' ישראל והנשארים עכום, נעקרו כולן מחצר זו לילך לחצר אחרת ובעת עקירתם פי' אחד מהן ונכנס לחצר אחרת ונפלה עליו מפולת ואין ידוע מי היא אין מפקחין עליו שכיון שנעקרו כולם אין כאן ישראל וכל דפריש מהן כשהן מהלכין הרי היא בחזקת שפירש מן הרוב, לפיכך אם הי' הרוב ישראל אעפ"י שנעקרו כולם ופירש אחד מהם לחצר אחרת ונפלה עליו מפולת מפקחין:

ה"ה כתב ונ"ל שדעת רבינו לפרש דפריש כולהו ובעת פרישיתן בעידן מהלכין נכנס אחד מהם לחצר אחרת בכה"ג אין מפקחין לפי שבטל הקביעות, הא דפריש מקצתייהו ונשארו האחרים במקומן ואותו מקצת שפירש נכנס לחצר אחרת בין שיהי' המקצת רוב

כלם או אחד מהם מפקחין עליו, וא"ת אכתי פשיטא דהרי זה כט' חניות מכרת בשר שחוטה ואחת נבילה ולקח מאחד ואינו יודע ספיקו אסור מדין קבוע, יש לי לומר דהתם אירע הספק בקבוע אבל כאן בעת פרישתו ספק, אם היה ישראל אם עכום לא היה צריך לנו בדבר ולא אירע הספק עד שנפלה עליו תפילת בחצר אחרת ה"ז דומה למה שאמרו גבי חניות ובנמצא הלך אחר הרוב ומדין הי' שלא לפקח והודעני שמואל שמפקחין ואין הולכין אחר הרוב זה נ"ל לדעת רבינו:

פרט ט רוב בפיקוח נפש

כתובות דף ט"ו, מצא בה תינוק מושלך אם רוב עכום עכום, אם רוב ישראל ישראל, מע"מ ישראל, אמר רב לא שנו אלא להחיותו אבל ליוחסין לא ושמואל אמר לפקח עליו את הגל, ומי אמר שמואל הכי והאמר רב יוסף אר"י א"ש אין הולכין בפ"נ אחר הרוב אלא כי אתמר דשמואל אירשא אתמר אם רוב עכום עכום אמר שמואל ולפקח עליו את הגל אינו כן אם רוב עכום עכום למאי הלכתא אר"פ להאכילו נבילות אם רוב ישראל ישראל למאי הלכתא אר"פ להחזיר לי אבידה מע"מ ישראל למאי הלכתא, אר"ל לנזקין, היכי דמי אי נימא דנגחיה תורא דידן לתורא דידיה לימא ליה אייתי ראיה דישראל את ושקול, לא צריכא דנגחיה תורא דידיה לתורא דידן, פלגא משלם ואידך פלגא א"ל אייתי ראיה דלאו ישראל אנא ואתן לכון:

תוס' להחזיר לו אבידה, אפי' לשמואל דאמר אין הולכין בממון אחר הרוב היינו במוכר שור לחבירו ונמצא נוגחן שבהיתר באו המעות לידו ומדעתו נתנה לו הלוקח אבל הכא מודה דאזלי' בחר רובא, לא צריכא דנגחי' תורא דידיה וכו', כולה מלתא הוה מצי למימר לענין נגיחה, ופלא לענין נגיחה האיך שייך אם רוב ישראל ישראל ויהי' חייב לשלם לו הא אין הולכין בממון אחר הרוב רק באבידה שאין למוצא חזקת ממון, אבל לא לענין נגיחה עי' בה"ה פט"ו מא"ב ברוב ישראל אם נגח שור של ישראל את שורו מסתברא דפטור דלקיי"ל אין הולכין בממון אחר הרוב ע"ש:

פלתי בסי' ס"ג כתב פלוגתי' דרב ושמואל אי הולכין בפנ"פ אתר הרוב או לא תלי' בשני סברות בהא דאמרי' דכל דפריש מרובא פריש אם זהו ודאי מוחלט ואין בו שיור ספק כלל ואנן סהדי שמרובה קפריש כן משמע מתוס' בדוכתא טובא, אמנם בשמ"ק פ"ק דב"מ בקפץ אחד מן המנויין כתב בשם הראש אע"ג דאמרי' דמרובה קפריש מ"מ ספק הוי רק התורה התירה ספק זה, לרב פירוש מרוב עכו"ם אין מחלל עליו השבת דמרובה פריש ועכום ודאי הוא והיינו דס"ל כתוס' דאין כאן שום ספק כלל, אבל שמואל ס"ל

אין הולכין דס"ל דספיקא הוי וספק פקנ"פ דוחה שבת ע"ש שעה"ת מחדש בזה פלוגתי' דרב ושמואל אם הולכין בממון אחר הרוב ג"כ בהנ"ל ודו"ק:

שמ"ק מביא רשב"א כתב ואוקימנא לנזיקין, וקשיא לן אפי' רוב גוים נמי לימא להוא אתיהו ראיה דלאו ישראל ושקולו דהא אין הולכין בממון אחר הרוב לאפוקי ממונא מחזקה מאריה, וי"ל דכיון דמספקא לן דכגוי חשבינן ליה לית ליה חזקה דממונא דנימא אוקי ממונא בחזקת מאריה, אבל בישראל דודאי אית ליה חזקה דממונא לא אזלינן ביה אחר הרוב עכ"ל, ועיי' ה"ה פט"ו מא"ב [וריט"א פ"ב דבכורות כתב אם גזל עכום אסיר יש לו חזקת ממון ע"ש] ומרי"ט בחידושיו לכתובות כתב על הנ"ל כיון דהוא מסופק אם נתחייב או לא הי"ל אינו יודע אם נתחייבתי ועיי' ש"ש ש"ד פ"ז: הפלאה כתב שעה"מ הקשה בפדיון בכור שחת לאחר ל' יום דחייב לשלם דילמא טריפה הוי, כן קשה מקנס דילמא לאו אביה, נלע"ד כיון דאוקמי התורה על רוב דלאו טריפה לענין שער מילי כגון באדם ההורגו חייב וכן מכה אביו, הא לענין ממון שלא אמר שמואל דאין הולכין אלא היכא דלא נפקא מיניה אלא לענין ממונא בשור ונמצא נגחן וכן אינך דמייתי ש"ס א"כ ה"נ לא שייך הא דשמואל הכא לפ"ז קשה מש"כ תוס' ד"ה להחזי אפי' לשמואל דכיון לכל מילי ישראל הוא ועיי' תוס' בכורות דף כ' ודו"ק:

רמב"ם פ"ט, מא"ב הלכה כ"ה, האסופי שנמצא בעיר שיש בה עכו"ם בין שהי' רוב עכום או רוב ישראל ה"ז ספק עכום לענין קדש אשה צריכה גט מספק מי שהרגו אינו נהרג עליו, היה רוב העיר עכו"ם מותר להאכילו נבילות הי' רובן ישראל מחזירין לו אבידתו כישראל, מע"מ מצוה להחיותו כישראל ומפקחין עליו את הגל בשבת והרי הוא לענין נזיקין ככל ספק ממון המוציא מחברו עליו הראיה, ועי' לח"מ פ"ב משבת שמאריך בסתירת רמב"ם, ותוס' יו"כ ביומא מש"כ רמב"ם אפי' ברוב גוים צריכה גט, כתב ה"ה משום דאיכא מקצת ישראל קבועים בעיר וכל קבוע בין מ עט בין מרובה כמע"מ דמי, עי' ב"י א"ע סי' ד':

מנ"י כלל מ"ג ס"ק ל"ז, בא"ע סי' ד' דאסופי שנמצא בעיר שיש רוב עכו"ם ה"ז ספק קידש אשה צריכה גט, מבואר הטעם בה"ה דכל קבוע כמע"מ, ואף דהתם נמצא בעיר ופי' ממקום הקביעות אפ"ה לא אזלי' אחר רובא, ואפשר דשאני גבי אדם דלא שייך לומר כל דפריש מרובא פריש, מטעם דהדר לניחותא ועי' תוס' כתובות ט"ו ד"ה דלמא, אך קשה לפ"ז אמאי לא חשבינן שם ג"כ לענין שאר דברים כגון לענין נזק ולהחיות ולהאכיל נבילה כמע"מ ועי' שם בדרישה עכ"ל:

ח"ס סי' רמ"ה תינוק זה הנמצא במקום רוב נכרים ולכתחלה מתירים אנחנו לו לחלל שבת ולאכול נבילות א"כ איך נפקח אנחנו הגל עליו בשבת, משו"ה כתב התוס' יומא פ"ה דוחי בהם מורה על ככה כיון דאפשר בשום אפשרות שבעולם דקמא שמיא גליא שהוא מהמיעט והוא זרע ישראל ע"ש ומ"ת יו"ד ח"ב סי' ז':

בחדושי רעק"א כתב קשה דאיך אמרינן מע"מ ישראל דמשלם חצי נזק הא הוי עדות שי"ל דאף דיוזמו לא יהי' צריכים לשלם לו דיאמרו שמא אתה נכרי, ואם להסוברים דבממון משום נעילת דלת לא בעינן יכול להזימה מ"מ בפלגי נזקי דהוא קנס לכ"ע בעינן יכול להזימה, וליכא למימר דמיירי לאחר הנגיחה טבל עצמו לשם גירות ואח"כ העידו דהם מעידים על ישראל דיהי' דין הזמה, ובכה"ג לא מקרי תחלתו בפסול כיון דאין בעדים בעצמותן שום פסלת רק בתחלתו לא הי' יכול להזימה, דא"כ יקשה ברוב נכרים נמי אין צריך לשלם רק פלגא דאין הולכין בממון אחר רוב, וסברת ה"ה דממון נכרים לא אלים לא שייך הכא דהא כשבא לדין הוי ישראל מעליא, וי"ל דמיירי בנגח לפני ב"ד דאין צריך שיהי' יכול להזימה ע"ש:

ח"ס סי' רמ"ה מביא קושי' בשם הרב הג' ר' זעליג זיל האיך ציוה השי"ת למול בשמונה הא אין הולכין בפק"נ אתר הריב, ותי' אין זה ענין לאין הולכין בפנ"פ אחר הרוב, התם היכי דאיתחזק עכ"פ מיעוטא לפנינו כגון ט' מצריים וישראל אחד, אבל היכא דלא איתחזק מיעוטא לפנינו מבואר בסנהדרין ס"ט דאזלינן בתר רובא ע"ש, שבי"ד או"ח שכ"ט כתב המעיין בתוס' נדה דף מ"ד ימצא להדיא נגד זה לכאורה שם בד"ה איהי משום פנ"פ מותר לחלל שבת דאין הולכין בפנ"פ אחר הרוב ושם ליכא איקבע מיעוט לפנינו ע"ש, וראי' שמביא מסנהדרין י"ל דוקא בשאר מצות יתכן לומר וחי בהם ולא שימות, אבל מצות מיתת ב"ד דזה הוא המצוה להמיתו א"כ לא יתכן בזה לדרוש וחי בהן ע"כ אזלי' בתר רוב להרגו ע"ש:

תוס' ואפי' לשמואל דאין הולכין בממון אחר הרוב היינו במוכר וכו' צ"ע משמע לרב ניחא דהולכין בממון אחר הרוב, הלא תוס' בכורות דף כ' וב"ק דף כ"ז כתבו רק בעבור שאמר קיים לי בנפשאי שאני מן הריב ע"ש א"כ גם לרב קשה, שהוא לא ידע אם הוא מן רוב ישראל ונראה כי תוס' כתובות דף ע"ו כתב לשמואל רק במוכר שור דיש למוכר טענה חזקה לשחיטה מכרתיו שלא התנא להדיא ע"ב, ונראה להשוות ואסביר פלוגתי' דרב ושמואל כי ידוע פלוגתי' דראשונים אם יש לדון ממון ואיסר בדבר אחד, אם היא איסור או ממון עי' ר"ן בנדרים דף צ' יש"ש ש"ו פ"ד, וידוע מרי"ב הקשה למה אמרי' בממון קולא לנתבע הא יש ספק איסור גזל ותי' גם בתובע יש איסר זה, ועי' בקונטרס

ספיקות כלל א' ותומים בת"כ ס"ק כ"ג הנה שמואל סבר דאלים חזקת ממון שיש לו טענה חזקה כברי של לוקח יחשב ורב סבר שמוציאין הממון מצד איסור גזל הולכין אחר הרוב שמסייע לתובע, ירק יען שיש לנתבע טענה אלים צריך לתובע לסייע טענת ברי, שמואל סובר יען שיש לתובע טענת ברי, צריך לנתבע טענה חזקה נגד טענת התובע, אבל אם אין כאן ברי מתובע לא צריך טענה אלים לנתבע ולרב אם אין כאן טענה אלים לנתבע לא צריך ברי לתובע ע"כ הקשה תוס' רק לשמואל כי לרב ברוב ישראל הולכין אחר הרוב גם בלא ברי כי אין למוצא טענה חזקה, אבל לשמואל שסובר חזקת ממון אלים שכיר הקשה, ויש להאריך בזה לישב קושי' מח"א הלכות שומרים סי' כ"ו על ה"ה פט"ו מא"ב ברוב גוים ונגח תורי דידיה לתורא דישראל משלם נזק שלם והקשה אפי' לרב לא אזיל בתר רובא אלא משום דאמר שאני מן הרוב ידי"ק, וראשונים פירשו יען בעכו"ם אין לו חזקת ממון ועי' ש"ש שמעתא ד' פ"ז, ואמרי אש א"ע סי' מ"א מביא קושי' מבני הגאון ז"ל בקידושין דף מ"ד בקטנה שהלך אביה למדה"י ונתקדשה, ורוב פעמים אביה מתרצה ולרב הולכין אחר רוב אם מתה בעלה יורשה ע"ב ובכירית כתב הרא"ש לרב דווקא בטענת ברי הולכין אחר רוב, וכאן אין לבעל ברי, ג"כ מיושב בהנ"ל, ורק עדיין צריך תבלין למה בבכור פסק שם שאין מוציאין ודו"ק וד' יאיר עיני בתוה"ק, ועי' ש"ש שמעתא ד' פ"ה:

ויש לי צ"ע שרא"ש כתב שם לשמואל אין הולכין בממון א"ר בעלה אין ירשה אבל מטמא לה אם היא כהן וכן אוכלת בתרומה ע"ש לפי הכלל שהבאתי לעיל מהפלאה כיין שכבר הולכין באיסור אחר רוב אז הולכין בממון בתר רובא, והיא אוכלת בחייה תרומה יען שרוב מסייע שאביה מרוצה לקידושין, למה אין הולכין אז גם בירושה אחר רוב, וי"ל בדוחק:

פרט י

אם אין כאן איסר ודאי לא אמרי' קבוע:

חולין דף צ"ה האי טבחא דאמר לחבריה וכו' א"ר בשביל שיטה זה שעשה שלא כהוגן אנו נאסר' כל מקולין, א"ד א"ר מפני שוטה זה דאיכיון לצעריה אנו נאסר כל מקולין וכו' כתב רשב"א, הא דאמר ללישנא בתרא דהיכא דלא איכון לצעוריה אסיר משום דאיתחזק איסורא וכי איתחזק איסורא נמי אמאי אסור מה שלקח כבר קודם שנתגלה הספק ומ"ש מט' חניות בנמצא הלך אחר הרוב, ולי נראה ללישנא בתרא מפרשינן ליקח מכאן ולהבא, אבל מה שלקח קודם לכן מיתר, וא"ת פשיטא ומאי קא מקשה מדתניא רבי אומר בשר הנמצא ביד נכרי מיתר וכי מסתבר קא סבר רבי אפי' מן הקבוע קאמר,

יש לומר דהיה ס"ל למקשה דלא אמרינן כל קבוע כמע"מ אלא בשיש שם ודאי טריפה דומיא דאחת מכרת בשר נבילה משום דאז ה"ל איסורא קבוע בין שמקומו של איסור נודע וניכר כעין ט' חניות, אבל כשאין שם אסור ברור כי הא דאיכא למימר דלא מכר לאחר אלא לזה שמוכר לו חתיכה זו כי הא לא אמרינן קבוע דאם אין שם ברור האיך נאמר בו קבוע ע"ש:

מג"א לב ס"ק ס"ו, הב"י בשם האגור כתב אין לקנות גידין מעכום דשקלי' נמי מבהמה טמאה וספק דאורייתא וכל קבוע כמע"מ דמי עכ"ל וכו' ונ"ל דוקא כשידוע שמקצתן עושין מטמאה דה"ל קבוע אבל מסתמא אזלי' בתר רובא כמ"ש ביו"ד פ"ו לוקחין ביצים מן העכום ואין חוששין שמא של נבלה וטריפה הם ואפי' כשידוע שמקצתן עושין מטמאה דוקא בבתיהן אסור לקנות אבל בשוק מותר לקנות דכל דפריש מרובה קפריש כמ"ש ביו"ד קי"ד: ר"ן ביצה דף ז' כתב שאסור ליליך לבית גוי לקנות ביצים ביו"ט דשם הוי קבוע, ישמ"ק שם מביא ריטב"א שמותר ליליך לבית גוי ולא אמרי' כדאמרינן בכתובות דהיכי דאזלי איהי לגבייהו הוי מע"מ משום קבוע, דהתם איתחזק ודאי חד פסולה, אבל הכא לא איתחזק בבית הגוי ביצים שנולדה היום, ועי' מחהש"ק תקי"ג ס"ק י"ג ועי' כלל י"ט פרט ו' בספר המקנה מחותני מורי הגאון נ"י:

בענין זה אמרתי חדוד בימי נעורי, חולין דף ס"ג ת"ר לוקחין ביצים מן העכום בכל מקום ואין חוששין לא משום נבילות ולא משום טריפות, ודלמא דעוף טמא נינהו אמר אביה דשמואל באומר של עוף פלוני טהור, והקשה תוס' דלמא דעוף טמא, וא"ת כיון דעופות טהורים הוי רובא ניזיל בתר רובא ע"ש ואקדים ראשונים הקשו במסקנא בטרופות בקערה ונסרקה מה יועיל של עוף פליגי כי לא שייך מירתת ע"ב, לכאורה יש לדקדק לשון בכל מקום ע"כ י"ג מכל מקום עי' ח"ס יו"ד סי' ע"ח אפי' בח"ל, ואמרתי לפי ר"ן הנ"ל בבית עכום שייך קבוע, א"כ תנא דנקט בכל מקום גם בביתו של עכום למה לא חיישי' בעבור נבילה וטריפה, אולם ידוע מתוס' חולין דף צ"ה כיון שבטל לא שייך קבוע וביצה רק בריה בביצת טמא מתחלת ברייתו כאשר כתב בשמ"ק ביצה דף ג' שרק ביצת טמאה נאסר מתחילת ברייתה ע"ב וצלח שם, ופרי מגדים פ"ו ס"ק ח' ומותר מצד רוב אין נבילות, והקשה דלמא של עוף טמא ולא בטיל ממילא שייך קבוע ולמה מותר לקנות בכל מקום גם בבית עכום, ומיישב קושי' תוס' דעופות טהורים הוו רובא, אבל קבוע הוא בבית עכום, וצריך לעוף פלוני וטהור שיועיל עדותיו, אבל במסקנא שנתרסק ולא שייך בריה ומותרת מצד רוב טהורים כקושי' תוס' וקבוע לא שייך ולא צריך עדותי של עוף פלוני ודו"ק, הקב"ה שמת בפלפולו דאוריי': ר"ן חי' על קושי' תוס' מיעוט נבילות

ומיעוט טמאים סמכינהו אהדדי ואיתרע רובא ע"ש יסודתו בש"ס ברכות נ"ג מיעוט לכשפים ומיעוט לגמר הכלים:

מצל מאש סי' נ' כתב אמרו תוס' קידושין ל"ז דטעם שאנו קינים חיטים ולא חיישי' דלמא לא השרשי קודם פסח משום דאזלי' בתר רובא, ונראה לומר הטעם דלא אמרי' הכא קבוע ואפי' שאינו ניכר במקומו מ"מ אסור מדרבנן, משום דאין ידוע בודאי שיש כאן תבואה שלא השרישה עד אחר העומר אלא כיין דיכול להיות אי לאו דאזלי' בתר רובא הי' אסור, אלא שעדיין יש לחקור דכיון דלא ידעי' בודאי שיש תבואה שלא השרישה ל"ל מטעם רובא ת"ל דאחזוקי איסורא לא מחזקינן, ור"ן פ"ק דביצה כתב שאסור ליליך לבית גוי ליקח דה"ל קבוע, יש לדקדק מ"ש מחדש שכתבה תוס' סתם שמותר אפי' ליליך למקום הקביעות, וב"י קכ"ג כתב מרדכי דעתה שמתקנין לחם בשמרי יין כיון שא"א שלא יתן גוי אחד בשמרי שכר ואמרי' כתובות כ"ז דאם יש מתבואה אחת מצלת על הכל ע"ש, ותמה דלמא לא יהי' זה כמו קבוע, ועי' ט"ז בסי' קי"ד ע"ש, ועי' שם בהערות: ט"ז סי' תר"ה, וזורקים בני מעים, וכתב מו"ח ז"ל דאלו לקחי מהבית הו"ל קבוע, וכל קבוע כמע"מ ע"כ, ובאמת אין כאן איסור קבוע דהא א"א כל קבוע וכו' אלא אם יש איסור ודאי שם משא"כ כאן דליכא איסור בבירור, וח"ס חלק ששי סי' י"א כתב לדעת הסוברים דאפי' אין המיעוט איסור ברור מ"מ שייך קבוע ופלוגתי' זו בט"ז תר"ה וביו"ד קי"ד, וא"כ להסוברים הנ"ל כשאוכל בבית ע"ה הו"ל נוטל ממקום קבוע ואיכא ספיקא מן התורה ולא אמרו רוב ע"ה מעשרים אלא בלוקח מן השוק משו"ה בחמותו שנוטל בביתה ופירש לפניו ממקום קביעותו הו"ל ספק ממש ולא מהני ס"ס כמ"ש כ"מ פי"א ממעשר דהיכי דלא הלכו אחר הרוב לא הלכו נמי אחר ס"ס עי' אות א' פרט] אבל בטוחן גוי נמצא ביד גוי הו"ל פירוש ומרוב ע"ה מעשרים פירש ואיכא ס"ס ורובא ע"ש באריכות בפלוגתי' דאביי ורבא ס"פ הנזקין ברוב ע"ה מעשרין, ופלתי בבית הספק בבית ע"ה הו"ל קבוע רק שאני דמאי דלמא הכניס דרך גגים ולא הגיע לידי חיוב מעשר ע"ש: רוקח סי' תס"ז הא דאמרי' מדלגין היינו על ארונות וכו' ומספיקא שאין אנו יודעין אם יש ארון שאין בו פותח טפח לא נאמר בו קבוע עכ"ל וכתב בי"א בתשובות סי' ב' על ריאה, יש סיוע למ"ש דאם יש ספק אם יש כאן קבועות איסור מן המיעוט לא מקרי קבוע:

פרט יא ס"ס בקבוע

תוה"כ כתב מיהו דוקא כשלא נתערבה חתיכה זו שלקח מן הקבוע בחתיכות אחרת של היתר אבל נתערבה באחרות מסתברה לי שכולן מותרת כדמוכח בטבעת של ע"ז שנפלה למאה וכוס של ע"ז שנפל לאוצר מלא כוסות אע"פ שפירש אחד מהן לפנינו

ונפל לאחרים מותרין עכ"ל, וכ"כ הטור שלא אסרי אלא בזמן שהוא לפני עצמו אבל נתערב באחרות ואינה ניכרת בטילה ברוב משום ס"ס, וד"מ מביא או"ה דלא נהיגין כן הואיל ונעשה הספק לפנינו היי איסור דאוריי' כל שנעשה הספק במקום הקבועות הוי איסור דאוריי' כדאי' בתוס' פסחים, א"כ הואיל והוא איסר דאוריי' לא מהני ביה ס"ס, אמנם אם פי' מן התערובות שאינו קבוע אע"פ שבעצמו אסור דחיישי' שמא יקח מן הקבוע, מ"מ הואיל ואינו אסור אלא בדרבנן אם נתערב אח"כ באחרי' מותר מטעם ס"ס עכ"ל, ועי' ה"ה פ"ח ממ"א, ומחבר ק"י פוסק כרשב"א, וב"ח משיג על המחבר דרשב"א לא קאמר אלא בפירש לפנינו דאיסר אינו אלא מדרבנן אבל לא בלקח דספק ראשון אסיר מדאורייי' והוי כספק טריפה שנתערב שאסור וכו' וש"ך סקכ"ב כתב דהכא דין קבוע חידש היא כ"כ הר"ן משום דבכל דוכתי אזלי' בתר רובא ואין לך בו אלא חידושו דהיינו כל שהיא בפני עצמו אבל לא כשנתערב אח"כ:

רמ"א כתב ויש אוסרין הואיל וספק ראשין אסור מה"ת, ובאו"ח תל"ט כתב אם הככר קטן שיכול העכבור לאכול תלינן להקל שאכלו ואין צריך לבדוקי ועולת שבת כתב שם, מ"ש תלינן להקל, הטעם משום דהוה ס"ס, ונראה דע"כ דגם כן דעת המחבר, דאל"כ תקשה דהא כתב ביו"ד ק"י אם לקח מחניות ונתערבה באחרות דבטל ברוב מכח ס"ס, וק"ו השתא בתערובות דאיכא איסור בודאי בו אלא שנתערב פסק להתיר מכ"ש הכא דא"ל דלית כאן איסור כלל דשם העכבור אכל את הכל, ותדע דהא הרב חלק עליו התם והכא כתב להתיר והיינו ע"כ מטעם דהכא איכא למימר שמא לית כאן איסור כלל, ונראה דה"ה אפכא דאם הי' הרוב חמץ דהיינו ט' ציבורין חמץ ואחד של מצה והככר אינו גדול מותר מכוח ס"ס דכל קבוע כמע"מ אמרינן נמי לקולא עכ"ל, ומנחת יעקב כלל מ"ג סקל"ט כתב נ"ל פשוט בט' חניות של טריפה ואחת של בשר כשר ולקח מאחת מהן ונתערב באחרים גם רשב"א מודה דאסור ואינו ניתר מטעם ס"ס, דהא דמתיר הרשב"א בנתערב היינו מטעם דקבוע חידש הוא ואין לך בו אלא חידושו כמש"כ הש"ך, וא"כ כאן דמדינא אסיר דאי לא תימא הטעם דקביע פשיטא דאסיר מטעם רובא וא"כ פשיטא דאינו בטל תערובת שני דאף דאם היא כמע"מ לא נתבטל בתערובת השני, ועולת שבת שכתב ד"ה בט' ציבורין של חמץ וכו', נראה דאין להקל בכה"ג:

אעתק נקהכ"ס מה שלא נדפס אצל הש"ך ומדפיסים עתידין ליתן הדין, וכ"ל סעיף ד' בהג"ה ויש אוסרים וכו' לכאורה קשה על הרב דהרי באו"ח מביא הרב דברי הטור מיהו אם העכבר יוכל לאכול תלינן להקל שאכלו ואין צריך בדיקה והטעם הוא התם משים ס"ס ע"ש, וליכא למימר דבדיקת חמץ מדרבנן דדין זה הוא מדברי תוס' פסחים דף ט'

ושם מיירי שלא ביטלו והכא משמע אפי' פירש לפנינו שהיא מדרבנן כמ"ש הג' אמו' ז"ל בס"ק כ"ו, אפ"ה לא מיקרי ס"ס יקשה מאי שנא, וי"ל דשאני התם כיון מכח ס"ס אין כאן עוד איסור שמא אכל העכביר, משא"כ כאן דעל כל פנים האיסר הוא עדיין בעין, ודמי למ"ש הרב בהג"ה לקמן סעיף ח' ע"ש ודו"ק, אבל מ"מ על הב"ח יש לתחיה שהשיג על המחבר מסעיף ט' כיון שהספק הראשין היא בגופו עכ"ד, וקשה הלא כתב הרב באו"ח סי' תל"ט דמקרי ס"ס והמה דברי טור בסי' הנ"ל בשם רשב"א, ולפי דברי הב"ח קשה שם היכא מקרי ס"ס כיון שהספק הראשון היא בגופו אלא ודאי ע"כ מוכרח לומר דשאני קבוע דחידש וא"כ אין להב"ח שום קושיא על המחבר דהמה דברי רשב"א באו"ח סימן הנ"ל, וליכא למימר דטעם באו"ח הוא משום שאין כאן עוד איסור כמש"ל זהו ליתא דלדברי המחבר איני חילוק רק אם האיסור הוא בגופו ודו"ק וצ"ע עכ"ל: קצת נ"ל ליישב קושי' על הב"ח ועל עילת שבת עפ"י ששמעתי בימי ילדותי מהאי גאון ישראל כקש"ת רבי יחזקאל בנעט אבד"ק נייטרא זצ"ל להסביר סברת תוס' כתובות דף ט' דאונס לא שכיח, וצריך להבין כי ס"ס מותר הטעם כי ספק ראשין עושה מחצה על מחצה וספק שני מכריע שיהי' כרוב, א"כ גם אם לא שכיח בכ"ז ספק תחתיו ואינו תחתיו עושה מחצה, וספק שני אולי באונס מכריע שיהי' רוב גם אם אינו שכיח יוכל מכריע המקצת לרוב, אבל כל ס"ס צריך להיות שיוכל להפוך, ואם יתחיל ספק אונס ספק רצין לא יעשה כמחצה כי אונס לא שכיח ודו"ק כי מתוק הוא, וידוע כלל בס"ס אם צריך לדון אם יש איסור כלל אין צריך להפכי, כתי ספק עאל ספק לא עאל, או אם שם תולע או ניתוח עי' ש"ך ק"י דיני ס"ס אות ט"ו, א"כ בבשר שלקח ונתערב צריך להתחיל אם לקח נבילה או שחוטה ואם רוב חניות נבילה אין זה ספק השקול, אבל במצה גם אם רוב ציבורין הי' חמץ אבל מתחילה צריך לדון אם יש כאן איסור אם אכלה העכבור אין כאן שום דבר לבדוק, ואח"כ ספק שני אם לא אכלה אולי מצה הי' וספק שני מכריע גם אם רוב הי' חמץ וקבוע עושה מחצ"ח ודו"ק וכן מיישב הב"ח, וידעתי שיש בו לפלפל, הקב"ה חדי בפלפולי דאורייתא:

קידושין דף ע"ג אמר רבא ד"ת שתוקי כשר מ"ט רוב כשרים אצלה ומיעוט פסולין אצלה ואי אזלי אינהו לגבה כל דפריש מרובה פריש מאי אמרת דילמא אזלה איהי לגבייהו הו"ל קבוע וכל קביע כמע"מ דמי ותורה אמרה לא יבא ממזר ודאי הוא לא יבא הא ספק יבא, והקשה ריטב"א למה לי קרא דהא איכא תרי ספיקא ספק אזלי אינהי לגבייהו דהוה מחצה על מחצה יהוי ספיקא ואידך דאזלי אינהי לגביהן ואיכא רוב כשרים וכל ס"ס לקולא אפי' באיסור דאוריי' וא"ל רביתא נקט, אפי' חזינן ודאי דאזלי איהי וכו'

ורשב"א כתב ג"כ איכא למידק אכתי רובא נינהי דאי אזלא לגבה הו"ל רובא ואי אזלי איהי לגבייהו הו"ל מחע"מ נמצא הרוב להכשיר וכו', ומקנה מחדש דבר חדש ונ"ל אמנם לולי דברי רשב"א הנ"ל צ"ע בהך סברה כיון דאמרה תורה כל קבוע כמע"מ ויש להסתפק ב"א קבוע כמו אלף קבועים כ"ש דיש להסתפק ב"א קבוע ואלף בני אדם שפירשו שחשוב ה"א הקבוע כמו האלף דכיון שהחשיבה תורה קבוע נגד הרבה קבועים כ"ש שיש להחשיב קבוע אחד נגד כולם שפירשי א"כ אפי' היינו יודעים שכמה בני אדם פירשו באותו שעה שנתעברה יש לתלות כקבוע אחד שבין הקבועים כמו כל איתן שפירשו וא"כ לא הוי אלא ספק אחד שמא נתערבה מאדם הקבוע וזה הספק הקבוע מבטל ספק זה שלא נתעברה מאותן שפירשו ואף אם תאמר דגם היא קבוע במקומה ולמה נימא דאזלא איהי ממקום קביעותא מ"מ מקום קביעותא דידיה היי כמע"מ דלא עדיף מקום קביעותא דידה משאר כל הקבועים וכולם הם כמחצה לגבי קביעותא דידי' כנלנ"ד, אך מסוגי' הנזיר משמע כרשב"א ע"ש שמאריך אם חשיבות הקבוע מצד מקום הקבוע, או מצד איסור שלקח מקבוע:

פרט יב לקוטים

פ"ק דחולין, אחרי רבים להטות, הקשה לי מורי רבינו יקר הא עיקר האי קרא בסנהדרין וסנהדרין קבועין הן בלשכת הגזית וכן בכל מקים שהן יושבין ודמי לט' ישראל ואחד גוי עומד ביניהם שאם זרק לתוכו פטור דכתיב וארב לו דמינה ילפי' דכל קבוע כמע"מ, ותי' שלא שייך למימר כל קבוע כמע"מ אלא היכא דאיכא ספיקא לברר הדבר כגון גבי ט' חניות וכן בט' ישראל ועכום אחד ביניהם פוטרין ליה אבל מתכוון ואמר לאותו ישראל אני מתכוון חייב אעפ"י שהגוי עומד ביניהם, והכא נמי בסנהדרין כיון דיודעין ורואין מי הן המזכין ומי הן המחייבין דין הוא שיוליך אחריהם, ועוד דאין עושין מעשה בגופן אלא אחר הדיבור הנבדל והנפרש מפיהם והוי כבשר הנמצא דאמרי' בי' כל דפריש מרובה פריש, וכ"כ רוקח תס"ז לגבי סנהדרין דאזלי' בתר רובא דדיבורא נייד, ותו לא אמרי' כל קבוע אלא בספיקא כזורק אבן שמא תפול על ישראל כמו על הגוי דממנ"פ על אחד מהם תפיל וכיון דספיקא אמר קבוע שלא נודע על מי תפיל וכן ט' שרצים וצפרדע ביניהם ונגע בא' אבל בסנהדרין רואין אנו להדיא שהמיעוט יחלוקו על הרוב אזלי בתר רובא, והקשה בבי"א על ריאה בתשובה סי' ב', א"כ מאי אמרי' דאזלי' בתר רובא מסנהדרין דכתיב אחרי רבים דלמא ש"ה שהמזכין והמחייבין לפנינו וע"כ יש כאן רוב משא"כ גבי חניות ע"ש: סוף חולין, הקשה רבינו משולם הא דאמרי' חורי נמלים הכל לעניים מה שאחורי הקוצרים אמאי לא אזלי' בתר רובא ורובא דקמא לבעל הבית היא, וכ"ת ר"מ

לטעמי' דחייש למיעוט וכו', והשיב לי אני אומר דר"מ מודה בביטל ברוב וכו', ולענין שאלתא אמאי לא אזלי' בתר רוב גבי חורי נמלים, וי"ל דחדא דכתיב עני ורש הצדיקו וכו' ותו אמאי לא נימא משום קבוע כמע"מ דכל דבר שאין בע"ח כל מקום שמונת שם הוא קביעתו דהא אינו יכול ליליך משם דהא אמרי' ט, שרצים וצפרדע אחד ביניהם וגם גבי ט' ציבורין של חמץ ואחד של מצה הואיל והונח שם הוי מקום קביעתו עכ"ל, וט"א באבני מלואים ר"ה דף י"ד כתב דברי המה הן דודאי במקום הנחתו הו"ל קבוע אבל אם פירש משם אזלינן בתר רובא ואמר כל דפריש מרובא פריש, ומל"מ מתנת עניים פ"ד עי' ח"ס יו"ד סי' צ"ט:

פרק מי שמת סי' תרל"ח, בדין נפל עליו הבית ועל ד' בנותיו ועל אשתו יורשי הבעל אומרים אשתו מתה ראשונה ואח"כ מת הבעל וד' בנותיו והננו יורשין אותו, ואחיה של לאה אומרים לאה מתה אחרונה והננו יורשין כתובתה, ויש מרז"ל חשבי ליה כספיקות וס"ס דילמא הבעל מת אחרון ואת"ל לא מת אהרון שמא בת אחת מתה אחרונה ושמא השניה ושמא השלישית ואני בעניותי נראה בעיני אע"ג דהוא בא מארבע כחות מכח ראובן ובנותיו אין זה אלא כח אחד דכיון דכלהו הא קבועין הא אמרי' קביע כמע"מ ולאה שקולה כנגד כולן וכו' ואין לומר דלא אשכחן קבוע אלא בדיני נפשות ואיסור ולא בדיני ממונות זו מנין וכו' ועי' במקנה כלל י"ט פרט ו' באריכות, ובש"ע ח"מ ר"פ:

ח"מ רצ"ב אם שנים הפקידו אצל אחד ונאבד או נגוב אחד מהן אזלי' בתר רובא וכל דפריש מרובא פריש, ואם היא קבוע כמע"מ דמי, וכתב הסמע זה קאי דוקא שהפקידו טבעיות דאלו הפקידו מעות לא אזלי' בתר רובא אלא החסרון לכולם לפי ערך, ושך מביא תשובת מריל סי' קצ"ט מעשה שאחד הביא אתרוגים בסל אחד ד' שותפים לאחד כ' ולא' ח' ולא' ג' וסמנו בקשרים של כל אחד ואחד יבא אנס והתיר הקשרים ולקח יוד מהם והשאר החזיר להם ואינן יודעין של מי נלקחו כל דפריש מרובא פריש ועכו"ם מן הרוב לקח דהיינו מאותן שהי' לו כ' עכ"ל מה שהקשה אמאי לא נימא דהוי קבוע, נ"ל לתרץ דמיירי שלקח עכו"ם העשרה שלא בפנינו, וקצה"ח כתב תמיהא לן מלתא דאיתא בירושלמי פ' שור שנגח שנים שהטילו לכיס זה מנה וזה מאתים ונגנבו חולקין לפי דמים ופריך והא תני באילן אבנים שנגיבו מחצה לזה ומחצה לזה יפריק ר' שמלאי אבנים גסות הן, ואמאי לא ניזל בתר רובא, ואפשר דירושלמי מיירי בגנבי ישראל דאך הי"ל קבוע אמנם לולי דמסתפינא הייתי אומר דע"כ לא אמרו לחלק בין לקח עכו"ם ללקח ישראל אלא בלקח בט' חניות דכיון דאיסר נבילה ליכא בגוים מש"ה לא הוי ביה דין קבוע כיון דאין ספק נוגע אליו כלל אבל באיסר גזל דנכרי מצויה כמו ישראל א"כ מה

לי לקח ישראל מה לי לקח עכו"ם א"כ אפי' לקח נכרי שלא בפניו אמרי' ביה דין קבוע ע"ש, ונתיבות משיג גבי עכו"ם ליכא עשה דהשב דהא ב"נ נהרג א"כ חיק פשוט בישראל הספק נולד למי שנתחייב במצוה דהשבה דלענין לאו דלא תגזול ליכא ספיקא דלשניהם איכא איסורא ואין הספק רק לענין השבה, משא"כ בעכו"ם דליכא גבייהו מצות השבה וליכא נגדו ספיקא כלל ע"ש, מה שכתב על ירושלמי למה באבנים גסין אמאי לא ניזל בתר רוב עי' פרט. שרן כתב כיון שאינו נבלל אין הולכין בו לפי חשבון אלא מחצה לזה ומחצה לזה כדין כל הספקות שהם במקום שיד שניהם שוה, לפי קצה"ח בלקח עכו"ם מחנות שיש בתערובות אבמה"ר ולא ידע מתי לקח, יהי' דין קבוע, ועי' במקנה ת"ר בהשמטות פרט ב' שהבאתי מנחת חינך אם קבוע בב"נ:

נמ"י ר"פ הבית והעליה, וחדושי אנשי שם, מביא ירושלמי שנים שהטילו לכיס זה מנה וזה מאתים ונגנבו כך הם חולקים לפי דמים, והתני באילין אבנים נגנבו מחצה לזה ומחצה לזה א"ר שמלאי אבנים גסות הן, פי' כשהוא נוטלין נוטלין אחת אחת הילכך לפי שהספק שוה בכל אחת ואחת מהן כשנגנבה אם מן מרובות או מן המעוטות חולקין בשוה, אבל סלעים דקים הם והלוקח אותם לוקח הרבה סלעים כאחת ומסתמא יש שם מן המרובין ומן המעוטין הילכך תלינן רובא במרובין ומיעוטא במיעוטן והכי שכיח טפי שהרי נבללין הן אלמא כל שהספק שוה כגון באבנים שנוטל אחת אעפ"י שחלקו של אחד מרובה משל חבירו חולקים בשוה, וא"ת והא תנן פ"ב מעשר שני מעות של חולין ומעו' של מעשר שנתפזרו מה שלקט לקט למעשר עד שישלים ואמאי הי"ל חולקין כדאמרי' באילן אבנים, וי"ל דהתם משום חומרא דמע"ש, ועי' נתיבות רצ"ב שמאריך בכוונת הירושלמי, ובית אפרי' א"ע סי' ה':

עט סופר חלק א כלל ב

פרט א שויה אנפשיה

שוי' נפשיה פרט א':

נדרים דף צ' בראשונה הי' אומרים שלש נשים יוצאות ונוטלת כתובה האומרת טמאה אני לך, שמים ביני לבינך, ונטולה אני מן היהודים חזרו לומר שלא תהא אשה נותנת עיניה באחר ומקלקלת על בעלה, האומרת טמאה אני לך תביא ראיה לדבריה, השמים בינו לבינך יעשו דרך בקשה, ונטילה אני מן היהודים יפר לחלקו ותהא משמשתו ותהא נטילה מן היהודים, עי' ריף פרק האומר בסופו מה שבמ"ר נאמנות לומר טמאה אני לך, הא אין דבר שבערוה פחות משנים כתב ח"ס א"ע ח"ב סי' ק' במ"ר היתה נאמנות

טפי משאר ע"א באיסורים חדא דחזקה לא מבזיה נפשה לומר שקר, ועוד דבמה שבידו כל ע"א נאמן ע"ש וברוך טעם כתב שאם היא משקרת בטענתה הגט שנותן הבעל ע"י כפייה בטל דהוי גט מעושה שלא כדין עי' מרי"ק סי' ק"ז, וחזקה אלימתא דאין אשה רוצה שתהא באיסר כל ימיה וכיון שנאמנת מצד החזקה הוי כשני עדים ומותרת היא בלי פקפוק וכו' אבל למשנה אחרונה כשראו חז"ל שיש לחוש שמא עיניה נתנה באתר אינה חוששת אם היא באיסר א"א ממילא אין מקום להאמינה מדין החזקה ע"ב:

כתב הר"ן, כיון דמדינא דאמרה טמא"ל מיתסרא אבעלה כתש"ר ומשום שלא תתן עיניה באחר היאך התירו וכי איסור שבה להיכן הלך, יש מי שתירץ דאע"ג דמדינא אסורא שרו לה רבנן ומבטלי מילתא דאורייתא משום מגדר מילתא בקום ועשה וכו' והקשו על זה שאין ב"ד מתנין לעקור דבר מה"ת אלא בשוא"ת וכו' ולדידי לא קשיא דכי היכי דאמרי' בכמה דוכתי' דכל מקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקדושי מיניה ה"נ הכא כל שאמרה טמאה אני אפקעינהו רבנן לקדושי מעיקרא ונמצא שבשעה שנאנסה פנוי היתה ומש"ה שרי לבעלה ואוכלת בתרומה. אלא לפ"ז מצטרך לומר דכי אמרי' הכי דוקא באומרת נאנסתי לכשר נבעלתי אבל באומרת מנתין וממזר אינו מותרת לבעלה ואינו במשמע, והקשה השואל בח"ס סי' צ"ח בא"ע ח"ב, הא לקמן בעובדא דאהלוי' כתבו תוס' והן דמיירי באשת כהן וא"כ איך אר"נ שמא עיניה נתנה באחר הלא נכרי פסלה מכהונה, ומביא תירץ מגאון מו"ה מרדכי טאסק רב"ד ז"ל, דהרי בלא"ה אין האשה נאמנות לאסור עצמה על בעלה וא"כ עיקור קושי' הר"ן מטעם דשוי נפשה ח"א וע"ז מסיים הר"ן שפיר דאם אמרה נבעלה לפסול לה אסורה משא"כ בהנאי עובדא דאהלוי' ודנפטוו' לא שוי' נפשה ח"ק דהיא לא החליטה שנבעלה לפסול כלל כי תלתה בבעלה והוא לא האמין שנבעלה כלל ולזה לא צריכא לדברי ר"ן כלל שעקרהו רבנן לקידושין חינה ודפח"ח עכ"ל:

בני הבחור המופלג כ"ה יודא ני' הקשה לר"ן אם אומרת לפסול נבעלה אסורה לבעלה, א"כ גם באומרת לכשר נבעלה למה לא תהא נאמנות מצר מגו שהי' אומרת לפסול נבעלה:

עוד כתב הר"ן, אחרים תירצו דמשנה ראשונה לא דינא קתני דמדינא ודאי אין האשה נאמנת לומר טא"ל להפקיע עצמה מבעלה שהיא משועבדת לו אלא משום דהא מלתא דטמאה אני לך כסיפא לה תקינו במ"ר להאמינה דאי לאו דקושטא קאמרה לא הות מזלזלה נפשה למימר הכי, ומכי חזו רבנן בתראי דאיכא למיחש לשמא תהא נתנה עיניה באחר אוקמוה אדינא:

תוס' וא"ת טמל"כ אמאי לא מהימני הא שויתה נפשה ח"א, ותי' הרב ר"א דלא מצינו זונה שהיא אסירה לינשא לכהן דודאי הוא מוזהר עליה אבל היא אינה מוזהרת עליו הלכך גם לדבריה אינה אסורה בו, וקשה דאמר ביבמות דף פ"ד כל היכא דאיהו מוזהר איהי מוזהרת, ועוד קשה דאמר בגמרא דאוכלת בתרומה ואמאי הא לגבי תרומה שויתה נפשה ח"א, ונ"ל כיון דיש לחוש שמא נתנה עיניה באחר יש כח ביד חכמים לעקור דברים מכל וכל בסברא גדולה כזאת, ומיהו נראה דאף למ"א אם אומרת טמאה אני ואמר הבעל שמאמינה דאסורה לו דאיהו שויה לנפשיה ח"א ואפי' תחזור האשה והאומר באונס הי', וי"א דמשמתינן ליה על שגרם שתאסר אשתו עליו ועובר על חדר"ג:

ח"ס סי' ק' כתב דברי ר"א כפשוטן והוא דס"ל הא דקי"ל ביבמות פ"ד לא יקחו כל היכי דהוא מוזהר היא נמי מוזהרת הכל לפי מה שמביאתו לאיסר היא מוזהרת ולא משום לפני עיור לחוד והרי זה כמו לא תשיך אחד הלוה ואחד המלוה מ"מ אי לאו משום מלוה אין הלוה מוזהר כמ"ש תוס' ב"מ ע"א, וה"נ דכוותי' וא"כ הכא שהיא עשתה את שלה ואומרת לו טמאה אני והדין הוא שאין צריך להאמינה ומותרת לו שוב אין עליו עון אשר חטא זה הי' כוונת הר"א ולזה נתכוין רשב"א בחידושיו:

כתובות דף ס"ג תוס' אמרה מאיס לא כייפינן לה, י"מ דכופין אותו להוציא, ואין נראה לר"ת דניחוש שמא עיניה נתנה באחר כי ההיא דנדרים, ויש לדחות דהתם נוטלת כתובה דוקא איכא למיחש שמא עיניה נתנה באחר אבל הכא דיוצא בלא כתובה לא וכו' ועוד קשה מנדרים מההיא נואף דהוה מיהרזק בביתא אמר רבא איתתא שריא דאם איתא דעבד איסורא אירכוסי הוה מירכס משמע דאי הוי מירכס הוי אסורה, לכאורה נראה דבאומרת טא"ל איירי דאי לאו הכי אמאי מיתסרא הא אין אשה נאסרה על בעלה עד שיראו כדרך מנאפים, וכיון שאמרת טא"ל מיירי א"כ רוצה להפסיד כתובה דהא מסתמא ברצון הי' אפ"ה כי לא מירכס שרי דאית לן למימר עיניה נתנה באחר ואמאי תהא נאמנת במגו דאי בעיא אמרה מאיס עלי, [בלא מגו לא קשה הגם שמפסיד הכתובה יען שיש רגלים לדבר עי' אחרונים] , וי"ל לעולם לא מיירי באומרת טא"ל וכו' וכן נראה דבאומרת טמא אני לך אין נראה כלל להתירה מטעם דאירכוסי הוה מרכיס כיון דשויה נפשיה ח"א ע"ב, והקשה מהרש"א למה במשנה אחרונה אינה אסורה דהי' שויה נפשיה ח"א, עי' פנ"י והפלאה יען שיש רגלים שמתיחד עם הנואף, ועי' בק"נ בראש יבמות כ"ד משעה"ח פ"ט מאשות כתב תוס' הקשה מצד מגו כי בלא מגו ליכא לאקשויי באומרת ברצון אמאי אינה נאמנת כיון דמשים עצמו רשע אבל משום מגו שפיר הקשה אפי' היכי דמעיר ועי' ש"ך יו"ד קס"ט סקפ"ט, וב"י יו"ד קע"ו, ורמב"ם סובר אאמע"ר אפי'

במקום מגו ע"כ שפיר פסק בפרק כ"ד אומרת זינתה ברצון אינה נאמנות גם שאין לה כתובה, ובפרק י"ד פסק במאיס עלי נאמנות ע"ב שמביא תוס' ב"מ דף ג' שמתכוין טובה א"כ ה"נ בזינתה ברצון לא שייך אאמע"ר שמכוונת לעשות תשובה ע"ב, ועי' מהרש"א קידושין דף נ':

יבמות דף כ"ד, אמר רבי הואיל ומכוער הדבר תצא אר"ת תצא מן הרוכל אם נשאת לו דאין לומר תצא מבעל דאין אשה נאסרה על בעלה אלא ע"י קנוי וסתירה וכו' והא דאיצטרך בהנהו עובדי דנדרים להנהו טעמים דאם איתא דעביד איסור וכו', נראה לר"י דהתם באומרת טמאה אני כי מתני' דהתם, ואפ"ה שרי מהנהו טעמי ואין לתמוה אמאי שרי כיון שאומרת טמאה הא שויה נפשיה ח"א, דלפי שראו חכמים שנתקלקלו הנשים ליתן עיניהם באחר ורוב האומרת כן משקרות לכך נראה להם להתירן עכ"ל פי' כיון דמשקרת לא שייך למימר שויתא נפשי' ח"א דהיא מעולם לא נתכוונה לאוסרה על בעלה כי אם שרוצה להפקיע מבעלה עי' ק"נ, ועי' ראש כאן ותשובת פנ"י א"ע סי' א': תוס' כתובות דף י"ג מעלה עשו ביוחסין, תימא דמשמע דאין אוסרין על הייחוד וא"ת גבי האי נואף דעייל ואמר לא תיכל מנהון אמר רבא אשה שרי משמע דאי לאו האי טעמא היתה נאסרה ע"י ייחוד, וי"ל דנואף שאני, ועי' תשובת בן יהודא סי' ע"ח כתב קשה לי טובא על תוס' הנ"ל מ"ט הקשו קושתם דוקא מעובד שנית דרבא למה לא הקשה מעובדא ראשון של רבא, וראיתי היפך מזה בכתובות דף ס"ג הקשו באמת מעובדא ראשונה ולא תי' נואף שאני, וביבמות דף כ"ד הקשו משני העובדות יחד, א"כ שלשה דבורי תוס' הללו סותרין זה את זה ע"ב:

סוטה דף ו' אלו אסורות מלאכול תרומה האומרת טא"ל, תוס' אי קשיא בנדרים פליגי רבה ור"ש באומרת טא"ל דרב ששת אומר אוכלת בתרומה, תי' דהכא מיירי אחר קינוי וסתירה דרגלים לדבר אפי' ר"ש מודה והכי מפרש בירושלמי:

נטולה אני יפר חלקו, תוס' ואין לתמוה היאך חל נדרה על תשמיש יהודים אחרים בעודה אשת איש והא אין איסר חע"א, וי"ל דהוי כולל מגו דאיחל בתשמיש בעל שהוא היתר חל נמי על אחרים וצ"ע למ"ד דלעיל דף פ"ב כוליה פרקין כר' יוסי דהא ר"י לית ליה איסור כולל ע"ב, ותויו"ט כתב זה איסור מוסיף ותוס' רע"ק האריכה כאן מיירי דאסרה תשמיש העולם על עצמה דאי באסרה תשמישה עליהם הא לא חל על בעלה דמשועבדת לו, וכיון שכן לא מקרי איסר מוסיף דהיא לא ניתוסף לאסור על בעלה דהיא לא נאסרה עליהם אלא דבעלה מיתסר עלה ושפיר הוי כולל ע"ב ובשעה"מ פי"ז מאיסר ביאה באריכות, גם הקשה על תוס' אע"ג בעודה א"א אין הנדר חל משום אין אח ע"א אפ"ה

לכשתתגרש פקע איסור א"א חל כדאמרי' איסור אחות אשה מתלי קאי וכו' ומחדש גם שבועה דחלות האיסור על שהוציא שבועה מפיו ואם לא חל אז גם אח"כ לא חל [חידש שאינה מביא ר"ן נדרים דף יא ביש נדר בתוך נדר כתב סברה זו ע"ש] ואין להקשות על זה מהא דתנן קונם שאני עושה לפיך אין צריך להפיר ריב"נ אומר יפר שמא יגרשנה ותהא אסורה לחזור לו הרי דאע"ג בעודה תחתיו לא חל הנדר אפ"ה לכי מיגרשה חל, התם שאני דמדינא חל נדרה באותה שעה משום דקונמות מפקיע מיד שעבוד אלא אלמוה דרבנן לשעבודא דבעל, כי אלמוה בעודה תחתיו ועי' ר"ן פאע"פ ומת"א שבועות סי' ח' וכ"כ ר"ן נדרים דף ס"ו דכיון דמדינא חייל אי לאו דאלמוה רבנן לשעבודי כי אלמוה הני מילי דכל היכי דקיימא קמיה לא ליחל אבל נתגרשה כאילו חייל מעיקרא דמי כיון דמדינא ראוי לחול: טור רל"ד פסק אם אמרה קונם תשמישי על כל העולם יפר חלקו ותהא מותרת לו, והקשה הב"י איפכי איבעי ליה למימר קונם תשמיש כל העולם עלי, וב"ח כתב אע"פ שאשה משועבדת לו חל הנדר דכיון שעיקר הנדר הוא על כל העולם והבעל נכלל ביניהם חל הנדר בכולל, וט"ז מאריך בזה, שאין חילק בין שאסרה על הבעל לבד או על כל עולם, וקצה"ח סי' קי"ז כתב אני תמה על עצמי מש"כ הט"ז שאין חילק הא מבואר בתוס' כתובות נ"ט גבי אצטלא היכא דנאסר על כל העולם מפקיע מידי שעבוד ע"ב וכ"כ השעה"מ פי"ב מנדרים באריכות, ועי' הפלאה בק"א סי' פ"א ותשובת רעק"א קס"ח שכתב דברי ב"ח תמוהים איך שייך דחל על הבעל בכולל דאחרים הא בהיפך על אחרים לא מצי חל דאין אחע"א אלא ע"י דנאסרה על הבעל א"כ בתחילה צריכים לדון דנאסרה על הבעל ומכח זה חל גם על אחרים:

נדרים דף פ"ב, אר"י אמר שמואל נדרה משתי ככרות באחת מתענה ובאחת אין מתענה מתוך שהוא מפיר למתענה מפר לשאינה מתענה, וכתב הר"ן דס"ל לשמואל דיפרנו אכוליה נדר קאי תקשי ליה מתני' נטילה אני מן היהודים יפר חלקו ותהא משמשתו ונטילה מן היהודים ואמאי נימא כיון דופרנו אמר רחמנא מתוך שמיפר חלקו מפר נמי חלק היהודים, איכא למימר דס"ל לשמואל דיפרנו דמשמע כוליה ולא פלגיה בעינוי נפש בלחוד הוא דכתיב ולא אשכחן ליה בדברים שבינו לבינה ומילתא בטעמא היא דנדרי עינוי נפש משום קפידא דידה הוא דמצי מפר דעינוי גבה הוא ומש"ה אינו בדין שיפר לחצאין דהא מהני ליה טפי אבל דברים לבינה לבינו משום קפידא דבעל הוא הילכך במאי לא קפיד לא קפיד ובמאי דקפיד שרי ע"ש:

לא זכיתי להבין לפי תוס' שחל על אחרים יען שתל על הבעל, א"כ מאי מקשה בדף פ"ד רבא לר"כ ובעל לאו בכלל בריות הוא והתנן נטולה אני מן היהודים יפר חלקו ותהא

משמשתי ותהא נטולה מן היהודים ואי אמרת בעל לאו בכלל בריות הוא נדרי עינו, נפש ה ויפר לה לעולם ע"ש, לפי תוס' כאן בודאי בעל בכלל בריות הוא, כי בלא זה א"א שנדר חל על אחרים, אבל בעלמא בעל לאו בכלל בריות וצע"ג:

קידושין דף י"ב, ההוא גברא דאקדיש באבנא דכוחלא יתיב רב חסדא וקא משער וכו' אמרה ליה אימיה והא ההוא יומא דקדשה הוה ביה שוה פרוטה, אמר לה לאו כל כמינך דאסרת לה אבתרא לאו היינו דיהודית דביתהו דרבי חייא דהוית לה צער לידה אמרה ליה אמרה לי אם קיבל בין אביך קידושי כי זוטרת אמר לה לאו כל כמינה דאימך דאסרת ליך עילואי, וכתב בתוס' רי"ד אע"ג דהיא מהימנא לשווי' נפשיה ח"א ותנן לקמן דף ס"ה קידשתני והוא אומר וכו', התם משום דלא אגידא גבייהו הילכך כי קא אסרה נפשה מהימנא כיון דלא מפסדא לאחרינא אבל הכא דאגידא ביה ומשעבדת ליה ומטי איסורא לגביה לא מהימנא והא דיהודית דמיא להנך תרי עובדי בשילהי דנדרים דאמר ר"נ עיניה נתנה באחר ולא מהימנא, וריטבא כתב היינו דיהודית ולא אייתי מהא דתנן הוא אמר קדשתיך והיא אומרת לא קדשת אלא בתי הוא מותר בקרובות וכו' אין האם נאמנת לאסור על אחרים, משום דשאני התם שאף הבת מודה לדברי האם ומש"ה איצטרך להא דיהודית כנ"ל, ורימ"ט ח"א צ"ב כתב על תוס' ריד דאטו משום דאגידא ביה לא שווי' חתיכא דאיסורא הא אמרי' הנאת תשמישך עלי אסורה דאין מאכילין דבר האסור, ושעה"מ פ"ט מאשות הלכה ט"ו משיג דהתם משום נדר, משא"כ הכא דשוי' נפשיה ח"א משום הימנותא דאדם נאמן על עצמו הילכך דכל דמשעבד ליה לא מהימן לגביה, ולפי נראה שדעתו ז"ל דהא דאמרי' שוי' נפשיה ח"א מדין נדר ועי' מר"י באסן סי' פ' שמאריך בזה, ושעה"מ הקשה על תוס' בי"ד ממתני' אומרת טמאה אני לך שנאמנית, ועיניה תנה באחר לא שייך כאן שהרי היא אומר שקיבל לביה קידושין בעודה קטנה ואינו יודעת למי ויושבת עגונה לעולם ע"ב, ועצמות יוסף מחדש בהך דאמרי' ראו כל כמינך דהיינו דוקא משום שהי' נשיאה מש"ה לא אמרי' דשויא נפשיה ת"א ותהא אסור לישב עם בעלה מאחר שעד זמן זה בא עליה בעלה בהיתר לאו כל כמינא לחוב לבעלה ולאסור עליו מה שכבר קדם לו, אבל אם היתה מאורסת ואמרה שקבלה קידושין מאחר נראה לי דכיון דשויא נפשיה ח"א מונעים הבעל מלבא עליה ע"ב שמאריך, ועי' שעה"ת ח"ב כלל כ"ח פרט ה', אות כ', וש"ש ש"ו פ"ט מביא מרי"ט ח"א סי' צ"ב מאריך בזה אם בארוסה שויה אנפשה חד"א, עי' בשו"מ ח"ר סי' רס"ב כתב על קושי' מרי"ט על תוס' רי"ד אטו משום דאגידה גבי בעל ל"ש שווי' ח"א ראה דיש לחלק דבמקום דבעי שני עדים כמו בדבר ערוה א"כ ממילא ל"ש שוי' ח"א דכל שמשועבדת לאחרים א"כ אינה

נאמנת וכל שאינה נאמנת אף אם נימא דאמת הדבר לא נאסרת כל שאינה עדים ולכך בטמאה אני לך או בדבתהו דר"ח דהוי דבר שבערוה ל"ש שוי' ח"א, אבל בשאר איסורים דכל דאמת הדבר היא נאסרת אף שאין עדים א"כ שייך שוי' ח"א אף דמשועבד' ול"ק קושי' מרי"ט וז"ב כשמש עכ"ל:

פרט ב

רמב"ם פכ"ד מאשות הלכה חי, אמרה לו אשתו שזנתה ברצון אין משגיחין לדבריה שמא עיניה נתנה באחר אבל אבדה כתובתה שהרי הודת בזנות ואם הי' מאמינה וסומך דעתו על דבריה ה"ז חייב להוציאה ואין ב"ד כופין את האיש לגרש את אשתו בדבר מדברים אלו עד שיבואו שני עדים ויעידו שזנתה וכו':

פי"ח מאיסר ביאה הלכה ט' אשת כהן שאמרה לבעלה נאנסתי אע"פ שהיא מותרת לבעלה תרי אסורה לכל כהן שבעולם אחר שימות בעלה שהרי הודת שהיא זונה ואסרה עצמה ונעשית כחתיכה האסורה, כתב ראב"ד אע"פ שאמר דבר חכמה אין שמועתי מכוונת שאם אמרה לאחר מיתה בעלה לא אמרתי אלא כדי שיגרשני למה איני נאמנת והלא לא הודת על עצמה הודאה לאסור ולא נתקבלו דבריה כלל והרי אשה שאמרה א"א אני ואח"כ אמרה פנויה אני ונתנה אמתלא לדבריה נאמנת אף בזו אם הי' קטטה ביניהם אמתלא גדולה היא זו ונאמנת עכ"ל, וה"ה כתב דינו של רבינו אינו מחכמתו אבל מסוגי' דכתובות דף ט"ז היא אומרת משארסתני נאנסתי וכו' מבואר בדברי רבינו, ומש"כ ראב"ד ז"ל שאם נתנה אמתלא שאמרה כן כדי שיגרשנה אפשר לומר שאין לסמוך על דבריה דהא בעלה לא הי' מצוה לגרשה ע"ש, ועי' ח"ס א"ע ח"ב סי' ק' שמבאר פלגתי רמב"ם וראב"ד, ומר"ם שיק א"ע קנ"ג: פ"ח מתרומה, וכל אשת כהן שאמרה טמאה אני הרי זו אסורה לאכול בתרומה: ב"י בסי' מ"ו מביא תשובת ראש אחד שקידש אשה ובא ר' יעקב ואמר אני קדשתיה תחלה ואין לו עדים, אפי' אם היתה מודה שקבלה קידושין ממנו לאו כל כמינה לאסור עצמה עליו ולא הי' בה שים אם הי' בא עליה אלא דהיה אמרי' דשייתה נפשה ח"א ויוציאנה בגט וכו', והקשה הב"י מיהודית דביתהו דר"ח א"ל לאו כל כמינה דאמך דאסרה לך עילואי, ואיפשר שיש לחלק בין כשהיא עצמה מודה לכשאומרת כן בשם אחרים, וכתב בד"מ ולא נראה לחלק זו דא"כ כל אשה תאסר עצמה על בעלה בכה"ג ואפי' באשה שאמרה טא"ל אינה נאמנת שמא עיניה נתנה באחר כ"ש אם אמרה שנתקדשה לאחר דאינה נאמנות, ועי' שעה"מ פ"ט מאישות הלכה ט"ו באריכות ושעה"מ פ"ז מאשות הלכה יו"ד ד"ה שם אם חזר בו:

ולא זכיתי להבין האיך שייך באופן זה עיניה נתנה באחר, כי זה האיש אשר אמרה שהי' מקדשה תחילה אסורה עליו כיון שזנתה עם השני וסוטה היא לפי דבריה, וגם לא יתן לה הראשון אם ידע ששקר אמרה הוא לא קידשה מעולם אין אדם חוטא ולא לי להתיר א"א לעלמא, ואם אמת שהוא קידשה ויתן לה גט אז אמת אמרה ואסורה לשני, אבל בטמאה אני שפיר יש חשש עיניה נתנה באחר אם בעלה יתן לה גט וב"ה כעת מצאתי בבית מאיר כעין זה ע"ב, ושעה"ת ח"י כלל ה' פרט יוד כתב לכאורה קשה על עיקר חשש שמא עיניה וכו' הא גט מעושה פסול מדאוריי' ותהי' באיסר כל ימיה, לסברת הראש שנאמנת גרשתני מטעם זה, אע"כ צ"ל כוונת ראש דלא שייך חזקת כשרות רק היכי דידעה האיסר, ואיסר א"א בלא גירושין כ"ע אפי' נשים גמירי, משא"כ מדרש חכמים דגם מעושה פסול לאו כ"ע גמירי אפי' באנשים עי' קידושין דף י"ג פריך רב אחא, אטו כולה, נשי דינא גמירי, א"כ לא קשה קושי' רמ"א שתאמר נתקדשתי לאחר ע"ש ועי' בני אהובה פכ"ד מאשות: שמעתי מחותני הגאון ז"ל בנזיר דף כ"א מבעי אם בעל מגיז או מפיר ע"ש, והקשה לשיטת רמב"ן שמביא ר"ן בנדרים דף כ"ז שנדר שהותר מקצתה דוקא בהפרת חכם אבל בעל מגיז גייז לא אמרי' נדר שהותר וכו' א"כ תיפק ליה שבעל מגיז וכו' ממתני' נטולה יפר חלקו ואסורה לעולם, ואי אמרי' מפיר א"כ נדר שהותר מקצתה וכו' בע"כ שבעל מגיז גייז ע"כ אסורה לעולם וצע"ג, ותי' יען שתשמש זה מדברים שבינו לבינה עי' דף פ"ב, ואין זה עינוי נפש, א"כ גם לבעל אם מגרשה אסורה לו, ולא שייך נדר שהותר מקצתו הותר כולו כיון גם לו אסורה לאחר גירושין ממילא אסירה לעולם, ועי' יו"ד רל"ד סעיף נ"ה:

פרט ג

א קושי' העולם ידוע לפי ר"ן שחכמים עקרו הקידושין והיא פנוי מה הועילו חכמים, היא תאומר טמאה אני לך ונטילה מן היהודים ואם עקרו הקידושין אז אין הבעל נוכל להפיר כי אין הבעל מפיר בקודמין, ולא זכיתי לצייר על איזה אופן שכוונת הר"ן שיעקרו חכמים הקידושין אם לגמרי עקרו וצריך לקדש אותה כעת, א"כ מה נעשה אם אין ברצונה לקבל קידושין, וגם אם מריצה לקבל קידושין א"כ נראה שלא הי' נתנה עיניה באחר ולמה לא תהי' נאמנת, ואם כוונת הר"ן רק על זנות עקרו הקידושין כמשמע מלשונו ונמצא שבשעה שנאנסה פנוי הי' ולא כתב בקוצר שפנוי היא משמע תיכף לאחר הזנות חלין הקידושין, ג"כ לא זכיתי להבין כי כח חכמים לעקור כסף קידושין מצד הפקר ב"ד, ותוס' ביבמות דף פ"ט ד"ה הפקר ב"ד מחדש כיון דבתר הכי נמי שלו הוא לא שייך הפקר ב"ד, ע"ש א"כ כיון לאחר הזנות צריך המעות להיות שלו לא שייך הפקר ב"ד, ע"ד פלפול

נראה לישב קושי' הנ"ל עפ"י תוס' שהקשה האיך חל הנדר ותי' יען שחל על הבעל חל על אחרים, אבל אם אמרה טמאה אני לך כבר נאסרה על הבעל א' לא חל הנדר כלל, ואם אמרה מתחילה נטולה ואח"כ טמא אני לך, שוי' נפשה חתיכא אסורה, לשיטת שזה מצד נדר א"כ ג"כ אינה חל כבר נדרה שאמרה נטולה אני:

ב פלתי בסי' קפ"ז הקשה מה הועילו חכמים בתקנתן הלא תוכל להערים וליקח עמה במטה מוך מלוכלך בדמים ולומר דמצאה על העד לאחר קינות ובכדי אותיום והלוא נאמנות לומר כי נדה היא התורה האמינה וא"כ ע"כ תצא ולא תפסיד כתובתה, וש"ש ש"ו פי"ט כתב לומר שראתה נדה אינה מפקעת עצמה מבעלה נאמנות אבל כל שהוא לאפקועו עצמה מבעלה והבעל אינו מאמין לה אינה נאמנות ע"ב, ועי' בשיבת ציון סי' ל"ח באריכות, ומצאתי בש"מ על נדרים שהקשה מגו דאי בעי אמרה לעולם אני שופעת זבה, שהרי יכולות חברותיה לבודקה על זאת ע"ש:

ג ש"ש שם הקשה לפמ"ש דטמאה אני לך אינו בתורת נאמנות אלא משום דשוי' נפשה ח"א, קשה מסוגי' פ' ידיעת הטומאה אם אמרה לו נטמאתי ופירש מיד חייב אע"ג דלא ידע בנדתה אלא על פיה ואם אינו מצד נאמנות אלא משום דשויה נפשה אמאי חייב קרבן ע"ש:

ד הבית מאיר קט"ו ס"ו בירושלמי כאן מבואר באומרת שזינתה ברצון ג"כ אינה נאמנות גם שתפסדה הכתובה ולמה לא אמרי' שנאמנות מתוך שנאמנת להפסיד כתובתה כמו בס"ת שנאמן לפסול מתוך שנאמן לפסיד שכרו וכו' ע"ש שמישב קושי' תוס' שנאמנת מצד מגו מאיס עלי, עפ"י הר"ן שכתב אין האשה נאמנת להפקיע עצמה מבעלה והרי היא כשדה האיש שמוחזק בה, ולהכי י"ל אף במגו אינו נאמן משום דהוי מגו להוציא ע"ב:

ה אב"מ סי' י"ב ותשובת רעק"א סי' קס"ח הקשו לרל"ק שבועות כ"ד באיסר הבא ע"י עצמו לא אמרי' כולל היאך חל נדרה על יהודים, גם לתוס' שם דוקא איסר הבא מעצמו ע"י עצמו קשה לב"י שמוקמי דוקא באמרה תשמיש כל עולם עלי וכיון שכן הו"ל איסר הבא מעצמו ע"י עצמו:

ו ח"ס א"ע ת"ב סי' צ"ז מביא קושי' מגאון רבי אהרן סודיץ ז"ל לר"ן שעקרו רבנן לקידושין א"כ היא פנוי גמורה א"כ גט אחר מיתת בעל לא תיאסר בתרומה ואמאי אסורה אח"כ, ותי' כי דברי ר"ן שצריכה לאמור לכשר נבעלתי צריך ביאור, דע"כ לא פליגי ר"י ור"ג, דלר"ג נאמנת לכשר נבעלתי אלא היכי דאיכא חזקה אשה בודקת ומזנה וזה שייך בפנויה שזינתה אבל הכא באשת איש דכ"ע פסולים אצלה ולא שייך למימר שבדקה וזינתה

עם כשר א"כ גם ר"ג מודה דלא מפיה אנו חיין ואיך כתב הר"ן באומרת לכשר נבעלתי אתי' ליה שפיר, ולישב זאת צריכין לומר הא כל זמן שהיא תחת זה הבעל אינה נאמנת כלל שאני אומרים עיניה נתנה באחר ורק הואיל עשתה עצמה חתיכא דאיסורי ולזה אפקעוה רבנן לקידושין, ומעתה לא תיקשו שמא נבעלה לפסול הלא לא אמרה אלא לכשר נבעלתי ולא אסרה עצמה ביותר ממה שנאסרת ע"י בעילת כשר ולאיסר זה מועיל עקירת הקידושין ומשו"ה מותרת לבעלה ולתרומה, א"כ הא תינח כל זמן שהיא תחת הבעל, אך אחר מיתת הבעל אנו חוזרים לחוש לדברי ראשונים שנבעלה וכיון דליכא חזקה בודקת ומזנה לא מפיה אני חיין וחוששין לבעילת פסולים ואסורה לתרומה לכהן ומיושב קושי' מעלתו עכ"ל, ולא זכיתי להבין למה צריך לאמור באשת איש היא לא שייך בודקת ומזנה, כאן איירי באונס, באונס בודאי לא שייך בודקת ומזנה, ובודאי פסול הי' כמבואר בירושלמי עי' ח"ס ח"ר סי' ט': ז אר"פ בדיק לן רבא אשת כהן שנאנסה יש לה כתובה או אין לה כתובה וכו' ואמרי' ליה מתני' היא האומרת טמאה אני לך במאי עסקינן אילימי באשת ישראל אי ברצון כלום יש לה כתובה ואלא באשת כהן אי ברצון כלום יש לה כתובה אלא לאי באונס וקתני יש לה כתובה, ושעה"מ פ"ט מא"ב מביא קושי' לראב"ד מובא בר"ן כתובות דף ע"ב בעוברת על דת הקשה גמרא מנא ידע, והא דלא אוקמי במודת כתב ראב"ד שאינה נאמנת דאמע"ר, ולא נראה דלהפסיד כתובתה נאמנת דהודאת בעל דין כמאה עדים דמו א"כ מאי מקשה אם ברצון כלום יש כתובה, להיפך הו"ל להקשות כיון דאין אמע"ר אינה נאמנות ואמאי קתני יוצאת ונוטלת כתובה, וביותר תימא שרמב"ם פסק אומרת טמאה אני ברצון אינה נאמנות ואבדה כתובתה. ולא השיג עליו הראב"ד ולומר דלא אבדה כתובתה מטעם דאין אמע"ר כמו עוברת על דת יהודית, ושעה"מ תי' לפי תוס' ב"מ דף ג' בעושה תשובה ומכוין לטובה נאמן גם כאן הוא לטובה מכוונת שלא לעבור עוד, משא"כ בעוברת על דת דאיסור דעביד עביד ולא שייך למימר לטובה קא מכוין מש"ה ס"ל לראב"ד דאין אמע"ר ולא אפסידה כתובתה, ועי' קה"י אות אין אעע"ר לפי רדב"ז שדייק ממאמרם ז"ל שאמרו א"א עושה בעילת זנות היינו דוקא איש ולא אשה, א"כ נאמר כן אין אדם עע"ר איש ולא אשה ועי' ח"ץ סי' ג' ע"ב: ח ולי צע"ג א"כ מאי מקשה אלא באשת כהן אי ברצון כלום יש לה כתובה, כאן קשה קושי' הנ"ל לראב"ד הא אין אמע"ר וליכא למימר כתי' של שעה"מ לטובה קא מכוין שלא לבעול עוד בעילת איסר, לא הי' צריכה לעשות א"ע לרשע שברצון זנה, די אם אמרה טמאה אני או בסתם או באונס ואסורה לכהן:

ט נטולה אני יען שתשמיש קשה לה, צע"ג בדף פ"ב בעא' רבא תשמיש לרבנן עינוי נפש הוא או דברים שבינו לבינה, א"ל תניתוה נטולה אני מן היהודים יפר חלקו ותהא נטולה מן היהודים ואי אמרת עינוי נפש הוא אמאי נטולה מן היהודים ע"ש, והאיך נפשט מזה דלמא לעולם תשמיש עינוי נפש ורק שם אמרה שקשה לה בודאי אין עינוי נפש, הגם שאינה נאמנות, אבל לאחרים שוי' נפשיה ח"א ולא מהני הפרה שלו כי לפי אמירה שלה אין זה עינוי נפש:

י בתשובת תר"ם שיק א"ע סי' טוב מביא קושיא מאחי מורי הגאון מוה' יעקב שלם ז"ל, על ר"ן דלמשנה אחרונה אמרינן דאפקעינהו רבנן לקידושין, הרי מבואר ברשב"א גיטין דף ל"ג כהאי גונא עבירה היא דבעילת זנות הי' ומבואר בראב"ד פ"י מגירושין דגם אצל האשה שייך חזקה דאין עושין בעילת זנות, וא"כ איך ניכוף אותה לעבור עבירה בשלומא הבעל בידו לגרש משא"כ היא ועוד האריך עכ"ל, מורי הגאון הקדוש המחבר ז"ל האריך שם לישב עם פלגש אסור ע"ש:

יא ברוך טעם הקשה דלמשנה אחרונה האיסור כרוך בקו ההיתר דעי"ז שאינה נאמנות סר החשש באמירתה טא"ל שעשתה כן משום עיניה נתנה באחר דהא יודעת שלא תועיל בדבריה ממילא איכא סברה דאומרת אמת וכה"ג מן ההיתר נמשך סברא לאיסור, מהאיסור יש סברא להיתר צריכין לילך לחומרא וכעין זה כתבו תוס' בפסחים דף כ"ו ד"ה עלה עליה זכר:

יב עוד הקשה לפי' ר"ן בנטולה אני שמא תלך למקום שאין מכירין בה ובנדרה ותנשא והרי תהי' באיסר כל ימיה ולמה נחוש לזה הא לצאת מבעלה בגט בלא כתובה בידה לבא בטענת מאיס עלי ואי משום הפסד כתיבה הא במס' גיטין דף ל"ד התקין ר"ג שתהי' נודרת ליתומים הרי אין אשה חשודה לעבור על איסר נדר כל ימיה משום הרווחת דמי הכתובה [אולי יש חילוק שם כשר קבלה הכתובה וכאן להפסיד הכתובה]:

יג עוד הקשה הרא"ש מחזיק דברי רה"מ להלכה מטעם דאין אשה חשודה לקלקל את עצמה שתהי' באיסר א"א כל ימיה, א"כ מה קאמר בגמרא השמים ביני לבינך דמ"א תהי' תיובתא דרה"מ, דהא גבי שמים ביני ובינך תצא בגט ולא תהי' באיסר א"א וליכא אלא חזקה אחד דאין אשה מעיזה ובשעה"מ פ"ט מאשות מפרש כוונת הראש מצד צירף ב' חזקות נאמנות באומרת גירשתני ע"ש שמאריך בגט מעושה פסול ואם משקרת היא באיסר א"א כל ימיה:

יד מרדכי פ' אומר סי' תק"ל, יש לתמוה למה אינה נאמנות לאסור עצמה מגו דאי בעי שאסרה נפשה בנדר שהודר ברבים למ"ד שאין לו הפרה דמשמע דאפי' לדבר מצוה, עי'

שעה"ת ח"ר כלל ה' פרט ט' וריטבא כתב יפר חלקי, ואפי' נדרה על דעת רבים דלגבי הפרה לא מהני מידי עכ"ל ועי' בתשובת תועפות ראם א"ע סי' מ"ת:

טו בספר יהושע א"ע סי' צ' כתב לכאורה דברי הגמרא תמוהים האיך התחיל רה"מ לפשוט ממתני' דטא"ל בברי שמא מיירי כדמסיק השמים ביני לבינך דאיהו לא קים ליה, ומטעם ברי ושמא נאמנות, ובאומרת גרשתני שם ברי וברי ע"ש באריכות:

טז בסי' ר"ל הקשה למה לן כולי האי להפקיע קידושין ולישוי' בעילתו בעילת זנות דאם היא חטאה הוא מה חטא, הלא יותר נכון ליתן גט בתנאי אם זנתה שפיר הי' הכפיה להוציאה ואם לאו אז הגט בטלו בודאי תאומר האמת, ותירץ גירושין כי האי לא יועיל לה דהאיך יכיל שים איש לישא אותה דדילמא באמת משקרת ע"ש, מנ"ת תקנ"ד:

טוב מביא קושי' עולם דבאומר פ"פ מצאתי נאמן לאסרה מטעם דשוי' נפשי' חד"א א"כ היאך ציותה התורה במש"ר ולו תהי' לאשה ולא יוכל לשלחה כל ימיו הא שוי' חד"א, לדעתי הקלושה כאשר הבאתי סברת הר"ן עם שעה"ת כיון דאינה נאמנת לבעלה מן הדין לא שייך שוי' נפשי' חד"א, וכן הבעל משועבד לאשה ולא שייך שוי' נפשיה חד"א, אבל זה טעות, היא משועבדת לבעלה כי קנינו היא, אבל הבעל יוכל לגרש בע"כ, ונאמן האומר פ"פ ושוי' נפשי' חד"א, אבל במש"ר שהתורה ציוה לא יוכל לשלחה והוא משועבד לה אז לא מהימן מצד הדין ולא שייך נפשי' נפשי' חד"א:

חי רמ"א בסי' ז' כתב אם היא אומרת נטמאתי נאמנת נגד ע"א שאומר טהורה היא, והקשה ח"מ למה נאמנת לומר טמאה אני מ"ש מאשה דעלמא האומרת טמאה אני לך ע"ש:

יט בספר מודעא ואונס בסופו מביא קושי' מגאון בעל קונטרוס הספיקות שהקשה לפי ר"ן דאף דשווי' נפשי' ח"א דאורייי' הוא היינו דוקא במידי דשייכא גבי נפשי' לחודא אבל במאי דשייכא נמי לגבי' חבריה לא אמרי' אף לגבי נפשיה שווי' אנפשי' ח"א ומש"ה מדינא האומרת טא"ל מותרת לבעלה דלא אמרי' שווי' אנפשה חד"א להפקיע עצמה משעבוד בעלה, וכשם שהיא משועבדת לו כך הוא משועבד לה כדאיתא ר"פ המדיר, לפ"ז יקשה בסוגי' דפ"פ אמאי יהא נאמן לאסרה עליו להפקיע שעבודה, וע"כ מאי דאמרי' דנאמן לגבי אשתו לשווי' ח"א הוא מדרבנן ולא מדאורייי' לפ"ז קשה שמתרץ קושי' דהא דס"ס שקבל אביה וכו' דליכא אלא חדא ספיקא, מה בכך אכתי חדא ספיקא הוא ודי בכך כי ספק דרבנן לקולא עכ"ל, ורב הגאון מו"ה אברהם אבדק"ק מונקאטש ז"ל חי' בשלומא באומרת טא"ל משועבדת לו שהיא אשתו מכבר ושפיר שייך סברת הר"ן דאינה נאמנת להפקיע שעבוד שהי' לו עליה קודם שזינתה, אבל בהא דאומר פ"פ

לא הי' לה מקודם ביאה זו שום שעבוד, רק השעבוד מתחיל מן החופה הראוי לביאה והוא טוען פ"פ מצאתי ומימי לא נשתעבדתי לך כי מקח טעות הוא, וגאון קצה"ח קלסה בישוב זה עכ"ל וגאון מוה' יואב המחבר ז"ל תי' דשפיר שווי' אנפשי' חיובא לגרשה בע"כ ואשתכח דשעבודא נפקע ע"י גירושין משא"כ האיש אין מגרש אלא לרצונו ולא כייפינן ליה לגרש אלא אם כבר נפקע שעבודו בלא הגירושין עכ"ל:

כ כתובות דף ט' הקשה תוס' איכא ס"ס, ספק באונס ספק מ"ע, ותי' דאין זה ספק דאם איתא דמו"ע היא הי' טוענת דאין גנאי בכך כמו אונס, והקשה הפלאה איך נאסר אותה מדלא טענת דשמא היא רוצה בכך שתאסר עצמה לבעלה כדקי"ל בנדרים למשנה אחרונה אינה נאמנת שמא עיניה נתנה באחר, ועי' שו"י סוף קי"א ביו"ד:

פרט ד

השעה"ת ח"ר כלל ה' כתב יש לחקור במה דאיתא בכתובות דף ט', כב' קידושין דף ס"ה להלכה פסוקה דאפי' בדבר המותר יכול לשוי' אנפשיה ח"א מאיזה טעם נאסר וראיתי שנחלקו בזה אבות העולם רשב"א מובא בב"י א"ע מ"ת ושל"ג כתובות דף כ"ג ומל"מ פ"ט מאישות וח"ץ מ"ז שהוא מטעם נאמנות שאדם נאמן על עצמו יותר ממאה עדים, אולם מר"י באסן כתב ונראה בכ"מ שאמרו שוי' אנפשיה ח"א אפשר מדין נדר איסור נגעה בו ואעפ"י שאין ממש כנדר דהא לא מצינו בהם התרת חכם אולי החמירו בענינים אלו כמו נזירות שמשון דליתא בשאלה, ואפשר לומר דאינו אלא מדין הודאת בעל דבר ואפי' לענין איסורא במה שנוגע לעצמו עכ"ל, שעה"מ פ"ט מאישות כתב בשם משפטי צדק דחשוב כאלו אסרו ע"ע בנדר ואף דבעינן מתפיס בדבר הנדור ולא בדבר האסור היינו דווקא כשאסרה עליו דרך התפיסה אבל יוכל לאסור על עצמו דרך קנס לומר פתי פת כותי ועי' ח"ס ק"א ומרי"ט ח"א סי' צ"ב וח"ב סי' ג' ונב"י ח"ב א"ע סי' כ"ג משיג על השואל שכתב לומר מצד נדר, אם יאומר אחד ביום שני בשבת שהיום שבת יהי' אסור יהי' אסור במלאכה מטעם נדר א"כ איך אמר רע"ק לר"י שילך אצל ר"ג ביוהכ"פ שחל להיות בחשבונו ולמה לא נימא דר"י שוי' אנפשי' חיא מטעם נדר אלא ודאי כל זה שטות והוא מטעם דאדם נאמן על עצמו יע"ש, ושעה"ת כתב לק"מ דהא דאמרי' שהוא מטעם נדר כשיודע צד היתר ומ"מ אוסר ע"ע כעין דין רשב"א ביו"ד סי' א' בעדים מעידים ששחט והוא מכחישם שכוונתו הי' לאסור אף שיודע האמת ששחט, משא"כ ר"י לא רצה לאסור על עצמו אותו יום כי אם מצד שהי' חושב שבאמת הוא יוכ"פ ולכן הי' מיצר וכאשר א"ל רע"ק שכל מה שעושה ר"ג כדין הוא עושה עפ"י תורה אינו יוכ"ט ממילא לא נאסר עליו כי אדעתא דהכא לא אסר על עצמו, כיו"ב כתב בשעה"מ בשם תשב"ץ היכי

שאומרת נתקדשתי בפני פלוני ופלוני עדים והן מכחישין אותה דלא שוי' ח"א ותלתה האיסר בעדים וכיון דליכא עדים ליכא איסורא עכ"ל, גם לא זכיתי להבין אם יאומר על שני בשבת שהיום שבת א"א לקבל כי שבת רק היום אשר שבת הקב"ה ולא יום אחר, גם יוכ"פ רק היום אשר נתקדש ע"י ב"ד אשר יש להם הכח לקבוע החדשים והשי"ת מסכים כאחז"ל לאל הגומר עלי, ועיי' כלל נ"א פרט ז' מה שהבאתי ממחנה חיים ודו"ק: בפרט ב' מבאר שיטת רש"י שווי' נפשיה ח"א מטעם הודאה ולשיטת תוס' מצד נדר, ומביא בית מאיר קט"ו כתב דבר חדש שאפי' לדברי ר"ן שאינה נאמנות להפקיע שעבודא דבעל עדיין צריכין לדברי הרא"ש ביבמות דף כ"ד לפי שראו חכמים קלקול הדוחות (עי' פרט כי דברי הר"ן אינם מספיקים אלא למה שהקשה כיון דמדינא למ"ר חייב להוציא משום לתא דידיה איסר זה להיכן הלכ' ותי' מעיקר הדין לא הי' נאמנת, אבל ודאי משום לתא דידה פשיטא מהני מה משועבדת לו והוצרכני לדברי הרא"ש דלא כיש"ש פ"ב סי' י"ח ביבמות, ע"ש שמשיג כיון שוי' נפשי' אינה מצד נדר רק מטעם נאמנות, וכיון דלא מהני הודאתה לחוב לבעלה ליכא איסורי לגבי דידה כלל ע"ש:

ט"ז א"ע מחדש כלל חדש היכי דלא אסיק אדעתא לא אמרי' שוי' נפשי' ח"א, עי' בא"ע בסי' קנ"ב פסק המחבר אשה שאמרה א"א וגרושה אני נאמנת וכו' אם יש עדים שהי' א"א אינה נאמנת ואם נושאת תצא, אבל חוששין לדבריה ופסולה לכהונה לעולם, והקשה הב"ח למה אין חוששין לדבריה לחומרא להצריכה גם משני עי' ב"ש דהיא אינה נאמנות בשום דבר אלא היא יכולה לעשות את נפשה ח"א לכהן אבל להצריכה גט אין שייך לומר ח"א אלא אם הי' נאמנות היתה צריכה גט ובאמת היא אינה נאמנות ע"ב, וט"ז כתב נראה לתרץ כיון דעיקר טעם פסול לכהונה מחמת דשוי' נפשי' ח"א וכאן לענין היתר בלא גט מן השני אין שייך לומר שוי' נפשיה ח"א דהא לפי דבריה היא מותרת לכל העולם, אלא דאם יקדשני אתר יתפסו הקידושין לפי דבריה ותאסר על אחרים זה לא עלתה על לבה לחשוב על זה ולא שייך שוי' נפשי' ח"א אלא אם יש איסור בשעת דיבורה מחמת דבורה כגון לכהן דעכ"פ אסורה ליה באותה שעה ולא תהי' מותרת לו לעולם ע"ב, ועי' בצ"צ סי' כ"ד ושב יעקב א"ע סי' ג' כתב כעין זה דאם לא ידע שהוא איסר לא שייך שוי' ח"א וקצה"ח סי' פ' כתב לפי שמבואר בסי' ל"ד דהודאה הוי משים נאמנות דהתורה האמינו על נפשו לכל אדם בין באיסור בין בממון אין לחלק כיון דדבריו מקבלין כמו מאה עדים וכן תוכח מהא דאמר לא לויתי כאומר לא פרעתי ע"ב ובשעה"ת פרט י"א הביא כל הנ"ל, ועי' נב"י א"ע ח"ר סי' ט"ו כעין זה:

פרט ה

מביא חקירה נאה בשם שמן רוקח ביו"ד סי' א' כתב המחבר בשם רשב"א השוחט בפני עדים ואמר לא שחטיו אינו נאמן מיהו לדידיה אסורה דשוי' נפשי' ח"א, ויש להסתפק אם אירע כן בבהמה שלו והוא אמר לא שחטיו ועדים מעידים ששחטה אם מותרת לאחרים כגון שמת אי מותרת ליורשיו נימא כיון דבהמה הוא שלו נאמן על עצמו יותר ממאה עדים הרי הבהמה אסורה לכל העולם או דלמא דבתחילת נאמנות שלו אינו נאמן רק לאוסרה על עצמו אבל לא לאוסרה על אחרים ע"ש באריכות, ופרי מגדים סי, א' אות ל"ט כתב לכל העולם ע"ב:

מל"מ פ"ט מאשות מביא תשובת שריב"ל שנסתפק באשה שאומרת נתקדשתי בפני פלוני ופלוני ובאו העדים ואמרו שלא נתקדשה בפניהם אי אמרי' שוי' נפשיה ח"א, ושעה"מ שם מסביר דלא שייך בכה"ג חד"א, כיון שתולה איסורה באותן עדים שהרי אין דבר שבערוה פחות משנים ואפי' שניהם מודים, וכיון שהם מכחישים ממילא ליכא איסורא, משא"כ בנידון רשב"א בעובדא דשוחט דליכא האי טעמא מודה דאמרי' שוי' אנפשיה ח"א עי' פרט ט"ז בשעה"ת, ועי' בשלטי גבורים כתובות דף כ"ג אם השבוי' אומרת שנטמא ועדים מכחישים אותה ועי' ד"מ סי' ז':

אם עושה על עצתו ח"א ועבר אח"כ בהתראה אם לקין עליו עי' רמב"ם פ"א מאי"ב, ובפרק כ' ומל"מ שם ושעה"ת פרט ת"י, וש"ש ש"ו פ"י, וס"ט קפ"ה, ופרי מגדים סי' א' אות ל"ט כתב דין שוי' אנפשי' ח"א נחלק לששה דינין, א' האומר חתיכה זו אסורה אף שהי' בחזקת היתר, ב' אף שעדים מכחישים אותו, ג' אף שאומר ב' עדים אומרי' לו שחתיכה זו חלב ובאו והכחשוהו לו, ד' מי שאומר קדשתי בתי והמקדש הי' גדול ועדים מכחישין ה' אם בתה דשוי' ח"א חב לעצמו ולאחרים, ו' אם חוזר עתה מדבריו ראשונים ועדים מכחישין, ודין שוי' אנפשי' ח"א דין זה ד"ת לא מדרבנן ע"ש באריכות וח"ס קא כתב קיבל על עצמו שיהי' זה האיסר בכלל שבועות הר סיני וענין קבלה הוא נדר דאוריי' לאו מטעם קונם אלא כמו קבלת תענית ונפקא לן מפיך ע"ב:

מרדכי קידושין סי' תק"ל האומר על אשתו שזינתה שויה אנפשיה ח"א ואסורה לו מיהו לפי משנה אחרונה שהאשה אינה נאמנת לומר נטמאתי משום דשמא עיניה נתנה באחר, ה"נ אחר תקנת ר"ג שאינו יכול לגרשה בע"כ חיישינן שמא עיניו נתן באחרת ומותר בה וכופין אותו להיות אצלה ע"ש, וש"ש יבמות פ"ב סי' חי כתב ודבר זו אין לו שורש וכי סברה לכפות אותו במאי דאסור ליה בע"כ, אם הוא יטעון ראיתי אותה שזינתה או שמעתי מתרי עדים דמהימני איך להתירה לו בעל כרחה ולהאכילו לו דבר

האסור, בשלמא שהאשה אינה נאמנת לאסור עצמה על בעלה שהתורה לא אסרה אותה על בעלה היכא שלא ידע שנטמא אם לא בקינוי וסתירה, וא"כ אפי' את"ל האמת שזינתה התורה התירה לו, והיא משועבדת לו וקרקע עולם לפניו. אבל הוא שיודע בודאי שזינתה ואסורה לו ולב יודע מרת נפשו שלא נתן עיניו באחרת איך נוכל לכפות אותו להיות עמה ולעשות מעשה באיסורה עכ"ל, ועי' בש"ע קט"ו אם הבעל מאמין לה שחייב להוציאה, ומר"י באסן סי' פ"ו, כתב הטעם משום דהוי כאומר א"א בתקנות חכמים דשומעין לו וכיון דמה"ד היתה נאמנת אלא שחז"ל תיקנו שלא תהי' האשה מפקעת עצמה מבעלה כל האומר א"א בתק"ח שומעין לו, עי' בתשובת תועפות ראם סי' ש"ו, ושיבת ציון סי' ע"ד: ח"ס ק"א, כתב המרדכי בתר חדר"ג אם אוסר אשתו עליו לאו כל כמיניה דהא משועבד לה ע"ב, ואע"ג דתדר"ג תיקון הגאון הוא מ"מ כל שיעבד דאורייתא ולדידהו אפי' קודם דחדר"ג אי הי' מתנה עמה בשעת קידושין ומשעבד עצמה שלא לגרשה בע"כ שוב לא מהימן לאסרה עליו אפי' למ"ד שיעבודא דעלמא לאו דאוריי' היינו שישתעבדו נכסיו ע"י שיעבוד גופו אבל פשיטא דשיעבד הגוף דאורייתא וכל הפועל המשכיר עצמו לבעה"ב גופו קנוי לפעולתו זו מן התורה ועי' ב"ת י"ב ומה לי פעולת זו או פעולת עונתה וכל תנאי שמתנה בשעת השכירות קיימים הם מה"ת ולאו כל כמיניה להפקיע אותו הריעבד ע"י שוי' אנפשיה ח"א ע"ש:

בכור שור יבמות דף פ"ז, שנים שאומרים על דבר אחד שאסור הוא ויש אחד שיודע שמותר ושקר העידו אם מותר לאכול בצנעא, דעת ראב"ד פי"א משגגות נראה להתיר דפסק כר' יודא דנאמן אדם על עצמו יותר ממאה עדים בכריתות דף י"ב, אבל רמב"ם פסק כרבנן, ועי' רמב"ם פ"ח מיסודי תורה וכו', והכי מסתבר שאדם שיודע דבר ברור לא ישוב מפני כל, ובדין האומר דבר אסור ועדים מכחישים לא יאכל אפי' בצנעא אעפ"י שיודע שאמת עם העדים ע"ש אמרי בינה הלכות שחיטה סי' ג':

נב"י ח"ב יו"ד סי' ל"ח מביא קושי' לרמב"ם דס"ד לקולא א"כ מאי מקשה בכתובות דף ט' על ר"א מאי קמ"ל תנינא האומר לאשה קדשתיך, מאי ראיה מאיסר תורה לאיסר דרבנן, פ"פ רק ספק ולרמב"ם רק איסר דרבנן וקמ"ל דאפי' בדרבנן נאמן לאסרה ושוי' אנפשי' חתיכא דאסורא ע"ש ופנ"י בסוגי' פ"פ משמע דלא אמרי' באיסר דרבנן שוי' ח"א, וסברה נראה בשלומא באיסר דאוריי' זה איסר חפץ יוכל לשוי' אנפשי' ח"א, אבל איסר דרבנן רק חל על גברא ודו"ק ועי' שבית יעקב יו"ד סי' צ"ג, מביא ראיה מתוס' סנהדרין דף נ"ד גם ביי"נ שהוא דרבנן אמרי שוי' ח"א, ועי' סוף נמ"י על כתובות [נדפס בפ"ב אצל רי"ף] שמאריך בזה ועי' בדה"ב בשער תערובות בס"ס שם כתב בדרבנן לא אמרי' שווי' אנפכי'

ת"א עי' אמרי אש א"ע סי' נ"ה, וחידש עצי אלמוגים הלכות עריות סי' א' אות חי כתב פשיט בעיני דדין דשוי' נפשי' ח"א שייך גם באיסר דרבנן גם שלא מצאתי הדין מבואר בפוסקים, ועי' ב"ש קנ"ז סט"ז וחליצה לכהן רק דרבנן עי' תשובת רע"ק סי' רכ"א אות י"ב המתקשה בזה:

ב"ש סי' ל"ט סקי"א מחדש דלא אמרי' שווי' נפשי' ח"א נגד חזקה כאן נמצא כאן הי' ע"ש ופנ"י בק"א כתובות סי' קע"ז משיג אפי' נגד עדים אמרי' שווי' נפשי' ח"א, וכ"כ ב"ש בעצמו סי' ז' ס"ק יוד, וסי' קנ"ו סקט"ו:

עט סופר חלק א כלל ג

פרט א

סמוך מיעוט לחזקה:

יבמות קי"ט, האשה שהלך בעלה וצרתה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעלך לא תנשא ולא תתיבם עד שתדע שמא מעוברת היא צרתה, הי' לה חמות אינה חוששת יצתה מליאה חוששת, ר' יהושע אומר אינה חוששת, [הי' לה חמות במדינת הים, וכשיצאה לא הי' לה בן ואין יבם לזו אינה חוששת שמא ניתן לה יבם אע"ג דחיישינן לעיל שמא ילדה צרה, התם הוא דכל מה דילדה צרה בין זכר בין נקיבה מפיק לה להא מיבם, אבל חמות דאי נמי ילדה לא זקיק לה להך אא"כ ילדה זכר וכולי האי לא חיישינן שמא ילדה וזכר הוא]: גמרא לא תנשא ולא תתיבם, בשלומא יבומו לא דדילמא מעיברה וקפגעה באשת את דאורייי' אלא לא תנשא אמאי הלך אחר רוב נשים ורוב נשים מתעברות ויולדת, לימא ר"ח היא דחייש למיעוטא, אפי' תימא רבנן כי אזלי' רבנן בתר רובא, רובה דאי' קמן כגון ט' חניות וסנהדרין אבל רובה דליתי' קמן לא אזלי רבנן בתר רובא וכו' [תוס' כגון ט' חניות חתימי היכי פליג ר"מ והכתיב אחרי רבים להטות וכו'] במאי אוקימתא כר"מ אימא סיפא, היתה לה חמות אינה חוששת, אמאי הלך אחר רוב נשים ורוב נשים מתעברות ויולדת, מיעוט מפילות, וכל היולדות מחצה זכרים ומחצה נקיבות סמוך מיעוטא דמפילות למחצה נקיבות והו"ל זכרים מיעוטא וליחש וכו' אלא אמר רבא רישא חזקה לייבום ורובא לשוק וחזקה לא עדיף כי רובא ואייתי מיעוטא דמפילות סמוך לחזקה והו"ל פלגא ופלגא לא תנשא ולא תתייבם, סיפא חזקה לשוק ורובא לשוק והו"ל זכרים מיעוטא דמיעוטא לא חייש רבי מאיר:

תוס' מחוורתא מתני' ר"מ היא דחייש למיעוטא מיהו אנן לא קיי"ל כר"מ מדאמר בחולין ר"מ היכי אכל בישרא משמע דאנן שפיר אכלינן וכו' וא"ת לר"מ דחייש למיעוט היכי

משכחת לה דמאי כיון דאיכא מיעוט ע"ה שאין מעשרין ועוד דאיכא חזקה דטבל, ומיהו אי לא חייש ר"מ למיעוט מן התורה אפי' היכי דאיכא חזקה בהדי' אלא מדרבנן הוי אתי שפיר, וי"ל דלא חיישינן כה"ג למיעוט דאם הוא הוחזק כל ישראל חי הוחזקו וכו': תוס' סמוך מיעוט לחזקה וה"ל פלגא ופלגא, וא"ת בקידושין דף פ' גבי תינוק שנמצא בצד העיסה אחרי' סמוך מיעוטא דאין מטפחין לחזקת טהרה ואיתרע ליה רובא ומטהרין לעיסה, והכא קאמר דהוי פלגא ופלגא ומחמירין ואמר רבינו חיים דתינוק הוי דבר שאין בו דעת לישאל והוי ספיקי טהור ואפי' ברה"י ולהכי איתרע ליה רובא:

תוס' ד"ה סופה חזקה לשוק וכו' צ"ע גבי גבינת בית אונייקי ע"ז ל"ד אסר ליה ר"מ משום דרוב עגלים נשחטים לע"ז ופריך מאי איריא רוב אפי' מיעוט נמי דר"מ חייש למיעוט, ומאי קושיא כיון דרוב עגלים אין נשחטים וחזקה דחלב בחזקת היתר א"כ איתרע ליה רובא כדאמר הכא ע"ש, וערוך לנר כתב השמ"ק דף ט' בכתובות מביא רא"ש כתב דלא אמרי' רובא וחזקה רובא עדיף אלא היכי שהרוב מתנגד להחזקה והחזקה לרוב, באותו דבר באופן שכל אחד מגרע כח האחר אבל לא בשהחזקה בדבר אחד ורוב בדבר אחר, וכן הובא במח"א בשם רשב"א דלר"מ לא אמרי' סמוך מיעוטא לחזקה אלא בשהחזקה מגרע כח הרוב, לפ"ז י"ל קושי' התוס' דבשלומא הכא החזקה שהיא זקוקה ליבם ואין הצרה מתעברת מתנגד לרוב מתעברת ומגרע אותו לכן אמרי' סמוך מיעוטא לחזקה אבל התם החזקת היתר דחלב אינו מגרע הרוב דנשחט לע"ז ולכן לא שייך בזה סמוך מיעוטא לחזקה:

רשב"א כתב כיון דמתניתן לית לה פתרי אלא אליבא דר"מ ולא קי"ל כר"מ ממילא אידחי לה מתניתן ונפקא לה מהלכתא ולעולם תנשא לשוק משום דאזלי' בתר רובא בין להחמיר בין להקל, אבל ריף ורמב"ם פסקוה בהלכותיהם, ונראה שהם ז"ל מפרשים דרבא אליבא דכ"ע מוקי לה מתני' וכן נראה מרש"י וכן כתב רבינו האי' גאון ז"ל דעד כאן לא אמרי רבנן זיל בתר רובא אלא ברובא דליכא חזקה כנגדו אבל היכא דאיכא חזקה סמכינן מיעוטא לחזקה והו"ל פלגא ולא שרינן לה, ואי קשיא לך הא דאמרי' גבי תינוק שנמצא בצד עיסה ורבנן אמרי' מיעוטא כמאן דליתיה דמי רובא וחזקה רובא עדיף וכו' איכא למימר דכיון דודאי נגעה אין חזקתה של עיסה כלום שהרי הורעה, הא בעלמא רובא כנגד חזקה דרבנן חוששין לאיסורין ואין עושין בו מעשה כ"כ רמב"ן, ועוד יש לי לומר דשאני האי מיעוטא דהכא משום דהאי מיעוטא מרע הרוב ממש ומן הרוב אתה מסלקו כלומר מאותו חלק המרובה שמתעברות יש מקצתן שמפילות ולפיכך חשוב לעמוד כנגד הרוב בצרוף החזקה, אבל התם שהמיעט ההוא אינו ממעט ומגרע כחו של

הרוב ממש אלא שהיא מיעוט העומד לגמרי כנגד הרוב מיעוט כזה איני חשוב להצרף כלל ודוגמתו הכא נמי מיעוט שאינו מתעברות אינו חשוב להצרף והיינו דלא חשיב ליה הכא כנ"ל, עוד כתב רמב"ן ז"ל דהא דקתני יצאת מלאה חוששת משום דכיון דמלאה היא בחזקת יבום עומדת ולא חזקה גמורה אלא חוששין ואין הולכין אחר הרוב, וא"ת לאו בחזקת יבם היא דדלמא תפיל לא היא דכיון שעיברה א"א שמא תפיל דהוי לה כמיתה ולמיתה לא חיישינן כדאמרי' שמא מת לא חיישינן וכו' ע"ש, וערוך לנר כתב דבריי תמוהין, דמה דאמרי' לשמא מת לא חיישינן דמוקמי' בחזקת תי' משא"כ בשמא ימות דהא ודאי יבא עת שימות ולכן אין החזקה מתנגד ליה, אבל הכא בעובר אם נאמר דבעודה מעוברת חיישינן שמא תפיל מאיזה טעם נימא כשעבר זמן העובר שלא ניחוש שמא מפילה, וכן שעה"ת ח"ג מתקשה בו: רמב"ם פ"ג מיבום הלכה ט"ז, וכן אשה שהלך בעלה וצרתה למדה"י ובאו שנים ואמרו מת בעלך ה"ז לא תחלוץ ולא תתיבם לעולם עד שיודע אם ילדה צרתה אם לא וכו' האשה שמת בעלה והי' לה חמותה במדה"י אינה חוששת שמא ילדה חמותה וכבר ניתן לה יבם במדינה אחרת שלא גזרו בדבר זה אלא נעמוד איתה על חזקתה והרי היא מותרת וה"ה לאשה שמת בעלה והי' לו בן במדינה אחרת הרי זו מותרת לזר ואין חוששין שמא מת הבן אלא העמד אותה על חזקתה, יוצאת חמותה מעוברת ה"ז חוששת ולא תנשא לזר עד שתדע מה הי' סוף עיבור חמותה שמא נולד לה יבם קודם מיתת הבעל עי' בשעה"מ:

פרט ב

קידושין דף פ' תנן תינוק שנמצא בצד העיסה ובצק בידו ר"מ מטהר וחכמים מטמאין מפני דרכו של תינוק לטפח והוינן בה מ"ט דר"מ קסבר רוב תינוקת מטפחין ומיעוט אין מטפחין ועיסה בחזקת טהרה עומדת וסמוך מיעוטא לחזקה איתרע ליה רובא דלר"מ לא בטיל מיעוטא לגמרי דשמעי' ליה נדה לב דחייש למיעוטא, הילכך במקומו עומד וכי משכח מידי לאיצטרופי בהדיה מצטרף] ורבנן, מיעוטא כמאן דליתא דמי רובא וחזקה רובא עדיף [דבטיל ליה לגבי רובא ורבנן לטעמייהו דלא חיישי' למיעוט] ארל"ק משום ר' אושעי' זו היא ששורפין עליה את התרומה, ר' יוחנן אמר אין זו חזקה ששורפין עליה תרומה, אלא איזה חזקה ששורפין עליה את התרומה, כדתנן עיסה בתוך הבית ושרצים וצפרדעים מיטפלין שם ונמצאו חתיכות בעיסה אם רוב שרצים טמאה אם רוב צפרדעים טהורה, [אם הבית מוחזקת להיות שרצים מצוים שם יותר מצפרדעים טמא אף לישרף, דחזקה ורובא דאיתא קמן הוא, אבל ההיא דתינוק רובא דליתי' קמן הוא:

תוס' שדרכו של תינוק לטפח, פרש"י לטפח באשפה, וא"ת כיון שהתינוק אינו ודאי טמא א"כ אמאי נקט תינוק שנמצא בעיסה לינקט שנגע בעיסה, לכך פי' ר"ת שהתינק ודאי טמא ולכך נקט שנמצא בצד עיסה ובצק בידו, דהשתא ספק הוא אם נטלה מן העיסה וטימא את העיסה או שמא אדם טהור נכנס לשם ונטל את העיסה ונתן לתינוק וכו':

תוס' סמוך מיעוט וכו' והוי רוב כמאן דליתיה, וקשה ביבמות קי"ט אמרי' גבי האשה שהלך בעלה למדינת הים וצרתה עמו ושמעה שמת בעלה ר"מ אומר לא תנשא ולא מתיבמות לפי רוב נשים מתעברות ויולדת ואיכא למימר שהצרה שהלכה עמו ילדה והוי האשה שנשארה פטורה מן היבום ומיעוט מפילות ילדיהן וקאמר ר"מ דאמרי' סמוך מיעוטא לחזקה שהרי הי' בחזקת זקוקה ליבום כשהלך בעלה והו"ל פלגא ופלגא כלומר דמיעוט וחזקה חשיבין כנגד אותן רוב נשים מתעברות ויולדת והוה פלגא ופלגא ולא תנשא ולא תתייבם וכמו כן אית לן למימר הכא וכו' וי"ל שאין זה רוב חשוב אלא רוב גרוע לכך מרעי ליה מיעוטא וחזקה וכו' ושעה"ת ח"ג דף. מסביר לשיטת רש"י רוב תינוקת מטפחין בשרצים זה תלוי במעשה ע"כ אין זה רוב חשוב, אבל לשיטת תוס' אין לומר כן, כי גם המיעט תלוי במעשה כמובן:

פנ"י כתב לישב קושי' תוס' דדוקא ביבמות שייך לומר סמוך מיעוט לחזקה משום דאותה חזקה שהיא זקוקה ליבם לא נתבררה בשום פעם דבחיי בעלה לא הגיע זמן החזקה, מאי אמרת שהיתה בחזקה שתהא זקוקה ליבם בסיף, אדרבא כיון דרוב נשים מתעברות ויולדת א"כ היתה בחזקה שלא תהא זקוקה ליבם דסופה שתתעבר ותלד או שתלד צרתה, מש"ה ס"ל לר"מ דהו"ל פלגא ופלגא דלא הוי חזקה מעליא דע"פ הרוב אותה חזקה עשוי' להשתנה, משא"כ הכא דעיסה זו בחזקת טהרות, ה"ל חזקה מעליא ומבוררת שהיתה בחזקת טהרה, א"כ כי סמכת מיעוט להאי חזקה עדיפא טובא מרובא ואיתרע לה רובא לגמרי עכ"ל ועי' סוף פרק המדיר שכתב דרובא וחזקה רובא עדיף היינו היכא שהרוב מגרע גרע החזקה כהך דיבמות אבל בחזקה המבוררת שאין הרוב מגרע אותה עדיפא מרובא, ומלוא רועים כתב לכאורה סותר עצמו בקדושין כתב דרובא וחזקה שאינו מבוררת הוי פלגא והכא כתב רובא עדיף, אך י"ל בקדושין כתב אליבא דר"מ והכא אליבא דרבנן, אך קשה לסברה זו דא"כ האיך רבנן מטמאין בתינק שנמצא בצד עיסה כיון דחזקה מבוררת ע"ב: פנ"י בק"א כתובות דף י"ב כתב בסברה הנ"ל מיושב דלא הוי סברה הפוכה לר"מ דלא אזיל בתר רובא דמטהר בתינוק שנמצא בצד עיסה ואפ"ה אזיל בתר חזקה בעירובין דף ל"ה ע"ש וכן הקשה בהגהות מרדכי חולין פרק

זרוע: רמב"ן כתב, תינוק שנמצא בתינק טמא דלא כרש"י והא דאמרי' אלא לר"י איזו היא חזקה ששורפין את התרומה כגון עיסה וכו' פרש"י הכא רובא דאיתא קמן, ואיכא לאפרושי שכיון שודאי נגע אין הולכין אחר חזקתה אלא דנין אטומאה שעליה כדאמר בנדה כל נשים מטמאות מעת לעת משום דאית להו רעותא מגופייהו ואין הולכין בהן אחר חזקת הטהרות וכן מקוה שנמדד ונמצא חסר אין הולכין בו אחר חזקתן של טהרות אלא אחר הטמא שעסק בה שמעמידין אותו על חזקתו ואימא לא טבל:

תוס' רי"ד, ורבנן מיעוטא כמאן דליתי' דמי רובא וחזקה רובא עדיף, לפי פירש המורה שמפרש דאיכא ודאי מגע בעיסה, קשיא מריש נדה דשמאי סבר דהעמיד אשה על חזקתה ולא אמר העמד טהרות בחזקתן מפני שיש בהן ודאי מגע, וגם במקוה דאוקימנא דאית בה תרתי לריעותא והא איתי' ביה חזקה דטהרות לטיבותא אלא כיון דאית בהו ודאי מגע בטלה חזקה שלהן, והכי נמי גבי עיסה אי אית בה ודאי מגע בטלה חזקתה:

הר"ן נדה דף חי, תינוק שנמצא בצד העיסה, פרש"י שנגע ודאי בעיסה וכו' ואינו מחוור דאי ודאי נגע בעיסה אין כאן חזקת עיסה כלל אלא הויא כתינוק עצמו כדאמרי' גבי שליא דלא מצרפי' חזקת בית שהוא טהור למיעוט שליות שאין בהן ולד והכא נמי ל"ש, אלא הכא בתינוק שהוא ודאי טמא עסקינן ולטפח דקאמרי' היינו לטפח בעיסה ומש"ה אמרי' דאיכא למסמך מיעוטא דאין מטפחים בעיסה ואפשר דלא נגע בה כלל לחזקת עיסה שהי' עומדת בחזקת טהרה שהרי שתי המדות הללו מחזקות את העיסה שלא נגע בה התינוק ואיתרע ליה רובא ע"ש:

בכורות דף כ' ת"ר עז בת שנתה ודאי לכהן מי ולהלן ספק עד כאן דברי ר' ישמעאל כשנאמרו דברים לפני ר' יהושע א"ל צאו אמרו לר"י טעות אילו בוולד בלבד הבהמה נפטרת היה בדבריך אלא סימן הולד בבהמה דקה טינוף ובגסה שליה וכו', ארע"ק אני לא באתי לידי מידה זו אלא כל שידוע שביכרה אין כאן לכהן כלום וכל שלח ביכרה הרי זו לכהן וכו' מאי איכא בין רע"ק לר' יהושע אר"ח מסורה חלב פוטר א"ב רע"ק סבר חלב פוטר הלך אחר רוב בהמות ורוב בהמות אין חולבות אא"כ יולדת ור"י סבר הא איכא מיעוטא דחולבות אע"פ שאין יולדת וכו':

תוס' פסק ר"ת דחלב אינו פוטר דלקמן דף כ"ז מסקינן כרשב"ג דאמר בלוקח בהמה מניקה תעכום דפטור מן הבכורה דלא מרחמה אא"כ ילדה אבל מטעם חלב לחוד לא מיפטרא אי לאו דאיכא ולד דחזינה דתרחמה ליה מתוך כך מדקדק ר"ת דהכי הילכתא דחיישינן למיעוטא היכא דאיכא חזקה בהדה כי הכא שהיא בחזקה שלא ילדה ואפי' לא קיימא כר"מ דמטהר ברוב תינוקות מטפחים מטעם סמוך מיעוטא לחזקה להחמיר

מיהא חיישינן, ואע"ג פ"ק דחולין משמע דאין הלכה כר"מ אפי' להחמיר דקאמר לר"מ היכי אכיל בישרא משמע דאין הלכה כר"מ אפי' להחמיר דלא קאמר היכי אכלינן בישרא מ"מ היכא דחזקה מסייעתו חיישי' והכא איכא חזקה דהעמד בהמה בחזקת שלא ילדה וסמוך מיעוט חולבת אע"פ שאינו יולדת לחזקה, והא דאמרי' רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן ולא אמרי' סמוך מיעוטא דאין מומחין לחזקה דבהמה בחי' בחזקת איסור עומדת, ההוא רובא מצוי הוא ושכיח טובא וכו' והקשה מהרש"א אמאי לא נימא בההיא דהיכי אכלינן בשרא דחזקה דבהמה בחזקת איסור עומדת עד שלא נשחטה מסייע כמו שכתב תוס' גבי רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן, ויש לישב דהך דשמא במקום נקב שחט לאו בחזקת איסור שלא נשחטה עומדת דהא אף אם נשחטה במקום נקב נשחטה כראוי לא מקרי אלא טריפה שנשחטה מקרי ומטהרה מידי נבילה הוא ודו"ק עכ"ל:

פרי מגדים בסי' ל"ג כתב על המהרשא נוראות נפלאתי הלא מבואר בכל הפוסקים וברמב"ם דעכ"פ לאחר שחיטה הוי וודאי נבילה אם ניקב במקום הראוי לשחיטה, ורמב"ם פ"ג מה"ש פסק דהוה נבילה ופסק בפ"ב מיבום האשה שהלך בעלה וצרתה למדה"י ואמרו מת בעלך לא תתיבם ולא תנשא אלמא סובר דלמסקנא אתיא מתני' האשה שהלך אף לרבנן כיון דאיכא חזקה סמוך מיעט לחזקה כמ"ש הראש שם וא"כ קשיא לדידי' היכא אכלינן בישרא דלמא במקום נקב שחיטה וכ"ת דאיכא רובא הא איכא חזקה בהמה בחיי', וסמוך מיעוט לחזקה ע"ש, כ"ס יו"ד סי' כ"א:

ועי' מהרש"א חולין דף י"א ד"ה אלא ילפי' מפרה אדומה וכו' יש לדקדק דהא היכא דאיכא מיעוטא בהדי חזקה חיישינן למיעוטא ולא אזלינן בתר רובא והכא בפרה נמי איכא מיעוטא בהדי חזקה, וי"ל דלא חיישינן למיעוטא היכא דאיכא חזקה בהדה אלא מדרבנן אבל מדאורייי' אזלינן בתר רובא אפי' בדאיכא חזקה בהדי מיעוטא, ועוד י"ל דלמיעוטא דלא שכיח לא נימא סמוך מיעוטא לחזקה, והאי מיעוטא דפרה נמי לא שכיח הוא וק"ל עכ"ל ופרי מגדים סי' ל"ג מתקשה בו, והטיב כתב לי ינ"פ המאוה"ג מו"ה משולם אבדק"ק קיש קרוש ני' שרק בפרה שהי' לה חזקת כשרות רק כתב תוס' שלא נתבררה אינה חזקה באופן זה מדייק מהרשא בלשונו האי מיעוטא דפרה לא שכיח אב בודאי בשארי בהמות שלא חי עדיין י"ב חידש טריפות שכיח, עי' שעה"מ פ"ג מיבום:

בספר שמלת בנימן יו"ד סי' א' מביא משער התורה לישב קושי' מהרש"א בבכורות ואעתק בקוצר, שיש ב' גווני סמך, א' היכי שהמיעוט והחזקה הם משם אחד ומסייעין זה לזה כיון שהם מענין אחד אלים הכח להכריע להרוב כי מצרפינן מיעוט לחזקה

המסייעי' ב' היכי שהמיעוט הוא בענין אחד ובשם אחד והחזקה היא מענין ומשם אחר בכה"ג לא אמרינן סמך דהוא נגד כל חדא וחדא איכא נגדו כח הרוב והדעת מכרעת זה לזה וכו' א"כ לק"מ קושי' מהרש"א, י"ל גם תוס' מודים דנקב בוושט הוי נבלה ומיקרי חזקת איסור, מ"מ לדידן אמרי' סמך דדוקא בהאי דחלב סובר ר"ת להלכה דאמרי' סמך, כיון דמיעוט חולבת אע"פ שאינה יולדת וחזקה שהיא בחזקת שלא ילדה הוא מטעם א' ומשם א' חשיב לאיצטרופי דהמיעוט וחזקה בהדדי סותרים ממש לרוב וכו' משא"כ בהך חששא דשמא במקום נקב קשחיט אין המיעוט וחזקת איסור משם ומטעם אחד ואינם מסייעין זה לזה, דהא אמרי' רוב בהמות כשרות ואין להם נקב בוושט ומיעוט יש להם נקב בוושט, והחזקת איסור הוא, שב"ב בחזקת שאינה זבוח א"כ אינם משם אחד ומטעם אחד כי המיעט הוא שהם טריפות מטעם נקב בוושט, וחזקת איסור לא הי' שהבהמה יהי' טריפה מצד עצמה רק דארי' הוא דרבע עליה מצד איסור זביחה והיא ענין אחר ואין המיעוט וחזקה מסייעין זה לזה ע"ש שמאריך נפלאות לשמואל אין הולכין בממון אחר הרוב ואמרי' סמוך מיעוט לחזקת ממון אף שאינם מענין אחד ע"ב:

פרט ג

חולין דף פ"ו, חרש שו"ק ששוחטין בינן לבין עצמן ר"מ מתיר לשחוט אחריהן וחכמים אוסרין, א"ר יעקב אר"י מחייב הי' ר"מ על שחיטתן משום נבילה מ"ט א"ר אמי הואיל ורוב מעשיהן מקולקלים וכו' מאי איריא רוב אפי' מיעוט נמי דהא ר"מ חייש למיעוטא סמוך מיעוטא לחזקה ואתרע לה רובא דתנן חנוק שנמצא בעיסה וכו', אם אמרו ספק טומאה לטהר יאמרו ספק איסור להתיר וכו', תוס' וא"ת למה ליה למימר לר"מ סמוך מיעוטא לחזקה בלא חזקה נמי הוא מטהר דכיון דחיישי' למיעוטא א"כ הוי ספק ויש לטהר כיון דהוי דבר שאין בו דעת לישאל, וי"ל דבלא חזקה נמי טהור ולא נקט סמוך מיעוטא לחזקה אלא לומר דחזקה לא הויא בהדי רובא דאי הוי חזקה בהדי רובא הוי מיעוטא דמיעוטא, ולמאי דפרישית (דף י"א מבשר תאוה לא פריך לר"מ משום דנראה דמדאוריי' לא חייש ר"מ למיעוטא אלא מדרבנן ולהכי פריך אפי' מחמיר בשאר בשר, פסח וקדשים אין יכול להחמיר] לר"מ דלא חייש אלא מדרבנן אתי שפיר, דבלא חזקה לא הוה חייש למיעוטא לטהר אבל עם החזקה חייש למיעוטא מן התורה לכך מטהר:

ע"ז דף ל"ד, ארשב"ל מפני מה אסרו גבינת אוניקיי מפני שרוב עגלים של אותה עיר נשחטין לע"ז מאי איריא רוב עגלים אפי' מיעוט נמי דהא ר"מ חייש למיעוט, אי אמר רוב איכא מיעוט אלא אי אמרת מיעוט כיון דאיכא רוב עגלים דאין נשחטין לע"ז ואיכא נמי שאר בהמות דאין נשחטין לע"ז הו"ל מיעוטא דמועטא לא חייש ר"מ, תוס' תימא כי

איכא רובא נמי אמאי לא חשבינן ליה מעוטא דמעוטא כיון דאיכא רובא וחזקה להתיר, רובא בהמות שאינן נשחטין לע"ז ואותם עגלים עצמן נעמיד בחזקת היתר שהיו הקיבות בחזקת היתר שאינה לע"ז קודם שחיטה וכי האי גוונא אמר ביבמות הי' לה חמות אינה חוששות דחשבינן דאיכא רוב לשוק וחזקה לשוק, וי"ל דשאני הכא לאחר שחיטה איתרע ליה חזקה דהנך קיבות העומדת לפנינו לאחר שחיטה בספק ע"ז קיימי וכו':

מ' כל הצלמים אסורין מפני שהן נעבדין פ"א בשנה דברי ר"מ וחכ"א אינו אסור אלא כל שיש בידו מקל, אי נעבדין פ"א בשנה מ"ט דרבנן, א"ר יצחק במקומו של ר"מ היו עובדין אותו פ"א בשנה ור"מ חייש למיעוטא גזר שאר מקומות אטו אותו מקום ורבנן דלא חייש למיעוטא לא גזרו שאר מקומות אטו אותו מקום:

ר"ן כתב פי' רמב"ן דלר"מ דחייש למעוטא כל המקומות שאין מנהג להם ידוע אסורין מן הדין דכיון דר"מ חייש למיעט אית לן למיחש שמא נוהגין כן כמנהג מקומו וכו' ור"ן כתב אינו נח לי בכך דנהי דשמעי' לר"מ דחייש למיעטא בקטן וקטנה היינו משום דהוי מיעוטא דשכיח בכל מקום אבל שנחזק אסור ממקום למקום מפני מקומו של ר"מ אין לנו וכו' מדאמרי' בחולין מנא הא מילתא דאמר רבנן זיל בתר רובא, רובא דאיתי' קמן לא מבעיא לן וכו' אלמא דברובא דאיתא קמן אפי' ר"מ מודה ביה, וטעמא דמילתי' שכיון שהוא רוב וידוע לפנינו הרי הוא חשוב לבטל את המועט ולעשותו כמו שאינו והכא נמי הרי רוב מקומות שאין נעבדין ידוע אצלינו ואיתי' קמן ולפיכך ראוי שיבטל המיעוט ע"ש, ושעה"ת ח"ג כלל ח' פרט ה', כתב נראה כוונת רמב"ן דס"ל ר"מ חייש למיעוטא מדאורייי' אפי' היכי דליכא חזקה המסייע למועט כשיטת הגהת מרדכי פ' זרוע, ותוס' נדה דף תי ד"ה מיעוטא, דלא כתוס' חולין שכתבו שר"מ חייש למיעוטא מדרבנן וכו' אולם קשה לשיטת רמב"ן דאיתי ביבמות דהיכי דאיכא רובא וחזקה לא חייש ר"מ למיעוטא דהוי מיעוטא דמיעוטא וא"כ כל זמן שלא נודע שנעבדו הם בחזקה קמייתא שפעם אחת הי' מותרין וכו' ומצאתי בהגהת מרדכי פ' זרוע שכתב ר"מ חייש למיעט אע"ג דאיכא רובא וחזקה דכל דמות יש לו חזקת כשרות קודם שנעבד ע"ש:

השעה"ת שם מביא קושי' בשם מעין חכמה, לר"מ היאך מותר לשחוט ביו"ט דלמא ימצא טריפה ויעשה מלאכה שלא לצורך ויכול לשחוט מעיו"ט אולם אי אמרי' מתוך שהותרה וכו' ואפי' לתוס' דבעינן צורך קצת ג"כ ניחא שחלבים ראוי להדלקה ומקרי צורך היום קצת, אולם קשה לרע"ק שסובר בכורות דף כ' דחייש למיעוטא ובביצה דף כ"ה סובר שמותר לשחוט מסוכנת ביו"ט וסובר בפסחים דף ה' לית ליה מתוך וצע"ג:

עוד מביא קושי' בשם החריף מו"ה משה מק"ק ווייסליב ז"ל מב"מ דף כ"א מצא פירות מפוזרין הרי אלו שלו וסתמא קתני משמע דמותרין אפי' באכילה ויש גורסין במתני' דברי ר"מ, והא ר"מ חייש למיעוט, ניחוש דלמא של תרומה הם, ע"ש שמאריך אם תרומות פירות דרבנן או דאוריי':

פרט ד

סמוך מיעוט לחזקה גם ברובא דאיתא קמן:

רש"י קידושין דף פ' בהא דאמר ר' יוחנן איזה חזקה ששורפין התרומה כדתנן עיסה בתוך הבית ושרצים וצפרדעים מטפלין שם טמא יען שרובא איתא קמן ובתינק רובא דליתא קמן ע"ש, ואם ר"מ דחייש למיעט גם ברובא דאיתא קמן מצינו הגהות מרדכי פ' זרוע, וכ"ל הקשה רבינו לרבינו ברוך הא דאמרי' חורי הנמלים הכל לעניים אמאי לא אזלי' בתר רובא ורובא דקמה לבעל הבית, וכי תימא ר"מ לטעמיה דחייש למיעוט אנן סהדי דמיעוט דמיעוטא הוא כדאמרי' גבי גבינות בית אונייקי וכו' והשיב לי ר"ב אני אומר ר"ת מודה בביטל ברוב בכל דוכתא אע"ג דחייש למיעוט מדאוריי' כדמוכח פ"ק חולין ולר"מ שחייש למיעוטא היכי אכל בשרא פסח לקדשים, ואי לא חייש למיעוט מדאוריי', לישני הא דחייש למיעוט מדרבנן ואכילת קדשים הוי דאוריי', וברובא דאיתא קמן נראה דלא פליג ר"מ דכתיב אחרי רבים להטות, ואע"ג ביבמות קאמר כי אזלי בתר רובא רובא דאיתא קמן, אותה סברא נדחית לבסוף ושוב מסיק אליבא דר"מ דיש חזקה ליבום ורובא לשוק וחזקה לא עדיף מרובא וכו', ומעתה תימא דאדרבא פליג ר"מ דחייש למיעוט ואחזקה לא אשכחן דפליג בכ"מ עי' פנ"י בק"א כתובות דף י"ב] מה שכתב אדני דאנן סהדי דמיעוטא דמיעוטא הוא, אין נ"ל דא"כ קטן וקטנה נמי נימא מיעוטא דמיעוטא הוא אלא ודאי לא הוי מיעוטא דמיעוטא אלא בתרי ענייני דומי' דגבינות בית אונייקי כיון דאיכא רוב עגלים שאין נשחטין לע"ז ואיכא נמי שאר בהמות לגמרי אין נשחטות לע"ז כי אם עגלים לחוד אבל אם הי' נשחטים שאר בהמות לע"ז אפי אחד מני אלף לא הוי אלא חד מיעוט והוי לן למיחש שמא הך קיבה מאותה מיעוט ואע"ג בחולין משמע היכי דאיכא חזקה בהדי רובא לא חייש ר"מ למיעוטא גבי הא דקאמר רוב מעשים מקולקלת והתם בע"ז חייש למיעוט אע"ג דאיכא רוב בהמות שאין נשחטות לע"ז ואיכא נמי חזקת היתר לכל בהמה, י"ל כיון דגבינה עצמה ליכא למימר העמידנה על חזקתה, חזקה דבהמה לאו כלום הוא, אבל בפרק כל הצלמים חייש ח"מ למיעוטא אע"ג דאיכא רובא וחזקה דכל צלם יש לו חזקת כשרות קודם שנעבד, דיש לחלק בין

טומאה לאיסורי כדאיתא התם אם אמרו ספק טומאה לטהר יאמרו ספק איסור להתיר, והטעם משום דאפושי טומאה לא מפרשינן כדאמרי' פ"ב דביצה ע"ש:
מש"כ בלקט הוי מיעוטא דמיעוטא, והקשה עליו גם בקטן וקטנה מיעוטא דמיעוטא ומחלק בין שני ענינים וכו' אולי הכוונה יען בלקט הי' לבעלים חזקת ממון מקודם וגם רוב שאינו לקט, ורוב וחזקה שניהם ביחד עושים מיעוטא דמעוטי ודו"ק:
שעה"ת כתב מה שהקשה ש"ש ש"ד פ"ג על תוס' נדה דף חי אי נימא על החתיכה שפירש אנו דנין איסור ודאי משום חזקת שאינו זבוח א"כ בט' חניות מוכרת בשר שחוטה ואחת נבילה דקי"ל כל דפריש מרובא פריש ליתסר מדרבנן עכ"פ לדעת כמה קמאי ז"ל אחרי' סמוך מיעוטא לחזקה ע"ש לענ"ד לק"מ דברובא דאיתא קמן לא אמרי' סמוך מיעוט לחזקה ע"ב:
בינת אדם שער רוב וחזקה סי' ח', מסיים יצא לנו היכא דליכא חזקה לאיסור לא חיישי' כלל למיעוט ובמקום דאיכא חזקת איסור וי"ל סמוך מיעוט לחזקה עכ"פ אסור מדרבנן ולרשב"א דוקא במקום שהמיעוט אינו מתנגד לרוב אבל אם המיעוט מתנגד לרוב ל"א סמוך מיעוט לחזקה ובאיסר א"א ומיתה אפי' מיעוט מתנגד לרוב חששו למיעוט, גם הקשה על רשב"א ביבמות שהקשה מפסח נמי סמוך מל"ח מה חזקה יש שם, ובסי' כ"ב תירץ חזקת חולין דבהמה וע"י שחיטה זו אתה רוצה לעשותו פסח ע"ב:

פרט ה

קושי' תוס' וראשונים:
א תוס' בכורות דף כ' למה אמרי' רוב מצויין וכו' ולא אמרי' סמוך מיעוט לחזקה דבהמה בחזקת איסור עומדת עד שלא נשחטה, ההיא רובא מצוי הוא ושכיח טובא, וכן במים שאין להם סוף דדיעבד אשתו מותרת ולא אמרי' סמוך מיעוטא דנמלטים לחזקת אשת איש ע"ש, עי' פרי מגדים סי' א' סק"ד: ב רא"ה בתפ"ב שער י' כתב לאו דוקא רוב אלא כל המצויין קאמרי שאין לך מצוי אצל שחיטא לעולם אלא מומחה ואפי' מיעוט ליכא וכו' וכן כתב רמב"ן בקידושין רוב לאו דוקא אלא כל המצויין דאי לא סמוך מיעוטא לחזקה עי' ריטבא שם:
ג ומשמרת כתב סמוך מיעוט לא אמרי' אלא ברובא וחזקה דעלמא אבל חזקה המסתלקת ע"י המתעסקין לסלקה ורוב דמתעסקין כל שיתעסקו זה מסלקין אותה, ודאי ושנתעסק בה מתעסק אחד ולא ידענו אם מן הרוב או חן המיעוט ע"כ יש לנו לומר זיל בתר רובא ומיעוטא כמאן דליתא דמי, וה"ט נמי בעיסה שבבית שהרי רוב הנוגעין בה מאותם שהם עמה בבית דוחי' חזקת טהרה, עוד אני אומר דשאני ההיא מיעוטא בפרק אשה

שהלך בעלה משום דאותו מיעוט מרע הרוב ממש ומן הרוב אתה מסלקו כלומר מאותו חלק המרובה שמתעברות יש מקצתו שמפילות ולפיכך חשוב לעמוד נגד הרוב בצרוף החזקה אבל עיסה בבית מיעוט צפרדעים אינו מגרע כחו של רוב השרצים ממש אלא שהוא מיעוט העומד לגמרי כנגד הרוב ומיעט כזה אינו חשוב להצטרף ע"ש, ושעה"ת כתב בספר שושנת עמקים הבין מדאוריי' רובא וחזקה רובא עדיף אפי' אם המיעוט מן הרוב רק מדרבנן אמרי' סמוך מיעוט לחזקה, וקצה"ח סי' ר"פ סק"ב כתב כל שמיעוט מן הרוב ממש אינו רוב אפי' חן התורה ע"ש, פנ"י בק"א לכתובות הקשה למה לא אמרי' בס"ס ג"כ סמוך מיעט לחזקה ועי' בש"ש ש"א פ"כ שמישב עפ"י סברת רשב"א הנ"ל:

ד ריטבא בחולין כתב לי נראה שלא חשו למיעוט וחזקה אלא למיעוט שהוא בודאי אסור אבל הכא אפי' המיעוט שאינו יודע ה"ש אינו איסור בודאי דדילמא שחיט שפיר ע"ש, ושעה"ת מביא קושי' בשם ת"ח אחד מהא דאיתא חולין דף י"ב באבדו גדייו ותרנגולין ומצאם שחוטין כראוי דסמכינן ארובא דמומחין, הא בכאן קמה קושי' נימא סמוך מיעוט דילמא שחט עכו"ם דהכא נסתר תי' הנ"ל דהא שחיטת עכו"ם אסורה אפי' בשחיטה כהוגן ועי' בתשובת כתר כהונה סי' ל:

ה מח"א הלכות יבום כתב, נלענ"ד לחלק דכל היכא דהחזקה והרוב הם בגוף אחד כיצד כגון מתני' דהלכה צרתה למ"ה שהוא בחזקת ריקנית שלא הי' להבנים והרוב סותר לחזקה דרוב נשים מתעברות ויולדות בהא חיישינן למיעוטא כיון דהחזקה סותר הרוב לגמרי כלומר דאי אזלינן בחר חזקה אינה מעוברת ואי אזלי' בתר רובא הרי היא מעוברת אבל היכא דחזקה והרוב אינם בגוף אחד כגון גבי פרה אדומה וכן ברוב מצויים אצל שחיטה מומחים הם דבבהמה ליכא חזקה דטריפה אלא דאיכא חזקה דטמא ואין זה סותר לרוב הבהמה דאינם טריפה ע"ש ושעה"מ פ"ג מיבום וריט"א בכורות:

פרט ו ליקוטים

ש"ך סי' כ"ה האריך דשמוטה הוה עכ"פ מיעוט המצוי וצריך לבדוק אבל אין אוסרין בדיעבד, וכתב הפרי מגדים אמאי דיעבד שרי נימא סמוך מיעוטא לחזקה והיה פלגא מדרבנן ליתסר, ומחדש דלא החמירו חז"ל אלא היכא שיש מקום לחול ונולד לנו הספק, אבל להחזיק ריעותא לומר שמא בסימנים עקורים שחט זה לא אמרי', ומה"ט לא בדקינן אחר נקובת הוושט אף דאיכא חזקה בהדי בניקב במקום שחיטה ע"ש, ומ"ח ח"ר סי' מ"ד מביא מגאון שבילי דוד ז"ל הסבר בשלומא בחולבת דאנו רוצים להוציא מכת החליבה החזקה שרוב אינן יולדת אמרי' סמוך מיעוטא לחזקה, אבל לחוש דילמא ניקב הושט או נשמטה הגרגרת, מהכ"ת לחוש שנעשה מעשה הלא אין אנו מבקשים לומר שנתחדש

בבהמה כלל אבל אם אנו דנין שנתחדש בבהמה שחיטת רוב הסימנים צריכין אנו לברר אם נעשה מעשה אשר יתיר חזקת איסור עכ"ל אבל באמרי בינה הלכות שחיטה סי' י"ד כתב להיפך, וכ"ל דל"ש לומר סמוך מיעוט לחזקה רק בלא נולד לפנינו שום דבר ספק כמו באשה שהלכה עם בעלה דכל מה שמספק לנו דצרתה ילדה הוא משום דרוב נשים מתעברות ויולדת ולולא זה היינו מוקמינן על חזקה שלא לחוש לספיקות ורק ע"י הרוב באנו לבית הספק בזה שייך לומר סמוך המיעוט לחזקה, משא"כ אם אף בלעדי הרוב הספק לפנינו כמו בנמצא שחוט אז בא הרוב לברר הספק בזה לא אמרי' סמוך מיל ע"ש: בתשובת רעק"א סי' קכ"ה, קשה לי לפוסקים דגם לדרבנן דר"מ אמרי' סמל"ח לחומרא א"כ איך אמרי' רוב בקיאין אפי' לר"מ וכו' הא גם לרבנן לא מהני רוב בקיאין דנימא סמוך מל"ח, וי"ל לרבנן דמכח סמוך מל"ח ונעשה פלגא פלגא א"כ הוי ספק בלא חזקה דנאמן גם בדבר שבערוה, אבל לר"מ דבלא החזקה חיישינן למיעוטא נשאר החזקה בתקפו ואין הע"א נאמן עכ"ל: ר"ה דף ז' בעל מום מי מצי אכל ליה, והקשה נב"י ח"ב א"ע סי' י"ט מכאן קשה על רמב"ם שסובר ספק מותר מה"ת] משמע שאסור מה"ת וקשה מדוע ביבמה סמכו על רוב ולדות והתירהו בלי חליצה ונראה במיעט שכיח גם לרבנן אמרי' סמוך מל"ת והוי פלגא וכל בהמה יש חזקת איסור אינה זבוח ופשוט בנפל לא שייך שחיטה כלל ואם שחטו נבילה הוא [א"ה פלא מאירי שבת קל"ד כתב שחטתו מטהרתו כטריפה] ושפיר קאמר מי מצי אכל ומיושב רמב"ם רק בליכא חזקה סובר ספק מותר ע"ש, ושערי דיעה סי' ש"ו מתקשה דהא כבר צירף האי חזקה להיות פלגא ופלגא לולא חזקה הא רוב ולדות מעלי', ואיך נחשב החזקה שוב שנית ע"ב, ועי' ט"א בר"ה, ותשובת מאהבה סי' שט"ז, ובתשובת בית אפרים בסוף ח"ר על ריאה סי' ב':

שמ"ק כתובות דף ט' כתב דלא אמרי' סמוך מיעוט לחזקה אלא כשהחזקה היא מענין אחר והמיעוט ענין אחר, אבל כשהחזקה והמיעוט הם מענין אחר רובא עדיף מתרווייהו, עוד הקשו על תוס' דאדרבה אית לן למימר סמוך מיעוטא דאונס למחצה דאין תחתיו וה"ל תחתיו ברצון מיעוטא והאריך ריבש בסי' שע"ב, ולא ידעתי מהו, דבשלומא הא דאמרינן סמוך למיעוטא דמפילות למחצות דנקבות ניחא, דתרווייהו המפילות והנקבות מגרעים כח הזכרים מחד טעמא, ולכך הוי הזכרים מיעוטא, אבל מיעוטא דאונס ומחצה דאין תחתיו שריותיהו לא הוו מחד טעמא וכל אחד עומד בפני עצמו, נגד תחתיו ברצין מיעוטא דאונס נגד הרצון ומחצה דאין תחתיו נגד תחתיו וכיון שכן היאך נתמעט הרצון משום דנצטרף מיעוט האונס בהדי אין תחתיו והאיך נתמעט משום דנצטרף אין תחתיו

בהדי מיעוט דאונס כל אחד עומד בפני עצמו רובא דרצון נגד מיעוטא דאונס והרי הוא בטל ולא נשאר אלא ספקו תחתיו ספק אינו תחתיו יע"ש:

ש"ש ש"א פרק חי מביא ריבש סי' שע"א כתב מה שהקשית על תוס' ואדרבה אית לן למימר סמוך מיעוט דאונס למחצה דאינו תחתיו וה"ל תחתיו ברצון מיעוטא, איברא ודאי אפי' לרבנן אמרינן סמוך מיעוטא למחצה וכו' מיהו היינו התם דמחצה זכרים ומחצה נקיבות הוא ודאי ובהכרח כי כן יסד המלך מלכו של עולם לקיום המין וא"כ ע"כ הזכרים הנולדים מן המעוברת מיעוטא נינהו שהרי מעט מפילות ואין להמלט מזה בשום פנים, אבל כאן אין אנו אומרים שהנבעלות בזנות מחצה תחת בעליהן ומחצה בלתי תחתיהן כי היכי דנימא סמוך מיעוטא למחצה ונתירה דמנין לנו זה שיהי' מחצה על מחצה אבל אנו אומרים שהדבר בספק שזה אפשר כמו זה ואף אם נאמר סמוך מיעוטא דאונס לאי תחתיו אכתי לא הוי תחתיו ברצון מיעוטא בודאי, אבל עדיין נאמר שאפשר זה כמו זה ע"ש, הרבש האיר עינינו היכא לדון בתורת רוב דאז אפי' הצדדין אינו שקולין מצטרף למחצה וה"ל רובא והיינו דוקא היכא דידוע בטבעו של עולם מחצה על מחצה מצטרף גם המיעוט דליהוי רובא, והיכא דאינו בטבעו של עולם אלא דאפשר זה כמו זה, אזי בתורת ס"ס אנו דנין ובעינן שיהיו הספיקות שניהן שוין ושקולין ע"ש בש"ש:

פרט ז תרי מיעוטין נגד רוב

חולין ס"ג ת"ר לוקחין ביצים בכ"מ ואין חוששין לא משום נבילות ולא משום טריפות, ופרכי דלמא דעוף טמא נינהו באומר של עיף פלוני וטהור, והקשה ר"ן מאי קושיא דעופות טמאין מיעוטא נינהו תרצו בזה דאע"ג דמיעוטא נינהו כי מסמכינן להו בהדי נבלות וטרפות הוו להה רובא עכ"ל, לכאורה צ"ע א"כ ביבמות דאמרי' רוב מתעברות וכו' הא יש מיעוט שאין מתעברות ומיעוט מפילות, וצריך לומר רק שני מיעוטין משני שתות כמו טריפה וטמא, אבל מיעוט אין מתעברות ומיעוט מפילות שם חד הוא שאין כאן יבם, ועי' פלתי בסי' א', ובסי' ט"ו וצ"ע, בהנ"ל מיושב קושי' שעה"ת שהקשה בח"ג כלל חי פרט ו' שרשב"א כתב במה"ב דאיכא מיעוט מומחין ששוהין ודורסין או מגריחין, א"כ נימא סמוך מיעוט שאינן מומחין ומיעט מומחין שפוסלין השחיטה במקרה והיאך סמכינן על רב בליכא קמן השוחט, או באבדו הרגולין ע"ש וריטבא בקידושין הקשה למה לי התם חזקת דהיתירא ת"ל דאיכא תרי מיעוטא מיעוט שאין מתעברות ומיעוט שאין תפילות והו"ל פלגא, י"ל דנשים שאין מתעברות אינם מיעוט גמור אלא מיעוטא דמעוטא:

ברכות נ"ג ת"ר הי' מהלך חוץ לכרך והריח ריח אם רוב ע"ז אינו מברך אם רוב ישראל מברך ר"י אומר אפי' רוב ישראל נמי אינו מברך לפי שבנות ישראל מקטרות לכשפים, אטו כולהו לנשפין מקטרן ה"ל מיעוטא לנשפים ומיעוטא לגמר את הכלים אשתכח רובא דלאו לריחא עביד וכל רובא דלאו לריח עביד לא מברך, ועי' א"ר ריז כתב קשה מאי פריך הש"ס אטו כולהו לכשפים מקטרי דילמא ר' יוסי דוקא ברוב ישראל קאמר, וא"כ איכא תרי מיעוטא חדא מיעוטא דכותים הוא משום לא ידבק בידך מאומה אף דעביד לריח וטעמא, דמיעט מקטיר לכשפים הוא משום דלא עביד לריח א"כ כיון שכל אחד הוא מטעם אחר כל אחד בטל ברוב ע"ש וריט"א בבכורות הקשה רמב"ם פסק דחלב פטר מטעם דרוב אינם חולבות אא"כ יולדות הא איכא תרי מיעוטא חדא מיעוט חולבות קודם לידה ועוד מיעט אחר מיעט מפילות נפל שאינו פוטר מן הבכורה וחלב בא לה מצד שהפילה ע"ש:

הבית אפרים על הלכות ריאה סוף ח"ר סי' ב' כתב ראיתי בפלתי דאיכא נמי מיעוט שמא במקום נקב שחט ובתרי מיעוטא לא אזלי' בתר רובא, דבריו תמוהים דע"כ לא קאמר ר"ן התם אלא משום דשני מעוטים הם מסתלקים מן הרוב דהא איכא מיעוט שהם מעוף טמא ואף שתאמר זיל בתר רובא דטהורים נינהו הא באותו הרוב עצמו איכא נמי מיעוט דטריפות וכל כה"ג לא מחשב רוב כשרות דאע"ג דלגבי כל חד איכא רובא מ"מ כשנצטרף מיעוט הטמאים ומיעוט טרפות ליכא רוב כשרות לגבייהו וכו' משא"כ כאן בוולד הנולד כך אני אומרים רוב ולדות הנולדים כשרים הם לאכילה מה"ת ומה צירוף מועטים שייך כאן, ומדאוריי' משרי שרי ע"ש:

סמוך מיעט לחזקה אם תולה ברצון של פרט אדם סוגי' סבלונות ח': קדושין דף נ' איתמר ר"ה אמר חוששין לסבלונות מי ששידך באשה ונתרצה וקדם ושלח סבלונות בעדים חוששין שמי' קידושין הן, ואם נתקדשה לאחר צריכה גט מן הראשון] מה שמדייק רש"י אם נתקדשה לאחר צריכה גט, פשיטא כיון דחוששין לקידושין היא ספק אשת איש וצריכה גט, גם נאסרה בקרוביו והוא בקרובתיה ולמה מדייק רש"י רק לענין זה שצריכה גט, אולי אגב רצה להשמעני דבר חדש כי מבואר גיטין דף פ"ט אם פשטה ידה לקבל קידושין בפני בעלה מותרת כי אין אשה מעיזה בפני בעלה, אבל כאן גם שנתקדשה לאחר צריכה גט, כי בכאן שרק ע"י שקבלה סבלונות נתקדשה לזה כפי' רש"י אין כאן חזקה שאין מעיזה יען בידה לאמור לא הי' לשם קידושין גם שאינה נאמנת לאמור כן ככתוב בריטבא אע"פ ששניהם מודים דליכא קידושין כלל אין סומכין עליהם ע"ש בכ"ז אין כל כך העזה כנ"ל:

תוס' מפרש חוששין לסבלונות כלומר כיון ששלח לה סבלונות חיישינן שמא קידשה כבר, וכ"כ רב אלפס, וכתב הב"ש בסי' מה יש כמה נפ"מ בין פרש"י לפי' תוס', לרש"י אין לחוש אא"כ כששלח ע"י עדים ולתוס' אפי' בלא עדים, ואם הוא אומר דקידש אותה בסבלונות תו ליכא חשש של תוס' תשובת רמא סי' ל ואם הסבלונות הי' שאולים לשם סבלונות לא חיישינן לחשש של רש"י ואם שולח עם ע"א אין חוששים לחשש של רש"י כי לא מחמירים תרי חומרות, חומרא של רש"י וחומרא של הסמג דחוששין לקדושין לפני ע"א, ואם שלח לקטנה אחר מות אביה לפי' התוס' יש חשש תרי"ט בחידושיו, ואם אבי החתן שלח, לתוס' יש חשש שמא בנו כבר קידש אותה, ולרש"י ליכא חשש ריבש סי' תע"ט, ואם נשבעו שישאו זה את זה ואח"כ שלח סבלונות יש לצדד להקל דמסתמא סומך את עצמו על השבועה ואינו מקדש אותה, ואם עשאו ק"ס שישאו זא"ז ושלח סבלונות חיישינן תה"ד, ואם שלח בשבת לרש"י ליכא משש דאין מקדשים בשבת ע"ש, ואב"מ כתב שנפ"מ בעידי הכמנה דלקידושין ממש לא מהני עדי הכמנה, ועי' מג"א סוף מגילה:

מאי הוי עלה, אר"פ באתרא דמקדשי והדר מסבלי חיישינן מסבלי והדר מקדשי לא חיישינן מקדשי והדר מסבלי פשיטא לא צריכא דרובא מקדשי והדר מסבלא ומיעוטא מסבלי והדר מקדשי מהו דתימא ניחוש למיעוטא קמ"ל, פי' ולא תהא מקודשת קמ"ל דאזלינן בתר רובא ותהא מקודשת, וכתב פנ"י מאי קס"ד דניחוש למיעוטא לקולא הא בכל דוכתא אזלינן בתר רובא אפי' במקום חזקה ואף למאן דפליג אכתי הו"ל פלגא ופלגא ומהיכי תיתי ניחוש להקל באיסר אשת איש, לפי' התוס' שמא קדשה כבר אתי שפיר דהו"ל רובא דתלי' במעשה שמא קידשה כבר וקי"ל דרובא דתלי' במעשה לא הוי רובא ע"ש: ריטבא כתב גירסת הספרים והיא הנכונה רוב מסבלי והדר מקדשי' ומיעוטא מקדשי והדר מסבלי תהו דתימא לא ניחוש למיעוטא קמ"ל, דאזלינן בתר מיעוטא ואי קשיא לך והא קי"ל כרבנן דלא חיישינן למיעוט אפי' לחומרא, איכא למימר דהתם הוא ברובא דבחיוב וטבע שאינו תלוי ברצון כגון קטן וקטנה שחלצו לא חיישינן לסריס, וכההיא דרוב נשים מתעברות, אבל ברוב דתלוי במנהג שאינו חיוב וכל אדם שרוצה יכול לנהוג כמנהג המיעוט ודאי חוששין למיעוט לחומרא שהרי כיון שהדבר תלוי בדעת פעמים שאדם נוהג כמנהג המיעוט עכ"ל, ועי' רמב"ן במלחמות ורשבא ור"ן, ויש לי צ"ע בדף מה נתקדשה לדעת אביה והלך למדה"י ועמדה ונשאה איר אכלת בתרומה וכתב הראש לפי שרוב פעמים אין האב מוחה לה ומותר לטמא לה רק, לענין ממון אין הולכין

בתר רוב ע"ש וגם שם תלוי ברצון ה' יאיר עיני בתוה"ק, וש"ש ש"ד פ"ו מסביר סברא תוס' סנהדרין ס"ט דרובא לרדי' לא חשוב כהנך רובא, יען שתלוי ברצון של אדם:

רמא בסי' מה כתב במקום שעשה איסור אם הי' כוונתו לקדש כגון ששלח בשבת אין חוששין לסבלונות, ומקנה בקיא הקשה הא מבואר במג"א סי' ש"ו דאסור ליתן מתנה בשבת א"כ אפי' לשם סבלונות איכא איסורא, יעוד נראה דבל"ז אין לחוש לקידושין דאפי' באיסר דרבנן אמרי' אין שליח לד"ע ובטל השליחות ולא הוי קידושין, וצריך לומר אין האיסר על הנותן אלא על המקבל בשבת משא"כ בקידושין דאיסר הוא גם עליו ע"ב וצ"ע ממג"א סי' י"ג משמע שאסור ליתן לעכום בשבת:

ובני הבחור המופלג מו"ה משה אברהם נ"י אמר לישב קושי' המקנה שהקשה ששליחות בטל כי אין שליח לדב"ע, עפ"י ב"ש סי' כ"ז וסי' ל' וח"ס א"ע ח"ר סי' פ"ב ועי' מקנה כלל מו פרט ו' בכסף טלי קידושין מע"ג קרקע מהני, א"כ גם אם בטל השליחות כיין שהי' משודכים ונתן עג"ק ונטלה ג"כ מקודשת, ב"ה חכם בני ושמח לבי גם אני כי נכון הוא:

המקנה כתב סברת רמב"ן דלא אמרי' רובא דתלי' במעשה וכו' צ"ע דהא כתבו תוס' בבכורות דוקא בבהמה אמרינן תלי' במעשה ולא בדבר הרגיל באדם וכן מוכרח לענ"ד מכמה סוגי' מדף פ' דרוב תינוקת מטפחים באשפה, וכן אמרי' דרוב ע"ה מעשרים וכן ריש פסחים דבתים בחזקת בדוקין, וט"ז פ"ט גבי אשה ששכחה אם מלח' דאזלי' בתר רובא דרוב נשים מלחת תחלה אע"ג דתלי' במעשה ע"ש, ובינת אדם שער רוב וחזקה דין ד', ופלתי קב כתב יען שיש מצוה ע"ב, ולא זכיתי להבין כי האיך אחד אוכל אצל חבירו אם לא שנסמך על חזקת כשרות שבא מצד רוב ישראל שאין נותן לו טריפות, וכן ריב ע"ה מעשרים שאינם אוכלים ונותנים לאחרים טבל:

רמבם פ"ט מאישות, מקים שנהגו לשלוח סבלונות לארוסה אחר שתתארס ובאו עדים שראו סבלונות שהובלו לה חוששין לה שמא נתקדשה וצריכה גט מספק אעפ"י שרוב אנשי עיר אין משלחין סבלונות אלא קודם האירוסין ומקום שנהגו כולן לשלוח סבלונות בתחלה ואח"כ מקדשין וראו סבלונות אין חוששין לה, ועי' מל"מ:

אדמ"ו הגאון כ"ס ז"ל כתב בחידושיו הנה הלח"מ בפ"ד מאישות הקשה לשמואל דחייש דלמא ש"פ במדי וא"כ איך קתני במתני' דהכא דאינו מקודשת עדיין ספק דלמא ש"פ במדי ואי דאשמעי' דמשום סבלונות אין חשש קדושין אבל באמת איכא ספק קידושין משום שמא ש"פ בחחו א"כ מנפ"מ לדינא כיון דגם אם לא אמרי' מחמת קדושין ראשונים מ"מ משום סבלונות רק חשש קדושין איכא כדאמרי' חוששין לסבלונות היינו חשש בעלמא ופוסקי' דאם נשאת לא תצא עי' סי' מה וב"ש, וא"כ לענין מאי אשמעי' מתני'

דכאן אין חשש סבלונות ע"כ הקושי' של לח"מ בתוספות ביאר משלי, לפענ"ד דהא דבאמת דאמרו רק חוששים לסבלונות אפי' לרש"י דרובא מקדשא והדר מסבלי' הב"ש כתב הא דאין עסוקין באותו ענין, אבל יובן עפ"י רמב"ן במלחמות דאיכא חזקת פנוי היתר לשוק ונחדש כאן מעשה קדושין שלא ראינו לכן ה"א שניחוש למעוטא להקל, וי"ל דבאמת מה"ט רק חששא איכא ואם נישאת לא תצא דמוקמי אותה אחזקה חזקת פנוי ולא נחדש מעשה קדושין ולא אמר שלשם קדושין נתן לה איכא הוכחה דלא לשם קדושין נתן כמ"ש הרן מכל זה מוקמי' אותה טפי אחזקתה הקודמת כנ"ל פשוט, וי"ל מעתה במתני' דכבר קידש אותה בפחות מש"פ ואיכא קדושין ספק משום שמא ש"פ במדי ואם לא הוי אומרים דמחמת קידושין ראשונים שלח הי' ודאי קידושין מצד הסבלונות ולא חשש בעלמא כיון דליכא לומר אוקמי אחזקה חזקת פנוי דהא כבר מקודשת מספק ונעשה בה מעשה קידושין ולא שייך חזקת פנוי כמובן, וא"כ משום סבלונות היתה ודאי מקודשת ואשמעי' דלא חיישי' לסבלונות דמחמת קדושין ראשונים שלח וליכא אלא דספק ש"פ במדי ומיושב קושיי לח"מ ע"ש שהאריך א"כ צריך להבין איך ניסתייע רבה ממתני' ע"ש: ומקנה מישב קושי' לח"מ משום דלא אמר שמואל אלא כשהיא יודעת שהוא פחות מש"פ ומתרצה בכך, ומתני' י"ל דמיירי שקידשה בטעות ע"ב: כ"ס או"ח סי' מ"א כתב הב"מ ואב"מ סי' מה הקשו מב"ב דפליגי אי אזלי' בתר רוב לרדיא חזינן דאזלי' בתר רוב המנהג, לדידי לק"מ דוקא בתר רובא דתליא במנהגא בלי טעם כמו רוב דמסבלי והדר מקדשי, אבל ברובא לרדיא טעם הגון להם דבהמה לרדי' עומדת בתר רוב כזה בודאי אזלינן: אור זרוע סי' תש"ס, באמצע התשובה כתב אני סבור שהאיר ה' עיני בדבר זה שכל חזקה שאינה פוסקת עומדת במקום עדים בין בממון בין בדבר ערוה כי כל חזקה שאינה פוסקת היא באה מכח רוב כגון חזקה אין אדם פורע בתוך זמנו רוב בנ"א אין עושין כן, חזקה אין העדים חותמין על השטר אא"כ נעשה גדול וכן החזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות וכל בעילת אישות כאילו פירש לפנינו לשם קידושין חזקה פוסקת היא אשה זו בחזקת פנויה עומדת או בחזקת אשת איש עומדת אפי' בדיני נפשות סמכי' אחזקה שאינה פוסקת, ה"נ אית לן למימר חזקה כל השולח סבלונות לאחר השידוכין הואיל והם דרך חתנות ודאי בתורת קידושין שולח ואנן סהדי דהכי הוא כאילו קדשה בפנינו וסבורנו ה"ה או כ"ש אם שידוך ושוב קידשה בלא עדים ושניהם מודים דהוה קידושין מעליא כל היכא דקים לן דעתו בלא אמירתו סמכינן אחזקה ואמרי' בקידושין דף י"ג דשידך מילתא היא אבל אם שניהם מודים אין חוששין לקידושין היינו בלא שידוכין וכו' ועוד שרוב זה גרוע משאר רובא דתלי' בידי שמים כגון איילונות וסריס,

ורוב תינוקות מטפחין בדעת זו נבראו רוב תינוקות אבל רוב התלוי במנהג שיש מקום שנוהגין עצמן לקדש ואח"כ לסבל רובא דעלמא אין חוששין בדבר כיון דליכא רובא דעלמא ועוד שחזקה מסייע למיעוט אפי' רבנן מודה חזקה עדיפא מהאי רובא לפר"ח והכי מסתבר ע"ש ועיין עוד בסי' תשע"ה:

עט סופר חלק א כלל ד

פרט א קדשה אביה בדרך

קידושין דף ע"ט מתני' מי שנתן רשות לשלוחו לקדש את בתו והלך הוא וקדשה אם שלו קדמו קידושיו קידושין ואם של שלוחו קדמו קידושיו קידושין, ואם אינו יודע שניהם נותנים גט וכו' ונראה לדעתי הקלושה, אם ידוע שאחד קדשה בשעה ד' ולא נודע מתי קדשה האחר אז אמרי' יען בשעה ד' פסקה חזקת פנויה, אוקמי' עד שעה ד' בחזקת פנוי' ולא קידשה האחר מקודם, וחל הקידושין מי שקידשה בשעה ד', דוגמי כאשר כתב הש"ש ש"ה פרק יוד, בנשבר עצם ולא ידענו אם מחיים נעשה או לאחר שחיטה כתב התב"ש בסי' כ"ט שאין לומר העמידנו על חזקתה ועתה נשברה דהא בהמה בחייה בחזקת שאינה זבוחה וחזקת שאין רגליה שבורים עומדת והשתא היא שחוטה ושבורה ומאי חזית דאמרת עתה נשברה אחר שחיטה אימא איפכא עתה נשחטה אחר שבורה עכ"ל, ולענ"ד נראה דהיכא דנודע זמן שחיטה באיזה רגע מן השעה ואין ספק אלא על זמן השבירה ומשום שלא ראו זמן השבירה ודאי אמרי' אוקמי אחזקתה שאינה שבורה והשתא הוא דנשברה אחר השחיטה ואין לך לומר עתה נשחטה אחר השבירה כיון דידוע לנו זמן השחיטה ע"ש א"כ גם כאן אמרי' חזקת פנוי' הי' לה עד שעה ד'. שידענו שקידשה, ואין זה נגד סברת תוס' שכתבה כיון ממנ"פ אשת איש היא וכו' שם ידענו שקדשה אביה בבוקר ורק בעבור שבוגרת לפנינו נוקמי אחזקת פנויה לבטל קידושין של אביה שפיר כתבה כי ממנ"פ, אבל כאן שלא ידענו אם קידשה האחר קודם שעה ד' כלל ודו"ק וגם על תוס' מתקשים אחרונים למה לא אמרי' אוקמי' על חזקת פנוי' עד שקידש עצמה עי' פנ"י:

איתמר קידשה אביה בדרך וקידשה עצמה בעיר [עי' במקנה למה לא נקוט בבוקר ובערב] והרי היא בוגרת, רב אמר הרי היא בוגרת לפנינו ושמואל אמר חיישינן לקידוש' שניהם, אימת אלימא בתוך ששה בהא נימא רב הרי היא בוגרת לפנינו, [תוס' מתוך פרש"י משמע דבדקוה בתוך ששה ומצאוה בוגרת ומש"ה פריך בהא לימא וכו' ואין נראה דלעולם לא תמהר לבגור תוך ששה אלא מיירי דבאה לפנינו אחר ששה] לא צריכא

דקדיש בההיא יומא דמשלים ששה רב אמר הרי היא בוגרת לפנינו מדהשתא בוגרת בצפרא נמי בוגרת, ושמואל אמר השתא הוא דאייתי סימנים, ושמואל מ"ש ממקוה דתנן מקוה שנמדד ונמצא חסר כל טהרות שנעשו ע"ג למפרע טמאות שאני התם דאיכא למימר העמד טמא על חזקתו ואימא לא טבל אדרבה העמד מקוה על חזקתו ואימא לא חסר הרי הוא חסר לפנינו הכא נמי הרי בגרה לפנינו השתא היא דבגרה התם נמי השתא הוא דחסר התם תרתי לריעותא הכא חדא לריעותא תרתי לריעותא טמא על חזקתו והרי חסר לפנינו הכא גבי קידושי אב חדא לריעותא הוא דאיכא הרי בוגרת לפנינו אבל אם באת לומר העמד אשה על חזקתו יומא דמשלם שית לאו חזקת בוגרת ולאו חזקת נערות אית בה שהיום היא עשויה להשתנות]:

תוס' קידשה אביה, וא"ת אמאי איפלגו רב ושמואל בכה"ג נפלגה בקידשה אביה גרידא, וי"ל דודאי לא פליגי בקדשה אביה לחוד דבההיא מודה שמואל דאינה מקודשת דאמרי' העמד אשה אחזקת פנוי' כמו שהי' קודם שקדשה והרי היא בוגרת לפנינו ואין קדושי אב קידושין אבל עתה שקדשה אף היא עצמה ליכא חזקה דפנויה דממנ"פ אשת איש היא או משום קידושי אביה או משום קידושי דידה וליכא האי סברא ומש"ה פליגי שמואל: תוס' ושמואל ח"ש ממקוה, וא"ת לרב נמי תקשי דע"כ לא קאמר רב דמצפרא נמי בוגרת הוי אלא משום דליכא חזקה דנערות כדפי' רש"י, אבל אי הוי חזקה דנערות מודה רב דאוקמי' אחזקה והכי נמי גבי מקוה דאיכא חזקה דשלם, וי"ל דלרב נמי קשה ונקט שמואל משום משום דפריך ליה בהדי': תוס' נדה דף ב' ד"ה השתא הוא דחזאי, ורב דאמר הרי היא בוגרת לפנינו ולא קאמר השתא הוא דבגרה, היינו משום דרגילות שערות לבא מצפרא' כי פריך התם לשמואל ממקוה וחביות, ה"נ מצי למיפרך לרב דדוקא בשערות קאמר רב אלא דפריך לשמואל טפי בפשיטות, והא דקאמר התם נימרא רב דאמר כר"נ דאמר אם בריא הוא עליו להביא ראיה ששכ"מ הי' אע"ג דרב דוקא בשערות קאמר, התם נמי רוב העולם בריאים ואית לן למימר דבריא היה כמו שהוא עכשיו, וצ"ע לפי סברת רשב"א בסירכא ובמכה שא"א לאמור השתא נטרפה אמרי' מכבר יצא מחזקה ונאסר הגבינות עי' יו"ד סי' פ"א, א"כ רב סבר יען שא"א כעת בשעת בדיקה נעשה בוגרת הביאה השערות ע"כ אמר כבר הי' בוגרת בבוקר, אבל בנדה ובמקוה אמרי' השתא נשתנה ודו"ק: תוס' ד"ה תרתי לריעותא הקשה למה לא אתרי' בנגע הרי חסר לפניך ואוקי גברא בחזקת טהרה כדאמר במקוה, וי"ל דגבי מקוה רגילות להתחסר מעט מעט ולכך איכא למימר דמעיקרא חסר אבל הנגע רגילות להתחסר בבת אחת פחות מכגריס לכך אמרי' השתא דחסר ואוקי הנגע בחזקת שלם ביציאת כהן מהבית ע"ש:

ותוס' בחולין דף יו"ד הניח הקושי' בצ"ע, כי באמת תי' שבכאן צ"ב מאוד כי מה שרגילות להתחסר יותר משיעור מקוה אין פוסל רק קרטב אחת מ"מ סאה על זה אנו דנין, וגם סתם מקוה שחסר משמע שלא חסר רק כ"ש מ"מ סאה ועי' קונטרס החזקה סי' ג' שמתקשה בו ומפרש שכוונת תוס' שאין זה חזקה יען שעשוי להשתנות, כמש"כ בקטנה ע"ש:

אולי י"ל קושי' תוס' כי בנגע אנו דנין רק על שעת ההסגר כאשר יצא אם נתקטן מכאשר הי' וכיון שאז לא הי' חזקה כנגד כי חזקת טהרה של בית וכלים אם הי' בתוך הבית איתרע כיון שנראה נגע כגריסי ואמרי' שכהן יטמא מטעם אוקמי' על חזקה שלא נתקטן משיצא, ממילא גם לאחר הסגרה שנראה שנתקטן וגם איש טהור נכנס בבית טמא, יען שכבר נתחזק לטמא אבל במקוה אנו דנין תיכף נגד חזקת טמא כי מקוה היא שמטהר טמא וכיון שנראה שחסר ואיתרע חזקה אמרי' העמד טמא על חזקתו, ועוד יותר להסביר כי במקוה אמרי' בעת שטבל ורצה לסלק חזקת טומאה אז נסתלק חזקת שלימה כי אז חסרה קורטב מ"מ סאה ולא צריך לאמור שנסתלק חזקת שלימה מכבר זמן ארוך מקודם, אבל בנגע אם נראה לאחר שבעה שנתקטן בע"כ צריך לאמור כדי לטהר האיש שנכנס תוך שבעה שכבר נתקטן זמן זמנים מקודם שנסגר הכהן, אמרי' להיפך שלא נשתנה אז ונכנס אח"כ נסתלק חזקתו:

גמרא ושמואל מ"ש מחבית דתני' הי' בודק את החבית להפריש עלי' תרומה והולך ואח"כ נמצאת חומץ כל ג' ימים ודאי מכאן ואילך ספק, ורמינן חבית אמקוה מ"ש דהכא ודאי ומ"ש דהכא ספק, ואר"ח מאן תנא חבית ר"ש היא דגבי מקוה נמי ספיקו משוי' דתני' כל טהרות שנעשו על גביו למפרע בין ברה"י בין ברה"ר טמאות ור"ש אומר ברה"ר טהורות ברה"י חולין וכו':

ש"ש ש"ב פ"ב, מביא תוס' כתובות דף ע"ה דחזקת הגוף עדיפא מכל החזקות מש"ה אפי' חסר לפניך לא חשיבא חזקת פנויה לגבה למשוי תרתי לריעותא וקשה מחביות אמרי' העמד טבל על חזקתו ולא אמרי, העמד יין על חזקתו משום דה"ל תרתי לרעיתא אע"ג היין ה"ל חזקת הגוף, ונראה דאמרי' בב"מ דף ע"ג חמרא דחלה חלא פרש"י קלקולו בתוכו הוא אלא שאינו ניכר, וכיון דחומץ לפניך הרי מעיקרא חלא הוי אלא שאינו ניכר וכל זמן שלא החמיץ רשאי להפרישו תרומה אבל חזקת הגוף תו לא הוי, ובמקוה נמי לא הוי חזקת הגוף ואמרי' תרתי לריעותא, וכיון דהמקוה לא נשתנה גופה אלא שנחסר מעט מים ממנה ע"ש:

רמב"ם פ"י מקואות ה"ו, מקוה שנמדד ונמצא חסר בין שהי' המקוה בר"ה בין שהי' ברה"י כל הטהרות שנעשו ע"ג למפרע טמאות עד שיוודע זמן שנמדד בו והי' שלם:

פ"ה תרומות הלכה כ"ד, הבודק את חביות והניחה להפרישה תרומה על אחרים עד שתעשה כולה תרומה ויתננה לכהן ולאחר זמן בדקה ומצאה חומץ מעת שבדקה תחילה עד ג' ימים ודאי יין וכל יין שחשב אותן הימים שהתרומה שלו בחבית זו, הרי הוא מתוקן, מכאן ואילך ספק וצריך להפריש ממנו תרומה שנייה, וכתב הכ"מ יש לתמוה דהא בקידושין רמי האי ברייתא אברייתא דמקוה ומשני מאן תנא חבית ר"ש אבל רבנן אומרי' טבל למפרע ולמה פסק רבינו כר"ש במקום רבנן ע"ש ועי' מל"מ פ"י מקואות וש"ש ש"ג פ"ח ועי' בהערות אשר כתבתי בספר מוצל מאש סי' כ"ו:

פ"ג מאישות הי' הבת ספק בוגרת בין שקדשה אביה שלא לדעתה בין שקדשה היא עצמה שלא לדעת אביה הרי זו מקודשת בספק לפיכך צריכה גט מספק, וכתב ה"ה נלמד מסוגי' קידש אביה בדרך, ורבינו לא הזכיר דין זה, גם הסוגי' אשר שם אינה מחוורה אצלי לדעת רבינו שלא הזכיר סימני בגרות כלל, ועי' פ"ב הלכה ב' מתחלת יום תשלום הששה חדשים ומעלה תקרא בוגרת ואין בין נערות לבוגרת אלא ששה חדשים בלבד, ועי' ב"ש וח"מ ל"ז: תוס' רי"ד ד"ה הי' בודק את החביות וכו' פי' המורה להיות סומך עליה בהפרשת תרומותיו כשבא לשתות מאה לוגין טבל, קשיא לי בהאי פירושא דכיון דכבר שתה מאי דהוה הוה ואפי' אינלאי מלתא דשתה טבלים אינו חייב להפריש תרומה עליהן אך אם הם בעין ע"ש, ועי' תויו"ט גיטין סוף פ"ג שמביא רמב"ם פ"ה מתרומה משמע אע"פ שאכלן חייב להפריש תרומה ומעשרות, ושעה"מ בתרומה הקשה א"כ היכי משכחת מלקות באוכל טבל ועי' בהערות למוצל מאש סי' כ"ו:

פרט ב קדשה אביה בדרך

א תוס' רי"ד ד"ה הרי בוגרת לפנינו מדהשתא בוגרת בצפרא נמי בוגרת ראיתי מקשים מנדה דף י"ד נמצא על שלה לאחר זמן פטורין מקרבן, ואמאי נימא מדהשתא הוה דם מעיקרא נמי בשעת תשמיש הוה דם ולא היא בריש נדה מסיק דלגבי מקוה איכא תרתי לריעותא ובנידה איכא חדא לריעותא וכו', והכא נמי דליכא אלא חדא ריעותא פליגי רב ושמואל, דשמואל סבר אפי' שמאי דאמר בנדה די שעתה מודה הכא דחיישינן ולא אמרי' דהשתא בגר וקדושי אב קידושין וקידושיה אינן קידושין דכיון דהוה ביום משלם ששה חדשים דעשוי להשתנות מנערות לבוגרת איכא לספוקי דילמא מצפרא אישתנאי והביאה סימני בגרות, ורב סבר כיון דהוי ביום משלם חזקה יש שביום זה מביאה הילכך אמרי' מדהשתא בוגרות מצפרא נמי בוגרת ולא דמי לנדה דההוא למפרע וכו' ואלו הוה מעשה בתוך ששה חדשים שאין זמנה להשתנות הוי דמי לבתולה שלא ראתה דם מימיה שכשהיא רואה עכשיו אמרי' דיה שעתה ולא מספקינן למפרע בשום טומאה והילכך

ליכא לאקשויי מנדה לרב דהכא איכא חזקה דיום מושלם ששה חדשים ובנדה ליכא חזקה לטמויי למפרע ע"ש: ב עוד ראיתי שמקשים מהוא דנגע באחד בלילה וכו' ר"מ מטהר וחכמים מטמאין שכל טמאות כשעת מציאתן, א"כ לימא רב ושמואל כתנאי, ונראה לי שאין זה דומה לזה ומפני שאין דומין לא הקשה בהלכה קמייתא להלל ושמאי כמו שהקשה ממקוה וחביות וכו' משום דלא דמי דהתם אתילד ספיקא בטומאה גופא דבעידנא דנגע לא ידעינן אי הות טומאה אי לא והלכך אמרי' כל הטומאת כשעת מציאתן בין להחמיר בין להקל, אבל הכא גבי נדה הדם המטמא ברור הוא כי הוא טמא ואין ספק אלא שלא ידענו מתי נטמאת האשה ממנו, וכן סימני הבגרות ברורין ומצויין הן אלא שלא ידענו מתי נולדו באשה הילכך אין לדמות זה לזה ושל נדה דומה לספק מגע שהטומאה ברורה הוא ואותו שנגע במת הרי ודאי נגע וספק טומאה ואין להקשות מזה על זה, ועי' ש"ש ש"ג פ"ו:

בספר קונטריס החזקות סי' ג' כתב לישב קושי' תוס' בנדה דאמרי' השתא היא דחזאי ורב אמר מדהשתא בוגרה בצפרא נמי בוגרה, כי צריך להבין מנ"ל האי חזקה מדהשתא וכו' כי חזקה זאת לא אתיא מכח סברה ומקרא דנגעים אין ללמוד אלא דאזלי' בתר חזקה קמייתא מנ"ל להיפך דמוקמינן בתחלה כמו בסיף וכו' לענ"ד כמו דאמרי' שם אוקמי מילתא אחזקתה כלומר דאמרי' חזקה שלא נשתנה מכמות שהי' א"כ ממילא כמו שהוא עתה כן היה בתחילה דאם בתחילה לא הי' כמו שהוא עכשיו א"כ בע"כ נשתנה הרבה מכמות שהיה, ואף דכאן בתוך שית בע"כ היתה נערה, מ"מ הרי אין אנו דנין רק על אותו יום דמשלם שית כי מה לנו בימים שאין לנו בהם ספק וכיון שאין אנו דנין רק על אותו יום אם תאמר בתחילת היום היתה נערה ובסופו נעשה בוגרות בע"כ תאמר דיש כאן שינוי דהא היא בוגרת לפנינו, לכן אמרי' מדהשתא בגרה בצפרא נמי בגרה ולא נעשה שים שינוי באותו יום שדנין עליו וכו' ונראה דהיינו טעמא דקי"ל מזמן לזמן מחזיקין איסורא וממקום למקום לא מחזיקין איסורא משום דמזמן לזמן אמרי' דלא נשתנה עכשיו ממה שהי' מקודם ודומיא דנגעים אבל ממקום למקום כיון שנשתנה מקומו שוב אין לנו לאמור כמו שהוא במקום זה כן היה במקום הראשון דזה לא נלמד מנגעים בזה מיושב קושי' תוס' דהא דאמרי' השתא דחזאי אתי שפיר גם לרב משום דשם לא שייך לאמור כמו שהוא עכשיו כן היה ולא נשתנית דהא שם צריכין אנו לדון על כל הזמן של קודם מציאת הדם, והרי היא הי' בתחילה בחזקת טהרה וא"כ בע"כ יש כאן שינוי ולא אזלי' בתר חזקה דהשתא היכא דחזקה קמייתא מתנגדות והוי שם ממש דומי' דנגעים כן נלענ"ד ברור בעזה"י עכ"ל, והאריך שם שלא קשה על הנ"ל ממקוה ע"ש:

ג עוד מקשים מחולין דף יוד השוחט בסכין ונמצא פגומה ר"ח אמר כשירה כי סכין איתרע בהמה לא איתרע, והא מקוה דמי לסכין דאיתרע וגברא לא איתרע דדמי לבהמה ואפי' הכי אוקמי' טמא בחזקתו והתם נמי נוקי בהמה בחזקתה, ולא קשיא דלא דמי מקוה לסכין, דסכין בדק אותה קודם שחיטה ובחזקת כשירה הוה אבל המקוה לא מדד בשעה שטבל אלא זמן רב יש שנמדד ועכשיו אחרי שטבל נמצא חסר הילכך יש לומר נחסר מאותה שעה שנמדד ובעת טבילתו חסר היה הלכך לא דמי ספק סכין לספק מקוה: ונראה לדעתי הקלישה לחדש כלל בענינים אלו, הא דאמרי' כיון דאיתרע חזקה שעת מציאתן עדיף מחזקת קמא, רק אם אזלינן בדבר שאנו דנין בו בתר חזקה ראשונה, ואמרי' אוקמי אחזקה וכיון שנגלה כעת דאיתרע חזקה אשר סומכין עליה שעת מציאתן עדיף, אבל אם לא אזלינן בתר חזקה אלא לא הי' ספק כלל רק ודאי כך הוא, ואם לאחר זמן נראה שאיתרע הדבר משהי' מקודם אין זה מזיק הודאי אשר הי' מקודם, והנה במקוה הטמא הולך לטבול ולא מודד המקוה יען שסומך על חזקה ראשונה שהי' שלימה, ואח"כ נמצא חסר ונעשה רעיתא בחזקה שהי' עד היום ע"כ אמרי' הרי חסר לפניך, אולם השוחט בסכין בדוק וכי הי' צריך לאמור יען שיש לסכין חזקת שלימה הוא סומך ושוחט בי, הלא בעיניו ראה שהוא שלם בלי פגימה ע"כ אם נמצא פגום אין וה עדיף שעת מציאתן ליתן גרעון לשחיטה ששוחט בסכין בדוק, וכן אשה שהי' בחזקת טהרה, וכל אשה צריכה לראות בהרגשה וכל אשה שלא הרגישה היא טהורה ולא צריכין לאמור ע"כ טהורה מצד שאוקמי' אחזקת טהרה, אלא בודאי טהורה היא, ע"כ אם ראתה אח"כ לא אמרי' מהשתא היא טמאה גם למפרע תהי' טמאה כי איתרע חזקתה, כי לא אמרי' שהי' טהורה בעבור חזקה ודו"ק היטיב ומיושב גם קושי' א' ב' שהבאתי לעיל, ועי' ח"ץ סי' ג' שכתב לישב קושי' תוס' חילין דף יוד דמאי מטמאין הנכנס בבית המוסגר אף שחסר לבסוף, משום דודאי טפי שכיח שיחסר הנגע בכל ז' ימי הסגרו משיחסר בשעה קטנה שבין ראייה הנגע להסגרו וכו', ואפשר במקוה נמי אם תיכף לאתר שמדדוהו והי' בו מ' סאה טבל בו אחד אף שלאחר ימים נמדד ונמצא חסר אותו אדם שטבל לאחר המדידה הראשונה בסמוך לה אפשר שיהי' טהור ע"ש, ובהנ"ל מוסבר, כי תיכף אם טבל לא הי' צריך לאמור חזקת שלם כי בודאי המקוה שלימה ודו"ק:

רבינו ירוחם נתיב כ"ב חלק ה' כתב קדשה אביה בדרך וקדשה היא עצמה בעיר וזה היה ביום שנשלחו ויו חדשים שבין נערות לבוגרות ובבוקר קדשה עצמה וכשהרגישו בדרך בערב היו לה סימני בוגרת אמרי' מדהשתא בגרה בבוקר נמי בגרה היתה דהלכתא כרב וקידושיה קידושין ולא קידושי אביה פירש אפי' אינה מכחשת לומר בבוקר היתה בוגרת

עכ"ל, ועי' קונטרס חזקות סי' ד') ועי' במקנה שכתב הא דנקט קידשה אביה ואח"כ קידשה היא עצמה ולא נקיט איפכא שהיא קידשה עצמה בבוקר ואביה בערב משום דבכה"ג איכא לאוקמי אחזקת פנוי מעלי' דהיינו שנתבגרה אחר קדושה עצמה וקודם קדושה אביה ואינה מקודשת כלל ע"ש שהאריך ועי' ב"ש ל"ז סק"ג: ריטבא בקידושין כתב וקשיא לן אמאי אזלינן בתר חזקת טמא ניזול בתר חזקת טהרות שנגע בהן שהיו בחזקת טהרה ולא נטמא מספק, ואיכא למימר דכיון דודאי נגע בהם אין להם שוב חזקה כדאמרי' בשליא בבית נדה דף כ"ו דכיון דרוב שליות יש להם ולד הבית טמא ולא אזלינן בתר חזקה דבית כלל למימר אוקים מיעוט שליות שאין להם ולד לחזקת בית שהוא טהור אלא מכיון דה"ל שליא בבית נפק ליה בית מחזקתיה וה"ל כשליא וה"ה להא, וכן בנדה לב"ה דמטמא למפרע מעת לעת כל טהרות שנגעה דכיון דודאי נגעה נפקו טהרות מחזקתם והוה כנדה גופה וכן אתה דן בכ"מ דאיכא ודאי מגע ולא אזלינן בתר חזקת טהרות אלא כשיש ספק במגע עצמו ושמא לא נגע עכ"ל, ועי' ריטבא בעירובין דף ל"ו, הרם בר שניאור ז"ל נתן טעם לדבר למה אלימא חזקת העירוב שבכל מקום אין לנו לידון חזקה אלא מדבר שהספק בא ממנו וכן גבי מקוה אמרי' העמד אדם על חזקתי ולא אמרי' העמד טהרות על חזקתו ואני פירשנו במס' נדה דטעמא דלא אזלי' בתר חזקת טהרות משום דכיון דודאי נגע בהם פקעה חזקה מינייהו כדאמרי' בשליא בבית עכ"ל, ועי' רשב"א חולין דף פ"ז ומשה"ב שער א', ושעה"ת ח"ב דף קי"ג הקשה הא גם חזקת העמד טמא על חזקתו איתרע כיון דעכ"פ ירד למקוה וטבל וספק אם המקוה כשירה או פסולה, ומצאתי במרי"ט ח"א סי' נ"א וז"ל מה שהקשה מכ"ת מדאמרי' גבי מקוה העמד טמא על חזקתו ואומר לא טבל אע"ג דטבל לפנינו אינו קושי' זה שאוחרו' איתרע חזקתה לחומרא הוא דאמרי' הכי שלא להקל, אבל התם איתרע לקולא לא אמרי' ע"ש, גם הקשו האיך נלמד מפרה רוב נגד חזקת טומאה כיון דאיתרע שמזה עליו וכדומה עוד קושי' ונראה לחדש ב"ה בענינים אלו, אם אנו דנין על דבר אחד לבדו ולא צריך להצטרף לדון עוד על דבר אחר למשל בשליה יש לדון אם יש בו ולד אם צריך קבורה (עי' מג"א סי' תקכ"ו) אם היא טמאה לידה, אם בא אחריו בכור וכדומה, גם ע"י הסיבה מסובב לדון עוד על דבר אחר כמו בית, אין אנו דנין רק על הדבר שהספק בא ממנו, אולם במקוה לענין מה אמרי' שהיא מקוה כשירה, כדי לטהר הטמא שיטבל בה, א"כ תיכף עומד לנו לדון נגד חזקת טומאה וכן פרה לענין מה נעשה פרה לטהר טמאים, ועומד תיכף נגד רוב כשרים חזקת טמא בע"כ צריך לדון עליו ורק רוב עדיף וטהור ודו"ק: שעה"ת ח"ב דף ח' כתב יש להתבונן כי מל"מ עדות פ"ו ופ"ב מטומאת צרעת מחדש בספיקא דדינא

לא תהני חזקה דבעינין שיהי' לחזקה שייכות לספק ובשביל החזקה לא נשתנה הדין וכן בספיקא דמציאות היכי דאין חזקה שייכות לספק לא מהני, לכאורה סתירה מתוס' דס"ל דחזקת פנויה הוי חזקה בקדשה אביה לחודא אף דאין לחזקה שייכות עם הספק דאטו משום חזקת פנויה דידה נימא שהי' בגרת בשעה שקדשה אביה ונראה בלא"ה דברי תוס' תמוהין דמה בכך שעכשיו היא נשואה סוף סוף בשעתא דקידשה אביה הי' פנוי' עי' פנ"י, ונראה לפרש התב"ש סי' ח"י סקנ"ט מחדש דדבר שאדם נהג היתר והי' לו זכות באיזה דבר א"א להוציא מאותו חזקה רק בדבר ברור, ונכלל בחזקת פנויה ב' חזקות חזקה קמייתא וחזקת היתר, ונפ"מ היכי דנעשה שינוי רק שספק באיזה אופן נעשה שינוי אף דליכא חזקת קמייתא מ"מ יש לה חזקת היתר כיון שהי' לה עד עתה זכות להנשא למי שתרצה א"א להפקיע מאותו זכות רק בדבר ברור, לפ"ז היכי דבממנ"פ היא אשת איש רק ספק אם של אביה או של עצמה, בכה"ג לית לה שום חזקה, דלית לה חז"ק כיון דאין לחזקה שייכות עם הספק ואיתרע החזקה, וגם חזקת זכות שהי' לה לית לה כי ממנ"פ א"א היא ואסורה לעולם וכו' ושפיר ס"ל תוס' סברת מל"מ בקידשה אביה לבד אף דלית לה ח"ק מ"מ לא איבדה זכותה שהי' בחזקת היתר לכל העולם וכו' ומיושב קושי' פנ"י שהקשה שהי' לה מתחילה חזקת פנוי לפמ"ש דמיד כשקבלה אביה קידושין נסתר ח"ק כיון שאין לחזקה שייכות עם הספק רק הי' לה חזקת היתר מחמת זכות וכעת ע"י קידושי דידה אבדה אותו זכות ע"ש:

עוד כתב שרב אי חזקה דאיתרע מהני איכא ג' שיטות א' שיטת רש"י ורא"ה דהוי חזקה אפי' חכמים לא החמירו לסמוך על חזקת היתר דאיתרע, ב' דעת הרבה קמאי דלא הוי חזקה אפי' מן התורה וא"כ חזקת איסור דאיתרע ג"כ לא מהני ג דעת תוס' כתובות דף כ"ג ד"ה תרווייהו, מן התורה הוי חזקה רק חכמים החמירו שלא לסמוך להקל על חזקת היתר דאיתרע, וא"כ חזקת איסור דאיתרע דלא מצי חכמים להקל הוי חזקה:

בדף צ"ז כתב כלל מיוסד מקמאי בחזקה אזלינן בתר הדבר שנולד הספק ולא בתר הנגרר ומוסבר עם סברת מל"מ דבעינן שיהי' שייכות לחזקה עם הספק משא"כ היכי שאין שייכות לחזקה עם הספק אין חזקה מברר לספק, לכן באותו דבר שנולד הספק יש לחזקה שייכות עם הספק ומכריח ומברר הספק כגון ספק אם ראתה דם יש לחזקה חזקת טהרה שייכות להספק, וע"י:

עט סופר חלק א כלל ה

פרט א סוגיה האומר בני זה ממזר

קידושין דף ע"ד, א"ר יודא נאמן אדם לומר זה בני בכור, וכשם שנאמן לומר זה בני בכור, כך נאמן לומר זה בן גרושה ובן חליצה וחכ"א אינו נאמן:

תוס' וא"ת מנ"ל לר"י הא דנאמן לומר זה בני בן גרושה וחלוצה, בשלומא זה בני בכור דין הוא שיהא נאמן עליו משום דהוה טוב לולד שעי"כ יטול פי' שנים, אבל לפוסלו אמאי נאמן, וי"ל דהא דנאמן לומר זה בני בכור מיירי ברינוק בין הבנים דאומר על קטן שבבניו שזה בכור, ואפ"ה נאמן, ואע"ג שע"י שהוא מעיד על זה שהוא בכור מחזיק את הגדולים לממזרים, ורבינו אליהו מפרש דה"ט דנאמן, משום דכתיב כי את הבכור בן השנואה יכיר ואמרם לעיל דף ס"ח שנואה בנישואיה כלומר שהוא בלאו וקאי יכיר אתרווייהו יכיר שהוא בכור, ויכיר שהוא בן גרושה וחלוצה דשנואה בנישואיה, ויש לי צע"ג האיך משכחת שמכה אביו יהי' חייב הא הוי התראה ספק אם יאומר האב על קטן זה בני בכורי ויהי' המכה פטור כי אין זה אביו, וה' יאיר עיני בתורתו:

רש"י פי' חכמים לא פליגי על בכור, ועי' תויו"ט פ"ד מ"ח כב"ב קכ"ו מבואר שחכמים פליגו על בכור ג"כ, ועל פי' רבינו אליהו, כתב קצת קשה בעיני, דאי הכי דילמא לא האמינתו תורה אלא לפוסלו מן הכהונה, אבל לפוסלו מלבא בקהל דלמא לא האמינתו תורה, דע"כ שנואה בנשואיה ליתא אלא בדתפסו בה קדושין, וצ"ל דסברא הוא שאין לחלק אחרי שהאמינו תורה לומר כי הוא זה ע"ש:

ע"ח, מתני' האומר בני זה ממזר אינו נאמן ואפי' שניהם מודים על העובר שבמעיה ממזר הוא אינם נאמנים, ר' יודא אומר נאמנים, פרש"י, ממזר שנולד מחייבי כריתות, וכתב פנ"י מה שהכריחו לרש"י לפרש כן ולא מפרש שאומר על מי שהוא בחזקת בנו ואינו בנו, כמו שהובא בש"ע סי' ד' נראה לי דלישנא דמתני' הכי דייק ליה שאומר בני זה ממזר הוא, משמע שאומר חזקה ראוי לומר שלא נעשה שינוי, אבל חזקת טהרות שנגעה האשה אין לחזקה שייכות לספק דאטו משום שטהרות הי' טהורין נימא שלא ראתה דם, ותוס' וסייעתם החולקים וסברו דאזלי' בתר הנגרר ס"ל אפי' אין לחזקה שייכות עם הספק אזלי' בתר החזקה ולית ליה סברת מל"מ ע"ש שהוא בנו, גם הקשה הא אין אדם משום עצמו רשע צריך לומר שנותן אמתלא ששוגג הי' ע"ב:

א שיטת בה"ג מובא בתוס' ב"ב קכ"ז, דהא דפסקי הלכה כר"י היינו דוקא כשפוסל ע"י הכרת בכורה, אבל אין הלכה כר"י שיהא נאמן לומר זה בן גרושה, ואין נראה לר"י וכו' וכן כתב הראש בב"ב, כתב בה"ג הלכה כר"י, ודוקא היכא דאיכא בכור כשעושה קטן

בכור א"כ פסול לגדול, ומיגו דהימניה רחמנא לאב לעניין בכורה הימניה נמי לעשות הגדול ממזר, אבל האומר בני זה ממזר ולא לענין בכורה לא מהימן לשוויה ממזר, ואפי' אשתו פרוצה דרוב בעילת אחר הבעל וכו' ונראה דהלכה כר"י ואפי' בלא הכרת בכור מההיא דקידושין האומר זה בני ממזר ואפי' שניהן מודים על העובר שבמעיה אינן נאמנין, ור"י אומר נאמנין, וכן כתב בנמ"י, וחידש על ושו" סי' ד' שהקשה על בה"ג ממתני' הנ"ל, אולי לחלק בין עובר לולד עי' אות ג':

ב שלט"ג בקידושין, נאמן האב לומר וכו' אבל האשה שאמרה שילדה תחת בעלה ואפי' על עובר שבמעיה שהיא בחזקת שעברה מבעלה ובכשרות והיא אומרת עליו שהוא ממזר והאב אין לפנינו שיעיד עליו אין האשה נאמנת עליו שהוא ממזר שאין מוציאין אותו מחזקת כשרותו אלא ע"פ שנים עדים או ע"פ האב שהתורה האמינהו, ואף שהאמינתו תורה לאב לא האמינתו אלא כשהוא אומר שהוא בנו אלא שנולד בפסול שאמו היתה אסורה עליו ושמא לא הכיר בה עד עכשיו, אבל אם הוא אומר שאשתו זנתה תחתיו ואין זה בנו אינו נאמן עליו שעל בנו האמינתו תורה ולא על שאינו בנו והואיל והוא בחזקת כשרות לאו כל הימנו לפסלו:

ג שלט"ג סוף פ"ק דכתובות, פנוי שנתעברה מזנות והיא אומרת שהיא מעוברת מפלוני ממזר ואפי' שתודה שהוא ממנו הרי הולד ספק ממזר הוא כשם שזנתה עם זה שהודה לה כך זינתה עם אחר כדברי ר"מ, ואינו רואה שיטת התלמוד כדבריו, אלא כשם שהיא נאמנת לומר לכשר נבעלתי ולהחזיקו כשר בודאי כך היא נאמנת לומר לממזר נבעלתי ולהחזיקו ממזר, ולהתירו לממזרת הואיל והדבר ידוע שבזנות נתעברה נאמנת לומר שזנתה עם הפסולים ע"ש עוד כתב ארוסה שנתעברה והיא אומרת שמן הארוס מעוברת נאמנת, ומש"ה אומר אע"פ שארוס אומר שלא בא עליה מעולם ואני אומר שלא האמינה חכמים אלא כשהיא טוענת ברי ואין מי שיכחיש אותה בטענה ברורה אבל אם הארוס טוען כנגדה טענת בריא אינה כשרה להאמינה יותר מן הארוס והרי היא והזרע פסולין מספק, שלא יהי' סתירה ממה שכתב בקידושין שרק על בנו נאמן, תי' השעה"מ פט"ו מא"ב באומר זה בני ממזר שהוא בחזקת כשרות אבל בעובר כמו בארוס דלית ליה חזקת כשרות נאמן ע"ש:

ד תוס' רי"ד דף ע"ח, והא דקי"ל הלכה כר"י ה"מ בדלא אתחזק בכשרות אבל אי לא אמר האב בשעת לידה ונפק עלה קלא דבריה הוא ולא קא מערער ולבתר הכי קא פסיל ליה לא מהימן, דיקא נמי דקתני על העובר שבמעיה, הכי נמי בני זה דקתני דומיא דעובר הוא דעדין לא אתחזק וכו' ואינו נראה לי מיש נוחלין מוכח דאפי' להכחיש החזקה ע"ש,

מיהו אימת קא אמרי' דנאמן האב לפסול את בנו ה"מ כי לא קיימא אמו ומכחשא ליה אבל היכא דאמו מכחשא ליה היא מהימנא, ועי' ש"ך יו"ד ש"ה סקכ"ג שכתב שמשמע מתה"ד שנאמן גם אם היא מכחשת ע"ש:

הגמ"י סוף אלמנה לכה"ג כתב ריטבא אפי' כשהיא אומרת דמארוסה היא אם הארוס מכחישה בברי ואמר שלא בא עליה כלל אינו נאמן לפוסלה אבל נאמן הוא על הבן דהא ברי וברי הוא והתורה האמינה את האב על הבן לומר שהוא ממזר שנאמר כי את הבכור בן השנואה יכיר ואפי' בבני המוחזק בכשרות גמור, כ"ש בזה דאתרע ליה, והיכא שבעל טוען בברי שהוא כשר והיא מכחישתו, י"א דוולד ספק ממזר כיון דברי וברי הוא, וי"א שאם הוא טוען שלא זזה ידה מידו הוא נאמן להכשירו דכיון שהאמינתו תורה לפסלו כ"ש שנאמן להכשירו דאית לאמו חזקה דכשרות והיא לאו כל כמינה לפסלו אפי' טוענת שהיא שוגגת וכ"ש אם טוענת שהיא מזידה שאינה נאמנת על עצמה, היא אומרת שהוא פסיל והבעל שותק אין הולד ממזר ודאי על פיה שלא האמינתו תורה לפסול אלא להכשיר דמסייע ליה חזקה דגופא הילכך הוי הולד ספק ממזר, כללא דמילתא, שניהם שותקין ספק ממזר ואם הוא טוען בברי שהוא כשר אע"פ שהיא מכחישתו כשר ואם היא טוענת בברי שהוא כשר והוא שותק כשר, הוא טוען בברי שהוא ממזר ה"ז ממזר אע"פ שהיא מכחישתו, היא טוענת בברי שהוא ממזר אינה נאמנת אע"פ שהוא שותק והילד ספק מחזר עכ"ל:

בתשובת בני יעקב סי' יוד, הקשה על שלט"ג דסבר שאב לא נאמן לאמור שהוא ממזר שאינם בנו, מגמרא דאמרי' לא מיבעיא איהו דלא קים ליה וכו', ואם דוקא שאמר מחייבי כריתות הוא נאמן מאי קאמר איהו דלא קים ליה, לכן נראה דס"ל דהכי פירושו דלא קים ליה, שאינה יודע דודאי שממנו הוא דלמא מגוי ועבד נתעברה דאין עושין ממזר, וחולק על רש"י שפי' דלא קים ליה שאינו יודע אם ממנו אי מאחר נתעברה הן אמת רש"י פי' במתני' זה בני ממזר מחייבי כריתות, זה כשלט"ג, אבל בתר הכי כתב אפי' שניהם מודים שאינה מן הבעל אלא מאיש אחר, ור"י פליג וסובר שנאמן, א"כ חולק על שלט"ג, ונכון יותר לומר דלא אמר השלט"ג אלא כשאומר בני זה ממזר שהוא בחזקת כשרות ואהא קאמר דוקא כשאומר מחייבי כריתות הא לאו הכי לא מהימן, אבל בעובר דלית ליה חזקת כשרות אפי' אמר אינו ממנו נאמן, וא"ש דברי רש"י באומר בני זה ממזר פי' מחייבי כריתות, ואח"כ בעובר כתב אם ממנו או מאחר בעובר דלית ליה חזקת כשרות ע"ש, עוד כתב לישב סתירת השלט"ג, דוקא גבי א"א שבעלה מצוי עמה ובא זה להוציא אותה מחזקה לומר שהוא ממזר אינה נאמן, דעל בנו האמינו תורה ולא על שאינו בנו,

אבל גבי ארוס וארוסה דאיכא רגלים לדבר דבעלה אינו רגיל עמה כי מכחיש לה ואומר אינו בנו נאמן ולא מטעם דנאמנות דאב אלא מטעם ספק ע"ש ושעה"מ פט"ו מא"ב, ועי' חו"י סי' צ"ג ועי' תשובת רעק"א סי' קכ"ח, באריכות ומחדש שם שאומר על עובר שהוא בכורו ונולד אח"כ לא משוינן לזה לבכור דא"נ על עובר שאינו בכלל יכיר ויש ראיה לזה מרא"ש פ"ח ב"ב סי' כ"א במ"ש ומההיא דפ' בתרה קידושין עכ"ל, וח"ס א"ע ח"ר סי' י"ג:

טור ח"מ רע"ט, רמ"ה כתב הא דתהימניה רחמנא אבריה כגון דאמר בני זה ממזר הוא דאיכא למימר אולודי מחייבי כריתות, אי נמי כגון דידיע דבר אתתיה הוא ואמר עליה דלאו בריה היא והוה ליה ממזר ממילא אבל בעלמא לא מהימן, וכתב הסמ"ע סקי"ב, רצה לומר דוקא אבריה האמינתו התורה כמ"ש יכיר והיינו כשלא נודע מי ילדתו יכול לפסלו לומר עליו בני זה מחזר ואעפ"י שהי' בחזקת שנולד מאשתו לא אזלינן בחר החזקה בדבר שהאמינו התורה ואמרי' ודאי לאו מאשתו נולד אלא מחייבי כריתות אבל כשידוע שאשתו ילד תו אי אפשר לפסלו בלשון זה לומר בני הוא והוא ממזר כיון דידוע דאשתו ילדתו והיא מודה שבנו הוא א"א להיות ממזר, אם לא שאמר שאמו אשתו שילדתו ממזרת היא והולד כמוה ועל זה לא האמינתו התורה לשוי לאמו שהיא בחזקת כשרה לממזרת:

ב"ב דף קכ"ז, ילמדנו רבינו הי' מוחזקין בזה שהוא בכור ואמר אביו על אחר בכור הוא מאי וכו' פרשב"ם לאו בעדים שמעידין שראו שנולד קודם לאחיו, דא"כ אין אב נאמן אלא בקול בעלמא, ועי' נמ"י שכתב נאמן אדם לומר זה בני בכור אפי' יש עדים שזה בכור שנולד ראשון מזה שאביו אומר עליו בכור הוא אפ"ה האב נאמן דרחמנא הימניה כדכתיב יכיר וממילא האחר הוא ממזר, וכתבו אחרונים דלר"י נמי נאמן האב לומר בני זה ממזר אפי' בלא גרא דבכור וכו', אבל אם אמר על זה בכור הוא וחזר ואמר על אחר שהוא בכור אינו נאמן דכיון שהכירו פעם אחת שוב לא נתנה לו תורה הכרה אחר הכרה וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד ואפי' תכ"ד אינו יכול לסתור דבריו, ובאומר על בנו ממזר אינו נאמן להפסידה כתובתה ולפסלה לכהונה הבנים שילדו אח"כ ע"ש, אמר המחבר השתא דקי"ל כר"י לא ק"ל האי דרשא דרבנן דיכיר, הילכך בכור אינו נוטל פי שנים בנכסים הנפלו לו כשהוא גוסס ע"ש, וע"י מל"מ פ"ב מנחלות הלכה יד' האריך אם נאמן האב נגד עדים:

פרט ב סוגיה האומר בני זה ממזר

רמב"ם וה"ה פט"ו מא"ב כתב פנוי שנתעברה מזנות א"ל מהי העובר הזה או היליד הזה אם אמרה בן כשר הוא הרי זו נאמנת והבן כשר ואע"פ שרוב העיר שזנתה בה פסולים, ואם לא נבדקה אמו וכו' או שאמרה לממזר נבעלתי וכו' ה"ז ספק ממזר, וכתב ה"ה אע"פ שנאמנת להכשיר והי' נראה שכ"ש לפסול לא היא דלהכשיר דבר תורה אין אנו צריכין לה, דהא מדינא לא הוה אלא ספק ממזר, וספק ממזר מה"ת מותר גמור לבא בקהל, אבל לפסול כיון דמדאורייי' חותר לבא בקהל ואסור בממזרת ודאית ואם הי' מאמינים אותה ומתירין אותו בממזרת ודאית הי' מקילין בשל תורה, ולא נתנה תורה נאמנות אלא לאב ע"ש, ור"ן בקידושין, ועי' שעה"ת ח"ר כלל כ"ד פרט ז':

ב"ש סי' ד' סקט"ל כתב לכאורה קשה למה היא נאמנת להכשיר ברוב פסולים דאזלי' אחר הרוב והוא ממזר ודאי, וי"ל אפי' אם איכא רוב פסולי מ"מ אכתי ספק ממזר הוא בלא דבורה משום די"ל היא אזלה לבועל והוי קבוע כמע"מ ואם ידעי' בודאי דאזל הבועל אצלה ואיכא רוב פסולים י"ל דאינה נאמנת, מיהו קשה למה לר"ן ומגיד למה היא נאמנת להכשיר ואינה נאמנת לומר ממזר הוא, בלא דיברה ספק ממזר מדאורייי' יכול לישא לממזר דהא בספק קהל יבא, א"כ למה אינה נאמנת לעשותו לממזר ודאי לישא ממזרת, מ"ש להכשירו מ"ש לפסלו יע"ש:

ותי' בבית מאיר שה"ה סובר כשיטת ריטבא דרבא לית ליה הך דרשא בקהל ספק יבא אלא הך דרשה דממזר ודאי, ומש"ה ספק ממזר מיתר מן התורה בישראלי' ואסור בממזרת וא"ש דאינה נאמנת אלא להכשיר ולדה ולא לפסול ע"ש, אבל קשה לדברי ה"ה דנאמנת להכשיר משים דמן התורה בלא עדותה ספק ממזר מותר, תינח בבתה, בה מאי איכא למימר דאם נבעלה לפסול לה אסורה לכהן מן התורה וספק איסור מן התורה לחומרא, וש"ש ש"ב פט"ז כתב מצד ברי אלא טענת ברי לא מהני אלא לבעל דבר בעצמו כדאי' בכתובות דף ע"ה, רישא מנה לאבא בידך סיפא מנה לי בידך ע"ש, ע"כ צריך לולד מצד ספק מותר, ועל עצמה נאמנת מצד ברי ע"ש:

פרי מגדים בפתיחה כוללות סקכ"ה, בחולין איתא רוב בעילת אחר הבעל קשה לי היכא דבעל ביאה אחת ופירש ונתעברה ניחוש שמא זינתה וליכא רוב, ולפמ"ש תוס' דהעמד האם בחזקת צדקות א"ש, אך אם פרוצה ביותר כדאיתא בסוטה כ"ז קשה ועי' במרש"ל פסחים פ"ד ברשי ילדו זנונים ספק שלך אע"ג דרוב בעילת אחר הבעל זקן שאני ומש"ה אמר מה אעשה לזקן זה ולכאורה זקן ותש כוחו אין בועל כ"א ביאה אחת או שתים

וליכא ריב ומ"מ דוקא כי התם דליכא חזקת צדקת ועדיין צ"ע כי לא מצינו חילק זה בפוסקים עכ"ל:

פרט ג סוגיה האומר בני זה ממזר. ספק ממזר

קידושין דף ע"ג, ת"ר גר נושא ממזרת דברי ר' יוסי ר' יודא אומר גר לא ישא ממזרת מ"ט דר' יוסי חמשה קהלי כתובי חד לכהנים, יחד ללויים וחד לישראלים, וחד למשרי ממזר בשתוקי יחד למשרי שתוקי בישראל, קהל גרים לא איקרי קהל וכו' (למשרי ממזרת בשתוקי, אעפ"י שזה ודאי וזה ספק לא חיישינן שמא זה כשר ואסור לישא ממזרת דהכי דרשינן בקהל ודאי הוא דלא יבא ממזר הא בקהל ספק כגון שתוקי יבא, ולמשרי שתוקי בישראל דדרשינן הכי ממזר וודאי הוא דלא יבא בקהל הא ממזר ספק יבא]:

תוס' חד למשרי שתוקי בישראל, תימא היכא מידרש שתוקי בישראל מיתורא דקטל, וי"ל דמקיש ממזר לקהל מה גבי קהל ממעיטן קהל ספק, ה"נ גבי ממזר ממעטין ממזר ספק, ואב"מ סוף סי' ד' הקשה על ריטב"א שכתב שרבא דסבר ביבמות ל"ז כר"א ודאן בספיקן אסור, הך דרש ספק ממזר אית ליה לרבא, אבל שיבא ממזר בקהל ספק לית ליה ע"ש אי נימא דקהל ספק לית ליה א"כ היכי ממעט ממזר ספק:

אמר רבא דבר תורה שתוקי כשר מ"ט רוב כשרים אצלה ומיעוט פסולין אצלה ואי אזלה אינהו לגבה כל דפריש מרובה פריש מאי אמרת דילמא אזלה איהי לגבייהו הו"ל קבוע וכל קבוע כמע"מ דמי והתורה אמרה לא יבא ממזר ממזר ודאי היא דלא יבא הא ממזר ספק יבא בקהל ודאי הוא דלא יבא הא בקהל ספק יבא, ומה טעם אמרו שתוקי פסול גזירה שמא ישא אחותו ע"ש, והקשו אחרונים בכל מקומות אשכחן שהחמירו חכמים אף במיעוט המצוי מכ"ש במחצה ע"מ דיש להם להחמיר, וכתב הפנ"י כיון שהתירה התורת ספק זה בפירוש לא שייך להחמיר [כעין סברת ט"ז]:

ש"ש ש"ב פי"ח, הקשה קרא למה ליה תיפוק ליה דספק מותר לישא ישראל דהא מוקמינן לה בחזקה דאימא שהיא כשירה לקהל, ותי' דצריך קרא ברוב פסולים דכל כה"ג נמי ספק כמש"כ בשמ"ק בעשירי ודאי דכל דפריש מרובא פריש נמי ספק אלא דהתורה אמרה לילך אחר רוב וכיון דקרא אתי לאשמעי' ברוב פסולים וידעינן דאזל הבועל אצלה דכה"ג מרובא פריש א"כ חזקה דאימא לא מהני רובא וחזקה רובא עדיף ע"ש:

רשב"א הקשה, כל קבוע כמע"מ, אכתי רובא נינהו דאי אזלא לגבה הו"ל רובה ואי אזלה איהי לגבייהו הו"ל מחצה ע"מ נמצא הרוב להכשיר, וי"ל דאפי' ליכא אלא קבוע התורה אמרה ספק ממזר יבא ואיכא למידק מ"ת קרא למישרי שתוקי למה לי לישתק ואנא ידענו דהא רובא כשרין הן, ויש מתרצים דנפ"מ דהיכא דחזינן דאזלא איהי לגבייהו וכו'

אי נפ"מ לעיר שכולה מחצין כשירה ומחצה פסולין ודלתי מדינה נעולות ואפ"ה אמרה תורה ממזר יבא, ועי' בפנ"י מה שהקשה ריטב"א למה לי קרא דהא איכא תרי ספיקי, ספק אזלי אינהו לגבייהו, וספק דאזלי אינהו לגבה ואיכא רוב כשרים, כוונת ריטב"א דהאי ס"ס הו"ל כרוב, דודאי לאו ס"ס ממש מקרי דכולהו חד ספק הוא, שמא מכשר או מפסול נתעברה דשם אנס חד וכו', ועי' כלל קבוע הבאתי מש"כ המקנה בזה:

פנ"י הקשה הא דתני במתני' דשתוקי מותר בממזרי' ודאין ואמאי כיון דסתם שתוקי רוב כשירין אצלה והו' כודאי כשר מדאוריי' א"כ אמאי מותר בממזרת ונראה דבתר דגלי קרא ממזר ודאי לא יבא הא ספק יבא ותו ליכא לחלק בין רוב כשירין או רוב פסולין דאפ"ה מקרי ספק ממזר דאע"ג בכל התורה אזלינן בתר רובא ובתר חזקה למשווי' כודאי אפ"ה שאני הכא דעיקר ילפותא דממזר ספק יבא לא ילפינן אלא משום דומיא דספק קהל כמש"כ בתוס' ולענין ספק קהל משמע דלא מקרי קהל ה' ודאי אלא בודאי גמור משא"כ ברוב ומיעוט לא שייך לומר שהוא ודאי קהל ה' דקמיא שמיא גליא, ואפשר שהוא מהמיעוט כיון שהדבר מצוי שור שחוט לפנינו לית לן למימר דמיקרי קהל ה' וד' והשתא א"ש טובא הא דמסיק רבא דמילתא דקהל ודאי הוא דלא יבא הא בקהל ספק יבא לכאורה לשון מיותר הוא, ולמאי דפרישית אתי שפיר עכ"ל וכעין סברה זו כ' הפלאה סוף פ"ק דכתובות על קושי' תוס' שבת קלה, למה לי ערלתו ודאי ולא ערלתו ספק דוחה שבת תיפק ליה דמספיקא לא מחללינן שבת, וכתב דנפ"מ היכא דאיכא ס"ס כגון ספק בן שבעה שנולד בה"ש דהוי שני ספיקות דאם הוא בן ח' הוי מחתך בשר בעלמא, וספק נולד בשבת, ואי לאו קרא הי' מותר למוהלו בשבת וכיון שאסרה התורה הספק כפירש אפי' ס"ס הכל אסור דכודאי משוי ליה עכ"ל, א"כ כאן להיפך שהתיר התורה ספק ממזר גם בס"ס ורוב הותר כאשר כתב הפנ"י:

פרט ד סוגיה האומר בני זה ממזר

שיטת רשב"א:

ש"ש ש"א פ"ד, ורשב"א בחולין דף יוד כתב דס"ל לאביי דטומאה ברה"י הוא דילפינן מסוטה, אבל ברה"ר דטהור לאו מסוטה גמרינן אלא משום דכל ספיקות מותרין ס"ל לאביי באיסר שתלוי במקרה הבא לו אע"פ שאין שם חזקת טהרה וכהאי דמקואות במקוה שנמדד ונמצא חסר כל טהרות שנעשו ע"ג למפרע ברה"ר טהורות לר"ש ואע"פ שאין שם חזקת טהרה שאם אתה אומר העמד מקוה על חזקתו והשתא הוא דחסר אדרבא העמד טמא על חזקתו ואימר לא טבל, וחתיכה ספק חלב ספק שומן שהוא אסורה שאין הספק תלוי במעשה אלא מעולם חתיכה זו היתה או חלב או שומן ולא

ידענו לה היתר מעולם ואינו דומה לספק טומאה ברה"ר שאנו מסופקים אם נתחדשה שם טומאה וכן במקוה שאנו מספקים בשעה שעשו טהרות על גביו אם כבר נתחדש שם מקרה וחסר וכו' ע"ש, ומבואר מדברי רשב"א שמפרש פלוגתייהו בספקא דאורייי' אם אסור מן התורה אלא דהוא מפרש לה בספק הבא מחמת מקרה אבל בספק שהוא בתולדה לכ"ע מודה דאסור מן התורה דאשם תלוי הבא על הספק מוכח דאסור וכו' ונמצינו למדין כלל מחודש מדברי רשב"א דאע"ג דהוא ס"ל דכל ספיקות אסור מה"ת היינו דוקא ספק הבא בתולדה אבל ספק הבא במקרה שנתחדש אע"ג דאין לו חזקה נמי מותר מה"ת, בזה י"ל מה שהקשה מרי"ט על רשב"א דסבר ספק אסור מה"ת מת"כ לה וטמא ואין מטמא על הספק, ואיצטרך קרא למעוטי ספיקא הא בלא"ה כל ספיקות אסורין, לפי מש"כ מיירי כגון דאיתרע חזקת א"א ע"י גט ספק קרוב לה וה"ל ספק הבא מחמת מקרה שנתחדש דכה"ג ספק מותר קמ"ל גבי כהן לה יטמא ואינו מטמא על הספק, אלא דאיכא למידוק בדברי רשבא בקידושין שכתב להוכיח דספק אסור מה"ת מפסח ומעולה וניחש שמא ניקב ואפשר דהתם קאמר וניחוש שמא ניקב קרים של מוח בתולדה והו"ל כמו חתיכה ספק חלב דספק אסור מה"ת, אך קשה מפרה אדומה שהי' בת שתים וע"כ דלא נולדה טריפה רק אח"כ וזה במקרה שנתחדש וספקא מותר, וי"ל שם חזקת טמא א"כ אי לאו דאזלינן בתר רובא ה"ל למיחש אפי' לספק הבא במקרה ע"ש, ובהנ"ל מובן המל"מ שספק מותר רק אם הספק במקרה אבל בנתערב ממזר בין אחרים אז ספק אסור כמו חתיכת חלב בין חתיכות שומן: מתני' בכורים פ"ב כוי שוה לבהמה חלבו אסיר כחלב בהמה ואין חייבין כרת, תיו"ט כתב הר"ב להביא חטאת כלומר דאלו כרת גופי' הא קמי שמיא גליא, אבל רמב"ם פירש דלמא חיה הוא, ונ"ל טעמו דהא מ"מ בספק אכלו ולפיכך אעפ"י שהוא מזיד אין עונשו כרת עכ"ל וצ"ע לרמב"ם שספק מותר תקמ"ל מתני' שאין עונשו כרת:

וש"ש ש"א פ"א כתב, הפנ"י כתב ליישב דהא דכתב רחמנא להתיר ספק ממזר היינו דאפי' היכא דאיכא רובא לאיסורא, ולענ"ד היכא דאיכא רובא ודאי אזלינן בתריה אפי' בספק ממזר, דבפ"ק דחולין מנלן דאזלינן בתר רובא אתיא ממכה אביו ואמו דלמא לאו אביו הוא, הרי דהא דמחזיקין בתר אביה אינו אלא משום רוב או משום חזקה ואי נימא דרובא וחזקה לא מהני בספק ממזר א"כ לא משכחת קהל ודאי, לכן נראה דהיכא דאיכא רובא אי חזקה אזלי' בתריה ע"ש, אבל בשמעתא ב' פט"י מבאר יותר וכ"ל נראה לענ"ד לפי מש"כ בשמ"ק ב"מ דף ז' גבי קפץ אחד מן המנויין דפטור מן המעשר דעשירי ודאי אמר רחמנא ולא עשירי ספק והקשו כל דפריש מרובא פריש, ותי' משים דכל דפריש

מרובא פריש אינו ודאי והתורה אמרה עשירי ודאי ולא עשירי ספק, והיינו דאע"ג דאנו הולכין בתר דפריש מרובא פריש בין להקל בין להחמיר אינו אלא מצד הלכה אבל אינו ודאי ואינו מסברא לומר דפריש יותר מרובא ויכול להיות דפריש מן המועט כמי מן הרוב ומש"ה בעשירי ודאי ולא עשירי ספק כיון דמצד עצמו ספק שקיל אלא דהתורה התירה משום דכל דפריש מרובא פריש אבל מידי ספיקא לא נפקא והתורה אמרה עשירי ודאי וא"כ ה"ה בממזר דהתירה אמרה ממזר ודאי ולא ממזר ספק א"כ אפי' היכא דפריש נמי לא נפיק מכלל ספיקא ומותר מן התורה לבא בקהל ואפי' ברוב פסולים וידעינן שפירש ודו"ק, והא דכתבנו בש"א דגם בממזר ספק היכא דאי' רובא או חזקה ה"ל ממזר ודאי ולאפוקי מפנ"י, היינו רובא דליתא קמן כמו הך רובא דלמא לאו אביו ש"מ דאזלינן בתר רובא ה"ל רוב הבא מן הסברא דרוב הוא כן שהוא אביו אבל גבי פריש מרובא אינו רוב דתליא בסברא ואדרבא מסברא יכול להיות פירש מן המועט כמו במרובא וכדמוכח משמ"ק בעשירי ודאי אבל היכא דלא כתיב בתורה למעט ספק אזלינן בתר רובא בפירש מצד גזה"כ הלכה למשה מסיני לילך בתר מרובא פריש ע"ש: גמרא כל שנאסף מן השוק אין אביו ואמו נאמנים עליו, כתב רשב"א מכלל שמועה זו נראה שלא אמרו ממזר ודאי אמרה תורה ולא ספק ממזר אלא בשמחצה מיהא כשרין אצלה דכל כי הא הוא דהוי ספק אבל כל היכא דרוב פסולין אצלה כממזר ודאי משוה לה דרובא דאורייי' אא"כ בדקו אמו ואמרה לכשר נבעלתי ע"ש, וכתב בש"ש ש"ב פט"ז, ס"ל לרשב"א דאפי' לא נודע אי אזלי' איהי לגבייהו דה"ל קבוע נמי הוי ממזר ודאי ומשום דמשוי ליה ברוב פסולים לס"ס, ספק דילמא אזל אינהו לגבה והו"ל כל דפריש מרובא ואת"ל אזלא איהי לגבייהו שמא לפסול נבעלה ע"ש, אבל עי' ב"ש סי' ד' סקל"ט:

פרט ה סוגיה האומר בני זה ממזר

ספק דאורייתא:

כריתות דף טוב, ספק אכל חלב ספק לא אכל ואפי' אכל ספק יש בו כשיעור וספק אין בו שומן וחלב לפניו ואכל אחד מהם ואינו יודע איזה מהן אכל [פרש"י כסבור שומן הוא ואח"כ נודע שהאחד היתה חלב וזה לא ידע איזו אכל מביא אשם תלוי אבל אם בשעת אכילה היתה לו ספק והזיד ואכלה מספק מזיד הוא יפטור ועי' ח"ס ח"ח כ"ט ופלא] אשתו ואחותו וכו' שבת וחול וכו' מביא אשם תלוי:

איתמר רב אסי אמר חתיכה אחת שנינו ספק אכל חלב או של שומן, חייא בר רב אמר חתיכה מ"ב חתיכות שנינו במאי קא מיפלגי, רב אסי סבר יש אם למסורת מצות כתיב, וחייא בר רב אמר יש אם למקרא מצוות קרינן וכו': א"ר חייא אמר רב הי' לפניו שתי

חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן ואכל אחת מהן ואינו יודע איזה מהן אכל חייב, חתיכא ספק של תומן ספק של חלב ואכלה פטור, א"ר זירא מ"ט דרב קסבר שתי חתיכות אפשר לברר איסורו חתיכא אחת א"א לברר איסורו וכו':

א"ר נחמן וכו' אמר רב הי' לפני שתי חתיכות ואינו יודע וכו' חייב חתיכה אחת וכו' פטור אר"נ מ"ט דרב, קסבר שתי חתיכות איקבע איסורא חתיכה אחת לא קבעה איסורא, מאי איכא בין איקבע איסורא לשאי אפשר לברר איסורין, איכא בינייהו, כגון שהי' לפניו ב' חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן ובא עכו"ם ואכל את הראשונה ובא ישראל ואכל את השנייה לרבא ליכא מצוות בעידנא דאכל ישראל, לר' זירא א"א אפשר לברר איסוריה, לרב נחמן איקבע איסורא:

רמב"ם פ"ט מטומאת מת, דבר ידוע שכל אלו הטומאות וכיוצא בהן שהן משים ספק הרי הן של דבריהן ואין טמא מן התורה אלא מי שנטמא טומאה ודאי אב כל הספיקות בין בטומאות בין במאכלות אסורות בין בעריות ושבתות אין להם אלא מדברי סופרים [וכ"מ מביא שמצא כתוב בספר ישן ואעפ"כ דבר שחייבים על זדונו כרת ספיקו אסור מן התורה שהרי העושה אותו חייב אשם תלוי] ומרכבת פ"ט מה"ט כתב דר"נ יבמות קי"ט דאמר רישא דאיסר כרת חששו וכו' סובר דוקא ספק כרת מדאורייי' לחומרא אבל ספק לאי לקולא ורבא שם סובר דאין חילוק עי' כס"נ, ועי' גו"ו כלל ז':

פט"ו מאיסורי ביאה, דין תורה שספק ממזר מותר לבא בקהל שנאמר לא יבא ממזר בקהל ה' ממזר ודאי אסור לבא בקהל ולא ספק וכו' מנין אני אומר שאין השתוקי ואסופי אסור בכל אשה שאפשר שתהי' ערוה עליו, הרי נאמר בתורה אל תחלל את בתך להזנותה ואמרו חכמים שאם יעשה זה נמצא אב נושא בתו ואח נושא אחותו ואולי הי' הדין שכל מי שאינו יודע אביו בודאי אסור בכל אשה שאפשר שתהי' ערוה עליו לא היינו באים למדה הזאת לעולם ולא תהי' הארץ מלאה זמה, הא למדת שאין אוסרין עריות ומחזיקין אותן בשאר בשר בספק עד שיודע בודאי שזו ערוה עליו שאם אתה אומר כן כל היתומים שבעולם שלא הכירו אבותיהם היו אסורין להנשא בכ"מ שמא יפגע בערוה עכ"ל:

פי"ח הלכה י"ז, והואיל אסור כל הספיקות כולן מדברי סופרים לפיכך הקלו בשבויה:

פט"ז מאבות הטומאת, מפני מה טהרו חכמים ספק טומאה בר"ה שהרי הציבור עושין פסח בטומאה בזמן שטמאים מרובין אם טומאה ודאי נדחית מפניהן ק"ו לספק טומאה שאיסור כל הספקות מדבריהן וכו':

סוף הלכות כלאים כתב כבר בארנו בהלכות ביאות אסורות שכל איסור ספיקות מדברי סופרים ולפיכך הקלו בספק, וכתב ראב"ד אמת הוא זה שכל הספיקות אינן של תורה מיהו ק"ל כל ספק אסור תורה לחומרא ובדרבנן לקולא, על זה כתב הכ"מ שחז"ל שאמרו כן הם אמרו דספק זה יהי' לקולא מפני שהוא מילתא דלא שכיח:

ח"ס סי' ק"ב ביו"ד מביא בשם מעין חכמה, לרמב"ם דס"ל ספ"ד לקולא וא"כ מ"ט החמיר קרא דבעי' רק עץ אשר תדע הא בכל איסורי' ספיקא נמי שרי אע"כ מיירי דכבר אתחזק איסור קציצה בזה האילן שהרי היה עץ מאכל ולא פקע מיניה חזקת איסר עד אשר תדע בברור כי נזדקן ולא עץ מאכל הוא ודפח"ח והנה לפ"ז גם על רמב"ם תיקשי כיון דמיירי מאתחזק איסור פשיטא דספיקא לחומרא דהרי מביאים אשם תלוי וא"כ מ"ש הכא דפרט קרא אשר תדע ע"ש:

רשב"א קידושין דף ע"ג כתב ספק ממזר יבא, מכאן דקדק רמב"ם דכי אמרי' בעלמא ס"ד לחומרא דרבנן הוא מדאורייי' לא אסרה תורה אלא הודאי, וקשיא לי טובא דא"כ אזל לי' אשם תלוי למאי דלא בעי חתיכא אחת משתי חתיכות ה"מ לענין קרבן אבל להתיר לכתחילה לא קאמר דהנך תנאי לאו בהכי פליגו, ועוד בפ"ק דחולין בעינן למפשט דאזלי' בתר רובא מפסח וכו' ואם איתא למה לן לרובא ולחזקה הא כל ספק דאוריי' מותר, אלא הכא דאמרי' ממזר ספק יבא מייתורא דקהל אתי ואדרבה דוק מינה טעמא דגלי קרא הא לא גלי אפי' ספק ממזר לא יבא, ועי' תוה"ב בשער התערובות, ועי' רשב"א יבמות דף מ' לא תאפה חמץ אמר רחמנא משמע חמץ ברור וחלוט אפי' אינה מצה חמץ ברור אינו להכי נקט מצות אמר רחמנא כלומר מצה ברור, מבואר ברשב"א סברת חו"ד ודו"ק מרי"ט ח"ב סי' א' כתב בהא פליגי דמאן דסבר דלא בעי ב' חתיכות סובר דאפי' בכה"ג קפיד רחמנא אספקא, ומאן דסבר בעי ב' חתיכות דוקא אין אסור מה"ת בספקות אלא כשהיקבע האיסר וכו' ומה שהקשה רשב"א מחולין, י"ל היכא דאפשר להתברר ודאי אסור לאכלו ואיסר שבירת העצם בתר דאתחזק בתורת פסח אלא ע"כ דאזלינן בתר רובא וכו' מדקאמר רבא ד"ת שתוקי מותר משמע דאיסורי מד"ס דבכל התורה מצינו דחכמים עשו סיג לתורה ומ"ט תלה הדבר במעלה ביוחסין אלא דמשמע ליה דכי שרי רחמנא ספק מחזר לגמרי שרי' מתורת ודאי ולא מתורת ספק ונפ"מ שיהי' מותר בבת ישראל ובממזרת דאי מחמת ספיקא היי תרתי דסתרין אהדדי ואעפ"כ התורה התירתי וגזה"כ היא דקהל ודאי ולא קהל ספק ואפי' תרתי דסתרין דאלו לספק גרידא לא אתא קרא למשרייהו דבלאו קרא אין בו איסר תורה, ולהכי קשיא ליה מפני מה אמרו שתוקי פסול כיון דמתורת ודאי רחמנא שרי' ולא מתורת ספק מה ראו חכמים להחמיר בספקן הרי

אין כאן איסור תורה דאפי' מגליא מלתא דממזר הוא רחמנא שריה וכו', ונ"ל מדשרי רחמנא ספק ממזר אף היודע אינו רשאי לגלותו דומי' דספק ערלה דהותרה אעפ"י שהיא ודאי אצל אחרים כדאמרי' ספק לי אנא איכול, ואליהו לא יגלה המשפחות אעפ"י שכולן גלויות לפניו וכו' ומביא רמב"ם פט"ז מאבה"ט כתב מפני מה ספק טומאה בר"ה טהור שהרי ציבור עושין פסח בטומאה, אם טומאה ודאי נדחית ק"ו טומאת ספק שכל ספיקות מדבריהם, וירושלמי סוטה שאלו בן זומא מפני מה ספק ר"ה טהור א"ל מצינו שציבור עושין פסח בטומאה, ויש לתמוה למה נתן טעם מפני שספיקות דבריהם וכו' לכך נראה כיון דגלי רחמנא מסוטה דספיקא טמא לא הוי שני לן בין רה"ר לרה"י, ע"כ בן זומא יהיב טעמא דמצינו חילק לענין טומאה בין רה"י לרה"ר ע"ש שמאריך ומביא ת"כ לה יטמא בודאי מטמא ולא בספק, וגם מגמרא ערלתו ודאי דוחה שבת ולא ספק עי' בתוס' רק אסמכתא, ונראה גם אם ספק מותר רק אם הספק על האיסר, כי כך נראה מלשונו הזהב שכתב שכל איסור ספיקות, אבל אם האיסר בודאי, ורק מצד אחר הספק גם רמב"ם מודה שאסור, כמו שבת בודאי ומילה הספק בודאי אסור ולא צריך קרא רק לחייבו כמש"כ שם המרו"ט כי אם עבר מצד הספק לא הי' לו עונש אבל כיון שתורה אסרה חייב עונש, וכן בטומאת מן האיסר בודאי ע"כ לה יטמא רק בודאי ודו"ק, [כעין זה כתב השעה"מ סוף פ"ב מאישות לישב קושי' מל"מ פי"ו מסנהדרין סתירת תוס' ביבמות דף פ' נעשה סריס למפרע, ונדה דף מ"ו ע"ב, ובזה יהי' מיושב ג"כ קושיי ש"ש ש"א פ"ג שהקשה אם ס"ד לקולא מותר לאכול חלב כעת מצד דעכשיו ספק הוא ודו"ק, אבל לאחר העיון קשה לי להיפך גם לסוברים ס"ד לחומרא האיך ילקה, בשלומא אם גדול הוא מחויב לשמור חוקות התורה אבל כיון שעדיין ספק קטן הוא ואינו מחויב לשמור שספק לחומרא, וגדולה מזה כתב הפנ"י קידושין דף ס"ג הקטן איני מחויב לילך אחר רוב וחזקה שנעשה גדול שקטן כאנוס דלאו בר דעת]: הו"ד מחדש שרמב"ם הוציא דינו מגמרא סוטה דף כ"ט רב גידל רמי כתיב והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל טמא ודאי הא ספק יאכל וכתיב כל טהור יאכל טהור ודאי אבל ספק לא יאכל אלמא כל לישנא דקרא משמעותא על הודאי ולא על הספק, מזה מוכח דשאני בין היכא דכתב רחמנא קום עשה לשב וא"ת, כגון בלא תאכל חזיר וחלב אמרי' חזיר וחלב ודאי אבל ספק יאכל, אבל בקום ועשה אכילת מצה אמרי' דמחוייב שיהי' בודאי ולא בספק, ומיושב כל הקושי' בחולין יליף מפסח וקרבנות ע"ש והרבני הגדול בתורה אלוף נעורי מו"ה יאקב סגאליץ זצ"ל, הקשה עדיין קשה מאי ראיה מפסח דלמא הי' בודק ושיבר עצם, ולאו לא תשברו בו רק לאחר שנודע שכשר הפסח אבל קודם שנודע רק ספק הוא ומותר לשבור ולבדוק

וצע"ג, ואחי מורי גאון קדוש ישראל ב"מ מחנה חיים ז"ל תירץ אם נמצא שכשר הפסח ונגלה שעבר למפרע על לאו ועצם לא תשברו, באופן זה לא אמרי' ספק דאוריי' לקולא ודו"ק, כ"ס יו"ד סי' ע"ג, גו"ו כלל ז' מביא יש מקשים הא דאמר בסוטה רב גידל רמי והבשר אשר יגע וכו' אימא סיפא והבשר אשר טהור וכו' מאי קושי' דשאני בין טומאת בשר בלאו לטומאת הגוף בכרת שאז ספק מה"ת אסור ע"ש, וכתב נמצינו למדין שספק באיסר תורה לרמב"ם מותר בהתיחס אליו חמשה תנאים המבוארים א' שלא יהא בו חזקה לא איסור ולא היתר דאל"כ הולכין בתר חזקה בין להקל בין להחמיר, ב' שלא יהי' בו איסור כרת אלא איסור לאו לגירסת כ"מ, ג' שלא יהא איקבע איסורא כמו חתיכא אחת מב' חתיכות וזה אף באיסור לאו מה"ת אסור, ד' שאין בידו לברורי הוא דשרי אבל ספק דשמיא בידיה לברורי מה"ת אסור, ה' שלא יהא ממנ"פ ודאי איסור, ובממזר תליא בפלוגתי' אי ספק כה"ג מותר: בילדותי שמעתי מאחי מורי הגאון מחנה חיים ז"ל, עפ"י חו"ד לישב למה שרמב"ם נקוט פ"ד ממ"א טריפה אסור מפסוק לכלב תשליכון אותו, ולא מביא הפסוק זאת החי' אשר תאכלו כמו בגמרא, לשיטתו שספק מותר ומזאת החי' משמע ודאי חיה וספק אסור ודו"ק:

רמב"ם פ"ח משגגות, אינו חייב באשם עד שיהי' שם איסור קבוע הי' לפניו חתיכות חלב ושומן ואכל אחת מהן וכו' אבל אם הי' לפניו חתיכה אחת ספק שהיא חלב או שומן ואכלה פטור שהרי אין כאן איסור קבוע וכו', ורשב"א סי' רע"ב מובא בפרי מגדים בפתיחה לתערובות, הקשה השואל, איך מביא אשם כיון דיבש ביבש בטל ברוב, ואי אפשר לצמצם שיהי' שווים, וחתיכה קטנה בטל בחתיכה גדולה [כי לא צריך חד בתרי ממש, עי' במקנה כלל ל"ח פרט י"ג] , ושמא גדולה ההיתר ואין כאן קביעות ע"ש, וראיתי בספר בשם ברוך טעם לישב, כי לכל חתיכה יש חזקה, ואי אמרי' שהיתר הי' הגדולה אז נתבטל האיסר בהיתר, אבל אם האיסר הגדולה, והיתר לא שייך שנתבטל כי אין היתר בטל באיסר, ע"כ אוקמי אחזקה חתיכה של איסר שהיא הגדולה, ע"כ חייב אשם, ודו"ק:

פרט ו סוגיה האומר בני זה ממזר

קידושין דף ל"ט א"ר יוחנן ערלה בח"ל הלכה למשה מסיני, א"ל ר"ז לר' אסיא והתניא ספק ערלה בארץ אסור בסוריא מותר [ואי ודאי בח"ל הלכה היכי מזלזלים בספקא] אישתומם כשעה חדא, א"ל אימא כך כאמר ספיקא מותר ודאה אסור, וכתב הר"ן, ויש שלמדו מכאן דמאי דאמרינן דספק דאוריי' לחומרא דבר תורה הוא ולא מדברי סופרים דהא אחרי' הכא שהוצרכה הלכה להתיר ספיקא, ואי מהא לא ארי' דהכא אצטרך למשרי כל שנולד בו שום ספק בעולם ואע"פ שאינו כדאי להתיר במקום אתר דמש"ה אמרי'

דכל המקל בארץ הלכה כמותו בח"ל וכו' ואפי' לספוקי להדדי נמי שרי ואלו בשאר איסורין ודאי עובר משום לפ"ע, מיהו קושטו דמילתא הכי איתא דס"ד דבר תורה שאם לא תאמר כן אשם תלוי למה ע"ש וש"ש ש"א פ"ב הקשה כיון דודאין אסור בהנאה א"כ כי יהיב חד לחבריה איהו ידע בערלה אסור לאתנויי ביה מידי דאסור בהנאה אסור ליתן אפי' בחינם כמבואר בתוס' פסחים דף כ"ב, ורמב"ם וטור לא הביאו כלל הך דיכול לספוקי אהדדי וגו' א"כ הדרא קושי' לדוכתיה, למה לי הלכה להתיר ספיקות ומחדש לישב גם הקושי' למה צריך קרא על ספק ממזר שמותר, דאיצטרך למשרי ספק ממזר בנתערב במחבואה ממזר בולד כשר דכה"ג בעלמא אסור דאיקבע איסורא, ובממזר מותר דלא כמל"מ פט"ו דאיסור ביאה כתב דאע"ג ספק ממזר מותר מ"מ ממזר שנתערב לא שריא ע"ש לפ"ז אצטרך להתיר ספק ערלה להיכא דאיקבע איסורא בגינה יורד ואוכל כל שהוא ספק, ועוד בערלה אפי' חתיכה אחת חשוב איקבע כיון דקודם שלש שנים אסור והשתא דמספקא לן אם הותרו ע"י שלש שנים ה"ל איקבע איסור כמו בספק גירושין, ויש לחלק אע"ג אילן איקבע אבל פירות לא איקבע באיסורא ולפי מה שמבואר אצלינו דספק בפנים ה"ל חזקה מעליא ואע"ג דעשוי להשתנות א"כ ספק ערלה כיון דנסתפקנו אם הוא בת שלש או לא נימא אוקי אחזקתו ועדיין אינו בת שלש וחזקת אילן מהני גם לפירות כמו דמהני חזקת אם לבת יע"ש, לדעתי הקלושה בחזקת אם יש לדון גם על האם אבל העץ אין בו דין ערלה ולא שייך חזקת האם, אפי' אם מתה האם עי' תוס' דף ס"ו בכ"ז הי' לכה"פ מקום לדון גם עליה כמובן, ועי' צל"ח ברכות דף ל"ו ד"ה ובדרך אחר מה שהקשה לרמב"ם למה נאמר בערלה הלכה להתיר ספיקו, שהלכה בא להתיר אפי' בפרדס שרובו נטיעות ומיעטו זקינות ובכל התורה לרמב"ם ספק לקולי' אבל ברוב איסור ודאי שאסור מה"ת ובי' הלכה בערלה להתיר הספק אף במקום שיש רוב איסור, ועי' ח"ס סי' רפ"ו: ש"ש פ"ג כתב שרמב"ם לשטתו שכתב בספר המצות כל מצות דרבנן בלאו לא תסור, והקשה רמב"ן א"כ האיך הקילו באיסר דרבנן לומר ספק דרבנן מותר ותי' בזוהר הרקיע הם תקנו והרשו ללכת בספק לקולא, הא תינח בספק גוף המעשה אבל במחלוקת השנוים בדברי סופרים דלדברי המחמיר והאוסר לא הרשה להקל, וא"כ מאן שרי איסר לאו לא חסור, לכן מוכרח שיטת רמב"ם מן התורה כל ספיקות מותר וכו', ומביא גמרא בחולין דף יוד פלוגתי' רבא ואביי אם חמירא סכנא מאיסר וכו' שרבא סבר ספק אסור מה"א וספק טומאה ברה"ר טהור אינו אלא משום דיליף מסוטה ואביי סבר כל ספיקות מדבריהם, ולא יליף מסוטה רק לטמא ברה"י אבל טהרה ברה"ר לא צריך קרא משום כל ספיקות מדבריהם:

מ"ח ת"ר סי' ל' כתב לישב קושי' רמב"ן שיש הבדל בין איסר דאוריי' לדרבנן, נבילה וחזיר המה איסר דאוריי' טרם שיעבר אדם עבירה כאשר מונחים על שלחן המה איסורי תורה איסר חפץ אבל כל איסורי דרבנן כל זמן שהחפץ מונח על השולחן הוא מותר מדאוריי' ואסור רק מדרבנן, רק כאשר יעבור הגברא על איסר דרבנן הוא עובר לאו דאוריי' דלא תסור אבל אין זה איסר חפן, ע"כ בספק כל זמן שהחפץ מונח הוי רק איסר דרבנן וס"ד לקולא ומותר לאכול ואין כאן לאו לא תסור דהא חתיכה נעשה היתר מכח ספק עצמו ע"ש ודו"ק כי' נפלא מאוד, ובזה מיושב הרבה מה שהאריך אב"מ בתשובה סי' י"ד שאין התפסה באיסר דרבנן:

קידושין דף ה', נתן הוא ואמרה היא ספיקא הוא וחיישינן מדרבנן, וכתב הר"ן דכיון דספיקא הוא הו"ל ספיקא דאוריי' והיכא קאמר דחיישינן מדרבנן וכו' לפיכך אני מסתפק בכל ספק קידושין אי צריכה גט מדאוריי' או לא דאפשר מדאוריי' שרי משום דאיכא למימר העמד אשה על חזקתה דמ"ש מכל תיקו דממונא דאמרי' העמד ממון על חזקתו אבל רב אלפס כתב לקמן בבעיא דרב מארי בכלב הרץ אחריה דסלקא בתיקא דה"ל ספיקא דאוריי' לחומרא וצריך עיון:

ומרי"ט על ריף כתב נ"ל דכי אמרי' העמד דבר על חזקתו היינו אחזקה דגופא דלא אתרע עד השתא אבל חזקה אפנויה הא אתרעי לה שהרי פשטה ידה וקבל קידושין אלא שאנו מסופקים במעשה הקידושין ומאותה שעה שפשטה ידה יצתה מכלל פנויה שהיתה מקודם לכן ושוב אין להעמיד על חזקתה שתהא מותרת מה"ת כמש"כ תוס' בזרק לה קידושין וכו' לכך כתב הריף בההיא לך ורץ אחריה דסלקא בתיקא דהו"ל ס"ד לחומרא, אבל מש"כ כאן חיישינן מדרבנן וצריכה גט, שאנו הכא דכיון דאמרה היא אין נתינתו של בעל כלום דשמא מתנה יהיב לה, אבל רמב"ם שכתב ה"ז מקודשת בספק עשאו לספק זה כדין כל הספיקות והא דאמרי' וחיישי' מדרבנן לפי שכל הספיקות אצלו אינם איסר תורה ע"ב:

פלתי בכללי ס"ס הקשה לשיטת רמב"ם מאי פריך הש"ס לר"מ האיך אכל בשרא, הא עכ"פ אפי' לר"מ דחייש למיעט הרוב מבטל חזקת איסור והוי פלגא פלגא כדאי' חולין דף פ"ו, ולמה לא יאכל בשר כיון דס"ד לקולא, ותירץ דיש לדקדק למה דייק דוקא לר"מ הא רע"ק וסייעתא חיישי למיעוטא, ואולם לרמב"ם ניחא דהם ס"ל דס"ד להקל, אבל ר"מ דסובר במס' כריתות דף חי' דלא בעי חתיכה אחת מב' חתיכות ובע"כ סובר ס"ד מדאוריי' לחומרא שפיר מקשה ע"ש, ושעה"ת ח"ג דף נ"ג:

דורש לציון דרוש ד' מחדש דהא דפליגי ר"מ ורבנן דר"מ חייש למיעט ורבנן אזלי' בתר רובא אפשר דפליגי בפלוגתא דרמב"ם ורשב"א, דרבנן ס"ל כרשב"א דס"ד אסור מה"ת, וא"כ שפיר מוכח דאזלינן בחד רובא, ור"מ סובר כרמב"ם דכל ס"ד שרי' וא"כ נסתרו כל ההוכחות דאזלינן בתר רובא, דאף דלא אזלינן בתר רובא ספיקא הוא ורחמנא שריא ולכך סובר ר"מ דלא אזלינן בתר רובא וחייש למעוטי, ואין להקשות כיון לר"מ ס"ד מותר לענין מאי חייש למיעוטא, י"ל לענין דלהוי ס"ד מדרבנן לחומרא אבל בדין דאוריי' באמת ליכא נפקותא במה דחייש למיעוטא אלא היכא דאיכא חזקה בהדי מיעוטא לרבנן אחרי' רובא וחזקה רובא עדיף ובזה קיי"ל כר"מ עי' תוס' בכורות דף כ' ע"ש בהגה:

טו"א באבני מלואים סוף חגיגה כתב לישב כי אר"ה בהמה בחיי' בחזקת איסר עומדת נשחטה בחזקת היתר עומדת עד שיודע לך במה נטרפה, פי' אם נולד לה ספק טריפה שריא, והאי חזקת היתר ליתא אלא לבתר דקים לון מקרא דאזלי' בתר רובא ומיד שנשחטה כהוגן עומדת בחזקת היתר, אבל כל כמה דלא נפקא לן מקרא דאזלי' בתר רובא, ומ"מ בתר חזקה ודאי אזלינן, ומחזקינן מאסור לאסור, ובמקום חזקה חיישינן לספיקא מן התורה כאיתא התם מויצא הכהן, אלא ודאי אזלינן בתר רובא, וכ"ת אי לא אזלינן בתר רובא כ"ש בתר חזקה לא אזלינן דקי"ל רובא וחזקה רובא עדיף, הא כבר פי' תוס' לבתר דנפקא לן מקרא דאזלינן בתר רובא משריפת פרה אדומה ע"ש:

ברוך טעם מישב הקושי' מחולין כי רמב"ם כתב בעצמו בתשובה מה שסובר ס"ד לקולא אתי' ליה מממזר ספק שמותר בממזרת או בישראלית, ועי' תוס' קידושין דף ע"ג שכתב תימא היכא מידרש שתוקי בישראל מיתורא דקהל, וי"ל דמקיש מחזר לקהל, מה גבי קהל ממעטינן קהל ספק הכי נמי גבי ממזר ממעיטין מחזר ספק, הרי דעיקר הלימוד להתיר ספק ממזר הוא מחמת דדרשינן קהל ודאי ולא קהל ספק דסתם קהל הוא קהל ודאי, כל זה לפי האמת דאזלינן בתר רוב, אבל אם הי' הס"ד דלא אזלינן בתר רובא לא הי' מצינו למידרש קהל ודאי דלמא לאו אביו הוא מקשה הגמרא, והוי צריכין לומר דאף ספק קהל מקרי קהל ודאי וכן בספק ממזר, וספק דאוריי' לחומרא:

בספר יהושע פסקים אות ג' כתב לישב בחולין כ"ח בשוחט מחצה על מחצה פליגי אם הוי כרוב אי אמרה שחוט רובא או לא תשתייר רובא, והנה מה שכתב רמב"ם דבספק אמרי' מה"ת לקולא אף דהוה הספק שקול היינו נמי דאמרי' דמחצה ע"מ הוי כרוב וא"כ כל זה לבתר דמסקינן דאזלי' בתר רובא א"כ בספק שקול נמי אמרי' דהוי כרוב משא"כ אי נימא דלא אזלי' בתר רובא וא"כ כל דבר רובא הוא אצלינו בספק ויש עוד רוב הנוטה להקל ואפ"ה אמרי' בהאי מנין דאזלי' בתר רובא וא"נ הוי ס"ד דאפי' בספק ורובא לא

אזלי' בחר רובא להקל מכ"ש דהיכא דליכא רובא רק ספק השקל מכ"ש דלא שרינן בכה"ג משא"כ בתר דמסיק דאזלינן בתר רובא נוכל לומר דאף בספק שקול דהוי מחצה ע"מ אמרי' ביה דהוי כרוב ומה"ת לקולא ולא דמי להאי מחצה ע"מ דידעינן דהוי מחצה בודאי ולא ספק בזה פליגי בגמרא אי הוי כרוב ואנן קיי"ל דלא הוי כרוב דהתירה אמרה לא תשתייר רובא, משא"כ בספק אי אסורה או מותרת אמרי' שפיר דהוי כרוב ומה"ת לקולא כנלע"ד בעזה"י ומקום הניחי לי, עכ"ל:

בכ"ס על מגילת אסתר מביא בשם ח"ס, אמר אביה דשמואל א"א שנאנסה אסורה לבעלה וכו' הפנ"י הקשה הא איכא חזקת היתר לבעלה, ותי' דאיכא רוב נשים דסופם ברצון וכי לפי מה שהשריש לנו הריב"ש דרוב לא עדיף משני חזקות, א"כ הא איכא כאן חזקת היתר לבעלה וחזקת כשרות, וכתב דנהי דלא עדיף מתרי חזקות אבל גם שני חזקות לא עדיף מרוב והוי כפלגא ופלגא וספיקא דאוריי' הוא וחיישינן שפיר אבל יש לעי' לרמב"ם דספקו לקולא האיך מקשה הש"ס אונס דשריא רחמנא האיך משכחת הא לא חיישי' אלא מדרבנן, וצ"ל דקושי' הש"ס מדרבנן היכא משכחת עכ"ד הקדושים: פמנ"ד במ"ז סי' שד"מ סק"ו כתב הא דספק מה"ת לחומרא בל"ת דיליף מדאיצטרך ספק ממזר, הא עשה דקיל מל"ת ספיקו לכ"ע י"ל מדרבנן עכ"ל, ועי' רשב"א סוכה דף מ"ו כתב בספק שמיני ס"ד לחומרא:

טוב גיטין דף ב' גמרא היכא דלא איתחזק איסורא כגון חתיכה ספק חלב ספק שומן, בפנ"י נתקשה כאן על רמב"ם דס"ל דחתיכה ספק שומן ספק חלב שרי מה"ת, וא"כ ל"ל נאמנות ע"א יע"ש וצ"ע שהרי רמב"ם מודה באיקבע איסורא דאסור מה"ת ואפי' חיוב אשם תלוי איכא ביש כאן ב' חתיכות א' חלב וא' שומן וא"כ כה"ג ע"א נאמן לברר חתיכה ולא מקרי אתחזיק איסורא כיון דלא איתחזק איסורא בהך חתיכא גופה כמ"ש רש"י וזה פשוט עכ"ל ועי' פלס חיים:

פרט ז סוגיה האומר בני זה ממזר. ספקא דרבנן לקולא

עירובין דף ל"ה, מתני' נתגלגל חוץ לתחום ע"ש הסוגי' וכתב הש"ך ק"י סק"כ מסוגי' זו מוכח דהא דאמרי' ספ"ד לקולא היינו היכא שאין לו חזקת איסור, אבל אם יש שם חזקת איסור לא אמרי' לקולא דהלכה כר' יוסי דאמר ספק טבל אפי' בטומאה דרבנן ספקו טמא כמ"ש רשב"א סי' ת"א, ופר"ח משיג מרמב"ם פ"י מקוואות פסק כר"מ ספק טהור, ופלתי הקשה מביצה דף ג' דפריך למ"ד משום משקין שזבו אמאי ספיקא אסורה הא הוי ס"ד לקולא, מאי פריך הא ביצה זאת יש ספק אם נולדה מעיו"ט או ביו"ט הול"ל חזקה השתא הוא דילדה ביו"ט בע"כ צ"ל אף במקום חזקה ספקא דרבנן להקל, ועי' נב"י יו"ד

ס"ה, מש"כ הש"ך היינו אם הספק הוא בדבר שיש בו חזקה כר"י פ"ב דמקוואות, אבל בסי' ר"א סעיף ע"ג הספק הוא במקוה אם היא פסולה או כשירה ובזה אין שום חזקת איסר ומתורץ מה שהקשה מעלתו את הש"ך מדידי' אדידי' עכ"ל, גם כתב במ"כ הש"ך הדין כן באיסר דרבנן שאין לו עיקר מן התורה אפי' באתחזק אסורא ספק לקולא, ועי' צל"ח ברכות כ"א לר' יודא ק"ש דרבנן אין לה עיקר מה"ת כלל לכן אתי ספק קרא ומוציא ודאי שנתחייב בקומו, ועי' בתשובת מרם א"ש ח"ר סי' ט"ו תשובה נפלאה ומסיים באות ה' בכל איסר דרבנן אפי' יש לו חזקת איסור אזלינן לקולא לדעת רמב"ם דלא כש"ך ק"י ואף שיש לו עיקר מדאורייי' נמי אזלינן לקולא: ש"ך ק"י אות כ"א כתב אם נתערב איסר דרבנן חד בחד אע"פ שאינו דבר חשוב ואח"כ נאבד אחת מהם ולא נודע איזהו לא אמרי' בהא ס"ד לקולא כיון שהי' מוחזק איסר באחד משתים הו"ל חזקת איסר, ובסי' קי"א גבי קדירה של בשר שחוטה ולפניו ב' חתיכות א' של היתר וא' של איסר ונפל בה אחת מאלו ב' חחיכות אנן תולין דשל היתר נפלה, כתב הש"ך נראה דכאן מיירי דב' חתיכות היו ניכרות בפני עצמן קודם נפילתן, דאי נתערבו בתחלה חד בחד א"כ כיון דאתחזק אסור בשתי חתיכות כל אחד ואחד דייניגן ליה כגופו של איסור ולא אמרי' ס"ד לקולא ע"ש, ופר"ח, ומנחת יעקב בקונטרס הספיקות השיגו ע"ש:

ד"מ בסי' נ"ז כתב דלא אמרי' ס"ד לקולא אלא היכא דעיקר הספק הוא באיסר עצמו ומצד עצמו הוא איסר דרבנן, אבל היכא שמצד עצמו ספקא דאורייי' ומצד אחר בא לו שהוא איסור דרבנן הואיל ונתערב לא מקרי ספק דרבנן לילך בה לקולא, וכן כתב מריב"ל בספק טריפה שנתבשל בכלי לא אזלינן לקולא אפי' לאחר מעת לעת דלא הוי אלא מדרבנן מ"מ כיון דעיקר הספק נולד בדאורייי' עי' מל"מ פ"ד בכורות, וש"ך אות י"ט בדיני ס"ס, כתב אין להקשות מסי' קי"א באיסר דאורייי' שנפל בשתי קדירות ויש בקדירה רוב שהוא מותר מה"ת, הו"ל ספק דרבנן לקולא, וי"ל דאין הספק מצד עצמו אסור מה"ת שהרי הקדירה מותרת רק ספק אם יש בה איסר כלל ע"ש, ושעה"מ מקוואות בכלל ו' מסי' צ"ח בנתערב מב"מ ונשפך אם נודע שהי' רוב היתה מותר, והא הכא מצד תערובות בא לו שהוא דרבנן ע"ש ונראה לדעתי הקלושה שסבר רק בספק טריפה הדין לחומרא, וכי בעבור שנתערב ונעשה דרבנן ואומר ספק דרוסה מותרת שלא נדרם, א"א לאמור על ספק איסר דאורייי' שלא נעשה הטריפות יען ע"י תערובות הוא רק איסור דרבנן וכי בעבור זה לא נטרפה, הא ספק דרוסה אסורה יען שאמרי' שנדרסה אבל בשארי ספיקות למה לא אמרי' שקדירה מותרת כי אין כאן איסר דאורייי' ובדרבנן תולין, ושעה"מ הקשה מפרק כל שעה פלוגתי' דמר עוקבא ושמואל גבי נתבקעו ופסק רי"ף וראש אם נמצא בתבשל

ספק דרבנן לקולא ע"ש שם אנו אמרי' למיכל בעין אסור שמא הדין כתנא שאוסר, אבל בדרבנן אמרי' הלכה כמ"ד שאין זה חמץ, ועי' הטיב ט"ז סי' ס"ו ס"ק ה' ותוס' פסחים דף ט' ד"ה כדי שבהמה אוכלת וצל"ח ברכות כ"א כתב ש"ך ס"ק ח"י, גבינה שיש בה ספק אם היא כל ישראל או של עכו"ם א"א בזה ס"ד לקולא שכיון שאסרו חכמים גבינות עכום מחמת חשש איסר בגופן עשאוה כאיסר של תורה:

ד"ה פ"ב מחמץ כתב הראה אע"ג דספקא לרבנן לקולא כיון שבדיקת חמץ תחילתה על הספק החמירו בספק יותר משאר ספק של דבריהם, ועי' לת"מ דאיכא חילק בין ספק דענינא לבדוק הבית משום ספק אבל בספק דדינא הוי ספק לקולא:

מל"מ פ"ד מבכורות כתב דלא אמרי' ס"ד לקולא אלא שנעשה שום דבר המתירו ואין אנו יודעי' אם נעשה בזמן המתירו או בדבר המתירו אבל אנו מסתפקין אם נעשה דבר המתירו בכה"ג לא אזלי' לקולא יעי' שעה"מ פ"י דמקוואות שמשיג וט"ז ס"ט באשה ששכחה אם מלחה תחילה והתיר כי דם שבשלו מדרבנן ועצי אלמוגם סי' שצ"ד כתב יען בנט"י לא שייך למימר אוקמי אחזקתייהו שאין כאן אלא טומאה מספק מקילין אפי' בספק נטלי וצ"ע כי כך גזרו חכמים שצריך ליטול ויש חזקה שלא נטל:

מל"מ פ"ב דמגילה מביא ר"ן בספר עיר אם היא מקפת חומה, הורו הגאוני' שקורין ביום י"ד כיון מן הדין הוי מ"ד ולקולא אלא דלא, אפשר למיזל לקולא דא"כ פטרו בשניהם דבכל יום ויומא איכא למימר שמא אינו חייב מש"ה אמרי' דיקרא ביום בראשון ופטור בשני משום דהוי סד"ר דשמא נפטר במה שקרא בראשון:

ר"ש בפ"ב דמקוואות משנה ב' מביא תוספתא, סני מקוואות של מ' סאה אחד שאוב ואחד כשר' וטבל באחד מהן מטומאה חמורה ועשה טהרות חלויות בשני ועשה טהרות טהורות וכו' בד"א בטומאה חמורה אבל בטומאה קלה אלו ואלו תלויות, וכתב הר"ש השתא מחמירין בטומאה קלה טפי מטומאה חמורה דאטומאה חמורה אמרי' הראשונות תליות ושניות טהורות והיינו טעמא משום דהכא מעיקרא טומאה קלה ה"ל דאם במים שאובין טבל בסוף אכתי טומאה קלה אית ביה שהרי בא ראשו ורובו במים שאובין הלכך שתיהן תלויות אבל גבי טומאה חמירה ספיקא דטומאה חמורה אזלא לה ומספיקא לא מחתינן ליה לטומאה קלה עכ"ל, ומל"מ פ"ט מקוואות הלכה ז' כתב והיא דין מחודש מאוד ע"ש ויש לי צע"ג ממכות דף ד' אר"י אמר רב חביות מלאה מים שנפלה לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו טבילה חיישינן לשלשה לוגין מים שאובין וכו' וכן ככר של תרומה שנפל שם טמא, מאי וכן מהו דתימא התם אוקי גברא אחזקיה הכא אוקי תרומה אחזקיה קמ"ל, ימים שאובין שבא על ראשו ג' לוגין רק מדרבנן, ומדאורייי'

עלתה לו הטבילה, ה' יאיר עיני בתוה"ק, ומובן בזה הדין ביו"ד צ"ח אם נתערב מין במינו ונשפך בעין ואין יכול לשער אם הי' ס' אם הי' לכה"פ רוב היתר והוי רק ספק דרבנן אמרי' לקולא גם שהי' לו חזקת איסר, ובחזקת איסר דרבנן אזלי' לחומרא, ולפי ר"ש מובן כיון שיצא מחזקת איסר דאורייתא כמובן, ואולי כוונת ר"ש דווקא בטבל בשניהם ויצא באחת מחזקת טומאת דרבנן ג"כ, רק חשש דלמא טבל בשניה שהי' שאובה מספיקא לא מחתי' לטומאה דרבנן, אבל בטבל במקוה שהי' כשירה מדאוריי' וספק אם כשרה מדרבנן מוקמי' אחזקת טימאה מדרבנן לא יצא מטומאת דאוריי', וכן כתב לי מחותני הגאון החרי"ף מו"ה עמרם נ"י אבל אחרונים לא כתבי כן:

מג"א בסי' ס"ז בברכת ק"ש אם מסופק אם קרא ק"ש צריך לברך גם הברכות, ובסי' קפ"ד אם מסופק בבהמ"ז צריך לברך גם ברכת בונה ירושלים שהוא מדרבנן כיון ענין דאוריי' ודרבנן באים ביחד לפנינו א"א להחמיר בדאוריי' ולהקל בדרבנן כי יהי' זלזול, ועי' פר"ח בסי' ס"ז בכוי שצריך לכסות דם מספק, אבל לא צריך לברך על הכיסוי יען שספק בעיקר המצוה אם מחויב בדבר ע"ש באריכות, לדעתי הקלושה ההסבר כך כיון שצריך לברך בהמ"ז ואמרי' שלא בירך עדיין ממילא אם לא בירך ברכות ראשונות בודאי לא אמר בונה ירושלים, א"כ יהי' זלזול לדרבנן, ע"כ לא זכיתי להבין מחהש"ק בסי' תל"א כתב נסתפקתי אם עכשיו רוצה לבטל ואז לא יהי' בדיקה דאוריי' כ"א מדרבנן ולא יצטרך להפסיק או כיון שצריך להתחיל לבטל צריך גם להפסיק לבדיקה כי חדא מצוה הוא כמו בבהמ"ז אם מסתפק וכו' צריך לברך גם ברכת הטוב ומטיב ע"ש ודו"ק:

מרדכי פרק החולץ בדין נצוק אינו חבור נחלקו רש"י ורמב"ם מוקי להחמיר וכו' ואע"ג דקי"ל בשל סופרים הלך אחר המיקל היינו היכא דחזינא פלוגתי' דתנאי אבל היכא דלא חזינא פלוגתא דתנאי בהדי' אלא מספקא לן מאי אמר בה קמאי כי הכא דנצוק אזלינן לחומרא אף בשל סופרים וכה"ג אמרו בפסחים דכלהו ד' כוסות צריכין היסבה מספק אע"ג דבשל סופרים הוא, ועי' מראן חיים הנקרא מים עמוקים סי' מ"א:

בספר ארעא דרבנן תמ"ד כתב נראה מרש"י חולין קל"ד דלא אמרי' ספקא דאיסורא לחומרא אלא דוקא בהני דאית בהו מיתה או כרת אבל בשאר איסורים אפי' באיסורי דאוריי' כגון מתנות וכיוצא לא וכ"ש באיסורין דרבנן עכ"ל, ועי' גן המלך אות ס"ח ועי' באות כ"ב, דבר שהוא ספק במלתא דרבנן אם יש בו סרך קדושה אין להקל בו לעשות לכתחלה וראיה מב"י או"ח סי' פ"ג הי' ב' בתים וזימן אחת לבהכ"א וכו' אע"ג דהוי ספיקא דרבנן, דוקא בדיעבד אבל לכתחילה צריך לחוש בדבר, ומסתברא דאין לחוש רק במידי דאית ביה סרך קדושה:

ח"ס א"ע סי' ב' כתב בהלכה למשה מסיני מייתי ר"ש פ"ו מקוואות מ"ז תוספתא דמשמע חינה דבספק הל"מ לא תיקנו חכמים ספיקו להחמיר, אבל הוא נגד פשטיות הש"ס ספ"ק קידושין אימא כך נאמרה הלכה וכו' וכן הקשה ב"י ביו"ד רצ"ד אהטור ע"ש ועי' תשובת חו"י ססי' קצ"ב ע"ש:

מל"מ פ"ד מבכורות דהא דקיי"ל ס"ד לקולא ה"ד היכא דאיני יכול להתברר אבל היכא דיכול להתברר לא אזלי' לקולא משום דלא חשיב ספק כל שיכול להתברר וגדולה מזו כתב רשב"א בתה"ב דאפי' ספק הבא מחסרון ידיעה לא מקרי ספק ואף בדרבנן אזלינן לחומרא, ומביא טיו"ד סי' ק"ץ לבשה חלוק ואינו יודעת לבדוק ע"ש ושעה"מ מקוואות כלל ג' משיג ע"ב ועי' בספר מוצל מאש סי' י"ג:

עי' מל"מ בכורות ופ"ח מאבה"ט וג"וו כלל ח' ס"ס לאיסר גם בדרבנן להחמיר, גם רשדם כתב ספק מחסרון ידיעה לא אמרי' סד"ר לקולא, והקשה בארעי דרבנן אות תמ"ח מערבין דף ח"ה דילמא הלך אזלי ע"ש:

סמ"ג בהלכות מגילה כתב טומטום אינו מוצא לא אח מינו ולא שאינו מינו דשמא אחד זכר והשני נקבה ורא"מ כתב שם אין כאן ס"ס ספק זכר ספק נקבה ואת"ל נקבה גם היוצא נקבה, דס"ס בתרי גופי לא אמרי', וא"ת אפי' את"ל דספיקא חדא הוא מ"מ כיון דמגילה דרבנן היא הו"ל ס"ד לקולא, י"ל כיון דמגלה תקנתא דרבנן היא, כל דתקון כעין דאורייי' תקון, א נמי הא דאמרי' ס"ד לקולא ה"מ בדיעבד אבל לכתחלה לא, ולפ"ז אפי' ס"ס נמי לכתחילה לא, ועי' מוצל מאש סי' י"ג כתב רבים תמוה עליו שהרי כל האיסורים אנו מתירין בס"ס לכתחלה, לענ"ד כוונת הגאון לומר דדוקא לענין איסר לא תעשה שרינן ס"ס אפי' לכתחילה אבל לענין קיום מצות או דרבנן או דאורייי' שהיא עשה כך וכך אין לפוטרו מטעם ס"ס שהרי אפי' באלף ספיקות כיון שיש ספק אחד מני אלף שהוא חייב א"כ הרי לא קיים העשה והרי החיוב מוטל עליו ולכך אין לומר שזה הספק אם הוא זכר יוצא מידי חיובו לכתחילה משום ס"ס וע"ש בהערות, בזה מיושב מה שהקשה בשערי אפרים על גמרא ברכות דף כ' אם נשים בהמ"ז חייבות מדאורייתא מנ"פ להוציא אחרים י"ח, למה לא אמר שנפ"מ אם מסופקת אם בירכה בהמ"ז שאם היא דאורייי' צריך לברך ואם מדרבנן אין צריך לברך, לפי הנ"ל במצוה לא שייך ס"ד לקולא, ועי' ט"א מגילה דף ה' שכתב אין לדקדק דספק דברי קבלה לחומרה מתוספתא שהביא דף ד' דטומטם אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו ואי ספיקו לקולא אפי' טומטם יוציא אפי' איש גמור דלמא איהו נמי זכר הוא אלא ש"מ ספיקו לחומרא, הא לאו מלתא הוא דלטעמך דאפ"ת ספיקו לחומרא, הא אינו מוציא אפי' מינו טומטום כמותו אמאי הא ה"ל ס"ס

שמא זכר הוא ואת"ל נקיבה שמא גם השומע נקיבה, אלא מה אית לך למימר אע"ג דאיכא ס"ס להקל, דלפעמים מתהפך הספק ספיקא לאידך גיסא כגון אם טומטם אחר בא להוציא את זה והאומר למי שמוציאו מחמת ס"ס, ספק שמא המוציא איש ואת"ל אשה שמא גם היוצא אשה, הרי להוציא טומטום אחר אמרת שמא זכר הוא, וכשטומטם אחר בא להוציא אותו מספקו בנקיבה וה"ל תרתי קולא דסתרי אהדדי ע"ש, ועי' תוס' ב"ק דף י"א ג"כ בשלוה כסברה הנ"ל ועי' בגו"ו כלל כ' מביא תוס' הנ"ל תרי קולא דסתרי אהדדי אין הולכין אחריהן והנה בפסחים דף יוד בשני בתים בדוקים וכו, מתירין ס"ס שמא לבית חבירו ואת"ל לבית זה שמא מצה או שמא אכלו וכן להיפך מתירין ס"ס אף שסותרין זא"ז, שאני התם דהם של שני בני אדם ואין משגיחין במה שסותר אחד את חבירו ע"ש אי בעינן שיהי' ב' ספיקות סותרין לגמרי או אף שאחד לבד סותר ובפתג"ד סוף ק"י מאריך בזה ומביא תוס' נדה כ"ז ע"ש, וע' צל"ח ברכות דף ל"ו:

פרט ח סוגיה האומר בני זה ממזר. ספק ספיקא

כתובות דף ט', אר"א האומר פ"פ מצאתי נאמן לאסרה עליו, ואמאי ס"ס הוא ספק תחתיו ספק אין תחתיו [ספק תחתיו משנתארסה זינתה] ואת"ל תחתיו ספק באונס ספק ברצון וכו', מה שרצה רש"י שמדייק משנתארסה זינתה, אולי הכוונה כי תוס' הקשה באשת כהן נקמה על חזקה שכשירה לכהונה, ותי' אדרבה אית לן למימר דהשתא נבעלה דאוקמי אחזקת הגוף שהי' בתולה, והנה ידוע סברת רשב"א אם לא נוכל לאחור כעת קודם השחיטה נטרפה כמו סירכה והוגלד המכה א"כ כבר יצאה מחזקתו כל גבינות שנעשה מחלבה אסורות, ובודאי לא שייך שהי' מזנה תחת החופה עי' שמ"ק א"כ בע"כ קודם נישואין זינתה א"כ כבר יצאה מחזקת הגוף ומקמי בחזקת כשרות לכהן, בע"כ שתוס' אינה סובר סברת רשב"א, ולסברת תוס' לכאורה קשה האיך אמרי' ס"ס ספק אינו תחתיו כיון שיש חזקת הגוף עי' פנ"י שמתקשה בו, ע"כ כתב רש"י משנתארסה זינתה הספק אם זינתה משנתארסה אבל לאחר החופה לא הי' ספק, א"כ כבר יצאה מחזקה כסברת רשב"א א"כ שפיר יש ס"ס:

תוס' הקשה בס"ס נמי תיאסר דספק אונס כמאן דליתי' וצ"ב מאוד כיון דס"ס הוי כמו רוב דספק אחד הוי פלגא ופלגא וא"כ ספק תחתיו הוי פלגא ופלגא הוי אידך ספיקו ספק אונס אע"ג דאונס לא שכיחו הוי מיעוטא אפ"ה מצריפינן מיעוטא לפלגא וה"ל רובא להתירא עי' פנ"י, ושמעתי בילדותו מפה קדוש גאון עולם רבי יחזקאל בענעט אבדק"ק נייטרא ז"ל, כיון שס"ס צריך להפוך, ויתחיל ספק אונס ספק רצון, ואונס לא שכיח והוי מיעוט ואינו עושה מחצה ודו"ק, בזה י"ל מה שהקשה פרי מגדים בסי' שמ"ג על רוקח

שמתיר אשה מעוברת ליכנס לאוהל מצד מ"ס שמא זכר שמח נקבה ושמא נפל, הא מפילות מיעוט נגד רוב כמבואר ביבמות ולא מצרפינן לס"ס ע"ש, ואולי טהרה בלוע מדאוריי' שרי ורק אסור מדרבנן ע"ש בפרי מגדים , ובדרבנן כתב הדג"מ בסי' ק"י לא צריך להפך א"כ מתחיל ספק זכר ספק נקבה ושמא נפל ועושין ס"ס בידים ודו"ק, אבל צ"ע על ט"ז ביו"ד שע"ג שפי' שכהנים גדולים מצוים שלא לטמאת לקטנים משמע רק כהנים ולא ישראלים וכ"ש אשה, מרוקח משמע להיפך:

ש"ך ק"י סקס"ו מביא שיטות אם ס"ס צריך לברר או לא, והקשה ח"ס לשיטה שלא צריך לברר, א"כ האומר פ"פ מצאתי ובא לפני ב"ד אם יחקור הדבר ויברר אומרים לו שלא צריך לברר, א"כ למה תקנו חכמים בתולה נישאת ליום רביעי פרש"י כדי שיבא עדים, ולמה לנו זאת התקנה כדי שיבורר הדבר אם מצד הדין אין צריך לברר, עי' אמרי א"ש א"ע סי' נ"ה ונראה כאשר כתב ישו"י בסי' תצ"ה, ואמרי בינה הלכות שבת סי' ל"א, לחלק בין הנושאים דאמאי באשת כהן שילדה ולד ומת בתוך ל' יום סמכינן ארובא דולד מעליא ילדן, ובבהמה לא סמכינן ארובא, דהיכי דאנו דנין על דבר פרטי שפיר סמכינן ארובא ולא חיישינן למיעוטא, אבל כשאני באין לעשות תקנה כללות צריכין אנו לתקן גם המיעוט, שהרי המיעוט יבא לכלל איסר, א"כ בעגלים אם אנו מתירין כל עגלים קודם שמונה ימים בודאי גם נפלים יבוא לכלל אכילה קודם שמונה ימים לכך החמירו חז"ל לחוש למיעוט ולא סמכינן ארובא, משא"כ באשת כהן דעל אשה זו אנא דנין אם זקוקה ליבום שפיר סמכינן ארובא, וכן אם התירו חכמים דכל הנופלים במשאל"ס נשותיהם מותרות לשוק לכתחילה בודאי הי' מזדמן במשך השנים מכשול שבעלה נמלט וחי, ע"כ תקנו אף למיעט ולא תנשא לכתחילה, אבל אם נשאה לא אסרו בדיעבד בצירף דייקא ומינסבא ע"ש, ע"כ עשאו תקנה בתולה נושאת לתקן גם המיעוט אשר יש בכללות, אבל באדם פרטיי שמצא פ"פ סמכינן על ס"ס והדין שלא צריך לברר:

ונב"י יו"ד סי' מ"ג, מחדש כלל גדול דוקא אם יוכל ברר כל שני ספיקות אז חייב לברר אבל אם רק יוכל לברר ספק אחד ונשאר ספק ואמרי' לחומרא זאת אינו מחויב לעשות מס"ס ספק אחד ע"כ אשה שראתה דם מחמת תשמיש לא צריכה בבעלה ראשון לבדוק ולברר אם הדם ממקור יען שעדיין יהי' ספק שמא אין כוחות שות, ורק בבעל שלישי צריכה לברר ע"ש כי מתוק הוא ובתשובת רעק"א הקשה א"כ לחה צריך לבדק הסכין לאחר השחיטה אם ימצא פגימה עדיין ספק שמא לאחר שחיטה נפגם בעצם וכדומה, עי' סי' ע"ז ונראה שם לא יהי' אסור מצד ספק לבד רק אחרי' בהמה בחיי' בחזקת איסר וכו' וספק אסור מצד חזקת איסר, ונב"י מחדש אם יהי' אסור מצד ספק ודו"ק:

הגאון רבי מנחם ז"ל באמרי אש א"ע סי' נ"ה כתב דאם ס"ס מצד דספק אחד מותר מה"ת נראה צריך לברר, דמרי"ט תי' מה שמקשין על רמב"ם מחולין דאזלי' בתר רוב מפסח ועולה, ותי' דתורה לא התיר ספק אם יוכל לברר, א"כ גם בס"ס היכא דיכולין לברר צריך לברר דאין יכולין לאמיר דספק ראשון מותר מה"ת דהרי בלי בירור אינו מותר מה"ת, אמנם אם הטעם דס"ס מותר מצד רובא י"ל דאינו צריכין לברר, וכן כתב בגו"ו כלל ח' ע"ש, שעה"מ במק"א כלל ג':

המג"א סי' ח' ובסי' תל"ז כתב הכלל כך, חזקה צריך לברר, ע"כ צריך לבדוק ציצית כל יום, ורוב לא צריך לברר, ע"כ לא חיישינן לבדוק על חי טריפות וסמכינן על רוב בהמות כשירות, ורק אם רוב נגד חזקה כמו בהמה בחייה בחזקת איסר עומדת, ורוב שוחטים מומחים הם, גם שרוב עדיף מחזקה, זה המעט שרוב עדיף על חזקה צריך לברר, אם שוחט לפנינו צריך לבדוק אותו, ועי' מחהש"ק ח':

ש"ך סקט"ו מביא מנ"ע כתב אע"ג דאשכחן לקצת רבנן שסמכו להתיר בס"ס אע"פ שאינו מתהפך המחבר לן דהא והא איתא שכל שלא הוברר איזה ספק נולד ראשון ואנן מהדרינן לאספוקו אז בהכרח בעינן שיתהפכו להקל בדבר דאי לא מאי חזית ליפתח בהדין ספק דאידך גריר בתריה, דל לאידך גיסא ונפתח בחבריה דליתה לאחרונה בהדיה וה"ל חס ספיקא ובכה"ג בדאוריי' אזלי' לחומרא וכו' וכתב בדג"מ לפי דבריו שהטעם בדאוריי' אזלי' לחומרא, א"כ לדעת רמב"ם הא דספק דאוריי' לחומרא רק מדרבנן, א"כ יש להקל בס"ס אף שאינו מתהפך:

מל"מ פי"ב בכורים מחדש באיסר כרת לא מהני ס"ס אם הנוסחא של כ"ת שפיר דבכרת לא אחרי' ס"ד לקולא מובן הנ"ל, ועי' פרי מגדים פתיחה להלכות טריפות:

רמ"א בסי' ק"י כתב דמהני ס"ס אפי' הי' לו חזקת איסר, וכתב הש"ך וט"ז, הרב בהג"ה לא קאמר דמתירין ס"ס בחזקת איסר אלא כגון בנשבר הגף דוקא שאין החזקה סותר לס"ס, אבל ס"ס בשחיטה ודאי אין להתיר כיון דהו"ל חזקת איסר ממש והחזקה סותרת לס"ס, ודימה לזה אשה שהיא בחזקת א"א אפי' כמה ס"ס במיתת הבעל לא יועיל כיון שאתה בא להוציא מכלל א"א שהיתה תחילה ע"ש, ופנ"י בסוגי' דפ"פ הקפה על תוס' שהקשה באשת כהן נוקמי בחזקת היתר כשירה לכהונה, תיפק ליה דאיכא ס"ס לאיסורי שתא זינתה תחתיו ואתמ"ל אינה תחתיו אפ"ה שמא זינתה לפסול לה, בע"כ דתוס' סברי דלעולם לא אמרי' ס"ס היכא שהוא כנגד חזקה כיון דחזקה דאוריי' תו לא מקרי ספק כלל כשיטת בעל משאת בנימין הביאו ט"ז וש"ך בסי' ק"י, א"כ קשה על תי' של תוס' דאוקמי על חזקת הגוף דהשתא נבעלה, א"כ מאי מקשה גמרא הא ס"ס הא אינו תחתיו

לא הוי ספק כלל דאוקמי אחזקת הגוף ע"ש שמתקשה מאוד, ואולי י"ל אם הס"ס נגד חזקת כשרות אז נגד כל ספק עומדת חזקת כשרות לא מהני ס"ס נגד חזקה אבל נגד חזקת הגוף עומדת רק ספק אחד אבל ספק באונס אין זה נגד חזקה ושפיר הקשה גמרא ס"ס הוא, אבל חי"ד ופרי מגדים כותבים להיפך דוקא אם ב' ספקות סותרין לחזקה מצרפין הספיקות והוי רובא, אבל אם רק ספק אחד סותר לחזקה ספיקו כמאן דליתא:

פרט ט סוגיה האומר בני זה ממזר

אין לעשות ס"ס בידים:

מג"א תס"ז סק"ב, פר"ח בכללי ס"ס אית ח"י, ונוב"י יו"ד מ"ג, האריכו למעניתם שאין עושין ס"ס בידים, וראיה מאלו טריפות ההיא שרקפא דספק דריסות לא שרינן למכור לעכום אע"ג דאיכא ס"ס שמא לא נדרס ושמא לא ימכור לישראל, וכן בדגן שנטבע וכו' והכל כי זה כמו שמבטלין איסר לכתחילה עי' פרי מגדים ומרי"ט סי' ב' בח"ב, ושיבת ציין סי' מ"ה מביא בשם הגאון רבי דוד דייטש ז"ל שהקשה מתוס' זבחים דף ע"ב ד"ה נתערבו שיכול להסיר מכל אחד מלא סיד משתרי מטעם ס"ס, מבואר שרשאי לעשות ס"ס בידים ע"ש, וחותני מורי הגאון ז"ל תי' גם מה שהקשה לו מורי הגאון כ"ס ז"ל, למה נקט תוס' שיחתך מכל בגדים אם יחתך רק מבגד אחד יהי' ס"ס כמש"כ רא"ש פרק גיה"נ סי' ל"ז [ור"ש פ"ג דערלה ועי' שך ק"ט] בנפל אחד לים מותר מצד ס"ס וצ"ע, ואמר לישב עפ"י תה"ד מובא בש"ך צ"ב, אם יש ספק אז מותר לבטל איסר לכתחילה והנה אם יחתך רק מבגד אחד צריך להתחיל אם נחתך האיסר, את"ל לא נחתך דלמא אין זה הבגד, א"כ הי' האיסר בידים, כי להיפך א"א להתחיל כמובן כיון שלא חתך רק מבגד אחד, אבל אם חותך מכל בגדים יתחיל הספק על כל בגד דלמא אין זה הבגד שנתערב, וכיון שיש ספק אז מותר לעשות ספק שני דלמא נחתך ודו"ק, רק עדיין צ"ע מספק דרוסה למה אסור למכור, לענ"ד נראה רק לעשות ספק השני שמת"כ יהי' מותר זאת אסור לעשות בידים כי זה כעין מבטל איסר לכתחילה, אבל לעשות ספק ראשון בזה לא הותר האיסר כי ספק לחומרא, ורק ע"י ספק שני שיבא ממילא מותר הדבר אין זה כמבטל האיסר בידים, ובבגד אם ילבש צריך להתחיל בספק שמא אין כאן עוד איסר ע"י שנחתך ובזה עדיין לא הותר רק אם יאמר ספק שני שאין זה המלבוש שנתערב וספק זה לא הוה עושה, ולישב קושי' מורי כ"ס ז"ל למה לא די אם יחתך רק מבגד אחד, נראה לישב ואקדים מש"כ השיך ק"י ס"ד בנמצא ביצה אחת ואינו ידוע אם היא מטריפה או מכשרה שאין יכול לאמור ספק שמא נגמרה קודם לכן ואת"ל נגמרה אח"כ שמא אינו מן הטריפה אלא מכשירה, הרי כבר אמרת שמא נגמרה אח"כ א"כ הודית שבא מטרפה ואיך תחזור

ותאמר לא הימנה ע"ש א"כ בשלומה אם נחתך מכל בגדים יש ס"ס על כל בגד דילמא אין כאן עוד שום איסר בתערובות ואתח"ל עוד יש איסר בתערובות דילמא בגד זה לא הי' בו האיסור, וכן להיפך כמובן, אבל אם יחתך רק מבגד אחד, בע"כ צריך להתחיל על בגד שלא נחתך, דילמא אין כאן איסר בתערובות, ואת"ל יש כאן איסר בתערובות דילמא אין זה הבגד, אבל להיפך להתחיל דילמא אין זה הבגד, ואת"ל הוא הבגד א"כ אסור כיון שלא נחתך ממנו, אבל יוכל להשיב עפ"י סברת מנחם עזרי' אשר מובא בש"ך ס"ק אות ט"ו כי צריך להתחיל אם יש כאן איסור כמו ספק אם על כמובן, אבל מה נעשה עם הבגד שנחתך, אם יתחיל ספק אולי נחתך ממנו האיסר, את"ל שלא נחתך ממנו האיסר דלמא אין זה הבגד האסור, הלא כבר אמרת שהי' בו האיסר כמו בביצה שכתב הש"ך ודו"ק היטיב: שעה"ת ח"ג כלל ח' פרט ד' כתב נראה לר"מ דחייש למועט דלא מהני ס"ס להקל באיסר, לרשב"א שכתב ס"ס הוי כמו רוב, ור"מ חייש למיעט, ולפנ"י שכתב לשיטת רמב"ם ס"ד לקולא רק מדרבנן לחומרא. וספק שני הוי ספיקא דרבנן לקולא, לר"מ דסובר בכריתות דף חי דלא בעינן איקבע איסורא ואפי' בחתיכה אחת חייב א"ת בע"כ סובר ס"ד לחומרא ועי' שב יעקב סי' ת"ח, אולם אפשר לומר דמודה ר"ת דמהני ס"ס דהוי כמו רובא דאיתא קמן דספיקות הם קמן וברובא דאי' קמן מודה ר"מ דלא חייש למיעט כמ"ש תוס' יבמות דף קי"ט ועי' בקונטרס הספיקות כלל ו' סק"ז שכתב דס"ס הוי כמו רובא דאיתא קמן:

עט סופר חלק א כלל ו

פרט א המקדש בעד אחד

קידושין דף ס"ה, א"ר יודא המקדש בע"א אין חוששין לקידושין בעי מיניה שניהם מודים מהו אין ולאו ורפיא בידיה וכו', מאי הוה עלה, רב כהנא אמר אין חוששין לקידושין, ר"פ אמר חוששין לקידושין, א"ל רב אשי לרב כהנא מאי דעתך דילפת דבר דבר ממון, אי מה להלן הודאת בעל דבר כמאה עדים דמי אף כאן הודאת בעל דין כמאה עדים דמי, א"ל התם לא קא חייב לאחריני, הכא קא חייב לאחריני, מר זוטרא ורב אדא סבא פליג ניכסייהו בהדי הדדי אתי לקמיה דרב אשי אמרו ליה ע"פ שנים עדים אמר רחמנא דאי בעי למיהדר לא מצי הדרי בהו ואנן לא הדרי, או דילמא לא מקיימא מילתא אלא בסהדי, אמר להו לא איברו סהדי אלא לשקרי [פרש"י הודאת בע"ד כמאה עדים, דכתיב אשר יאמר כי הוא זה, הרי שסמך על מקצת הודאתו, לא קמחייב אחרינא, פרש"י אינו חב לאחרים בהודאתו זו שאין נפסד אלא הוא, הכא קמחייב לאחרינא שקרובותיה נאסרו

בו וקרוביו נאסרין בה]: תוס' לא איברו סהדי אלא לשקרי, מכאן אמר ר"ת דאין צריך עדים לעשות קנין וכו', ועי' במקנה כלל ב', פרט ב' אם קנין אודיתא צריך עדים: רשב"א כתב פרש"י חייב לאחרינא שקרובותיה נאסרות קשיא לי אי הכי גר וגיורת ומי שאין לו קרובים דלא מחייבי לאחרינא נימא הודאת בע"ד כמאה עדים וכו' ומסתברא דה"פ מיחייבא לאחרינא דנאסרה אכולי עלמא בהודאתה זו, מיהו אכתי קשיא מאי מחייבת איכא דמא אית להו עליה ומאי שייכי בה דנימא שהיא חובה להן בהודאתה אטו מי שהודה שמכר שדהו לחברו אינו נאמן ומי קרינן ליה מחייב לאחריני ואפי' לר"נ דאמר המגביה מציאה לחברו לא קני חברו ויהיב טעמא משום דהוי תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים שאני התם דהוי כהפקר וזכות הכל עליה ונמצא זה כמחייב לאחרים שהיו יכולין לזכות בה בלא רשות אבל כאן שאין לאדם זכות עליה ואין אדם זוכה בה אלא מדעתה מאי חב לאחרים איכא, ועוד אפי' במקום שחב לאחרים כל כיוצא בזה שהיא יכולה לחוב עכשו להן בפנינו בעל כרתן נאמנות היא במה שהיא מחייבת בהודאתה משום מגו, כדמשמע פ"ק דמציעא דאמרי' התם תצא שובר אמר רבה ש"מ איתא לדשמואל דאמר המוכר שטר חוב לחברו וחזר ומחל כלומר וכיון דאפשר למחול לבעל נאמנת במגו וה"נ לא שנא, וי"ל דגבי ממון דאי לאו דכתב רחמנא אשר יאומר כי הוא זה דמיניה גמרינן הודאת בע"ד, הו"א דלעולם לא תיהייתא מלתא אלא בסהדי משום דכתיב ע"פ שנים עדים או שלשה עדים יקום דבר אלא דאתא כי הוא זה וגלי לן דיקום דבר במקום דאיכא חובה לאחריני כתיב והלכך עדיות דכתיב בהו דבר ע"כ לצד ממון שיש בו חובה הוקשו ולא לצד ממון שאין בו חובה ולומר דלא מקיימא להו מלתא אלא במקיימי דבר ומשום דאית בהו כעין חוב לאחריני אקשינהו לצד ממון דאית ביה חובה, ולא שתהא חובתו של זה כזה, דזה חב ממש וזה אינו חב ממש כדאמרן ותדע לך דאלו חב לאחרים ממש אע"ג דאמר כזה וכזה הי' ובפני עדים הי' והלכו להם למ"ה אינו נאמן, ואלו הכא אי אמרה נתקדשתי בפני שנים והלכו להם לת"ה או שמתו נאמנת דאנן לא קפדינן אלא שתתקדש באפי סהדי וכיון דאמרה דהכי הוה נאמנת דהא לא מחייבי ממש לאחרינא ומיהו עיקר מלתא לא מקיימא אלא במקיימי דיבר והודאתה כחו שאינה אע"פ שהיא נאמנת שנתקדשה לו כנ"ל עכ"ל, וריטב"א כתב דמחייב לאחרים פי' לחייב הבא עליה חייב מיתה הילכך לא מהימנא: פנ"י כתב תמיה לי טובא דלקושטא דמילתא הך דדבר שבערוה עיקר מילתא לא כתיב לענין קידושין אלא לענין עדות דבר כדכתיב כי מצא בה ערות דבר לענין דלא מחייב לגרשה אלא בעדות ברורה שזינתה והתם ע"כ לא איירא קרא אלא כשהיא מכחיש משא"כ אם שניהם מודים ודאי חייב לגרשה, א"כ

תו לא מצינן למידרש הך ב"ש כלל לענין שניהם מודין כיון דפשטא דקרא לא מצינן לאוקמי בכה"ג, א"כ אכתי בקידושין נמי מנ"ל לאוקמי הך ג"ש גופא לענין שניהם מודין דלא תהני לגבי דנפשייהו מיהת וכו' אלא דהא לא מהני בקידושין אף בשניהם מודין ממילא אתיא לן מסברא דכיון דעיקר ענין קידושין היינו לאסרה אכולו עלמא בהקדש דליקו עלה באיסר וחזקת אשת איש והכא כיון דלענין לחייב לאחרינא לא מהני הנך קידושין לפי שאינן יודעין כלל מקידושין והיא בחזקת פנויה לגבי אחרינא מג"ש דדבר דבר כדפרישית דכל לאפוקי מחזקת קמייתא בעינן שני עדים דוקא דומי' דממון, ממילא דלא הוה קידושין כלל אף לגבי דנפשייהו שאין קידושין לחצאין ע"ב, ועי' בכתובות סי' ל"ו שמאריך וקצה"ח סי' רמ"א ע"ש: בתשובת בית יוסף סי' יו"ד ראיתי איזה דברים חדשים ואעתק בקיצרר הקשה דאי ילפינן דבר מממון היאך ס"ד למימר דחוששין והלא כלל גדול הוא שאין דבר שבערוה פחות משנים וכו', דליכא למימר דכי אין דבר שבערוה פחות משנים היינו דוקא להתיר אבל לאסור לא אמרי' דבפ"ק כתובות אר"א אין האשה נאסרה על בעלה פחות משנים משום דהוי דבר שבערוה ונראה דמדאוריי' ודאי אין חוששין משום דהוי דבר שבערוה אבל מדרבנן בעו אי חוששין כיון דשניהם מודים ולישנא דחוששין הכי משמע אלא קאמר מקודשת ש"מ דמדאוריי' לא מספקא להו כלל דאינם קידושין אלא מדרבנן וכו' ועוד נראה דאפי' מדאוריי' ובהא פליגי דמר סבר לא שייך הכא למילף דבר דבר מממון דס"ד דלא קרוי דבר שבערוה אלא דבר שהוא עכשיו ערוה והוא גם כן קודם לכן ערוה ל"ש לאיסור ל"ש להתיר, אבל דבר שאינו עכשיו ערוה ונתרצה לעשותו ערוה כגון הכא שהיא פנויה ובע"א נחוש לקידושין לא מקרי דבר שבערוה ולכך לא שייך הכא למילף דבר דבר ממון, ומ"ס דבקידושין איתעבידא ערוה דבר שבערוה מקרי וכו' ואח"כ מחדש דמאי דאמרי' המקדש בע"א אין חוששין לקידושין היינו בדליכא אלא ע"א לבד אבל אם יש שני עדים שראו הקידושין אע"פ שלא ראתה היא אלא האחד ה"ז מקודשת לדברי הכל עכ"ל, ולא זכיתי להבין כיון שלא ידעה שיש עוד עד תוכל לאמור משחק אני כיון שידעה המקדש בע"א אין חוששין לקידושין וצ"ע: המחבר סי' כ"ז כתב א"ל הרי את אשתו זקוקתי וכו' מקודשת אם הבינה דבריו, וכתב אב"מ משמע דאפי' אין העדים יודעין אם הבינה, כל שהיא אומרת שהבינה הוי קידושי ודאי, וקשה דהא הוי כמקדש בלא עדים, ואפשר כיון דעיקר קידושין מצד המקדש כמ"ש הר"ן בנדרים שהתורה אמרה כי יקח איש אשה ולא אמר כי חלקת וכו' א"כ עיקר דבר שבערוה מצד הבעל הוא ולכן לא בעינן עדים אלא לגוף הקידושין ששמעו מן המקדש אבל רצון האשה לא בעי עדים וסגי בהודאתה עי' שו"מ ח"ד סי' ל"ז, ומר"י צאהלן סי'

רמ"ז הקשה על ב"י קמ"ח שכתב שגם היא צריכה לראות העדים, מה לנו ולכוונתה כיון שהוא רואה ובעל לשם קידושין, ר"ן ורשב"א לא כתבו אלא שהוא צריך שיראה את העדים אבל היא לא הוזכר כלל, הובא באמרי בינה גב"ח סי' כ"ט:

גיטין דף ב' ע"א נאמן באיסורין, תו וא"ת מנ"ל דע"א נאמן, וי"ל דילפינן מנדה, וא"ת א"כ אפי' אתחזק איסורא, וי"ל דאינה בחזקת שתהא רואה כל שעה וכשעברו שבעה טהורה ממילא ולא אתחזק איסורא וגם בידה לטבול, ורמב"ן כתב וי"מ משום דכתיב וספרה לה, וק"ל התם אתחזק איסורא שאפי' פירסה נדה עמו במטה סופרת לה וכו' אלא שאני התם שמתוך שנאמנת על עצמה נאמנת על בעלה אבל בשאר עדיות לא, אי נמי התם א"א וכו': כתובות דף כ"ג ע"א נתקדשה וע"א אומר לא נתקדשה וכו' כתב השמ"ק תיפק ליה ע"א בקידושין אינו כלום, אעפ"י שאמר שנתקדשה בפני שנים, יש מתרצים ר"פ לטעמי' דאמה המקדש בע"א חוששין וכו' וא"ת תיפק ליה ע"א בהכחשה אינו כלום אפי' ר"פ מודה שאין חוששין לו, וי"ל דמיירי שזרק לה קידושין זה אומר קרוב לו וז"א קרוב לה ע"ש ותה"ד סי' הי"ב: גיטין דף נ"ד הראש הקשה על רש"י שסובר בידו נאמן משום מגו, ובס"ת משמע דאם הס"ת ביד הסופר נאמן אעפ"י שכבר נכתב ואין בידו לקלקל ע"ש וטוב גיטין מאריך ותוכן דבריו דרש"י סובר דאתחזק והוא בידו נאמן להתיר משום דבידו מגרע החזקה וה"ל כלא אתחזק, ע"כ נאמן להתיר, אבל לאסור לא אהני לן מה דאינו נגד החזקה דאף בלא אתחזק אינו נאמן לאסור מטעם שכתב הפנ"י דה"ל ממון דאינו נאמן בכל ענין ולכך צריך לטעמו דמיגו ואף דבממון בעי עדות ולא מהני ע"א אף ע"י מגו, מ"מ לפמ"ש ר"ן פרק האומר בסוגי' דיש לו בנים נאמן בידו לעשות מעשה נאמן אף נגד חזקה ואלים משאר מיגו דכל כה"ג ה"ל כעדים ע"ש, ודוקא הבעלים מצי למימר כל כמינך לאסור להפסיד ממון שלי אבל לכ"ע הו"ל דין ע"א באיסורין לאסור עליהם כדעת מצאתי כתוב שמביא ב"י אמנם כל זה אם אינו נגד החזקה מדינא נאמן ע"א אי לאו טעמא דהפסד ממון מש"ה בעי הכחשת בעלים דוקא, אבל נגד חזקה ממש אם נאמר גם להתיר אינו נאמן, ה"ה לאסור אף לאחרים שהרי אין הטעם דאינו נאמן משום הפסד ממון וזה פשוט וכו' ושאל ס"ת ביד מי אם כבר יצא ס"ת מידו א"כ הו"ל איתחזק היתרא כיון שיצא ממנו בתורת כשר כמו שהוכיח ש"ש [ש"ו פ"ז] דהוא חזקה אלימתא טובא מה שהוחזק בהיתר וכיון שכן כל עדותו עתה נגד החזקה שאין בידו לגרעה עוד דבהא ודאי אין עדותו מועיל גם לאחרינו ע"ש, ובשו"ת ח"ר רס"ב מסביר יותר עם סברת תב"ש פי' זי סקכ"ט בנאבד הסכיון ויצא בחזקת היתר ופר"ח הקשה ומה בכך שיצא בהיתר כיון שנמצא אח"כ פגומה, וכתב שמצינו בכתובות דף כ"ד אר"י אתם

בחזקתכם במה הייתם אוכלים בקדשי גבול, פרש"י גדולה חזקה שאין ב"ד יכול להוציא דבר מחזקתו ע"ש: רמב"ם פ"ד מק"פ השוחט פסח על בני חבורה וא"ל לאחר זמן את פסח ששחטתי עליכם שלא לשמו שחטתו אם הי' נאמן להם סומכין עליו ואם לאו שורש הדין שאינו נאמן והרוצה להחמיר על עצמו ה"ז משובח ויבא פסח שני, וראב"ד משיג, וכ"מ מביא תוספתא פ"ד ע"ש ושו"מ ח"ר סי' רס"ג, הקשה מתנ"ע אם הי' מבני חבורה אז נאמן מתוך שנאמן להפסיד עצמו וכו', ע"כ מיירי שאינו מבני חבורה א"כ אין אדם משום עצמו רשע כמש"כ מרדכי אם אמר אזכרות כתבתי שלא לשמן כוונה רק סתמא ולא כיון לשמה דאל"כ אין אדם מ"ע רשע, ול"ש שרוצה לעשות תשובה כיון שאינו מבני חבורה ע"ש:

פרט ב המקדש בעד אחד

ריף כתב אר"נ אמר שמואל המקדש בע"א אין חוששין לקידושין ואפי' שניהם מודה וכן הלכתא, וכתב בשל"ג נראה בעיני אם הוחזקו באותן הקדושין ועומדין בחזקת איש ואשתו אע"פ שאין להם עדי קדושין ולא עדי ייחוד שלא נתייחד בפני עדים הכשרים להם הואיל ומוחזק במקומן בחזקת איש ואשתו הרי חזקה זו כמו עדות ברורה גמורה: רמב"ם פ"ד מאישות ה"ו, המקדש בע"א אין חוששין לקידושיו ואע"פ ששניהם מודין ק"ו למקדש שלא בעדים, ולח"מ מביא תה"ד דאם אחר ע"א בפני ובפני חברי קידש דחוששין לכ"ע, וקשה על זה א"נ מה הקשו בגמרא מההיא דאומר לאשה קדשתך נימא דהתם איירי שאמר ע"א בפני ובפני חברי קדש כיון דחוששין בהא לכ"ע, ועי' רמב"ם פ"ט הלכה ט"ז:

טור סי' מ"ב כתב, המקדש שלא בעדים ואפי' בפני ע"א אינם קדושין ואפי' שניהם מודים בדבר ובספר המצות כתב שחוששין לקדושין להצריכה גט, וכתב רמ"א יש מחמירין אם מקדש לפני ע"א אם שניהם מודים אבל אם אחד מכחיש העד אין לחוש וב"ש כתב בשם הב"ח, אם אחד מכחיש ואומר שלא הי' קידושין כלל אז זה שאמר כדברי העד שהי' קידושין צריך לחוש. אבל אם אחד מכחיש ואמר שהי' קידושין אלא כוונתו הי' לשחוק אז אף השני אין צריך לחוש ע"ש, ועי' ט"ז:

ראש אלו מגלחין סי' ע"ט מביא שיטות אם מתאבלין עפ"י ע"א ומסיים והא דע"א נאמן באיסורין הני חילי לסמוך עליו להתיר דגמרי' תן וספרה לה לעצמה אבל להחמיר לא מחמירין עפ"י ע"א:

רשב"א בקידושין כתב, ד"ה אמר אביי א"ל ע"ת אכלת חלב וכו' מי דמי החם לא איתחזק הכא איתחזק איסור א"א אלמא בכל דבר דלא איתחזק איסורא ע"א נאמן, הלכך לאסור

את המותר דליכא למימר דאיתחזק היתרא דלא אמרינן ליה בשום דוכתא ע"א נאמן בין שתק בין אמר איני יודע, וההיא דניזקין טעמא אחרינא אית ליה דמשום פועל דחזקתו משמר פעולתו מלטמא ומלפגל הוא דאמרי' דכשאינו בידו לא מהימן וכו' וראב"ד מביא ראיה דע"א בעלמא מהימן באיסר מדאמר התם גבי מטמא המדמע בשוגג פטור כדי שיודעהו אלמא מהימן ע"ש, מש"כ רשב"א דליכא למימר חזקת היתר מתקשים בו אחרונים מ"ש איסור מהיתר, גם להיתר יש חזקה עי' בשעה"ת:

מרדכי פיק דחולין, תימא איך איש אחד נאמן על השחיטה הא אמרי' היכי דאיתחזק איסורא ע"א לא מהימן ועוד מאחר שהשוחט אחר שנשחט לאו בידו, וי"ל בפי' רא"ם הא דאמר ע"א אינו נאמן היינו באנשים ריקם אבל בע"א מהימן יכשר סמכינן עילויה וכו' אבל לפי' ר"ת דפי' מה שהי' כבר בידו לא צריכי לכולי האי, ולרבינו ברוך נראה כיון דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן לא בעינא תרי אע"ג דאיתחזק איסורא ע"ש, בימי בחרות הקשה לי הבחור המופלג מו"ה חיים בנו של האי גאון רבינו מר"ם שיק ז"ל, האיך מפרנס המרדכי גמרא בגיטין שהקשה מכהן גדול ודו"ק:

פנ"י פ"ב דחולין כתב לישב, דע"א לא מהימן דוקא היכא דחזקה לא איתרע כלל שלילי דברי עד הי' דבר ברור כודאי איסור כגון טבל קונמות וכו' מה שאין כן הכא לענין שחיטה דמעשים בכל יום שסומכים אפי' על נער או נערה שהולכין לשחוט ואומרין שנשחט ע"פ שוחט מומחה ולא אמרי' כיון דאיתחזק איסורא בעינן תרי כיון דאפי' בלא דברי עדותן כבר איתרע לה חזקת איסור טובא ומידי ספק לא יצאה אם נשחטה כהוגן או נתנבלה וא"כ הו"ל כחתיכות ספק נבילה או סימן דקי"ל בפשיטות דע"א נאמן בהם כנ"ל נכון בעזה"י עכ"ל:

ב"י קכ"ז מביא מצאתי כתוב משפ"ר ת"ת דע"א שאמר נתנסך יינך ומכחישו או שאמר איני יודע אינו נאמן נראה דהיינו לבעה"ב ובני ביתו דוקא שמפסידו מתון להם אינו נאמן אבל אחרים לא כל כמינייהו לסמוך על הכחשה דבעה"ב דע"א נאמן באיסורין:

ד"מ מביא אם הי' היין של שותפים וע"א אמר נאסר היין שלכם ואחד מכחישו ואחד שותק זה ששותק אסור בו וזה שמכחישו מותר בו וכן שאר ב"א מותרים בו אע"פ שאין יודעין להכחישו:

פנ"י גיטין דף ה' ד"ה רש"י בתרי סגי דלהוי סהדי דאמר שליח בפני נכתב עכ"ל ואע"ג דבכה"ג הוי עד מפי עד כיון דקושטא דמילתא רוב בקיאין הן ותו לא מקרי איתחזק איסורא ומדינא ע"א נאמן באיסורין ומש"ה אשה נאמנת לומר בפני נכתב וא"כ עד מפי

עד נמי כשר כדאיפסק הלכתא דעד מפי עד כשר בבכור וה"ה לכל איסורין שאשה כשרה לה:

ש"ך קכ"ז סקי"ד מביא נמ"י ר"פ אשה רבה מביא ריטב"א דוקא בעדות דבר ערוה דבעינן שנים והאמינו לזה שאומר שמת כשנים אבל באיסר דעלמא דסגי בחד כיון שלא האמינהו אלא כחד כי אתא אחרינא ומכחיש היי הכחשה כחד לגבי חד עכ"ל, דלא כמריק שורש ל"ג שפסק בשוחט שנאמן כשנים, אבל המחבר בסי' א' פסק כמריק וכן בטור ח"מ מ"ו, ונראה ראיה מסוף סוטה גבי ע"א שראה ההורג וכו' ואפשר לומר דעת ריטב"א דודאי היכי דגלי לן קרא דע"א נאמן הו"ל כתרי דהא התורה האמינתו כשנים, אבל היכי דלא גלי לן קרא אלא דמסברא אי מתקנת חכמים הוא נאמן כה"ג אינו חשוב כשנים אלא בעדות אשה חז"ל האמינהו לחד כתרי אין דבריו של אחד במקום שנים, ובעגלא ערופה ילפי' מקרא דלא נודע ע"א נאמן, וה"ה בשבועה דגלי קרא שע"א קם לשבועה ע"ש, ועי' שמ"ק כתובות דף כ"ב ד"ה בכל מקום שהאמינו תורה ע"א:

אם ע"א נאמן נגד חזקה עשוי להשתנות נראה מירושלמי מובא בתוי"ט יומא פ"ג הרואה אומר ברקאי הקשה האיך ע"א נאמן ותי' עבידי לגלויי ע"ש משמע בלא זה אינו נאמן ודו"ק אמרי בינה שחיטות סי' ג' מתקשה בו, [ע"ש בירושלמי אפי' אשה נאמנות שנולד התינק למול בשבת, ושמ"ק כתובות דף ע"ב מביא שיטות אם נשים נאמין באיסורין] ועי' תוס' קידושין דף פ"ד בני זה בן י"ג שנה תימא הא אע"א נאמן באיסורין, וי"ל כיון דסופו ליגדל עשאוהו כדבר שבידו, ועי' בחרם שיק ח"מ קמ"ז:

ש"ש ש"ו פי"ט הקשה היכא נאמנות אשה לומר טמאה אני לך כיון דכל נשים בחזקת טהרה לבעליהן ווסית לאו דאוריי' ואין ע"א נגד חזקה מהימן ותי' מצד שויא נפשה ח"א, דוקא לאפוקי נפשה מבעלה כתב הר"ן סוף נדרים שאינה נאמנות כיון דהיא משועבדת לבעלה אבל לומר שראתה נדה אינה מפקעת מבעלה ע"ש פרק ז' שהקשה למה נאמנת לומר שאין דם זה מן המקור כיון רוב דם מן המקור ע"ש:

כתובות דף כ"ב אם יש עדים שהי' א"א אינה נאמנת, וכתב הפנ"י אבל אם מת בעלה ודאי חוששין לקדושי שני דשויה אנפשיה חתיכה דאסורי, וקשיא לי לשיטת הסוברים דע"א שהעיד שמת בעלה נאמן מדאוריי' ומצאתי סמך בספרי פ' שופטים לא יקים ע"א באיש, אבל קם הוא לעדות אשה להשיאה ד"ר יודא, והא דאסקינן ביבמות משום עגונא הקילו רבנן היינו שלא להחמיר מדרבנן, ולשיטתם ע"כ צ"ל דהא דקי"ל אין דבר שבערוה פחות משנים היינו לאיסר דוקא כגון בעידי טומאה אבל להתיר ע"א נאמן ואפשר דה"ט דמקדש בע"א אין חוששין לקידושין דע"א אינו נאמן לאיסר אבל להתיר נאמן, וא"כ

תקשי דברי טור קנ"ב שכתב בההיא דמשנתינו שאם נתקדשה לאחר אינה צריכה גם ממנו, ואמאי הא מדאורייי' נאמנת להתיר עצמה דכל היכי דע"א נאמן אפי' הבע"ד בעצמו נאמן, ולמאן דס"ל דטעמא דע"א נאמן בעגונא מדאורייי' היינו משום דדייקי ומינסבא וא"כ שייך האי טעמא אפי' בגירושין כדמוכח בשמעתין בתוס' ע"ב, לדעתי הקלישה שרק לאמור מת בעלה ע"א נאמן להתיר גם שהוא דבר שבערוה אבל לא בענין אחר אם הוא דבר שבערוה, עפ"י מרי"ק סי' ע"ב, שסובר כפשטות הלשון בגמרא ריש בגיטין איתחזק איסר וגם דבר שבערוה אבל דבר שבערוה ולא איתחזק נאמן ע"א ע"ש, ותוס' בכתובות דף כ"ב הקשה בחטאת קאי ותי' אשה דייקי ומינסבא תרעי חזקה, א"כ אין כאן חזקה עם דבר שבערוה, ע"כ עד אחד נאמן מדאורייי' ודו"ק, עי' תשובת רעק"א סי' קכ"ד: בסי' קכ"ז מבואר כל שבידו נאמן, לרש"י הטעם משום מגו ולראש משום בעלים ונפ"מ אם נתן לו יין מבושל עי' ש"ך ואדמ"ו בכ"ס יו"ד פ"ב כתב הא דנאמן משום דבידו נראה להסביר בטוב טעם כיון דבמקום דליכא חזקה מנגדתו נאמן, לכן כל שבידו לעשות כמו שרוצה ליכא חזקה דהוא כמו שהי' דהא לפנינו שחפץ ורוצה שיהי' אסור שבידו לאסרו שוב ליכא חזקת היתר דהרי בידו לשנות הוי כחזקה שעשוי להשתנות ונסתלקה החזקה ממילא נאמן ככל עד שנאמן היכא דלא איתחזק איסורא, ודבר זה למדתי מתורתו של מריק שרש ע"ב שכתב כל שבידו הוא כלא איתחזק והוי כפלגא וכיון דע"א נאמן היכא דלא איתחזק לכן נאמן ג"כ באתחזק והוא בידו אלו דבריו ז"ל עכ"ל הזהב:

פרט ג המקדש בעד אחד

ריטב"א כתב לענין שטר קידושין שהוא בכתב ידו בלבד איכא מ"ד דלא מהני כלל דהא מחייב לאחריני ואין דבר שבערוה פחות משנים ובגיטין דמהני לדין תורה היינו משום דלא מחייבי לאחרינא או משום דכתיב וכתב לה דמשמע אפי' הוא עצמו, אבל רבינו אומר בשם רבו ז"ל דכתב ידו כ"ק עדים דמי ומש"ה כשר בגט מדאורייי' ואע"ג דאין דבר שבערוה וכו' ה"ה דמהני לשטר קידושין דהא איתקש אהדדי ומינה גמרינן שטר קידושין ע"ש: רשב"א יבמות דף ל"א כתב בגיטין מהני כתב ידו היי טעמא אי משים דלא מחייב לאחרינא או משום דכתיב בהן וכתב לה אבל לא בקידושין ע"ש [ועי' תוס' גיטין דף ד' בגירושין חייב לאחרים שאסורה לכהן ע"ש] ונתיבות סי' ל"ו כתב מה שהקשה רשב"א קידושין דף ס"ה דגט שכתב בכ"י כשר בלא ע"ח וע"מ ואם קידש בשטר שנכתב בכ"י פסול בלא ע"מ, לפמ"ש הדברים כפשטן, בקידושין דחב לאחריני אין לו נאמנות בכת"י נגד אחריני ממילא גם גוף הקידושין בטלין כמ"ש הפנ"י אין קידושין לחצאין, משא"כ בגט דנאמן בכת"י נגד אחריני מטעם בידו כמו בעל שאמר גרשתי נאמן מטעם

בידו וממילא גם גוף הגירושין קיימין ע"ש עי' שואל ומשיב ח"ד סי' קנ"ח: ר"ן כתב בשם רמב"ן קדשה בשטר שהוא כתב ידו אעפ"י שאין עליו עדים מהני כשהיא מוציאתו כאלו יש עדים בדבר דמי דהא לשוייי שטר לא בעינא לעדים לדידן דקי"ל כר"א דאמר עידי מסירה כרתי, ובגירושין נמי אע"פ שהוא דבר שבערוה מהני בדיעבד דהא כתב בכתב ידו ואין עליו עדים הוא אחד משלשה גיטין פסולין שאם נשאת הולד כשר והכא נמי אם קדשה בשטר כזה מקודשת ע"ש, ורמב"ם פ"ג מאישות כתב אם כותב על נייר הרי את מקודשת לי ונותנה בפני עדים וכתב במל"מ ואם חתמו בעדים ונתנה לה בינו לבינה עי' בלח"מ, ואם כתב בכתב ידו הרי את מקודשת לי וחתם בו ונתנו בינו לבינה עי' בתשובת מהר"ם סי' נ"ב איכא מ"ד שהיא מקודשת, ואיכא ח"ד דאינה מקודשה, ואיכא מ"ד דהוי ספק מקודשת, כתב בנת"י פרק ד' אחין ומובא ברמא סי' ל"ב כתב בכ"י ואין עליו עד מקודשת מספק:

פרט ד המקדש בעד אחד

ע"א נאמן לברר מיעוט מרוב:

קידושין דף ס"ג קדשתי את בתי ואיני יודע למי קדשתיה ובא אחד ואמר אני קדשתיה נאמן, וכתב הר"ן ואע"פ שאין דבר שבערוה פחות משנים וע"א דמהימן לומר מת בעלך היינו טעמא משום דאיהי דייקי ומנסבא ומתוך חומר שהחמרת עליה בסופה והכא ליתיה להאי טעמא, התם הוא להוציאה מחזקתה אבל זה שמעמידה בחזקתה אלא שאומר שנתקדשה לו נאמן, וכתב הפנ"י אכתי קשיא לי דניזל בתר רובא דעלמא שלא נתקדשה לזה אלא לחד מרובא דעלמא וא כ למאי דמספקא ביבמות דף פ"ט באיתחזק איסור דאפשר שאין ע"א נאמן כיון דאיתחזק איסור לא מהימן נגד החזקה ולא מהני חזקה דאין אדם חוטא ולא לו כ"ש דאין להאמינו נגד הרוב דקי"ל רובא וחזקה רובא עדיף וכו', ונראה דהא לא מהימן ע"א נגד חזקה היינו דוקא היכא שבלא דברי העד הוי חזקה גמורה ולא איתרע כלל דחזקה כי האי דלא איתרע כלל ודאי עדיף מרובא משא"כ במקום ספק בלא דברי העד דאיתרע חזקה שפיר סמכינן אעד אחד, וה"ה לגבי הרוב כיון דאיכא מיהא מיעוטא המסייע לדברי העד ואינו אלא כמברר המיעוט מתוך הרוב, בזה נתישב לי ממעשים בכל יום שלוקחין בשר ממקולין ע"פ עדות הטבח אעפ"י שידוע שיש לו בשר טריפה מרובה מכשירות ע"ש ובק"א ועי' נמ"י יבמות פ"ח שכתב על גמרא לא איתחזק איסר פרש"י בההיא חתיכה מכאן ראיה דבבית מקולין שהיה שם טריפה וכשירה וע"א אמר חתיכה זו כשירה היא נאמן אע"ג דאתחזק איסר במקום זה כיון דבחתיכה עצמה לא אתחזק אסורא ע"ש] ועי' פנ"י כתובות דף י"ב כתב קשיא לי אמאי

איצטרך קרא לאהודרי אבידה בסימנין ת"ל דבלא"ה מדרינן בטביעת עין כיון שטוען ברי, וי"ל דהמוצא מצי למימר דלאו ממנו נפל אלא מרובא דעלמא ואע"ג דאין הולכין בממון אחר הרוב, היינו להוציא מן המוחזק דוקא משא"כ הכא דלא הוחזק ועוד דלמ"ד דברי ושמא ברי עדיף ס"ל נמי דהולכין בממון אחר הרוב ופלא כי זה רק מברר מן הרוב, ומצאתי בח"ס א"ע ח"ב סי' קמ"ד הקשה מה שייך רובא דעלמא לכאן, בשלומא רובא דעלמא בתולה נושאות מתנגד לברי אלמנה נשאתיך אבל הכא אין הרוב מתנגד להברי דידענו דרק אחד מרובא דעלמא אבד חפץ והברי לא בא להתנגד להרוב אלא לברר מי הוא אותו יחיד מרובא דעלמא ע"ש:

עי' בפנ"י כתובות דף נ"ג מתני' וכן שני אנשים וכו' אלו נאמנים וכתב רמב"ם דהא דע"א נאמן היינו בתרומה דרבנן אבל בדאוריי' צריך עדים ותמה עליו הר"ן בשמעתין דהא קי"ל ע"א נאמן באיסורין, ולענ"ד דהא דע"א נאמן באיסורין היינו דוקא היכא דלא איתחזק איסר, משא"כ באיתחזק בעינן שנים, וק"ל רובא וחזקה רובא עדיף, והכא נמי רובא דעלמא לאו כהנים נינהו וכל דפריש מרובא פריש כנ"ל טעם רמב"ם עכ"ל, ועי' ח"ס שם סי' ב' כתב לישב סתירת פנ"י בשלומא בקדשתי את בתי וכו' והרי אנו יודעים שאחד קידשה ולא יותר ובא זה לברר ולומר שזה הוא ודומה לבשר שאנו לוקחים ממקולין שיש בה רוב טריפה והקצב מהימן לומר שזה מכשרה, אבל לאפוקי הכא, נהי יודעים אנו שעכ"פ איכא מיעוט כהנים וא"א זולתם מ"מ אפשר דליכא אלא אותן שנתבררו לנו ושידועים במקומם הם המיעוט כהנים ולא יותר ואלו לא הי' יודע שום כהן בעולם ואנחנו יודעים שעכ"פ מיעוט עולם כהנים נינהו ובא ע"א המכיר ויודע מי הם הכהנים נאמן לברר המיעוט מתוך הרוב, אך אחר שיש לנו כהנים מבוררים בעולם ואפשר דליכא תו אלא הני וזה המסופק לנו הוא מרוב העולם אין העד הזה כמברר מיעוט מתוך הרוב כי מאן לימא לן שיש עוד מיעוט ברוב דילמא כל הרוב ישראלים נינהו וה"ז כמעיד על דבר חדש נגד הרוב ולא מהימן והוא ברור לענ"ד ואין כאן סתירה עכ"ל הזהב, והנה פלא שגדולי אחרונים לא הביאו תוספתא פ"ה מפסחים ראיה לפנ"י, חמש חבורות שנתערבו פסחיהן נאמן אחד מבני חבורה לומר פסח זה אחד של אותה חבורה הוא, וזה נגד רוב, ועי' חתן סופר בסוגי' רוב וקרוב אות פ"ו מש"כ לישב:

ש"ש ש"ו פיו כתב כלל חדש, הא דע"א נאמן נגד רוב ולא נגד חזקה היינו לפמ"ש בתשובת הג"מ להלכו' אישות סי' ג' גבי שליח שקידש ורצה לומר הרי את מקודשת לפלוני ואמר לי ואח"כ אומר שטעה בדיבורו וכתב דנאמן דע"א נאמן באיסורין והא לא מקרי אתחזק איסורא אלא היכא דאף לדברי העד הבא להתיר האיסר מכאן ולהבא מודה

הוא דמעיקרא אסור הי' ע"ש, וחתיכה שנתערב בין החתיכות לא הוי רובא אלא למאן דלית ליה ידיעה והכרה איזו היא, אבל להמכיר ויודע שחתיכה זו שומן אין זה מעיד נגד הרוב וכו' לפ"ז נראה דהא דע"א נאמן נגד הרוב הייני ברובא דאיתא קמן דאינו רוב אלא ע"י תערובות, מש"ה במקולין דאע"ג דרוב טריפות כיון דהעד שנודה לו זו הכשירה ואין בכלל התערובות א"כ לפי דברי העד אינו בכלל הרוב כלל, אבל ברובא דליתיה קמן כגון רוב בהמות אינו טריפות ובא ע"א ואמר שנמצא מחט בחלל הגוף נראה דאין ע"א נאמן להעיד נגד רוב, מה שטבח נאמן שנמצא טריפות משום דמקרי בידו ע"ש, ולא זכיתי להבין הא מבואר בסי' מ"ח קטן אינו נאמן שמצא מסמר משמע גדול נאמן, וגם האיך אשה נאמנות שלא בא אורח בזמנו נגד רוב שאורח בזמנו בא, ועי' במרים שיק יו"ד סי' י"א מה שהשיב לי, ועי' נב"י א"ע סי' ס"ט כתב להיפך, שכתב ק"ו מה רובה דרצון שהוא רובה דליתי' קמן אמרת שאינה נאמנת לומר נאנסתי, בהמות ששחט הקצב ונטרפו רובן כהוא רובה דאיתא קמן למה יהי' נאמן והרי מעשים בכל יום להתיר אלא ודאי שע"א נאמן באיסורין להתיר אף נגד רוב ואף דליכא חזקת היתר ע"ש, [על קושי' שאשה נאמנות שלא בא אורח כנשים, נראה לי יען שיש לה חזקת טהרה גם שרובה וחזקה רובה עדיף בזה ע"א נאמן, אם חזקה מסייע לע"א נאמן לכ"ע נגד רוב] ועי' כ"ס יו"ד סי' פ"ב:

מקנה דף ס"ג כתב, פנ"י כתב דכל ספק שלא הי' חזקת איסור ברור כיון דאיכא נמי היתרא נאמן ע"א, וצ"ע דהא מדאיצטרך קרא בעגלה ערופה דע"א נאמן שראה את ההורג כדאי' ב"פ בתרא דסוטה והיינו משום קורבא אע"ג דקורבא לא עדיף מרוב תשמע דוקא הכא דגלי קרא הא אי לאו הכי לא הי' ע"א נאמן בזה אף דלא הי' חזקתו ברור וצ"ע, לענ"ד לישב עפ"י ש"ך בסי' קכ"ז סקי"ד היכא דכתב התורה בפירש שע"א נאמן כמו בסוטה ובעגלא ערופה אז הרי הוא כשנים ועד אמר ראיתי ההורג ואחד מכחישו הרי הוא כשנים ע"ש ע"כ גלי קרא שנאמן אבל אם הי' נאמן בלא גילוי קרא יען שמברר המיעוט מרוב אז הי' אחר יכול להכחיש אותו ודו"ק:

פרי מגדים סי' א' במ"ז, הקשה בחש"ו ששחטו ואחד רואה מהימן לבעי תרי דאין ע"א נאמן באיסורן היכא דאיתחזק איסורא אם לא שבידו ובחש"ו ואחד רואה דאין בידו איך נאמן וכו' ועוד נגד הרוב ודאי אין מהימן דרוב מעשיהן מקולקלים ומנ"ל דע"א כה"ג נאמן, ונראה לי אף דבידו לא מהימן כל שהוא הפך הרוב דהא דבידו מהימן יליף לה משחט בן הבקר דכתיב לשון יחיד או מכהן המקריב כשש"כ רש"י חולין דף יו"ד ד"ה

ע"א, זה דוקא בחזקה ולא נגד הרוב אף שבידו ע"ש, ועי' ס"ט שהקשה האיך אשה נאמנת לומר שדם באה בלא הרגשה נגד רוב דמים באים בהרגשה:

פנ"י פ"ק גיטין אימר דאמרינן ע"א נאמן באיסורין כגון חתיכה ספק חלב ספק שומן, לרמב"ם דספק מותר מן התורה א"כ מה צורך לנאמנות של ע"א ע"ש, ובשו"ת אמרי אש יו"ד צ"ח כתב ע"א אינו נאמן באיתחזק איסורא היכא דאיתחזק איסורא בהאי חתיכה לאפוקי היכא שאינו בא רק לברר איזה חתיכה איסורא ואיזה מותרת והיינו מטעם הנ"ל דאם היינו מחזקין בחתיכה זו שהיא חלב או באשה שהיא א"א העד המתיר סותר החזקה אבל בתערובות החתיכות איסור בהיתר אין העד מתיר כלל שגם לאחר עדותו נשארה אחת אסורה ואחת מותרת ובזה סרה קושי' פנ"י על רמב"ם ולא חילק הגאון בין אתחזק באותה החתיכה לאתחזק שאר החתיכות איסור בלבד כמו תתיכה אחת משתי חתיכות דוודאי מדאוריי' לחומרא וע"א נאמן דלפי הנ"ל אם יש רוב חתיכות איסור ומיעוט היתר נאמן העד לומר זו היתר וע"א איננו סותר הרוב בעדותו וזה דלא כמ"ש הפנ"י בקידושין בסוגי' דע"א עכ"ל, ועי' נמ"י ורשב"א יבמות דף פ"ז, מש"כ רש"י על הכא לא איתחזק איסורא בהאי חתיכה, מכאן ראיה דבמקולין שהי' שם טריפה וכשרה ואמר לן ע"א חתיכה זו היא כשרה נאמן אע"ג דאיתחזק איסורא במקום הזה כיון דבחתיכה עצמה לא אתחזק איסורא והיא מעשים בכל יום דאל"כ במקולין שיש שם נבלה לא יקנה שם בשר אלא בעדים ע"ש:

פרי מגדים בפתיחה כוללות סדר הנהגות לשואל, אות ד הט"ז בסי' י"ח כתב אם אירע הוראה בשחיטה לא יורה לעצמו כמו בכור דאיתחזק איסורי, ונדה להורות לעצמו י"ל דלא איתחזק מקרי שדמיה פוסקין וכו' כללא דמילתא חזקה ואין בידו אסור להורות לעצמו וכו', מריש הוי קשה לי' איך נאמן המורה ביחיד באי"ה כה"ג בחזקה ואין בידו, ומ"ש מעדות דחיישינן שמא ישקר, ונגד חזקה אין אדם חוטא ולא לו, יש חזקה דאיסורי ע"ש:

פרט ה המקדש בעד אחד

רמב"ם בעד אחד הוחזק האיסור:

פט"ז בסנהדרין כתב, אינו צריך שני עדים למלקות אלא בשעת מעשה אבל האסור עצמו בע"א יוחזק כיצד אמר ע"א חלב כליות הוא זה, כלאי הכרם הם פירות אלו, גרושה או זונה אשה זו, ואכל או בעל בעדים אחר שהתרה בו ה"ז לוקה אע"פ שעיקר האיסור בע"א בד"א שלא הכחיש העד בעת שקבע האיסור אבל אם אמר אינו חלב זה וזו אינה גרושה ואכל או בעל אחר שהכחיש אינו לוקה עד שיקבעו האיסר שני עדים, שתק בעת שהעיד

העד ה"א בקביעות האיסור, ואחר שעבר והתרו בו טען להכחיש העד אין שומעין לו אלא לוקה, יכתב הכ"מ ממ"ש רבינו ואחר שעבר משמע שאם טען להכחישו קידם שעבר הוי הכחשה ע"ש, גם נראה מלשונו שרק זה שהכחיש אכל או בעל אינה לוקה, אבל אם אחר אכל ובעל לוקה כי לאחרים הוחזק האיסור, וראיה למצאתי כתב אשר מביא ב"י קכ"ז, ודו"ק:

פ"ג משגגות אמר לו ע"א חלב היא זה ישתק יחזר ואכלה בשגגה מביא חטאת ואם התר' בו לוקה עליו אע"פ שעיקר העדות בע"א, בפ"ט מנזירית כתב נהג נזירות כפ"י ע"א ושתה יין או נטמא והתרו בו ליקה אעפ"י שעיקר הנזירות בעד אחד, ועי' ירושלמי פ"ח נזירך אמר לו אחד חלב הוא והתרו בו שנים ליקה ועיקר עדותו לא בעד אחד הוא, איל אחד נזיר והי' נוהג בנזירית על פיו ושתה יין וניטמא למתים והתרו בי שנים לוקה עיקר עדותו לא בע"א היא ע"ש:

פנ"י קידושין ס"ג ובק"א איבעי להו מהי לסקול על ידו, ר"ת אמר אין סוקלין, וכ"פ רמב"ם פ"ב מאישות שיקשה על רמב"ם שכתב בסנהדרין שאין צריך שני עדים וכו' אמאי קאמר ר"ח אי' סוקלין הא כבר היקבע האיסר עפ"י האב קודם שבא עליה בזנות דאל"כ פשיטא דאין סוקלין וכו' ותי' דרמב"ם איירי אף בלא דברי עד כבר איתרע חזקת האשה בכה"ג ע"א נאמן כמו ספק חלב ספק שומן, משא"כ באב שאמר קדשתי את בתי שהי' בחזקת פנוי ואין דבר שבערוה פתוח משנים רק גזה"כ שאב נאמן ואין לך בו אלא חידושי שחדשה תורה שנאמן לאסרה משא"כ לקטלא לא הימניה רחמנא ע"ב, לכאורה מש"כ שאב נאמן מגזה"כ למה לא יהי' נאמן מצד שבידו, אבל עי' תוס' ישנים כתובות דף כ"ב שהקשה למה לי קרא שאב נאמן ותי' אין בידו כל כך שמא לא ימצא אדם שיקדשנו מיהו אם אמר על בתו בוגרת קדשתיה כשהי' קטנה אינו נאמן:

וש"ש ש"ו פי"ב מביא קושי' פנ"י על רמב"ם, וכתב הא דפליגי אמוראי רבא אמר אין סוקלין ורב אסי אמר סוקלין פלוגתי זו אינו אלא באומר האב קדשתי את בתי קודם שזנתה דלאחר זנות רב אסי מודה דאין האב נאמן ליסקל על ידו [פלא דאין כאן התראה] אלא דמיירי באומר קודם זנות אלא דמיירי בלא הוחזקה שלושים יום דאם הוחזקה שלושים יום ע"י אמירת אב גם רבא מודה דסוקלין על ידו דהא אפי' הוחזקה ע"י עצמן סוקלין כמ"ש רמב"ם פ"א מא"ב באיש ואשה שבאו ממדה"י ע"ש, מכ"ש באב שהוחזק על ידו באשת איש שסוקלין על ידו לפ"ז הא דכתב הרמב"ם דאין סוקלין עפ"י האב היינו דוקא בלא הוחזק וכה"ג בע"א נמי כל זמן שלא הוחזק עפ"י העד אין סוקלין על ידו, וכיון דע"י ע"א נמי אין סוקלין עד שיוחזק כמ"ש רמב"ם בסנהדרין אבל האישור

עצמו בע"א יוחזק, וע"י האב נמי סוקלין כשהוחזק א"כ תו ליכא סתירה וקושי' בדברי רמב"ם ע"ש:

שמעתי מאדמ"ו הגאון כ"ס ז"ל דבר נפלא על רמב"ם כי רמב"ם נקיט חלב זה, אי אשה זו משמע שיש ספק בלא עדותו וכן כתב הפנ"י, א"כ לשיטתו שספק מותר ורק ע"י עדותו של ע"א אסור. א"כ נתקבל ופעל עדותו לאסור, א"כ גם אם אח"כ אכל אי בועל אשה זו חייב כי הוחזק מכבר עדותו, אבל לשיטת ראשונים שספק אסור, ולא פעל עדותו כלום כעת כי גם בלא עדותו אסור, ולא שייך לאמור שנתחזק ע"י עדות לחייב אח"כ ודו"ק היטיב: אם יבמה נקרא דבר בערוה וע"א אינה נאמן, נב"י ח"ר כ"ד מביא מרדכי פרק מצות חליצה שכתב היתר יבמה לשוק היא ערוה ואין פחות משנים, והג"מ פ"ד מאישות דחליצה הוי דבר שבערוה, ונב"י כתב דלא הוי דבר שבערוה שהרי אינה לא במיתה ולא בכרת, ועי' אמרי א"ש סי' צ"ו, ומנ"ח בהשמטות סי' תקצ"ט ומר"ם שיק א"ע קמ"ז:

קידושין דף ס"ד בני זה בן י"ג שנה ויום אחד וכו' נאמן לנדרים וכו' אבל לא למכות ולעונשין, תוס' נאמן דע"א נאמן באיסורין, תימא הא אין נאמן אלא בדבר שבידו, וי"ל כיון דסופו ליגדל עשאוהו כדבר שבידו, מיהו קשה מה איריא אב אפי' אחר נמי, וי"ל דאב דייק טפי לדעת שניו לפי שעליו מוטל להודיעו לאחרים ולכך לאב עשוהו כבידו ולא לאחרים, ועי' במרי"ט בחידושיו אם הוחזק לגדול ע"פ אביו ואח"כ בא על ערוה בפני עדים חייב מיתה כיון שבשעה שאמר שהוא גדול עדיין לא נתחייב מיתה הרי הוחזק אם עבר שום עבירה למה לא יתחייב מיתה הא למה זה דומה לאיש ואשה שבאו ממ"ה וכו', ועוד ביבמות דף ל"ט ואשתמודנא דהדין פלוני אחוהי דמיתנה וכו' וכתב רב אלפס דההיא שעתא לאו אמילתא דאסורה קמסהדי אלא גילוי מילתא בעלמא הוא, ובירושלמי דסוטה אמר לו אחד חלב הוא והתרה בו שנים לוקה עיקר עדותו לא בעד אחד הוא:

פרט ו המקדש בעד אחד

עדות מיוחדת באישות:

ריף גיטין דף ע"ג מביא תוספתא ראוה שנים שנתיחדה עמו צריכה גט שני, אחד בשחרית ואחד בין הערבים זה הי' מעשה ואמרו אין מצטרפין וכתב הר"ן אע"ג דלגבי ממון קי"ל דהלואה אחר הלואה והודאה אחר הודאה מצטרפין לגבי אישות דשייך בדיני נפשות בבת אחת בעי להו ועי' ב"י ח"מ סי' ל' הבאתי [פרט] ועי' רשב"א בזורק דף פ"א, מסתברא כגון שראה הוא את העדים אבל אם ראהו אותו ואינן נראין לו אינה צריכה גט לפי שאדם

יודע שהמקדש שלא בפני עדים אע"פ ששניהם מודים אינה מקודשת הילכך כשבעל זה לא לשם קידושין בעל אלא לשם זנות בעלמא עי' שו"מ ח"ד סי' קנ"ח שמאריך על ר"ן הנ"ל שמדמה לדיני נפשות שמבואר בקידושין דבר דבר מממון שמחייב לאחרינא ועדות מיוחדת מחייב בממון, ועי' נטע שעשועי' פי' ס"ח:

רשב"א קידושין דף מ"ג, קדש אשה בפני שנים ולא אמר להם אתם עדי ה"נ דלא הוי קדושיה קדושין, ודוקא בשקדשה בפני עדים שהם אצלם והיא מרגשת בהן אבל הכמין לה עדים אחורי גדר לא דדלמא אי ארגישה בהון לא מקבלנא קידושין אלא השתא דסברא דליכא סהדי קבלתן משום דמידע ידעה דהמקדש בלא עדים אין חוששין לקדושין ורצתה לשחק בו, וכ"כ הריטב"א ע"ש, וכן פסק המחבר בסי' מ"ב אם עדים רואים ואינם נראים לו או לה אינה צריכה גט, וכתב הרמ"א ודוקא שאומרה שכיוונה לשחוק בעלמא אבל אם מכחשת שקבלה כלום והעדים מעידים שקבלה שוב אינה נאמנת לומר לשחוק כוונתו והוי קידושין, וכתב הב"ש בח"מ השיג על דין זה ופסק אפי' אם הם מוכחשים מעדים מ"מ כיון שלא ראו העדים לא הוו קידושין וכתב הטעם כי אנן סהדי דלא קבלה לשם קידושין, ומרי"ט כתב אפי' הי' כוונתם לשם קידושין לא מהני, ואם הי' הקידושין לפני עדים פסולים והם לא ידעו דעדים הם פסולים ועדים אחרים כשירים ראו ג"כ מרחוק הקדושין והם לא ראו את העדים אלו, י"ל דתלי' בשני טעמים הללו לטעם שכתב הח"מ הוי קידושין כי כוונתם הי' לשם קידושין כיון דלא הי' יודעים דהם פסולים אבל לטעם מרי"ט אף בכה"ג לא הוי קידושין, ועי' באב"מ:

רמ"א בסי' י"א כתב ב' עידי כיעור מצטרפין אע"ג דראו זה אחר זה וכיעור דחזה האי לא חזא האי, ע"א בדבר מכוער לאו כלום הוא, וכתב ב"ש מצטרפים, אע"ג בקדושין וביחוד אין מצטרפין שאני קידושין כיון דראו דליכא עדים אלא ע"א לא היו מתכוונים לשם קידושין ועי' סי' קל"ג מביא הב"ש כתב הב"ח אם מסרו בפני אחד וחזר ומסר בפני אחד אם הגט פסול צ"ע, ומביא ט"ז שכתב לפוסקים שמקדש בע"א הוי קידושין, י"ל גט בפני ע"א הוי גט ע"ש, ומנ"ח סי' תקצ"ט ביבום אחד רואה יחוד בבוקר ואחד בערב מהני שהם אינם צריכין לראות את העדים ע"ש עי' רמ"א קל"ד, ורמ"א קמ"א סעיף ס':

ב"ש סי' ל"ג כתב על מחבר שפסק א"ל בפני שני עדים ה"א מקודשת לי בביאה זו ונתייחד עמה בפניהם ה"ז מקודשת וכו' וכתב ב"ש ה"ה לפני ע"א אם אין מכחישים אותן למאן דחייש לקידושין לפני ע"א ח"ס ק"א כתב תוספתא דמייתי ליה ריף ראו שנים שנתיחדה עמו צריכה גט, אחד אינה צריכה גט, וקשה לי אמאי לא פשיט בקידושין המקדש בע"א דאין חוששין לקידושין מהך תוספתא, ותו קשה לר"פ דס"ל חוששין

לקידושין, וניחא לי דהתם הייני כיון דהיה רק עידי יחוד בעלמא לא חיישינן לע"א נהי ב' עדים אמרי' הן הן עידי יחוד וכו' בע"א לא אמרי' כן אבל לעולם בע"א המעיד בקידושין ממש אפשר חוששים לקידושין עכ"ל, לדעתי הקלושה לחלק בענינים עפ"י ח"ס סי' פ"ב שכתב כ"ע לא פליגי דבעי' דבר דבר ממון אך הש"ס מסופק במי שקידש בפני ע"א ומודים לו שקדשו בפניו ושהי' כוונתם לקידושין ממש וא"כ הרי הימנוהו עליו כבי תרי שהרי אין קידושין פחות משנים והם קידשו בפניו הרי הימנוהו כבי תרי דבממון נמי המאמין עליו ע"א הרי הוא חשוב כתרי והא מספקא לש"ס שניהם מודים מאי ע"ש א"כ לא קשה מתוספתא כי שם לא האמינוהו רק במקרה שלן שם וראה הייחוד, ושפיר כתב ב"ש כי קאי שאמר לע"א שמייחד עמה לקידושין, ועי' נב"י ח"ב סי' ע"ה:

בספר מודעא ואונס מביא קושי' מגאון מר"ם בדברי ז"ל, לתוס' בסנהדרין דלא אמרי' פ"ד מרצין לאונס בפלוני רבעני לרצוני רק שלא רבע אותו אלא לאיש אחר א"כ עד השני מעיד שרבע לו הא היי עדות מיוחדת שע"א מעיד שרבע לאיש אחר וע"א מעיד שרבע לו, וגאון המחבר ז"ל משיב לפי מרדכי פ' חזקת הבתים בסוגי' דנסכא סי' תקכ"ח, דבאיכא ע"א שמעיד כמוהו אדם משים עצמו רשע, ואפי' לרבא שאמר גבי רבעני לרצוני א"א משים עצמו רשע, הכא דאיכא ע"א פסול לנפשי' וכן הדין התם ברביעה אם הי' ע"א עמו פסול עכ"ל, ופלא שרבא אמר הוא ואחר מצטרפים עמו ע"כ צ"ל דכוונתו שעד השני יודע שרבע לאיש אחד אבל אינו מכיר אם רבע לזה העד השני שלא ראה את הנרבע פנים אל פנים כ"א בריחוק מקום א"כ אינו מעיד שזה הוא הנרבע ברצון ושפיר שייך אאמע"ר כיון דליכא עד שמעיד שהיא הי' הנרבע ברצון, וז"כ המרדכי אם הי' ע"א עמו ר"ל עמו ממש שהי' יודע שהוא הנרבע ברצון הי' פסול, לפ"ז אין כל אחד מעיד על אדם אחר ולא הוי עדות מיוחדת עכ"ל:

פרט ז המקדש בעד אחד

אם ע"א יכול לחזור ואם מהני אמתלא:

אלקים ראיתי עולים בעלי קרנים מנגחים ימה וצפונה בזה ואסדרם כיד ה' הטובה עלי, גל עיני ואביטה נפלאות מתורתיך:

כתובות דף ע"ב, מאכילתו שאינו מעושר, ה"ד אי דידע נפריש אי דלא ידע מנא ידע לא צריכא דאמרה ליה פלוני כהן תיקן לי הכרי ואזיל שייליה ואישתכח שיקרא, וראש מביא ירושלמי שהכל בעדים כי אין הכהן נאמן להפסיד כתיבתה, אבל ר"ן מביא רמב"ן שכהן נאמן וכן הדין בכל עד מפי עד אם בא האחד ואמר דשקרא הוא אין השני האומר משמו נאמן ע"ש, וכן פסק המחבר בסי' י"ז ס"ח אם ע"א אמר לאשה מת בעליך אינה

צריכה שוב לעדותו אלא באה לב"ד ואומרת מת בעלי אבל אם בא העד שאמרה בשמו מת ואמר שלא אמר מת לא מהימנא, וכתב הח"מ יש להסתפק אם יכול לומר העד הראשון שקר הגדתי לך וכבר כתב הר"ן בתשובה סי' מ"ז אף שהגדתו מועלת חוץ לב"ד מ"מ אם אמרו אח"כ תבודין היינו נאמנים, אך יש לפרש דברי הר"ן דמיירי כל זמן שלא העיד העד השני בפני ב"ד אבל באמת אין סברא לחלק דמה תועיל העדת העד השני שלא יוכל העד הראשין לחזור מדבריו וא"כ כל עד מפי עד צריכה האשה לחקור היטב שלא יחזור העד הראשין מעדותו ויאמר שקר הגדתי עכ"ל, וכתב הב"ש כוונתו דרך עצה טובה שתחקור שאל תבא לידי מכשיל אבל ע"פ הדין אין חוששין שמא יחזור הראשין ויאמר שקר הגדתי, ועי' ב"ש קט"ו סק"ד ועי' שלט"ג פרק האשה שהלכה, אמר לה ע"א הולכת לב"ד ומתרת עצמה ע"פ אותו העד שהעיד לה ואע"פ שהעד כופר אח"כ עדותו לב"ד ואמור שאינו יודע העדות כמבואר בפרק שבועת העדות עכ"ל, וכתב הבית מאיר הב"ש מביא בשם ש"י דהראשון יוכל לחזור ולומר שקר הגדתי לך, א"כ ק"ק למה לא תהא נאמנת להכחישה במגו דשקר הגדתי לך, וי"ל דלא חשוב מגו לעשות עצמו רשע במעיד שקר ואף חוץ לב"ד ע"ש: כ"ל תשובת ר"ן בסי' מ"ז, תחלה אני דן על מה שאמר העד הראשון תחלה חין לב"ד שהיתה זקוקה ליבם אם יש לסמוך עליו במה שהעיד בב"ד ששמע שמת זה זמן רב מי אמרי' כיון דבעדות אשה אינו צריך שיעיד העד בב"ד הרי עדותו חוץ לב"ד כאלו העיד בב"ד וכי היכי דבעדות שנתקבל לפני ב"ד אמרי' כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד והכי נמי בעדות זו כיון שהגיד חוץ לב"ד שוב אינו חוזר ומגיד אפי' בב"ד או דלמא אפ"ה כל שלא העיד בב"ד חוזר ומגיד בב"ד אע"פ שמכחיש דבריו ראשונים לכי שאין אדם מדקדק בדבריו בשה שאיחר חוץ לב"ד, ומסתברא הכי קושטא דמילתא שאפי' בעדות אשה אעפ"י שהגיד חוץ לב"ד חוזר ומגיד בב"ד שאעפ"י שמכחיש דבריו ראשונים ויש ראיה לזה מאותה ששינו העדים שהעידו בין לטמא בין לטהר בין לרחק בין לקרב בין לאסור בין לזכות בין לחיוב אם עד שלא נחקרה עדותן בב"ד אמרו מבדין אנו הרי אלו נאמנים אם משנחקרו עדותן בב"ד אמרו מבדין היינו אין נאמנים הרי שכללו כאן כל מיני עדויות אפי' אותן שאינן צריכין שיהי' נעשין בפני ב"ד שהרי שנינו בין לאסור בין להתיר ואפ"ה אמרי' שאעפ"י שהעידן בכ"ד כל שלא נחקרה עדותן עדיין יכולין לומר מבדין אנו לפי שאין העדים מעידים עד שעת גמר עדותן בב"ד וזו ראיה שאין עליה חשובה עכ"ל וכתב ש"ש ש"ו פי"ד מבואר אפי' באיסר והיתר דלא בעי עדותן בב"ד מ"מ כל שלא נגמרו עדותן בב"ד חוזר ומגיד בלא אמתלא אם עדים בשטר יכולין לחזור ולאמור מבודין היינו עי' במקנה כלל י"ט פרט ג' באריכות:

תוס' אי דידעי וכו' דיכולה לומר משחקת הייתי, וכתב הפלאה ר"ל שסמכה על זה כשיבא לאכול תאמר לו ששקר אמרה לו, אע"ג דקי"ל בעדים כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד והעדות הראשון קיימא ואם באו עדים והזימו עדותן ראשונה נפסלים אפי' שחזרו בהן קודם הזמה, א"כ הכי נמי כיון דע"א נאמן באסורין ואינו יכול לחזיר בו אחר כ"ד והוא יכול לאכול ע"פ מה שאמרה לו תחלה שהוא מתוקן וממילא כיון שהוא יודע שלא הי' מתוקן כיון ששקר אמרה לו שוב אינה נאמנת ואינו יכול לסמוך עליה עוד וכו' מ"מ כיון שהיא אומרת שהי' אומרת לו שלא יאכל אין יכול להפסידה כתובתה ע"ש ובדף כ"ב כתב ע"א שאמר שלא בפני ב"ד אע"ג דנאמן יכול לחזור ע"פ אמתלא, ואפשר י"ל בע"א באיסורין שאמר שלא בפני ב"ד נאמן כשיש לו מגו אפי' בלא אמתלא ע"ש:

חו"ד קפ"ה כתב אמרי' בקידושין דף ס"ג אמר רב אסי מודינא אם אמרה נתקדשתי דאין סוקלין דלאב הימניה רחמנא ולא לדידה פרש"י דלענין איסור הוא מטעם שוי' הנפשי' ח"א ולא מטעם נאמנות ע"ש, ובגיטין דף ב' כתבו התוס' דכל הנאמות באיסורין מנדה ילפי' דכתיב וספרה לה, והנה נראה ברור דבכל מקום דהימנא רחמנא לע"א דלא מהני אמתלא להיות חוזר ומגיד כמבואר בח"מ כ"ט גבי ע"א לשבועה דאינו חוזר ומגיד אפי' באמתלא וכן בעד סוטה וא"כ נראה דה"ה בע"א באיסורין כיון דהימניה רחמנא אין יכול להיות חוזר ומגיד אפי' באמתלא דמ"ש מע"א לשבועה דאינו חוזר ומגיד, ועוד ראיה מרמב"ם פט"ז מסנהדרין באמר ע"א חלב זה ואכלו לוקה ואי הי' מועיל אמתלא לחזור ולהגיד לא היינו לוקין דהתראת ספק הוא כמש"כ רמ"א בתשובה סי' ב' דאינו מועיל אמתלא בהוחזקה נדה מהא דלוקין עליה, ונראה דאף דלא מהני אמתלא במקום דהימנא רחמנא לע"א כגון בסוטה ובשבועה, אבל יכול לומר מבודה היותי כמש"כ הר"ן וכו', א"כ נראה הא דכתב רמב"ם דלוקין על איסר שהוחזק בע"א היינו כשהעיד בב"ד דאין יכול לחזור בו אבל כשהגיד חוץ לב"ד אף דנאמן מ"מ כיון דיכול לומר מבודה הייתי הוי התראת ספק ואין לוקין וכו' ומסיים אמתלא אינו מועיל רק נגד שויא אנפשי' ח"א מה שאין כן בדבר שהוא מטעם נאמנות הנוגע לאחריני אז ודאי אפי' אמתלא איני מועיל או דאין צריך אמתלא ע"ש באריכות:

ש"ש ש"ו פ"ח מביא רבינו פורבנצי מחלקין נאמנות האב מנאמנות דידה ומשום דלדידה לא הימנה רחמנא ומש"ה באומרת אשת איש אני נתנה אמתלא נאמנות כיון דאינה אלא משום דשויא אנפשה ח"א, אבל אב דהימניה רחמנא הרי הוא כשנים וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד אפי' ע"י אמתלא, אמנם נראה מוכח דאפי' היכא דהימניה רחמנא מהני אמתלא, מכתובות דף כ"ב באשה שאמרה טמאה אני וחזרה ואמרה טהורה אני מהני

אמתלא, ואשה נאמנות מן התורה דכתיב וספרה לה, מוכת ע"כ לא אמרי' כיון שהגיד וכו' אלא בהגדת שני עדים ובהו כתיב אם לא יגיד ונשא עונו דבעי הגדה בפני ב"ד ושוב אינו חוזר ומגיד אבל העדאת ע"א באיסורין דלא בעי ב"ד ומש"ה אפי' אומר בפני ב"ד יכול לחזור אם נותן אמתלא, ובט"ז יו"ד ל"ט בהא דבודק אמר שלא כסדרן ואחד מכחיש ע"ש, משמע דהגדת ע"א באיסורין בעי ב"ד דוקא ולא נהירא דהא ילפי' ע"א באיסורין מספרה לה וספירתה לאו בפני ב"ד, וכן כתב תשבץ דע"א נאמן באיסורין אע"ג שאומר חוץ לב"ד עדותו חשוב כשנים, ובא"ע סי' ד' סעיף כ"ט כתב הרמ"א שאב שאמר על בנו שהוא ממזר וחזר אח"כ ונתן אמתלא לדבריו נאמן מזה נראה דס"ל לרמא דאפי' היכא דהימניה רחמנא דהא אב נאמן על בנו שהוא ממזר ואפ"ה חוזר ומגיד באמתלא ע"ש, ובפ"י האריך בע"כ מש"כ רמב"ם בסנהדרין איסר עצמו יוחזק עפ"י ע"א מיירי שהוחזק שלושים יום כמש"כ רמב"ם פ"א מא"ב באיש ואשה שבאו אם הוחזקו שלושים יום ע"ש: קצה"ח ל"ח, כתב בשנים שהעידו שנתנסך יין והוזמו חייבין עדים לשלם ככל עדים זוממים אע"ג דכתיב כאשר זמם לעשות באחיו והני אין מחייבין אותו כלל אלא על היין מעידין וראיה מפ"ק סנהדרין פלוני רבע שורו והוזמו משלמין דמי שור לבעלים ע"ש, וכתובות משיג רק בדבר שצריך עדות בב"ד כגון הריגת שור אבל באיסורין אפי' במקום דצריך ב' עדים מ"מ לא צריך הגדה בבד"י לא חידשה תורה דין הזמה, ומשובב משיג שצריך עדות בב"ד, ועי' מנ"ח סי' ל"ז באריכות גם שצריך ב"ד אין זה דין רק הוראה כיון דלא שייך גמר דין ע"ש, אם בע"א בממון שייך הזמה ומביא ראיה מרמב"ם פכ"א מעדות בא ע"א שזינתה אחר סתירה והוזם משלם כתובה, לדעתי הקלושה שם האמינו התורה כשנים אבל חקירת קצה"ח אם מחייב שבועה רק מתוך שי"ל משלם אם הוזם העד פטור ועי':

מר"ם שיק ח"מ סי' ה' כתב לענ"ד פשוט דכל היכא דסגי בע"א לא בעינן דו"ח כמו בע"א באיסורין דיליף מן וספרה לה דפשיט דלא בעינן דו"ח ה"נ ע"א לחייבו קרבן ואפי' לחייב שבועה נראה פשיט דלא בעי דו"ח ועדות שאילה"ז ע"ש ונב"י ח"ר ע"ב:

תשובת רמ"א סי' י"ב ע"א ששלח עדות בכתב אין בו ממש כי מפיהם ולא מפי כתבם ואפי' לר"ת דמהני עדות כזה, לא קאמר אלא כשנחקר עדותו בב"ד עפ"י אותו הכתב, אבל בנדון דידן שקודם שנחקר העדות בב"ד חזר העד בעדותו והעיד לפני ב"ד שכל מה שענה תחילה הוא שוא וכזב פשיטא שאין בזה ממש דלא עדיף מאלו שמענו דבריו ראשונים מפיו דיוכל לחזור בו כל זמן שלא הגיד בב"ד ע"ש, עי' תשובת פני אריה סי' פ"ה:

פלס חיים בסוגי' דלשמה מאריך בחו"ד הנ"ל וכתב בשלמא בדבר שצריך לגוף העדות ב"ד אז צריך גם להגדה בב"ד, אבל בדבר שאינו בגוף העדות דבר שצריך ב"ד אז הוה לפני אותו איש שבא לו העדית כמו הגדה לפני ב"ד, ואשה שאמרה לבעלה טבלתי ועכשיו חוזרת אינה נאמנות אפי' באמתלא דע"א נאמן באיסורין אם הגיד לבעלים, רק באומרת טמאה אני מהני אמתלא כי לא קבלנו דבורה מתורת עדות גם בתורת שווי' אנפשה ח"א הי' אסורה לבעלה ע"ש באריכות:

פרט ח המקדש בעד אחד

אם יבום צריך עדים:

מל"מ פ"ב מיבום כתב נסתפקתי בהא דקי"ל דבין בשוגג בין במזיד קנה אי בעי הביאה זו עדים דומיא דקידושין דעלמא דקי"ל המקדש בלא עדים אין קדושיו קדושין או דלמא כי היכי דגזרת הכתוב הוא ביבמה דאפי' שהי' שניהם שוגגים או אנוסים ואפי' הי' היא ישנה קנה, הכי נמי נימא דביבמה אפי' דליכא עדים קנה, וראיתי בשלט"ג ס"פ בית שמאי שכתב בשם ריא"ז וז"ל וכן נראה בעיני שאם לא כנס היבם יבמתו ולא נתייחד עמה בעדים ושניהם מודים שבעל בלא עדי יחוד לא נקנית לא באותה ביאה קנין גמור ואינו יכול לפוטרה בגט בלא חליצה שכשם שקדושין וגרושין צריכין עדים כך יבום וחליצה צריכים עדים עכ"ל, וערוך לנר יבמות נ"א מביא תוס' ראש שכתב ג"כ שצריך עדים וכן משמע מתוס' שם וריטב"א קידושין דף י"ב:

וישש"ש פ' בית שמאי סי' כ"ה כתב אם שניהם מודים שבעל פשיטא שפוטרת בגט אפי' ליכא עדים שנתיחדה עמו ולא כמו שכתב בשם ריא"ז כשם שקידושין וגירושין צריכין עדים כך יבום וחליצה צריכין עדים וליתא דיבום אינו דומה לקידושין אלא מצוה בעלמא הוא קרמיה עליה ומן התורה יבמה אינה צריכה לקידושין כלל ומש"ה לא בעי עדים כלל עכ"ל: המחבר בסי' קס"ז פסק מן התורה אין צריך לקדשה אלא בא עליה וחכמים תקנו שלא יבא עליה עד שיקדשנו בפני עדים בכסף אי בשטר ואם בא עליה בלא מאמר קנה ואין צריך לחזר ולקדש ומכין אותו [הג"ה ודוקא שבא עליה בפני עדים] , וכתב הב"ש משמע משלט"ג אף אם קידש לפני עדים ובעיל לא נגמר הקנין אם לא הי' היחיד לפני עדים דמצוה כך היא שיהא דוקא לפני עדים כמו החליצה שצריכה להיות לפני עדים ואם לא הי' לפני עדים צריכה גט וחליצה אם רוצה לפוטרה כנ"ל ממשמעות השל"ג ע"ש, ומשמעות הג"ה בסמוך לא משמע כן דהא כתב דין זה כשבא עליה בלא מאמר משמע אם עשה כבר מאמר אין צריך להיות לפני עדים וסבר דוקא כשבועל בלא מאמר דאז דינו בקידושין יצריך להיות דוקא לפני עדים משא"כ אם כבר קידש איתה אין צריך

עדים כמו באשה דעלמא וליתא כי קידושין לא שייך בה ולעולם הביאה הקנין וצריכה להיות לפני עדים ע"ש:

בית מאיר כתב על ב"ש ויותר מבואר בתוס' קידושין דף י"ב ד"ה משום פריצות פי' ר"ת דהיינו פריצות לפי שצריך עדים וכו' וכ"כ הריטב"א שם ודברים ברורים בטעמן דאין דבר שבערוה פחות משנים דהיינו חייבא לאחרינא הענש על ביאתה מיתה, ותימה על מל"מ ויש"ש [ועי' שעה"מ] ומביא קושיא לפ"ז מה מקשה בסוטה דף כ"ד דכוותה של יבם בשבא עליה ש"י קרית לה, דילמא איירי שבא עליה בלא עדים דלא קנה וקדמה שכיבת בעל לבועל ע"ש, ומצאתי בתשובת רעק"א סי' רכ"ב אות חי הקשה ג"כ כהנ"ל, ותירץ דממנ"פ בליכא עדים אנן לא מאמינים להיבם שבא עליה להשקותה עי"ז, אך עדיין קשה לוקי שבא עליה ב' פעמים כל פעם בפני עד אחד דלהוי קנין אישות לא מקרי עדים כמש"כ ר"ן גיטין דף ע"ג, ואולי י"ל דגם לענין השקאה הוי כדיני נפשות ולא מצטרפין העדים להעיד שבא עליה היבם להשקותה ע"ש, ונב"י ת"ב קמ"ח מביא ג"כ קושי' הנ"ל ותירץ כשם שצריך עידי סתירה ועידי קנאה בהשקאת סוטה וגזה"כ הוא ובלי עדים אף שהי' הקינוי בעדים ובעל ראה הסתירה שבודאי אסורה לו אעפ"כ אין משקין אותה ואף ששניהם מודים אפ"ה גזה"כ הוא שצריך עדים עי' רמב"ם פ"א ה"ח, ה"נ כיון שבעינן שקדמה שכיבת בעל לבועל אין משקין עד שיהי' עדים ע"ש: מנ"ח סי' תקצ"ט מישב קושי' הנ"ל בהקדים הא דצריך בקידושין עדים דילפי' דבר דבר דילפי' אין דבד שבערוה פתות משנים, והנה דבר שבערוה היינו עריות שאין קידושין תופסין אבל ח"ל כגון גרושה לכהן או ממזר לא הוי דבר שבערוה, והנה יבמה לשוק פליגי רב ושמואל באשה רבה רב סובר אין קידושין בה, א"כ לרב יבמה לשוק היי ערוה לכל העולם רק אין חייבים רק מלקות ואם מתייבמת ליבם נאסרה משים א"א לא נוסף עליה שם ערוה כי גם קודם היבום הי' ערוה רק ניתוסף עונש חמור וזה אינה דבר שבערוה א"כ לא הוי דבר שבערוה להצטרך עדים, ומיושב קושי' הנ"ל ביבמות דף נ"ח ש"י היכא משכחת, דלמא בא עליה בלא עדים, שם אזלו הסוגי' אליבא דרב וחוץ לזה דמשנה זו מוקמי' כר"ע דסבר אין קידושין תופסין הו"ל כי ערוה א"כ יבמה לשוק הוי ערוה ואין צריך עדים וקנה והוי אשתו ודו"ק אך הי' יכול לאוקמי שיש לו עוד אחים א"כ ע"י יבום שלו נעשה ערוה עליהם וצריך עדים ע"ש:

גיטין דף ע"ג ת"ר ימים שבנתיים וכו' וריף מביא תוספתא, ראוה שניים שנתיחדה עמו צריכה הימני גט שני אחד אינו צריכה גט שני אחד בשחרית ואחד בערבים זה הי' מעשה ואמרו אין מצטרפין, וכתב הר"ן אע"ג דלגבי ממון קי"ל בסנהדרין דהלואה אחר הלואה

והודאה אחר הודאה מצטרפין, לגבי אישות דשייך בדיני נפשות בבת אחת בעינן ליה, ותשובת בע"ק רכ"ב מתקשה איך שייך לצרף ב' ביאות לקידושין הא בכל ביאה וביאה דהי' בפני ע"א לא נתפסו הקידושין וצירף ל"ש רק בהלואה אחר הלואה דלא איברי סהדי אלא לשקרי אבל ההלואה עצמה בלא עדים ג"כ מקרי הלואה בזה שייך דמצרפין דע"י הצירוף ידוע להב"ד האמת שהלוה אבל בקידושין אף דהאמת ידוע לנו דקדשה מ"מ הלא לא נתפסו מעשי קידושין שהיה בפני ע"א, וכיון דכל מעשי הקידושין בפני עצמה לא נתפס איך שייך צירוף באמת היכי דע"א מעיד דנתקדשה בפניו ביום פלוני בפני ב' עדים, וע"א מעיד על יום אחר דנתקדשה בפני ב' עדים, שייך לדון אם מצטרפין להעיד דנתקדשה בפני ב' אבל בנידון דדן דנתייחדה בשחרית בפני ע"א ובערבית בפני ע"א פשיטא דל"ש צירוף לשויי קידושין וצע"ג עכ"ל, ועי' בתוס' דרע"ק יבמות פ"ו אות ס' וחידש שלא מביא ב"י ח"מ סי' ל' מפרש אחד שחרית ואחד ערבית אין מצטרפין טעמא כיון שהבעל והאשה ראו שאין שם אלא עד אחד לא נתכוונו לשם קידושין אלא לשם זנות הילכך אין מצטרפין ע"ש ונב"י ח"ר ע"ב:

והנה רשב"א גיטין ע"ג וריטב"א קידושין דף מ"ג כתבו אם עדים ראו אבל הם לא ידעו שעדים רואים לא מהני בקידושין לפי שאדם יודע שמקדש בינו לבין עצמו שלא בפני עדים אעפ"י ששניהם מודים אינה מקודשת לא כיוונו לקידושין ע"ש:

ב"ה זכיתי לכוון בזה למנ"ח לחדש גם אם ביבמות צריך עדים אבל מהני גם אם עדים ראו אותם גם שהם לא ראו את העדים, יען ביבום קונה בשוגג בלא כוונה א"כ מהני גם עדות מיוחדת אם אחד ראה שחרית ואחד בערב ע"ש: אבל יש לי צ"ע טור ק"ס כתב שרב סובר שקונה רק ביבמה מן נשואין ולא ביבמה מן אירוסין, א"כ אמאי לא מוקמי ביבמה מן אירוסין, גם שם כתב הטור מה שקונה בשוגג רק ביבמה מן נישואין ולא מן אירוסין א"כ צריך לראות עדים והם ראו העדים והדרא קושי' למקומה דלמא שבא עליה בלא עדים ואולי יש ליישב בסברה הנ"ל מה שקשה לכאורה על רמב"ם שפסק פ"ו מגירושין דקטנה אינה עושה שליח מפני ששליח קבלה צריך עדים ואין מעידין על קטן, א"כ אם יבום צריך עדים האיך מצינו ידינו ביבם קטן שקונה יבמה עי' אוהל דוד יבמות קי"א ונראה בשלמא להעיד על קטן שעשה כך או ציוה להיות שלוחו אז אין מעידין על קטן אבל בדבר שלא צריך רצונו וכוונתו רק גזה"כ אם עפי' שיבה שבעל אשת אחיו גם בשוגג קנתה כי מן השמים הקנה לו ועדים מעידין רק שנעשה דבר זה בלא ידיעתו נוגע באשת אחיו גם על קטן יכולין להעיד ודו"ק:

ומנ"ח כתב ליישב הא דבעינן עדים ביבום היינו משום דנעשית ערוה היינו אשת איש זה דווקא בנתיבמה לגדול אבל אם נתיבמה לקטן אינה א"א גמורה דהבא עליה אינה חייב מיתה ועי' אב"מ סי' א' דאשת יבם קטן תפסו בה קידושין א"כ לא נעשית ערוה כלל א"כ אין צריך עדים ומיושב הרמב"ם: יבמות דף ק"ה, מעשה שחלצו בינו לבינה, מי ידענו א"ר יודא אמר שמואל ועדים רואין אותו מבחוץ, וכתב רשב"א אע"פ ששניהם מודים וחוששין לה ואפי' מכאן ולהבא ואע"פ שיש בידן עכשיו לחלוץ כדאמרי' גבי בעל שאמר גרשתי את אשתי דאסיקנא התם זיל חוש לה ואפי' מכאן ולהבא ע"ש, ונמ"י כתב מוקמי' בגמרא שעדים רואים מבחוץ משים דאפי' מודים ויהיו נאמנים אלינו אין זה כלום דאין דבר שבערוה פחות משנים, וכיוצא בזה סוף פ' יש נוחלין בבעל שאמר גרשתי אשתי אסיקנא זיל חוש לה ואינו נאמן אע"פ שבידו השתא לגרש עכ"ל, ונתיבות סי' ל"ו כתב דברי רשב"א ונמ"י מרפסן איגרי לכאורה דהא בעל שאחר גרשתי אשתי לא מהני רק כשאומר גרשתי בעדים אבל אם אומר גרשתי בלא עדים לאו כלום, והכא כיון דגוף החליצה הוא בלא עדים לנמ"י דס"ל דהוי דבר שבערוה לאו כלום הוא מה לנו ולנאמנותו, וכן הא דמשני ועדים רואים מבחוץ תמוה דהא דבר שבערוה לא מהני עד שיראו הם את העדים ולא סגי שהעדים יראו אותן, וכתב לישב כי רשב"א פי' דילפי' דבר דבר ממון במקום שחב לאחרינא שצריך עדים ה"נ צריך בקידושין עדים, וכתב הפנ"י אף דעיקר קרא דדבר לענין נאמנות במקום הכחשה מיירי דקרא דכי מצא ערות דבר לענין לאוסרה על בעלה מיירי וא"כ מנ"ל לענין קידושין שלא יהיו קיום כלל בלא עדים, ומתרץ דאתיא לן מסברא כיון דעיקר קידושין הן לאוסרה אכ"ע כהקדש דליקו עלה באיסר אשת איש וכיון דלא אפשר למחייבינהו בלא עדים דמוקמי' לה בחזקת פנויה לגבי אחרינא מג"ש דדבר דבר ממילא לא הוי קידושין כלל אף לגבי נפשייהו דאין קידושין לחצאין, מוכח מכאן דאלו הי' הודאת בע"ד מהני אף בממון דמחייב לאחריני היה מהני אף בקידושין וגירושין לענין קיום הדבר דקיום הדבר בנאמנות תלוי, לפ"ז קשה בגירושין דבעל שאמר גרשתי נאמן מטעם דבידו לגרשה, וידוע דבדבר שבידו נאמן בממון אף דמחייב לאחרינא עי' סנהדרין דף לי וח"מ סי' רנ"ה גבי ראיתי אביכם שהטמין מעות וכו' א"כ קשה דגוף הגירושין יהי' כשר בלא עדים דהא אם הי' הודאת בעל דבר מהני בממון דחב לאחרינא הי' גוף קידושין קיימים בלא עדים וכיון דגירושין דבר שבידו הוא ומהני בממון דחב לאחרינא א"כ יהיה ג"כ גוף הגירושין כשר בלא עדים, לכן נראה דבגט פסול בלא עדים כמש"כ התומים ס"ח דאפי' בממון אם כתב שטר שדי מכורה לך ואין שם עדים לא קני כי אין זה שטר ע"ש באריכות, והנה בחליצה מקשה שפיר רשב"א

דליהני אפי' בלא עדים הטעם בעל שאמר גרשתי דהוי בידו וכיון דמהני לענין נאמנות מהני ג"כ לענין קיום הדבר, ומתרץ שפיר דקי"ל בגירושין בעל שאמר גרשתי דחיישינן לה, ובזה א"ש ג"כ הא דבחליצה בינו לבינה היא חליצה פסולה ופוסלת וגבי גירושין וקדושין בינו לבינה לאו כלום הוא מטעם הנ"ל ע"ש:

הנה הראה לי הרבני המופלג בבקיאות מו"ה איצק ווייס ני' קושי' שהביאו אחרונים כבר כתובה בתשובת רשב"א ח"ד סי' שכ"ח ואעתק לזכות רבים, וכ"ל מה זו קו' אם אינו קונה אותה בביאה שלא בעדים ואכתי שומרת יבם גמורה היא, א"כ אכתי ניקשי ליה שומרת יבם בת מישתי' היא והא בעי' תחת אשה וליכא ובעינן שקדמה שכיבת הבעל וליכא דאכתי לאו בעל הוא שהרי לא קנאה, ומיהו לא כן אני מדמה שתהא יבמה צריכה עדים אלא אפי' בא עליה בינו לבינה קנאה דזו אשה היא שהקנה לו מן השמים וכדמוכח נמי במתני' דיבמה שאמרה לא נבעלתי וממאי דאתמר עלה בגמרא עכ"ל: ח"ס ח"מ סי' ר"א כתב אם בא עליה שלא בעדים באופן שלא נקנה לו באותה ביאה פוגע באשת אח שלא במקום מצוה וחייב כרת ועי' ב"ש קס"ו סק"ה וא"כ למה לי קרא דשומרת יבם אינו שותת תיפק ליה דאין מנוקה מעון וכן הקשה ראב"ד על רמב"ם פ"ב מסוטה, ולא דמי לביאת מעוברת שכתב תוס' יבמות ל"ה דלא מחייב קרבן דהתם עכ"פ קנאה שלא תצא בחליצה כמש"כ רשב"א שם, ואין להקשות לסוברים בן ט' קונה מה"ת לוקמא בבן ט' בלא עדים וה"ל מנוקה מעון דלאו בר עונשין הוא, ז"א כמ"ש מג"א שמ"ג דיש לו עונש קצת, וצ"ע על שלט"ג דפשיטא ליה שצריך עדים בקידושין פריך דמאי לא מהני ששניהם מודים ומשני משום דמחייב לאחרינא פרש"י לאסרה בקרובים וא"כ שומרת בלא"ה לכ"ע אסירי ולא מחייב בבעילתו, א"כ אם שניהם מודים וליכא אחים רק הוא למה לי עדים עי' טוש"ע ססי' קנ"ט ע"ש, ועי' ושו"ו קס"ו היטיב ודו"ק:

מה שהקשה הנתיבות מסנהדרין דף ל' שנאמן ע"א שראה שאביהם הטמין מעות גם שחייב לאחרינא נאמן בממון וכו', אולי יש לחלק כמש"כ הג"מ אפי' בדבר שבערוה אם לפי עדותו לא הי' דבר שבערוה נאמן, א"כ גם כאן לפי עדותו לא הי' יורשים המעות של אביהם ולא בא לחייב אותו ודו"ק, והר"ן בסנהדרין הקשה מע"ש איסור הוא וע"א נאמן באיסורין אפי' אינו בידו, ותי' רמב"ן שמוציא ממון מרשות הדיוט לרשות גבוה וע"א לא מהימן אלא באיסר גרידא ואפי' יש נפקותא בו לענין איסור אפ"ה אינו נאמן כל שיש בו משום הוצאות מרשות לרשות ע"ש, וש"ש ש"ו פ"ד כתב אבל להיפך להעיד מרשות גבוה לרשות הדיוט איסור הוא וע"א נאמן, ומביא ראיה מתוס' מעילה כ"א שהקשה

סלע בכיס יהי' בטיל ברוב, והא ממון לא בטיל אלא ע"כ בנכסי גבוה לעולם אין דנין בו תורת ממון רק תורת איסור שבו ע"ש:

עט סופר חלק א כלל ז

פרט א טעה בדבר מצוה

סוכה דף מ"ב, ר"י אומר יו"ט הראשון של חג שחל בשבת ושכח והוציא את הלולב לר"ה פטור מפני שהוציאו ברשות, אמר אביי לא שנו אלא שלא יצא בו אבל יצא בו חייב, הא מדאגביה נפק ביה, אמר אביי כשהפכו, רבא אמר אפי' תימא שלא הפכו, הב"ע כגון שהוציאו בכלי, אר"ה אומר הי' ר' יוסי עולת העוף שנמצאת בין אגפיים וכסבור חטאת עוף הוא ואכלה פטור, מקמ"ל דטעה בדבר מצוה פטור היינו הך מהו דתימא התם הוא דטעה בדבר מצוה פטור היינו דעבד מצוה אבל הכא דטעה בדבר מצוה ולא עבד מצוה איתא לא קמ"ל:

תוס' אית ספרים דגרסי מהו דתימא ה"מ מצוה דרמי עליה אבל מצוה דלא רמו עליה לא, כלומר לולב דלא סגי לי' דלא שקיל דאי אפשר ע"י אחרים אבל חטאת אפשר שיאכלנה אחר:

תוס' אמר אביי כשהפכו, מדאיצטרך לשנויי הכי משמע דס"ל דמצות אינן צריכות כוונה ותימא בר"ה כ"ח דאמר רבא מצות אינן צריכות כוונה קא מותיב ליה אביי טובא, ושמא אביי קיבלה מיניה, וכתב ח"ס בחידושיו הו"מ לשווי' בשפירש (שמכיוון) שלא לצאת אלא זהו בכלל תי' ש"ס וריטב"א כתב י"ח בשהפכו שנטל בשמאל ותמה שזה אינו מעכב מדאוריי', ולהנ"ל לק"מ עכ"פ מראה לנו שכוונתו שלא לצאת י"ח:

ליישב קושי' תוס' נראה עפ"י ט"א בר"ה דף כ"ט מחדש דאפי' למ"ד מצות צריך כוונה ה"מ בדבר שכל המין ראוי למצותו כגון מצה ושופר ולולב דאין חתיכות מצה זו ושופר ולולב אלו מיוחדין למצוותו דאפשר למצוה זו לקיים ע"י דברים אחרים של מינן כמו באלי ואין אלו סתמן עומדין למצוותן אבל בדבר פרטיי המיוחד למצותו וא"א לקיימו אלא בגופו כגון אכילת פסח דמצות אכילתן מיוחד בגופן דמי לשחיטת קדשין דסתמן לשמן עומדין הואיל מצותן מיוחד בגופן ע"ש, א"כ נ"ל כאן שהוציא לר"ה רק אם יוצא בזה הלולב אז פטור כי תועה בדבר מצוה, ע"כ בודאי עומד כעת לכך וסתמן לשמה לכ"ע לא צריך כוונה:

רמב"ם בפי' משניות כתב בתנאי שיוציאו אותו הפוך או שיוציאנו בכלי שהרי לא יצא ידי חובתו אבל אם נטלו בידו והוציאו שוגג חייב חטאת כי העקר אצלנו מדאגבהי

נפק ביה וכיון שיצא ידי חובתו לא נאמר להוציאו ברשות והלכה כר"י, ותיו"ט הקשה שרמבם פסק מצות צריכה כוונה וסוגי' דהכא ס"ל מצות א"צ כוונה כמ"ש תוס', אבל בפ"ב משגגות כתב למשנתינו המוציא וכו' ולא התנה באופני הוצאה ש"מ למאי דקיי"ל מצות צריכות כוונה לתנהו להני שינויי ע"ב, וכתב כפ"ח עפ"מ שכתב רמב"ם בשני תינוקות ומל שניהם בשבת פטור מחטאת משמע מדבריו אפי' מל של שבת תחילה ואח"כ מל לאחר שבת כיון שהי' טרוד באותו תינוק דשבת פטור ליה אח"כ תינוק דלאחר שבת אע"ג דהם שני גופים, א"כ כ"ש בלולב דהוא גוף אחד דטרוד במצותו דאע"ג דהגביהו ויצא בו כיון דהוא חישב דלא יצא והלך בקי ללמוד ראוי לפטרו, איברא דבהא דמשמע דאפי' מל בשבת תינוק דשבת תחלה ואח"כ מל דלאחר שבת פטור, ק"ל על דבריו מסוגי' פסחים דף ע"ב גבי אמורי ציבור דמחייב השוחט לשם אמורי ציבור משום דאמורי צבור כבר נשחטו יע"ש:

בספר איגרא רמא האריך בסוגי' וקצת אעתק, הנה בכפ"ת הקשה לפי סברת רמב"ם דאפי' אם כבר מל של שבת מ"מ פטור הואיל דמקודם שעשה המצוה הי' טרוד וא"כ לפטור אפי' אם כבר יצא בלולב אך באמת שיטת רמב"ם דבעינן דוקא עשה מצוה לא קשה משום דהא עכ"פ אם כבר יצא לא עשה השתא מצוה, ורמב"ם כתב רק אם השני הי' של ע"ש ואם השני הי' של אחר שבת על זה לא קאי דכבר מל של שבת יע"ש בכ"מ, אך יש להקשות מאי פריך הש"ס וכי מפי אגבהה נפיק דהא בכתובות אמרי' עקירא צורך הנחה ופירש הרא"ה דכיון דהחיוב אתא על עקירה ג"כ דאי לאו דהי' עקירה לא הי' חייב, נמצא דגם עקירה גורם החיוב וא"כ גם בכאן עכ"פ על עקירה פטור משום דבשעת עבירה הי' חשב לעשות מצוה, אך באמת לא קשה דהאיך שייך דהוי קודם שעשה מצוה טריד בדבר מצוה דהא מעולם לא חשוב טעה בדבר מצוה דהוי בשום פעם משום דהא מעולם לא משכחת לעשות הוצאה בדבר מצוה משום דמיד שהגביה יצא והוי נעשה מצוה ולא משכחת מקודם דהוה טעה בדבר מצוה אך לבתר דתירץ דאם הפכוהו או בכלי וא"כ כיון דמשכחת קודם שיצא דהוי טרוד דמשכחת פעם אחד אם אפכוהו וא"כ אפי' לא הי' בכלי ולא הפכיה לא חייב ופטור ומתורץ שפיר הרמב"ם, והנה טעם של רמב"ם י"ל משום דהוה כמו דאיתא במס' ביצה הואיל וקודם טיבול שרי וא"כ לאחר טיבול נמי וא"כ הואיל דפטור מקודם דעשה מצוה פטור לאח"כ נמי:

רמב"ם פ"ב משגגות כתב המוציא הלולב ביו"ט שחל להיות בשבת כדי לצאת בו והעבירו ד' אמות ברה"ר בשוגג פטור שהרי ברשות הוציא, והקשו אחרונים למה כתב ד' אמות כיון שהוציא לרה"ר אע"פ שלא העבירו ד"א נמי חייב, ונראה לישב קושי' הנ"ל

מאי פריך גמרא כיון שהגביה נפיק, כיון שעל עקירה פטור כי טעה בדבר מצוה עי' נטע שעשועים סי' ח', לחומר הקושיא נראה עפ"י כפ"ת דף מ"ג שהקשה תוס' על רש"י מר"י דאמר המעביר חפץ וכו', וכתב שרש"י סבר דדוקא במוציא לר"ה איתא להך דינא משום דמלאכת הוצאה מה"י לר"ה ממשכן גמרינן לה ובעין דלהוי ההוצאה דומיא דמשכן אל העברה ד"א בר"ה דחייב לא ילפינן ממשכן אלא גמרא גמירי לה כדאיתא שבת דף צ"ו הלכך סבר רש"י דמעביר ד"א ברה"ר אע"פ שעקירה ראשונה לא הי' להעבירן ד"א ונמלך והעבירן אפ"ה חייב ע"ש, א"כ גם אם לא חייב על עקירה מצד שטעה בדבר מצוה בכ"ז במעביר ד"א ברה"ר חייב כי אין צריך עקירה שיהי' חייב תיכף כמו בנמלך שהי' בייג עקירה בהיתר ע"כ מדייק רמב"ם שמעביר ד"א ברה"ר ויש רבותא בכ"ז שפטור כיון שטעה וטרוד בדבר מצוה, ואולי י"ל קושי' רש"י למה נקוט רבה חשש שמא יעברנו ד"א ברה"ר ולא הוצאה מרה"י לר"ה, כי תוס' חדשים פ"ד מסוכה הקשה על גזירה שמא יעברנו, הוה טעה בדבר מצוה ויהי' פטור ע"ש, אבל הגזירה שמא לא יהפך ויהי' יוציא מדאגביה ויהי' חייב, אבל קשה כיון שעקירה הי' בטעות א"כ עדיין פטור כקושי' אחרונים ע"כ גזר שמא יעברנו ד"א ברה"ר, ואז יהי' חייב גם שעקירה הי' בטעות דבר מצוה ודו"ק וכתבתי לחדודה פרט ב':

בספר נטע שעשועים סי' ח' הקשה ג' קושי' א' קושי' הנ"ל הא אגבהה הי' בטועה בדבר מצוה, ב' בנ"מ דפטרינן בטעה בד"מ וע"מ היינו שעם אותו האיסר שעשה קיים ג"כ מצוה כמו גבי תינוקות וגבי אימרי ציבור, אבל בגווני דהכא שעם האיסר לא קיים כלל מצוה זולתו אח"כ מה ענין המצוה לאיסור שקדם לה, ואולי אתי קצת שפיר לפי מש"כ תוס' ד"ה אמר אביי דאיירי בהולך אצל בקי ללמד וכו', ג' ר"מ ס"ל בפסחים השוחט לאימרי ציבור פטור אע"ג דקדים ושחטינהו לאימרי ציבור ברישא, לפ"ז לאביי מנ"ל לחיובא דלמא ס"ל כר"מ ע"ב, אולי י"ל שם ניתן שבת לידחת אצלו באימרי ציבור ע"כ גם שקדים ושחט פטור בטעה בד"מ וע"מ, אבל בלולב לא ניתן שבת לידחת מעולם רק טרוד ובהול ע"כ כיון שיצא לא חשוב עוד טבד"מ ועי':

בית יצחק הלכות שבת סי' נ"ב הקשה מאי מקשה היינו הך, דהו"מ דיקא מחטאת פטור כי עיקר חיוב חטאת בשבת ילפי' מע"ז תורה אחת לכן פטר בטועה בד"מ דלא הוי דומי' דע"ז משא"כ מעילה דבגופיה כתיב יה"מ דחייב אף דטעה בד"מ קמ"ל דפטור וצע"ג, ואולי באמת הי' יכול לתרץ כן, בזה י"ל קושי' אחרונים בתקע בשופר של עולה מעל הא הוי טעה בד"מ י"ל מעילה לא ילפי' מע"ז וחייב בטעה בד"מ ע"ש, עוד מביא קושי' מה פריך גמרא ביבמות דף ל"ד הא דתנא ט"ז חטאת ל"ב הוי ע"ש, לשיטת ירושלמי מובא

ברמ"א סי' א' בממזר קיים פ"ו א"כ בביאה שניה הוי טעה בד"מ ועשה מצוה ופטור מקרבן ע"ש:

ירושלמי שבח פי"ט הלכה ד' אר"ש לא נחלקו ר"א ור"י וכו' אבל דברי רבי יוסי אפי' דבר שאין בעשייתן מצוה הואיל וטועה בו לשם מצוה פטור [עי' במפרש שם אפי' בעל חנם ששחט הואיל וטועה וסובר שעושה מצוה פטור] רי"א יו"ט שחל בשבת שכת והוציא הלולב לר"ה פטור מפני שהוציאו ברשות, [אע"ג כיון דאגבה נפיק ביה ותו לא קעביד מצוה כיון שיש קצת מצוה בנטילתו שיהי' הלולב בידו בכל מקום שהולך כמנהג אנשי ירושלים פטור] אף בסכין של מילה כן [מיבעיא ליה א"כ הדין בסכין של מילה שהוציא בידו לאחר שעשה מצוותו משום חבוב מצוה אם הוא פטור, וכן במצה שהוציא יותר ממצוותו או לאחר שאכל כשיעור אם הוא פטור לר' יוסי או לא, ועי' ירושלמי פ"ג סוכה רי"א יו"ט ראשון שחל בשבת וכו', חברייא אמרין דברי ר"י שמצות עשה דוחה ל"ת, אמר לון ר"י לא מן הדא אלא מן הדא דא"ר אילא כך הי' מנהג בירושלים אדם הולך לבהכנ"ס ולולב בידו נכנס לבקר לולב בידו וכו' אף בסכין של מילה אף במצה כן ע"ש במפרש, ועי' בפרי מגדים סוף שלא במ"ז שמפרש לא מן הדא כי עשה דלולב אין דותה ל"ת דכרת [עי' במקנה כלל נ"ו אות י"א] , והנה ח"ס יו"ד סי' רנ"א הקשה השואל לשיטת תוס' אע"ג דאין עדל"ת אבל אם עבר נדחה ל"ת ולא נשארה רק עשה האיך יפרנס הסוגי' ושכח ומל של ע"ש בשבת על עשה ליכא במזיד כרת וליכא חטאת בשגג ע"ש ושי"מ מתפלא תוס' קאי על יו"ט ולא בלא דשבת איסר כרת הוא, ולפי ירושלמי הנ"ל נראה שגם לאו דכרת נדחה, ועי' י"ד יוסף או"ח סי' של"א:

פרט ג טעה בדבר מצוה

פסחים דף ע"ב, למימרי' דכל היכא דאית ליה קצבה מחייב ר' יהושע והרי תינוקות דיש להן קצבה ותנן מי שהי' לי ב' תינוקות וכו' הכא במ"ע כגון שקדם ומל של שבת בע"ש וכו' תוס' הוה מצי לפלוגי בדידי' בין קדם ומל ללא קדם ע"ש, ועי' מהרש"א ומל"מ פ"ב משגגות, ומרכבת המשנה מישב: ארשב"ל נתחלף לי שפוד של נותר בשפוד של צלי ואכלו חייב, פרש"י אכילת קדשים מצוה, ורמב"ם נקוט בפסח, י"ל רבותא כי בקדשים אינה חיוב עליו דוקא רק כל כהנים אוכלים, ולפי תוס' בסוכה הי' הו"מ שאין זה טעה בדבר מצוה, ע"כ נקוט רמב"ם שנתחלף בפסח שמצוה עליו בכ"ז חייב יען שלא עשה מצוה, ועי' יבמות דף מ' בתוס' כהן אחר אוכלת ודו"ק: אלא כר"י דתרומה דתנן הי' אוכל בתרומה וכו' דילמא כדרב ביבי בר אביי בתרומה בע"פ דזמנה בהול א"נ שאני תרומה דאקרי עבודה וכו', ועי' משנה פ"ח דתרומה, האשה שהי' אוכלת בתרומה ואמרו לה

מת בעלך, וכן העבד וכו' וכן כהן שאוכל ונודע שבן גרושה ר"א מחייב ור"י פוטר כתב הרע"ב בגמרא מוקי בע"פ שזמנו בהיל ששעה דחוקה לבער החמץ של תרומה, והקשה בתוס' דרע"ק, לסתם מתני' דשבת סבר ר"י דמל של אחר שבת בשבת דחייב כיון דלא עשה מצוה, הרי אף דזמנו בהול מחייב היכי דלא עשה מצוה, עוד קשה לי אדפריך מסיפא מכהן שאכל לפרוך מרישא מת בעלך מת רבך, וביותר קשה דמתרץ תרומה דאקרי עבודה זה שייך בבן גרושה ואכתי קשה מת בעלך ורבך דהוא זר וצע"ג עכ"ל, וקול סופר חי' קושי' ראשונה שמקיים ביער חמץ באכילה כמש"כ בעה"מ ע"ב:

ע"ג תוס' שחטו ונמצא טריפה בסתר פטור, תימא לר"י אמאי פטיר והלא לא עשה מצוה ומתני' אוקמי כר"ש דמחייב אפי' לר"י היכא דלא עשה מצוה וליכא למימר מטעם אנוס פטור אלא משום דטעה בדבר מצוה כדמוכח בגמרא דפריך אי ר"א חטאת נמי מחייב דהא לית ליה טעה בד"מ פטור, ותי' ר"י דכל זה מדברי ר"מ, ואיגרא רמא כתב דבר נפלא, לישב קושי' תוס' דהנה פסחים דף מ"ו מקשים תוס' אם אמרי' הואיל בטלת כל מלאכת שבת הואיל והותרה לחולה שיש בו סכנה, ותי' התוס' דחולה שיש בו סכנה לא שכיח, והנה במנחות דף ס"ד פלוגתי' דאם נתכוון לצוד דגים וצד דגים ותינוק ח"א דחייב דאזלי' בתר מחשבתו, מקשים שם תוס' האיך אמרי' הואיל דאי מקלעי אורחים הא אין כוונתו על זה, וצ"ק כתב דבאמת רבה ס"ל דאמרי' הואיל דאזלינן בתר מעשה, ונמצא למאן דס"ל דאזלינן בתר מחשבתו לא אמרי' באמת הואיל, ואין צריך לתי' של תוס' דחולה שיש בו סכנה לא שכיח, וא"כ לפ"ז באם כוונתו לדבר מצוה וא"כ שפיר קשה דנימא הואיל דראוי לחולה שיש בו סכנת ואין לומר דאזלינן בתר מחשבתו, הא בכאן הוי מחשבתו לדבר מצוה, ומעשה נמי הוה אם הי' חולה שיב"ס וא"כ מש"ה פטור, משא"כ בש"ס פריך שפיר אי ר"א אמאי פטור דהא ר"א ס"ל דאמרי' הואיל גבי כיצד מפרישין חלה אלמא דלא אזלינן בתר מחשבתו רק בחר מעשיו וע"כ צריך לומר דהא דלא אמרינן הואיל וראוי לחולה שיש בו סכנה משום דלא שכיח ופריך שפיר לר"א ומתורץ קושי' תוס' עכ"ל [דברי קדושים צ"ב מאוד, א"כ לר"י דאזל בתר מחשבה האיך סבר ר"ש אליבא דר"י אם לא עשה מצוה חייב הא טעה בדבר מצוה ועל המעשה אמרי' הואיל, ואולי במל של אחר שבת בשבת ולא עשה מצוה שם סובר ר"י שחייב כי באמת הוא מקלקל רק מתקן גברא ובזה לא שייך הואיל כמובן ועדיין צ"ע] ויש לי צ"ע מכריתות דף י"ט אמר ר"ל אמר שמואל מתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה מתעסק בשבת פטור מלאכת מחשבת אסרה תורה, א"ל רבא לר"נ והא תינוקות דכי מתעסק דמי ותנן מי שהי' לו ב' תינוקות וכו' עד כאן לא פטר ר' יהושע אלא משום דקסבר טעה בדבר

מצוה ולא עשה מצוה פטור אבל מתעסק בדבר דלאו מצוה אפי' ר"י מחייב, א"ל הנח לתינוקות הואיל ומקלקל בחבורה חייב מתעסק בחבורה חייב ע"ש, לפי סברה הנ"ל שפיר מתעסק בשבת פטור כי על המעשה אמרי' הואיל ויש חולה שיש בו סכנה, ועל המחשבה אינה חייב כי הי' מתעסק וחישב על היתר וצ"ע [חידש שמביט כתב השוחט הפסח ונמצא טריפה בסתר פטור מפני ששחט ברשות דאנוס הוא שלא הי' יודע שכן הוא ולא הי' לו לבדוק]:

הנה רמב"ם פ"ב משגגות כתב מי שהי' לו וכו' ומל שניהן פטור מחטאת והקשה כ"מ למה נקט וחל שניהן גם אם לא מל אלא אותי שאינו זמן מצותו היום ג"כ פטור עי' לח"מ, וראיתי בספר בן אורי שכתב לישב שרמב"ם פסק כר' יודא דמקלקל פטור א"כ מתעסק בחבורה נמי פטור ממילא אם לא מל אלא אחד שאין זמן היום פטור משים מתעסק ורמב"ם רצה להורות כאן מצד טעה בד"מ פטור לכך נקט ומל שניהן בשבת דכה"ג אין כאן מתעסק רק שוגג ולא פטור רק משום דטרוד במצוה:

מנחות דף ס"ד, איתמר שחט שתי חטאת של ציבור ואינו צריך אלא אחת אמר רבה ואי תימא ר' אמי חייב על השנייה ופטור על הראשונה ואפי' נתכפר לו בשנייה ואפי' נמצאת ראשונה כחושה, תוס' ואפי' נתכפר בשנייה, לא דמיא לבעיא דבסמוך בתר מחשבתו אזלינן או בתר מעשיו דהתם אם יבא אליהו ויאמר שהיא כחושה בבני מעים הי' מביא שמינה, ולא דמי נמי לטעה בדבר מצוה ועשה מצוה:

מי אמר רבה הכי והא אמר רבה הי' לפניו שתי חטאת אחת שמינה ואחת כחושה שחט שמונה ואח"כ כחישה חייב, כחושה ואח"כ שמינה פטור ולא עוד אלא אומרי' לו הבא שמינה לכתחלה ושחט, אב"א סמי כחושה מקמייתא ואיב"א ההיא רבי אמי אמרה, א"ל רבינא לר"א נמצאת ראשונה כחושה בבני מעים וזהו בתר מחשבתו אזלינן וגברא לאיסורא מכיוין או דילמא בחר מעשיו אזלינן, א"ל לאו היינו דרבה ורבא דאיתמר שמע שטבע תינק בים ופרש מצודה להעלות דגים והעלה דגים חייב, להעלות דגים והעלה דגים ותינק רבא אמר חייב ורבה אמר פטור וע"כ רבה לא קא פטר אלא כיון דשמע אמרי' נמי דעתי' אתינוק אבל לא שמע לא, וא"ד א"ל היינו פלוגתי' דאיתמר לא שמע שטבע תינוק בים ופרש מצודה להעלות דגים והעלה דגים חייב להעלות דגים והעלה תינוק ודגים רבה אמר פטור ורבא אמר חייב, רבה אמר פטור זיל בתר מעשיו ורבא אמר חייב זיל בתר מחשבתו, פי' בתוס' יונ"פ יומא דף פ"ד אם נתכוין לדגים וגם להעלות התינק והעלה דגים ולא תינוק אם חייב, ועי' בספר בן יהודה סי' ק"ג:

בתוס' רבא אמר חייב, לא דמי לאופה מיו"ט לחול דפטרינן מטעם הואיל ומקלעי אורחים ונימא ה"נ הואיל ופטר ליה אתינוק פטור נמי אדגים, דהתם הוא דאפיותי חזייה לצורך יו"ט אבל הכא צידת דגים לא חזיא לשבת, וצ"ק כתב תמיה לי על דבריהם דאפי' אי הוי דמי לאופה לא קשה מידי, דהתם רבה קאמר דפטרינן מטעם הואיל דהיא בר פלוגתא דרבא דהכא, אבל רבא ס"ל כר"ח דהתם דליקה דלא אחרי' הואיל ועי' במקנה כלל ל"ט פרט א' מש"כ לישב קושי' תוס':

שבת דף קל"ז, מתני' מי שהי' לו שני תינוקות אחד למול אחר שבת ואחד למול בשבת ושכח ומל את של אחר שבת בשבת חייב, אחד למול בע"ש ואחד למול בשבת ושכח ומל את של ע"ש בשבת ר"א מחייב חטאת ור"י פוטר וכו' ארשב"א לא נחלקו ריא ור"י על מי שהי' לו ב' תינוקות אחד למול בשבת ואחד לאחר שבת ושכח ומל את של אחר שבת בשבת שהוא חייב, אע"ג דטריד במצוה וטעה בה כיון דלאו מצוה שעדיין לא הגיע זמנו לחול חייב] על מה נחלקו על מי שהי' לו אחד למול בע"ש ואחד למול בשבת ושכח ומל של ע"ש בשבת שר"א מחייב חטאת ור"י פוטר, ושניהם לא למדוה אלא מע"ז [שהוקשה כל חטאות שבתורה לחטאת ע"ז דכתיב תורה אחת יהי' לכם בפ' שלח לך אנשים גבי קרבן ע"ז] ר"א סבר כע"ז מה ע"ז אמר רחמנא לא תעבוד וכי עביד חייב ה"נ לא שנא, ור"י התם דלאו מצוה, הכא מצוה וכו':

פרט ד טעה בדבר מצוה

אסדר הקושי' בסוגי' דכאן:

א במגן אבות בסוגי' דף ע"ה הצד צבי כתב קשה בהך תינוקות דטעה ומל של אחר שבת בשבת דה"ל נמול בשביעי דצריך להטיף ממנו דם ברית בשמונה וא"כ ליכא תקין מצוה כלל, וה"ל מקלקל וגם מתעסק ואפ"ה חייב, דז"א דניהי דתיקון מצוה ליכא מ"מ תיקון גברא איכא דהולד שנימל תוך שמונה שוב אינו ערל ומיתר בתרומה אלא שלא קיים המצוה, אבל לחי' הר"ת בשבת ק"ו דצריך היות התיקון בשעת הקלקול והכא אם הוא יום ז' לא הוי התיקון בשעת הקלקול לפי מש"כ רמב"ם פי"א מתרומה דסכין בשמן תרומה בתוך ז' שכל ז' אינו חשוב עדיין ערל וא"כ לא הוי תיקון עד למחר מ"מ הוי תקון ע"ש באריכות:

ב ויש לי צע"ג ואקדים אשר אמרתי לישב קושי' פרי מגדים בפתיחה כוללות אם חובל מצד מפרק כמ"ש רמב"ם פ"ח מה"ש ואפי' מחתיכה דעלמא שמפרק הדם ממנו הוי מפרק, א"כ משבת קלו דאמרי' שממלינן ממנ"פ אם חובל משום נטילת נשמה הוה ממנ"פ דבשר שחוטה לכמת דמי, אבל אם חובל משום מפרק חויב גם אם נפל הוא ע"ב,

ונראה כי מגן אבות במלאכת שחיטה הקשה במילה דחיובו משום חובל והא לא הוי דם כגרוגרת כי מפרק תולדה דדש בעינן דוקא כגרוגרת, ויש לישב כיון דמצוה להטיף דם ברית דמשו"ה אין מלין בעודו ירק כדכתב ר"ן בפרק דר"א דמילה הו"ל חשיבותו בטיפה אחד ע"ש א"כ הא תינח אם בר קימא הוא אז המצוה תחשביה ולא צריך כגרוגרת, אבל אם נפל הוא ואין כאן חשיבות דמצוה ואין שיעור כגרוגרת דם ע"כ נימל ממנ"פ ומיושב קושי' פרי מגדים ודו"ק, ע"כ צ"ע אם נימול בשבת שלאחר שבת ואין כאן מצוה לחשוב הטיפה, גם שיעור גרוגרת אין כאן למה חייב חטאת, ה' יאיר עיני בתוה"ק:

ג צלח פסחים דף ע"ב ושאגת ארי' נ"ב הקשו על רמ"א סי' רס"ב אם מל תוך ח' יצא א"כ חזינן שגם תוך ח' עשה מצוה, ופלא מסוגי' דכאן אם מל בשבת של אחר שבת חייב משום דלא עשה מצוה וכו' וכ"ס או"ח סי' ליה רצה לישב בסברה יען דמצד עצמיות המצוה אין ראוי לעשותו שלא בזמנה גם בחול כה"ג ל"א טעה בדבר מצוה ע"ש:

ד בתשובת רעק"א סי' קע"ד במל בשבת שלא בזמנו אי אמרי' א"ע לא מהני, ופתחי תשובה סי' רס"ו הקפה מסוגי' דכאן אם מל של ע"ש בשבת מדקרי ליה עשה מצוה מבואר דמהני, וכ"ס כתב דלא ק"מ, דהא למ"ד טעה בד"מ פטור מחטאת אפי' כשוגג אין נידון כיון דטעה ועשה מצוה, מהיכי תיתי לומר דאי עביד לא מהני כדי שלא יעבור עבירות שוגג הרי אם מהני עשה מצוה ע"ש ועי' פרי מגדים סי' של"א אם חל שלא בזמנו ביו"ט אם לוקה או עשה דוחה ל"ת ע"ש, בספר בן יהודא סי' כ"ט כתב לישב רמ"א שפיר כתב במל תוך ח' עשה מצוה ולא קשה נימא א"ע לא מהני מ"מ עביד איסר דביטל מ"ע, אכן במל של אחר שבת בשבת שפיר נוכל לומר כ"מ דא"ר ל"ת לא מהני כי דביטל מ"ע וליכא למימר מ"מ עביד איסור דהא מייתר דאי לא מהני ממילא לא עביד איסור שבת עכ"ל ופלא למה חייב חטאת בע"כ מקלקל בחבורה חייב א"כ לא מייתר ונימא דמהני ודו"ק:

פרט ה טעה בדבר מצוה.

עי' ט"ז תרנ"א שמביא ראיה אם נטל לולב בשמאל מכי אגביה נפיק ולמה לא קאמר דאיירי כשנטל בשמאל ואתרוג בימין, ושוי כתב דטעה בדבר מצוה דרבנן חייב בקרבן, והך דאתרוג בשמאל ולולב בימין אינו רק דרבנן וא"כ כיון דכבר יצא י"ח מה"ת לא מקרי טעה בדבר מצוה, ולי צ"ע כי בזה מגלה דעתו שלא רצה לצאת אפי' אם אין צריך כוונה לא יצא, אפי' מד"ת: מביט פ"ב משגגות כתב נתכוין לאכול צלי של פסח ואכל נותר חייב חטאת שהרי לא עשה מצוה באכילה זו והוי כשני חתיכות לפניו א' של שומן וא' של חלב ונתכוון לאכול של שומן ואכל חלב שחייב, ואע"ג דאמרי' לעיל טרוד בדבר

מצוה ולא עשה מצוה פטור היינו היכא דאפי' כשעושה המצוה הוא דוחה איסור שבת דנדחה מפני החינה איכא טרדא אבל באכילת פסח בשחיטתו הוא דאיכא טרדא דדחי שבת ולא באכילה דליכא שום דחיה עכ"ל, כוונה אם עשה מצוה פטור גם שלא ניתן לדחות שבת כלולב שהוציא לרה"ר שפטור, רק אם לא עשה מצוה ולא ניתן המצוה לידחת איסר אז חייב ודו"ק:

מתני' פשט העני כתב רע"ב נקט הוצאה בלשון עני ועשיר דאגב אורחי' קמ"ל דמצהב"ע אסורה וחייבין עליה, וכתב התויו"ט ואפי' לר' יהושע ולר"י בסוכה, דלא נתנה שבת לדחות אצל מצות צדקה כלל משא"כ במילה ולולב שניתן לדחות, ופלא גבי לולב ג"כ לא ניתן לדחות דהא הנטילה הוי רק טלטול בעלמא והעברה ברה"ר באמת אסור, ועי' כ"ס סי' מ"ח: מ"ה ח"ר סי' כ"ב כתב על קושי' למה תוקע בשופר של עולה לא יצא הא טעה בדבר מצוה, כל ענינים של טבד"מ המצוה בפני עצמו ועבירה לא ברא המצוה וליכא מצה"ב וגם א"א לתקן עבירה דאפי' אם המצוה לא מהני האיסר נעשה אז ממילא יש מצוה בעולם והוי טבד"מ ועשה מצוה ופטור מעבירה, אבל בשופר נהפך הוא דהמצוה באה ע"י עבירה ולא הוי מצוה ואפשר לתקן עבירה אם לא מהני לא נעשה עבירה א"כ מהכ"ת לומר דעשה מצוה ועשה עבירה נהפוך הוא אחרי' דלא עשה מצוה ולא נעשה עבירה ויתוקן האיסר: בשו"מ מהדורא תנינא ח"ר סי' מ"א הקשה מכתובות דף ה' אלא מעתה יוכ"פ שחל להיות בשני בשבת ידחה גזירה שמא ישחוט בן עוף, ואי נימא טעה בד"מ אף לא עשה מצוה כלל פטור וכו' ועיוכ"פ מצוה לאכול מן התורה א"כ אף שישכח וישחוט לא יעבור רק על דרבנן דהוה טרוד בחציה, אך י"ל דמצוה לאכול אבל לא בשר, בזה י"ל קושי' תוס' דאמאי לא מקשה מכל ארבע פרקים ע"ש כיון דשם מצוה לאכול מן התורה אין שמחה אלא בשר והו"ל טרוד בד"מ, אך דנקוט בן עוף דעוף אינו מה"ת ע"ש, שמביא קושי' הפלתי בהא דפריך בירושלמי למה לא אכלי מצה מחדש ולדחי ל"ת ותוס' קידושין ל"ח כתבו גזירה כזית ראשון ע"ש, והקשה הא נשכחו בימי אבלי של משה השיעורים כמבואר תמורה דף ט"ז וא"כ דלמא יאכלו יותר מכשיעור ולא יהי' שוב העשה ויעברו על ל"ת וכתב דעכ"פ לא גרע מטעה מדבר מצוה ולא עשה מצוה דפטר כל שעכ"פ עשה מצוה וכמו בשני תינוקות ואחד זמני בשבת דפטור, ואף דזה טרוד במצוה לא נתבאר רק לענין חיוב חטאת ולא לשאר איסור דיהי' פטור כשטרוד בדבר מצוה, לפע"ד נראה די"ל גם בשארי איסורי' כל שעשה מצוה פטור ע"ש, על הדמיון לשני תינוקות אולי יש לחלק שם השבת כבר נדחה אצלו בתינק אחד אבל בכזית איסר שאוכל כעת לאחר שכבר יצא לא שייך זאת כמובן:

עט סופר חלק א כלל ח

פרט א פתיחה לסוגיה שמא יעברנה

הטעם שחששו חכמים שיעברנה ד"א, פרש"י במגילה דף ד', הכל חייבין ומתוך שהוא מחויב בדבר הוא בהול לצאת ידי חובה ויעברנה ד"א ואפי' לן בשדה ומגילה בידו יש לגזור על הדבר עכ"ל, והקשה תוס' חדשים סוכה פ"ד דמשמע שישכח שהוא שבת וא"כ פטור כי טעה בדבר מצוה ולמה יגזרו חכמים בשביל זה לבטל מ"ע של שופר ולולב ע"ב, ובשעה"מ, ובלקוטי בית אפרים שחיבר אחי מורי הגאון נ' מדייק בלשון רמב"ם בשופר שכתב שיהי' עובר באיסר סקילה הכוונה דס"ל דודאי לא יהי' חייב אפי' חטאת כיון שהוא טרוד אבל עכ"פ עובר על איסר סקילה, גם כתב מש"כ רש"י בסוכה דף מ"ב שילך ללמוד הנענונים וברכות, ויל"ד הלא צריך ליטול גם בימין ודרך גדילתן, אבל כיון ביו"ט הראשון כבר נטל וידוע שצריך ליטול בימין וביום שני ילך רק ללמוד נענועים וברכות ע"ב, ולמה שי' רש"י דוקא במגילה שהוא בהיל ולא בשאר מקומות ראיתי בליקוטי חבר בח"ב באמת איכא תרי גזירה חדא משום בהיל וזה שייך אפי' בדרבנן, וחדא משום אומר מותר שיסבור מצוה זו דוחה שבת וזה ל"ש בדרבנן והנה שופר ולולב שהם דאורייי' דשייך אומר מותר מודה ר"י משא"כ במגילה דל"ש כ"א בהיל נחלק ר"י ולזה במגילה דוקא כתב רש"י מתוך שהוא בהיל לרמז הטעם נחלק ר"י עכ"ל:

פנ"י במגילה כתב אפי' יודע שהוא שבת והמלאכה אסורה אפ"ה אתי למטעי ולומר דמצות שופר ולולב דוחין שבת דהא לקושטא דמילתא לר"א דמילה שופר ולולב וכל מכשיריהן דוחין שבת ע"ב ובביצה דף חי, וח"ס וכ"ס מסביר בזה סברת תוס' שמחלק בלולב הקילו שאינו אלא טלטול משא"כ בשופר דאיכא מעשה חכמה, הכוונה ע"י שרואה שהתירו לו שבות משום מצות שופר יטעה יותר אפי' לעבור ד"א בעבור מצוה, אבל בלולב משום טלטול בעלמא שמותר לו לא יטעה יותר הבן, בזה אמרתי לישב קושי' תוס' ביצה דף י"ח ד"ה שגזר השקה וא"ת נגזור שמא יעברנה וכו' רק אם יש תיקון בכ"ז מותר יוכל לטעות לעבור ד"א בר"ה, ע"כ בדלי שלא נראה כמתקן לא יטעה ומיושב קושי' תוס', ומיושב שם רש"י ומהרש"ל אשר הקשה מהרש"א, כי ע"י שהיא מתקן סובר רבה גזירה שמא יעברנה וכן רש"י פסחים דף פ"ה הזאה תוכיח, הזאה שבות הוא מתחזי כמתקן, והקשה אחרונים הא מבואר לקמן הוזאה מטעם גזירה שמא יעברנה, מיושב ג"כ ע"י שמתקן יטעה ג"כ ויעברנה, והנה תוס' שכתבה מרה"י לר"ה אית ליה היכר בע"כ אינה סובר כסברת פנ"י רק שישכח המלאכה וע"י היכר יזכור שאסור, וי"ל לשון רמב"ם בהלכו' שופר כתב שמא יוציא מרה"י לר"ה וגם שמא יעברנה בר"ה, ובהלכו'

לולב ומגילה כתב רק שמא יעברוה כי בשופר שמותר לו לעבור בשבות לתקוע יוכל לטעות כסברת פנ"י שמותר לו גם להוציא מרה"י לר"ה ולא מועיל שיש לו היכר כיון שטועה שמותר לעבור בעבור לקיים המצוה ע"כ נקוט שמא יוציא מרה"י לר"ה, אבל בלולב אין לטעות כיון שרק טלטול בעלמא הוא, דק חשש שישכח המלאכה וברה"י לר"ה יש לו היכר ש"כ נקיט רק שמא יעברנו מכ"ש במגילה ודו"ק, לזה עוררני בני הבחור המופלג שמעון נ"י, ועי' כ"ס סי' פ"ט באופן אחר:

ה"ס בחידושיו על סוכה מביא פנ"י הנ"ל אפי' יזכור שבת יורה היתר לומר שדוחה שבת בהעברת ד"א, מתוך הדברים האלה אני אימר בודאי בתחילה כשיודע שלולב או שופר רחוק מבית הבקי כמה אמות לא יטעה לעבור ד"א להדי' אבל יתיר לעצמו איסור דרבנן לטלטל פחות פחות מד"א, ואח"כ בתוך טרדת וטלטל יותר מד"א וכו' לפ"ז פ"ק דמגלה י"ל משו"ה קאמר ר' יוסף טעם מפני שעיניהם של עניים נשואות ולא סגי ליה בטעם שמא יעברנו משום דהתם ליכא למיעטי במידי כלל ואפ"ה ס"ל לרבה שמא יעברנו ואפי' בטבילת כלים ס"ל שמא יעברנו וגם התם פליג ר' יוסף ושארי אמורים, והריף פסק התם דלא כרבה והקשה עליו הרא"ש ועי' ט"ז או"ח סי' שכ"ג ולהנ"ל ניחא עכ"ל, והנה בל"ס כוונת רבינו ח"ס ז"ל מתחילה קודם שיטול בידו יתיר עצמו רק לטלטל פחות מד"א, אבל אח"כ כשיטול בידו מתוך טרדתו יקח בידו לטלטל יותר מד"א כי אם יקח בידו ועושה עקירה רק ליטל פחות מד"א, אז איני עובר אם ילך אלף אמות כיון שלא הי' עקירה על זה כמובן, ומדייק רש"י ביצה שמא יטלנו בידו ויעברנו ד"א בר"ה, כתב רש"י ממקומו עד המקוה ופלא מה רצה בזה, ומובן בהנ"ל שיעשה עקירה ממקומו עד המקוה, אבל אם עקר ליטול פחות מד"א, גם אם הלך אח"כ עד המקוה כמה אמית פטור כיון שלא הי' כוונה ראשונה לכך אבל פלא על חתן סופר שכתב ג"כ שהוא רצה לעשות בהיתר בהולכין פחות מד"א אבל מחמת בהילות לא ימדוד כראוי וסבר בדעתו שלא עבר עדיין ד"א ובאמת כבר עבר השיעור המצומצם וזה גזירה שמא יעברנו ד"א והוא סבר שלא עבר עדיין ששוא מדד בבהילות וטעה בכ"ש עכ"ל, כיון שעקר רק על פחות מד"א גם אם יטעה אח"כ אינו עובר, וצע"ל ואולי לישב עפ"י כפ"ת שמחדש דבר חדש בדף מ"ג על קושי' תוס' על רש"י ד"ה ויעברנו, דהנה פ"ק דשבת דף ה' אמר ר"י המעביר חפץ מזויות וכו' נראה דסבר רש"י דיקא במוציא לר"ה מרה"י איתא להך דינא משום דמלאכת הוצאה מרה"י לר"ה ממשכן גמרינן לה, ובעי דלהוי הוצאה דומי' דמשכן, אבל העברה ד"א בר"ה דחייב לא ילפי' ממשכן אלא גמרא גמירי לה כדאי' בשבת צ"ו, הלכך סבר רש"י דמעביר ד"א בר"ה אע"פ ושעקירה ראשונה לא הי' להעבירן

ד"א ושוב נמלך והעבירן אפ"ה חייב, והשתא דאתית להכי נ"ל לתרץ דמאי דנקט שמא יעברנו ולא הוצאה מרה"י לר"ה, משום דס"ל לאינשי דלאו מלאכה היא כיון שאין לה רמז בכתוב, משא"כ מוציא מרה"י לר"ה דכתיב בקרא זהירי בה טפי ע"ב, וערוך לנר סוכה דף מ"ג הקשה עליו משבת קנ"ג אר"א בר אהבה היתה חבילה ע"ש מוכח שם גם לענין מעביר ד"א בר"ה כן וכן פסק רמב"ם:

הפנ"י ביצה י"ת כתב דודאי לאו ברשיעי עסקינן דהכל יודעין שאסור להוציא מרה"י לר"ה ואינו ניחוש ליך אלא בע"ה גמור או שישכח שהוא שבת א"כ מה הועילו חכמים בתקנתן שאסרו לטלטל לולב ולטבול כלים סוף סוף ליכא תקנתא בהכי לע"ה גמור שאינו יודע תקנת חכמים וכן למי שישכח שהוא שבת ע"ב, ובני הבחור מופלג כ"ה שמעון ני' אמר לישב עפ"י ר"ן שאחרים שאינם טרודים במצוה מי שיודעים שאסור לתקוע יזכרהו אם ע"ה או אדם פרטיי ישכח שהיום שבת, ואם לא הו' תקנה אז כל העולם טרוד במצוה ולא יזכרו ודו"ק, לפ"ז אמר בני הבחור המופלג כ"ה משה אברהם ני' י"ל קושי' מזרחי שמא יתקן כלי שיר, כי לשמא יעברנו יש תועלת מתקנה שמי שרואה שהולך ברה"ר יזכרהו, אבל לענין יתקן כלי שיר שתוקע בבית הדרי דברי שנ"י, הה הועילו חכמים בתקנתן לע"ה או מי שישכח שהיום שבת, ולא שייך שיזכרהו, מה שעושה כל אחד בביתו:

סמ"ג בהלכות שופר כתב דבר חדש, וכ"ל יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת אין תוקעין בשופר בכל מקום אע"פ שהתקיעה משום שבות ומן הדין הי' שתוקעין יבא עשה של תורה וידחה שבות של דבריהם, ולמה אין תוקעין אמר רבה גזירה שמא יטלנו בידו ויוליכנו למי שיתקע לו ויעבירנו אח"כ ד' אמות בר"ה כעין שבארנו בלולב או מוציאו מרשות לרשות ויבא לידי איסור סקילה שהכל חייבין בתקיעה ואין הכל בקיאין לתקוע עכ"ל, ובהלכות לולב כתב, תנן ר"י אומר יו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת שכח והוציא את הלולב בר"ה פטור מפני שהוציאו ברשות פירוש קסבר טרוד בדבר מצוה פטור, אמר אביי ל"ש אלא שלא יצא בו אבל יצא בו חייב, וגזירה דרבה כך הי' שמא יעברנו ד"א לר"ה לאחר שיצא בו עכ"ל, מזה נראה שקושי' אחרונים שהקשו מטעה בדבר מצוה, כבר הקדים הסמ"ג ומחדש שגזירה שיעבירנה לאחר שכבר יצא, גם שאין אז עוד טרוד במצוה בכ"ז גזרי' ע"י שהי' טריד ושכח ויעברנה, זה דבר חדש מאוד, ומובן בזה הר"ן שהקשה למה לא גזרי' במילה שיולך התינוק למוהל ברה"ר ולא זכנתי להבין קודם המילה חי נישא את עצמו ורק לאחר המילה שתינוק חולה וכ"כ תיו"ט פ"ד דסוכה, ואז כבר עבר המצוה ואינו עוד טרוד במצוה וצע"ג, ובהנ"ל מובן שגם אח"כ חיישינן

שישכח ויעברנו ודו"ק, אח"כ כתב הסמ"ג יום הראשין של חג בשבת לא מברכינן ביה גזירה שמא יעברנו ד"א בר"ה, ולא כתב אח"כ כמו בשופר היטיב דיבר לי בני המופלג כ"ה שמעון ני' כי בלולב לא שייך טעה בדבר מצוה כיון מדאגביה יצא וחייב תיכף, רק על ר"י מוקמי' בגמרא בהפכו, אבל סמג מיירי בסתמא כדרך כל הנוטלים:

פרט ב פתיחה לסוגיה שמא יעברנה

ר"ה דף כ"ט, יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש הי' תוקעין אבל לא במדינה, פרש"י במקדש הי' תוקעין, בגמרא מפרש לה, ועי' בילקוטי בית אפרים שמדייק על שרש"י כתב זאת על במקדש הי' תוקעין, כי בגמרא מפרש על שלא הי' תוקעין במדינה ע"ב:

אבל לא במדינה, פרש"י לא בירושלים ולא בגבולין, ורש"י סותר מש"כ בסיפא ועוד זאת הי' ירושלים בעודה בבנינה יתירה, עי' באחרונים, שכוונת רש"י בבנינה קודם שנפרצו חומות ירושלים, והי' ירושלים דין כרמלית, ולא הי' חשש שמא יעברנה:

תוס' אבל לא במדינה לא בירושלים ולא בגבולים כפי' רש"י, והא דקתני כל עיר שרואה ושומעת תוקעין בה, היינו לאחר חורבן שתיקן ריב"ז, וא"ת ומ"ש מלולב שהי' ניכול אפי' בגבולין רזמן שבהמ"ק קיים, וי"ל דשאני לולב שאיני אלא טלטול בעלמא הואיל ואשתרי במקדש לא החמירו במדינה אבל תק"ש מעשה חכמה, [עי' בפתיחה מש"פ ח"ס כוונת תוס'] מיהו קשיא דלאחר חורבן הקילו טפי בשופר מבלולב שתיקן ריב"ז שיהי' תוקעין בכ"מ שיש ב"ד, אבל לולב לא אשתרי וכו' וי"ל דשופר שהוא להעלות זכרוניהם של ישראל לאביהן שבשמים לא רצו לבטל לגמרי וכו' ועוד י"ל דבדין הוא דלולב יהיה דוחה בגבולין יותר משופר שבר"ה לא הי' ידוע קביעות החדש אלא בירושלים אבל יום הראשון דלולב הי' ידוע בגבולין, וכתב מהרש"א האי תירוצא שייך אקושיא דלעיל, ויום תרועה כתב אכתי קשה למה לא הי' תוקעין בירושלים שיודעין קביעות של ר"ה, לכן יראה דהדרי תוס' מפרש"י ומפרש כרמב"ם דבמקדש הי' תוקעין היינו גם בירושלים ע"ב:

מנא הני מילי, א"ר לוי בר לחמא א"ר חמא בר חנינא כתוב אחד אומר שבתון זכרון תרועה וכתיב אחד אומר יום תרועה יהי' לכם לא קשיא כאן ביו"ט שחל להיות בשבת כאן ביו"ט שחל להיות בחיל, אמר רבא אי מדאוריי' היא במקדש היכי תקעי', ועוד הא לאי מלאכה הוא דאיצטרך קרא למעוטי, דתנא דבי שמואל כל מלאכת עבודה לא תעשה יצתה תק"ש ורדיית הפת שהיא חכמה ואינה מלאכה, אלא אמר רבא מדאוריי' מישרא שרי ורבנן הוא דגזור ביה כדרבה דא"ר הכל חייבין בתק"ש ואין הכל בקיאין

בתק"ש גזירה שמא יטלנה בידו ילך אצל הבקי ללמוד ויעבירנה ד"א בר"ה וה"ט דלולב וה"ט דמגילה:

פרש"י במקדש לא גזר דאין איסור שבית דרבנן במקדש, והקשה בט"א הא תנן סיכה דף מ"ב שאר כל ימים ששה והא אפי' במקדש בע"כ הא דאין שבות במקדש היינו בדבר התלוי בכבוד המקדש כגון הדחת עזרה פסחים דף ס"ה וכו', אבל מה שאינו צורך מקדש אע"פ שאינו נוהג אלא במקדש כגון ערבה ולולב כ"ש תק"ש שאין מצותו מיוחד למקדש דווקא שאין דוחה שבות ע"ב ואחרונים הקשו שיש שני שביתים בתק"ש עי' כלל אין שבות במקדש באריכות:

מעין חכמה כתב הקושי' מבוארת אדרבא אי לאו מלאכה היא איצטרך קרא למעט ומישב עפ"י רש"י בשבת קי"ד גבי קניבת ירק בתלוש דשבתון שבות של שבת מרבינן מיניה שבותים דלאו מלאכות גמירות נינהו ולמיקם עלייהו בעשה אבל שבתון שבות דיוכ"פ דרשי' מיניה עינויי', והנה יש מקום לומר דתקיעת ר"ה ידחה שבת דילפי' בר"ה מתקיעת יובל בג"ש ותקיעת יובל דותה שבת נ"ל פשוט ע"פ מה דאמרי' ביומא דף ס"ו א"ר עירוב והוצאה לשבת וכו' כרש"י דאס"ד יש איסור הוצאה ביוכ"פ לא צריך קרא דאפי' בשבת דבחול נמי איסורא איכא ואפ"ה משלחו שמעי' מזה דמלאכות המותרים ביוכ"פ שחל בחול מותרים נמי כשחל בשבת, וה"ה לתקיעת שופר, אך זהו דוקא אם תקיעה הוא היא מלאכה גמורא שאסורה גם ביוכ"פ אז שפיר ידעי' דתקיעת יובל דוחה שבת, אבל אם אינה אלא שבות מהנך שבותים דאסורים מה"ת אז ביובל גופי' לא ידעי' דדחי שבת דמה דדחי יוכ"פ כשחל בחול היינו משום דשבותי מלאכה אינם אסורים ביוכ"פ מה"ת דשבתין דיוכ"פ דרשי' לעינוים, והיינו דפריך והא לאו מלאכה היא דאצטרך קרא למעט דאלו מלאכה גמורא היא איצטרך קרא דלא נילף מיובל, אבל כיון דלאו מלאכה היא גם תקיעת יובל לא ידעי' דדוחה שבת:

ועוד לאו מלאכה היא משמע לר"ל מלאכה גמורה היא, וכ"ת הא תנן דף ל"ב דשופר של ר"ה א"מ עליו את התחום ואין חותכין, מפני יו"ט עשה ול"ת, הא לרל"ק כיון דתקיעה עצמו מלאכה היא בע"כ גלי קרא דמצות שופר דוחה לעשה ול"ת דיו"ט מדאמר רחמנא יום תרועה יהי' לכם, וי"ל זה בעידנא, והני בעידנא דמיעקר לעשה ול"ת לא מקיים לעשה, עוד הקשה מחולין דף פ"ד ספיקו דוחה יו"ט ואי תקיעה מה"ת אסור איך ספק דוחה יו"ט, ועוד דאמרי' לקמן ב' מד"ת ואחד מד"ס, וכי ב"ד מתנין לעקור ד"ת בקום ועשה, ועוד בחולין דף כ"ו יו"ט שחל בע"ש תוקעין לבטיל העם ממלאכה. ותקיעות אלו אלא מד"ס ואי תקיעה אסור מד"ת א"א לדחות יו"ט ע"ב, לדעתי הקלושה נראה לישב

עי' ביום תרועה שמאריך, באיזה סוג מלאכה יחשב תקיעת שופר כי כל מלאכות נלמד ממשכן וכתב דאיכא מלאכות דלא הוו במשכן וכיון שהם חשובות יש לשבותין סמך מה"ת ממה שנאמר תשבות ע"כ, גם אם יש בו עשה ול"ת ידוע מש"כ הנב"י אם עבר אמרי' מאי אולמא האי עשה מהאי עשה, ונראה מצינו כ"ס שמצוה מחשב הדבר שעושה למלאכה כמו אכילת חמץ לכלב רחמנא אחשבי' למלאכה וכדומה כ"פ א"כ גם תק"ש המצוה מחשב למלאכה, ע"כ כל זמן שלא גומר כל התקיעות לא נעשה המצוה ולא עשה מלאכה, וכאשר גומר כל התקיעות ונעשה מלאכה אז אמרי' עשה דוחה ל"ת ועשה כי מאי אולמי וכו', ומיושב קושי' ראשונה ודו"ק היטיב, ושארי קושי' מובן מאליו כיון שריא אשה ולא נעשה מצוה לא שייך אחשביה ע"כ ספק מותר, וכן תקיעות דרבנן מותר:

תוס' רדיות הפת, וכן תקיעת שופר אסור מדרבנן כדמוכח בחולין פ"ד דקאמרינן תק"ש בגבולין מוכיח שספיקא דוחה יו"ט ואין ודאי דותה שבת, ואפ"ה לא הי' אוסרין אי לאו משום דרבה שמא יעבירנו, וכתב מהרש"א מספיקא דוחה יו"ט מזה מוכת דיש בו איסור מלאכה דרבנן דהא איסור הוצאה ליכא ביו"ט, אבל מהא דקאמר אין ודאי דוחה שבת ליכא ראיה דהא היינו טעמא משים גזירה שמא יעברנו, ואהא כתבו דלא תימא דע"כ לית ביה איסור מלאכה דרבנן דא"כ ל"ל טעמא דשמא יעברנו תיפוק ליה משום האי איסור מלאכה דרבנן יש לומר משום האי איסורא דרבנן לא היו דחינן מצות עשה אי לאו משום דרבה דשמא יעברנו ועי' מהרש"א בחולין דסותר עצמו עי' לב אריה:

תוס' שמא יעברנו, הא דלא נקוו שמא יוציאנו מרשות יחיד לר"ה פי' רש"י משום דלא פסיקא דאם הגביה ע"מ להצניע ונמלך והוציאו פטור וקשיא דגבי העברת ד"א נמי לא מיחייב אלא א"כ הגביה ע"ח להעבירו ד"א, ונראה מרשות היחיד לר"ה אית ליה הכירא וליכא למיגזר אבל בר"ף זימנין דלאו אדעתיה ומעביר ד"א, עי' רא"מ על הסמג בהלכות מגילה מסיים על לשון רש"י, מה שאין כן בר"ה דמסתמא קודם שימצא הבקי יעמוד לפוש, ועי' בפתיחה, ועי' כ"ס סי' מ"ח, נ"ח, ס"ח, ע"ז, ק"ד, ק"ו, בספר בציר אליעזר כתב לישב קושי' רש"י ותוס', גם קושי' אחרונים לב"ש האיך גזרו בשבת משום שמא יעברנו הא ביו"ט נמי הך גזירה בי ביו"ט ד"א ברה"ר לא נאסר דאינה בכלל מלאכה ומיושב קושי' שעה"מ, וע"כ לא רצה רבה לומר שמא יוציאנו משום דא"כ תקשי לרע"ק ולב"ש שייך זה בכל יו"ט ע"ב, ובכ"ס, ובגורן דוד סי' וברוך טעם עדל"ת פרק ג':

פרט ג פתיחה לסוגיה שמא יעברנה

סוכה מ"ב, לולב שבעה כיצד, יו"ט ראשון של חג שתל להיות בשבת לולב שבעה ושאר כל ימים ששה, אמאי טלטול בעלמא הוא ולידחי שבת, אמר רבה גזרה שמא יטלנו בידו

וילך אצל בקי ללמוד ויעברנו ד"א בר"ה וה"ט דשופר וה"ט דמגילה, ואחרונים מדקדקים למה לא אמר גם כאן הכל חייבים כמו בשופר ובמגילה, והטיב אמר לי תלמידי הבחו' המופלג כ"ה חיים יוסף גי' כאן לא שייך הכל חייבים, כי רק מי שהולך למקדש חייב ליטול ולא מי שעומד חוץ למקדש, וכן כתב ריטב"א לקמן בגמרא דתירץ ראשין דאיתי' מן התורה לא גזרי רבנן, בגבולין דליתי' מה"ת גזרו רבנן, פירוש ראשון שהוא חובה מוטלת עליו לגמרי דהא מחייב בה בגבולין וא"א לו שלא יתחייב מה"ת לא הקלו בו לדחות לולב משום גזרה דרבה, אבל שאר ימים שאפשר לו להפטר מן התורה כשאינו במקדש דהא ליתיה בגבולין הקלו בו אף במקדש לדחותו משום גזירה דרבה שיש בה חשש איסור תורה ע"ב, ועי' ט"א במגילה שמאריך בו, גם למה לא אמר רבה ה"ט דהזאה וה"ט דטבילת כלים בשבת דלא, וכן גבי ט"כ והזאה לא אמר ה"ט דשופר ולולב ומגילה, משום דלא דמי, דהני תלתא דבר מצוה נינהו, והני תרמי דבר רשות הן, ול"ד להדדי דיש סברא לומר דבמקום מצוה לא גזרי', ויש סברא לומר דאדרבה דוקא במקום מצוה יש לגזור טפי מחמת בהילות המצוה שכיח להעביר משא"כ לדבר רשות ע"ב:

אי הכי יום ראשון נמי, אלא ראשון דאיתי מה"ת בגבולין לא גזרו רבנן, הנך דליתנהו מה"ת בגבולין גזרו ביה רבנן אי הכי האידנא נמי אנן לא ידעינן בקיבועא דירחא, אינהו דידעו בקבועא דירחא לידחי' אין הכי נמי, תוס' אין מסקנא זו קיימא דלקמן מסקינן כיון דלידן לא דחי לדידהו נמי לא דחי ומתני' דקתני מוליכין לולביהן לבית הכנסת מוקמינן בזמן שבהמ"ק קיים ובגבולין, ורש"י הקשה כאן וכי ב"ד מתנין לעקור דבר מה"ת, שב וא"ת שאני, וצ"ע למה לא כתב כן במתני' ושאר כל הימים ששה, הו"ל ליכתב כן:

מגילה דף ד', מגילה בשבת לא קרינן מ"ט א"ר הכל חייבין וכו' ר' יוסף אמר מפני שעיניהן של עניים נשואות במקרא מגילה, כתבו תוס' ע"כ ר"י לא פליג אטעמיה דרבה דהא גבי שופר ולולב ליכא טעמא אחרינא, מ"מ קאמר הכא טעמא אחרינא משום דאיכא נפקותא מיהא במקדש דליכא שבות ואפ"ה אסור משום האי סברא דקאמר ר' יוסף, יט"א הקשה בשבת אפי' במקדש מגילה לא קרינן דהא תנן לולב וערבה ששה ושבעה ואינה דוחה שבת משום הא גזי' דרבה ע"ב:

תוס' ויעברנה ד"א, אבל מילה בשבת אין לדחות דהא חמירא שנכרתו עליה י"ג כריתות וגם אין אדם מל אלא א"כ היא בקי, אך נשאל לר"י איך תוקעין במיוכ"פ, ותי' משום תקיעה אחת אחת שאינה אלא משום זכר ליובל לא איצטרך כולי האי כריה דדאורייי' היא, ורבינו שמואל אומר דדוקא בשבת ובר"ה שאם מעבירו ד"א ברה"ר איכא איסורי דאורייי' בהא יש לחוש אבל במיוכ"פ דאפי' אם מעבירו ד"א ברה"ר לא הוי אלא איסורי

דרבנן בהא לא גזר דהוי גזירה לגזירה, ועי' תוס' שבת דף קי"ד אומר מה שתוקעים במיוכ"פ אינו אלא להודיע שהוא לילה ויאכילו את בניהם שהתע וגם להכין סעודת מיוכ"פ שהיא כעין יו"ט, ולא כמחזורים שכתב בהן שהתקיעה זכר ליובל כי למה תקעין בכל שנה ושנה וכי הי' יובל בכל שנה ושנה, פלא: פסחים דף ס"ט, והזאה מ"ט לא דחו שבת מכדי טלטולי בעלמא הוא תדחי שבת משום פסח, אמר רבה גזירה שמא יטלנה ויעבירנה ד"א בר"ה, ולר"א ניעבריה דהא א"ר אליעזר מכשירי מצוה דוחין את השבת, אמרי ה"מ היכא דגברא גופי' חזי ורמי חיובא עליה, אבל הכא דגברא גופי' לא חזי לא רמי חיובא עליה ע"ש, פרש"י להביא איזמל למילה שכבר התינוק ראוי למול, ואמרי בינה הלכות שבת סי' ל"א מחדש הא דסובר ר"א מכשירי מילה דוחה שבת היינו דוקא ביום דכבר חל עליו המצוה אבל בלילה דעדיין גברא לא חזי אסור להוציא האיזמל או הלולב ואם הוציא חייב חטאת, ומיושב בזה קושי' גדולה של ח"ס או"ח קמ"ו ר"א תלמידו דב"ש וב"ש ס"ל אין מוציאן בייט"ט קטן למילה ולולב לר"ה ע"ב, ולהנ"ל ניחא דאיירי בלילה, ועי' תוס' יומא דף מ"ו דהא דאמר ולא עולה חיל בשבת היינו בליל שבת שלא ניתן שבת לדחות אצל שום קרבן בההיא שעתא וכו' אולם בירושלמי ר"ה פ"א ה"ח איתא דבר שדוחה שבת ביום מכשירין מהו שידחו שבת בלילה ע"ש ועי' בספר בן אורי שבת קל מביא ירושלמי הנ"ל וכתב ה"ד בכה"ג דדוחה שבת מטעם איזה דרש כגון במועדו וכדומה, אבל במילה ושופר ולולב לר"א דנפקא ליה היתר מכשירין מקרא דביום אפי' בשבת א"כ ודאי אין דוחה רק ביום ולא בלילה, ועי' שלום ירושלים ונב"י ח"ר סי' כ"ח, ומיושב קושי' ח"ס ע"ב:

ביצה דף ח"י, דכ"ע כלי בשבת לא, מ"ט א"ר גזירה שמא יטלנו וכו' א"ל אביי יש לו בור בחצירו אטו בור בר"ה ומי גזרינן ותנן ושוין שמשיקין אח המים בכלי אבן לטהרן אבל לא מטבילין ואי איתא נגזר השקה אטו הטבלה וכו', והקשה תוס' לפרוך נגזר משום שמא יעברנו ד"א בר"ה להשיקן, וי"ל בהשקת מים אינו להוט ע"ש, לכאורה צע"ג לפי ר"ן דלא גזרי' במילה יען שאחרים יזכרהו, א"כ קשה למה תנן שבת דף ל"ד ספק חשיכה אין מטבילין בשלומא בייט"ט אם הי' מותר ליטבול, וכל ישראל חייבים לטהר ברגל אפי' כלים מצוה לטהרם עי' שמ"ק, א"כ כל ישראל טרוד שפיר חשש שמא יעברנו כי מי יזכיר לו כיין כל אחד טרוד, אבל בשבת כל השנה אם יש לרדם פרטיי כלי לטבול לחה אסור לטבול כי העולם אינם טרוד ושפיר יזכרהו, הקשתי לכמה גדולי ישראל ואין פותר אותי, ויש לישב קושי' תוס' כיון שאסור לסבול כלים א"כ אין העולם טרוד ואם היחיד צריך להשקות מים לא שייך שמא יעברנו כי העולם יזכרהו לו:

ואב"מ בתשובותיו סי' יוד מביא שמ"ק כתב הא דפריך נגזר השקה אטו הטבלה, וא"ת בהשקה גופה לימא נגזר השקה שמא יעברנו ד"א ברה"ר, וי"ל דלא גזרי' גזירה אלא בדבר מצוה מתוך שהוא בהול והיינו בהטבלת כלים שמצוה עליו לטהרן אבל במים טמאין אין מצוה בטהרתן וכו', משמע מדבריו דדוקא במצוה דאורייי' בהול אבל בדרבנן אינו בהול וזכור הוא, וקשה לי דהא מגילה דרבנן הוא ואמר רבה טעמא דאינו קורא בשבת משום שמא יעבירנו. ומיושב קושי' תוס' שם למה ליה לר' יוסף במגילה טעם אחר, דר"י ס"ל דבדרבנן אינו בהול ע"ב:

חולין דף פ"ד, תניא ר' יוסי אמר כוי אין שוחטין אותו ביו"ט ואם שחטו אין מכסין דמו מק"ו ומה מילה שודאי דוחה שבת אין ספיקו דוחה יו"ט כסוי שאין ודאי דוחה שבת אין דין שאין ספיקי דוחה יו"ט, א"ל תק"ש תוכיח שאין ודאי דוחה שבת וספיקו דוחה יו"ט וכו' מאי ספיקו אלימא ספק חול ספק יו"ט השתא ודאי יו"ט דחייא ספק יו"ט ספק חול מיבעיא, אלא ספק איש ספק אשה וכו' תוס' תקיעת שופר שאין, ודאי וכו', וא"ת והא טעמא דשופר בשבת משים שמא יעברנו, והא לא שייך ביו"ט, ועי' כ"ס סי' וי"ל דשייך נמי ביו"יס דאם אשה היא זה הטומטם אסור להוציא לצרכה דהא לא מיחייבא ואין להתיר מטעם הואיל והותרה הוצאה לצירך, ה"ד היכא דהוי צורך היום קצת אבל הכא ליכא צורך היום כלל, אי נמי הכי קאמר שאין ודאי דוחה שבת משום גזירה דרבנן שמא יעברנו, וספיקא דוחה יו"ט אע"ג דאיכא נמי איסורי דרבנן בתקיעה שהיא חכמה ואינה מלאכה ונדחה איסר זה מספק, ומהרש"א כתב יש לדקדק דהיכי קעביד ק"ו לאסור בספק יו"ט משום איסר תקיעה גופא הא מהיכא דקמבעי למיעבד ק"ו משבת לא אסרו משום איסר תקיעה גופה דא"כ ל"ל התם טעמא דשמא יעברנו כיון דאיכא לאסרה נמי משום איסור תקיעה גופא, ואפשר לומר משום אינך דקאמר החם נמי בלולב ומגילה דאינן דוחין שבת נקט טעמא דשמא יעברנו, ופלא עי' בר"ה שסותר לכאן, והקשה אחרונים לפי רמב"ן ור"ן גבי שופר גזרי' משום דלא בקיאין בקביעות ודלמא לאו יו"ט הוא, א"כ האיך יפרנס הסוגי' שודאי איני דוחה שבת, מה שאינו דוחה ג"כ מטעם ספק ואין כאן ודאי:

פרט ד פתיחה לסוגיה שמא יעברנה. שיטת ריף ור"ן

בד"ה יו"ט של ר"ה שחל בשבת במקדש הי' תוקעין ולא במדינה, מ"ט א"ר הכל חייבין בתק"ש ואין הכל בקיאין בתק"ש גזרה שמא יטלנה בידו וילך אצל בקי ללמוד ויעברנו ד"א בר"ה, וה"ט דלולב וה"ט דמגלה:

הקשה הר"ן מאי שנא הני דגזרי' ומ"ש מילה דשריא בשבת ולא גזרי' שמא יעביר תינוק או אזמל ד"א בר"ה, י"ל דהני שאני לפי שהכל בקיאין בהם ולא מדכר חד אחבריה משא"כ במילה, ואע"ג דגזרי' בהזאת טמא מת שחל שביעי של בע"פ שחל בשבת כדאי' בפסחים ס"ט, התם ה"ט דנהי שאין הכל טרודין בהזאה הרי כולם טרודים בפסחיהם ולא מדכרי ליה, והקשה הצלח בפסחים א"נ אם חל חילה בע"פ שחל בשבת נא תדחה המילה שבה שמא יעביר האיזמל ד"ה בר"ה ואין מי שיזכרנו שהכל טרודים בעשיית הפסח ע"ב, וכנה"ג הקשה. בפשוט הי' יכול לתרץ דשאני מילה שהוא ודאי משא"כ בשופר עי' שעה"מ:

וכ"ס נ"ח, הקשה משבת קל"ה ספק בן ז' ממהל וכו' לא נצרכה אלא לר"א והא דאין מחללין שבת היינו לענין מכשירין, ולפי הר"ן שאחרים יזכרהו הא תינח לדידן דאין מכשירין דוחין וכשיראו הרואים שמוציא התינוק או איזמל ימחו על ידו, אבל לר"א דמכשירין דותה את השבת רק זה שספק בן ז' אסור, וכי הרואים יודעים דזה ספק הוא ולא יזכרהו כי סבורים שבדין הוא מעביר וא"כ לר"א ממהל ג"כ לא מהלי' ליה ולא צריך לומר לענין מכשירין פ"ב:

בסוכה לולב וערבה ששה ושבעה, כיצד יו"ט הראשון שחל להיות בשבת לולב שבעה ושאר כל הימים ששה, אמאי טלטול בעלמא הוא ולידחי שבת, א"ר גזרה שמא וכו' אי הכי ראשון נמי ראשון דאית ליה עיקר מה"ת בגבולים לא גזרו ביה רבנן הנך דלית להו עיקר מה"ת בגבולים גזרו ביה רבנן, אי הני האידנא נמי לידחי לא ידעינן בקביעא דירחא אינהו ידעי בקבועא דירחא לידחו כיון דאנן לא דחינן אינהי נמי לא דחו, וראשון דאית ליה עיקר מה"ת בגבולין מנ"ל דתני' ולקחתם שתהא לקיחה וכו' ביום ואפי' בשבת, ראשין ואפי' בגבולין, הראשון מלמד שאינו דוחה אלא יו"ט ראשון בלבד, אמר מר ביום ואפי' בשבת פשיטא טלטול בעלמא הוא, איצטרך קרא למשרי טלטול, אמר רבא לא נצרכה אלא למכשירי לולב ואליבא דר"א דתני' לולב וכל מכשיריו דוחין את השבת דברי ר"א מ"ט אמר קרא ביום ואפי' בשבת ורבנן סברי ביום ולא בלילה:

הר"ן כתב כיון דאנן לא דחינן משום דלא קים לן בקבועא דירחא אינהו נמי לא דחו שלא לעשות ישראל אגודות אגודות ותורה כשתי תורה, וא"ת והא שופר דאיתיה בגבולין דאוריי' ואפ"ה לא דחי שבת ואפי' בזמן שבהמ"ק קיים דתנן יו"ט של ר"ה שחל בשבת במקדש הי' תוקעין אבל לא במדינה, י"ל דה"ט לפי שברוב השנים לא הי' יודעים בשבת שעת תקיעת שיפר בקבועו של חדש זה שהוא חג שהחדש מתכסה בו ורוב שנים לא היו עדים באין בשחרית דמש"ה תמיד של שחרית הוה קרב כהלכתו כלומר שאפי' באו עדים

בשחרית היו אומרים שיר של חול כדרכן ברוב שנים ולפיכך אמרו שבמדינה לא היו תוקעין שאם נתיר להם לתקוע כשבאו עדים בשחרית לשנה הבא ג"כ יתקעו ואע"פ שלא באו עדים עדיין י"מרי אשתקד מי לא תקענו עכשיו נמי נתקע כשם שאנו נוהגים א תו קודש ולפיכך לא רצו להתיר אלא במקדש במקום זריזין, וכתב רמב"ן זל שלזה כיון הרב אלפסי שכתב במגלה גרסינן במס' סיכה מפני מה אין לולב דוחה שבת ביו"ט הראשון והלא מצותו מה"ת אפי' בגבולין ואוקימנא משום דלא ידעי' בקבועא דירחא ומספקא לא דחי שבת, וה"ט דשופר וה"ט דמגלה, וכתב עליו הרז"ה שזה כשגגה שלא נאמר ה"ט דשופר אלא לענין גזירה אבל לענין ספקא דקבוע דירחא אין בזה טעם לשופר ולמגלה שהרי אפי' במקים שלא הי' להם ספק בקבועא דירחא לא דחו שבת כדתנן במקדש הי' תוקעים ולא במדינה, ומגלה מעולם לא דחתה השבת בשום מקום, וממה שכתבנו נתברר מה שכתב ז"ל ה"ט דשופר וכו' מ"מ קשה מ"ש דבתר חרבן התקון ריב"ז שיהא תוקעין בכ"מ שיש בו ב"ד ולא תקנו כן בלולב, י"ל משום דשופר אפשר ליחיד לתקוע ע"י כולן הילכך במקום ב"ד ליכא למיחש מה שא"כ בלולב דלכל מסיר הילכך אפי' במקום ב"ד איכא למיחש ביה משום גזירה דרבה עכ"ל, וריטב"א בסוכה כתב שמילה דוחה שבת משים דידעו שפיר בקביעא דירחא שהרי יום ח' שלו ברור משא"כ בלולב שאינו ברור מה"ת, משא"כ בהזאה אעפ"י שפסח ברור כיון שבעודו עכשיו טמא אינו מחויב בפסח עד שיזה לפי' גזרו בהזאה משום דרבה שאין אני עכשיו עוקרין ממנו מצות פסח אלא גורמין לי שלא יתחייב בו, עוד יש במילה טעם אחר כיון שמלאכת המילה עצמה מלאכה גמורה ודחו לחלל שבת האיך יגזרו בה חכמים משום דרבה היא גופה לא דחי מילה וגזירה דמלאכה ידחה לה זה א"א, אחרונים הקשו על ריטב"א מאיזמל דאין מביאין אפי' דרך קרפית דאינו רק איסור דרבנן הרי שהעמידו דבריהם אפי' במקום מצוה ודאית, וייטב לב פ' תזריע כתב לתרץ הטעם דלא גזרו במקום ודאי דאפי' אם יעבירנו לית ביה חיוב חטאת דטעה בדבר מצוה פטור, לפ"ז לא קשה מאיזמל דשם לעשות איסר דרבנן בידים שפיר העמידו דבריהם אפי' במקום ודאי ע"ב:

כ"ס סי' נ"ח מביא שח"ס מביא קושי' עולם משבת קלה דמקשה לרשב"ג ממהל היכא מהלינן ומסיק ממנ"פ וכו' ולתי' ריטב"א קשה היכא מהלינן ולא גזרי' שמא יעברנו כיון דספק מצוה היא דלמא לאו ב"ק היא, ותי' עכמ"ש תוס' נדה דגם לרשב"ג איני אלא מיעוט המצוי וכו' הא מדאורייי' ודאי מצוה איכא דאזלי' בתר רוב וליחוש למיעט ולגזור משום שמא יעברנו כולי האי לא גזרו וא"ש ופשוט אלו דבריו הקדישים ז"ל, אבל קשיא לדידי ממה שהקשה מבריית' ספק בן ח' אין מחללין את השבת נתהני' ממנ"פ, י"ל הא

דאין מחללי' משים שמא יעברנו כיין דספק שקול הוא גזרו אומר שלא למוהלו משים גזירה דשמא יעברנו כמו בלילב ושיפר שדחו ספק מצוה לכ"ע וכו' עוד הקשה טל ר"ן משבת שם דמסיק על ברייתא ספק בן ז' ספק בן ת ממהל לא נצרכה אלא לר"א, והא דאין מחללין השבת היינו לענין מכשירין, ולפי הר"ן דמה"ט אין לגזור במילה משום ש"י משום דיזכירוהו הרואים, הא תינח לדידן דאין מכשירין דוחין וכשיראו הרואים שמוציא אזמל ימחו על ידו, אבל לר"א דמכשירים דוחין את השבת וכ"ע מוציאים תינוק ואיזמל רק זה ספק ב"ז אסור וכי רואים יודעים דזה ספק הוא ולא יזכרהו כי סבורים שבדין הוא מעביר, וא"כ לר"א ממהל ג"כ לא מהלי' ולא צריך לומר לענין מכשירין וצ"ע, ולא ידעתי פשר לקושיא על ריטב"א ור"ן רק דסוגי' שם סובב והולך על מבואר שם קל"ג ערלתו ודאי ולא ספק דוחה שבת וקאי על דאוריי' ע"ב, ובספר אמרי בינה הלכות שבת סי' ל"א כתב ג"כ על קושי' העולם כח"ס מדאוריי' אזלי' בתר רוב, והקשה דמבואר בר"ה דף י"ז דרוב פעמים אליל אינו מעובר ובני בבל הולכין בתר רוב וא"כ למה חששו לשמא יעברנו הא החיוב ברור ע"י הרוב כמו במילה, וחי' הא בלא"ה הקשו על החשש דשמא יעברנו הא יהי' טעה בדבר מצוה, וכ' לתרץ דשמא איני היום ר"ה והוי טעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה, וא"ש דחששו על המיעוט שיתברר אח"כ דעברהו לאלול ולא הי' חל החיוב ויעברנו ד"א בר"ה ויהי' טעה בד"מ ולא עשה מצוה, משא"כ במילה דאי אפשר להתברר ע"ש באריכות, ובייטב לב תזריע:

שואל ומשיב ת"ר סי' קי"א כתב לשיטת ר"ן וריטב"א, קשה לי טובא בהא דפריך בתענית דף י"ד במאי אילימא בשופרות שופרות בשבת מי שרי, וקשה הא כל הטעם דאסור לתקוע בשבת מטעם גזירה ש"י והיינו כיון דלא בקיאין בקביעא דירחא, והרי שם לענין דצריך לתקוע על כל צרה שלא תבא מ"ע מה"ת כמבואר ברמב"ם פ"א מתענית, וא"כ שוב ל"ש קביעי דירחא וא"כ למה לא נתקע בשופרות והיא קושיא נפלאה עכ"ל וחי' באמת המזרחי הקשה משום שמא יתקן כלי שיר, וכתב הט"ז דא"כ יתבטל המצוה לגמרי, והרי התורה התירה בפירש, א"כ כאן שלא התירה בפירש בשבת ע"ש, וכן הקשה מורי הגאון ז"ל, בתשובת מר"ם שיק סי' רצ"ב:

מעין חכמה במצוה יובל, האריך, וכתב יש להקשות לכאורה לר"א דס"ל מכשירי מצוה ד"ש איך שייך גזירה שמא יעברנו, ונראה ע"פ תוס' ר"פ ר"א דמילה אהא דאמר ר"א אם לא הביא סכין מע"ש ויביאו התינוק אצל סכין שאין כאן איסור העברה שחי נושא עצתו, ומתרצים לאחר המילה התינק צריך לאמו, וא"כ ניחא דהא דאר"א מכשירי שופר דוחה היינו תיקון בשופר עצמו וכו', אבל איסר העברה להוליכו אל הבקי אסור לדחות כיון

שאפשר להולך הבקי אצל השופר, ורשב"א תי' עוד דכיון שהתיר הכתוב מכשירין לא טרחינן ולא משנינן משמע דלר"א שבת הותרה אצל מכשירין ולא דחוי' והדרא קושי' לדוכתא לר"א ע"ש:

פרט ה פתיחה לסוגיה שמא יעברנה. שיטת הרמב"ם

פ"ב משופר, יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת אין תוקעין בשופר בכ"מ אע"פ שהתקיעה משום שבות ומן הדין הי' שתוקעין יבא עשה של תורה וידחה שבות של דבריהם, ולמה אין תוקעין גזירה שמא יטלנו בידו ויוליכנו למי שיתקע לו ויעבירנו ד"א בר"ה, או מוציאו מרשות לרשות ויבא לידי איסור סקילה שהכל חייבים בתקיעה ואין הכל בקיאין לתקוע:

הלח"מ הקשה האיך כתב ובא עשה וידחה, בפ"א כתב שופר של ר"ה אין מחללין את יו"ט אפי' בדבר שהיא משום שבות משום דיו"ט עשה ול"ת, דרבנן העמידו דבריהם נגד של תורה בשוא"ת, וכ"ת שאני אותו שבות דהיא גזירה שמא יתלוש וכו' הא ליתא דהא הך שבות דתקיעה נמי הוא גזרה שמא יתקן כלי שיר, וי"ל דשאני הך שבות דתקיעה שהוא קל שהא התורה התירה לגבי יו"ט דהא התקיעה ביו"ט שבות הוא והתורה התירה אותה, דאל"כ לא משכח תקיעת שופר וא"כ ראוי הי' ג"כ להתירו בשבת, ועי"ל דשאני התם שאין ראוי שידחה מפני שהוא דבר שאפשר לעשותו מבערב שיכול להכין השופר מאתמול, אבל הכא דא"א לעשות התקיעה מאתמול, א"נ הכא שאני דהתקיעה שהיא המצוה דוחה השבות, א"כ נמצא דבשעת עשיית המצוה נדחה השבות, אבל התם קודם עשיית המצוה נדחה השבות, וא"ת מה תירץ רבינו גזרה שמא יעבירנו הא התקיע נמי גזרה שמא יתקן כלי שיר והי' ראוי לדחות השבות ומה לי הך גזרה מהך גזרה, וי"ל דמ"מ הך גזרה דיעבירנו קרובה ביותר והוא בשופר עצמו, וכ"כ מהרא"ם על סמג בהלכות שופר: והנה רמב"ם מחדש שילך לשמוע התקיעה ולא שילמד לתקוע, ונראה כי לכאורה צריך להבין מה החשש שיעבירנו ד"א ברה"ר, הנה ידוע הנב"י בסיף ת"ר שמחדש אין עשה דוחה עשה, אבל אם כבר עבר אמרינן מה אילמי האי עשה מהאי עשה, א"כ גם אם יש במעביר ד"א ברה"ר איסר לאו ועשה, אבל אם עבר דוחה העשה של שופר לאו ועשה, א"כ צריך להבין מאי החשש שגזרו שמא יעבירנו, אולם אין זה בעידנא ולא שייך עשה דוחה ל"ת, אבל במצוה דרבים עי' מג"א תתו לא צריך בעידנא, א"כ אם יעבירנו ללמוד להוציא דבים, שפיר אמרי' עשה דותה ל"ת ע"כ כתב שמא יעבירנו לתקוע לו לבדו, ואז לא שייך עשה דל"ת:

פ"ו מק"פ כתב טמא שחל ז' שלי להיות בשבת אין מזין עליו, והלא איסר הזאה בשבת משום שבות ופסח בכרת והיאך יעמידו דבריהם במקום כרת מפני שביום שהוא אסור בהזויה משום שבות אינו זמן הקרבן שחייבין עליו כרת לפיכך העמידו דבריהן במקומן אע"פ שהדבר גורם לע"ל לעמוד במקום כרת, ועי' ראב"ד וכ"מ באריכות, פ"א ממגילה, אין קוראין את המגילה בשבת גזירה שמא יטול אותה בידו וילך אצל מי שהוא בקי לקרותה ויעבירנה ד"א בר"ה שהכל חייבים בקריאתה ואין הכל בקיאין בקריאתה:

פ"ז מלולב, מצות לולב להנטל ביום הראשון של חג בלבד בכל מקום ובכל זמן ואפי' בשבת שנאמר ולקחתם לכם ביום הראשון, ובמקדש לבדו נוטלין אותו כל יום ויום משבעת ימי החג שנאמר ושמחתם לפני ה' חל יום השבת להיות בתוך ימי החג אינו נוטל בשבת גזרה שמא יולכינו בידו ד"א בר"ה כמו שגזרו בשופר וכו' משחרב בהמ"ק אסרו חכמים ליטול את הנולד בשבת ביום הראשון וכו' וכבר בארנו שעיקר האיסר בנטילת הלולב בשבת גזרה שמא יעברינו ארבע אמות בר"ה ע"ש, ויד המלך פי"ב משבת מאריך בו למה לא נקוט גם בלולב שילך אצל בקי וכו' ומשני מלשון הגמרא, ועל קושי' בשופר אם טעה ויעברינו יהי' טועה בדבר מצוה כתב דוקא בטעה בדבר מצוה אשר עכ"פ גוף המצוה דחה שבת ובמצוה כזו אף אם שגג בענין שאין שבת נדחה מקרי אונס ולא שוגג כמו בלולב דעיקרו דוחה שבת מדרשה יום בשבת כדרשי' סוכה מ"ג ובירושלמי מפיק מן ושמחתם לפני ה' שבעת ימים, אבל מצית שופר הגם באמת אין בו משום מלאכה בכ"ז אם הי"ו בה איזה מלאכה לא הי' מצוה זו דוחה שבת משים שינוי מקראות דיום תרועה וזכרון תרועה, רק דגמרא מדחה דאין בשופר שום מלאכה כלל שיהי' שבת נדחה אבל הא מילתא קיימי דאם הי' בו איזה מלאכה לא הי' דותה שבת וכיון דגוף המצוה אינו דוחה את השבת איך נאמר דאם טעה וחילל שבת במכשירי המצוה כמו הוצאות שופר לתקוע יהי' פטור ע"ש על קושי' תויו"ט על מה שאנו קוראין בתורה בשבת, ועי' בשו"מ מהדורא רביעי סי' ה' שמביא קושי' רש"י פי' שמא יטלנו וילך ללמוד גם אכילת מצה בשבת ג"כ שייך לומר דלמא ילמוד ברכתו ויוצא לר"ה ע"ש: ראיתי בקונטרס הוראת שעה, שכתב לישב למה כתב רמב"ם בהזאה טעם שאינו זמנו ולא נקט שמא יעברנו ועי' ראב"ד, כי ט"א הקשה למה במגילה ובשופר הכל חייבים ובלולב קאמר סתם גזירה שמא יעברנו כי אחרונים הקשו אפי' אם יעברנו יהי' פטור כי קי"ל כר"י טעה בדבר מצוה פטור, על לולב לק"מ כי מדאגביה יצא שוב לא הוי טעה בד"מ, אבל בשופר ומגילה קשה אולם תוס' סוכה מ"א מחלק בין לולב א"א ע"י אחר מצוה דרמיא עליו משא"כ בחטאת לא רמיא מצוה על כהן זה דוקא, א"כ ניחא

דהנה בשופר ומגילה עיקר מצוה השמיעה ואחד מוציא כולם, שוב לא הוי הקריאה או התקיעה מצוה דרמיא עליו, מפני זה ההכרח לרבה למימר הכל חייבים היינו החוב על כל ישראל ואין הכל בקיאין היינו דלא רמי המצוה שיתקע או שיקרא כל אחד ואחד רק אחד בקי מוציא את אינם בקיאים מפני זה כיון דלא רמי החוב על כל אחד שוב גזרינן שפיר שמא יעברנו דלא מקרי טעה בדבר מצוה, משא"כ בלולב לא צריך לזה בלא"ה לא מקרי טעה בדבר מצוה ע"ש: עי' בספר בית אפרים אשר חיבר אחי מורי הגאון בע"מ מטה נפתלי ני' בסוף הספר מביא מדודינו הגאון הקדוש רבי נפתלי ז"ל שהי' אבדק"ק ווארין, ואעתק לשונו ביצה, רבה אמר הכא במ"ע ביו"ט שחל אחר שבת ומשום הכנה, ורי"ף מביא תי' רבה ולא טעם אחר, ואמר הנ"ל דרבה הוכיח ממתני' גופא דאיירי ביו"ט שחל להיות אחר שבת, דהנה הצלת הקשה על מתני' בר"א שאור בכזית וכו', לחנפ"ח פליגו הלא על ב"י אין לוקין ובאכילה כ"ע לא פליגי, ותי' אם טעה שמוציא ערב פסח שחל בשבת חמץ לבערו לר"ה כזית לב"ש חייב דכיון דליכא ב"י וליכא דין השבתה ולא הוי טרוד בד"מ, משא"כ להלל פטור משום דהוי טבד"מ, וזה דמדייק רבה הכא במ"ע דהא בלא"ה צריך לאוקמא הסיפא בפלוגתי' ב"ש וב"ה ביו"ט שחל לאחר שבת ודו"ק:

פרט ו פתיחה לסוגיה שמא יעברנה

קושיא מרמ"פ מובא במג"א תרפ"ה. פרט א:

דהא תקיעה שבות נמי גזרה שמא יתקן כלי שיר וא"כ נימא דאסור משום האי גזרה והעמידו דבריהם במקום עשה, ותי' דהאי גזרה לא גזרו בתק"ש דא"כ לא יתקע לעולם דגם ביו"ט שייך שמא יתקן ונמצא שיעקרו מ"ע מה"ת, אבל גזירה שמא יעברנו לא שייך אלא בשבת ושפיר גזרו, אבל לפי מש"כ הר"ן שהטעם שדוחין התקיעה מפני גזירה זו היינו משום דלא בקיאין בקבוע דירחא, א"כ הדרא קושי' לדוכתי' נימא דהגזירה הוא שמא יתקן כלי שיר כמו בכל תקיעת דרשות, ואי דשרי ביו"ט משום ממנ"פ אי יו"ט הוא עבדי' מצוה, ואי חול היא לא עבדי ולא כלום משא"כ בשבת דעברי אשבות ובתוס' משמע דבאמת בתקיעה הטעם משים שבות הוה, ומוסבר במחהש"ק כי תוס' כתבה בלולב אינו אלא טלטול בעלמא אבל בתק"ש איכא מעשה חכמה, ופי' המ"ה במ"ש איכא מעשה חכמה וא"ל שמא יתקן כלי שיר, ור"ל דמשום שבות אחד לא הי' מעמידים דבריהם, לכן לולב ליכא אלא שבות אחד שמא יעברנו לכן יום ראשין דוחה שבת, אבל שיפר דאיכא שני שבותים שמא יתקן כלי שיר ושמא יעברנו לכן העמידו דבריהן דאינו דוחה שבת אע"ג שהוא מה"ת בגבולין ע"ב, ובציר אליעזר ד"ת הקשה הרי קי"ל מתוך ומצוה הוי צורך קצת א"כ מיתר לתקן השופר לצורך תקיעה מד"ת מצד מתוך, א"כ

הדק"ל למה צריך שמא יעברנו תיפק ליה שמא יתקן כלי שיר בשבת אבל ביו"ט ר"ה שחל בחול לא שייך שמא יתקן כלי שיר דאמרי' מתוך:

בח כתב, אך קשה גם ביו"ט איכא איסור בתקיעה משום שמא יתקן כלי שיר והי' להם לחכמים לבטל ד"ת בשוא"ת, ותירץ מרא"מ דלא אמר שוא"ת שאני אלא היכא דליכא הכשר מצוה כמו דשופר של ר"ה אין מפקחין את הגל, דבעידנא דעקר שבות דבריהם לא מקיים העשה, אבל האיסר תק"ש משום יתקן כלי שיר דבעידנא דקא מעקר אסור דרבנן מקיים עשה דשופר אין אומרים בזה שוא"ת שאני, אלא שהקשה על זה מאי אולמא גזירה דרבה התם נמי נימא יבא עשה של תורה וידחה גזירה דרבה, דהתם נמי במקום הכשר מצוה הוא, ולי נראה דקושיא מעיקרא הכי מיתרצה, דפשיטא דלא יעלה על הדעת לומר דתתבטל התקיעה לפי שחכמים אסרו התקיעה ביו"ט משים שמא יתקן כלי שיר דעל תקיעה זו דר"ה לא תקנו כיון שהתורה ציותה לתקוע בזה היום, אבל העברה ד"א בר"ה דמילתי' אחריתי' היא שכבר אפשר לתקוע בלא העברה חשו חכמים שמא יעברנו ד"א בר"ה וכיון שהמצוה היא בתקיעה ולא בהעברה שפיר אמרי' העמידו דבריהם בשוא"ת עכ"ל:

פר"ח כתב, עיקר הקושי' אינה שהרי לא מצינו שב"ד יעקרו מצוה אחת לגמרי מה"ת, ושיאמרו לא יתקעו שופר לעולם, וכ"ת מטעמא דשמא יתקן כלי שיר ניגזר בר"ה שחל בשבת דלא הוי עקירה לגמרי דהא מיקיימא מצות שופר מ"מ בשאר השנים, ול"ל גזירה דרבה, ול"ק מידי דא"כ מיחזי מילי דרבנן כחוכא ואיטלולא דביו"ט לא גזרי ובשבת גזרי אם כי הטעם דשייך בשבת שייך ביו"ט, ולהכי איצטרך לטעמא דרבה דאיתא בשבת וליתא ביו"ט עכ"ל, שעה"מ פ"ב משופר הקשה עליו א"כ לב"ש דס"ל דאין מוציאין את הלולב מרה"י לר"ה דלא אמרי' מתיך וכן רע"ק ס"ל הכי פ"ק דפסחים, א"כ היכי גזרו בשבת משום שמא יעברנו הא ביו"ט נמי איכא הך גזירה, ולומר דלמאן דס"ל דלא אמרי' מתוך ה"נ דלא גזרו שמא יעברנו משום דמחזי כחוכא, דסתמא דמתני' יו"ט של ר"ה שתל בשבת במקדש הי' תוקעין אבל לא במדינה משמע דהלכה פסיקא היא אלא נראה אפי' לב"ש דוקא בשבת גזרו ולא ביו"ט כדאמרי' ביבמות קי"ב שבת דאיסר סקילה גזרו רבנן יו"ט דאיסר לאו לא גזרו ומעתה הדרי הקושיא לדוכתא דאמאי לא גזרו בשבת משום גזירה שמא יתקן כלי שיר ע"ב:

בספר קיל סיפר על משניות אות תי"ד מביא בשם ת"ח מו"ה מאיר ז"ל וכן מצאתי הסברה בספר תורה אור דף שע"א, שהאריך בזה שנשאל למה לא גזרו רבנן שלא לקדש על היין בשבת שמא ילך ד"א בר"ה להביא יין קידוש, ומחדש כלל נכון דלא גזרי' על מצוה

בשבת אלא במידי דביו"ט כשאינו חל בשבת מותר לעשות א"כ שמא ישכח ששבת היום, אבל מה שביו"ט ג"כ אסור לעשות לא גזרי' אם חל בשבת, כי גזירה שמא יעברנה בשבת יען אם חל ר"ה בחול מותר לטלטל ברה"ר אז חיישינן שישכח שהיום שבת אבל מה שביו"ט אסור לא חיישי' שישכח כי ע"י המצוה זוכר שאסור לעשות כי למה תוקע היום יען יו"ט הוא ממילא מיושב קושי' המזרחי ביו"ט נמי נגזר שמא יתקן כלי שיר וגם קושי' תוס' במגילה ביוכ"פ וכדומה קושי' תויו"ט במגילה האיך קוראין בשבת בס"ת] כי המצוה עצמה מעורר שהיום יום ושבת אך קשה א"כ לב"ש ביו"ט נמי אסור לעבור ד"א ברה"ר, א"כ לפי סברה זו לא שייך גזירה בשבת, א"כ למה גזרי' בשבת שלא לתקוע לב"ש דהא לא שייך גזירה משום שביו"ט לבד נמי אסור ע"ש:

ברוך טעם בסוגי' עדל"ת פרק ה' מביא שט"א הקשה כשם שגזרו בטבילת כלים יו"ט אטו שכת הי"ל לגזור תק"ש יו"ט אטו שבת, וי"ל דהא דגזרי' יו"ט אטו שבת אף דהוי גזירה לגזירה ביארו התוס' שם דיו"ט ושבת אחת הוא ולא הוי גזירה לגזירה, ומעתה פשוט לומר דסברת התוס' לא שייכא רק בגוונא דאיסר טבילת כלים דבכל שבתות השנה נאסר הטבלת כלי וכיון דיו"ט ג"כ שבת מקרי הוי יו"ט ושבת חדא גזירה, אמנם בתק"ש שמצד שמא יעברנו אין איסורו רק בשבת של יו"ט של ר"ה שחששו רז"ל דכיון דבהיל לקיים המצוה יעבור ד"א בר"ה וזה לא שייך בכל שבתות השנה, וכיון דהגזירה זו אינה מיוחדת רק לשבת אחת בשנה ודאי לא שייך לומר דיו"ט ושבת חדא גזירה הוא ע"ש שמאריך ע"כ לא גזרו מחשש שמא יתקן כלי שיר דא"כ הי' צריכין לאסור גם ביו"ט, ואף די"ל דלא חששו לאיסר לאי, מ"מ קשה נגזור יו"ט אטו שבת ובשבת חשש איסור סקילה וחדא גזירה היא, דהא שמא יתקן כלי שיר הוא באמת על כל שבתות השנה ע"ב:

רש"י בפ' בהר מביא ת"כ למה נאמר בעשור לחדש אלא לומר לך תקיעת בעשור לחדש דוחה שבת בכל ארצכם ואין תקיעת ר"ה דוחה שבת בכל ארצכם אלא בבית דין לבד, ועי' רמב"ן ומרא"מ שזה רק אסמכתא, כי התקיעות אפי' של רשות מותרות הן בשבת לפי שהיא חכמה ואינה מלאכה ע"ש:

פרט ז פתיחה לסוגיה שמא יעברנה. סברת הט"ז

ט"ז בסי' תקפ"ח, כתב הקשה המזרחי ביו"ט נמי נגזר שמא יתקן כלי שיר, ולענ"ד דקול השופר לא ניתן לשיר אלא לתקיעה של מצוה ע"כ לא גזרו כן (וחתני המאוה"ג מו"ה יצחק יעקב רב בקהל יראים בעיר ס' מיקלאש ני', הקשה מר"ה דף כ"ז רב פפא ב"ש סבר למיעבד עובדא כמתני' א"ל רבא לא אמרו אלא במקדש וכו' בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני מלך ה' ע"ש, וחצוצרות נותן לשיר א"כ קשה שמא יתקן כלי שיר), ועוד

נ"ל לתרץ דאין להם לגזור ולעקור לגמרי ד"ת שצותה לתקוע ביום הזה, בשלימא בשבת לא מתעקר לגמרי כיון שבלא שבה תוקעין ביו"ט, ומה"ט ניחא עוד מ"ש הר"ן מ"ש מילה דדחיה שבת ולא גזרי' ש"י ד"א בר"ה ולפי מ"ש ניחא דהתורה רבתה בפי' ביום השמיני אפי' בשבת לא רצו לעקור ד"ת בפירש משום גזירה, ועי' יו"ד קי"ז, וח"מ סי' ב' וכן משמע מתוס' ב"מ דף ע', וחו"י סו' קמ"ב, ובאר יעקב יו"ד קי"ז האריכו למעניתם, וח"ס יו"ד פ"ט, ק"ז, ובחלק ששי נ"ב ותוס' שבת סי' שלא הקשה הא בשבת קל"ג פרש"י הא דמילה דותה יו"ט נמי נלמד מהך קרא דביום השבת וא"כ אכתי קשה למה לא גזרו בשבת משום שמא יעבר וכו' וקרא דביום שפיר אפשר לקיימו ביו"ט דקי"ל אין עירוב והוצאה ביו"ט:

השעה"מ פ"ב משופר הקשה על ט"ז מר"פ ר"א דמילה שדרש יום תרועה אפי' בשבת א"כ מפורש בחורה והאיך חכמים חוזרין שלא לתקוע ועי' באר יעקב ג"כ, ועי' באר יעקב ביו"ד קי"ז באריכות גדול, ותשובת בית יעקב סי' מ"ב, ועי' פנ"י קידושין ע"ב בספק ממזר שהתיר התורה בפירש לא שייך: שמן רקח סי' ס"ה בח"ב כתב אשר תמה על הט"ז בי"ד קט"ז דבדבר שהותר מפורש אין ביד חכמים לאסור היך החמיר הרגמ"ה שלא לישא ב' נשים דהתירו מפורש כי יהי' לאיש ב, נשים הנה לפי הבנתו טפי הו"ל להקשות על תוס' ב"מ דף ע' דכתבו דבמקום מצוה אין ביד חכמים לאסור ואחז"ל מצות ח החליצה קודמת ליבום ומה"ת מצות יבום קודם, לדעתי בדבר שראו שנתחדש הענין לפי עת וזמן ע"ז נאמר אין לך אלא שופט שבימיך וכו' וט"ז לא דבר אלא בדבר אשר הטעם דשייך עתה הי' שייך גם מאז יתקדם, אבל בדבר למגדר מילתי' ולצורך שעה הכח בידם ושמעון בש"ע תלה שמונים נשים, ועי' תויו"ט פ"א דסוטה מ"ה, ופ"ד מ"א, ותוס' חילין י"ב פסח וקדשים נראה סתירה לט"ז, וח"ס חלה ששי סי' נ"ד:

יד מלאכי אות רנה תביח חי"י קמ"ב שהקשה שחכמים אסרו רבית נכרי, גם דם טהור ע"ש וברכי יוסף תקפ"ח הקשה מכתובות נ"א אמר שמואל א"א שנאנסה אסורה לבעלה ופריך אונס דשרייה רחמנא היכי משכחת לה, כתבי תוס' אע"ג דחיישינן קאמר משמע מדאוריי' דאי מדרבנן לא הי' מוציאין מבעלה, משמע מתוס' דיש כח לאסור מדרבנן נגד ט"ז ע"פ, ועי' ח"ס יו"ד ע"ג ק"ז שאסרו חכמים בשר עוף בחלב גם שמפירש גדי, ומצאתי ראיה לט"ז מסנהדרין דף י"ט בית דוד דינו לבוקר ודו"ק, עי' בשעה"מ פ"ה מיס"ת: בספר גורן דוד סי' נ"ב כתב על קושי' שעה"מ שר"א דרש יום תרועה אפי' בשבת א"כ מפורש בקרא והאיך גוזרין לר"א שלא יתקעו וכתב לר"א מודה הט"ז דיש כח לחכמים לגזור, והטעם נראה לי דהנה ר"א דרש יום תרועה ויום ראשין על מכשירין מנ"ל לר"א דילמא

לעולם לתקיעה עצמה, והא דאיצטרך קרא אפי' בשבת היינו דחששה תורה דילמא יראו הדורות הבאים לגזור שלא ליטול לולב בשבת לכן כתב ביום ויהי' דבר מפורש בקרא ולא יהי' להם כח לגזור ומנ"ל להתיר מכשירין, אלא בע"כ ר"א לית ליה סברת הט"ז, וע"כ דרש להתיר מכשירין א"כ לדידיה שפיר גזרי' בשופר ולולב אע"ג דמפורש בקרא ולק"מ לטו"ז ע"ב:

בני הבחור המופלג כ"ה שמעון ני' הקשה על סברת ט"ז שא"א לעקור כל המצוה א"כ מה הקשה סוכה מ"ב, אי הכי יום ראשון נמי, כיון דכתיב ושמחתם לפני ה' שבעת ימים, ואם יגזור חכמים גם על יום הראשון שחל בשבת, א"כ יעקור המצוה המפורשת לגמרי וצע"ג:

פרי מגדים בפתיחה כוללות פ"א אית ט"ו, כתב ויש לעיין בדבר הבא ממדרש חכז"ל או הלמ"מ וי"ג מדות, אי יש כח ביד חכז"ל לאסור, מתוס' מגילה הקשו במילה אמאי לא גזרי וכו' ונאמר ביום אף בשבת לאו מפורש הוא, אי לר' יצחק בשבת קל"ג הלמ"מ לאו מפורש היי יש כח ביד חכז"ל לגזור אף שהוא מפורש היתרא:

מג' סי' תרי"ב, הקשה אמאי לא פריך מכל יוכ"פ שמקריב ולא חיישינן שיאכל ע"ב ויד אפרים כתב לא קשה דאין לגזור ולבטל עבודת יוכ"פ כמש"כ ט"ז לענין תקיעה דר"ה, רק היכי דאיתרמי שהוא אינן פריד ע"ב:

פרט ח פתיחה לסוגיה שמא יעברנה. ליקוטים

עטרת חכמים במס' ר"ה כתב, הנה בסוגי' זו יש כמה קושיות:

א איני חיבן לשין הגמרא הא לאו מלאכה היא דאיצטרך קרא:

ב קשה על ר' לוי למה לא נחית לתירוצו של רבא דהא מטעם גזירה שמא יעברנו גזרו חכמים גם בלולב ובמגלה וכן בהזאה:

ג קושי' ט"א דלב"ש שסוברים יש עירוב והוצאה גם ליו"ט גם ביו"ט לא נתקע:

ד דקשה לי בפסחים מקשה לר"א דאוסר הזאה משום ש"י והא ר"א סובר מכשירי מצוה דוחה שבת, ומתרץ דשאני הזאה דאכתי לאו בר חיובא. וא"כ קשה לר"א אמאי אסרי תק"ש בשבת:

ה יש לדקדק דרש"י בסוכה נחית לתרץ דלמה לא אמרו גזירה דשמא יוציא מרה"י לר"ה, וכן במס' מגלה כתב רש"י בקיצור תירץ על לי ובסוגי' דכאן לא העיר כלל:

ו ברמב"ם איתא דגזרו משום מעביר ומשום מוציא מרשית לרשות, יקשה למה הוסיף מה שלא אמרו בגמרא דכאן:

ונראה לתרץ בהקדם תוס' בשבת קל מקשים למה מותר אליבא דר"א להוליך האיזמל להתינוק דאמר אם לא הביא כלי מע"ש מביאו בשבת מגולה הא אפשר להוליך התינוק דחי נושא א"ע, ומתרץ רשב"א דהותר לדחות שבת אף במקום דאפשר בלא דחי' מטעם אשים דבלא"ה מדחי' שבת במלאכת המילה ע"ש, לפ"ז מתורץ קישי' ד' דהא בכל מעביר ד"א ברה"ר אפשר לעשות בלי דחיה דהיינו לישא פחות מד"א, וכיון דאפשר בלא דחי' אסור להעביר ד"א מצד מכשירין רק בדבר שיש בו בלא"ה דחיות שבת וזה לא שייך בתק"ש דהא תק"ש אינה מלאכה, לפ"ז מתורץ גם קושי' ה' דכאן ל"ק כלל דלמא שתא יוציאנו מרה"י לרה"ר, די"ל דרבא אמר טעם שיהי' נכון אליבא דכ"ע ומשום שתא יוציאנו לא שייך אליבא דר"א, דלדידיה מכשירין של שופר דוחה שבת ומותר להוציא להוליך אצל בקי כי א"א בענין אחר משא"כ במעביר שיש תקנה לילך פחות מד"א, מעתה יש לישב גם קושיא ג' ע"פ המבואר באחרונים דאף לב"ש יש איסור הוצאה ביו"ט דילפי' משבת, מ"מ איסור מעבור אינה ביו"ט, וכיון שר"א הוא מתלמידי ב"ש והוא סובר דמכשירי שופר דוחה שבת ליכא למיגזר משום הוצאה מרה"י לרה"ר כ"א שמא יעברנו ד"א ואיסר זה ליתא ביו"ט, והשתא דאתינן להכי מיושב קושיא השניה דר' לוי לשיטתיה שהוא סובר דתק"ש מלאכה היא הוצרך ללמוד מקראי דאי מטעם שמא יעברנו הי' נשאר קשה אליבא דר"א דהא מכשירי שופר דוחה ואם יעבור ד"א לא ישא עון דאף שאפשר לעשות בהיתר בפחות פחות מד"א כנ"ל, יכולין לדחות בידים בהעברה ד"א כיון דבלא"ה יש דחיות שבת במצוה זו במלאכת התקיעה ודמי למילה וכסברת הרשב"א הנ"ל מעתה י"ל שזה כוונת רבא במה שהקשה על ר' לוי, ועוד הא לאו מלאכה היא דאיצטרך קרא למעוטי, כלומר כיון דלאו מלאכה היא שפיר י"ל גם אליבא דר"א חשש שמא יעברנו וא"כ ל"ל ללמוד מקרא הא י"ל מטעם גזירה כמו שצריכין לומר גבי לולב ומגלה, לפ"ז מיושב גם הקושיא ששה על רמב"ם, דלדידן שאין מכשירין דוחה שבת יש לומר דגזרו גם משום הוצאה מרשות לרשות ע"ב באריכות:

תומת ישרים סי' ע"ז, שאלה בפני רבינו מ"ט גזרו בשופר ולא במילה והשיב מצות התלויות בקבוע החדש גזרו שמא טועים אנו בקדוש החודש ואתי לחלל שבת שלא לשם מצוה, אבל מילה שהוא בשמיני וליכא למתלי בטעות לא גזרי' דאי אפי' מייתי ליה ליכא איסורא דאורייי' דמדאורייי' מכשירי מילה דוחין את השבת דכתיב ביום אפי' בשבת עכ"ל, ופלא אנו פסקינן דלא כר"א, עי' שומשי"ב ח"ר קי"א:

רש"י פ' בהר, ביום כפורים ממשמע שנאמר ביוכ"פ אינו יודע שהוא בעשור לחודש א"כ למה נאמר בעשור לחודש אלא תקיעת בעשור לחודש דוחה שבת בכל ארצכם ואין

תרועת ר"ה דוחה שבת בכל ארצכם אלא בב"ד בלבד, ורמב"ן ומזרחי האריכו כי תקיעות כולן של ר"ה ויוכ"פ מותרת הן שהיא חכמה ואינה מלאכה:

תשובת תשב"ץ ח"ב סי' רי"ג, עוד נסתפק לך למה לא בטל תק"ש ביו"ט שחל בשבת משום גזרה שמא יצא חוץ לתחום, ואין בכאן ספק שאין באיסור תחומין איסור דאוריי' ואיך נבטל מצוה דאוריי' משום גזרה שמא יעבור על דברי חכמים ואע"פ שהעמידו דבריהם במקום עשה ואמרו שופר של ר"ה אין מעבירין עליו התחום, זהו לעבור עליו את התחום כשהשופר אינו בכאן אבל לבטל את התקיעה למי שיש לו שופר והוא בקי מפני חשש מפני שאינו בקי שמא יצא חוץ לתחום אין להחמיר כל כך באיסורין דרבנן ואפי' לדברי גאונים ז"ל ג' פרסאות הוא מה"ת אין להחמיר כל כך מפני שני דברים, האחד שאין מבטלין מצות עשה דאוריי' משום חשש שלא יעבור על מצות ל"ת גרידא שאפי' לעבור עליו בידים מותר דקי"ל עשה דל"ח, ותחומין אפי' למ"ד דאוריי' אין בהן כרת אפי' בשבת אלא לאו דאל יצא איש, וכ"ש ביו"ט שכל מלאכות שבו אינן אלא בלאו, ועוד דמילתא לא שכיח היא שיצא אדם חוץ לשלש פרסה לילך אצל בקי ואין לחוש לכל זה וכו' ע"ב, ואמרי בינה דינו שבת סי' ל"ד כתב עליו, הא יו"ט הוא עשה ול"ח וי"ל לרבינו יונה ביבמות דף ו' דעשה שבתון לא קאי רק על אבות מלאכות ולא על ל"ת כמו מחמר, א"כ ממילא תחומין דהוא מאל יצא אינו רק ל"ת, והא דקאמר הש"ס על אין מעבירין עליו את התחום משום דהוי עשה ול"ת, הוא אם תחומין דרבנן ורק משום לתא דהוצאה הוא ומשום סיג וגדר עשאו חז"ל כחומר עשה ול"ת, אבל אי תחומין יב מיל דאוריי' ואינו רק כחומר ל"ת שפיר דחי העשה דשופר לל"ת, אולם יש להתבונן ביו"ט דליכא חייב מיתה וע"כ קאי העשה על כל איסורי מלאכה ביו"ט, וצ"ל לדעת רבינו יונה דאף ביו"ט לא קאי העשה רק על אבות מלאכות שהם בשבת בחיוב סקילה ולא על מה שאינו אב מלאכה ותחומין אף יב מיל אם הוא מה"ת אין בו אלא ל"ת עכ"ל ועי' מנחת חינוך סי' כ"ד:

שואל ומשיב ח"ר קי"א מביא קושי' דבזה"ז ל"ש גזירה ש"י דליכא עכשיו ר"ה כלל ול"ש חשש תורה, וא"ל דאף דבטל הטעם הו"ל דבר שבמנין דז"א לפמש"כ בתוספות שבת סי' ש"ג סקל"ו, דכל דבר דבשעת שתקנו חז"ל הגזירה הי' מקומות שלא הי' שייך החשש שוב גם בזה"ז בטל הגזירה וה"ה כאן, ועי' כלל תחומין הבאתי תוס' רי"ד שיש גם בזה"ז ר"ה:

עט סופר חלק א כלל ט

פרט א מצות אין מבטלין זא"ז.

פסחים דף קי"ד, הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת ושני תבשילין אע"פ שאין חרוסת מצוה, ר"א בן צדוק אומר מצוה, תוס' וא"ת אמאי לא אתי חרוסת דרשות ומבטל חזרת דמצוה, וי"ל דכיון דכל עיקר מרור לא ניתקן רק בטיבול בחרוסת משום קפא לא מקרי ביטול בכך, וכ"כ הר"ן וכי תימא והא חרוסת לתנא דמתני' דלא מצוה אלא רשות ולא מבטל מרור דאוריי' בזמן שבהמ"ק קיים, איכא למימר שאני התם דטבול בעלמא הוא ולא חשוב שדרך אכילתו בכך עכ"ל:

מהרש"א כתב על תוס' ה"ה דה"מ להקשות כן אפי' לרא"ב צדוק דאמר מצוה בחרוסת דודאי אינו אלא מצוה דרבנן ואתי דרבנן ומבטל מרור דאוריי' דר"א ב"ץ בזמן הבית היה ואפי' במרור בזה"ז דהוי נמי מרור דרבנן כדלקמן מ"מ לר"י דחלוקין חביריו על הלל וס"ל דאוריי' מבטל דאוריי' וה"ה דרבנן מבטל דרבנן כדלקמן:

הביאר מרדכי כתב לפמ"ש תוס' בזבחים ע"ח, וז"ל דהתם חוזק המרירות הוא דמבטל טעם מצה אבל אורז לא מבטל טעם דגן, לק"מ דדוקא מרור מבטל למצה אבל אין חרוסת מבטל למרור, וצ"ל דהתוס' כאן תפסו עיקר מש"כ שם ועוד דהתם כשאוכל כזית מצה דכי מבטל ליה מרור ליכא טעם מצה כזית אבל אם אוכל הרבה שרי, ולהך תי' לא חולקו בין שיש בו מרירות לאין בו דלעולם חדא מבטל לאידך וא"ש, ואין להקשות לפ"ז הא מצי אכיל יותר מכזית מרור באופן שאם מעט החרוסת מבטלו אינו מבטל אלא המעט כשיעור החרוסת ונשאר עוד כזית מרור דלא מתבטל כולו כדהתם באורז ודגן, דלק"מ דלא מצינו זה שיצטרך לאכול יותר מכזית מרור בבת אחת, וגם הא לא נהיגי ליקח בב"א יותר מכזית וא"ש, ואפשר מש"ה מקשו לת"ק ומשום חרוסת רשות ולא מקשו לראב"ן כמ"ש מהרש"א, די"ל דלמא באמת אכלו יותר מכזית מרור עד שנשאר אחר הביטל מהחרוסת עוד כזית מרור, והנה לתי' קמא שבתוס' קשה הא דמסקי' לקמן מברך על מצה והדר מברך על מרור ופי' תוס' ור"ן אם הי' אוכל מצה בלא מרור תחלה כשהי' כורכן אח"כ אתי מצה דרשות ומבטלא מרור דרבנן ע"ש הרי מפורש בש"ס שגם מצה שאין לה מרירות מבטל מרירת המרור ואפשר לדחות כיון דבמרור טעם מרור בעינן חיישינן לביטל כל דהוא שיתבטל מקצת מרירת וממילא מה"ט ג"כ שפיר הקשו התוס' שיבטל החרוסת למרור אפי' לתי' קמא דהתם, ולפ"ז קושיתם איני מכח הא דקאמר ר"מ בריה דר"נ דאתא מרור דרבנן ומבטל למצה דאוריי', דאהא שפיר י"ל דדוקא מרור יש לו כח לבטל כתי' קמא שבתוס', אלא עיקר קושתם מהא דמסיק הש"ס דלא סגי' ליה

שיאכל מצה בלא מרור תחילה כשהי' כורכן אח"כ אתי מצה דרשות מזה מוכח דגם ע"י מצה שייך ביטול עכ"פ למרירת המרור דבעינן טעם מרירת גמור, ע"ז הקשה מחרוסת שיבטל המרירות, ולכן א"ש דמקשו מת"ק דחרוסת רשות ולא לראב"ק כמ"ש מהרש"א ע"ש, וכתב לפמ"ש רמב"ן עי' ראש סוף חלה בעושה עיסה מחיטין ומאורז אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה ויוצא י"ח בפסח משום דאורז נגרר אחר החיטין לק"מ קושי' תוס' בזבחים ודו"ק, וכפמ"ש תוס' אם אוכל הרבה שרי אכתי קשה אהא דמסקינן מברך על מצה והדר מברך על מרור וכו' קושי' תוס' שיכרך שניהם יחד תחלה מאי אמרת דמרור דרבנן מבטל מצה יקח כשני זתים מצה וכזית אחד מרור שאם המרור מבטל מצה נשאר עדיין כזית מצה וא"ת דאז יבטל המצה את המרור י"ל הא אסיקנא דבין להלל בין לרבנן אי בעי למיעבד כריכה שפיר דמי דאין מצות מבטל זא"ז וכו', וי"ל אם יקח ב' זתים מצה יהי' כזית אחד רשות ואתי מצה דרשות ומבטל למרור דמצוה ע"ש:

קט"ו, אמר הילל משמיה דגמרא לא ניכרך איניש מצה ומרור בהדי הדדי וניכול משום דס"ל מצה בזה"ז דאוריי' ומרור דרבנן ואתי מרור דרבנן ומבטל ליה למצה דאוריי', ואפי' למ"ד מצות אין מבטלין זא"ז ה"מ דאוריי' בדאוריי' או דרבנן בדרבנן אבל דאוריי' ודרבנן אתי דרבנן ומבטיל ליה לדאוריי' [פרשב"ם אפי' למ"ד וכו' דכיון דכי הדדי נינהו כולהו קיום מצות נינהו ולא מבטלי אהדדי] מאן תנא דשמעת ליה מצות אין מבטלות זא"ז הילל היא דתני' אמרו עליו על הילל שהי' כורכן בב"א ואוכלן שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו, א"ר יוחנן חולקין עליו חבריו על הילל וכו' השתא דלא איתמר הילכתא לא כהילל ולא כרבנן, מברך על אכילת מצה ואכיל והדר מברך על אכילת מרור ואכיל והדר אכיל מצה וחסא בהדדי הדדי בלא ברכה זכר למקדש בהלל, רשב"ם פי' מבטל טעם מצה, גם בלע מצה יצא ולא צריך טעם י"ל כל ראוי לבילה ומיושב הרבה מה שהקשה שו"מ מהדורא תנינא סי' י"ב ע"ש:

רשב"ם כתב ר"י דאמר דפליגי דרבנן לגמרי דלית להו כריכה כלל, ותוס' כתבו רבנן סברי דבכל ענין מצותן בין ע"י כריכה בין ע"י כל אחד לבדו ופליגי אהילל דמצריך לכרוך, וא"ת מנ"ל דסבר הילל דאין מבטלין דילמא שאני הכא דגלי קרא, ועוד הא לרבנן נמי אין מבטלות דהא אם כרכן נמי יצא, וי"ל מדסבר דלכתחילה יש לי לכרוך ובדיעבד נפיק כי לא כריך א"כ בעלמא אין מבטלות דאי מבטלות א"כ איצטרך קרא הכא להתיר כריכה ולומר דהכא לא מבטלי והילכך לרבנן דמוקי קרא בדיעבד שמעינן דבעלמא מבטלות ושאני הכא דגלי קרא:

אלא מברך אמצה, אם הי' כורך שניהם יחד תחילה הוי אתי מרור דרבנן ומבטל למצה, ואם היה אוכל מצה בלא מרור תחילה כשהי' כורכן אח"כ אתי מצה דרשות ומבטלא מרור דרבנן [והקשו אחרונים לפי' תוס' זבחים רק מרור מחוזק מרירות יכול לבטל מצה ולא מצה למרור] ומיהו אי הוה קיימו לן כהילל הוה עבדינן הכי מצה לחודא והדר מצה ומרור בכריכה כיון שצריך לעשות מדרבנן מצות כריכה בהילל הוה דרבנן ודרבנן ועי' ר"ן: מהרש"א כתב, לא ידענו מי הכרית לומר להלל דלא גלי קרא אלא לכתחילה יש לכרוך אימא דאף לעיכובא קאמר קרא ועי' בזה במרדכי עכ"ל, וכ"ל המרדכי כורכן בב"א ואוכלין פי' הי' נוטל כזית מצה וכזית מרור וכזית חרוסת פסח] וא"ת הא אין מחזיק בית הבלועה כל כך דהא אמרי' דשיעור בית הבליעה מחזיק היינו כביצה, י"ל ה"מ כשהאוכל שלם אבל כשהוא מרוסק מחזיק טפי, ת"ל יאכלוהו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו, וא"ת רבנן היכי דרשו ליה לקרא דעל משמע דוקא בב"א, י"ל דאינהו דרשו דקרא דעל אתי למישרי אפי' בב"א, דאי לאו קרא הו"מ דצריך לאוכלן מצה ומרור כל אחת ואחת בפני עצמו דמשמע יאכלוהו להכי איצטרך על דמותר לאוכלן אפי' בב"א, וא"כ היכי מוכח ר' יוחנן מהכא דחלוקין עליו חבריו על הלל הא שפיר סביר להו דמותר לאוכלן בב"א כמו הלל וכו' וע"ק היכי מוכח דהלל ס"ל דמצות אין מבטלין זא"ז דעלמא, דילמא שאני הכא גבי מצה ומרור דגלי קרא דשם אין מבטלות דכתיב על דמשמע בב"א, וי"ל דע"כ ס"ל דהלל דמצות אין מבטלין זא"ז מדקא דריש לקרא דעל אתי לאשמעינן דחובה לאכלן בב"א, דאדרבא אומר דעל אתא לאשמעי' דמותר לאכלן בב"א, דאי לאו על ה"מ דצריך לאכול כל אחד ואחד בפני עצמו ולא בב"א משום דמצות מבטלת זא"ז בעלמא, להכי איצטרך לאשמעי' דהכא אין מבטלות ומותר לאוכלן בב"א, אלא ש"מ דס"ל דבעלמא נמי חצות אין מבטלין זא"ז ע"ש:

וצ"ק מישב קושי' מהרש"א דרבנן פליגי על הלל מדכתיב יאכלהו ולא כתיב יאכל אותו, לפ"ז קשה להלל למה לא כתב אותו משה"ה ס"ל להלל דכריכה אינו מעכב וקרא אתי דלכתחילה יש לכרוך ואי הוי כתיב אותו ה"א לעיכוב:

קט"ו, ידי מצה יצא ידי מרור לא יצא, וא"ת כיון שאין במרור זה מצוה מדרבנן ליבטיל מרור להאי מצה דבהדיה, וי"ל דלא שייך ביטול אלא כשלועסן יחד דאז מבטל טעם אחד את חבירו אבל כשהם שלמים אפי' יהי' יותר מחבירו לא מבטל ליה, ועי' תוס' דף ק"כ ד"ה באחרונה, שכתב וכן להלל שהי' כורך מצה ופסח בסוף הסעודה והכי הוי אכיל מצה דאורייי', א"כ בתחילת סעודה הי' מברך על המצה ואוכלת דמועלת אותה ברכה לברכת המצה עם הפסח שבסוף ע"ש:

כוונת התוס' אם אכל מצה בתחילה בודאי יצא ידי מצות מצה רק מצות כריכה לא קיים עד שבסוף שעשה כריכה וכן מבואר בביאר מרדכי וצע"ג מש"כ בהגהות ברוך טעם דף א' שהקשה למה אמר הש"ס השתא דלא אתמר וכו' ניכול מצה לחודא ומרור לחוד והדר לאכול מצה ומרור כדי לצאת ידי שניהם, ממנ"פ כבר יצא בדיעבד באיזה אופן שאכל או ע"י כריכה או כל חדא לחודא ומה יועיל שוב באכילתן אטו אם אכל שני זתים מצה עשה שום מצוה באכילת זית השני ע"ש, כי מצות כריכה לא קיים אם אוכל כל אחד לבדו, ועי' מהרש"א שהקשה כיון דמצות כריכה להלל הי' בסוף הסעודה אנו שעושין זכר למקדש כהלל אמאי אנו עושין את הכריכה קודם סעודה, וי"ל כיון שאני מסתפקין אם הלכה כהלל אם לאו א"כ לרבנן דפליגו יבטל טעם המרור שהיא רשות את מצה דאוריי' דקי"ל כרבא דמרור דרבנן ומצה דאוריי' עכ"ל ופלא:

על תוס' שהקשה ידי מצה יצא כיון שאין במרור זה מצוה דרבנן, כתב מהרש"א קושטא הוא דקאמרי כן דאין בזה המרור אפי' מצוה דרבנן, מיהו א"נ דהוה מצוה דרבנן במרור הוה תקשי ליבטיל מרור דרבנן מצה דאוריי' אפי' בזמה"ז לרבא, ופרי מגדים תעה סקי"ג כתב י"ל ה"פ בלע מצה ומרור בכריכה דתרווייהו מצוה דרבנן בזה"ז להלל שכבר אכל מצה דאוריי' לזה מקשו דמרור זה אפי' מצוה דרבנן ליכא כיון שלא יצא בו:

שמעתי קושי' בשם הגאון רבי דניאל פרוסניץ רב"ד דק"ק פ"ב ז"ל, האיך הלל הי' כורך פסח מצה ומרור ביחד, הא אין עושין מצות חבילות, ואחי חורי הגאון רבי חיים ז"ל אמר דלא שייך בזה חבילות כיון כך מצות התורה שיאכל ביחד כמו ד' ציצית ששייכים ביחד, ומצאתי בהגהות רעק"א ז"ל שמרמיז לעי' בתוס' ברכות דף ל"ט ע"ב ד"ה הכל מודים ע"ש, וגם במרדכי בפסחים כתב כן בברכת כהנים לא שייך מצות חבילות:

פרט ב מצות אין מבטלין זא"ז. רמב"ם.

פי"ח מפסולי מקדשין הלכה י"א, הפגול והנותר מצטרפין זה עם זה לכזית וכן הפגולין והנותרין מצטרפין הלכה כ' הפגול ונותר וטמא שבללן זה בזה ואכלן חייב אע"פ שריבה מין על חבירו אינו מבטלו שאין האיסורין מבטלין זה את זה:

פ"ח מחמץ ומצה מברך המוציא לחם ואח"כ כורך מצה ומרור כאחת וכו' ואם אכל מצה בפני עצמה ומרור בפני עצמו מברך על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו וכו' ואח"כ מברך על הפסח ואוכל וכו' [כתב ראבד זה כהלל מ"מ הסדר לא דייק] בזמן הזה שאין שם קרבן אחר שמברך המוציא וכו' חוזר ומברך על אכילת מצה ואוכל, וחוזר ומברך על מרור ואוכל, וחוזר וכורך מצה ומרור ואוכל בלא ברכה זכר למקדש, והקשה לח"מ כיון דהוא חשש להלל וחכמים איך כתב בזמן שבה"מ קיים רצה עושה זה ואם רצה

עושה זה הי' לו לומר דליעבד לתרווייהו מספיקא כמו בזמן הזה, עוד יש להקשות דכין דהוא רצה לצאת מידי ספיקא דהלל הא הלל משמע בגמרא דהי' כורך פסח מצה ומרור, והל"ל שהי' כורך פסח מצה ומרור ע"ש:

ברוך טעם דף א' כתב הקשו על רמב"ם שפסק אי איסורין מבטלין זא"ז דהא ר"א לחד דינו מהלל ובפסחים מסיק דרבנן פליגי ולא איתמר הילכתא לה כמר ולא כמר ומעתה אין להחליט ולומר דאין איסורין מבטלין זא"ז ולחייב על זה מלקות, לענ"ד לישב דהנה תוס' הקשו מנ"ל דמצוות אינן מבטלות זא"ז דלמא שאני הכא דגלי קרא דכך יהי' מצוותן, לענ"ד לא קשה דשפיר מוכח מהלל דזו סברא חיצונה דמצות אינן מבטלין זא"ז דאל"כ למה הי' כורכן ביחד ואי משום דגלי קרא זה אינה דהא פסקינן כזית בכא"פ דאוריי' וכאכילה חדה חשיבא ואי מצות מבטלין זא"ז יש לומר דכוונת הכתוב על מצות ומרורים יאכלוהו בתוך אכ"פ ולא בב"א דחצות מבטלין זא"ז, וחדהי' אוכלן בב"א ש"מ שזו היה להם לסברא חיצונא דמצות אין מבטלין זא"ז והי' עושה למצוה מן המובחר שיאכל בב"א מלאכול תוך כא"פ, ורבנן עליו דאין משמעות הכתוב דעל מצות שיאכלנו בב"א, אבל על מה שהי' להלל לסברא חיצונה דמצות אין מבטלין זא"ז מסתמא לא פליגו עליו רבנן, ואי פסקא של רמב"ם דפסק כר"א, ור"ל שפסק דאיסורין מבטלין זא"ז יכול לסבור כאביי דכב"פ לאו דאוריי' א"כ ליכא ראיה מהלל כקושי' תוס' דגלי קרא אבל בעלמא מצות מבטלות זא"ז, ע"ש:

ונראה לישב קו' לח"מ למה לא כתב שגם בזמן שבהמ"ק קיים הי' כורך פסח מו"מ, כי ידוע מש"כ אב"מ בתשובותיו סי' ח"י בקדשים לכ"ע אסור לבטל בחולין ע"כ בחולה שיש בו סכנה מאכילין טבל ולא לוקח תרומה וליבטל בחולין כי זה אסור מדאוריי', כי מצוה לשמור התרומה, ונראה גם קדשים שמצוה לאכול, אסור לאכול שלא כדרך אכילתו, וכבר הבאתי ישו"י שהקשה האיך אוכל עם מרור שלא כדה"נ ורק התורה ציוה כך להלל לכרוך מצה ומרור עם פסח, אבל כיון שספק אם הלכה הלל או כדרבנן ע"כ שפיר פסק מצה ומרור בזמן הזה יעשה גם לצאת כהלל, אבל פסח כיון שספק אם הלכה כהלל אסור לעשות כן לאכול שלא כדרך אכילה ועי' ועי' ירושלמי פ"ק דחלה, הלל הזקן הי' כורך שלשתן כאחת א"ר יוחנן חלוקים על הלל הזקן, והא ר"י כורך מצה ומרור, כאן בשעת המקדש וכאן שלא בשעת המקדש ואפי' תימר כאן וכאן בשעת המקדש, שני דברים רבים כל אחד ומבטלין אותו, ר' יוסי בשם ר' אלעזר, כשם שאין האיסורין מבטלין זא"ז כך אין המצות מבטלות זו את זו, ופני משה פי' כאן בשעת המקדש חולקין על הלל לפי ששלשתן דאוריי' ומבטלות זא"ז, כאן שלא בשעת המקדש הי' ר"י אוכל

משום שמרור בזה"ז דרבנן ולא אתי דרבנן ומבטל למצה שהוא דאורייי' אף בזה"ז ואפי' תימר וכו' כלומר דהדר קאמר בשני דברים אפי' אם הי' בשעת המקדש שהן מה"ת אין אחד מבטל את חבירו א"ש, וכאשר כתבתי לעיל ר"י הי' כורך רק בזה"ז כדי לצאת גם אליבא דהלל אבל בזמן בהמ"ק כיון דחולקין חביריו על הלל אסור לכרוך פסח עם מצה ומרור ועי' וירושלמי נקט להיפך מבבלי הלשון כשם שאין איסורין וכו' ועי' פלתי קט שרמב"ם פסק כירושלמי תלתא לא לאכול דמבטל תרי לחד ע"ש:

מר"ם בדברי כתב על קושי' לח"מ ולא ידענו מאי תיובתא, דרמב"ם סבר כתוס' דחכמים והלל פליגי בלכתחילה, דהלל סובר מצות א"מ זא"ז, לא צריך על מצות ומרורים אלא לחובה שצריך לכתחילה לעשות כריכה, וחכמים סברי מצות מב' זא"ז להכי איצטריך על לרשות אף דבעלמא מצות מבטלות הכי גלי לן דרשאי לעשות כריכה אבל בדיעבד אף הלל מודה דיוצא בלא כריכה, וא"כ שפיר כתב הרמב"ם דהא רמבם לא כתב אם רצה כמו שהביא הלח"מ, אלא אם אוכל מצה בפ"ע ומרור בפ"ע דלחומרא צריכין למיעבד כהלל להכי כתב בזמן שבהמ"ק הי' מצה ומרור דאורייי' צריך לכתחילה לעשות כהלל ואם אכל כל אחד ואחד בפ"ע יצא בדעבד דאף הלל מודה שיוצא בדעבד אבל בזה"ז דאסור לכרוך מצה ומרור בהדי הדדי צריך למיעבד תרווייהו מספיקא:

עוד כתב לישב רמבם שכתב שהלל הי' כורך מצה ומרור בלא פסח, כי תוס' ביבמות דף ג' הקשו ליחייבו נשים בציצית דדרשינן סמוכים וכו' כמו שחייבו באכילת מצה מכח היקש כל שישנו בבל תאכל חמץ ע"ש, וריטב"א בקידושין וכן הגהות ריף בספר תמים דעים תירוץ דהיקשא מצה לחמץ מיותר הוא להכי דרשינן לחייבו נשים במצה נגד כללא דמ"ע שז"ג, אבל סמוכין לאו מיותר הוא דהא איצטרך לעשה דל"ת ע"ש, א"כ מוכח כדעת רמב"ם דכריכה אינו עם הפסח, דאל"כ אמאי קאמר הש"ס השתא דלא איתמר הלכתא לא כהלל הא מוכח דאין הלכה כהלל, דרמב"ם פסק נשים בראשון חובה כר"י בפסחי' דף צ"א, והשתא ל"ל הקישא לחייבו נשים במצה, תיפוק לי' דחייבים בפסח והלל הא בעי כריכה וכריכה מעכב, אלא ודאי דאינו מחייב לכרוך עם פסח ע"ש, ובשמלת בנימן או"ח דף מ':

פרט ג מצות אין מבטלין זא"ז. איסורין מבטלין וא"ז

זבחים ע"ח, ארל"ק הפגול ונותר והטמא שבללן זה בזה ואכלן פטור א"א שלא ירבה מין על חבירו ויבטלנו, ש"מ תלת, ש"מ איסורין מבטלין זא"ז, וש"מ נותן טעם ברוב לאו דאורייי', וש"מ התראת ספק לא שמיה התראה, פרש"י א"א שלא ירבה מן על חבירו, כשהוא לועס אותם בפיו ובלל מין לתוך חבירו מיעוטו של זה ברובו של זה ובטל

המיעוט ברוב והבטל בכל מין נוסף על המבטל ונקרא בשמו ונגרע במינו וא"א לכווין שלא יהא ממון האחד בטל בחבירו יותר ממה שבטל ממון חבירו בו ונמצא שאין באותו מין כשיעור דבציר ליה שיעוריה ולא ידעינן הי' מינייהו בצר ליה וכי מתרינן ביה לא ידעינן משום מאי נתרי ביה וצריך להתרות בו משום איסור הילכך כי מתרי ביה משום פיגול הויא התראה ספק דילמא לא בדידיה תיהוי חיובא וכן בנותר ואע"ג דבמסקנא ודאי אחד מינייהו עבר בשעת התראה מיהא ספק הוא בכל אחד אם יעבור עליו אם לא והתראת ספק לאו התראה היא עכ"ל ותוס' הקשה היכי מיחייב כלל משום חד מינייהו דמיעוט הבטל ברוב לא מצטרף עם הרוב להשלימו לכשיעור דאפי' היתר לא מצטרף לאיסור כ"ש איסור לא מצטרף לאיסור ע"ש, והנה מל"מ פ"ד במעילה, ומנחת כהן האריכו למעניתם שהיתר לא בטל לאיסר, ופרי מגדים בפתיחה לתערובות כתב הנך רואה שבמחלוקת היא שנויה בין רש"י ותוס' כאן ע"ש:

ונראה כיונת רש"י שכתב ונקרא בשמו עפ"י ת"ס או"ח סי' ק"מ מחדש דלא שייך רובו ככולו אלא מתוך כולו דמסנהדרין ילפי' דבעינן רוב מתוך כל אבל אם לא נתועדו רק רוב סנהדרין אינו כלים וה"נ לעולם שדינן המיעוט בתר הרוב אבל כלו בפנינו וכו' אבל לטבול בפחות מכשיעור ולימא רובו ככולו לא שמענו, אין הכי נמי אי אתיא כאן ארבעים סאה ורובי כשר ומיעוטו שאובים נמשך אחר הרוב אבל חסר קורטוב אינו טובל עכ"ל ועי' במקנה כלל ל"ח פרט ט"ו באריכות:

בזה מובן הדין היתר מצטרף לאיסר אם צריך להיות האיסור הרוב, אז אמרי' רובו ככולו ויש לישב הרבה בסוגי' היתר מצטרף לאיסור ואין כאן מקומו, וז"כ רש"י, המיעט נקרא בשמו של רוב, אבל חקירת מל"מ ומנחת כהן על תערובת יבש בודאי גם רש"י מודה דלא אמרי' היתר נהפך לאיסרי כי כבר כתבתי עי' במקנה כלל ל"ח פרט י"ב כל ביטול איסורין שרוב גורם שנסתלק שם איסר מחפץ ממילא מותר לאכול, אבל לא שיקבל שם חדש, ועי' ר"ן נדרים דף נ"ב ובע"ז בסוגי' קמא קמא בטל היתר אין דרכו להתבטל מובן הכל בסברה הנ"ל כי לא שייך לאמור שנסתלק שם היתר רק שקיבל שם חדש איסר וזה לא שייך בביטל רק מיעוט סנהדרין נסתלק נגד רוב ועי' תוס' ב"ק דף כ"ז המיעוט כמאן דליתא ודו"ק:

עוד נ"ל כוונת רש"י דוקא כאן בפגול נותר כתב כן לכאורה הקשה תוס' במעילה דף י"ז מתני' פיגול ונותר מצטרפין לענין אכילה, והאיך שייך ביטול ותי' התם בדלא מיערב אבל הכא דמיערב בטל דאיסורין מבטלין ע"ש, וחידש שפלתי צח כתב מש"כ רמב"ם פגול נותר רק לדוגמא נקוט כי מצטרפין, ולפי הנ"ל יש הבדל גדול כמובן, על כן סובר

רש"י יען שכולם שם אחד להם פסולי מקדשין מצטרף המיעט עם רוב אבל מיעט היתר גם רש"י מודה שלא נגרר אחר הרוב:

מתיב רבא עשה עיסה מן החטין ומן האורז אם יש בו טעם דגן חייב בחלה ואע"ג דרובא אורז מדרבנן אי הכי אימא סיפא אדם יוצא בו י"ח בפסח אלא תוך בשאינו מינו בטעמא מין במינו ברובא:

תוס' אין להקשות אהך דשמעתין מהא דאמר לא ליכרך איניש מצה ומרור בהדי הדדי דילמא אתי מרור דרבנן ומבטל מצה דאוריי' דהתם חוזק המרירות הוא דמבטל טעם מצה אבל אורז לא מבטל טעם דגן, ועוד דהתם כשאוכל כזית מצה דכי מבטל ליה מרור ליכא כזית מצה אבל אם אוכל הרבה שרי עכ"ל, ואין להקשות א"כ יאכל מצה הרבה עם מרור כי אז יבטל מצה רשות מה שיותר מכזית ויבטל מרור, אבל קשה מש"כ תוס' בפסחים שמצה יבטל מרור לפי' תי' ראשון רק מרור מחוזק מרירות מבטל ועי' באחרונים: תוס' מנחות דף כ"ג, ועי' רש"י הלל כורך פסח מצה ומרור ולא אמרי' דמרור מבטל למצה משמע ג"כ רק מרור מבטל ולא פסח ומצה מבטלין זא"ז: פליגא דר"א, דאר"א כשם שאין מצות מבטלות זא"ז כך אין איסורין מבטלות זא"ז מאן שמעת ליה דאמר מצות א"מ זא"ז זו הלל וכו', תוס' וא"ת ומנלן דסבר א"מ זא"ז דילמא הי' לוקח הרבה מכל אחד ואחד דכה"ג לא מבטל, ובה"ז תי' יותר משלשה זתים אין בית הבליעה מחזיק:

ומנחת חינך סי' ו' הקשה כיון דאמרי' דרשב"ל מיירי במין במינו אבל בשא"מ מודה דרשב"ל דאינו מבטל א"כ מאי קאמר דפליג על ר"א מנלן דפליג דמודה בכה"ג להלל דאפי' אי אמרי' מצית מבטלין זא"ז מ"מ פסח מצה ומרור אין מבטלין דהוי מבשא"מ, גם מנ"ל לש"ס דהילל סובר א"מ זא"ז דלמא אע"פ דמבטלות מ"מ מין בשא"מ אין מבטלות ע"ש:

מנחות כ"ב רבנן סברי מכאן לעולין שאין מבטלין זא"ז, הקשה תוס' תיפוק ליה משום דאין מצות מבטלות זא"ז כדאמרי' גבי הלל שכורך פסח מצה ומרור, וכן בזבחים עט פליג ר"א ארשב"ל בההיא דפגול ונותר וטמא שבללן וקאמר שאין מבטלין זא"ז ומייתי ראיה מדהילל, ושמא לגבי אכילה שאני, ועי' שבילי דוד סי' תע"ה שמאריך דלא אמרי' טכ"ע לענין מצות ומישב קושי' מקו"ח בסי' תנ"ה שהקשה לתוס' בזבחי' בכזית אתא אחד ומבטל חבירו א"כ יקשה הא דכבא"פ בתערובת לוקין נימא אתא אחריתא ומבטל ליה, ולק"מ רק לענין מצה חיישינן במה דמבטל טעם מצה ולא באיסורין ע"ש: משנה ערלה פ"ב חתיכה של ק"ק של פגול ונותר שנתבשלו עם החתיכות אסור לזרים ור"ש

מתיר לזרים ופי' ר"ש ורע"ב דמיירי דיש בחולין כדי לבטל ק"ק בפ"ע ושל פגול ונותר בפ"ע, ושו"מ ח"ב סי' י"ב מתקשה בו אי אמרי' איסורין א"מ זא"ז ע"ש:

פרט ד

בסי' צ"ח כתב ג' מיני איסורין של יבש שנתערבו זה בזה כזית מכל אחד כל שני מינים רבים על השלש ומבטלים אותו ופטורים על שלשתן וכתב הב"י פי' אע"פ שאסורין באכילה מ"מ פטורין מן המלקות ולא הי' צריך לכותבו ע"ב ופלתי כתב אם ככר של כלאי כרם נתערב בפסח בשני ככרות חמץ כיון דאמרי' בחד בתרי חזר האיסר להיות היתר דהמיעוט נהפך לרוב וא"כ אף באיסורים דמבטלין זא"ז המיעוט נהפך לרוב ופרח מיניה איסור כלאי כרם ונעשה איסור חמץ וא"כ אם אחר כך נאבד אחד מנייהו דל"ל דאחר פסח יתבטל ברוב ועבר הפסח הרי חתיכות הללו מותרים דבר תורה דאיסור כ"כ כבר פרח ונתבטל ויש כאן איסר רק חמץ וכאשר עבר פסח הרי כאן היתר במקומו וזה ברור ודבר גדול השמיעני רבינו בזה עכ"ל:

ח"י בסי' תע"ה כתב ראיתי בבית הלל שכתב על ראש וטור שפסקו דאיסורי' מבטלין זא"ז שנעלים מהם הסוגי' על הא דר"ל דאיסורי' מבטלין זא"ז פליגי דר"א דאמר כשם שמצות אין מבטלין וכו' מאן שמעת דאמר מצות אין מבטלות הלל, ומאחר דבגמרא זו תלויה דין איסורין בדין מצות אין מבטלין כהלל ואנן פסקינן לצאת ידי כולם לחומרא, למה פסק כאן לקולא ע"ש, לענ"ד אין כאן קושי' כלל, דלדבריו דשני הדינים תלוי' זה בזה ממש אמאי קאמר הש"ס ופליגי אדר"א ואמאי לא קאמר פליגי אדהלל דאמר אין מבטלות, אלא ודאי והוא פשוט דה"ק הש"ס ופליגי אדר"א דאמר כשם וכו' ור"ל סבר דלא אמרי' האי כשם אלא דאע"ג דאין מצות מבטלות זא"ז כיון שהם שניהם לכוונת ענין אחד זכרון ליצ"מ מ"מ איסורין מבטלות זא"ז וזה ברור, ועי' שער אפרים סי' נ"א ומובא בפלתי צ"ח:

אולי י"ל הטור כי הסברה שמצות אין מבטלין זא"ז עפ"י ר"ן בנדרים דף נ"ב שגם רבנן סברו מין במינו לא בטיל אם שוים בשמם כמו עולין ע"ש ועי' תוס' ביצה דף ל"ט מים ומלח שייך לעיסה חשוב מין במינו גם שאינם שוים בעצם ע"כ פי' רשב"ם פסח ומצה ומרור כי הדדי נינהו והוי מין במינו, ומיושב קושי' תוס' במנחות שרבנן סברי עולין לא בטיל והקשה תיפק לי מצד מצות אין מבטלות לפי הנ"ל רק לאחר שידענו עולין אינן מבטלין, שפיר י"ל מצות אינן בטלין, ופגול ונותר כולם שם פסול בקודש ורל"ק סובר שבטלין פליג על הלל, כי מצות פסח ומצה, שוין כמו פגול ונותר, ע"כ כמו להלל אין

מצות מבטלין כך פגול ונותר אין מבטלין זא"ז, אבל הטור קאי על חלב ודם כמו תשובת רא"ש שמביא, ולא שייך מין במינו ושפיר פסק שבטלין:
שיטת רא"ש במרור לא צריך כזית:

פרט ה

פסחים קי"ד כתב רא"ש, אכלו לחצאין יצא ובלבד שלא יהא בו בין אכילה לחבירתה יותר מכדי אכילת פרס, משום דמברך על אכילת מרור צריך שיאכל כזית דאין אכילה בפחות מכזית, אבל בירקות הראשונות שמברך עליהן בורא פרי אדמה בעלמא ואין מזכירין עליהם אכילה אין צריך מהם כזית עכ"ל, ושאגת ארי' סי' ק' כתב לפ"ז המרור שאוכל בכריכה דאין מברך עליהם אין צריך כזית, ולפ"ד ז"ל צ"ל דהא דכתב על מצות ומרורים יאכלהו דהאי יאכלהו לא קאי אלא אפסח לחוד ולא אמצה ומרור, וק"ל, דא"כ הא דקי"ל מצה צריכה כזית ע"כ מהאי קרא דכתיב בערב תאכל מצות דנאמר אכילה אצל מצה, א"כ תקשה לך בפסחים ק"כ דא"ר מצה בזה"ז דאוריי' מקרא בערב תאכלו מצות, והשתא מנ"ל לרבא דקרא דלזה"ז קאי דילמא אהדרי' קרא משום שיעור אכילה בכזית וכו':
וביאר מרדכי כתב לענ"ד הרא"ש ה"ק שהוקשה לו אהא דתני' אכלו לחצאין יצא ובלבד שלא ישהו בו בין אכילה לחבירתה יותר מכדי אכ"פ דהרי משכחת לה שיאכל עכשיו פחות מכזית ואחר ששהא יותר מכדי אכ"פ יאכל כזית שלם והברכה דהשתא קאי על אכילה דאח"כ ומ"מ צריך הוא לאכילה דהשתא כדי שיהא יכול לברך עכשיו משום דאחר שמילא כריסו וכו' על זה כתב הרא"ש, דגם זה א"א דהא כיון דצריך לברך קודם שיאכל על אכילת מרור ואין אכילה פחות מכזית ע"כ הוא צריך לאכול מיד כזית ע"ש:
ח"ס או"ח ק"מ כתב על ש"א תמהתי על זה הגאון במ"כ לא ירד לעומק הענין, הנה בפ' בא בפסח ראשו כתיב ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו, ובפ' בהעלותך בפסח שני כתיב על מצות ומרורים יאכלוהו, וההפרש קל להבין בפסח הראשון איכא מ"ע באכילת פסח בפ"ע ובאכילת מצה בפ"ע אך מרור אינו מצות בפ"ע אלא טפל לפסח ע"כ כתיב מ"ע של אכילה על שניהם פסח ומצה ואמר על מרורים יאכלו שני אלו נמצא כתיב אכילה בפסח ובמצה ולא במרור, אמנם בפסח שני גם המצה טפלה לפסח ומי שאינו אוכל פסח שני אינו אוכל מצה ע"כ כתיב על מצות ומרורים יאכלוהו לפסח ולח כתיב אכילה אלא אפסח ולא אמצה ומרור, ומ"מ אע"ג דלא כתיב אכילה בהדי' במרור לא בראשון ולא בשני מ"מ ודאי דבעי כזית דאיתקש למצה ופסח אלא שאין אנו יכולין להמציא זה מלבינו, לכן הוכיח הראש מדאמרי' דמברך על אכילת

מרור ש"מ פשיטא לרבנן מהקישא הנ"ל דשיעורו בכזית, ובדברים אלו ניחא מה שיש לדקדק בהא דהלל כורך, מייתי קרא דבהעלותך ולא קרא דפ' בא והיינו משום דרבותא קמ"ל דאפי' שני טפלים היינו מצה ומרור אינם מבטלות כזית אחד של פסח שהוא עיקר טפי דמ"מ מצות מיקרי ומצות אין מבטלין זא"ז עכ"ל, ועי' בהגהות הש"ס לרשב"ם מביא פסוק ראשון, ועי' רמב"ן פ' בא מצות על מרורים כמו עם וכמוהו ויבאו האנשים על הנשים ולא אמר עם ללמד שאינו חובו שיהא כורכן בב"א וכו' וילמד הכתוב שאין מצוה במרורים אלא עם אכילת בשר אבל המצות חזר וצוה בערב מצות תאכלו אפי' בפני עצמן כדעת רבותינו, ע"ש, ועי' בשמלת בנימן או"ת דף מ':
תירוצים על קושי' הגאון רבי יונתן ז"ל:

פרט 1

מנחת חינוך סי' ו' כתב לענ"ד דוקא במ"ע אבל אם אוכל איסור עם דבר הרשות ודאי איסורא איכא אפי' עם דבר מר וע"כ ל"א הכא דמבטלין איסורין זא"ז היינו לענין מלקות אבל איסורא איכא ובפרט באינו מינו, ואינו מבין מה שאומרים בשם הגאונים ר' יונתן ור' יצחק האראוויטץ על הקושי' של תוס' דידחה עשה דמצה ל"ת דחדש, והקשו הא בימי אבלו של משרע"ה נשתכחו השיעורין ודלמא אכל יותר מכשיעור, ותירצו דאכל עם מרור ועל הכשיעור אין מבטלין המרור למצה דמצוה א"ח זא"ז אך על יותר מכשיעור המרור מבטל, ובאמת לא מצינו שבאיסור יבטל המרור מחמת חוזק המרירות עי' חו"ד צ"ח סק"ח כתב כיון דאיסר מלקות נתבטל ה"נ כל האיסר נתבטל דמלקות ואיסר מחד קרא נפק:
ח"ס או"ח קפ"א כתב לישב קושי' הנ"ל דילמא יאכלו ב' שיעורים ויעברו על לאו דחדש, לפענ"ד עכ"פ ידעו שלא יגיע שיעור אכילה ליותר משליש מה שמחזיק בית הבליעה מרוסק שהרי ציוה לאכול ולבלוע בב"א פסח מצה ומרור וא"כ אם יקחו משלשתן שוה בשוה שיעור החזקת בית הבליעה אחר הריסק בטוחים הם שיצאו יי"ח ואם כיון האמת אתי עשה ודחי ל"ת רק דחששא שמא השיעור הוא פחות הרבה מזה וכבר יצא י"ח מצה כהחצי ואידך איסורא אכיל, לזה אני אומר הא ראוי הי' שיהיה פסח מצה ומרור מבטלות זא"ז לולי דמצות אין מבטלין זא"ז וא"כ תינח מה שהוא כשיעור מצותו אך היותר על השיעור והוא איסר חדש מתבטל בפסח ומרור ובמצת מצוה ואפשר אפי' טעם כעיקר לא נשאר בו ולק"מ ויעי' היטב בלשון תוס' בכורות כ"ג ע"א ד"ה נבלה סוף הדיבר וי"ל דלענין אכילה ע"ש ועי' בספר ארץ צבי סי' ל', ועי' בספר יהושע סי' י"ז באו"ח לדעתי הקלושה ג"כ לישב הקושי', כי ושו"י בסי' תע"ה הקשה מנ"ל מקרא על

מצה וכו' יאכלהו להורות דבעינן כריכה, דילמא אתי להתיר לכרוך דה"א הואיל ואין זה דרך אכילה לאכול עם דבר מר לא יצא י"ח קמ"ל קרא להתיר עם מרור, וגם פרי מגדים תעה סק"י מרמז על חקירת הל"מ פ"ה מיס"ת אם אכל מצה שלכה"נ שעירב דברים המרים וכתב שלא יצא ע"ב, [והארכתי בזה עפ"י מהרש"ל בשבועות אם כ"ש אסיר אז גם שלכדה"נ אסור, א"כ גם במצוה אם לא צריך כזית גם שלכדה"נ יוצא, ויש לישב בזה קושי' שאג"א דלמא צריך בערב תאכלו מצות על כזית, כיון שהתיר התורה לאכול שלכדה"נ בע"כ שצריך כזית כי אם לא צריך כזית למה לי קרא שמותר לאכול ביחד ויש בזה אריכות ע"ד חידד] א"כ מה שצריך כזית לצאת י"ת מחדש שפיר עשה דל"ת, ואין לומר גם בלא דחית הלאו יצא ידי עשה ולא כבר על לאו כי אכל שלכדה"נ כי ממנ"פ כיון שאחשביה לאכילה בעשה ממילא חשוב אכילה גם בל"ת, אבל מה שלא צריך לצאת י"ח שפיר י"ל שלא עבר כי אין זה דרך אכילה:

בתשובת דברי חיים סי' כ"ה כתב דלק"מ הא דנשכח השיעור עי' יומא דף פ', הנה שם נאמר שיעורין של עונשין משמע בהדי' דשיעורין של מצות לא נשכח כלל לפ"ד שזה אמת:

ושו"מ ח"ב סי' מ"א כתב לישב הקושי' וכ"ל נראה בפשיטות דעכ"פ לא גרע מטעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה דפטור כמו בשני תינוקות ואחד זמנו בשבת דפטור ומכ"ש כאן דעכ"פ עד השיעור קיים המצוה וא"כ עכ"פ קיים המצוה עד השיער והוי טרוד בדבר מצוה דשעור, ואף דזה דטרוד במצוה לא נתבאר רק לענין חיוב חטאת ולא לשאר איסור דיהי' פטור כשטרוד בדבר מצוה לפענ"ד נראה די"ל גם בשאר דבר איסור כל שעשה מצוה פטור לפ"ז יהי' מצוה הבא בעבירה בשוגג חשוב קיום מצוה דעכ"פ טרוד במצוה הוי וקיים מצוה ע"ש:

סוטה דף ח', ת"ר אין משקין שתי סוטות כאחד כדי שלא יהא לבה גס בחברתה, ר' יודא אומר לא מן השם הוא זה אלא אמר קרא אותה לבדה, ות"ק כתיב אותה, ת"ק ר"ש היא דדריש טעמא דקרא, ומ"ט אותה לבדה כדי שלא יהא לבה גס בחבירתה, מאי בינייהו, א"ב רותתות, [תוס' נראה דהוי מצי למימר א"ב אשה אחרת שאינה סוטה, לר"ש מותר, לר"י אסור להעמיד אצלה שום אשה וכו'] ורותתת תי משקין, והא אין עושין מצות חבילות חבילות, דתנן אין משקין שתי סוטות כאחת, ואין מטהרין שני מצורעין כאחת, ואין רוצעין שני עבדים כאחת, ואין עורפין שתי עגלות כאחת לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות, אמר אביי ואיתימא רב כהנא, לא קשיא כאן בכהן אחד, כאן בשני כהנים, תוס' והא אין עושין חבילות תימא מאי פריך והלא אין עושין חבילות ליכא אלא

איסר דרבנן משום דמחזי כחשא עליו ואינהו פליגי בקרא עכ"ל, ועי' תוס' מ"ק דף ח' אין מערבין שמחה בשמחה, וטעם נראה קצת דכמו שאין עושין מצות חבילות דבעינן יהא לבו פנוי למצוה אחת ולא יפנה עצמו הימנו וכן שמתה בשמחה יהיה לבו פנוי בשמחה עכ"ל, משמע מדאוריי' כי למוד מפסוק מלא שבוע זאת ועי' חתכ"ס:

פרש"י חבילות שנראה כמי שהי' עליו למשאוי וממהר לפרק משאוי בכהן אחד הוי חבילות, וכן לגבי עבדים בב"ד אחד, ובאדון אחד, ומל"מ פ"ג מעבדים כתב שכוונת רש"י ובאדון אחד, היינו או באדון אחד, כלומר בב"ד אחד אסור אע"פ שהם של ב' בני אדם, ובאדון אחד אסור אע"פ בב' ב"ד דאכתי האדון עושה מצות חבילות חבילות:

תוס' אין משקין, נראה לפרש שיעמד שתיהן בעזרה בב"א להשקותן אע"פ שאין שותות כאחת וכן רציעה, ובתוספתא דפרה תנא נמי אין ב' פרות נעשית כאחת משנעשית אפר מביא אחרת ושורפה על גבה:

ותימא וכי הי' אסור בכה"ג לשחוט שני זבחים כאחד:

כגון שני עולות או שני חטאות שיעמוד שניהם בעזרה וישחט אחד ואח"כ ישחוט השני, ומג"א סי' קמ"ז כתב לישב, דוקא בב' מצות של חובה הוי חבילות וה"ה בשני קרבנות של חובה אסור להעמידן כאחד, וכן משמע ביומא דתנן הביאו לו שעיר משמע דאין מביאין פר ושעיר כאחד ע"ש:

תוס' כאן בשני כהנים, רש"י פי' וכן גבי עבד בב"ד אחד ואדון אחד, ותימא והא טהרת שני מצורעין דמו לשני עבדים של שני בני אדם, וכתב מהרש"א קושייתם אינה מבוררת לן דשני עבדים של ב' בני אדם כיון דכל אדון של עבד ועבד רוצע עבדו כדכתיב אדוניו ה"ל כשני כהנים בטהרת ב' מצורעים דלא מקרי חבילות וכ"כ רמב"ם שאדון חייב לרוצעו ולא שלוחו: פסחים דף ק"ב, ת"ר בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהן היום מביאין לו כוס של יין ואומר עליו קדושת היום, ושני אומר עליו ברכת המזון וכו' אמאי ונימרינהו לתרווייהו אחדא כסא, אר"ה א"ר ששת אין אומרים שתי קדושות על כוס אחד, מ"ט אר"נ בר יצחק לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות, ולא והא תניא הנכנס ביתו במוצאי שבת מברך על היין ועל המאור ועל הבשמים ואח"כ אומר הבדלה על הכוס ואם אין לו אלא כוס אחד מניחו לאחר המזון ומשלשלן כולן לאחריו, אין לו שאני, והא יו"ט שחל להיות אחר שבת דאית ליה וא"ר יקנה וכו' אלא הבדלה וקידש חדא מילתא היא ברכת המזון וקידש תרי מילי נינהו, פרש"י תרווייהו משום קדושת יו"ט נינהו ובהבדלה עצמו הוא מזכיר קדושת יו"ט דהמבדיל בין הדש לקדש קא מברך:

תוס' שאין אומרים ב' קדושות על כוס אחד, ויש נוהגין בחופה מטעם זה שלא לומר שבע ברכות על כוס ברכת המזון אלא מביאין כוס אחר ואין מברכין על השני בורא פרי הגפן, אך רבינו משולם היה אומר הכל על כוס אחד, דלא דמי לברכת המזון וקידוש דתרי מילי נינהו אבל הכא חדא מלתא היא דברכת המזון גורם לברכת נישואין וברכת אירוסין ונישואין נהגו לומר על שתי כוסות וטעמא דרגילים לומר זה בלא זה ועוד דנהגו לקרות כתובה בינתיים והוי הפסק ולכך מתכוונים ולכך צריך ב' כוסות, וראש כתב דרבינו משולם הנהיג לברך אירוסין ונשואין על כוס אחד, דלא דמי לבהמ"ז וקדוש דהתם זה לאחר הסעודה וזה בא לקדש היום ע"ש: רמב"ם פכ"ט משבת כתב הי' אוכל בשבת ויצא השבת מברך בהמ"ז על הכוס ואח"כ מבדיל עליו, וכתב ראב"ד והיא שאין לו אלא אותו הכוס, וכתב ה"ה כ"כ קצת מפרשים דברהמ"ז והבדלה תרי מילי נינהו, ורמב"ם סבור דבהמ"ז והבדלה הכל הוא על מה שעבר שחיוב הבדלה בשביל זמן שעבר שהי' שבת ע"ש ועי' ברכות נ"א בש"א נר ומזון פרש"י מי שאין לו אלא כוס אחד סודר נר ומזון בשמים והבדלה, וצלח הקשה על רש"י וכי צריך שני כוסות, וחתכ"ס מראה מקום שרש"י סובר כראב"ד וגאונים ז"ל:

בהלכה י"ג כתב הי' אוכל וגמר אכילתו עם הכנסת שבת מברך בהמ"ז תחלה ואח"כ מקדש על כוס שני ולא יברך ליקדש על כוס אחד שאין עושין שתי מצוות בכיס אחד שמצות קידש ומצות בהמ"ז שתי מצות של תורה הן, ומגדל עוז כתב לא בא ר"מ ז"ל להוציא מן הכלל הזה הבדלה שלא תהי' מה"ת אלא להוציא שאר קדושי' וברכות הנעשים חבילות חבילות על כוס אחד כגון שבע ברכות וכיוצא בהן שהי' בזמנו חולק להצריך בורא פרי גפן כוס בפני עצמו, ולשאר ברכות כוס בפני עצמן, והוא אין דעתו בכך הואיל והן מדרבנן ע"ש, ועי' ברכות מ"ט רבי אומר אין חותמין בשתים וטעמא מאי לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות, וכ"ס סי' כ"ו כתב קשה לי על רמב"ם מה"ס הנ"ל דמבואר אפי' בברכות דרבנן איכא משום א"ע מצוה חבילות, והי' נ"ל דכוונת רמב"ם לאפוקי חד דאורייי' וחד דרבנן אבל בתרי דרבנן איכא משום א"ע מ"ח, אבל חד דאורייי' וחד דרבנן לא היינו אם עושה תחלה הדאורייי' ואח"כ דרבנן לא איכפת לן מה שנטפל הדרבנן אחר הדאורייי' אבל כשמקדים מצוה דרבנן ואח"כ מצוה דאורייי' בודאי איכא משים א"ע חבילות כמו שניהם דאורייי' דמחזי כמשא עליו ליקח כוס אחר, ומיושב קושי' עצומה מה שהקשה ח"ס לפי מש"כ ה"ה דקדוש יו"ט דרבנן לא מקשה ש"ס מידי מיקנה"ז הא קדוש דרבנן והבדלה דאורייי' וליכא משום חבילות, ולהנ"ל א"ש דוקא כשמקדים דאורייי' לדרבנן, אבל ביקנה דמקדים קידש יו"ט דרבנן להבדלה דאורייי'

בודאי איכא משום חבילות ע"ש שמישב קושי' פנ"י בשבת כ"א דאין מדליקין נר חנוכה בשמן שריפה, למה לא ידליק, וכתב כשעושה בבת אחת דאוריי' ודרבנן איכא משום א"ע חבילות ע"ש, לדעתי הקלושה אם עושה כמה מצית בב"א הן בפעולה אחת או בדיבר אחד לא שייך א"ב מצות חבילות, ע"כ יכול לברך ברכה אחת על שחיטות וכיסוי דם גם שרבים התו, וכן הלובש כמה בגדים בציצית בברכה אחת, וכן במגילה דף ז' שמקיים מתנות לאביונים עם שלוח מנות בב"א, רק אמור שני ברכות על כוס אחד, או לעשות שני פעולות בזה שייך א"ע מצוה חבילות, וקצת ראיה מחגיגה דף ז' במתני' כהנים יוצאין י"ח בחטאת ובחזה ושוק ע"ש, ואכילת קדשים מצוה ואכלו אשר כופר בהם ויוצאים גם במצות שמחה ודו"ק, ועי' במשניות תפארת ישראל שבת פ"ב:

בסי' ק"ה כתב כ"ס, זאת תורת העולה מדברינו לדינא, א שיטת רמב"ם ותוס' דבתרי מצות דרבנן ליכא משום א"ע מצות חבילות ואפי' חד דאוריי' וחד דרבנן אם עושה הדאוריי' תחלה ואח"כ הדרבנן ליכא משום חבילות ב כשאוכל שיעור דרבנן ומברך בהמ"ז אחר קידש דאוריי' לרמב"ם איכא משום חבילות, ולרשב"ם דוקא כשאכל שיעור דאוריי', ג במלתא דאתי מדברי קבלה איכא משום חבילות ע"ש:

נדרים דף ע"ג, איבעי להו בעל מהו שיפר לשתי נשיו בב"א אותה דוקא או לאו דוקא, ת"ש אין משקין שתי סוטות כאחת מפני שלבה גס בחברתה, רי"א לא מן השם הוא זה, אלא משום שנאמר והשקה אותה לבדה פי' ראש אין מביאין לעזרה ב' נשים סוטות להשקותן ביחד, משמע שקפידא על השקאה ביחד ולא על העמדה בעזרה, ורמב"ם פי"ב מנדרים פסק הבעל מפיר נדרי שתי נשיו כאחת וכן האב מפיר נדרי ב' בנותיו כאחת והקשה הלח"מ פ"ד מסוטה פסק אין משקין ב' סוטות כאחת שנאמר והעמיד אותה הכהן משמע דדריש כר"י מטעם דאותה ע"ש:

ברכות דף ל"ט, אר"פ הכל מודים בפסח שמניח פרוסה בתוך השלמה ובוצע מ"ט לחם עוני כתיב, תוס' אין לעשות המוציא וגם על אכילת מצה מן הפרוסה דהוי כעושה מצות חבילות חבילות, ונ"ל דהא הוי ברכה של נהנין ואינן נקראין חבילות חבילות דהא אקידוש מברכין קידש וברכת היין ע"ש, ומרדכי בפסחים בסדר של פסחו וט"ז בסי' תע"ה:

עט סופר חלק א כלל י

פרט א

רמב"ם פי"ג מעבדים, ואין רוצעין שני עבדים כאחד שאין עושין מצות חבילות חבילות, פ"י מהלכות רוצח, ואין עורפין שתי עגלות כאחד שאין עושין מצות חבילות חבילות, פי"א מצורעת, ואין מטהרין ב' מצורעים כאחת שאין עושין מצות חבילות, ועי' במל"מ הלכה א' לענין שילוח ציפורי, והנה רק בשלשה מקומות הנ"ל כתב רמב"ם הטעם שאין עושין חבילות, אבל פכ"ט בשבת, ובסוטה לא כתב כן:

פ"ד מסוטה ואין משקין שתי סוטות כאחת שנאמר והעמיד אותה הכהן, מג"א קמ"ז כתב בירושלמי איתא שאין להוציא השניה מארון עד שתחזיר ראשונה למקומה, ואין מנהגינו כן אלא מוציאין שניהם בב"א, בסוטה אמרי' אין משקין וכו' וכתבו התוס' שאסור להעמיד שתיהן בעזרה בב"א אעפ"י שאין שותות כאחד, ותימא וכי אסור להעמיד שני זבחים כאחד בעזרה, ומסיק בגמרא בכהן אחד אין משקין ובב' כהנים וצ"ע על רמב"ם שפסק סתם ולא חילק, לכן נ"ל שהוא מפרש איפכא, דכהן אחד ע"כ משקה אותן זה אחר זה לכן אע"פ שמעמידין בב"א בעזרה ש"ד, אבל בבכהנים שמשקין בב"א זה אחת וזה אחת אסור ובזה מתורץ קושי' תוס' שהקשו משני מצורעים ע"ש: והנה לרמב"ם מותר להביא שתי תינוקות בב"א ולמול זה אחר זה אבל למולם בב"א בשני מוהלים אסור, ולתוס' אסור להביאם בב"א למולם זה אחר זה, אבל למולם בב"א בשני מוהלים שרי, וא"כ בשני ס"ת נוהגים כרמב"ם דלא קפדי' על ההבאה ולתוס' בבהמ"ז של נישואין לא יביאו שני הכוסות לפניו בב"א אלא לאחר בהמ"ז יקח כוס אחד ויברך ז' ברכות, וכ"מ בטור ובש"ע א"ע סי' ס"ז, ומה שהקשו תוס' משני זבחים, י"ל דוקא בב' מצות של חובה הוי חבילות, וה"ה בשני קרבנות של חובה אסור להעמידם כאחד, וכ"מ ביומא פ"ה דתנן הביאו לו השעיר משמע דאין מביאין פר ושעיר כאחד עכ"ל:

מחהש"ק מביא קושי' העולם על מג"א רק לר"ש דאמר טעמא דקרא שלא יהי' לבה גס בחברתה ורותתת משקין לר"ש ע"ז משני כאן בשני כהנים אבל לר"י דס"ל דאותה גזה"כ ואפי' רותתת אין משקין לדידי' אין חילק בין כהן אחד לשני כהנים, וכיון דקי"ל כר"י כאשר כתב רמב"ם אין משקין כ' סוטות שנאמר אותה, א"כ א"ש שלא חילק בין כהן אחד לשני כהנים, ע"ב, ונשמת אדם כלל ס"ת כתב למג"א לפרושו ברמב"ם יהי' אסיר לשני ב"א לעשות מצוה אחד ולהניח תפילין בבת אחד ע"ש, לדעתי הקלושה לפי גמרא נראה שרק מצוות שחיוב על ב"ד לעשות, בזה שייך חבילות גם שהם שני בני אדם, כמצורע ועבדו וסוטה וכדומה, אבל מה שכל בר ישראל מצווה לעצמו וכל אחד עושה לעצמו לא

שייך חבילות, ואולי מג"א מדמה מצות מילה שחיוב על ב"ד אם אין אב מקיים שייך ג"כ אין עושין חבילות, בספר ארעא דרבנן מביא תשובת רשב"א סי' תנ"א, שאלת ב' חתנים אם אחד מברך ברכת חתנים על שניהם מי נימא דלא דכשם שאין משקין ב' סוטות כאחד כך אין מברכין ברכה על שניהם או לא, תשובה מסתברא שמברך ב' כאחד כשתי חבורות שאוכלות זו לעצמה וזו לעצמה שאחד מברך בהמ"ז לשתיהן, והכי מסתברא שמוהל אחד שיש לפניו ב' וולדות למולן מברך על בברכת המילה וכן בכל המצות ע"כ, ותמה אנכי מי התיר להביא ב' חתנים בב"א וכן ב' ולדות בב"א אעפ"י שנמולין זא"ז כל שמביאין בב"א אסור מדרבנן משום חבילות מצות ע"ש, ולהנ"ל מיושב רק ב' מצות שחיוב על ב"ד לעשות כמשפטן, אבל לא מה שחייב אדם פרטיי לעצמו ודו"ק:

עוד הביא כנה"ג בסי' רע"א שהי' נוהג לקדש על אשישה של יין שהי' בה שיעור לשלשה קדושות ליל ויום ואבדלתא ולוקח הימנה בכל פעם מה שהי' שיעור לצאת י"ח ומשייר מקדושה לאבדלתא ובאמצע הסעודה שותה יין אחת ואין מזה משום מצות חבילות כי קדושא ואבדלתא חדא מלתא נינהו, אך נסתפק הרב ז"ל על מה שהי' נוהג לומר בהמ"ז באותה אשישה, וכתב הא נמי ליתא הא דאין אומרין ב' קדושות על כוס אחד היינו כשאומר אותם בב"א רצופות זא"ז אבל כשאומר אותם בשעות מחולקות כגון הא דקדוש הוא קודם המזון, ובהמ"ז אחר גמר אכילתו בודאי יכול לאומרן על כוס אחד ולא שקרי חבילות עכ"ל, וכל זה איננו שוה לפי תוס' דכל שהוא מביא באשישה יין לשני קדושות בב"א איכא משום חבילות, הן אמת דברי תוס' קשה להולמן לפ"ז יהי' אסור להביא בליל פסח ג' מצות בב"א וכו':

ואיכא למידק אהא דאמרי' לא לכרוך איניש מצה ומרור וכו' תיפק ליה דלא לכרוך משום מצות חבילות, ואין סברא לומר דלא גזרו אלא כששניהם דאוריי' דהא בסוגי' דפסחים דקידש ביו"ט דרבנן והבדלה דאוריי' וכו' ובספר לקט הקמח בהלכות שבת נשאל מה דינו של בן א"י שנמצא עם בן ח"ל בליל מוצאי שביעי של פסח שבן א"י צריך להבדיל ובן ח"ל צריך לקדש ח' ולא הי"ל אלא כוס אחד כיצד יעשו זה לקדש וזה להבדיל, והשיב דמאחר דהן ב' גופים מחולקים בקדושתם כגון הא ודאי קדושתא ואבדלתא אמרי' דלאו חדא מלתא נינהו ואין אומרי' ב' קדושות על כוס אחד, ותמהני בב' בני אדם שכל אחד מברך בפ"ע ואפי' על כוס אחד שפיר, וגם בשאין לו אלא כוס אחד לאאחרו' מצות חבילות, וי"ל הא בין ח"ל יוכל לקדש על פת וכו':

עוד יש מקום ספק בשני מצות שיש להם המשך זמן ובהתחלת האחת אין המצוה ב' עמה אבל בהמשך זמן עשייתה פגע במצוה השני ועושה איתן בב"א אם יש בזה לתא

דאין עושין מ"ח, ועי' תוס' מ"ק דף ח דאין מערבין שמחה בשמחה דטעם כמו שאין עושין מצות חבילות דבעי שיהא לבו פנוי למצוה אחת, והתם אי נשא קודם רגל יום אחד שרי אף דז' ימי החופה הם נעשים בתוך ימי הרגל כל שתחלת המצוה הי' בחיל וכו' ולטעם שיהא לבו פנוי קשה מפני מה אסרו אחר שבירך ברכת המזון על הכוס ופנה הימנה שלא יאמר עליו הבדלה ע"ש ועי' בקהלת יעקב:

עירובין דף י"ז, ד' דברים פטרו במחנה מביאין עצים מכל מקום ופטורין מרחיצת ידים ומדמאי ומלערב אמרי דבי רבי ינאי ל"ש אלא ע"ח אבל ע"ת חייבין דתני דב"ח לוקין על ע"ת דבר תורה, מתקיף לה ר' יונתן וכי לוקין על לאו שבאל, מתקיף ראב"י אלא מעתה דכתיב אל תפנה אל אובות ה"נ דלא לקי, ר' יונתן הכי קשיא ליה, לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד וכל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו, א"ר אשי מי כתוב אל יוציא אל יצא כתיב עי' תוס' וריטב"א, ובדף לה ולו ר"מ ס"ל תחומין דאוריי' ור"י ס"ל תחומין דרבנן, בדף מ"א רבה ס"ל תחומין דרבנן, רבא ס"ל בשבת דף ל"ד תחומין דרבנן, ועי' ביצה ל"ז ל"ח ודו"ק:

נ"א, הני אלפים אמה היכן כתיבי דתניא שבו איש תחתיו אלו ד' אמות, אל יצא איש ממקומו אלו אלפים אמה, מנ"ל אר"ח למדני מקום ממקום ע"ש: סוטה דף ל' בו ביום דרש רע"ק ומדותם חוץ לעיר את פאת קדמה אלפים אמה ומקרא אחד אמר מקיר העיר וחוץ אלף אמה סביב, א"א לומר אלף אמה שכבר נאמר אלפים אמה וא"א לומר אלפים אמה שכבר נאמר אלף אמה הא כיצד אלף אמה מגרש ואלפים אמה תחום שבת, ר"א בנו של ריה"ג אמר אלף אמה מגרש ואלפים אמה שדות וכרמים, במאי קא מיפלגי מר סבר תחומין דאוריי' ומ"ס דרבנן:

עירובין נ"ו אר"ה יושבי צריפין אין מודדין להן אלא מפתח בתיהן, מתיב ר"ח ויתנו על הירדן מבית הישיתות וא"ר רב"ח לדידי חזי לי ההוא אתרא והוי תלתא פרסי על תלתא פרסי ותניא כשהן נפנין אי נפנין לא לפניהם ולא לצידיהן אלא לאחורוהין, א"ל רבא דגלי מדבר קאמרת כיון דכתיב בהו על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו כמאן דקביע להו דמי, כתב ריטב"א הא דפרכינן ממה דתניא שאין נפנין אלא לאחוריהם קושיין למ"ד תחומין דאורייתא דמתני' דברי הכל היא, ולפי שיטת הירושלמי קושיין לדברי הכל שהירושלמי סובר דכל חוץ לג' פרסאות תחומין דאוריי' לדברי הכל, ועי' ירושלים פ"ה הלכה א', התיב אסי וכתיב ויד תהי' לך מחוץ למתנה היאך הי' נפנין לחוץ, ר"ח מקשי היאך הי' יוצאין לבית מדרשו של משה, משה עשה שלשה צריפין ושלשה בורגנין, ועי' במראה פנים מהכא מוכח שרבא סובר ג"פ מדאוריי' דאל"ה מאי דוחקיה לשנוי הכי

לימא שאני התם גדול כבוד הבריות, וראיה לרמב"ם, וריף שי"ב פרסאות מדאוריי' ע"ב ופלא מעירובין מ"ו אמר רבא ודו"ק, במלוא רועים מביא בשם מרם שיף פ"ק דביצה מאן דלית ליה הכנה דרבה בהכנה דממילא כגון ביצה ואית ליה הואיל ואי מקלעי אורחים ביו"ט אית ליה תחומין דאוריי' ומקור הדבר דהנה הקשו התוס' דלמאן דאית ליה הואיל הכנה דרבה היכי משכחת לה הא מותרין להכין ביו"ט הואיל ואי מקלעי אורחים ותי' ר"ן דמשכחת לה בהכנה דממילא ולמאן דלא ס"ל הכנה דרבה דהיינו הכנה דממילא, א"כ קרא דוהכינו דמשמע דאין יו"ט מכין לשבת במאי מוקי לה הכנה לתחומין שאסור לעשות עירוב מיו"ט לשבת וכ"ז אי אמרי' תחומין דאוריי', והוכיח מזה דר"י דלית ליה הכנה דרבה לאסור הכנה דממילא ס"ל תחומין דאוריי' אך קשה מביצה דף ל"ח מוכיח שם דר"י ס"ל אין ברירה בדרבנן יע"ש ודו"ק: זכרון יוסף בסי' ז' כתב ראיה לרמב"ם מעירובין נ"ה אר"ה יושבי צריפין וכו' וקשה ממנ"פ אי אליבי דרע"ק קא מותיב למה ליה לאתוי' הא דתנן כשהן נפנין, ת"ל הנך דבאמצע מחנה הי' צריכין ללכת ששה מילין לכל צד, ואי אליבי' דרבנן דרע"ק מאי קושיי דלמא אז לא גזרו עדיין על תחומין ועור גדול כבוד הבריות כדאמרי' דף מ"א, אע"כ י"ב מיל לכ"ע דאוריי' ומקשה לרבנן, אך מדברי ש"ס הנ"ל קשה לי עמש"כ רמב"ם פכ"ז דפי' הפסוק דאל יצא איש ממקומו היינו שלא יצא חוץ למחנה ישראל שהיא י"ב מילין, והרי לפי ש"ס שם דכמאן דקביעי להו דמי לא שייך איסור תחומין ליוצא ממנה דכל המחנה כד"א דמי להו כיון דקבועין הם דקי"ל שבת בעיר אפי' גדולה כאנטוכי' מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה, וי"ל דזהו דוקא לאחר הקמת המשכן ועשיית הדגלים משא"כ קודם לזה לא מיקרי קבועים וכ"ח איך עשו אז בשבת כשהי' צריכין לפנות, י"ל דאז עדיין לא נאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם וכן לא נעשו הדגלים הי' מותרים עדיין לפנות במחנה ולכה"פ באחת מן הרוחות, ועי' בית יצחק סי' מ"ב:

ישו"י בסי' תקפ"ו הקשה במס' ר"ה אין מעבירין על תחום וכו' ואין עולין באילן וכו' השתא דרבנן אמרת לא דאוריי' מבעי', פרש"י תחומין ופקוח הגל דרבנן, והך אין רוכבין ואין עולין יש חשש דאוריי' ע"ש וקשה דלמא מתני' כמ"ד דס"ל תחומין דאוריי' ופקוח הגל איירי במידי דבעי מרא וחצינא וא"כ הוי מלתא דאוריי' ואח"ז קתני מלתא דרבנן ע"ש:

פרט ב שיטת רי"ף ורמב"ם

ירושלמי עירובין פ"ג הלכה ד' רבי יונתן אמר בשם רשב"י לוקין על תחומי שבת דבר תורה איר יוסה הגימך סוף תחומי שבת שאין מחווירין מדבר תורה [כשתדקדק תראה

שאינן מדין תורה אלא מתקנת חכמים] רב מנא בעי ניחא לאלפיים אמה אינו מחוור ארבעת אלפים אמה מחוור הוא, ר"ש בשם ר' אחא אין לך מחוור מכולם אלא תחום שנים עשר מיל כמחנה ישראל: ריף סוף פ"ק דעירובין כתב, אמרי דבי ר' ינאי ל"ש אלא ע"ח אבל ע"ת חייב דתני דבי חייא לוקין על ע"ח דבר תורה קשיא ליה לר' יונתן וכי לוקין על לאו שניתן לאזהרת מית ב"ד א"ר אשי מי כתיב אל יוציא איש אל יצא איש כתיב כלומר יציאה ברגלים בלבד היא ואין בה משום מיתת ב"ד אלא באזהרה בלבד היא ולפיכך לוקין עליה, וקשיא לן היכי אמרי' הכא לוקין על ע"ת דבר תורה ואנן קי"ל דליתיה לדרפ"ק דאמר תחומין דאוריי' ואשכחינא בגמרא דבני מערבא דגרסינן הגיעך וכו' אמר אין לך מחוור מכולם אלא תחום י"ב מיל, נמצא עכשיו תחומי שבת מהן דרבנן ומהן ד"ת מאלפים אמה ולמעלה עד י"ב חיל לוקין עליה מדרבנן ולרע"ק לוקה עליהן מדאוריי' וכו' ומשנים עשר מיל ולמעלה לוקין עליהם מדאוריי' לדברי הכל דכתיב אל יצא איש ממקומו, דהיינו י"ב מיל כנגד מחנה ישראל, אבל אלפים אמה ולמטה מותר לדברי הכל, ועדיין הקושיא במקומה עומדת שאין לנו עירובי תחומין אלא עד סוף אלפים אמה בלבד ואם הניח עירובו חוץ לאלפים אמה אין עירובו עירוב ואסור לו לצאת חוץ לאלפים אפי' אמה אחת, ואם איסר זה מדרבנן הוא לא ילקה עליהם דבר תורה אלא לדברי רע"ק ודאי תירוצא לא סליק אליבא דגמרא דילן וקושיא בדוכתיה עד השתא בדקאי קאי, ועי' רז"ה ורמב"ן בספר ערוך לנר יבמות דף מ"ז ראיה לריף די"ב מיל דאוריי' כי נעמי הזכירה לרות אסור לן תחום שבת והאיך אפשר שהזכירה דין דרבנן:

ריף בפרק אין צדין כתב, איבעיא להו מהו להראות סכין לחכם רב תרי בריה דרב איקא שרי ורבנן אסרו, ופי' בעל הלכה גדולות טעמא דמילתא דחיישינן דלמא אזלי חוץ לתחום לאחויי, וכתב הר"ן והקשה עליו רז"ה דהא אמרי' לקמן דף ל"ו לא רוכבין ע"ג בהמה גזירה שמא יצא חוץ לתחום ופרכינן ש"מ תחומין דאוריי' אלא גזירה שמא יחתוך זמורא אלמא לדידן דקי"ל אין תחומין דאוריי' ליכא למיגזר משום איסר תחומין, ורמב"ן קיים דברי בה"ג ואמר אע"ג דברוכבין ע"ג בהמה לא חיישינן שמא יצא חוץ לתחום אלא למ"ד דאוריי' התם הוא מפני שאין לו לצורך לצאת חוץ לתחום י"ל שמא יצא שלא לדעת בלחוד הוא דחיישינן כיון דהאי גונא לא שכיח כולי האי לא חיישינן ליה אלא למ"ד תחומין דאוריי', אבל הכא שהדבר צריך לו לצאת חוץ לתחום ולילך אצל חכם מתוך שהדבר קרוב אפי' למ"ד תחומין דרבנן חיישינן שהרי מצינו הרבה גזירות בתלמוד באיסורין של דבריהם וכו', אי נמי דהכא חיישינן שמא יצא לדעת שלש פרסאות

דתחומין דידהו דאורייתא לדעת ריף, אבל ברוכב ע"ג בהמה דליכא למיחש אלא שמא יצא שלא לדעת לא שכיח דנפיק בכה"ג שלש פרסאות וע"ש, ועי' הגהות מרדכי:
וקרבן נתנאל בעירובין פ"ק כתב לישב קושי' רז"ה, דמהרי"ל הקשה יהי' שנים מותרים לרכוב או לילך לקרון דאם בא לחתוך זמורה יזכרנו חבירו כמו שנים קורין לאור הנר בשבת, וחי' התם גזרינן שמא יחתוך זמורה קודם שישב על הסוס כי היכי דאמרי' אין שטין שמא יעשה חביות של שייטן ע"כ, מש"ה אמר גזירה שמא יחתוך זמורה אבל משום גזרה שמא יצא חוץ לתחום י"ב מיל מותר כשהם שנים ודו"ק, ועי' תיו"ט סוף פי"ח משבת מביא ראיה לריף ממתני' דשם, וחמד משה סי' של משיג עליו ועי' תשובת מהרי"א סי' ס"ז:
רמב"ם פכ"ו משבת, היוצא חוץ לתחום המדינה בשבת לוקה שנאמר אל יצא איש ממקומו ביום השביעי מקום זה הוא תחום העיר ולא נתנה תורה שיעור לתחום זה אבל חכמים העתיקו שתחום זה הוא חוץ לשנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל, וכך אמר להם משה רבינו לא תצאו חוץ למחנה, ומדברי סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפים אמה אבל חוץ לאלפים אמה אסור שאלפים אמה הוא מגרש העיר, נמצאת למ"ד שמותר לאדם בשבת להלך את כל העיר כולה אפי' היתה כנינוה בין שהי' מוקפת חומה בין שלא הי' מוקפת חומה וכן מותר לו להלך חוץ לעיר אלפים אמה לכל רוח ואם יצא חוץ לאלפים אמה מכין אותו מכת מרדות עד י"ב מיל, אבל אם יצא והרחיק מן העיר יתר על י"ב מיל אפי' אמה אחת לוקה מן התורה ועי' רמב"ם פ"ז משגגות כל היודע שהיום שבת ושגג במלאכות ע"ש בכ"מ במה ידע שהיום שבת, וכתב באר יעקב בסי' ת"ד, גדלה בעיני הפליאה, לדעת רמב"ם די"ב מיל דאוריי' א"כ ידע בתחומין אליבא דכ"ע ע"ש באריכות:
הכ"מ מביא תשובת רמב"ם שכתב שהטעם שאין בימים ובנהרות איסור תחומין דאורייי' לפי שהם כרמלית והטלטול בהם אינו אסור אלא מדרבנן ולא יתכן שיהי' המעביר ע"פ מים אסור מדרבנן והמהלך לוקה מן התורה וכ"ש שלא יעלה כדעת שיהא בהליכה במים איסור תחומין דאורייי' ממחנה ישראל שהוא ר"ה והלא ידוע שאיסור הטלטול שיש חיוב סקילה אמרו בו המעביר ד"א בר"ה מקורה פטור לפי שאינו דומה לדגלי מדבר כן בלים המהלך י"ב מיל ע"פ המים המעוטים פטור לפי שאינו דומה למתנה ישראל עכ"ל, ועי' ב"י סי' ת"ד, שעה"מ סוף הלכת שבת מביא שיטת אחרונים שגם בימים ובנהרות ג"פ אסור מדאורייי':

בתשובת מרם שיק סי' קכ"ב כתב מורי הגאון ז"ל דברי רמב"ם תמוהים דמה ענין תחומין להוצאה בשלמא לענין הוצאה דנאמר להוציא לתוך המתנה כדאיתא ר"פ הזורק מאיש ואשה אי בדף מ"ט דומי' דעגלות, אמנם בתחומין דכתיב אל יצא איש ממקומו דהיינו דאסור לצאת חוץ למחנה והרי אותי המקום חוץ למחנה אין אנו יודעים צורתו דהרי סתמא נאמר אל יצא אפי' אם יהא לפניו כרמלית או רה"י אל יצא, וביותר תמוה דאיך אפשר לפרש כמו שכתב הרמב"ם דאסיר לנו לצאת חוץ למחנה ישראל דהרי קי"ל עירובין דף נ"ה דמחנה ישראל חשוב כ"ד אמות ומצא זו שרמב"ן בחידושי ספ"ק עירובין הקשה כן, בודאי גוף דברי ש"ס צריכין ביאור לפי רמב"ם ר"פ י"ד דשבת דמדבר בזמן שישראל שרויין בתוכה הוי כרמלית א"כ מאי פריך בעירובין דף נ"ה, דלמא לעולם הי' לישראל דין יושבי צריפין אפ"ה רשאין לילך לפנות ואין אסור משום תחומין י"ב מיל הואיל והי' כרמלית כל המחנה ובכרמלית אין דין תחומין, בשלמא הא לא קשיא לדבריו הא דילפי' בזורק מויכלא העם להביא דאסור להוציא דמשה הי' במחנה לוי דהוי ר"ה ע"ש שהאריך, ולא זכיתי להבין כי במקום שענן הי' משוה הדרך שם דין ר"ה וכל אוהל הי' רה"י ויכלא העם דאסור מרה"י לר"ה, ועי' בדמשק אליעזר פ' בשלח:

רמב"ם הלכות מלכים פ"ו ד' דברים פטרו במחנה פטורין מלערב ע"ת, כתב השעה"מ סוף שבת שאזיל לשיטתו די"ב מיל דאוריי' והא דר' ינאי אתיא ככ"ע, ומהתימא על ב"י שצ"ז שכתב על מש"כ הטור הולכי מדבריות אין צריכין לערב ע"ת וחייבין בע"ת, זה פשוט אמרי דבי ר' ינאי וכו', ותימא דלא קי"ל כר"י ואפי' בע"ת פטורים, גם על הטור יש לתמוה שפסק היפך דעת אביו שהרי דעת ראש אפי' י"ב מיל הוי דרבנן א"כ ע"כ דס"ל דלא קי"ל כהא דר' ינאי ע"ב:

ראש ספ"ק דעירובין כתב לשון ריף ומסיים מיהו גמרא דידן סבר לרבנן ליכא שום תחום שבת דאוריי' ואפי' י"ב מיל מדקאמרי' לידע לה בתחומין ואליבא דרע"ק משמע דלדרבנן ליכא שים איסור דאוריי' בתחומין ולקמן דף מ"ו קאמרינן א"ל רבא לאביי מכדי ערובי תחומין דרבנן, (עי' מ"ר פ' במדבר כשהלך יהושע להחריב יריחו א"ל עתידים אתם לעשות שם את השבת אל תרחיקו מן הארון יותר מן אלפים אמה לכל רוח למה שתהיו רשאין לבא להתפלל לפני הארון בשבת ופלא]:

ובדף מ"ו כתב אמר רבא לאביי מכדי עירובין דרבנן מה לי יחיד במקום יחיד מה לי יחיד במקום רבים, הכי קים לן דעירובין תחומין דרבנן כאביי ורב דאמרואי בתרא נינהו ואמר נמי לעיל דף ל"ז מאן האי תנא דאפי' בדרבנן לית ברירה ואע"ג דאשמעי' לר"י דאמר תחומין דאוריי' בדף ל"ה, ובדף פ"א קאמר שמואל כל מקום ששונה ר"י בעירובין

הלכה כמותו בהא לית הלכתא כוותיה, ור"א שדחה בפ"ק אל יצא כתיב אליבא דר"ת קאמר דסבר תחומין דאוריי' וליה לא סבירא ליה:

הג"א בפ"ק כתב בפרק בכל מערבין חשבי' לה אין לו עיקר מן התורה מיהו י"ל כיון שאין כתיבה בפירש חשוב לה אין לה עיקר כדי שלא יחלק תלמודינו על הירושלמי, ועי' נב"י ת"ר א"ע סי' ב' מאריך בו, ובנב"י ח"ב או"ח מ"ו:

פרט ג אסדר הקושיה על שיטת רמב"ם

א רמב"ן בחידושים בעירובין הקשה משבת דף ס"ט דידע ליה לשבת בתחומין אליבא דרע"ק, אלמא לרבנן ליכא תחומין דאוריי', ועי' בעה"מ: ב משבת דף קנ"ג תנן המחלל את השבת בדבר שחייבין על שגגתו חטאת ועל זדונו סקילה מכלל דאיכא מידי דאין חייבין על שגגתו חטאת ולא על זדונו סקילה ומאי ניהו לאו דמחמר, לא תחומין ואליבא דרע"ק: ג מביצה דף גזירה שמא יצא חין לתחום ש"מ תחומין דאוריי' אלא גזרה שמא יחתוך זמורה ועי' תוס' חגיגה דף י"ז, ובסה"מ סי' שכ"א במג"א שם: ד מעירובין דף ל"ו הבא ראשו ורובו במים לר"י דאמר ספקו טמא שאני טומאה הואיל ויש לה עיקר מן התורה שבת נמי דאוריי' היא קסבר ר"י תחומין דרבנן אלמא תחומין דבר שאין לו עיקר מן התורה כלל הוא, וא"ת שיש מהם דאוריי' הא איכא להו עיקר מן התורה כטומאה של דבריהם ואדרבה תחומין חמירי ע"ש:

ה מיומא דף ס"ו עתי אפי' בשבת למאי הלכתא, ואי תחומי ג"פ דבר תורה הן מאי קושיא לימא שמוליכו עד הצוק בלא סוכות ג"פ וכן היו מירושלים י"ב מיל כדאיתא התם אלא ש"מ לדברי חכמים תחומין לעולם מדבריהם, ועי' שעה"מ סוף שבת, ונב"י ח"ב או"ח סי' מ"ו, ובאר יעקב ח"ד, בית יצחק סי' מ"ב כתב המדבר הוא כרמלית ואין בו תחומין ע"ש:

ז עירובין דף מ"ה אמר מר ביו"ט הרי הן כרגלי כל אדם ואמאי ליקני שביתה באוקיינוס לימא דלא כר"א הא אמר כל עולם כילו מימי אוקיינוס הוא שותה, א"ר יצחק הכא בעבים שנתקשרו מעיו"ט, ודלמא הנך אזלי והנך אחריני נינהי, איבעית אימא היי ספק דבריהם וספק דבריהם להקל, ונב"י ח"ב סי' מ"ו מביא קושיא למדס"ל י"ב מיל דאוריי' הא ספק דאוריי' ותי' דוקא ביבשה י"ב מיל דאוריי' אבל בימים ובנהרות דרבנן, גם הגאון מווילנא בסי' ת"ד מביא ראיה מכאן שגם י"ב מיל לאו דאוריי', אולי בחפצים שאני כמג"א סי' ח"ד:

ז אמרו בינה הלכות שבת סי' ל"ד מביא רוקח סי' קע"ט, ז"ל בפ' רע"ק בשבת ניתנה תורה לישראל ואמרי' במכלתא תקול הדיבר חזרו לאחוריהם י"ב מיל הרי יצאו מתחומין, י"ל הואיל ועננים מקיפים אותם הוי כמחיצות ב"א כאלו לא יצאו עכ"ל, ומביא רמב"ן

עירובין מ"ג אם לא הלך ברגליו באיסר לא הוי כיוצא חוץ לתחום, והא דחזרו יו"ד פעמים על כל דבור ודבור לא הוי ע"י הילך רגליהם בל"ס ולכך לא הוי כיוצאו חוץ לתחום ע"ב: ח בספר יהושע בפסקים אות ל"א, נשאלתי מאיזה גאון דלמ"ד תחומין דאורייי', או לפוסקים דסוברי' י"ב מיל מה"ת ואנן קי"ל בכל איסורי' ח"ש אסור מה"ת, א"כ האיך אנו הולכין אפי' פשיעה אחת בשבת, הלא פסיעה אחת ח"ש הוא, ותי' באיסורי שבת מלאכת מחשבת בעינן ומה"ט אר"י המפנה חפציו מזויות לזויות ונמלך והוציאן פטור משום שלא הי' עקירה ראשונה לכך, א"כ כיון שאינו מכוין ללילך תחום שבת אין כאן אפי' מקצת איסור דאפי' יטעה וילך תחום שבת לא יבא לידי איסור דאורייי' ע"ש, וכן שמעתי כן מחותני מירי גאון ישראל נ"י על קושי' למה התירו ללילך פחות פחות מד"א בר"ה, הא ח"ש אסור, ותי' ג"כ כיון תחילת עקירה הי' על פחות מד"א, גם אם ילך אח"כ יותר אינו חייב ודו"ק, אבל ראה זה דבר חדש מצאתי בכפ"ת סוכה מ"ג ד"ה ויעברנו ד"א וכו' לענ"ד להלין בעד רש"י הא דאר"י המעביר חפץ וכו' דוקא במוציא לרה"ר מרה"י איתא להך דינא משום דמלאכת הוצאה מרה"י לר"ה ממשכן גמרינן לה ובעי דלהוי הוצאה דומי' דמשכן, אב הבערה ד"א בר"ה דחייב לא ילפי' ממשכן אלא גמרא גמירי לה עי' שבת צ"ו, הלכך סבר רש"י דמעביר ד"א בר"ה אע"פ שעקירה ראשונה לא הי' להעבירן ד"א ושוב נמלך והעבירן חייב ע"ש, לענ"ד משמע מרש"י ביצה דף חי בד"ה יעברנו ד"א בר"ה, ממקומו עד המקוה, מה רצה בזה, משמע דוקא אם הי' תיכף עקירה ממקומו עד המקוה ודו"ק:

בתשובת ארץ צבי סי' תיז הקשה איך מוכח רפרם מדבעי קרא עתי אפי'] בשבת דאין עו"ה ביוכ"פ דלמא ביוכ"פ גרידא אתי עשה דשלוח ודחי ל"ת תחומין לאו גרידא ואין בו עשה שבתון משא"כ כשחל בשבת איכא ג"כ לאו דשבת ואין עשה דוחה ב' לאוין ול"ש לומר מדאישתרי אישתרי באיסורין הבאין בב"א כמבואר ביבמות בריש שמעתין דעלי' ע"ב:

פרט ד תחומין ביו"ט

חגיגה דף י"ז ופנית בבוקר והלכת לאהליך, פרש"י שהוא חול המועד דאלו ביו"ט תחומים אסור, תוס' ולא יתכן דהתינח לרע"ק סוטה כ"ז לרבנן מא"ל דליכא איסור תחומין דאורייי', וי"מ י"ב מילין אית להו שפיר לרבנן תחומין והכי איתא בירושלמי ע"ש, וט"א כתב ול"נ דגם לרע"ק לא יתכן דע"כ לא שמעת לרע"ק דתחומין מה"ת אלא בשבת דחמיר דהא איסור תחומין נ"ל לרע"ק מלא יצא איש ממקומו ביום השבת ואכתי יו"ט דקול משבת מנ"ל דאין למידן קל מחמור להחמיר עליו ובע"כ תחומין ביו"ט אפי'

לרע"ק אינו אלא מדרבנן ע"ב ובאבני ו שם מאריך והקשה מביצה דף ל"ו אלו הן משום שבות לא עולין באילן ולא רוכבין ע"ג בהמה ומקשה תחומין דאוריי' ומסיק שמא יחתך זמורה משמע אי הוי תחומין דאוריי' ילפי' איסר תחומין ביו"ט משבת ע"ש, מנחת חינך פי' רצ"ח הקשה סתירת רש"י כאן וביומא דף ס"ו עתי אפי' בשבת למאי הילכתא פרש"י אי משום תחומין דרבנן בעלמא היא נראה אף י"ב מילין הוי דרבנן אף בשבת, ועי' יום תרועה ר"ה י"ב שמאריך אם תחומין ביו"ט, ועי' רש"י פ' בשלח אל יצא איש ממקומו משמע גם י"ב מיל רק מדרבנן ועי' מזרחי שם, ועי' רש"י ר"ה לב, השתא דרבנן אמרת לא, איסר תחומין דליכא למיגזר אטו דאוריי' משמע ביו"ט ליכא אפי' י"ב מיל דאוריי', ועי' תשבץ ח"ב רי"ג:

מנ"ח סי' כ"ד מחדש דבר נפלא שמבואר ביבמות דף ו' ברשב"א בשם מורו דמחמר ליכא עשה דמסתמא תשבות אינו אלא מאבות מלאכות, אבל תוס' סובר שיש עשה ע"ש, והנה אם גם תחומין ביו"ט אינה בכלל מלאכה רק בשבת גזה"כ אל יצא ולא ביו"ט, מ"מ לדעת תוס' יבמות שם דעשה דתשבות הוא אף דלאו בכלל מלאכה, א"כ אפשר ביו"ט אסור מטעם עשה דשבתון הוא גבי יו"ט, אך לדעת מודו של רשב"א דא"ע בלאו זה בעשה, א"כ ביו"ט רק דרבנן, והנה כל שבותים דרבנן שגזרו בשבת ויו"ט עשאום כמו אם עובר ועושה מלאכה של תורה עובר בעשה ול"ת, כן העושה מלאכה מדבריהם עובר ג"כ בעשה ול"ת, עי' בר"ה לב דאין מחללין יו"ט עבור שופר אפי' באיסר דבריהם הטעם דעשה אין דותה ל"ת ועשה דחז"ל עשו חיזוק כשל תורה ואיסור תחומין אלפיים אמה שאסרו חז"ל נראה לשיטות י"ב מיל דאוריי' והוא לאו בפני עצמו א"כ חז"ל עשו סייג ואסרו מיל האיסור הזה הוא וכלל בלאו הזה דתחומין כמו בשר עוף בחלב דנכלל בכלל בשר בהמה, א"כ למורו של רשב"א בתחומין דעובר בלאו ליכא עשה כיון דאינו בכלל מלאכה, א"כ אלפיים דגזרו חז"ל אינו חמור מהלאו של תורה ועובר על ל"ת אבל לא על עשה דבתחומין אפי' של תורה ליכא עשה, אבל להסוברים דתחומין רק דרבנן וליכא בתורה כלל איסור תחומין וחכמים שאסרו תחומין הם כמו שאר שבותים של שבת ע"כ כללו האיסור זה בכלל מלאכה דהם אסרו משום מלאכה כמו כל שבות שבת, א"כ לענין דחיית עשה לל"ת, אם נאמר תחומין דרבנן אין דוחה עשה איסור תחומין אפי' תחום של אלפיים, אבל אי תחומין דאוריי' א"כ אפי' י"ב מיל נדחה מפני עשה כיון דליכא רק לאו גרידא למורו של רשב"א, והנה במשנה שופר של ר"ה א"מ את התחום ואין מפקחין, והטעם דאין עשה דל"ת ועשה אזלא למ"ד תחומין דרבנן, אבל אם נאמר תחומין מה"ת וליכא עשה כדעת מורו של רשב"א א"כ שפיר דוחה אפי' תחומין י"ב מ"ט דעדל"ת ואין

כאן עשה ע"פ, ועי' דרשת הר"ן דרוש ו' שמחדש העובר על אחד מהשבותין עובר בעשה ול"ת אלא שאין לוקין עליו מפני שהוא לאו שנתן לאזהרת בד, ומה שאמור ספיקי דרבנן לקולא מפני שכך התנו וכו' אבל המצות המחודשת מהם אין להם סמך אלא בפסוק שאל אביך ויגדך והטעם לפי שהדברים שהם מוסיפים במצות התורה עצמן כעין פירוש התורה הוא שהם ז"ל אומרים כל שבות הוא מלאכה, אבל כשאומרים תדליקו נר חנוכה אין זה בכלל הכתוב שאמר כי יפלא ממך דבר למשפט אלא בכלל שאל אביך ע"ב ודו"ק:
רמב"ם פ"ת מעירובין כשם שאסור לצאת חוץ לתחום בשבת כך אסיר לצאת ביו"ט, אבל ביו"ט מותר להוציא מרשות לרשות, וריף וראש פ"ק דביצה, קייל דיו"ט צריך עירובי תחומין ואינו צריך ע"ח, וטור תט"ז כתב ויו"ט נוהג בו ע"ת אבל לא ע"ת:
ח"ס או"ח סי' קמ"ט כתב מ"ש מהרש"א פ"ק דכתובות מ"ט לא הותר תחומין לצורך אוכל נפש קושי' גדולה היא לכאורה דהבאת מאכלים ממקום למקום מיחשב אוכל נפש, אבל האמת יורה דרכו דאין כאן קושי' כלל דודאי אלו הי' איסור תחומין בכלל מלאכה הי' בכלל היתר אך אשר יאכל לכל נפש, אמנם תחומין אינו בכלל מלאכה הוא איסר בפני עצמו לא מטעם מלאכה כאיסור חמץ וחדש ומה ענין זה להיתר ואין שום מקום להתירו לצורך אוכל נפש אם הוא מדאוריי' ע"ש:
בספר הגהות רבינו רעק"א דף פ"ח כתב, בכפ"ת נסתפק לרע"ק דס"ל תחומי' דאורייי' ביו"ט מודה תחומי' לאו דאורייי' ע"ש, ומצאתי בתוס' פסחים צ"ג ד"ה ר' יודא מבואר דס"ל דגם ביו"ט הוא דאורייי' וכו', גם קשה לי אף אם תחומי' דאורייי' אמאי לא הותר לו לילך לביתו לאכול כמו כל מלאכות אוכל נפש, ומיושב בהנ"ל:
בסי' קנ"ב כתב שאלני מופלג אחד אהא דכתב מג"א ש"ה בשם לבוש דמה שאנו מוסרים בהמות לרועה בשבת ומוליכין חוץ לתחום ה"ט דס"ל תחומין לאו דאורייי' א"כ משמע למ"ד תחומין דאורייי' אה"נ דאסור למסור לרועה, א"כ קשה ספ"ק דע"ז דאסרי' מכירת בהמה משום שאלה ושכירות ובן בתירה מתיר בסוס משום דמייחד לרכיבה, והשתא מה בכך הא לריף ורמב"ם דתחומי' דאורייי' לתסר משום שתולינו חוץ לתחום, והאריך שם וכתב שריף ורמב"ם לשיטתיהו אזלו דס"ל לריף פ' ע"פ דיו"ט מחייב בלחם משנה כמו בשבח כיון משום דכל עיקר טעמו משום המן לא ירד בשבת וגם ביו"ט לא ירד המן א"כ ממילא מחויב בלח"מ מה"ת, הנה מאותו הטעם בעצמו יש לאסור תחומין ביו"ט אע"ג דלא נכלל בלאו דלא העשה מלאכה מ"מ כיון דתחומין נפקא לן בספ"ק דעירובין ובירושלמי מקרא דכתיב גבי מן אל יצא איש ממקומו ביום השביע א"כ ה"ה ליו"ט ע"ש:
אם יש איסור תחומין בבהמה וכלים פרט ועבדים. ה':

הגהות מרדכי בקידושין סי' תקס"ה, שאלה אם מותר למסור בהמה דקה לרועה כב"ש כיון שיוציאנה חוץ לתחום, תשובה נראה דשרי אפי' בשבת עצמו למיסרה לרועה גוי, דנהי שאדם מצווה על שביתת בהמה מלמען ינוח, היינו שלא יעשה בה מלאכה לא הוא ולא אחר, אבל דבר שאינו מטעם איסור מלאכה אין מחייב על בהמתו, וראיה בשבת דף קכ"ב אמרי' מעמיד אדם בהמתו ע"ג עשבים וכו' ודף ת"ר מחשיכין על תחום להביא בהמה היתה עומדת חוץ לתחום קורא לה והיא באה וכו' וטעמא משים דאיסר תחומין דרבנן ואפי' למ"ד דאוריי' אין בה סקילה אלא מלקות לבד תדע דהא מנה לה בכלל מ' מלאכות שהם אבות ומדהוצרך קרא למימר בהדיא אל יצא ולא כתב קרא על כל מלאכה ומלאכה, ועוד תוס' פסקו דעירוב תחומין דרבנן וכו' וכן כתיבות דף ע"ד כאן היינו באין בשבת קסבר תחומין דרבנן וכו' אע"ג דפרק ארע"ק איכא פלוגתא אי איפקד אתחומין במרה או בסיני, ההיא רע"ק היא אבל רבנן אפי' י"ב מיל לית להו, תדע בעירובין דף ל"ו גבי נתגלגל חוץ לתחום שאני טומאה דיש לה עיקר מה"ת מש"כ בתחומין קסבר תחומין דרבנן, ואי י"ב מיל הוי דאוריי' הרי יש לו עיקר דאוריי' וכו' ועוד ראיה מע"ז דף ט"ו אין מוכרין להם בהמה גסה וכו' למה לא מפרש טעמא שתא יוציאנה חוץ לתחום ע"ש, ועי' מג"א סי' ת"ר לשיטת י"ב מיל הוי דאוריי', ודוקא לאדם עצמו אבל כליו ובהמתו הוי דרבנן, ומרם אלשקר סי' מ"ב נראה שחולק בזה, ואחרונים הקשו מעירובין דף ע"ט לא צריכא לרע"ק דאמר תחומין דאוריי' מהו דתימא ליגזור דלמא אתי לאיחלופי קמל, פרש"י, ניגזור דילמא ליקח מתחום שאינו שלהן וקא עברי אדאוריי' ודו"ק, וריטב"א כתב פרש"י וכו' וק"ל דאפי' לרע"ק ליכא איסור דאוריי' אלא כשיוצא חוץ לתחום אבל לעומד תוך התחום ולהביא מחוץ לתחום תוך ד"א אין בו איסור לרע"ק יותר מלרבנן, לכך נראה לפרש מהו דתימא ליחוש דילמא אתי לאחלופי להביא מחוץ לתחום ולא דמי אנפשיה ונפיק מחוץ לתחום כדי להביא אצלו וקא עברי אדאוריי' עכ"ל, ובליקוטי רמב"ן על עירובין מצאתי שכתב אי תחומין דאוריי' לרע"ק אף בכלים דאוריי' הוא יע"ש, ומג"א סי' ש"ה סקח"י כתב בלבוש צ"ע במה שנוהגין למסור שוורים לעכום להוליכן חוץ לי"ב מיל ואפשר דס"ל כרש"י דגם י"ב מיל הוי דרבנן ובד"מ כתב דאפי' למ"ד דאוריי' שרי כיון דליכא בו כרת לא עבר על שביתת בהמה ע"ב, עי' בשמים ראש סי' א' ועי' בספר אמרי בינה דינו שבת סי' ו' שמאריך על מרדכי הנ"ל, וברוך טעם עדל"ת פרק ג':

בספר יום תרועה ר"ה לב כתב במתני' שופר של ר"ה אין מעבירן עליו את התחום פרש"י לילך חוץ לתחום וכו' וטור בסי' תקפ"ו כתב דפירש דמתני' ר"ל דאין מוציאין את השופר חוץ לתחום, וק"ל אמאי ברח הטור מפרש"י, ויראה דהטור ס"ל דהך חלוקה דאין

מעבירין עליו את התחום הויא דומי' דאידך דאין מפקחין עליו את הגל דהיינו בענין הוצאת השופר ממקום למקום, וק"ל לפי' הטור מהו זה דקאמר אין מוציאין את השופר חוץ לתחום, ת"ל דאדם המוציא אינו יכול לצאת חוץ לתחום, וי"ל דאדם המוציא עירב עירובו תחומין ושופר זה אינו שלו דאם הי' שלו יכול להילוך כליו במקום שעירב דקי"ל הבהמה וכלים כרגלי הבעלים אלא דלקח השופר מאדם אחר שלא עירב והשמיענו דאין מוציאין את השופר חוץ לתחום, וי"ל על רש"י למה לא פי' בפי' הטור ע"ש, ואולי רש"י סובר כשיטת הנ"ל על כלים אינו עובר בתחומין ודו"ק, אבל עי' רש"י עירובין ל"ט חמרא אירכנס ליה אפי' בשבת מותר להשיבו מתוך התחום לביתו אולי מדרבנן ודו"ק, ורש"י פסחים ס"ה אסור להביאו מחוץ לתחום:

ועי' בשו"י סי' ת"ט בדברי נכד הגאון הגדול ני' שכתב לכאורה להוכיח דאף אי תחומין י"ב מילין דאוריי' מ"מ זה אינו רק לענין אדם עצמו אבל לא לגבי בהמתו דאף דאדם מצווה על שביתת בהמתו מה"ת מ"מ ל"ש גבה מה"ת איסור תחומין דאל יצא איש ממקומו כתיב, דאל"כ עדיין יקשה דאמאי לא קאמר דעתי הלכתא לתחומין דהיינו דיש איסור תורה בהוצאת השעיר בעצמו חוץ לתחום י"ב מילין דלזה לא מהני העירוב שלו שהשעיר משל ציבור הוא ע"ש, ועי' במנ"ח סי' כ"ד כתב לכאורה אפי' תחומין דאוריי' מ"מ היאך כתב התורה אפי' בשבת דרבותא דמחללין שבת בתחומין הא מבואר מירושלים עד הצוק י"ב מילין וא"כ מה"ת יכול לערוב, ויוכל לילך ששה פרסאות דמדאוריי' מהני עירוב אך באמת דהי' אין קפידא אם היו ברחוק יותר חששה פרסאות וכן בשילה אפשר הי' רחוק יותר ושפיר כתב התירה אפי' במקום שא"א לערוב מ"מ דוחה שבת ע"כ פרש"י תחומין הוי דרבנן ע"ש ודו"ק:

ועי' פסחים דף ס"ו הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום אינו דוחה וכו' רע"ק אמר אף אלה שהן משום שבות, גם שרע"ק סבר תחומין דאוריי' משמע ג"כ בבהמה ליכא דאוריי', באופן שאדם המביא לא הי' חוץ לתחום:

ישו"י בסי' תקפ"ו כתב, הנה רמב"ם השמיט הך דינא דאין מעבירין עליו את התחום והעתיק שאר הדברים הנאמר במשנה והוא תמוה, ונראה לי דבאמת הא דקאמר הש"ס דיו"ט עשה ול"ת היינו משים דכתיב שבתון, היינו שבות ממלאכה, והנה לענין שביתת בהמתו דקי"ל דאדם מצווה על שביתת בהמתו קי"ל דאין אדם מצווה על תחום בהמתו, וכתבו הפוסקים משום דתחומין דרבנן, אמנם הלבוש בסי' ש"ה הקשה לדעת הפוסקים דתחומין דיב"מ מן התורה אמאי נימא דאין אדם מצווה על תחום דיב"מ בבהמתו, ותירץ דתחומין אינו נכלל בכלל מלאכה ולכך אינו חייב עליו סקילה דאין זה בכלל לא תעשה

מלאכה, ואף דהתורה אסרה על האדם לצאת חוץ לתחום מ"מ לא מטעם מלאכה נאסר על האדם רק שישב תחתיו ולא יצא ממקומו אבל מ"מ אינו מבטל השביתה והאדם אינו מוזהר רק על שביתת בהמתו שלא תעשה בהמתו מלאכה ותחומין אינו בכלל מלאכה, ומעתה אמינא בזה דאם אדם יוצא חוץ לתחום עובר על הלאו דאל יצא איש ממקומו ולא על העשה דשבתון דהרי הוא שובת ממלאכה דתחומין אינו בכלל מלאכה ואינו מבטל השביתה וס"ל לרבינו דמן הראוי שידחה עשה דשופר את הל"ת דתחומין רק דמ"מ אי נימא דתחומין דאוריי' והאדם יוצא חוץ לתחום אסור דלא תשוב בעידנא אבל אי תחומין דרבנן לא בעינן בעידנא כמש"כ תוס' פסחים נ"ט דעשה דחמור נגד ל"ת הקל לא בעינן בעידנא, ולכך השמיט רבינו זה הדין דאין מעבירין וכו' וס"ל דמתני כרע"ק דס"ל תחומין דאוריי', זה ברור לדעת רבינו ע"ש:

פרט ו תחומין ביוכ"פ

יומא דף ס"ו, ת"ר איש להכשיר את הזר עתי שיהי' מזומן עתי ואפי' בשבת, עתי ואפי' בשבת למאי הלכתא [פרש"י מה חילל שבת יש שהוצרך להתירו אי משום תחומין דרבנן בעלמא נינהו שגזרו עליהן לאחר מתן תורה] א"ר ששת לומר שאם הי' חילה מרכיבו על כתיפו כמאן דלא כר' נתן דאי ר"נ דאמר חי נושא את עצמו, אפ"ת ר"נ חלה שאני, אמר רפרם זאת אומרת עירוב והוצאה לשבת ואין עירוב והוצאה ליוכ"פ ופרש"י מדאיצטרך למתני עתי אפי' בשבת איכא למשמע דאין איסור הוצאה ליוכ"פ, דאי יוכ"פ כשבת להוצאה, ל"ל קרא להתיר משאו בשבת הרי כשחל בחול נמי כשבת דמי וקאמר רחמנא ושלחני, עירוב כדי נסבא אלא דהא בהא תלא דלא תקינו חכמים עירובי חצרות אלא בשביל איסור הוצאה שגזרו מרשות לרשות גזירה משים הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים] ועי' רש"י יבמות ל"ד, ד"ה אם הי' שבת, אבל משום יוכ"פ לא הוי מחייב אהוצאה דקסבר אין עירוב והוצאה ביוכ"פ והכי מפר בכריתות, ש"מ דס"ל דהא דקאמר הגמרא הא דרפרם בדותא היא היינו דאין ראיתו ראיה אבל מ"מ עיקר דבריו לא נדחו דאין עו"ה ליוכ"פ, עי' ש"א בסי' ע' ועי' בספר בן אורי שבת צ"ז שמשיג על שאגת ארי' מרש"י שם משמע להיפך:

כריתות דף י"ד, רמ"א אם הי' שרת וכו' וניתנו אם הוציאו חייב מ"ט קתני אם היתה שבת, אתר רפרם זאת אומרת עירוב והוצאה לשכת ואין עירוב והוצאה ליהכ"פ, ממאי דילמא יש עו"ה ליוכ"פ והכי קתני אם היתה שבת והוציאו חייב אף משום שבת ויוכ"פ, אלא אי אתמר דרפרם על הדא איתמר דתניא ושילח ביד איש עתי ואפי' בשבת אמר רפרם ז"א עו"ה לשבת ואין עו"ה ליוכ"פ, ממאי שאני שעיר משתלח דהכשירו ביהכ"פ

בכך, אלא דרפרם בדותא היא, תוס' אלא בדותא, וביומא איתא נמי הא דהכא ולא דחי דילמא שאני שעיר משתלח וכו' כדדחי הכא, אלא רגילות הוא דדברי תורה עניים במקום ועשירים במקום אחר ירושלמי פ"ג דר"ה] , ותוס' ישנים ביומא כתבו בכריתות דחי לה דהכשירו בכך ותימא אמאי לא פי' כך כאן י"ל שדרך התלמוד להאריך במקום זה יותר ממקום זה אבל דוחק הוא לפרש דהכא מיירי בהרכבתו דהיה אמינא דלא דחי יוה"פ אלא בשיכול ללכת השעיר ברגליו דאין הכשרו כשהוצרך להרכיבו על כתיפו, ובכריתות מיירי להתיר איסור תחומין וכמאן דאמר שהן מן התורה והשתא פריך שפיר דשאני יוכ"פ דהכשירו בכך כי אין נראה כלל שיהו שנים אלו דברי רפרם והתלמוד לא הזכיר כאן אותה של שם ולשם איתה שבכאן עכ"ל:

ביצה י"ב בש"א א"מ את הקטן וכו' מתקיף רבה דילמא בעו"ה לשבת ואין עו"ה ליו"ט פליגי כדכתיב ולא תוציא משא מבתיכם ביום השבת ביו"ט לא מתקיף לה ר"י ליפלגו באבנים וכו', ושאגת ארי סי' ע' כתב ס"ל לרפרם כרבה בעו"ה ליו"ט פליגי, ולב"ה דקי"ל כוותיה אין עו"ה ליו"ט ודייק מדכתיב ולא תוציא ביום השבת, ביו"ט דקיל לא, וה"נ יש לדייק ביוכ"פ נמי דקיל משבת, וכיון דטעמא דרפרם מש"ה הוא והרי דברי רבה נדחו במסקנא מדלא איפלגו באבנים ש"מ בהוצאה שלא לצורך פליגי, א"כ ביוכ"פ דלא הותרה הוצאה לצורך, הוצאה בכלל כל מלאכות וחייב עליו כרת ע"ש: ריף פ"ק דביצה, וקי"ל דיו"ט צריך ע"ת ואינו צריך ע"ח אבל יוכ"פ צריך אפי' ע"ח ושתופי מבואות כשבת דתני עירובין דף ל' אמר להם ב"ה לביש אי אתם מודים שמערבין לגדול ביוכ"פ אע"פ שחייב בתענית ואסיר לו לאכול כך מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה שמעינן מינה דבין ב"ש ובין ב"ה כולהו סבירא להו דמערבין לגדול ביוכ"פ ע"ת וע"ח כשבת וכן הלכה עכ"ל:

טור סי' הט"ז, יוכ"פ הרי הוא כשבת בין לענין עירובי חצירות בין לענין ע"ת, ובסי' תרי"א כתב, וכל איסורי הוצאות שבת נוהגין ג"כ ביוכ"פ, וכתב הב"י בכריתות דף יד וכו' וכתב סמג סי' ס"ח דמסיק בכריתות דליתא לרפרם דאמר אין עו"ה ליוכ"פ, וכתב עליו רא"מ ז"ל לא שמעתי מנ"ל לסמג לומר דהא דרפרם ליתא וכו' עד דאינו אלא דיחוי בעלמא וכו' וריף מביא ראיה מעירובין א"ל ב"ה לב"ש וכו' ובאמת יש לגמגם על ראיה זו דילמא ההיא ברייתא בעירובי תחומין מיתני' אבל ע"ח לא צריך, וקשה יותר כי מערבין ביין רק בעירובי תחומין ולא בע"ח שצריך פת עי' שם, וזכרין יוסף סי' ז' מביא קושי' לרפרם קשה משבת קי"ד יוכ"פ שחל בע"ש אין תוקעין, ואמאי ליתקע משום הוצאה ביוכ"פ מותר ובשבת אסור גם ממתני' אין בין יוכ"פ לשבת, ועי' גם בשא"ר סי' ע"ב:

רמב"ם פ"ח מעירובין, כשם שאסור לצאת חוץ לתחום בשבת כך אסור לצאת ביו"ט וביוכ"פ וכשם שהמוציא מרשות לרשות בשבת חייב כך המוציא מרשות לרשות ביוכ"פ חייב, אבל ביו"ט מותר להוציא מרשות לרשות, לפיכך מערבין ע"ת ומשתתפין במבואות ליוכ"פ כשבת ומערבין ע"ת ליוכ"פ וליו"ט כדרך שמערבין לשבת, ומ"מ כתב דין תחומין שהן שוין ביוכ"פ וביו"ט כשבת מוסכם פ' בכל מערבין דף ל"א ופשוט שם, ודין ע"ח ביוכ"פ מחלוקת אבל פסק הלכה כשם שעו"ה בשבת כך ערוב והוצאה ליוכ"פ, וביצה דף י"ב דב"ה ס"ל דאין עו"ה ביו"ט וכן היא מסקנא הלכתא פ"ק דביצה, ורשב"א חלוק בזה וכתב בספרו אין מוציאין מחצר לחצר כלים שאין בהם צורך ליו"ט אא"כ ערוב, שערוב והוצאה ליו"ט כמו שיש עו"ה לשבת:

פ"ה מעבודת יוכ"פ, חלה השעיר ואין יכול להלך מרכיבו על כתיפו ואפי' בשבת עכ"ל ואינו מביא הפסוק עתי אפי' בשבת עי' אחרונים, ופ"א משביתת עשר כללו של דבר אין בין שבת ליוכ"פ אלא בשבת בסקילה ויוכ"פ, כרת ועי' קב"ן שם:

וזכרון יוסף סי' ז' אות כ"ד כתב לי נראה לפרש דברי ריף בדרך פשוט עפ"י מש"כ ב"י ת"ד בשם רמב"ם דאין איסור תחומין מה"ת לא בכרמלית ובנהרות לפי שטלטול בהם אינו אסור מה"ת ולא יתכן שיהי' המעביר ע"פ מים אינו אסור אלא מדרבנן והמהלך לוקה מה"ת וכו' ומעתה נדון ונאמר דהוקשה לריף מהא דמייתי ב"ה ראיה לדבריהם דמערבין לנזיר ביין בשבת מהא דמערבין לגדול ביוכ"פ, אימא שאני יוכ"פ דלא אסור בו הוצאה מה"ת מש"ה נמי אין איסור תחומין נוהג בו מדאוריי' מטעם רמב"ם, וע"כ דאין איסור תחומין נוהג ביוכ"פ רק מדרבנן משום גזירה אטו שבת וכיון שכן יש לומר הם אמרו מערבין ע"ת ביכ"פ כשבת והם אמרו דמערבין לגדול ביוכ"פ ביין, משא"כ לענין ע"ת בשבת ודאי ראוי לומר דאין מערבין לנזיר ביין דמידי דחזי ליה בעינן, אע"כ דס"ל דבאמת גם ההוצאה אסורה ביוכ"פ כשבת דלפ"ז גם ע"ת נוהג בו מה"ת ואפ"ה מערבין לגדול בפת אע"ג דלא חזי ליה, א"כ ה"ה והיא הסברה דמערבין לנזיר ביין בשבת ומייתי ב"ה שפיר ראיה מיוכ"פ לשבת כיון דאידי ואידי מה"ת והואיל שמוכח מהתם מיהו דאיסור הוצאה מן התורה א"כ ודאי דנוהג ע"ח נמי ביוכ"פ כמו בשבת ע"ש:

ש"א סי' ע' כתב ובהא מילתא דתחומין יב"מ דס"ל לריף דהוי מה"ת יש לי' לומר דבר נחמד בההיא שמעתא דרפרם, הא דמסיק בכריתות דרפרם בדותא היא משום דמתני שם אברייתא גרידא ולא הביאו שם דברי רב ששת דאיתמר עלה, אבל ביומא דאיתא לרב ששת אברייתא דייק רפרם למילתי' שפיר ולאו בדותא, משום דאיכא למידק מאי ק"ל לר"ש עתי ואפי' בשבת למאי הילכתא דילמא משום איסור תחומין אם אין צוק גזור

בתוך יב"מ אתי קרא משלחו אפי' חוץ לתחום לדעת ריף דיב"מ הוי מה"ת דילמא להכי אתי עתי וכו' בע"כ צ"ל דס"ל לרב ששת משום איסר תחומין לא צריך קרא למישרי שבת שהרי בלא"ה יהכ"פ איסור תחומין נוהג ואפ"ה אמר רחמנא שישלחנו וא"כ ר"ש ע"כ לית ליה האי סברא דשאני יוכ"פ דהכשרו בכך מש"ה מוכרח לומר שאם הי' חולה והשתא אי ס"ד דיש עו"ה ליכ"פ כשבת אכתי תקשה לר"ש למה לי קרא למישרי אפי' בשבת הרי כשחל בחול נמי כשבת דמי ואמר רחמנא שישלחנה אע"כ ס"ל לר"ש דאין עו"ה ליכ"פ ודייק רפרם למילתי' שפיר מדר"ש ולאו בדותא הוא, אבל בכריתות דדייק לה מברייתא איכא למימר דבדותא היא, ועתי אפי' בשבת דתני באמת משום איסור תחומין איצטרך למישרי וש"מ דאע"ג דאין עו"ה ליכ"פ אפ"ה איסור תחומין נוהג ע"ש שהאריך בנפלאות שגם לאו דמחמר נוהג ביכ"פ, אבל שביתת עבד ובהמה אינו נוהג בו ואין למידן משבת דחמיר ליוכ"פ דקי"ל, גם הקשה דילמא צריך עתי אפי' בשבת למישרי אב מלאכה נטילת נשמה ואפי' לאומר מקלקל בחבורה פטור הרי מתירו לבן נח שמוציאו מידי אבמה"ח ע"ב, ומתו"י יומא ס"ז שכתבו לשון של זהורית מביאין על ראש שעיר דמחמר כלאחר יד הוא, משמע שיש איסור מחמר ביוכ"פ, ועי' בי"א סי' נ"ג באריכות:

בספר בית אפרים אשר חיבר אחי מורי הגאון בע"מ מטה נפתלי ני' שם בדף ו' כתב בכריתות י"ד שאני יוכ"פ דמצותו בכך עי' רש"י שם, לכאורה צ"ע על כל קרבנות ביוכ"פ שחל בשבת מנ"ל שיהי' דוחה ועי' ש"א שהקשה מאי פריך עתי למה לי' דלמא משים נטילת נשמה, ונראה דודאי אותו איסר מלאכה למשל נטילת נשמה שמותר במקדש הן בשבת לבד, והן ביוכ"פ לבד גם שהוא שבת ויוכ"פ על זה לא צריך קרא ועי' תוס' נזיר מ"ח ד"ה ישמעאל מה לי חד לאו מה לי תרי לאו ועי' מנחות מ"ח, ויש לפרש עוד דתלי' אם הודחה או הותרה עי' רש"י ברכות דף כ', וקושי' שג"א מיושב שעל נטילת נשמה לא צריך קרא כיון דהיתר מלאכה זו במקדש ורק בהוצאה דאינו הותר כלל בשבת וע"כ פי' דלמא שאני מיוכ"פ אבל אינו קשה משאר קרבנות כיון דאותה מלאכה מותר מה לי חד לאו או תרי ע"ב, ודרכו בקודש לקצר אשר מרמיז ברש"י ברכות עם הסבר של רמב"ן יען בטומאת כהן א"א זה בלא זה יתלכדו ולא יתפרדו שם הותרה, ועי' במקנה כלל נ"ו אות ט' הבאתי באריכות, ואי אמרי' הותרה יש לחלק בין חד איסור לתרי איסורים, אבל אם הודחה אז אין לחלק ואמרי' מה לי חד לאו או חרי עי' זבחים ל"ב שכך סובר רבא, ואבייי סובר להיפך ועי' טור אבן מגילה דף ד' ודו"ק, ות"ח אחד [שכחתי שמו] כתב לי ג"כ בזה ומיושב הסוגי' בכריתות אינה מביא אם הי' חילה, א"כ א"א ללמוד מיוכ"פ כי

הותרה, אבל ביומא מביא אם הי' חולה ובזה י"ל הודחה כי לא צריך להיות חולה עי' תו"י שם דלא שייך הוכשרה בכך ולא שייך סברת רמב"ן יתלכדו א"כ הודחה י"ל מה לי חד לאו או תרי ויש עירוב והוצאה ליוכ"פ ועתי למה לי בע"כ אין עירוב כרפרם ודו"ק, ועי' בבית יצחק סי' נ"ה ת"ח אחד מפולין הנ"ל הקשה דלמא עתי בעבור מלאכת מפרק דם [עי' פנ"י ביצה דף י"ב, ופרי מגדים בפתיחה להלכות שבת, ומנ"ח במלאכת שחיטה הקשו למה לא חייב בשוחט בשבת גם בעבור מפרק, ונראה לישב עתי לא צריך לזה, כי מה שחייב במלאכת שבת אם רק גורם הוא מצינו בב"ק דף ס' בזורה לריח חייב יען שנעשה מחשבתו גם בנזקין פטור אם ריח ליהב גחלת אבל בשבת חייב בעבור מחשבתו ע"ש, ובישו"י סי' של"ד ונכד הגאון הגדול ני' מחדש סברה ישרה רק אם עושה מלאכה גם שאינו צריך או שאינו מכווין ורק פ"ר חייב יען שהוא עושה מלאכה, אבל אם רק היא גורם במלאכה אז לכ"ע דבר שאיני מכווין פטיר כיין שאינו עושה מלאכה וגם אינו מחשבתי בו פטיר ודו"ק, ע"כ ביוכ"פ אינו צריך לדם במשתלח רק פ"ר היא, אבל היא רק גורם שדוחה אותו מהר אינו חייב, אבל קושי' שג"א אינו מיושב בזה יען שצריך להמיתו אם לא מת יירד אחריו שפיר הקשה מצד נטילת נשמה:

לישב סתירת הסוגי' ביומא הקשה למאי הילכתא וא"ר ששת שהי' חולה ולא הביא והקשה כן בכריתות ושם נאמר רפרם בדותא היא, ולא נאמר כאן על רפרם בדותא היא, ע"ד פלפול כ"ש היא, ונראה כי כבר הקשו אחרונים גם אם עו"ה ביוכ"פ מ"ת צריך קרא עתי אפי' בשבת כי מיוכ"פ ידעי' שרק חד לאי דוחה ולא בשבת שיש תרי לאווין, אבל י"ל כיון שהיתרה היתרה מה לי חד לאו מה לי תרי לאווין, והנה אביי סובר כן בזבחים לב רק אם הותרה ולא הודחה ע"ש, ועי' מג"א סי' תק"א סקי"ג מסיקין בכלים הקשה שעובר על סתירת הכלים ותי' כיון שהותר הבערה ליו"ט היתר ג"כ הסתירה ע"ש והסברתי ג"כ כיון ביו"ט היתרה כעין סברת ר"ן פ"ב דביצה שהקשה למה ביו"ט מותר להוסיף בשיעורין ובמנחות ס"ד חולה שאמדהו לשתי גרוגרות אסור להוסיף בשיעורין, יען בחולה הודחה וביו"ט הותרה ע"ב, והנה בכריתות לא הקשה למאי הילכתא יען שקאי, שם למ"ד תחומין דאוריי' עי' זכרון יוסף סי' ז' א"כ י"ל הודחה, גם שיש עו"ה ביוכ"פ צריך עתי לשבת, ממילא רפרם בדותא, אבל ביומא הקשה למאי הילכתא ואמר ר"ש שחולה השעיר ומותר להוציא על כתפו, לכאורה צ"ע, למה לא ירכבהו על בהמה אי מוליכי בעגלה, כי שביתת בהמה גם לשיטת שאסור אבל רק עשה פנ"י בפרק במה בהמה יוצא רק במלאכה גמורא כחרישה ע"ב מכ"ש לשיטת שהבאתי [פרט ז'] בבהמה של חבירו אינו עובר בלאו מחמר ולמה מותר לעבור איסור חמור ליטול על כתפו, בע"כ

שסובר ביוכ"פ הותרה א"כ מותר בעצמו כמו אם טומאה הותרה אפי' יש כהנים טהורין מתעסקין טמאין, א"כ אם הותרה למה צריך קרא עתי, ושפיר אמר רפרם עו"ה ביוכ"פ, [ידעתי רב ששת סובר ביומא דף ז' טומאה הודחה ועי' כ"מ פ"ב משבת, אבל ביוכ"פ בע"כ סובר הותרה יען שהתיר להרכיב על כתיפו ודו"ק] ועי' תשב"ץ ח"ג סי' ל"ז בטומאה דחוי' ובשבת הותרה עי' יומא מ"ו שבת הותרה, ותשובת מרי"א סי' צ"ב הטיב:

עי' בתשובה מאהבה ח"ר סי' י"ט שמביא סתירת רש"י יומא דף ע' כל אחד מביא ס"ת בעיוכ"פ, בסוטה ח"א פרש"י אין עו"ה ביוכ"פ, גם ביבמות ל"ד ע"ש, לכאורה יש ראיה מר"ה כ"ה ר"ג גוזר על ר"י שיבא במקלו ביוכ"פ משמע יש עו"ה ביוכ"פ:

ירושלמי פ"ג דשביעית אין אבות מלאכות ביוכ"פ עי' שעה"ח משמיטה ויובל, ושלום ירושלים פרק שמונה שרצים מביא פי' ע"ש:

צלח סוף עירובין כתב, בגוף הדין של הריף אם עירוב והוצאה ליוכ"פ או לא, נ"ל מדתנן יו"ט של ר"ה שחל בשבת וכו', ולמה נקט ר"ה ולא נקט ג"כ של יובל אם חל בשבת אלא ודאי כיון שהטעם משום שמא יעבירנו א"כ לא היו יכולים לגזור ביובל דא"כ בטלה לה תקיעה דיובל בכל השנים כמ"ש מוהרמ"פ דלכך לא אמרי' משום שמא יתקן כלי שיר, לפ"ז מוכח דיש איסור הוצאה ביוכ"פ, ואמנם לפמ"ש הר"ן דמשום הך גזירה לא היו מבטלין מתקיעה רק משום דלא בקיאין בקביעא דירחא א"כ בלא"ה לא היה קשה מיובל דכבר היו יודעים קביעת החודש, אך לכאורה תמוה על הריף ממה דאמרי' בעירובין דף ל' כמאן דלא כחנינא, דתניא חנניא אומר כל עצמן של ב"ש לא היו מודים בעירוב עד שיוציא מטתו וכל כלי תשמישו לשם, והדבר יפלא דלמא פלוגתא דב"ש וב"ה הוא בעירובי חצירות, אלא ודאי שעיקר הוכחה מתערבין ביוכ"פ, וביוכ"פ ליכא פ"ח ודלא כריף ע"ש עי' בספר גורן דוד סי' נ"ו בענין זה:

בני הבחור המופלג כ"ה יודא ני' הקשה מירידת מש"ר ביוכ"פ מן השמים בפרש"י בפ' יתרו ויהי ממחרת ע"כ אין תחומין למעלה חיו"ד, וכעת מצאתי במרי"א סי' צ"ב:

פרט ז חקירות וקושיה

א מנ"ח סי' כ"ד כתב מבואר בעירובין דאם רוצה לילך יותר מאלפיים אמה מניח בסיף עירוב מאכל ויכול לילך משם ולהלך אלפיים וכן יכול לערב ברגליו שקונה שם שביתה, וכן בדאוריי' בג פרסאות מהני ג"כ עירוב, לכאורה אפשר בתחומין דרבנן הם אמרו והם אמרו, אבל בדאוריי' מנלן דמהני עירוב, אך מבואר בעירובין לה דר"מ סובר תחומין דאוריי' ומהני עירוב, ולדידן בג פרסאות ג"כ מהני, וצ"ל שחז"ל קבלו בתורה שבע"פ דמהני עירוב, אך האידנא דחז"ל גזרו אלפיים אמה אם הניח אחד עירוב בסיף תחום של

ג"פ מי אמרי' כיון דמה"ת הוי עירוב א"כ אם הלך מעירובו אין לוקין כיון דמה"ת הוי עירוב א"ד כיון דעכ"פ מדרבנן לא יוכל לבא במקום עירוב ולישקול א"כ הו"ל כמו נשרף ונאבד, ועי' מ"ל פ"ז דתרומות ואחרונים אם ע"י דרבנן נעשה דאוריי', ועי' בישו"י סי' ת"ט, ובית יצחק סי' מ"ב, וחידש שלא הביאו רמב"ן בעירובין דף י"ז וכ"ל, יש לתמוה לרע"ק כיון דאלפים אמה מה"ת היאך עירוב מועיל לילך יותר והרי עירוב זה מועיל ענין של דבריהם דומה לעירוב תבשילן, ובודאי שמערב ברגליו אפשר שהוא מה"ת לפי שהוא קונה בה"ש כלתה במקום רגליו וכאן הוא מקומו, אבל עירוב בפת איך מועיל מה"ת וכו', אלא י"ל או שהעירוב הלכה למשה מסיני או חכמים סבורין כיון שדעתו בכאן ואמר תהא שביתתי במקום פלוני עשאו ביתו ומשם אני קורא אל יצא איש ממקומו נמצאו העירובין בין ברגליו בין בפה בין בפת כולם ד"ת הם וכיון שהענין לכשתמצא לומר מודים חכמים בשלש פרסאות שהן מד"ת וזהו מקומו הכתוב בתורה אף הן יש בהם עירוב מדין תורה מנית אדם עירובו בסוף ג"פ ומהלך שלש פרסאות אחרות ע"ש, טור בסי' ת"ח כתב מפני שתחומין דרבנן הקילו בהם והתירו למי שצריך לילך ד' אלפים שיתן עירובו לסוף אלפיים אמה וכו', פלא משמע אם תחומין דאוריי' לא מהני עי' מנ"ח, וזכרון יוסף סי' ז' אות מ"ח:

ב מנ"ח כתב דהיוצא חוץ לתחום דאוריי' אין לו אלא ד"א, לכאורה ביומא ס"ז מבואר שם די"ב מילין הי' מירושלים עד צוק, ומסוכה אחרונה ועד הצוק היו שני מילין בא לו המשלח לישב תחת הסוכה האחרונה כפרש"י שם לפי שהוא מעונה וחלוש ע"ש היאך מתירין לו איסור תורה וכו' ומצאתי בתו"י וז"ל ואומר רבי אפי' למ"ד תחומין דאוריי' כיון שלא הי' שביתתו שם קבוע מתחלת היום אם חוזר לו אין כאן אסור מה"ת ורבצן לא גזרו בכה"ג עכ"ל, וחידשו דבר חדש דאיסר תורה דוקא להתרחק מתחומו שהי' בתחלת שבת אבל בחוזר אפי' ביותר מתחום דאוריי' אין כאן איסור תורה ממקום זה כיון דלא הי' שביתתו במקום זה מתחלת היום א"כ זכינו בדין זה דלוקין היוצא חוץ לתחום היינו מתחלת התחום שהי' שביתתו מבע"י אבל אם יצא אפי' עשרה פרסאות ואח"ז חוזר אפי' יותר מג"פ אין כאן איסור תורה כיון דלא הלך הג"פ ממקום שביתתו בתחלת היום אין כאן איסר תורה והוא דבר חדש:

ועי' מבי"ט פכ"ז משבת, איסור תחומין לא הוי אלא ביבשה דומי, דמחנה ישראל אבל בימים ובנהרות ובכרמלית אפי' אלף מיל מותר מדאוריי', ורשות היחיד המוקף מחיצות נראה דאינו נחשב בתוך י"ב מיל לא בתחילה ולא באמצע ולא בסוף אלא בעינן י"ב מיל כדגלי מדבר [א"ה זה נגד השואל במרם שוק קכ"ב ודו"ק] מי שיצא חוץ לתחום י"ב מיל

אפי' אמה אחת נראה דלא יכנס מדאורייי' [א"ה נגד תו"י הנ"ל] דכל דאמר רחמנא לא תעביד אי עבד לא מהני דלא פליגי אלא בריבית קצוצה דהכא מודה אביי דקאמר קרא ממקומו דהוא י"ב מיל מדאורייי' ואם יצא מקום שיצא לאו מקומי הוא ואין לו אלא ד"א ע"ש ופלא:

ג עוד מביא מנ"ח שם ריטב"א בדף פ"ב כתב בפשיטות דעבד כנעני דשייך במצות אינו כרגלי הבעלים, ועבד של שותפים אין יכול לילך רק כשני בעלים ע"ש גם קטן שיצא בעירוב אמו יש להסתפק לענין תחומין דאורייי' אם הוא כרגלי אמו, גם חקר גוי ששבת רק הלך ג"פ תלוי אם נאמר דגם בלאו זה עובר בעשה תשבות א"כ הוי כאלו לא שבת, אבל לדעת רבו של רשב"א [עי' פרט ד'] דלאו זה לא עבר בעשה רק הוא לאו בפ"ע אבל מ"מ שבת א"כ ב"נ חייב, גם מביא פרי מגדים בפתיחה לה"ש חקר הא דקי"ל מימר לחלל שבת הוי מומר לכה"ת אם דוקא באבות מלאכות דיש בהם סקילה אבל בעובר על תחומין דאין בה רק מלקות לא הוי מומר לכה"ת ע"ש:

ד אם שביתת בהמה ומאחר ביו"ט, הב"י בסי' תצ"ה כתב הכלבו שביתת בהמה ומחמר י"א שאחר שנקרא מלאכה ה"ז ביו"ט בכלל ל"ת כל מלאכה אבל בח"ה ודאי מותר, וי"א שאפי' ביו"ט מותר שאין לאסרה רק בשבת שפרט לך בה הכתוב ע"כ, ואינו יודע טעמו של המתיר דהא כיון דמקשינן יו"ט לשבת חוץ מקצת דברים שנתפרשו בתלמוד ושביתת בהמה אינם מכללם היאך אפשר לומר שהיא ניתרת ביו"ט ואע"פ שלא כתבה הכתוב ביו"ט כל שאר מלאכות ג"כ לא נכתבו ביו"ט בפרט, ומל"ת כל מלאכה ילפי' להו והא נמי דכוותייהו, ומיהו בהא איכא למימר דשביתת בהמתו ומחמר לאו בכלל ל"ת כל מלאכה נינהו שהרי אינה מכלל ארבעים אבות מלאכות ולא מתולדותיהן אלא לאו בפני עצמו ייחד לו קרא והלכך אפשר דכיון דלא כתבי' רחמנא ביו"ט מישרא שרי אבל אין נראה שיהא כן דעת הפוסקים וכו' ורמב"ם בפ"ה כתב דאין מוציאין משא ע"ג ופר"ח כתב דשביתת בהמה אינו נוהג למען ינוח בשבת כתב אבל מחמר כיון בכלל ל"ת כל מלאכה אתה ובהמתך נפ"ל מחמר בשבת א"כ מלאכה מקרי ע"ב ועי' מהרש"א פסחים דף ס"ו מחמר שייך רק ברה"ר ולא בכרמלית:

רמ"א בסי' רמ"ו כתב ביו"ט אין אדם מצווה על שביתת בהמתו ביו"ט, וכתב המג"א בישו"ש פ"ה דביצה סי' ז' חולק ומביא ריף וראש שכותבין בשם ירושלמי אין רוכבין ע"ג בהמה משום שביתת בהמתו וזה גבי יו"ט מתני עכ"ל, ועי' מחהש"ק, וט"א סוף חגיגה כתב למדנו שביתת בהמה ושביתת עבד שווין הן ביו"ט אי ילפי' יו"ט משבת כולן אסורין ואי לא ילפי' כולן מותרין ביו"ט דאין טעם לחלק ביניהן, ובאו"ת רמו שכתבו

ביו"ט אינה מצווי' על שביתת בהמתו, ובסי' ד"ש כתבי דאדם מצווי' על שביתת עבדו ביו"ט ל"ד דאין לחלק ביניהם אלא או שניהם אסורין או שניהם מותרין ע"ש, ומנ"ח סי' רצ"ח, ש"א סי' ע"ב, תוס' דרע"ק מגילה אות ז' ק"ל לב"י סי' רמ"ו דאין אדם מצווה על שביתת בהמתו ביו"ט, ורמב"ן כתב דלינא ושביתת עבד ביו"ט הובא בב"י תקכ"ו א"כ אמאי לא חשיב במתני' דבין יו"ט לשבת שביתת בהמה ועבד, ותיו"ט ביצה פ"ב מ"ת מביא ראיה דאין איסור ביו"ט:

ה מג"א ש"ה סק"ו בכרמלית ליכא שביתת בהמה ועי' בתוס' שבת רמ"ו לדידן דלית ר"ה שרי בשבות בהמה ועי' פרי מגדים רמ"ו באריכות, יפלא כל אחרונים נקטו דליכא ר"ה כעת עי' ט"ז שמה ומג"א תרנ"ה ובספר קונטרס קונדיסין העמיק הענין והאריך בנפלאות וכתב דהמעיין כדברי ראשונים עיניו תחזינה שלא אמרו אלא ברה"ר העוברות בין המחיצות בתוך העיר אבל מחוץ לעיר במקום שאין מחיצות יש לנו רה"ר גמורה דאוריי' גם בזה"ז אליבא דכל הפוסקים ודווקא היכא דאיתנהו מחיצות הוא דבעינן שיהא רוחב המבואות ט"ז אמה ושיהי' ס' רבוא בוקעין בהן כדי לבטל כוחן של מחיצות אבל במקום שאין מחיצות כגון בסרסיאות דהיינו במסילות העוברות מעיר לעיר אם רבים עוברים עליהן ה"ז רה"ר גמורה אעפ"י שאין רחובות ט"ז אמה ואין ס' רבוא מצויין בהן עכ"ל ואני מצאתי בכלבו הלכות שבת שכתב רה"ר מדבריות ועירות ושדות ודרכים המפולשין להן והוא שיהי' רוחב שלהן ט"ז אמות ולא יהי' עליהן תקרה, אבל מתוס' רי"ד בפסחים דף ס"ט ובסוכה דף מ' מבואר חוץ לעיר ר"ה הוא ע"ב ובית יצחק סי' ג' ומג"א תרנ"ה:

ו תוס' דרע"ק פ"ה דשבת כתב ואני מסופק אם נשים מצווים על שביתת בהמת' היכא דליכא משום מחמר כיון דהוי רק עשה, י"ל דהוי מ"ע שהז"ג דנשים פטורות אף דחייבת בקידש היום מהקישא דזכור שמור, י"ל דווקא בקידש דהיינו הזכירה אבל בשאר מ"ע י"ל דפטורות, ועי' ר"ן כל כתבי שכתב דכל מילי דשבת נשים שוות לאנשים ועי' ב"י ססי' רצ"א ועי' פרי מגדים ג"כ ומלשון הגמרא גבי פרתי של ראב"ע של שכנתו וכו' מוכח בהדי' דנשים מצווים על שביתת בהמתן ועי' פרי מגדים סי' ש"ה במשבצות סק"א, ובמוסך שבת דף נ"ג במנחת חינוך כתב עפ"י ריטב"א קידושין דף כ"ט במצות עשה שהז"ג נשים פטורות רק במצות שבגופו כמו ציצית אבל למול הבן שאינה מצוה שבגוף רק על דבר אחר האשה ג"כ חייבת, א"כ מצות עשה שביתת בהמה ועבד חייבת ע"ב, ועי' בתשובת ארץ צבי סי' מ"ז ביו"ט נשים אין מצווין רק בשבת אנשים ונשים שווין

ומיושב קושי' תויו"ט פ"ב דביצה משנה ח' תקרדין ביו"ט דעד עתה מיירי בשבת בעבור פרתי של ראב"ע דשל שכנתו הי' רק בשבת חייבת ודו"ק:

ז בספר בית יצחק סי' מ"ב מביא תשובת זרע אמת שכתב גם לריף די"ב מיל דאורייי' מ"מ לדידן ליכא איסור תחומין כלל מדאורייי', דהרי גם לרמב"ם ליכא איסור תחומין דאורייי' רק ברה"ר דומי' דגלי מדבר משא"כ בכרמלית, ואנן קי"ל כרש"י וראש דכל שאין ס' רבוא בוקעין בו בכל יום אין לו דין רה"ר כדאי' סי' שמ"ה, ממילא לדידן כל רשיות שלנו ככרמלית ולית לן איסור תחומין דאורייי' ע"ש שמשיג, ועי' א"ר סי' תקפ"ו להתיר לשלוח עכום לשופר אף יותר חי"ב מיל דסמכינן על פוסקים תחומין דרבנן גם ביותר מי"ב מיל, ופרי מגדים רמ"ו, ועי' לעיל שהבאתי תוס' רי"ד גם בזה"ז יש ר"ה מדאורייי' אסור:

ח אם מעביר ד"א בר"ה ביו"ט וביוכ"פ בזה העמיק בנפלאות אדמ"ו גאון ישראל ז"ל בכ"ס או"ח ס"ח, כמדומה לי מתוס' עירובין צ"ז ע"ב משמע דליכא ביו"ט איסר ד"א ע"ש, ועי' בדברי ירמי' פ"ח מעירובין שמביא נמ"י יבמות ק"ב עירוב והוצאה ביוכ"פ ור"ן ביומא ע"ח, וריטב"א יומא ס"ו הקשה בשעיר ביוכ"פ מאי מלאכת הוצאה איכא, י"ל דמעביר ד"א ברה"ר, משמע נגד בינה לעתים פ"א מיו"ט, וקושי' ריטב"א בלתי מובנים למה לא שייך הוצאה בשעיר שעומד בעזרה או כשעומד ברה"י צריך עתי לרבות כשהיא חולה להתיר להוציאו ע"ב, ובכ"ס סי' ע"ז, וב"ל פ"ב הלכה ב' ועי' מר"ם לובלין ביצה דף ל' אתי לאתוי לא גרסינן דלא שייך כ"א שבת דאסור ד"א בר"ה משא"כ ביו"ט ודו"ק:

ט אם מחמר רק בבהמתו או גם בבהמות חברו, עי' ר"ן ורשב"א בפ"ק דע"ז שחייב גם על בהמת חברו, וא"ר בסי' רס"ו מביא מלחם משנה על משניות דאיסר מחמר ל"ש בבהמה שאינו שלו, במנ"ח במוסך שבת דף נ"ד מאריך בו, ומביא ראיה נפלאה מפסחים דף ס"ו בתחלה מקשה והא עביד עבודה בקדשים ומשנה כהלל דהי' מקדשו בעזרה, ואח"כ מקשה והלא מחמר, לכאורה הו"ל תיכף להקשות והלא מחמר אבל אם נאמר בבהמה שאינו שלו אינו חייב ניחא דבס"ד דהי' בהמה הקדש לא קשיא כלל, אבל למסקנא דלא הי' מקדישו והוי בהמה שלו מקשה שפיר, ואפשר שתלוי אם קדשים קלים ממון בעלים הוא ע"ב, ובית אפרים סי' נ"ג באריכות ומתו"י יומא פ"ז שכתבו לשון של זהורית על שעיר משתלח הי' מחמר כלאחר יד, ושעיר הוי הקדש ואינו שלו משמע שחייב גם על בהמת חבירו ע"ב ועי' תיו"ט פסחים פ"ד מ"ג באריכות, ור"ן ורשב"א ר"פ מי שהחשיך:

י בלבוש כתב י"ב מיל מן התורה וחייב חטאת וא"ר הקשה עליו דחיוב חטאת ליכא אלא בשגגת כרת וכאן ליכא אלא לאו, ויד יוסף סי' שצ"ז מביא ירושלמי פרק ב"מ ה"ד ע"ש:

יא ט"א ר"ה דף ל' הקשה לרפרם דאמר אין עו"ה ליוכ"פ מ"ט הקילו ביובל שחל להיות בשבת מר"ה שתל בשבת, אבל למאי דקי"ל עו"ה ליוכ"פ נמצא אפי' אם יוכ"פ חל בחול דיני כמו בשבת מש"ה הקילו בו יותר מר"ה דלא לעקור לגמרי ת"ש של יובל ע"ש ושעה"מ סוף הלכות שופר, בספר בציר אליעזר תי' דגם לרפרם דס"ל דאין עו"ה ליוכ"פ היינו דוקא איסור הוצאה אבל איסור העברה ד"א ברה"ר מודה גם רפרם דאיתא נמי ביוכ"פ דמלאכה אחריתא היא והלכתא גמירה לה ואינה בכלל הוצאה ע"ג דרישה ח':
יב ט"א מגילה דף ז' אין בין שבת ליוכ"פ, ק"ל לרפרם דס"ל דאין עו"ה ליוכ"פ אמאי ל"ח במתני' הא מילתא בין שבת ליוכ"פ ע"ש באריכות וכ"ס סי' ע"ז:
יג בספר לקוטי בית אפרים הקשה אחי מורי הגאון ני' שקשה לרפרם ממתני' בר"ה שר"ג הי' גוזר על ר"י שילך אצלו ביוכ"פ משמע שיש עו"ה ביוכ"פ ע"ב ואולי י"ל כאשר הבאתי בשם בציר אליעזר ד"א בר"ה מודה רפרם שחייב והוא הלך במקלו ובתרמילו:
יד אוהל דוד יבמות דף ו', ט"א בר"ה דף ל"ב השתא דרבנן פרש"י תחומין דרבנן והקשה דילמא מתני' אתי' כמ"ד תחומין דאוריי', ונראה דע"כ מתני' ס"ל תחומין דרבנן דאי ס"ל ת"ד א"כ קשה אמאי אין מעבירין עליו את התחום דמפרש הש"ס משום דיו"ט עשה ול"ת הא כיון דאין אב מלאכה לא הוי רק ל"ת גרידא כמ"ש הרשב"א בשם מורו דעשה דתשבות רק על אב מלאכה שחייבים מיתה, ובעשה דרבים לא צריך בעידנא, אבל אי מתני' סובר תחומין דרבנן י"ל כמש"כ מג"א תמ"ו דעשו חיזק לדבריהם כשל תורה ועשו כאותה מלאכה שיש בה עשה ול"ת אבל אי דאוריי' למה יעשו חכמים חיזק על איסור דאוריי' להוסיף איסר עשה, וגאון מו"ה משולם טיסמניץ ז"ל תירץ בזה מה שהקשו תוס' שבת דף כ"ה דהא דרבא סובר יו"ט עשה ול"ת ולמאי צריך רבא לשנוי' מקרא לבדו, ותירץ דרבא בעי לשנוי' אף למ"ד הבערה ללאו יצאת דלדידיה ליכא עשה, ועי' בריך טעם עדל"ת פ"ג:

עט סופר חלק א כלל יב

פרט א תחומין למעלה מעשרה

עירובין דף מ"ג, בעי רב חנניא, יש תחומין למעלה מעשרה או אין תחומין למעלה מעשרה, עמוד גבוה עשרה ורחב ארבעה לא תיבעי לך דארעא סמיכתא היא, כי תיבעי לך בעמוד גבוה עשרה ואינו רחב ארבע א"נ דקאזיל בקפיצה, לישנא אחרינא בספינה מאי, ח"ס חלק ששי סי' צ"ח, כתב צריך אני לעשות לי רב במאי מספקא לי' לתלות תחומין בלמעלה מיוד ומה ענין תחומין לר"ה וכרמלית שאינם תופסין למעלה מעשרה

טפחים ואי משום שאין הילוך באויר א"כ למעלה משלשה טפחים דליכא לבוד נמי מבעי' ע"ש, ולבוש בסי' רמ"ח כתב ביבשה אין תחומין מה"ת אלא בפחות מעשרה סמיך לקרקע ששם היא עיקר תשמישו של אדם אבל למעלה מעשרה אין תחומין אלא מדרבנן אפי' ביבשה אבל במים למעלה מעשרה לא גזרו כלל כיון דאפי' ביבשה למעלה מעשרה אינה אלא דרבנן ע"ש, וצ"ע הא תנא ספוקי מספקי, ומצאתי בפרי מגדים רצ"ה, ועי' לבוש ת"ד ודו"ק:

דארעא סמיכתא, כתב ח"ס עי' ב"י סי' רס"ו פשיטא ליה דיושב על הקרון גבוה יו"ד ורחב ד' דיש תחומין אך ברוכב על סוס דלא רחב ד' ליכא תחומין, ומג"א דחה מסברא ומגמרא, מסברא דרוכב כמהלך, ומגמרא דא"כ בשמעתין הו"ל למימר קמבעי ליה ברוכב ע"ש, והא דלא דחי בקיצר משמעתין דבן דוד ואי ס"ד רוכב ליכא תחומין בן דוד עני ורוכב על החמור הוא, די"ל מ"מ אסור בשבת משום שמא יחתך זמורה, ואי אתי בשבת ע"כ לאו על החמור אלא בקפיצה ופשוט שפיר, ואני עני לא זכיתי להבין סברתו מה ענין רוכב כמהלך לכאן, התם לאפוקי שאינו כעומד או כיושב אלא כמהלך אבל לא כמהלך ע"ג קרקע עולם וכן המהלך בספינה הוה כמהלך כמ"ש תוס' שבת ה', מ"מ לא הוה כמהלך ע"ג קרקע ע"ש:

לישנא אחרינא בספינה, כתב ח"ס והא דלישנא קמא לא קאמר בספינה כתב מג"א רס"ו משום דבמים לכ"ע תחומין לאו דאוריי', והם דברי רמב"ם שהמציא כן מדעת עצמו בתשובה הנדפסת סוף אגרת רמב"ם וכתב שם ק"ו השתא טלטל ד"א שהיא בסקילה אינה במים שהם ככרמלית מפני שאינה דומה לדגלי המדבר מכ"ש תחומין שהוא בלאו שלא יהי' נוהג בהילך מים שאינו דומה לדגלי מדבר ע"ש:

ת"ש הרינו נזיר ביום שבן דוד בא מותר לשתות יין בשבתות וביו"ט ואסיר לשתית יין כל ימות החול אי אמרת בשלמא יש תחומין היינו דבשבתות וביו"ט מותר אלא א"א אין תחומין בשבתות וביו"ט אמאי מותר, שאני התם דאמר קרא הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא והא לא אתא אליהו מאתמול, א"ה בחול נמי לישתרי דהא לא אתא אליהו מאתמול אלא אמרי' לב"ד הגדול אתא, ה"נ לימא לב"ד הגדול אתא, כבר מובטח להן לישראל שאין אליהו בא לא בע"ש ולא בעיו"ט מפני הטורח וכו' בחד בשבת לישתרי לפשוט מינה דאין תחומין דאי יש תחומין בחד ברבא לישתרי דלא אתא אליהו בשבת, תוס' וא"ת ודלמא אתי בע"ש ויבשר בשבת, וי"ל דקרא הנני שולח לכם לפני בא יום ה', משמע ביום שבא יבשר, וכתב המהרש"א, גבי שבת גופי' לא קשה הכי דלא לישתרי

דשמא אתי בע"ש ויבשר בשבת ובו ביום יבא משיח, דהא פשיטא להו ממשמעות המקרא דלא יבא משיח ביום שיבשר אליהו אלא שיבשר יום שלפניו עכ"ל:

האי תנא ספוקי מספקא לי' אי יש תחומין או אין תחומין ולחומרא, דקאי אימת דקא נדר אילימא דקא בחול כיון דחל עליה נזירות היכא אתיא שבתא ותשקעא ליה, אלא דקאי בשבתא וקא נדר וביו"ט וקא נדר והוא יומא דשרי ליה מיכן ואילך אסור ליה, תוס' ההוא דתנן בפסחים י"ג שמא יבא אליהו ויטהרם איכא למימר נמי מספקא ליה וההיא שמשיב כבר מובטח לישראל שאין אליהו בא בשבת ולא בע"ש ולא בעיו"ט, נראה לי דהכי פירושו כי היכי דלא בא לא בע"ש ולא בעיו"ט מפני הטורח של תקון סעודה, ה"נ בשבת קודם אכילה מפני טורח סעודת שבת, והקשה הפלתי בסוף סי' ק"י, א"כ יו"ט שחל להיות ביום א' ליתסר דילמא אתי' אליהו אתמול בשבת אחר הסעודה ועי' ח"ס:

תוס' ואסור לשתות כל ימי חול, וא"ת ת"ש דלא אסרי' כהן לשתות לעולם יין כדאמרי' בסנהדרין דף כ"ב, שעברו כמה שנים שלא נבנה הבית ואמאי לא חיישינן לבן דוד כי הכא, וי"ל דהתם ליכא איסורא דאפשר בכהן אחר או ישן מעט אבל הכא אי אתי עובר על נזירתי, וביצה דף ה' נמי אמרי' חיישינן לשמא יבנה, ור"ת מפרש ביום שב"ד בא שראוי לבא והשתא לא קשיא מידי וניחא נמי מה שמקשינן אמאי אסור והלא משיח בן יוסף יש לו לבא תחלה ועדיין לא בא, אבל קשה האי פריך בסמוך בחול נמי לישתרי דהא לא אתא אליהו מאתמול מ"מ הי' ראוי לבא, י"ל לפי המסקנא פריך דמוקמינן דקאי בשבת ונודר מש"ה פריך בחול לישתרי יום שנדר בו שאינו ראוי לבא באותו יום הואיל ולא אתא אליהו מאתמול, ועי' מהרש"א ופלתי שתוס' צ"ב, אי קסברי שגם משיח ב"י לא יבא רק לב"ד הגדול גם לפירש קמא ניחא די"ל בן דוד בא היום ואתמול בא משיח ב"י ואליהו לב"ד הגדול ולא נודע לנו ביאתם, ואם אין משיח ב"י בא לב"ד הגדול אף לפי' ריח מי ניחא הא ביום שנודר אין ראוי לביאת ב"ד דהא לא אחא אתמול משיח ב"י, ופלתי כתב דתרי זמנים יש ובעתה או אחישנה והא דיש סדר לביאתו ותחילה בן יוסף ואח"כ בן דוד היינו בעתה אבל אחישנה אין סדר ואפשר שיבא היום אם בקולי תשמעו, משיח ב"י, ותינח לר"ת דנדרו הי' ליום שראוי לבא וכל יום ראוי לאחישנה ויבא בלי משית ב"י, אבל למאן דמפרש ביום שבן דוד בא ממש וע"כ לא נכנס לספק אחישנה שהוא מציאת רחוק רק בעתו וקשה הא לא אתי' בן יוסף ודפח"ח עכ"ל ח"ס ומסיים ודע ענין בן יוסף הוא יען נחלקו מלכות בית דוד ומלך על עשרת השבטים מבני יוסף ונקראו בנביאים בית יוסף מ"כ יעמוד מלך מיוסף וילחם מלחמת ה' וסופו נהרג במלחמה ומקבל בן דוד

מלכות שלימה על כל ישראל כדכתיב והי' לעץ אחד בידי והריגתו של זה לכפר על חלוקות מלכות בית דוד:

ריטב"א כתב הרני נזיר ביום שב"ד בא, פי' לא סוף דבר שבא בו ממש דהא אמרי' לקמן דאי קאי בימות החול כי קאמר הכי הוי נזיר מכאן ואילך כיון דחייל תו לא פקע, ואם איתא היכא חיילי דהא איגלי מלתא שלא בא בן דוד, אלא ה"ק הריני נזיר ביום שב"ד אפשר לבא בו, ולה"ק מותר לדחות יין בשבתות ויו"ט לפי שאין ב"ד אפשר לבא בהם, ועי' פלתי: פסחים דף י"ג, א"ל לדבריכם אף תלויות לא ישרפו שמא יבא אליהו ויטהרם, א"ל כבר מובטח לישראל שאין אליהו בא לא בע"ש ולא בעיו"ט מפני הטורח, פרש"י והיום ע"ש ומחר עיו"ט מפני הטורח שיש להן לעסוק בסעודת שבת ויטרדו בו, וכתב מהרש"א ק"ק כיון דעיו"ט למחר בשבת הוא מה שייך בו מפני הטורח דהא ודאי אסור לטרוח משבת ליו"ט, ואי יש תחומין למעלה מיוד איכא שפיר טעמא דאין אליהו בא בשבת, יח"ס תי' נלענ"ד טרודים בקרבן פסח ע"ב:

אחד בשבת לישתרי, תורת חיים הקשה למאי דסלקא דעתך דטעמא דבשבת ויו"ט מותר משום דיש תחומין תיקשי ברייתא גופא דאמאי קתני ואסור לשתות יין כל ימות החול דבחד בשבת לישתרי כיון דלא אתי אליהו בשבת דהא ידע קרא הנה אנכי וכו' וי"ל דהמקשה הוה סבר דהא דכתיב אנכי שולח וכו' לאו יום אחד לפני ביאת בן דוד קאמר דהא סתמא כתיב לפני בא יום ה' ואיכא למימר כמה ימים לפניו ולהכי לא קש ליה חד בשבת לישתרי אבל השתא דמשני ליה דטעמא דבשבת ויו"ט מותר לפי שאין אליהו בא בע"ש ובעיו"ט אלמא לפני בא יום ה' לפניו ממש דהיינו יום אחד לפני ביאת בן דוד לכך פריך ליה בחד בשבת לישתרי ועי' לח"מ ג"כ, שהעלה בשיטת רמב"ם דאין הכרח מקרא דאליה בא דוקא יום א' קודם ביאת משיח, וש"ס קאמר דלא תפשוט מברייתא דיש תחומין אפשר דברייתא ס"ל לפני בא יום דוקא יום אחד קודם ע"ש, וכ"ס סי' נ"ג כתב צ"ע א"כ דלא ברירא הא מלתא מאי מקשה חד בשבת תישרי ודוחק האי תנא ספוקי מספקא ליה ולחומרא, יאמר טפי דבעל האיבעי מספקא ליה בטעמא דברייתא אם בשבת ויו"ט שרי משים דס"ל דאליהו דוקא יום אחד מלפני בן דוד בא וא"א לב"ד לבוא בשבת מש"ה חד בשבת אסיר, או דס"ל יש תחומין ומשו"ה בשבת ויו"ט מותר ובחד בשבת דלמא בא אליהו יום ה', ע"כ צ"ל מאחר דמביא קרא הנני שולח לכם לפני בא יום פשיטא לש"ס יום א' דוקא דלח כלת"מ וצלע"ג ע"ש, עי' ילקוט וזאת הברכה אשר בירך לפני מותו, וכי תעלה על דעתך לאחר מיתה הי' משה מברך את ישראל אלא מת"ל לפני משה סמוך למיתתו, כיוצא בו אתה אומר, הנה אנכי שולח לכם את אליהו

הנביא לפני בא יום ה', וכי תעלה על דעתינו שלאחר ביאה הי' אליהו מתנבא להם לישראל ומת"ל לפני בא יום ה' סמיך לביאה:

עירובין דף מ"ה, אמר מר ביו"ט הרי הן כרגלי כל אדם ואמאי ליקני שביתה באקייניס לימא דלא כר"א, דאי כר"א הא אמר כל העולם כולו ממי אוקיינוס הוא שותה, תוס' ואפי' אם אין תחומין למעל' מיוד והעבין שותין תאותן של מעלה שגבוהין מיוד כיון שכל המים מחוברין יחד חשובין כאלו מונחין בארץ וכו' לימא דלא כר"א וא"ת ולר' יהושע נמי דאמר מן הכיפה הוא שותה ליקנו שביתה התם אי יש תחומין למעל' מיוד, וי"ל אפי' יש תחומין לא שייך קנין שביתה ברקיע:

אמר ר' יצחק הכא בעננים שנתקשרו מעיו"ט עסקינן ודלמא הנך אזלי והנך אחרינא נינהי דאית להו סימנא בגופייהו, ואיבעית אימא הוה ספק דבריהם וספק דבריהם להקל, תוס' אע"ג דהיה דשיל"מ וא"ר אשי אפי' באלף לא בטיל אפי' בספק דבריהם בעירוב הקילו [לבוש בסי' תקט"ו כתב ספק תחומין דרבנן ואזלינן קולא אע"ג בדשיל"מ אזלינן לחומרא ואפי' בספק יו"ט ספק חול וכו' לא דמי לביצה, דביצה כי מוקמי ליה אחזקתו הרי לא נולד ונשאר באיסור וכן ספק מחובר או מחוסר צידה דכי מוקמינן ליה אחזקתיה הרי הוא כאלו לא ניצוד ולא נתלש מה שאין שייך לומר כן באיסור תחומין ע"ב:]:

וליקני שביתה בעבים תיפשוט מינה דאין תחומין למעלה מיוד דאי תחומין ליקני שביתה בעבים לעולם אימא לך יש תחומין וחיי' בעיבא מיבלע בליעי כ"ש דהוה להו נולד ואסירי אלא מים בעבים מינד ניידי השתא דאתית להכי אוקיינוס נמי לא ליקשי לך מים באוקיינוס נמי מינד ניידי, תוס' כ"ש דהוה נולד, וא"ת לימא הא ר"ש דלית ליה נולד, וי"ל בנולד כה"ג דדבר חדש שלא בא לעולם כל עיקר תודה ר"ש ע"ש:

רשב"א כתב הכי נמי שמעי' דאפי' למ"ד אין תחומין למעלה מעשרה בקפיצה אי בספינה כשחזר אח"כ ליבשה שוב לא יזוז ממקומו דהא לכ"ע פרכינן הכא דלקנו שביתה באוקיינוס מעיקרא וכשחזרו יבאו על ידי העבים למעלה מעשרה ויצאו מתחומן הראשון והגיע מכאן למטה מעשרה שלא יזיז ממקום, וכ"כ בדף מ"ג ועי' רמב"ן בליקוטיו מדאוריי' אינה חייב אם קנה שביתה למטה ואח"כ הלך למעלה מיוד כ"פ וירד למטה יש לו אלפים כיון שלא הלך באיסר ועי' אמרי בינה שבת ל"ד:

רמ"א בסי' רצ"ה כתב נהגו לומר ולהזכיר אליהו במ"ש להתפלל שיבא ויבשרנו הגאולה, ולבוש כתב אומרי' פייטין שהוזכר אליהו הנביא לפי שמקובלין אנו שאין אליה בא לא בע"ש ולא בעיו"ט שלא לחללן וכ"ש בשבת עצמו כדאיתא בעירובין י' ע"כ אנו מתפללין כיון שעבר השבת ויכיל לבא שיבא ויבשרני בשירות טובות, יתג"א מבאר יותר דלמא

הלכה יש תחומין ולא יבא בשב' לכן אומרים במ"ש, דלא כעולת שבת דלא דק, ותוסבר בתחהש"ק, יכ"ל ע"ש הקשה הא קיי"ל אין תחומין למעלה מעשרה, ולא ק"מ דאנן פסקינן אין תתומין מפני שהוא איבעיא דלא אפשיטא וכיון דתחומין דרבנן ס"ד לקולא והיינו לדידן דאיכא ספיקא אבל דלמא לאלי' ליכא ספיקא יפשיט ליה דיש תחומין, ועוד דחוץ לי"ב מיל הוי דאורייי' לרמבם וכה"ג לדידן אזלינן לחומרא דיש תחומין דהוי סד"א וא"כ דלמא אליהו חוץ לי"ב מיל ואינו יכול לבא בשבת עכ"ל ולי צ"ע האיך כתב הלבוש כ"ש בשבת ויו"ט עצמי כדאי' בעירובין, שם מבואר רק שהיא ספק אי יש תחומין למעלה או לא, ואולי לאלי' ליכא ספיקא ופשיט ליה דאין תחומין: פרי מגדים כתב עי' במג"א ת"ד די"ב מיל הוה ספק תורה וקי"ל לחומרא ומרקיע לארץ מהלך ת"ק וכו' מריש הוה אמינא הא דא"א בתיי"ט אליהו ביו"ט ליכא כ"א איסור דרבנן וספיקא לקולא ויכיל לבא ביו"ט, אבל עי' מג"א תקט"ו די"ב מיל ד"ת ביו"ט ע"ש, וח"ס כתב בסי' צ"ח, פשיט לחכחז"ל דאין אליהו יכול לבא אלא מתין לתחום והמובן הפשוט משמים וארץ ת"ק שנה וכ"כ הפרי מגדים , וזה צ"ע דהרי כתב תוס' ד"ה לימא, דלא שייך שביתה ותחומין מלמעלה למטה, ותו המוהלים מתפללים שיעמוד על ימינם אפי' בשבת הרי א"א לבא בשבת משום תחומין למעלה מיוד וכו' אבל האמת יורה דרכו כי מעולם לא עלה אליהו בגופו למעלה מיוד, אן נפרדה נשמתו מגופו שם והנשמה עולה ומשמש למעלה בין מה"ש וגופו נתדקדק ושורה בג"ע התחתון בעוה"ז וביום הבשורה במהרה בימינו תתלבש נשמתו בגוף הקדוש הלז ואז הוא ככל אדם מחכמי ונביאי ישראל והוא מוסמך מרבו אחיה השילוני או ממרע"ה אם הוא פנחס והוא יסמך את חכמי ישראל ואז יש לו דין ככל בנ"י וכן בכל פעם שמתגלה ומתראה בעוה"ז מלובש בגופו הזך, אך כשמתגלה בנשמתו כמו ביום המילה אז אינני מחויב בחצות במתים חפשי כתיב ועוד כשיורד מלמטה למעלה לא שייך שם תחומין וכשתתגלה על אופן זה הרי הוא מלאך אעפ"י שלומד תורה ומגלה דינים אין לקבוע הלכה עפ"י דבריו דהו"ל רק כמו חלום ורוח נבואה ואין משגיחין בב"ק אך כשמתגלה בלבוש גופו הרי הוא מגדולי חכמי ישראל והני שב שמעתתא אם אמרו אליה ת"כ בלבוש גופו אומרן כדרכו לברר הלכה וא"כ בא מג"ע התחתון ע"פ שטת הקרקע לא מלמעלה למטה ושפיר היא מוכרח דאין תחומין ובא בקפיצה ושמור זה עכ"ל [עי' זוהר ויקהל] בדברי ח"ס מיושב בפלפול גדול אשר נדפס בסוף תשובת מרלב"ח כאשר יבא אליה ב"ב בלבוש גופו יכול לסמך, ועי' תומים סי' ב' ס"ק ב' ודו"ק:

פרט ב רמב"ם

פכ"ז משבת כתב, המהלך חוץ לתחום למעלה מיוד טפחים כגון שקפץ ע"ג עמודים שגבוהין יוד ואין בכל אחד מהן ד' על ד' טפחים ה"ז ספק אם יש תחומין למעלה מיוד או אין תחומין למעלה מיוד, כתב ה"ה ולא ביאר ספק זה אם הוא לקולא או לחומרא, ובתשובה ביאר שכל מי שיהי' מן התחומין מה"ת ספקו להחמיר ומה שהוא מדבריהם ספקו להקל כמו שאמרו ספקא דאוריי' לחומרא וספקא דרבנן לקולא, ושם כתב שאין תחומין דבר תורה בימים ובנהרות ולא בכרמלית וכל התחומין בהן בדברי סופרים, ועי' כ"מ שכתב לפי' דברי רבינו ביבשה תוך י"ב מיל כיון דלא מיתסר אלא מדרבנן נקטינן בעיין לקולא דאין תחומין למעלה מעשרה וחוץ לי"ב מילין כיון דמיתסר מדאוריי' למעלה מיוד היי ס"ד לחומרא:

בקובץ על יד הנדפס אצל רמב"ם כתב שרמב"ם סובר ג"כ ספיקא לחומרא בדבר שעיקר דאוריי' ביבשה, ורק במים שעיקר דרבנן ספיקא לקולא, וחילק זה נראה מסוגיא לישנא קמא בעמוד, ולישנא אחרינ' בספינא, בהא פליגי ל"ק הי' סובר דודאי בספינה דעיקרא מדרבנן בזה אין ספק דודאי לא גזרו על למעלה מיוד ולישנא אחרינא גם בספינה הי' ספיקא וכן כתב הלבוש לענין תחומין נסתפקו חז"ל אם יש תחומין באויר למעלה מיוד אם לא לפיכך אמרו דביבשה שהיא במקום ר"ה ממש ודומה לדגלי מדבר יש להחמיר ואמרי' יש תחומין למעלה מיוד וכו' אבל ימים ונהרות שאין שם איסור תחומין דאוריי' כלל אפי' בי"ב מיל לדברי הכל לפי שאין דומין לדגלי מדבר הקילו בו וכו:

פ"ד דנזירותו האומר הריני נזיר ביום שב"ד בא בו אם בחול נדר ה"ז אסיר לעולם ואם בשבת או ביו"ט נזיר אותה שבת או אותו יו"ט מותר, מכאן ואילך אסור לעולם שהדבר ספק אם יבא בשבת או ביו"ט או לא יבא והואיל והוא ספק ביום שנדר לא חלה עליו נזירות שספק נזירות להקל מכאן ואילך חלה עליו נזירות שבת הבאה שהיא ספק אינו מפקיע נזירות דחלה עליו, וכתב הכ"מ, יש לתמוה על רבינו שכתב מפני ספק נזירות להקל בגמרא לא אמרו כן אלא טעם היתר בשבת מפני שקודם יבא אליהו ובריא לנו שלא יבא בע"ש, ועוד כתב שהוא ספק אם יבא בשבת בן דוד, ובגמרא אמרי' בודאי לא יבא ביד בשבת כי מובטח שאלו' לא בא בע"ש ומה שאמרו שהו ספק אם יבא בשבת אינו אלא על אליהו, וי"ל דקשיא לרבינו דפסק ספק נזירות להקל ובסוגי' אמרי' להחמיר מ"ה פירוש דסוגיא אליבא דר"ש דאמר ספק נזירות להחמיר ולית הלכתא כוותיה והלכך אית לן למימר דתו לא צריכין למיהב טעמא משום דלא אתא אליהו מאתמול וכן לא צריכין שלא יבא בע"ש אפי' שאפשר שיבא בע"ש אפ"ה שרי בשבת וביו"ט

משום דמספקא לן אי אתי ב"ד בשבת וביום טוב משום דאין תחומין או לא אתי משום דיש תחומין וספק נזירות להקל זה כפתור ופרח עכ"ל, ולח"מ הקשה לפ"ז בחד בשבת לישתרי דכיון דספק נזירות להקל ומספקא לן אם יש תחומין או לא נימא דיש תחומין ואליהו לא אתי מאתמול דלקולא נקטינן כיון דספק נזירות להקל, ותי' לכאורה קשה דמקשה סובר דיש תחומין מש"ה בשבת וביו"ט מותר א"כ תקשי למה אסור כל ימות חול דבחד בשבת לישתרי דודאי אליהו לא אתי, בשבת אלא ודאי דמקשה הי' סובר דלפני לאו ביום שלפנים ממש קאמר אלא שנים או שלשה ימים קודם, וא"כ בחד בשבת אסור דאפשר דאליהו בא ביום ה' אבל השתא דתירץ לו דביום שלפניו ממש יבא אליהו הקשה לו בחד בשבת לישתרי וכל האי שקלא וטריא לא הוה אלא משום דסוברים ספק דנזירות להחמיר, אבל לדידן דספ"נ להקל ליכא קושיא כלל דתנא ספיקא תספקו ליה מ"מ בשבת מותר משום דספק נזירות להקל ובחד בשבת אסיר דדלמא בא אליהו ביום ו' דלא בעי לפניו ממש ע"ב:

הערה קטנה לישב רמבם כי קשה לו קושי' ריטבא ופלתי למה בנדר בחול למה בשבת אסור כיון שלא בא בחול בשבת לא יבוא, ע"כ מפרש שטעם במסקנא מצד ספק נזירות ואם נדר בחיל שבת אסור יען ספק נזירות מותר מטעם שיש לו חזקת היתר אבל בנדר בחול אז אמרי' בשבת מחזקינן מאיסור לאיסור מע"ש לשבת ודו"ק:

מה"א הלכות נדרים סי' י"ג, הא דפסק רמבם ספק נדרים להחמיר וספק נזירות להקל כתב מרי"ט ח"א סי' פ"ט, דה"ט דגבי נדרים דספיקן אינו חמור מודאן מעייל אינש נפשיה לספיקא אבל גבי נזירות דחמירא ספיקא מודאן לא מיעל אינש לספיקא עכ"ד וצ"ע הא דפסק רמב"ם הרני נזיר ביום שב"ד בא וכו' ספק נזירות להקל והתם ספיקו אינו חמור מודאי, גם הביא מוהר"י אדרבי סי' ע"ז כתב דבספיקא דדינא לא אמרינן היכא דספיקי חמור מודאי לא מעייל נפשיה לספיקא, ועי' רמב"ם פ"י גבי נדר עד לפני הפסח מחלוקת ר"מ ור"י אי מעייל נפשי' לספיקא, ופסק כר"י דלא מעייל וצ"ע:

פרט ג הקושיה בסוגיה

ריטב"א מביא רשב"א הקשה דהא אנן קילא בעי למפשט מההיא דנזיר דאין תחומין למעלה מי' ללמוד משם קולא לגבי עירוב, ותלמוד דחה דתנא ספוקי מספקי לי' ולחומרא אתיא דלגבי תחומי ספיקא לקולא לגמרי, מה הועיל בעל הש"ס כשדחק הברייתא הזאת והוציאה מן הודאי אל הספק דהא לגבי נזיר בין בזה ובין בזה ולחומרא היא לומר אין תחומין, ולגבי תחומי שבת בין בזה ובין בזה לקולא היא, וי"ל דמשום דאיכא רע"ק וכמה תנאים דס"ל תחומין דאוריי' לפי' העמידה בספק למ"ד תחומין

דאוריי' אזלי' בהא לחומרא, אבל תורינ פי' דנפ"מ להיכא דשבת ביבשה ורצה להפליג מיבשה לים ולצאת לדרך אניה למעלה מעשרה, דאי אמרת דפשט לן דאין תחומין שרי, אבל השתא מספקא אסור לצאת מתחום ביתו דהא חזקה תחום ביתו וכל שיש שם חזקה לא אזלי' בתחומין בספק לקולא ע"ב וכן כתב ה"ה פכ"ז משבת כתב רשב"א שמי שהוא בה"ש ביבשה לכתחלה אסור לצאת אפי' למעלה מעשרה לפי שיש לו חזקת ביתו, וח"ס סי' צ"ב בחלק ו' כתב על הנ"ל הנה המל"מ פ"א מטומאת צרעת כתב כמסתפק ואמנם בש"ג אצל רי"ף פא"ט גבי בא זאב פשיטא לי' דלא יועיל שום חזקה להכריע בספיקא דדינא דוקא בספיקא דמצות כגון אנו מסופקים איך הי' המעשה אם נאכל עירובי קודם בה"ש או אח"כ אמרי' מוקמי אחזקת אחזקת תחום ביתו, אבל בספקי דדינא אי יש תחומין או אין תחומין, וכי החזקה יכריע הדין זה הדבר שאין הדעת סובל ע"ש שמסביר שאין דעת אדם לשבות למעלה ביוד: מה שהקשה ריטבא מה הועיל בעל הש"ס בתחומי בין בזה וכו' אולי נפ"מ לענין ס"ס גם בדרבנן לחומרא ועי' שעה"מ פ"ז מאישות ופ"י כלל ה' ממקוואות, כתב המשל"מ פ"ת מאה"ט כתב בס"ס להתיר אזלי' בדרבנן לחומרא, ה"ה פכ"ז משבת כתב הליכה בנהרות ויש ספק אם הן למעלה מיוד או לא מותרת לפי שספק דבריהם לקולא ואיכא תרי ספק להחמיר, ספק אם הן למעלה מיוד או למטה, ואת"ל למעלה שמא גם למעלה מעשרה יש איסור תחומין וזו ראיה נגד המל"מ שאין תשובה, וח"ס כתב לפענ"ד הכא אין כאן אלא ספק אחד אם הספינה במקום שראוי לקנות שביתה או לא מה לי אם הוא למטה מיוד או למעלה אין שום נפקותא בזה אלא אם זה המקום שספינה עומד עליו הוי בכלל מקום שאל יצא איש ממקומו הזה או לא ואין כאן ס"ס עכ"ל ועי' ממג"ד רצ"ה:

ט"א בר"ה דף י"א פלוגתי' דר"א ור"י אם בתשרי או בניסן עתידין לגאול, והקשה למה אסור כל ימי חול לשתות יין, לר"א לא יהי' אסור אלא בתשרי, ולר"י לא יהי' אסור אלא בניסן, ותי' דשני מיני קיצי' איכא לביאת בן דוד, עי' סנהדרין צ"ד זכו אחישנה לא זכו בעתו, והאי דשמעתין מיירי מבעתו בדלא זכו למר עתו בתשרי ולמר בניסן, אבל בקץ דאחישנה דזכו אין זמן קבוע לדבר אלא כל יומא זימניה, מש"ה אסור כל ימי חול:

עוד הקשה דמשמע לר"א דנ"ל דעתידין לגאול בתשרי ביו"ט של ר"ה ביום תרועה ומגזי"ש דשופר שופר אתי' ליה, וכן ר"י דאמר בניסן היינו ליל ט"ו שהוא יו"ט דהא מליל שימורים אתי' ליה, והא יום שלפניהם הו"ל עיו"ט, ואמר התם כבר מובטח לישראל שאין אליהו בא לא בע"ש ולא בעיו"ט, א"כ א"א לבן דוד לבא בר"ה ובליל פסח שהן יו"ט, י"ל דהיינו דוקא בקץ דאחישנה ובדזכו אבל בלא זכו ובקץ דבעתו אפי' בעיו"ט

נמי בא אליהו ולא לטורח כיון דעתו הוא א"א להעביר המועד, א"כ תקשי דתני מותר לשתות יין ביו"ט דאפי' יו"ט של ד"ה ופסח ואמאי מותר דלמא עתו הוא ואפשר לאליהו לבא בעיו"ט, ע"ש שמאריך אם חיישינן לשמא בא או יבא כמו לשמא מת לא חיישי' וכו' ובהשמטת שם כתב מפסחים דף י"ג ש"מ דא"א בשום ענין שיבא אליהו בע"ש ובעיו"ט אפי' בקן דבעתו דאל"כ אכתי תקשה שמא בעתו הוא ויבא אליהו בעיו"ט ויטהרם, עי' ח"ס:

ח"ס כתב בביאת בן דוד צריך אני להציע הוצעה אחת והוא כמו שהי' תש"ר גואל ראשון ולא ידע ולא הרגיש שהוא יהי' הגואל כן יהי' אי"ה גואל האחרון מיום שחרב בהמ"ק מיד נולד אחד הראוי' בצדקתו להיות גואל וכשיגיע הזמן יגלה אליו השי"ת ואז יערה עליו רוח של משיח הטמון וגנוז למעלה עד בוא ובעוה"ר כבר כמה וכמה מתו ולא זכינו שיערה עליהם רוחו של משיח הדור לא הי' ראויה, אולם כשיגיע אי"ה יגלה אליו ד' כמו למשה וישלחהו לישראל או למלך כמו לפרעה לומר שלח עמי, א"כ קשה מאי פסקה הש"ס דבן דוד יבא מחיץ לתחום דלמא יתגלה באותו העיר שהב"ד או המלך דר שם ולא ילך חוץ לתחום כלל, ע"ש שהאריך בנפלאות:

כ"ט סי' נ"ג הקשה אם יש תחומין וכו' למה לנו הבטחה מקובלת מפי נביאים שאין אליהו בא בע"ש ובעיו"ט כיין שא"א שבן דוד לבא בשבת ויו"ט מה לו לאליהו לבא בע"ש ועיו"ט ע"ש:

פרט ד שיטת הפוסקים

ראש כתב בעי ר"ח יש תחומין וכו' ולא אפשיטא ועבדינן לחומרא, וג"א כתב הא"ז פסק דאין תחומין למעלה מיוד הואיל דקי"ל תחומין דרבנן, ורבינו ירוחם חלק ח"ו כתב, ראש כתב לחומרא ותמהתי עליו כי לפי תלמיד שלנו תחומין דרבנן וא"כ אזלי' לקולא ואין תחומין למעלה מיוד וכן כתבו רמב"ן ורשב"א בשבת פ"ק על ההיא ברייתא דאין מפליגא בספינה, וריף לא הביא כלל הבעיא דיש תחומין למעלה מיוד ונראה סברתו דאזלי' לקולא והביא המשנה פרק מי שהוציאו פ"א לא נכנסו לנמל עד שחשכה, ולא חלק בין הספינה גוששות למטה מעשרה או למעלה, ואמנם כתב בשבת פ"ק על ההיא דאין מפליגין וז"ל יש מי שאומר הא דתניא אין מפליגין וכו' בזמן שספינה גוששית ואי במים עשרה טפחים ומשום גזירת תחומין נגעו בו אבל למעלה מיוד לא גזרו נראה דסבר דאין תחומין למעלה מעשרה ואזלי' בבעיא לקולא ע"ב:

טור בסי' ת"ד פסק יש תחומין למעלה מיוד כגון מי שהולך בכח שם בקפיצת הדרך, וב"י הקשה הא ספק דבריהם תוך י"ב מיל ולראש אפי' חוץ לי"ב מיל וב"ח כתב, ראש

כתב דלחומרא נקטינן, וטעמו דאין זה בכלל הלכה כדברי מיקל בעירוב כיון דאיכא ספיקא לכולהו רבנן דדוקא בדאיכא מאן דמיקל, ואיכא מאן דמחמיר אית לן למימר כדאי הוא רבי פלוני לסמוך עליו באיסר תחומין דקיל, אבל היכא דליכא מאן דאמר דשרי אין בידינו להקל עכ"ל, ועי, רמ"א שמחלק בין תוך י"ב מילין לחוץ לי"ב מילין דאזלני' לחומרא למ"ד די"ב מיל דאוריי':

בספר שו"ת מקום שמואל בסופו במס' ר"ה כ"ט מביא ירושלמי מובא בתוס' דף ט"ז, בלע המות כ"ד שמע קל שיפורא אמר ודאי זהו שיפורא דיתקע בשופר גדול וכו', והקשה האיך אפשר שיטעה בזה השטן, הא אמרי' שאין אליהו בא בעיו"ט א"כ לא יבא משיח ביו"ט ותי' הטעם מפני הטורח פרש"י שמניחין צרכי שבת ויו"ט להקבל פניו, ה"ד בשארי יו"ט אבל בר"ה דקי"ל דמצוה להתענות א"כ יכול אליהו לבא בער"ה, אבל אם חל ר"ה בשבת, דקי"ל דבעינן לכם וקראת לשבת עונג א"כ משיח לא יבא, ע"כ כתוב זכרון תרועה ע"ב:

לבוש בסי' ת"ד כתב, כבר כתבנו פעמים דהל"מ שאין נקרא ר"ה אלא למטה מיוד טפחים ולמעלה מיוד הוי רשות אחר ונקרא מקום פטור ולענין תחומין נסתפקו בו חז"ל אם יש תחומין באויר ולמעלה מיוד אם לא, לפיכך אמרו דביבשה שהוא במקום ר"ה ממש ודומה לדגלי מדבר יש להחמיר ואמרי' יש תחומין למעלה מיוד כגון הרוצה להלך חוץ לתחום באויר למעלה מיוד בקפיצת הדרך ע"י שם או שרוצה לילך על גבי עמודים שגבוהים יוד ואין בכל אחד רוחב ד' טפחים דחשוב כאויר משום דלא ניחא תשמישתייהו, דבגבוהים יוד ורחבים ד' פשיטא דאסור דכיון דניחא להלך עליהם אמרינן כארעא סמיכתא דמיין אלא אפי' באינן רחבים ד' דכאויר חשיבי אמרו שאסור לעלות עליהם בתוך התחום ולירד מהם בצד השני שחוץ לתחום מדרבנן, ולמ"ד י"ב מיל מדאוריי' אם עשה כן בי"ב מיל על ידי שם או ע"י עמודים הוי איסור דאוריי', בד"א ביבשה דדומה לדגלי המדבר וכבר ידעת דכל איסורא שבת ממלאכת המשכן שבמדבר ילפינן אבל ימים ונהרות שאין שם איסור תחומין דאוריי' כלל אפי' בי"ב מיל לדברי הכל לפי שאינן דומין לדגלי המדבר הקילו בו ע"ש, ופלא בסי' רמ"ת כתב דמן התורה אי תחומין אלא בי"ב מיל דומיא דמחנה ישראל שהי' על היבשה, וגם ביבשה אין תחומין מה"ת אלא בפחות מעשרה סמוך לקרקע ששם הוא עיקר תשמישו של אדם אבל למעלה מעשרה אין תחומין אלא מדרבנן אפי' ביבשה עכ"ל משמע אפי' י"ב מיל רק מדרבנן, וסותר עצמו ה' יאיר עיני: תשובת רשב"א ח"ד סי' מ"ח כתב מה שאמרת שמצאת לר"מ דקוצי שאין מברכין ברכת לבנה בשבת דשמא יש תחומין למעלה מעשרה והוי כמקבל

פני רבו למעלה מעשרה, לא ידעתי מה ענין זה של תחומין למעלה מעשרה, וכי אם לא היה באפשר להקביל פני רבו אלא ממרחק גדול שיהיה ביניהם לא יקבל פניו, ואית כן א"כ אף בחול לא יברך ועוד אינו מברך אל הלבנה אלא ליוצרה ברוך הוא והוא יתברך אינו למעלה מעשרה ולא למעלה מן התחומין שהוא למעלה מכל זה עילוי רב אלא שאנו כמקבלין פני השכינה בדמיון הלבנה שברא ע"ש וט"ז סי' תכ"ו:

בתשובת מר"ם שיק סי' קכ"ב כתב ראיתי במביט פכ"ז משבת דברה"י לית ביה איסור תחומין, לכאורה קשה האיך אמרי' בעמוד גבוה יוד ורחב ד' דאיסר תחומין מה"ת וכו', אמנם נראה דהרי השי"ת ציוה לנו אל יצא איש ממקומו דהיינו חוץ ממחנה ישראל, ואסר להו יציאה זו בכל אופן שאפשר אפי' ע"ג עגלה או עמודים ולזה פשיטא לש"ס דע"ג עמוד רחב ד' דהוא בכלל הציוה דאל יצא דמהיכי תיתי למעוטי הא כארעא סמיכתא הוא וניחא להילוכא ובודאי מקרי יציאה כה"ג יציאה אבל יציאה בעמוד פחות מ"ד דלא ניחא להילוך ואינו בכלל אל יצא סתמא מבעי לש"ס וכו' אמנם כל זה אם המקום דומה לדגלי המדבר רק היציאה הוא ע"ג עמודים שפיר אפשר לכלול בכלל הציוה אבל אם המקום ההוא אינו דומה לדגלי המדבר שפיר כתב המביט ע"ש שמאריך:

עט סופר חלק א כלל יג

פרט א תוס' שבת ויוכ"פ

ר"ה דף ט' ודמוסיפין מחול על הקודש מנל"ן, דתניא בחריש ובקציר תשבות רע"א אינו צריך לומר חריש וקציר של שביעית שהרי כבר נאמר שדך לא תזרע, אלא חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית וקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית, רבי ישמעאל אומר מה חריש רשות אף קציר רשות יצא קציר העומר שהוא מצוה, ור"י מוסיפין מחול על קדש מנ"ל נפקא ליה מדתניא וענית את נפשותיכם בתשעה, יכול בתשעה ת"ל בערב הא כיצד מתחיל ומתענה מבע"י מלמד שמוסיפין מחול על קודש, אין לי אלא בכניסתו ביציאתו מניין ת"ל מערב עד ערב, אין לי אלא יוכ"פ, שבתות מניין, ת"ל תשבתו, יו"ט מניין ת"ל שבתכם, הא כיצד כל מקים שיש בו שבות מוסיפין מחול על קודש, ורע"ק האי וענית את נפשותיכם בתשעה מה עביד ליה, מיבעי לכתני ר"ח כל אוכל בתשעה וכו', במנ"ח סי' שי"ג מביא הקירה אם נשים חייבות לאכול בתשעה ע"ש:

תוס' ורע"ק האי וענית, דרע"ק הוי יליף כולו משביעית שבת ויו"ט ויוכ"פ דכולהו מודו דתוס' יוכ"פ דאוריי' כדאמרי' ביצה דף ל' וקשה בפסחים דף נ"ד בעי למימר דהא יוכ"פ ספקו אסור בה"ש שלו איירי, ואמאי הא אפי' ודאי יום סמיך לחשיכה אסור בכניסתו

או ודאי לילה סמיך ליום יציאתו משום תוספות וכמו כן קשיא בשבת ל"ד ספק חשיכה אין מדליקין ושמא משום דסגי בתוספת משהו נקיט הכי, ועוד דר"ג מ"ק דף ג', לית ליה תוספת כלל ע"ש:

מ"ק דף ד', רי"א ר"ג ובית דינו מדאורייתא בטיל להו, מ"ט גמר שבת שבת משבת בראשית מה להלן היא אסורה לפניה ולאחריה מותרין אף כאן היא אסורה לפניה ולאחריה מותרין, תוס' מה להלן וכו' ואי קשיא והא מפקינן מקרא יומא פ"א דצריך לעשות תוס' גבי שבת בין בכניסתה בין ביציאתה להוסיפה מחיל על הקודש, איכא למימר ההוא פורטא לא קא חשיב כיון דלא הוי אלא כל שהוא וכי ההיא שיעורא נמי יהא מודה ר"ג דצריך להוסיף: פסחים נ"ד, אמר שמואל אין תענית צבור בבבל אלא ט' באב בלבד וכו' נימא מסייע ליה, אין בין ט' באב ליוכ"פ אלא שזה ספיקי אסיר וזה ספיקו מותר, מאי ספיקו מותר לאו בין השמשות לא לקביעי דירחא תוס' לאו דשרי בה"ש, תימא לר"י אמאי קתני גבי יוכ"פ ספיקו הא אפי' ודאי יום אסור דתוס' יהכ"פ דאורייי', ותירץ דנקט ספיקא לאשמעי' דבט' באב אפי' ספיקו מותר, תוס' לקביעי דירחא, הקשה רשב"א דמשמע לקביעא דירחא הן חלוקין הא לכל דבריהן שוין והא יוכ"פ תוספתו אסור י"ט באב תוספתו מותר, ותירץ ר"י דלא מיירי אלא בדברים דשייכי בתענית עצמו: יומא דף פ"א, ועניתם נפשותיכם כל מלאכה לא תעשו יכול יהא ענוש על תוספות מלאכה ת"ל וכו' הנפש וכו' לכתניא ועניתם בתשעה לחודש וכו' מכאן שמוסיפין מחול על הקודש ואין לי אלא יוכ"פ יו"ט מניין ת"ל תשבתו כל מקום שנאמר שבות מכאן שמוסיפין מחול על הקודש ע"ש: רי"ף כתב ת"ר ועניתם את נפשותיכם וכו' אין לי אלא יוכ"פ שבת בראשית מניין ת"ל שבתכם כל שביתה שאתה שובת אותה מוסיף לה בין מלפניה בין מלאחריה ע"ש וכתב הר"ן יש לשאול זמן תוספת אימת בעוד שהשמש זרחה על הארץ אי אפשר וא"א ג"כ שיהי' בזמן בה"ש שהרי תוס' זה אינו אלא בעשה ובה"ש ספק כרת הוא וחייב אשם תלוי, וי"ל דמשעה שאין השמש זרחה על ארץ עד שמתחיל בה"ש יש שלשה מילין ואותו זמן ראוי לתוס' וכו', ונשים חייבת בתוס' אע"ג דמעטיה רחמנא מעונש ואזהרה והו"ל מצות עשה שהזמן גרמא אפ"ה מרבינן ליה בסוכה דף כ"ח מדכתב האזרח לרבות נשים ע"ש, וכן כתב תוספת זה צריך שיהא קודם בה"ש דאלו בה"ש ספק יום ספק לילה הוא ואם עשה מלאכה בשני בה"ש בשוגג חייב חטאת ואינו נקראת ת סכת דבלאו ריבוי דקרא צריך לפרוש מספק וגם ספק כרת יש בו, אלא קידם בה"ש שהוא מהלך אלף וחמש מאה קודם הלילה צריך להוסיף מן החול על הקודש, ותוספת זו לא נתברר שיעורו אלא ע"כ לאו תוס' כל דהו קאמר ומדאמרי' בשבת קמ"ח

וביצה דף ו' דתוס' יוכ"פ דאוריי' והא נשי דידן דאכלי עד אורתא ולא מחינן בהי ומסתמא לא היו אוכלת לגמרי עד חשיכה שאינן יכולות לצמצם אלא פירשו קידם עצומי של יום וגם מספקא אלא שבתוספת היו מזלזלות אלמא לאו בתוספות שבת כל דהו אמרי' אלא שלא נתברר שיעורו וצריך לפרוש קודם בה"ש מעט, וכן מוצאי יוכ"פ אחר צאת הכוכבים צריך להוסיף מעט:

רמב"ם פ"א משביתת עשיר, כשם ששבות מלאכה בו בין ביום ובין בלילה, וצריך להוסיף מחול על הקודש בכניסתו וביציאתו שנאמר ועניתם את נפשותיכם בט' לחודש בערב כלומר התחיל לצות ולהתענות מערב תשעה הסמוך לעשירי וכן ביציאה שוהה בעינויו מעט מליל אחד עשר סמוך לעשירי שנאמר מערב עד ערב תשבותו שבתכם, וה"ה כתב נראה מדברי רבינו שאין תוספת תורה אלא בעינוי אבל לא בעשיית מלאכה לא ביוכ"פ ולא בשבתות, ופרק יו"כ נראה שהדבר במחלוקת תנאים יש מי שדרש יכול יהא מוזהר על תוס' מלאכה וכו' ולחם משנה מאריך שם, ומרכבת המשנה מאריך ומסיים לדעתי סובר רבינו דביוכ"פ איכא תוספת מלאכה נמי כנראה מלשונו שכתב וצריך להוסיף מחול על הקודש ואין סברא לעשות תוספת לחצאין ע"ב, ודברי ירמיה, ופר"ח חר"ח' וטור כתב מקרא נפקא לן שצריך להוסיף מחול על הקדש בין באכילה בין בעשיית מלאכה, ובסי' רס"א כתב ב"י רבינו שהשמיט דין התוספת נראה דס"ל כרמבם דלית ליה תוס' לשבת ותימא אמאי שבק סברת ראש דאית ליה תוס' לשבת, ועוד בסי' תר"ח גבי יוכ"פ כתב שצריך להוסיף מחול על הקודש זה כרא"ש ע"ב, ועי' לבוש בסי' תר"ח שצריך להוסיף מחול על הקודש בין באכילה בין במלאכה, ובסי' רס"א כתב בשבת תוס' רק מדרבנן, וא"ר מביא מכלתא שהוא דאוריי' זכור מלפניו ושמור מאחריו:

רמב"ם הלכות שבת פ"ה המדליק צריך להדליק מבעוד יום קודם שקיעת החמה כתב הכ"מ רבינו לא הזכיר פה דין תוספת מחול על הקודש וכתב ה"ה דלית ליה תוס' דבר תורה אלא לעינוי יוכ"פ לבד, ומשמע לי דבר תורה שכתב לאו דוקא דמדרבנן נמי לית ליה תוס' דאל"כ לא הוי ליה להשמיטו: פרי מגדים רס"ו במ"ז כתב נסתפקתי בתוס' שבת אם מוזהר על שביתת בהמתו: עי' פנ"י ביצה ל' ושארי אחרונים בתוס' שבת אין שבות אסור ושמ"ק שם כתב מאי דאמרי' ספק חשיכה אין מדליקין משמע הא אינה חשיכה ודאי מדליקין והא תוספת היום הוא ואסור, וי"ל דה"ק ספק חשיכה אין מדליקין ואפי' לומר להדליק אסור אבל אינה חשיכה ודאי הוא אינו מדליק אבל העכום מדליק משום דשבות בתוספת שרי:

מרדכי פ"ב דמגילה, נשאל להה"ר טוביה מוינא איך סגיא נהור פוטר בני ביתו מקדוש והא לר"י סומא פטור מן המצות א"כ לא מיחייב אלא מדרבנן והיכי אתי דרבנן ומפיק דאוריי' והשיב דאשכחן דכותי' גבי קדוש דאמרי' בברכות דף כ"ז מתפלל אדם של שבת בע"ש ואומר קדושה על הכוס ואין לומר דשאני התם דתוס' שבת דאוריי' כבר פי' ר"ת דלא נפקא לן מקרא תשבתו שבתכם אלא דוקא לאחריה וכו' והשתא ניחא הא דקאמר במ"ק הילכתא לר' ישמעא' דבתוס' לפניה איירי התם לכך קאמר הלכתא היא ולא קרא א"כ לרע"ק דאמר הלכתא לא הוי תוס' שבת מן התורה ואפ"ה נפיק בההיא קדוש דמקדש מבעוד יום דאינו אלא מדרבנן ע"ש, ועי' מג"א רס"ב שהקשה האיך יוצא בקידוש שעושה מבעוד יום למ"ד תוס' שבת דרבנן מ"ש מקטן שאינו מוציא גדול, וחיי אדם כלל ו' בהלכות שבת כתב שאינו דומה כלל הקטן אינו מחויב כלל ע"ש:

ר"ן ר"פ המביא, דאכלי ושתי עד שחשיכה, ונא עד שחשיכה ממש דאי היכי הרי מכניסין עצמן לספק יוכ"פ עצמן אלא סמוך לחשיכה קאמר, וכ"ת א"כ אמאי נימא בהו והא ע"כ מוסיפין קצת דאי אפשר לצמצם, תרצו דמכאן דתוספת ענוי של יוכ"פ יש לי שיעור אלא דלא ידעינן ליה, ולי נראה כיון שצותה תורה תוספת צריך להוסיף מחול על הקדש איזו חוץ מן הזמן שהוא נזהר בו מן הספק שאם לא כן לא הי' צריך להזהיר על תוספת, וזה על דעת מי שסובר דמאי דאמרי' דספקא דאוריי' לחומרא מדאורייתא עכ"ל ושעה"מ בהלכות טומאת מת כתב כוונתו לומר לדעת רמב"ם דספק דאוריי' מדרבנן לחומרא מצינן לאמור דהתוספת נכלל בזמן בה"ש ולא בעי להוסיף מידי קודם בה"ש ועי' פר"ח תר"ח, וקשה כפי מש"כ ביומא דבה"ש חשיב כחתיכה אחת משני חתיכות וחייב אשם תלוי, לכ"ע מדאוריי' אסור ע"ש, ועי' פרי מגדים רס"א סק"ח:

ברכות כ"ז רב צלי של שבת בע"ש, כתב רבינו יונה שם הי' אומר ר"י מאורלינש ז"ל שאעפ"י שתוס' שבת די בכל שהיא אפ"ה אם הוא מוסיף הרבה יותר בכלל תוספת הוי וחייב, עליו אע"פ שאפשר לומר שאינו אלא מדרבנן אפ"ה אסור לעשות שים דבר כמו תוספת כ"ש וכיוצא בזה אמרו לענין תרומה שאע"פ חטה אחת פוטרת כל הכרי אפ"ה אם תרם הרבה הכל דיינין ליה תרומה ע"ש:

נשים אם מחויבי' בתוס' יוכ"פ ושבת:

פרט ב

ביצה דף ל', דהא תוספת יכ"פ דאוריי' הוא ואכלו ושתו עד שחשכה ולא אמרי' להו ולא מידי, [תוס' יוכ"פ דאוריי' דנפקא לן מועניתם את נפשותיכם בתשעה רש"י] , וכתב הפנ"י נראה מלשון ראש וש"ע בנשים מיירי, ויש לדקדק הא קי"ל מ"ע שהז"ג נשים

פטורות ניהי דבעיקר עינוי דיכ"פ עצמו ודאי הושוה נשים לאנשים לכל עונשין שבתורה משא"כ תוס' יוכ"פ דליכא עונש מנ"ל דאסורות, ויש לישב אע"ג דבלשון עשה כתיב מ"מ כיון דהוה שוא"ת לא תאכל ולא תשתה לא הוי בכלל מ"ע שהזי"ג והיינו דוקא בעשה גמור שהיא בקים ועשה ע"ב וצל"ח משיג מש"כ בשוא"ת נשים חייבת, נעלם ממנו תוס' קידושין ל"ד נשים אינו חייבת ביו"ט אלא בל"ת אבל עשה דיו"ט לא שייך בנשים, ומה שהקשה אינו קושיא דהרי התורה רבתה עשה לתוס' יוכ"פ כאמרי' סוכה דף כ"ח האזרח לרבות נשים ע"ב, וכ"כ בשמ"ק שם:

כתובות דף מ"ז בתוס' דמסר לה בשבתות וביו"ט איירי שעה אחת לפני יו"ט שהוא כיו"ט לענין מלאכה דתוס' דאוריי' ובטילה באותה שעה מן מלאכה, וכ"ס סי' נ"ו כתב לא ידענו מנ"ל בפשיטות דנשים חייבות בתוס' יו"ט, ומביא פרמג"ד תר"ת במ"ז וז"ל נשים חייבות בתוס' יוכ"פ משום דיוכ"פ גופי' שייך בנשים, וכ"ש שחייבות בתוספת שבת דכל מ"ע של שבת נשים חייבות בו אפי' ג' סעודות עי' סי' רצ"א עכ"ל, ודבריו נפלאו מ"ש ביוכ"פ חייבות משום דיוכ"פ שייך בנשים ודן ועשה מזה קו"ח לשבת, במחכ"ת נעלם ממנו לפי שעה דתוס' יוכ"פ נפקא לן מקרא דהאזרח ותוס' שבת דליכא קרא מנ"ל דחייבות ע"ב:

שבת דף כ"ג, דביתהו דרב יוסף הית מאחרה ומדלקת לה אמר לה רב יוסף, תניא לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה וכו' וכתב הר"ן, וקשה לי דודאי דביתהו דר"י לא היה מדלקה בה"ש דהא תנן ספק חשיכה ספק אינה חשיכה אין מדליקין ובודאי מוסיפה היתה מחול על הקודש שהרי שבתות ויו"ט מחוייבים הם בכך וכיון שכן מאי קאמר לה רב יוסף תנינא לא ימוש, הרי כבר היתה מוסיפה מחול על הקודש, אבל נ"ל דודאי קידם לבה"ש הי' מדלקת שלא היתה מכנסת עצמה לספק איסור סקילה אלא מיהא הוה סבירא לה שאין צריך להדלקת הנר תוספות לפי שלא נתנה תורת תוספות אלא למלאכת של חול, אבל הדלקת הנר מלאכה של קודש היא לצורך שבת ותחילת שביתה היא ע"ש, א"כ נראה גם לר"ן פשיטא ליה שנשים חייבות בתוס' שבת ויו"ט, וכ"ס כתב יש לי מקום עיון אם תוס' שבת מדרבנן, אם נשים אסורות מדרבנן ע"ב:

המחבר סי' רס"א ס"ד אחר עניית ברכו אע"פ שעדיין יום הוא אין מערבין ואין טומנין כתב מג"א משמע אפי' לדבר מצוה דגרע מבה"ש, ודג"מ כתב בסימן שצ"ג מביא המחבר ב' דעות בזה, ונראה דשם קאמר שקיבל תוס' שבת בפירש שמקבל תוס' שבת א"כ לא קיבל רק איסור עשה מש"ה יש להקל בשבות, אבל כאן מיירי אחר עניית ברכו שמן הסתם מקבל קדושת השבת ממש השמיט דעת המיקל עכ"ל, ויש לי צ"ע אם נשים

פטורות מתוס' שבת אם מהני אם קיבלה בפירש, או עוד גרע יותר מאיש כי הוא מקבל רק אסור עשה כיון שמחויב בתוס' שבת רק הקדים הזמן, אבל היא קבלה קדושת שבת ממש וצ"ע, אם פטורה וקבלה אם אין זה בכלל בל תוסיף, ועי' במקנה כלל נ"א פרט ב': בתוס' שבת סי' רס"א כתב ממרדכי משמע דאפי' למ"ד תוס' שבת דאוריי' היינו דוקא בקיבל עליו אבל לא קיבל עליו אף שביטל מצות עשה מ"מ לא חל עליו תוס' שבת בע"כ, דהא לדעת רבינו שמריה דאוסר בקיבל עליו ע"כ דמוקי להא דתנן בה"ש מערבין היינו כשלא קיבל עליו ולא אמרי' דחל בע"כ, וח"ק סי' י"א האריך לסתור דעת ר"ש האוסר דס"ל דבה"ש חמיר טפי מתוס' שבת דהא התוס' אינו אלא בעשה ובה"ש הוי ספק סקילה ע"ש שתלי' באשלי רברבי אם ס"ד לחומרא ע"ש, עי' ט"ז בסי' ח"ר:

עט סופר חלק א כלל יד

פרט א אין שבות במקדש

עירובין דף ק"ב מחזירין ציר התחתון במקדש אבל לא במדינה, ועליון כאן וכאן אסור דכיון דיצא עליון כולו נופל והוי כבונה וקסבר יש בנין בכלי ומלאכה לא הותרה במקדש] תוס' פי' רש"י יש בנין וסתירה בכלים ותימא אטו מתני' כב"ש דלב"ה אין בנין וסתירה בכלים, ונראה לר"י דאפי' ציר העליון הוא דרבנן דשבות גדול כזה לא התירו במקדש וטובא אשכחן דלא התירו במקדש כגון סידור הקנים ונטילתן דאינו דוחה את השבת: מתני' מחזירין רטיה במקדש אבל לא במדינה, אם בתחלה כאן וכאן אסור: מתני' נגר נועלין בו במקדש אבל לא במדינה והמונח כאן וכאן אסור, וכתב הריטב"א פרש"י משום דאיסר דאורייי' דהו"ל בונה ממש והבונה כ"ש חייב, והוצרך רבינו ז"ל לפרש כן משום דאלו ס"ל לת"ק דאין כאן איסור תורה הא קי"ל דאין שבות במקדש, אבל בתוס' אמרו שאין בנין דאורייי' וליכא אלא משום שבות, ואע"ג דאין שבות במקדש, לא כל השבותין מתירין, מיהו הא דתנן גבי חזרת רטיה דלכתחלה אסור, וחזרת רטיה ליכא אלא שבות בעלמא, ונראה דכל שבות שאין בו צורך גדול במקדש לא התירהו וכן לא התרהו בדבר שנראה כמלאכה דאורייי' או שהוא קרוב לבא לידי איסור תורה, ועי' תוס' מנחות צ"ז לא סידר הקנים, ותוס' שבת צ"ה:

קג חותכין יבלת במקדש אבל לא במדינה ואם בכלי כאן וכאן אסיר, ורמינהו הרכיבתי והבאתי מחוץ לתחום וחתיכות יבלות אין דוחין וכו' כאן ביד כאן בכלי וכו', מתיב ר' יוסף אר"א ק"ו ומה שחיטה שהיא משום מלאכה דוחה את השבת אלו משים שבות אין דין שידחה את השבת, אלא אר"י הא והא ביד שבות מקדש במקדש התירו, שבות

דמקדש במדינה לא התירו, יתיב אביי וקאמר להא שמעתא, איתיבי ר' ספרא לאביי הי' קורא בספר על האסקופא ונתגלגל הספר מידו גללו אצלו והא הכא דשבות דמקדש במדינה הוא ולא גזרינן דילמא נפיל ואחי לאיתויי (ספר נמי שבות דמקדש קרי ליה שהרי קדש הוא אלמא שבות דצורך מקדש הותר אף במדינה] ולא אוקימנא באסקופה ע"ש:

ביצה דף י"א אמר עולא ג' דברים התירו סופן משום תחלתן אלו הן עור לפני הדורסן ואריסי חייות וחזרת רטיה במקדש וכו' חזרת רטיה תנינא מחזירין רטיה במקדש ולא במדינה, מהו דתימא מאי משום דאין שבות במקדש אפי' כהן דלאו בר עבודה הוא קמ"ל התירו סופן משום תחילתן והקשה מהרש"א אם אי שבות במקדש דא"כ לכתחלה נמי ובסיפא מסיים אב לכתחלה כאן וכאן אסור ויש ליישב בדוחק ועי' כס"נ וצל"ח תי' דהוה מפרשינן הא דתנן בתחלה היינו לעשות הרטיה למשוח עליה וזה ודאי מלאכה דאורייתא זה ממרח ע"ב:

פסחים דף מ"ו איתיביה לחה"פ נאכל לתשעה לעשרה וכו' לפי שאינו דוחה לא את השבת ולא את יו"ט ואי אמרת צרכי שבת נעשין ביו"ט אמאי לא דחה יו"ט, א"ל שבות קרובה התירו [של יו"ט עצמו או של אותה שבת עצמה שצריכה לבו ביום במקדש התירו] שבות רחוקה לא התירו [לדחות שבת יו"ט זה בשביל שבת שנייה לא התירו במקדש]:

פסחים דף ס"ה, כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת אלא שכהנים מדיחים את העזרה שלא ברצון חכמי' שלא ברצון מאן, אר"ח שלא ברצון ר"א, דאי רבנן הא אמרי אין שבות הוא ואין שבות במקדש, רב אשי אמר אפי' תימא שלא ברצון חכמים, ור' נתן היא דתניא ר' נתן אומר שבות צריכה היתירו שבות שאינה צריכה לא התירו:

מנחות צ"ז לא סידר הקנים דוחות השבת פרש"י אע"ג דאין שבות במקדש אלא דמיחזי כבונה וסותר ותוס' הקשה ע"ב ואבן עוזר בחידושים על עירובין דף ל"ה מחדש הא אמרין אין שבות בבה"ש אבל ב' שבותים גזרינן עי' רע"ב, בזה מיושב רש"י דבמקדש לא גזרו על שבוש אחד אבל על ב' שבותים גזרו, וכן במקלות פסחי' דף ס"ד דקשה על פי' רש"י לפמ"ש אתי שפיר עכ"ל ובספר ארץ צבי סי' י"ז הקשה מר"ה דף כ"ט ר"ה שחל בשבת במקדש היו תוקעין פרש"י דאין איסור שבות במקדש ובכאן יש שני שבותין שבות דתקיעה עצמה חכמה ואינו מלאכה שהוא שבות כמ"ש תוס' שם ושבות דשמא יעברנו ד' אמות עכ"ל ולענ"ד אינו דומה לשני שבותים שהוא עובר בידים כמו סכין

לחתוך חבלים, או טלטול קנים ונראה כבונה וסותר, אבל כאן הוא עובר ותוקע, ורק התקיעה אסור מצד ב' שבותים ודו"ק:

כ"ס או"ח קט"ו, השואל הקשה ממנחות צ"ט החלות הי' מתחלקות לערב, לר"ל דח"ש מותר מה"ת הי' אפשר שיאכל כ"א כזית שהוא ח"ש לענין יוכ"פ, והא אין שבות במקדש למה נדחה עד הערב, והשיב מורי הגאון ז"ל ונ"ל במחכ"ת הי' נעלם ממנו מש"כ מהרש"א שבת דף מ"ב דוקא מה שהוא משום מלאכה לא אסרו במקדש אבל חוץ מזה כל איסורים דבריהם אסורים גם במקדש יע"ב, וכן יורה לשון אין שבות במקדש ולא אמרו אין איסור דרבנן במקדש ועי' רמב"ם פ"א מק"פ ועי' לח"מ שם דבריו תמוהים דאשתמיט סוגי' עירובין דף ק"ג דמסקנת ר"י שבות דמקדש במדינה לא התירו וכבר תפסו עליו גדולי אחרונים ז"ל, ומדי דברי אזכיר מלתא חדתא בש"מ ביצה דף כ' שהקשה הא זריקה רק שבות והא לא גזרו על שבות במקדש וחידש לנו הש"מ דכל שעבר ועשה שלא כדין אסרו שבות במקדש ע"ב, ועי' חת"ס או"ת סי' ת"ג מביא קושי' בני יונה בסי' רע"ד שהקשה משבת דף כ"ב שרצה לפשוט ממנורה, הא שלהבת אינו אסור אלא מדרבנן כמבואר בביצה דף ל"ט, א"כ האיך פשיט ממקדש דאין שבות במקדש ע"ש א"כ נראה דלא סברו סברת מהרשא שרק בשבת אמרי' אין שבות במקדש וכן משמע מלשון ר"ן ר"ה כ"ט במקדש לא גזרי' דאין איסור דרבנן נוהג במקדש:

ועי' ריטב"א שבת דף כ"א ד"ה תנן מבלאי מכנסי כהנים, ושו"מ ח"ד סי' כ"א הקשה על מהרש"א במעילה דף י"א כתב רש"י במקדש אין מועלין דאין גוזרין גזירות במקדש, ועי' שבת דף כ' שהכהנים זריזין הם ע"כ אין שבות במקדש שבת קי"ד:

טו"א ר"ה כ"ט מחדש דבר חדש ואעתיק לשונו מדרבנן הא דגזור פרש"י ובמקדש ל"ג דאין איסור שבות דרבנן במקדש, וק"ל הא ע"כ שבות שאינו תלוי במקדש וקדשיו גזרו במקדש נמי דהא תנן סוכה דף ת"ב לולב שבעה וכו' וש"מ דגזרו על השבות אפי' במקדש ובע"כ הא דאין שבות במקדש היינו בדבר התלוי בכבוד המקדש כגון הדחת עזרה בפסחים דף ס"ה וכו' אבל מה שאינו צורך המקדש וקדשיו אעפ"י שאינו נוהג אלא במקדש כגון ערבה ולולב אינו דוחה את השבת מכ"ש תקיעת שופר שאין מצותו מיוחד למקדש דוקא שאין דותה שבות ע"ב ועי' קול סופר סוכה אות תט"ו אבל בתשובת ש"א סי' נ"ו כתב אין שבות במקדש ומותר לקרוא מגילה ע"ש, וט"א מגילה דף ד' מאריך בזה:

רמב"ם פכ"ב משבת הלכה כ"ה, התוקע חייב משום בונה וכו' ואם נשמט ציר התחתון דוחקין למקומו, ובמקדש מחזירין איתו אבל ציר עליון שנשמט אסור להחזירו בכל מקים גזירה שמא יתקע, [כס"נ כתב צריך לומר דמפרש כתוס' דשבות גדול לא התירו

או י"ל דסבר דלא דמי האי שבות לאחרינא היכא דגזרי שיעשה מעשה אחר אם נתיר לו מעשה זה אבל הכא החששא בעושה מצוה עצמו שיכול לבא לידי מלאכה:

פכ"א הלכה כ"ז, רטייה שפרשה ע"ג כלי מחזירין חותה ואם פרשה ע"ג קרקע אסור להחזירה, ומניחין רטייה ע"ג מכה לכתחלה במקדש שאין אסיר שבות במקדש, כתב ראב"ד כל זה שבוש אלא מחזירין אותה אפי' מע"ג קרקע, וכתב ה"ה הנוסחא אמיתית בספרי רבי' ובמשנה שם מחזירים רטיה במקדש אבל לא במדינה ע"ש, וצל"ח ביצה דף י"א כתב על גמרא כהן דבר עבודה אין וכו' לפ"ז קשה למה תנן במשנה אבל לא במדינה נפליג במקדש גופא וכך הי"ל מחזירין רטיה אמקדש גופא וכך הו"ל מחזירין רטיה במקדש אבל לא כהן שאינו בר עבודה, ונראה דהא דקאמר אבל לא במדינה היינו אפי' הסיר רטיה לצורך עבודה אפ"ה אינו מותר להחזירה אלא במקדש אבל אם יצא מן המקדש ורוצה להחזירה בחוץ אסיר דגם לטעם היתר סופו משום תחילתו בעינן ג"כ צירוף דאין שבות במקדש ובזה יובנו דברי רבינו פכ"א משבת דכתב הטעם משום דאין שבות במקדש, והיא לכאורה נגד סוגיה דכאן, ולפמ"ש ניחא עכ"ל ועי' תיו"ט פ"י מעירובין משנה י"ג ועי' רע"ב תמיד פ"ה ועל השרץ שנמצא בעזרה בשבת כופין פסכתר שאין יכולין להוציא משם בשבת דעל שבות כזה גזרו אפי' במקדש:

פ"ו מיו"ט כתב יו"ט שחל להיות בע"ש אין אופין ומבשלין ביו"ט מה שהוא אוכל למחר בשבת ואיסר זה מד"ס כדי שלא יבא לבשל מיו"ט לחול יעי' ב"י ומג"א ומחהש"ק סי' תקכ"ז שרמב"ם סובר צרכי שבת נעשה ביו"ט כ"כ הב"י, ומג"א חולק ע"ש:

פ"ה תמידין ומוספין, אין אפיית לחה"פ דוחה את השבת ולא את יו"ט אלא בע"ש אופין אותו ועורכין אותו למחר:

פ"א מקרבן פסח, חל י"ד להיות בשבת כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת ורוחצן את העזרה בשבת שאין איסור שבות במקדש אפי' בדבר שאין צורך עבודה איסר שבות במקדש היתר הוא, שחיטת הפסח דוחין את השבת אבל הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום וחתיכת יבלתו בכלי אינן דוחין את השבת שהרי איפשר לעשותן קודם השבת ואם יכול לחתוך בידו יבלת בשבת חותך ואם הי' יבשה חתכה אפי' בכלי שאין שבות במקדש כלל, ולח"מ הקשה דנהי דאין שבות במקדש היינו היכי דא"א לעשותו מאתמול אבל היכי דאפשר לא, דהא הבאתו והרכבתו אינו אלא מדרבנן ואסיר משום דאפשר לעשותו מאתמול ע"ב שמחלק בין שבות קל לשבות חמור, ועי' רמב"ם פ"ט חשבת החותך יבלתו, ושעה"מ משבת פי"ב מאריך על לח"מ, ועי' ה"ה פי"ב משבת הלכה א' מש"כ שהיה מחממין עיוכ"פ ולא ביוכ"פ יש ללמוד שיש בחימום חיוב לפי שאין שבות במקדש

אע"פ שיש לדחות, וכוונתו כדעת לח"מ כיון שיוכל לחמם מאתמול ע"ב, ועי' תיו"ט תמיד פ"א:

צל"ח פסחים דף ס"ה כתב על רמב"ם שפסק רוחצין את העזרה שילך איסור שבות במקדש אפי' בדבר שאין צריך עבודה ורמב"ם פסק צרכי שבת נעשין ביו"ט כמ"ש ב"י, ופסק שאין אפיית לחה"פ דוחה יו"ט א"כ סובר דשבות רחוקה לא התירו ק"ו שלא התירו שבות שאין צריכי אמנם דברי רמב"ם נכונים הבט וראה לשונו הזהב שכתב אפי' בדבר שאינו צורך עבודה אבל עכ"פ לצורך המקדש הוא, דהא ודאי אין זה כבוד המקדש שיהי' מליכלך בדם שני ימים ובשבת דף קט"ז ת"ר יד שחל בשבת מפשיטין הפסח עד החזרה דברי ר"י בנו של ר' יוחנן, וחכמים אומרי' מפשיטין את כלו שלא יהי' קדשו שמים מוטלים כנבילה, ומעתה אני אומר דר' נתן סבר כר"י בני של ר"י דכל מה שאינו צורך גבוה לעבודה אף שהוא אינו לכבוד שיהי' קדשי שמים מוטלים כנבילה לא שרינן שבות, ה"נ הדחת עזרה כיון שאינה לצורך עבודה אין מתירין שבות, וחכמים שהיתירו שלא יהא בזיון לקדשי קדשים, ה"נ התירו שלא יהא בזיון להבית הנכבד שלא יהא בית ה' כבית המטבחים, וכיון שרמב"ם פסק פ"א מק"פ כחכמים, פסק ג"כ להתיר הדחת העזרה ע"ב: רמב"ם סוף בית הבחירה, כסדר הזה עושין בכל לילה חוץ מליל שבת שאין בידם אור אלא בודקין בנרות הדלוקין שם מערב שבת, וכתב הכ"מ אע"ג דקי"ל דאין שבות במקדש שאני הכא דאפשר בנרות הדלוקים מע"ש, ומל"מ כתב קשה לי מש"כ רבינו בפ"ב מעבודת יוכ"פ שמלבנין עשיות של ברזל מבערב ולמחר מטילין מים להפיג צינתן שאין שבות במקדש או מערבין מים במים במי מקוה עד שתפיג צינתן ואי כדברי מרן למה הי' מלבין עששיות מבערב ולמחר מטילין אותם במים ועוברים על שבות מאחר שאפשר בתיקון אחר דליכא איסר שבות שהוא להחם מים חמין ולערב למחר במי מקוה דליכא איסורא כלל, ועי' שו"מ מהדורא רביעאה סי' כ"א, תיו"ט פ"א תמיד: קהלת יעקב אות א' הקשה מ"ש מיומא דף ו' דמסיק לר"נ דס"ל טומאה הותרה בצבור אפי' היכא דאיכא טהורים עבדי טמאים, ומ"ש שבות במקדש דלא שרינן אפי' היכא דאפשר בלא"ה כיון דאיסור שבות הותר במקדש, וראיתי לתוס' סוכה דף נ' כתבו דהא דאין שבות במקדש היינו דוקא בדברים שהם עיקרים במקדש אבל משום יתירא בעלמא יש שבות נמי במקדש דהרי החליל אינו דוחה לא את יו"ט ולא את שבח, וה"ט דבית השאבה דא"א משום שמחה יתירה, ועי' תוס' שבת דף כ"א ד"ה שמחת שכתבו דמעילה דוחים משום שמחת בית השאבה, ועי' מרכבת המשנה פכ"ג משבת:

סוכה פ"ד מ"ב לולב שבעה כיצד יו"ט ראשון של חג שחל בשבת לולב שבעה, ושאר כל ימים ששה, כתב הרע"ב אע"ג כל שבעה מה"ת במקדש, העמידו חכמים גזירתם בשאר ימי החג הואיל ואין להם עקר מה"ת בגבולים עכ"ל, בספר קול הרמז כתב ואע"ג דאין שבות במקדש כמ"ש הר"ב גבי שופר רפ"ד דר"ה, י"ל דוקא במה שיש בו שייכות למקדש הוא דאמרי' דאין שבות וכעין השופר שבמקדש היו תוקעים בחצוצרת משא"כ בגבולין, אבל לולב דבמקדש הוא כשל גבולין עכ"ל ועי' י"ד מלאכי כלל, הדינים אות ס"ח:
ירושלמי מחזירין ציר התחתון במקדש אבל לא במדינה, העליון כאן וכאן אסור, א"ר יוסי בי ר' בון לא כל שבות התירו במקדש:

פרט ב

בספר ארעא דרבנן אות אין שבות במקדש מאריך ואעתק בקיצר, מביא כ"מ בליל שבת אין אבוקות בידם, דאפשר בנרות הדלוקים מע"ש, בזה ניחא פ"ק יומא י"ט תנא לא הי' מתעסקין בנבל וכינור וכו' כיון דהי' אפשר בפה לא התירו שבית דרבנן בנבל וכינור, אמנם קשה מפסחים ס"ד כיצד תולין ומפשיטין וכו' ובשבת קכ"ד מסקינן טעמא דר"א דאסור הואיל ואפשר בלא זה, ורמב"ם פ"א מקרבן פסח פסק כת"ק במקלות דאין שבות במקדש כלל אפי' דאפשר בלא"ה נגד כ"מ, גם מסוגי' עירובין ק"ג חותכין יבלת במקדש מתבאר אפי' באפשר לעשות בע"ש ואיכא למידק ממנחות צ"ז לא קנים סידרן ונטילתן דוחה שבת דתנן כלל ארע"ק כל מלאכה שאפשר לעשותה בע"ש אינה דוחה שבת, ואיכא למידק מירושלמי מובא בתוס' יומא י"ג אשה אחרת מתקינן לכה"ג ופריך ויקדש מאתמול ומשני יכפר בעדו ולא בעד ב' בתים, משמע דס"ל אם אפשר לעשותו מאתמול לא דחינן, והקשה על לח"מ על רמב"ם אם הי' יבישה חותכה אפי' בכלי שאין שבות כלל, דהא הרכבתי והבאתי מחוץ לתחום לא דחו דאפשר לעשותו מאתמול, ופלא ר' יוסף מסיק בסוגי' שבות דמקדש במקדש התירו שבות דמקדש במדינה לא התירו, עוד הביא בספר הליכות עולם כלל גדול בפסחים דף ס"ה שבות צריכה התירו שבות שאינה צריכה לא התירו, אבל אני אומר לך הך כללא לאו הילכתא דרמב"ם פסק רוחצין עזרה בשבת וכו' עוד איתא בפסחים מ"ז שבות קרובה התירו שבות רחוקה לא התירו, ותוס' כתבו שם דהא דאין שבות במקדש היינו במלתא דבעלמא ליכא אלא איסורא דרבנן אז לא גזרו במקדש כיון דליכא איסור דאורייי' בשום מקום אבל במילתא דבעלמא איכא איסורא דאורייי' אע"ג במקדש ליכא אלא איסור דרבנן גזרינן במקדש אטו עלמא, וניחא לי סוגי' זבחים ע"ט מ"ס גוזרין גזירה במקדש, ורמב"ם פ"ב משופר כתב שב"ד זריזין הם, למדני מדבריו כשם שאין שבות במקדש מפני שכהנים זריזים הם, כך י"ל אין שבות

במקום ב"ד לפי שהם זריזין, ואיכא למידק מביצה דף ל"ו לא דנין גזרה שמא יכתב, וקשה הא אין שבות במקום ב"ד, ועפרא דארעא כתב לדידי לא קשה דהא דאמרי' דב"ד זריזין הם היינו לזרז אחרים העושין השבות אבל אם הם בעצתם עוברין השבות אין חילק בין ב"ד לשאר העם:

יד מלאכי כללי דינים אות פ', אין שבות במקדש היינו בדבר שאין תיקונו מצוי ושכי' כל כך אבל תקון כלי שיר שהתיקון קל ומצוי בהם אפי' במקדש גזרו כשאינו מעכב העבודה בהכי וע"ש ברשב"א בחדושי סוכה:

אות פ"ב, אין שבות במקדש היינו דוקא בתוך המקדש אבל חוץ למקדש לא דחינן שבות אף שהוא לצורך הבאת קרבן למקדש כגון הרכבת הפסח וכן מחמר כיון שהיא חוץ למקדש:

אות צ"ד, אין שבות במקדש היינו היכי דלא אפשר בלא"ה, אבל בדאפשר לא פר"ח במים חיים פ"ב מעבודת יוכ"פ, וכתב עוד שם, בטבילה ראשונה שהיתה בחול לא הותר בה להטיל עששיות של ברזל, אלא בד טבילות שהי' במקדש אין שבות והכי דייק מתני' דלא קתני להו מקמי טבילה ראשונה אלא בתר דטבל טבילה ראשונה קתני ואם הי' כה"ג זקן או אוסטניס מחמין לו חמין:

פרט ג אין שבות בבה"ש

שבת דף חי, הוא בר"ה ועירובו בכרמלית ורבי היא דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בה"ש:

עירובין דף ל' סומכס סבר לה כרבנן דאמרי כל דבר שהוא משום שבות גזרו עליו בה"ש: ל"ב והא קא משמש באילן, רבי היא דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בה"ש, [דכיון דבין השמשות ספיקא הוא ושבות דרבנן היא לא גזרו] וכתב הריטב"א, והא דקאמר רבי כל דבר שהוא משים שבות לא גזרו עליו כל בה"ש, ק"ל דהא תנן בשבת דף ל"ד ספק חשיכה אין מטבילין הכלים ואין מעשרין את הודאי אע"ג דבהני ליכא אלא משום שבות ולא התירו אלא לעשר את הדמאי ולערב עירובי הצרות שהם הקלים שבשבות, ונכון בזה מש"כ הראב"ד ז"ל שלא התיר רבי לעשות מעשה בשבות דרבנן בה"ש אלא שעל גבי עירוב הקל לדונו כאלו יכול לעשות כן כדי שלא לפסול עירובו בכך ואפי' בהא לא התירו כל השבותים דהא לקמן אמרי' אליבא דרבי גזירה שמא יקטום וכל גזירה איסורא דרבנן היא, וטעמא דמילתא דכל שבות שהוא קרוב לטעות ולעשות איסור דאורייי' אוסר רבי אפי' בה"ש כי היכי דלא נשרי באיסור דאורייתא ע"ב:

ל"ד, נתנו במגדל ואבד המפתח ה"ז עירוב, ואמאי הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר, רב ושמואל דאמרי תרוייהו הכא במגדל של לבינים עסקינן ור"מ הוא דאמר פיחת לכתחילה ונוטל, והא"ר זירא ביו"ט אמרי ולא בשבת ה"נ ביו"ט, הקשה תוס' הוי מצי לאוקמי כרבי דבהני אוירא דליבני לית בהו איסורא אלא מדרבנן ע"ב, ומלא הרועים ערך שבות כתב הך מילתא אי גזרו על שבות בה"ש י"ל דתלי' אי ספק מה"ת לחומרא הוי דינו כשבת עצמי ולמה לא נגזר בו שבות אבל אם נאמר ספק לקולא וכיון דהוא גופא גזירה לא גזרו על השבות דהוי גזירה לגזירה, ומיושב קושי' תוס' דהתם קאי אליבא דר"מ ור"מ ס"ל סתה"ה לחומרא ע"כ גזרו על שבות בה"ש:

ובאמת מצינו סתירה לזה, דהרי רמב"ם ס"ל ס"ד לקולא ואעפ"כ אינו מתיר שבות בה"ש כי אם לצורך מצוה, וגם אין לומר משום תוס' שבת דלהר"ם גם תוס' שבת דרבנן כמ"ש בערך תוס' שבת ע"ב, גם נ"ל שראיה נגד סברה הנ"ל מרבא דף ל"ה מוקמי במנעל וקטיר ע"ש ברש"י כיון דשבות לא גזרי בה"ש, ורב"א סבר ספק מה"ת לחומרא עי' ש"ש ש"א פ"ד ודו"ק, ועי' פרי מגדים בפתיחה להלכות יו"ט אות חי אם תוס' שבת דאוריי' גזרו בה"ש, ואם תוס' ל"ד לא גזרו בה"ש:

אביי ורבא דאמרי תרוייהו במנעול וקטיר במתנא עסקינן ובעי סכינא למיפסקי' ת"ק ס"ל כר"י דאחר כל הכלים נוטלין בשבת חוץ ממסר הגדול ור"א ס"ל כרבי נחמיה דאמר אפי' טלית אפי' תרווד אין ניטלין אלא לצורך תשמישן, כתבו תוס' פ"ה דאי ביד הוי שרי וכו' כיון דשבות לא גזרו בה"ש, ואין נראה דכי נמי סבר ר"א כרבי נחמיה שרי דטלטול סכין לא אסור אלא מדרבנן ע"ש, אבל רע"ב פ"ג כתב ור"א סבר אין כלי נוטל אלא לצורך תשמישו ואסיר לטלטל הסכין כדי לחתוך החבלים שאין תשמישו אלא לחתוך האוכלים והואיל ואיכא תרתי טלטול הסכין וחתיכת החבלים אפי' לרבי דאמר כל דבר שהיא משום שבות בה"ש לא גזרו בכה"ג מודה דגזרו עכ"ל, וכתב אבן העוזר בחידושיו שמתורץ קושי' תוס' לעיל דהוי מצי לאוקמי כרבי, דשם יש שבות דמחזי כסותר ושבות דמוקצה, וגם מיושב הטור סי' שצ"ד שפסק באוירא דליבנא אסור לסתור בה"ש ותמהו עליו ודו"ק, העולם מקשין מדף ל"ב למטה מיוד דעירובו עירוב מבואר שם ברש"י דיש שני שבותים א' שמשתמש באילן ואחד דמפיק מכרמלית לר"ה ואפ"ה לא גזרי' בה"ש וקשה על הרע"ב, ונראה דלק"מ דוקא היכא דשני שבותין באין ביחד בבת אחת ממש כמו דמחזי כסותר ומטלטל מוקצה, אבל באילן בשעה שנוטל ועוקרו מאילן עדיין לא עבר על שבות השני דהוצאה מכרמלית לר"ה, דהא ודאי עקירה בלא הנחה מן הכרמלית אפי' משום שבות ליכא אלא בשעה שמוציא לר"ה, ואז אין משתמש במחובר ועי' ביצה

דף י"ח משמע מרש"י דגזרו בה"ש בשני שבותים, ועי' בתוס' שבת ש"ת סקנ"ח, ותוס' רעק"א אות כ"ט, ושע"א סי' כ"ו מביא בשם הגאון רבי העשל ז"ל באילן הם מיד בעשיית המצוה דהיינו בנטילת העירוב עובר אבל גבי מגדל עובר על טלטול סכין קודם שום מצוה לכן כאן גזרו:

רמב"ם פכ"ד משבת, כל הדברים שהן אסורין משום שבות לא גזרו עליהן בה"ש אלא בעצמו של יום הוא שהן אסורין אבל בה"ש מותרין והוא שיהיה שם דבר מצוה או דוחק וכו' אבל אם לא הי' שם דוחק ולא דבר מצוה אסור, לפיכך אין מעשרין את הודאי בה"ש אעפ"י שאיסור הפרשת המעשר בשבת משום שבות, אבל מעשרים את הדמאי:

פ"ו מעירובין, שכל דבר שהוא מדברי סופרים לא גזרו עליו בה"ש במקום מצוה או בשעת הדחק, נפל על העירוב גל מבעוד יום אם יכול להוציאו בה"ש בלא עשיית מלאכה ה"ז כשר שמותר להוציאו בה"ש שהיא שעת קניית עירוב וע"ש בה"ה:

בש"ע סי' רס"א בה"ש אין מעשרין ודאי ואין מטבילין כלים וכו' ומותר לומר לעכום בה"ש להדליק נר לצורך שבת, ועי' מג"א ה"ה נר יצ"ט, ועי' ט"ז שמ"ב, וב"י סי' ש"ז כתב רבינו בסי' שמ"ב כל שבות דרבנן מותר בה"ש, וכ"כ הר"י שמותר לומר לגוי בה"ש להדליק הנר:

בסי' ש"ז כל שבות דרבנן מותר בה"ש לצורך מצוה או אם הי' טרוד לעשר בה"ש, והקשה הב"י הא אין מעשרין בה"ש ע"ב מג"א:

בסי' שמ"ב כל הדברים שהם אסורים מדברי סופרים לא גזרו עליהם בה"ש והוא שיהי' שום דבר מצוה או דוחק, כתב מג"א צ"ע אם במוצאי שבת בה"ש נמי לא גזרו משום שבות דשאני אפוקי יומא מעיולי יומא דמספיקא לא פקעה קדושה כמ"ש שפו' ותקס"ב, ועי' פרי מגדים ומחהש"ק, ועי' תוס' חדשים שמעתי להקשות למה אמר כפל ספק חשיכה ספק אין חשיכה דהא בחדא סגי, והמגיה שם תי' ספק חשיכה אם האיסר מצד הספק חשיכה דהיינו בע"ש, ספק אינו חשיכה במ"ש, וכל חד הוי רבותא, חד לקולא לענין דמאי דמ"ש חמיר דאוקי היום בחזקתי', וחד לחומרא בע"ש בודאי וכדומה, ועי' תוס' דרע"ק אות מ"ד, ותוס' שבת בסי' ש"ז מביא ראיה מיומא דף שמזין כל שבעה מוכח גם במ"ש לא גזרי' על שבות:

שבת דף ל"ד, ספק חשיכה אין מעשרין את הודאי כתב רש"י אע"ג דשבות בעלמא הוא קסברו גזרו על השבות אף על בה"ש וכתב ב"י בסי' רס"א וכיון דקי"ל כמ"ד כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בה"ש א"כ מעשרין את הודאי בה"ש, אבל רבינו בסי' שמ"ב כתב דהא דאמרי' דלא גזרו בה"ש דוקא לצורך מצוה או שהי' טרוד משמע שהוא

שלא כדעת רש"י, דאם איתא דרש"י הכי ס"ל למה לאוקמי מתני' כמ"ד דגזרו עליו בה"ש אפי' כמ"ד דלא גזרו מצי אתי' ומתני' באינו לצורך מצוה, ואפשר דמתני' סתמא קתני ע"ש, ועי' תויו"ט:

חמד משה בסי' שמ"ב כתב על ספיקו של מג"א אם בה"ש במ"ש, לענ"ד דליכא לספוקי בזה לפי מש"כ ב"י בשם הפוסקים דהיינו לצורך שבת כמ"ש מג"א רס"א, ולפ"ז אם הקלו בה"ש של ע"ש לעשותו חול לענין זה בעת ההיא לצורך שבת שאח"כ אבל האיך נעשה חול בה"ש של מ"ש דאם הוא חיל אין צורך שבת בו אז כ"א צורך חול ולזה לא הותרו שבות כ"א שתאמר שעדיין שבת הוא א"כ איך נתיר שבות בשבת לכן אין להקל כ"א שבות שהותרה אף בשבת עכ"ל, ואחי מורי הגאון נ' בספר לקוטי בית אפרים כתב, וצ"ע בעירובין דף ל"ב ת' גמרא כרבי דס"ל אין שבות בה"ש הלא העירוב קינה במחילת היום וצריך להיות ראוי בשעת קנין עי' דף ל"ח, ואי אמרינן דהטעם דאנו תולין שהיא יום לא יהי' קונה בסוף היום כמו שהקשה חמד משה על מג"א ועי' מחהש"ק שמו סקי"ב, ומצאתי בתוס' דף למד ד"ה ולפרש דס"ל דלא גזרו על אותו זמן עכ"ל:

עט סופר חלק א כלל טו

פרט א סומא פטור ממצות

ב"ק דף פ"ז, רי"א סימא אין לו בשת וכן היה ר' יודא פוטרו מכל מצות האמורות בתורה, א"ר שישא בריה דרב אידי מ"ט דר"י אמר קרא ואלה המצות החקים והמשפטים כל שישנו במשפטים ישנו במצות וחקים וכל שאינו במשפטים אינו במצות וחוקים, תוס' ונראה דאע"ג דפטר ר"י סימא מכל מצות מ"מ מדרבנן חייב דאע"ג דאשה מיפטרא במצות עשה שזמ"ג ולא מחייבינן אפי' מדרבנן משום שיש מצות הרבה דמחייבת בה' אבל סומא אי פטרת ליה מכל המצות אפי' מדרבנן א"כ הו"ל כמו נכרי שאין נוהג בתורת ישראל כלל ע"ב, ושמ"ק כתב פטור לגמרי מכל המצות ואפי' מדרבנן וממידת חסידות בלבד חייב, דאל"כ מאי קאמר ר' יוסף דאנא לא מפקדנא דהא ע"כ עביד ומפקיד מדרבנן וחייב משום לא תסור ע"ש, א"כ משמע בלאוין חייב הסומא:

פסחים קי"ו א"ר אחא בר יעקב סומא פטור מלומר הגדה כתיב הכא בעבור זה וכתיב התם בננו זה מה להלן פרט לסומא אף כאן פרט לסומין, אינו והאמר מרימר שאלתינהו לרבנן דבי רב יוסף מאן דאמר אגדתא בי רב יוסף אמרו רב יוסף, מ"ד בי רב ששת אמרו רב ששת, קסברו רבנן מצה בזה"ז דרבנן, מכלל דר"א בר יעקב סבר מצה בזה"ז דאוריי' והא ר"א בר יעקב היא דאמר מצה בזה"ז דרבנן, קסבר כל דתקון רבנן כעין דאוריי' תיקון,

לרב ששת ולרב יוסף נמי הא ודאי כל דתקון רבנן כעין דאוריי' תיקון הכי השתא בשלמא התם מדהוה ליה למכתב בנני הוא וכתיב בננו זה ש"מ פרט לסומין הא דאתא אבל הכא אי לאו בעבור זה מאי לכתוב אלא בעבור מצה ומרור הוא דאתא, א"כ משמע במסקנא דר"י ור"ש ס"ל סומא חייב לומר הגדה כמו שאר אנשים ומלוא רועים מתפלא על תוס' מגילה י"ט שכתבו שר"י ור"ש סברו מצה בזה"ז דרבנן ע"ב, ב"י סי' תע"ג סומא פטור מלומר הגדה מ"מ חייב מדרבנן ולהוציא אחרים יכול למ"ד מצה בזה"ז דרבנן כך פשוט ב"פ, ע"פ ופלא מגמרא משמע להיפך דסומא חייב לומר הגדה כמו שאמרו ר' יוסף ור' ששת עי' שער אפרים סי' כ"ז בזה:

תוס' מגילה י"ט קשיא דאמרי' בפסחים דר"ש ור"י אמרו אגדתא בלילי פסחים ומוציאין האחרים משים דסברי מצה בזה"ז דרבנן קשה היכי אתי אינהו דהוו תרי דרבנן דהא סימא פטור מלומר האגדה ומפקי האחרים דחייבים מיהא דרבנן וליכא בהו אלא חד דרבנן, וי"ל דסומא עדיף מקטן שהרי נתחייב כבר מדאורייי', משא"כ בקטן:

מגילה דף כ"ד, ריי"א כל שלא ראה מאורות מימיו אינו פורס על שמע, תו' קשה דהא ר"י אמר סומא פטור מכל מצות וא"כ אי איירי הכא בסומא אפי' ראה מאורות ונסתם נמי וכו' וי"ל מדרבנן מיהא חייב ואפי' נסתמא משנולד מ"מ חייב מדרבנן שלא יהא כעכום ולא יהא נוהג בו דת יהודי כלל ע"ש:

מלוא רועים כתב מראש קידושין דף ל"א משמע דרק ממ"ע שז"ג פטור, לכאורה הי' נראה ליתן טעם לדבר דר"י יליף דסומא פטור מדכתיב אלה המצות וחוקים והמשפטים כל שישנו במשפטים ישנו בחוקים ובמצות, וקשה דהא גם נשים אינם במשפטים דאשה פסולה לדין כמבואר בח"מ סי' ז', אלא ע"כ דבמצות שאשה חייב גם הוא חייב, אך מתוס' ומראש גופי' נראה שרק חייב מדרבנן ע"ש:

חוס' ר"ה ל"ג, יש לדקדק מדתנן ר"י אימר כל שלא ראה מאורות מימיו לא יפרס על שמע משמע הא ראה ונסתמו פורס ואמאי והא פוטר ר"י סומא מכל מצות, אבל אי מדרבנן חייב ניחא ומש"ה הי' שחת ר' יוסף מש"ה הי' יכיל לברך בכל מצות ייכול לומר וצונו כיון דמחייב מדרבנן כדאמרי' בשבת דף כ"ג היכן צונו מלא תסור ע"ש, ונב"י ח"ב סי' קי"ב מאריך ומתפלא דכיון דסומא פטור מכל מצות גם לאו לא תסיר אינו מצוה והאיך יאומר וצוני ע"ש, ובהשמטות בסוף הספר וכן הקשה הטור אבן, גם ערבות נראה דלא שייך בסומא ולא זכיתי להבין דברי מורי בכ"ס כ"ט ע"ש, ומרדכי פ"ב דמגילה נשאל להר' טוביא מווינא איך סגיא נהור פוטר בני ביתו מקידש לר"י דאמר סומא פטור וכו' ועי' מג"א רס"ב, ומר"ם על סמג בהלכות מגילה כתב ג"כ סומא שראה מאורות בימיו

אפשר לבא לידי חיוב דאוריי' אם יתפקחו עיניו אע"ג דחיובו השתא מדרבנן פורס על שמע ומוציא רבים דמחייבי מדאוריי' ע"ש, וש"ך יו"ד סי' א' סקל"ו מביא אור זרוע סובר דסומא שלא ראה מאורות כל ימיו פסיל השחיטה, ומתקשה בו מה חילק ע"ש, ונראה הנב"י ח"ב או"ח סי' א' הקשה מדוע שחיטת קטן כשר ולא אמרי' לאו בר זביחה כמי שפסול בתפילין דלאו בר קשירה, ותי' יען שאסור להאכיל לו נבילות, וחידש שלא הביא הש"ך סקכ"ז שמשיג על הלבוש, והנה פרי מגדים חקר אם סומא חייב בל"ת ועי' עין זוכר מערכת ס' שמאריך בזה, א"כ קשה למה כשר לשחוט כי אינה זביחה אם פטור גם מל"ת, וצ"ל כמרדכי שיוכל להתפקח ויהי' בר שביחה אולם מי שנולד סומא אין דרך להתפקח ע"כ שחיטתו פסול. ועי' בהגהות לספר מוצל מאש י"ב סוג ה' באריכות:

פרי מגדים בפתיחה כוללות סוף חלק שלישי, שאלה ראובן שלח סומא לקדש לו אשה, תשובה לא נפלאת מחלוקת הפוסקים אם הלכה כר' יודא או לא וכו', לפ"ז י"ל למאן דפסק דסומא אינו חייב במצות מה"ת לאו בר שליח הוא דבעינן אתם גם אתם שיהא שליח ומשלח שוין ואף דמג"א בסי' נ"ג כתב דחייב מה"ת מ"מ מידי ספיקא לא נפקי ולהרם כל מידי דרבנן הוי מה"ת מלא תסור, י"ל יכול לעשות שליח דחייב הוא מה"ת וכו' מיהו אם המשלח ג"כ סומא י"ל דודאי יכול לעשות שליח דבעינן שיהא המשלח ושליח שוין והרי הם שוין, כעכום עושה שליח עכום, והנה ראיתי אע"ג לר"י סומא פטור מכל המצות היינו מעשין לעשות בקום עשה הא לאוין מה"ת מצוה שלא לעבור עי' מכות ט' סומא אין גולה מקרא ע"ש:

מנחת חינך סי' ב' מחדש שסומא חייב בשבע מצות בני נח נהי דלא נתקדש בסיני אבל לא נפיק מב"נ ופשיטא שב"נ סימא חייב דליכא גביה קרא לפטור, וסי' כ' כתב אם סומא חייב על ב"י, וסי' כ"ו כתב אם סומא שימר שבת לא חייב כב"נ, ועי' מ"ח ח"ג על או"ח סי' ל"ו הקשה מחולין צ"ו האיך סומא מותר באשתו אם פטור גם מל"ת ע"ש:

רא"ש בב"ק פסק לית הילכתא כר"י אלא כסתמא דמתני', אבל רבינו ירוחם ערך אדם ריש נתיב י"ג פסק סומא פטור מכל המצות פי' מדאוריי' אבל מדרבנן חייב וכן מוכח בפסחים דחייב מדרבנן וכן מוכח שם דמוציא אחרים בדבר שחייבין מדרבנן, ר"ת כתב שמברך על המצות שפטור, ויש חולקין עליו, סומא פורס על שמע אבל אינו עובר לפני התיבה פשוט בסיף מגלה וכן בילמדנו פ' ותכהין עיניו, ועוד פשום דאפי' לא ראה מאורות מימיו פורס על שמע, סומא חייב בציצית אע"פ שאינו רואהו לפי שאחרים רואין אותו, אבל אינו קורא בתורה על פה עכ"ל עי' ב"י או"ח נ"ג, ומג"א דפוסק כר"י

ועי' סי' תקפ"ט רב"י נתיב ב' חלק ג' כתב סומא פסול לשליחות הגט בח"ל שאינו יכול לאמור בפני נכתב ע"ש וכיון שפוסק כר"י שפטור מכל מצות א"כ לאו בר כריתות: טור סי' נ"ג סומא יכול לירד לפני התיבה ובלבד שלא יקרא בתורה שאין לקראת תורה בע"פ, וכתב ב"י רבינו ירוחם כתב שאינו עובר לפני התיבה, אבל רמב"ם פ"ר מהלכות תפילה כתב סומא פורס על שמע ונעשה ש"ץ וכ"כ ראש בתשובה דסומא חייב בכל המצות ע"ש, ותשובת משאת בנימין סי' ס"ב:

פרט ב

ספר המכריע סי' ע"ו כתב שנשים אין מברכת על מצות עשה שז"ג, ואין להביא ראיה מן הסומין דאע"ג דר"י פטר את הסומא ממצות מדרבנן חיובי מיחייב משום דלא עבר על בל תוסף דהא לא תיפקד הוא בבל תוסיף וכיון שאין כאן איסור בל תוסף מצו רבנן שפיר לחיוביה וכיון דחייב מדרבנן בודאי כי הוא מברך על כל המצות אבל נשים דאי מחייבי להו רבנן עברן על בל תוסף דהא מיפקדן בכל לאוין שבתורה וכו' והגה שם כתב פליאה היכי תיסק אדעתין דסומא פטור אפי' מכל לאוין ולא עלה על לבו דההוא מ"ד כלל מעולם זולתי לפטרו מכל מצות עשה אבל מצות דשב ואל תעשה ודאי חייב וחייב, ובל תוסיף אזהרה דשב וא"ת הוא, ודאי דחייב כבשאר כל לאוין שבחזרה ע"ש, ועו' תשובת דבר שמואל סי' י"ב, ל"ג:

בשמים ראש סי' מ"ג מאריך בראיות שאין הלכה כר' יודא דהא בב"ב קל"ח או ראה דרשי' סומא פסול לעדות ואיכא אמוראי טובא דמכשרי באמת, והרי הוא עדות שא"א יכול להזימה, וכן בתכלת מרבה אני כסות סומא שישנו בראיה אצל אחרים וכו' ומחדש לר"י פטור רק ממצ"ע אבל בלאוין נהי דפטרי מעונש אי לא עביד אבל חיוב מחייב, והלכה בזה קושי' רבינו טובי' דלמה ליה לראב"י פסחים קי"ו ג"ש דזה תיפוק ליה דפטור מכל המצות עי' דבר שמואל סי' י"ב, ומיושב כיון נראה מן גמרא דאם אגדה דאוריי' אשה חייבת בה שכל חיובי לילה הן עליה כמו מצה דאתקש לחמץ וכיון דישנו לסומא בלאו מוזהר הוא באכילת חמץ וחיי' במצה ובכל מצות הלילה אי לאו דמעטי' קרא בפירש מהגדה ועי' מנ"ח סי' כ"ו שכתב ג"כ אפי' על שבעה מצות ב"נ שמחויב הסומא אבל אין עונשין אותו, ובסי' כ' כתב לדעת כ"מ שאין עובר בל יראה בטמון חמץ א"כ סימא אינו עובר בלאו בל יראה גם אם סומא חייב בכל המצות מ"מ כאן כיון שאינו רואה אין עובר, עי' או"ח סי' ע"ה לענין גילוי ערוה עכ"ל, אולי לחלק כיון שחמץ נראה לאחרים: רדב"ז ח"ר סי' ל"ט, פסק אין הלכה כר"י אלא כסתמא דמתני' שסומא כאדם בריא לכל דבריו חוץ מלענין עדות והגדה וסנהדרין ומלקרא בתורה לפי שהוא כקורא בעל פה

ועלייה לרגל וחגיגה ומכל אלה נתמעט הסומא בהדיא ומינה אתה למד דלכל שאר הדברים הרי הוא כאדם שלם וחייב בכל המצית האמורות בתורה מדאיצטרך למעט הני הילכך סומא חייב במצות כה תברכו את בנ"י ע"ש:

הרבני הבקי מו"ה איצק ווייס נ"י הראה לי ירושלמי סוטה פ"ב ה"ה ונעלם מעיני אשה פרט לסומא שאין לו עינים, היא סומא מתניתא דר' יודן פיטרו מכל מצות האמורות בתורה, וק"ע פי' אפי' ממצות ל"ת לכך אינה שותה, ושירי קרבן הקשה לר"י למה לי ונעלם מעיני אשה למעט סומא דכיון דפטר מכל מצות א"כ אינה נאסרת עליו אף שזנתה ע"ש, ועי' חידושי רעק"א ביו"ד סי' א' שמאריך בענין זה ומביא ראיה שחייב בל"ת דאי נימא שפטור מל"ת מה לי קרא או ראה לפסול סומא מעדות והא הוה עדות שא"א יכול להזימו, [ועי' במל"מ פ"א מאישות ה"ח איסר סוטה לבעלה רק איסר עשה ודו"ק] וחקר אי סומא חייב באכילת מצה וקידש היום דילפי' מהיקשא כל שישנו בב"ת חמץ ישנו באכילת מצה, וזכור ושמור, וכיון דחייב בלאוין גם אצלו שייך ההיקש:

ויש לי צ"ע אי אמרי' שסימא פטור מכל מצות ל"ת ג"כ א"כ בודאי לא חל קידושין באשה סומית, ולרש"י ולנמ"י ביבמות דף מ"ט מבואר אם לא הי' תופס קידושין בסוטה הי' פוקעין קדושין ועי' בכלל קידושין שאין מל"ב, הארכתי בזה, א"כ באשה שנעשה סומית היה פוקעין קידושין, וזה דבר חדש ולא באתי רק לעורר:

בספר שרש יעקב על יבמות חקר אם שייך מצות יבום בסימא אי חיי' בל"ת מי נימא כיון דהא דאשת אח מתייבמת אינו מטעם עשה דוחה ל"ת דהא היא ל"ת שי"ב כרת רק דלא נאמר כלל איסר אשת אח לענין יבום וסומא ולר"י ג"כ לייבם דהואיל שמקיים לאחיו זרע ע"ש:

ירושלמי פ"ב מנות מאן תנא דסומא פטור מגלות ר"י דר"י פוטרו מכל מצות האמורות בתורה משמע גם מל"ת פטור:

רא"ש הלכות תפילין סי' י"ז מביא פסק לגאון שסומא פטו' מתפילין וציצית דכתב וראיתם פרט לסומא ופלא שמבואר בגמרא שכסית סימא מרבינן מאשר תכסה בה עי' בארצות החיים סי' י"ז באריכות:

עט סופר חלק א כלל טז

פרט א כל שאינו בזה אחר זה

קידושין דף נ' מתני' המקדש אשה ובתה או אשה ואחותה כאחת אינן מקודשת גמרא מה"מ אמר רמב"ח אמר קרא אשה אל אחותה לא תקח לצרור התורה אמרה בשעה

שנעשו צרות זו לזו לא יהא לו ליקוחין אפי' באחת מהם, א"ל רבא א"ה היינו דכתיב ונכרתו הנפשות וכו' אלא א"ר קרא בזה אחר זה, ומתני' כדרבה, דא"ר כל שאינו בזה אחר זה אפי' בב"א אינו וכו' ומדקדק המקנה למה רמב"ח לא מפרש טעמא דאשה ובתה דכתב ביה נמי לא תקח ע"ב, ועו' רמב"ם פי' המשניות שכתב טעמא דמתני' מלצרור כרמב"ח ופלא:

תוס' רי"ד, יש מקשים והרי איסורין דאמרי' אין איסר חל איסור ואיתנהו בבת אחת דבאיסור ב"א חייב שתים, ואין זה קושיא דבודאי במה שאדם אוסר בפיו כגון קדושי אחיות והמעשרות ולחמי תודה, י"ל זו הסברא דהאי אין איסר חל על איסור מפני שכבר הוא מוזהר ועומד כגון אשת את ואח"כ נעשית אחות אשה, אבל כשבאים כיחד כגון א"א ואשת אח חייב דהי מנייהו מפקית וא"ת כל שאינו בזה אחר זה איני בב"א א"כ לא יחיל אחד מהן ויהי' פטור אלו הם דברי בדות:

זבחים דף ל' ה"ז תמורת עולה תמורת שלמים ה"ז תמורת עולה דברי ר"מ, ור"י אומר אם לכך מתכוון מתחילה הואיל וא"א להוציא שני שמות כאחת דבריו קיימין, תוס' וא"ת והא כל שאינו בזא"ז, וי"ל כגון שאמר חציו לדחי עולה וחצי לדמי שלמים, ועוד כגון שאינו בזא"ז בב"א אינו מיירי בדבר שאי אתה יכול לקיים את שניהם שסותרין זה את זה כגון מקדש אשה ובתה דהי מינייהו מפקת, וכן קיים לכי ומופר לכי דנדרים, וכן ד"א דעירובין אבל הכא מקיימו תרוויהו, וכן בגיטין הכותב כל נכסיו לשני עבדיו קנו ומשחררין זה אחר זה, ולא אמרי' כל שאינו זא"ז אפי' בב"א אינו משום דהתם בזה אחר זה א"א לקיים את שניהם, דבזה אחר זה קמא קני נפשי' וקני חבריה ובתרא לא קני כלל אבל בבת אחת אפשר לקיים את שניהם דאמרי' קני ומשחררין זה את זה, והא דאמרי' קידושין דף ז' חצייך בחצי פרוטה וחצייך בח"פ דאינה מקודשת וקמבעיא ליה שני חצייך בפרוטה מהוא לא שייך למימר תיפשט מדרבה דאמר כל שאינו בזא"ז אפי' בב"א אינו, דכל שאינו בזה אחר זה מיירי בדבר שאין השני יכול לחול מחמת שחל הראשון תחילה, כגון שתי אחיות ושתי תרומות, הלכך בבת אחת אינו משום הי מינייהו מפקת אבל גבי קידושין בזא"ז אינו לא זה ולא זה, אבל בבת אחת תפסי תרווייהו, והא דמנחות דף י"א ריבה שמנה יע"ש:

עירובין דף מ"ט, מי שבא בדרך וחשכה לו ומכיר אילן או גדר ואמר שביתתי תחתיו לא אמר כלום, גמרא מאי לא אמר כלום, אמר רב לא אמר כלום כל עיקר אפי' לתחתיו של אילן לא מצי ליליך, ושמואל אמר לא אמר כלום לביתו אכל לתחתיו מצי אזיל אמר רבה מ"ט דרב משום דלא מסיים אתריה, א"ד א"ר מ"ט דרב משום דקסבר כל שאינו

בזא"ז אפילו בב"א אינו, תוס' ועוד אור"י לא דמי לתמורת עולה ושלמים, דהתם אפשר להתקיים כדאמר התם דתרעה עד שתסאב ותמכר ויביא בדמי חציה עולה ובדמי חציה שלמים, אבל הכא לא קני כל ח' אמות והי מינייהו מייתי דאי קני הני ד' לא קני הני ד', ובמקדש אשה ובתה אי תפסי קידושין לא תפסי בהא וכן קיים לכי ומופר לכי עכ"ל, ותשובת רמ"ץ או"ח סי' מ"ג כתב דברי תוס' ברורין דהרי מצינו דעשה דל"ת היכא דקאתי בהדדי והיכא דבעידנא דמעקר לאו לא מקיים עשה לא מהני אלמא דל"ש בכעין זה הך דכל שאינו בזאח"ז וכו':

מנחות ע"ח אביי אמר דכ"ע לקרבן גדול מכווין ובכלי שרת מקדשין שלא מדעת קא מפלגי וכו' מבואר דס"ל דכ"ע ס"ל כל שאינו בזא"ז אינו בב"א עי' מלא רועים:

גיטין דף מ"ב, תני חדא הכותב נכסיו לשני עבדיו קני ומשחררין זה את זה, ותניא אידך האומר כל נכסי נתנים לפלוני ופלוני עבדיו אף עצמו לא קני, מאי לאו הא רבי והא רבנן, לא אידי ואידי רבנן הא דאמר כולם הא דאמר חצי חצי, תוס' ונראה לרבינו שמואל דרבה לטעמא דאית ליה כל שאינו בזא"ז אפי' בב"א אינו, ובזה אחר זה לא קנה כיון דשייר, ולא דמי לשחרר חציו ומכר חציו, בהתם הוי בזא"ז אם מכר חציו תחלה, וקצת קשה לפירושו דא"כ כי אמר כולו נמי לא ליקני בב"א כיון דבזא"ז שני לא קנה, כמו ב' אחיות, אלא ודאי לא שייך כל שאינו בזא"ז אלא היכא שראשון מונע את השני מלחול כמו באחיות שמונעין קדושי ראשונה מלחול שנייה אבל הכא הא דלא קנה שני בזא"ז לאו משום דלא חזי לקנות אלא משום דכבר נסתלק הנותן ואין לו בהם כלום מידי דהוה אנותן כל נכסיו לשנים וכתב לכל אחד נכסי נתונים לך במתנה וזיכם להם בבת אחת דקנו כל הנכסים ואין לדמות ממון הראוי לחלוק ואיתי' לחצאין כדאמר התם אמעשר עכ"ל:

נדרים דף ס"ט, בעי רבה קיים ומפר לכי בבת אחת מהו, ת"ש דאמר רבה כל שאינו בזא"ז אפי' בב"א אינו, וכתב ר"ן כמו גבי ב' אחיות כיון דלא מצי למקדשינהו בזא"ז אפי' בב"א ליכא לחדא מינייהו ספק קידושין כלל, ה"נ ליכא לספוקי בהקמה ובהפרה כלל ומצי בחר הכי להפר ולקיומי כדבעי, ולא נתחוורו לי דברי רמב"ם בזה, וכ"כ הרא"ש דה"נ ליתא לא הקמה ולא הפרה, ועי' רש"י נראה כרמב"ם, עי' כס"נ:

רמב"ם סוף נדרים אמר לה קיים ומופר לך בבת אחת הרי זה קיים, וכתב כ"מ נראה שהוא מפרש דהכי פשטוה כיון דהפרה אינו יכול אחר הקיום אפי' בב"א אינו חלה, ואין לומר דנימא איפכא כיון דקיום אינו חל אחר ההפרה אפי' בב"א אינו חל, דכיון

דאיכא לאפרושי לקולא ולחומרא נקטינן לחומרא, ועי' ט"ז רל"ד, ותח"א הלכות נדרים סי' ל"ח:

פרט ב

מחנה חיים ח"ר סי' כ' כתב ניישב רמב"ם, כל שאינו בזא"ז אפי' בב"א אינו זה דוקא אם נשאר לאדם עוד חפץ אשר יוכל להיות כמו שמבקש להיות למשל שיש כאן גוף לקדש אבל היא אחות אשתו וכח קידושין של אחותה מגרע שלא יחולו בה קידושין מאיש הזה, וכן במעשר הגם אם יקח טבל ויפריש פעם שנית אחר שכבר תיקן כרי הנ"ל לא מהני, הגם שגוף המעשר ראוי להעשות מעשר אבל יען שכבר הפרש תבואה פעם ראשון למעשר שם ראשון מעכב שם שני, וכן במעשר בהמה הלא הטלה האחד עשר ראוי להיות מעשר בהמה אבל יען שקרא כבר לטלה על הראשונים למעשר לא יוכל להיות עוד טלה אשר יקבל שם מעשר על הטלאים הראשוני' אז הסברא כיון דמה דבזא"ז היי הטעם דשם אחד על ב' חפצים מעכבים זא"ז ה"ה בב"א אינו אבל אם ע"י קריאת שם הראשון לא נשאר עוד גוף לקרוא עוד פעם שנית זה השם למשל בנדרים דף ל' בעי ר"א נתן לאשה שתי פרוטות וכו' ועתה נחקור הלא הקמה והפרה אין בזה אח"ז ואנו רוצים לומר גם בב"א אינו נראה אם דומה למקדש שתי אחיות או לא, ונאמר בע"כ שם הקמה סותר לשם הפרה דהא לאחר שהקים לא יוכל להפיר הגם שיש כאן נדר שצריך הפרה ולהתיר לה אשר אסרה על נפשה ואעפ"כ לא יוכל עוד הבעל אחר הקמה וע"כ דשם הקמה מדחה שם הפרה וממילא הגם שאמר בב"א הקמה והפרה לא הוי הפרה יען שאחר הקמה ג"כ לא משכחת הפרה אבל אם אנו רוצים לומר שגם הקמה לא תהי' יען שאחר הפרה לא משכחת הקמה זה טעות כמו דחכם עוקר כן הבעל עכ"פ מיגז גייז משעה שהפר אין כאן בעולם עוד נדר ואיסור ימה יקים לה אם אין כאן נדר להקים אבל בב"א שיש כאן נדר להקים נתקיימה הקמתו ולכן פסק רמבם דגמרא מביא דין רבה וע"כ רק לפשוט דהוי הקמה ולא יכול עוד להפר ודו"ק ומצאתי ראיה מפורשת בתוס' גיטין דף מ"ב:

והקשתי לאחי מורי הגאון נ' מבכורות דף ט' חמורה שלא ביכרה וילדה שני זכרים ונתן טלה אחד לכהן, מאן תנא א"ר ירמיה דלא כריה"ג, דאי ריה"ג האמר אפשר לצמצם, אמר אביי אפי' תימא ריה"ג שאני התם דכתיב הזכרים לה', תוס' וא"ת דמוקי מתני' כריה"ג דאפשר לצמצם ואפ"ה אינו נותן כי אם טלה אחד לכהן משום דכתיב הזכרים, אמאי לא אמר כל שאינו בזא"ז בב"א אינו ולא קדש לא זה ולא זה וי"ל דלא מסתבר למימר הכי אלא בדבר התלוי במעשה, אבל קדושה הבא מאליה לא אמר הכי וכו' ולפי סברה

הנ"ל לא שייך שאין בזה אחר זה, כיון שאין כאן עוד פטר רחם, ועי' מ"ת ח"ב על או"ח סי' י"א מה שהשיב, משם ראיה לסברה הנ"ל:

ר"ן קידושין כתב, כל שאין בזא"ז וכו', ואע"ג האומר ה"ז תמורת עולה ושלמים הרי היא תמורת עולה ושלמים דאע"ג דבזה אח"ז אין דבור האחרון כלום, החם שאני משום דאפשר לשניהם לחול בב"א דתמכר ויביא בדמי חציה עולא וחצי שלמים אבל הכא כיון שא"א שיחולו קדושי שתיהן כאחת דחייבי כריתות נינהו לא תפסי נמי בחדא מנייהו דהי מנייהו תפסה ע"ש, ומ"ח בח"ר כתב ופלא בעיני מאוד בשלומא במקדש ב' אחיות דשניהם ראוי' לקבלת קדושין דהא פנויות הנה ואף עפ"כ לא יוכל איש לקדש אותם זה אחר זה נמצא שיש כאן גוף שראוי לקדש בכ"ז לא תופס לו בה קידושין אז בסברא שגם בב"א אינו, אבל כאן אם הקדיש מתחילה לשם עולה אז אין לו עוד בהמה, ובעבור זה אין חל עליה אח"כ קדושת שלמים יען שאין לו ממון להקדיש, אבל אם אמר בפעם אחת תמורת עולה ושלמים דיש כאן ממון בשעת הקדש תלו שניהם ע"ש שמאריך עם תוס' ב"ק דף ע"ו מעיקרא תירא דראובן: ר"ן גיטין דף מ"ב כתב רבינו שמואל ז"ל פירש דרבה לטעמיה דאמר דכל שאינו בזה אח"ז אפי' בב"א אינו, והכא אינו בזה אח"ז שאם נתן המחצית לזה ואחר זמן נתן המחצית האחר לזה ודאי לא קנו דהא איכא שיור בכל חד וחד הילכך אפי' בב"א לא קנו, ולא דמי לשחרר חציו ומכר חציו דהתם הוי בזה אחר זה אם מכר חציו תחילה עכ"ל, וגד"ת שער מ"ג חלק ב', כתב וקשה דהרי הכותב כל נכסיו לזה וכל נכסיו לזה דבזה אח"ז לא מהני ואפ"ה בנתנם בב"א קנ"ו, ושמא איכא למימר דהאי דאמרי' כל שאינו בזא"ז לא קנה אפי' בב"א היינו דיקא היכא דבזה אח"ז אינו כלל שאינו מועיל כלום לא לראשון ולא לשני ככותב חצי לזה וחצי לזה דשום אחד מהם לא קנה משום דבכל חד איכא שיור אבל כל דאיכא מידי דבזה אחר זה איני בטל לגמרי ויש בו קצת תועלת דהיינו בכותב כל נכסיו לכל אחד מהם דודאי האחד קנה, וכי אמרי' דלא מהני הוא לשני משים דכבר הם של ראשין שנתנו לו תחלה ואין מקום לזה שנתנו לו אחריו בכה"ג אם נתנם בב"א מהני לשיקנו שניהם, אלא דממה שהרגיש משחרר עבדו חציו ומכר חציו לא משמע הכי עכ"ל, וטוב גיטין כתב צע"ג דהא המקדש ב' אחיות ג"כ הוי בזא"ז תפסי קידושי הראשונה ואפ"ה אמרי' כל שאינו בזא"ז אפי' בב"א אינו עכ"ל: מחבר סי' תע"ה ויאכלם ביחד כזית מכל אחד, וט"ז מביא מהר"ל מפראג הקשה מקידושין כל שאין בזה אחר זה אפי' בב"א אינו, ולא הבנתי מאי קושיא, דכאן שניהם הם כאלו גוף אחד ממש משא"כ בקידושין ע"ב: נדרים דף חי, מתיב רב המנונא נזיר להזיר מכאן שנזירות חל על נזירות, ה"ד אלימא וכו' אלא לאו דאמר הרני נזיר היום

הרני נזיר היום וקתני נזירות חל על נזירות, לא הב"ע כגון שקיבל עלי שתי נזירות בב"א, והקשה הר"ן ולהא קרא למה לי פשיטא דה"ל כאומר הריני נזיר ששים יום ע"ב, קצת צ"ע שהי' הי"מ כל שאינו בזא"ז בב"א נמי ליכא וק"ל: שבילי דוד סי' ט"ז מביא, הפלאה הקשה אם האיסר בגיריתן דווקא דרך חיתון הרי הוה קדושין שאמ"ל, ולא דמי לשארי ח"ל דבלא קידושין אסור כמש"כ תוס', ולענ"ד הרי לרמב"ם בכל ח"ל אין לוקה רק בבעל וקידש, אע"כ הכוונה לרמב"ם דווקא היכא דאפשר למיעבד מסירין לביאה, משא"כ היכא דא"א להיות מסירין לביאה מהני, ועי' סי' מ"ד עוד מזה:

פרט ג קדושין שאין מ"ל

קידושין דף נ"א, איתמר קידושין שמ"ל אביי אמר הוי קידושין רבא אמר לא היו קידושין אמר רבא בר אהינא אסברה לי כי יקח איש אשה ובעלה קידושין המסירין לביאה הוו קידושין, קידושין שמ"ל לא הוי קידושין, פרש"י קידש אתת משתי אחיות ולא פירש איזה מהם דאין יכול לישא אחת מהן דשמא זו היא אחות אשתו, כי יקח איש דהיינו קידושי כסף דגמרינן להו קיחה קיחה, וכתיב ובעלה דבעינן ראויה לביאה, ועי' דף ט, ומקנה כתב משמע דלא שייך קידושין שח"ל אלא בקידושי כסף ושטר שלפני הביאה אבל המקדש בביאה עצמה אף שהיא ביאה אסירה אינו בכלל זה ע"ב: ריטב"א כתב צע"ג דהא אי אמרי' ברירה קדושין שהן מסירין לביאה מתחילתן היא, אבל תוס' רי"ד כתב בחמש נשים אין לסמוך על ברירה ולומר זו אני רוצה והוברר הדבר שזו קדש שכיון שבשעת הקידושין הי' ספק מה ברירה יש לומר שלא ידע איזו קידש בודאי אם היה אימר איזה שארצה היום אי מחר בזה הי' יכול לסמוך על ברירה כיון שתלה ברצונו אבל זה שקידש מתחלה בספק שלא בירר איזה קידש אין לומר שם ברירה ועי' בפני שמאריך, ואב"מ סי' מ"א מתקשה מיומא נ"ה לקחי קיניהן אמרי' ברירה ולא תלה ברצונו ע"ב:

תנן המקדש אשה ובתה וכו' מעשה בחמש נשים אמרי חכמים אין אחיות מקודשת הא נכריות מקודשת, ה"ד אילימא דאמר כולכם קני את וחמור היא ואת וחמיר לא קני, אלא לאו דאמר להו אחת מכם וקתני אין אחיות מקודשת וכו' אביי מתרץ לטעמיה, המקדש אשה ובתה וכו' ואם אמר הראוי לביאה תתקדש לי אינה מקודשת וכו', והילכתא כוותיה דאביי ביע"ל קגם: תוס' קידושין שאמ"ל, וקשה דהא חייבי לאוין אינם ראוים לביאה יתפסו בהי קידושין, לכך נראה לפרש קידושין שאמ"ל כלומר שאסור הביאה ע"י קידושין והיינו היכא דקידש אחת משתי אחיות בסתם שמקודם הקידושין היתה כל אחת מותרת ועכשיו ע"י קידושין נאסרי שתיהן אבל חייבי לאוין איסור הביאה לא באה ע"י הקידושין שהרי מקודם לכן נאסרו בביאה כמו אחר הקידושין, והקשה המקנה

רבא לקמן דף ע"ח באלמנה לכה"ג ורמב"ם סובר פרק ט"ו מא"ב בכל חייבי לאוין אינה לוקה אא"כ קידש בתחילה א"כ הו"ל קידושין שאמ"ל שהרי לא הוזהרו על ביאה אלא ע"י קידושין, וצ"ל דס"ל לתוספות אע"ג דלאו ליכא אלא ע"י קידושין מ"מ איסור דאורייי' איכא בלא קידושין ע"ב, ועי' מנ"ח תכ"ז האיך אמר רבא בגירותן אית להו חתנות וחייב על כל ביאה ע"י קידושין הא הי"ל קידושין שאין מסורין לביאה ודורש לציין דרוש י"ג, תי' דרמב"ם לשיטתו שפוסק בהלכות אישות שכל הבועל פנוי' בלי קידושין לוקה משום קדשה ומה שכתב שכל ח"ל בלי קידושין אינו במלקות היינו משום הלאו הזה אבל לוקין משים קדשה וא"כ לא נאסרה הביאה ע"י קידושין שהרי גם בלי קידושין הי' אסירה משים קדשה, משא"כ פלוגתי' דאביי ורבא בקידש אחת משתי אחיות שקודם קידושין כל אחת היתה מותרת לו ע"י שיוכל לקדשה ולבעלה ועכשיו נאסרו שתיהן ע"ש באריכות, א"כ משמע מהנ"ל גם שנסתוסף איסור ע"י קידושין מה שלא הי' קידם קידושין בכ"ז לאביי מהני, אבל אב"מ בסי' מ"א כתב איכא למידק בגיטין מ"ג איבעיא ח"ע וחצי בן חורין שקידש בת חורין מהו יכו' תיפוק ליה דהוי קידושין שאמ"ל דאתי צד עבדות ומשתמש באשת איש ועי' יבמות דף מ"ה, ואפשר כיון בח"ע אפי' בלא קידושין אסיר בבת חורין לא היי קידושין שאמ"ל כמש"כ תוס' בחייבי לאוין קידושין תופסין, אמנם נראה דוקא בחייבי לאוין גרידא היא דתפסי קידושין כיון דלא נסתוסף איסור מחמת קידושין אבל מקדש אחת משתי אחיות והמה חייבי לאוין לאביי לא הוי קידושין אע"ג דנאסרו קידם קידושין כיין דנתוסף איסור אחות אשה מחמת קידושין הו"ל קידושין שאמ"ל מיהו שם ביבמות לא קאי הכי ע"ש עכ"ל, אבל ראיתי בספר איגרא רמה נגד סברה הנ"ל, כי כתב לישב קושי' תוס' גיטין דף מ"א ד"ה לישא שפחה, וא"ת וליתי עשה פ"ו וידחה העשה דלא יהי' קדיש לכאורה לא קשה, דהא כתבו לקמן אע"ג דבני מן הפנוי בנו מ"מ היכא דליתא בתורת קדושין בשום מקום בנו לא חייס אחריו, והנה כאן ע"כ קושתם דישא ב"ח בלא קידושין דע"י קידושין א"א כמו שכתבו לקמן דיבא צד עבדות וישתמש באשת איש ע"כ כוונתם דישא בלא קידושין וא"כ לא משכחת כלל שיוכל לקדש ח"ע וחב"ת לפ"ז דהא הוי קידושין שאמ"ל, בל"ז ליתא לזה כיון שאין הקידושין גורמין האיסר דבלא הקידושין נמי אסור לבא עליה משום צד עבדות שבו, אמנם דלאחר דנאמר דיבא העשה וידחה הל"ת דלא יהא קדש א"כ בלא קידושין לית כאן איסור עבדות נמצא שהקידושין גרמי האיסור והוי קידושין שאין מסורין לביאה ולא קשה מידי ודו"ק כי עמוק הוא, ועי' שבילי דוד בסי' מ"ד כתב רשב"א דף ז' מביא ראב"ד באמר התקדשי לחצי הוי קידושין תיפוק ליה דהוי קידושין שאמ"ל, [אב"מ בסי' ל"א] ותי' דעכ"פ לחציו

שקידש מותר בביאה רק חציו השני מעכב אבל עכ"פ אם יקדש אח"כ גם לשני לא יהא מעכב עליו ע"ש:

רשב"א הקשה לאביי המקדש אשה ובתה כאחת אמאי אין מקודשת דהא לדידיה דרבה לית ליה, וי"ל דבתר דשמעה מרבה סבריה, ואפשר לאביי מודה בשאין מסירין לביאה באשה ובתה כאחת שהאחת אוסרת ביאה השניה אלו חלין הקידושין שאינן קדושין וצל"ע עכ"ל ומוסבר באב"מ סי' מ"א, דאחת משתי אחיות אין האחת אוסרת השניה אלא מחמת ספיקא היא דאסירה אבל גבי אשה ובתה או שתי אחיות כאחת דאוסרת אחת את שניה בודאי ה"ל קידושין שאין מס"ל אפי' לאביי ובעינן כי יקח אישה ובעלה, ומקנה תירץ דאף בלא סברא דרבה מ"מ א"א שיתפסו שתיהן אלא אחת כמו במעשר ובחלות תודה, א"כ י"ל דס"ל לאביי דטעמא דמתני' משום שהוא רוצה שיתקדשו שתיהן וזה א"א הוי קני את וחמור דלא קנה משא"כ במקדש אחת מהן קני שפיר ע"ב:

מנחת חינך בסי' ר"ג כתב לישב קושי' רשב"א, הנה מבואר ביבמות דף מ"ט דאמר אביי הכל מודי' בבא על הסוטה שאין הולד ממזר דהא תפסי בה קידושין אם נעשה דבר זה תחת בעלה אין צריך גט רק יפקעו הקידושין, ובנ"י שם מבואר כרש"י דכל היכי דצא תפסו בה קידושין אם נעשה דבר זה תחת בעלה אין צריך גט רק נפקעו הקידושין ממילא, ובאב"מ סי' חי' תי' בזה קושי' תוס' שהיקשו לרע"ק אין קידושין תופסין בח"ל א"כ הוי מכלל עריות ואין זקוקה ליבום תיתי עשה ודותה ל"ת שאין בו כרת, ותי' עפ"י רש"י הנ"ל כיון אפי' אם ידחה הל"ת מ"מ המצוה אינו אלא בביאה ראשונה וא"כ אח"כ הוי ח"ל, ולר"ע אין קידושין תופסין בח"ל ממילא נפקעו הקידושין בלא גט, וא"כ לכתחלה הוי כמקדש אותה על זמן וקנין לזמן הוי קנין פירות, וק"פ באשה לא אשכחן א"כ אינה מקודשת כלל דלא הוי רק ק"פ א"כ אין מצוה כלל ע"ש, א"כ במקדש אשה ובתה אם נימא דהוי קידושין א"כ כ"א נעשית עליי ח"כ מחמת אשה ובתה או שני אחיות וא"כ לא יוכלו להתקדש רק רגע אחת כיין דתיכף דנתפסו הקדושין נעשית ח"כ ואין קידושין תופסין ממילא נפקעו לרש"י ע"כ אינה מקודשת כלל ע"ב כי מתוק: ת"ש דתני טוביה לזה ה' בנים וכו' עי' במקנה דף ס"ד, ודורש לציין דריש י"ג שהאריכו למה כולן איסורין ולא אזלינן בתר רוב רק מדרבנן איסורי דבע"ח לא בטלי והא דאין אני מתירין ע"י נכבשינהו דניידי ונימא כל דפריש מרובא פריש היינו משום הדרא לניחותא, אלא לפי מל"מ פ"א ממשכב יתושב דכל שבא מעורב בעולם לא שייך ביטול ע"ש באריכות, ועי' כלל ל"ח פרט ט' במקנה:

שבילי דוד בסי' מ"ד כתב יש לעיין באומר אחת משתי אחיות מקודשת לי אסורות לעלמא למ"ד קידושין שמ"ל היי קידושין, נימא כ"א אוקי אחזקה ותשרי לעלמא לתוס' שכתב בחולין דף ט' בשני נזירות ואימר אחד להם ראיתי שנטמא אחד טהור כל אחד מטעם דמוקי אחזקה אף דאיכא רעיתא יפ"י הרגיש קצת בזה:

על קושי' תוס' למה בחייבי לאוין תיפסי קידושין, כתב בתשובת מר"ם מינץ סי' כ"ה ליישב עפ"י ר"ן פ"ק דכתובת הקשה על רמב"ם דפסק דחופת נדה לא מהני ופסק כרב דיש חופה לפסולות, ותי' הלח"מ ומרי"ט דשאני גבי אלמנה לכ"ג דהוי חופה הראיי' לביאה לפי דעתו שרוצה לבא עליה באיסור, אבל בחיפת נדה שאין דעתו לבא עליה באיסור הוי חופה שאר"ל, א"כ ל"ק קושי' תוס' דבקדש אחת משתי אחיות דאין דעתי לבא עליה באיסור שפיר ס"ל לרבא דהוי קידושין שאמ"ל משא"כ בקידש ח"ל דדעתו לבא עליה באיסר היי קדושין המסירין לביאה ע"ש:

לעיל הבאתי מש"כ מנ"ח לישב קושי' רשב"א עפ"י רש"י יבמות דף מ"ט אם לא הי' תופס קידושין בסוטה הי' פוקעין קידושין ע"ב בזה מובן בגיטין דף פ"ג מודה ר"א אם אמר הרי מותרת חוץ מפלוני וניסת לאחד מן השוק ונתארמלה שמותרת לזה שנאסרה עליו ונדחק התוס' הטעם שנתרוקן לו כל האישית ע"ב לפי הנ"ל מובן בטוב כיון שנשאת ונעשה א"א ממילא פקעי קידושי ראשון ומותרת בנתארמלה לכל העולם, אבל צע"ג שם בדף פ"ב אשת שני מתים משכחת אם ראובן קידשה חוץ משמעון, ושמעון קידשה סתם ע"ש, כיון שקידשה שמעון ונאסרה על ראובן ופקעי קידושי ראובן והיכי משכחת אשת שני מתים, ע"כ נראה דבר חדש רק אם לא תל קידושין בסוטה א"כ גוף הזה אין ראוי לקדש לבעלה עוד לעולם אז פקע מגוף הזה גם קידושין ראשונה, אבל בא"א עדיין הגוף הזה ראוי לחול קידושין אם נתארמלה ונתגרשה, א"כ גם מראובן לא פקע קידושין שלו כי אם מת שמעון אחיו יקח אותה כי מצוה ליבם אותה, וכן לקמן אם אמר חוץ לא שייך פקעי אם ניסת לאחד מן השוק כי עדיין ראוי אם מת בעלה שראשון יוכל לקדשה גם שיש לאו לא יוכל לשוב לקחתה, כי על חייבי לאוין חל קידושין ודו"ק היטי' רק לר"ע שסוב' אין קידושין חל על חייב לאוין שפיר כתב אב"מ שהבאתי לעיל, והנה במשנה תני המקדש אשה ובתה או אחותה עדיין קושי' רשב"א עומדת על שתי אחיות כי אם מתה אחת מותר השני' ורק על אשה ובתה שפיר כתב המנ"ח ודוק היטיב, גם מיושב קושי' תוס' ביבמות שהקשה מנדה, ועי' מהרש"א ורש"י קידושין ס"ח:

פרט ד שיטת רי"ף ורמב"ם

רי"ף כתב איתמר קידושין שאין מ"ל כגון שאומר לאב אחת מבנותיך מקודשת לי בפרוטה זו, אביי אמר לא הוו קידושין, והלכתא כוותי' דאביי ביעל קגם, וכתב הר"ן רב אלפס ז"ל כתב משנתינו בצורתה ולא העמידה באומר דראוי לביאה מכם תתקדש לי, וטעמו זל משום דלא אצטרכינן לאוקמי בהכי אלא משום פירכא דאת וחמור ותקשה למ"ד לא קנה ואע"ג דקי"ל קנה דאשכחן דכוותי' בתלמו' פרכא אליבא דלאו כהלכתא, ומיהו לדידי' דקי"ל דאת וחמור קנה מחצה מתוקמי לו מתני' אליבא דאביי דקי"ל כוותיה, כפשטה בדאמר כולכם ולא קשי' לך מידי, אבל בה"ג ורמב"ם העמידו מתני' דוקא באומר הראוי מכם לביאה מקודשת לי הא לאו הכי אין אחת מקודשת ויש לתמוה למה, ונראה שהן סוברין דהכא אליבא דהלכתא מקשה דאפי' לדידן, דקי"ל קנה מחצה הכא לא מיקדשא חדא מינייהו משום בשלמא במקנה איכא למימר שדעתו הוא שיקנה מי שיוכל לקנות שאין טעם לומר שמפני שזה אין לו יד לקנות שלא יקנה מי שיש לו יד, אבל מקדש זה קנה הוא אותן נשים בכלכלה של תאנה ולא ניתנה להם אלא כדי שיזכה בכולן שכן דרך הלוקח ליקח רע ויפה כאחת ע"ב, ורא"ש כתב ויש מחלקין דהתם דמפיק להו בתרי ואמר את וחמור קאמר רב נחמן דקנה מחצה אבל הכא דבחדא לישנא מפיק להו דאמר כולכם מודה רב נחמן דלא קנה:

רמב"ם פ"ט מאישות, קדש נשים רבות כאחת ואמר הרי כולכם מקודשת לי והי' בהן שתו אחיות אין אחת מקודשת ואם אמר הראוי מכם לי לביאה מקודשת חוץ מאחיות וכתב ה"ה רבינו פסק פכ"ב ממכירה דאת וחמור קני מחצה וכו' ואפשר שאין קידושין ודיני ממונות שוין בזה, ועוד שהוא במלה אתת מקדשן ואומר כולכם מקודשת ולא נחלק דבורו וכיון שאין אחיות מקודשת אף האחרות אינן מקודשת, והקש הלח"מ א"כ האיך הקש' למ"ד את וחמור לא קנה הא אפי' למ"ד קנה מחלק בין קידושין וכו' וקצה"ח בסי' ר"י מביא בשם חכם מו"ה יצחק פרענקל ז"ל לישב רמב"ם עפ"י הגמ' דהיכא דקנין הוא לאחד בשני דברים אמרי' מגו דלא קנה זה לא קנה זה אבל אם הוא לשני בני אדם אע"ג דאחד לא קנה השני מיהת דבר קנין הוא קנה מחצית והאי דכולכן מקודשת לי דומיא למי שהקנה לאחד ע"ש, ובמקנה כלל י"ב פרט ו' באריכות:

מל"מ פ"ז כתב נסתפקתי באומר לשליח צא וקדש לי אשה ובא השליח ואמר אחת מבנותיך מקודשת לפלוני מהו, אין לך קפידא גדולה מזו שלא עלה בדעתו שקידש לו אשה שאסורה לבא עליה ואדעתי' דהכי לא עשאו שליח, והביא תוס' קידושין דף ז' איבעי לך שני בנותיך לשני בני בפרוטה מהו בתר נותן ומקבל אזלינן וכו' כתבה תוס'

שבירר לאיזה מהם כגון רחל לראובן ולאה לשמעון, דאל"כ הוי קידושין שלא נאסרו לביאה וקשיא לי לעולם שלא בירר, והא קי"ל דקידושין שאין מ"ל הוי קידושין, אך ניחא דמיירי שבנים עשאו שליח לאביהם, ובטל השליחות ע"ש וב"ש סי' ל"א, ורבינו ירוחם כתיב כ"ב חלק ה':

המקנה מישב שיטת רי"ף דלא הביא סוג' דלקמן, לכאורה קשה מה מקשה הגמרא ורבא ל"ל לשנוי כרבה וכו' דמה ענין זה לקידושין שאין מס"ל בקידוש אחד משתי אחיות כיון דליכא כאן אלא חדא קידושין שפיר הו"ל אותן קידושין שמ"ל דע"י אותן קידושין עצמן נאסרה הביאה, משום ספק אתות אשה, משא"כ בקידש שתיהן שהקידוש ידוע לכל אחד בודאי אלא שכל אחד נאסרת מחמת קידושי חברתה א"כ קידושין דידה מסורין לביאה והעיכוב הוא מחמת קידושי האחרות מנ"ל להקשות, ונראה דאתי שפיר דאף בלא סברה דרבה מ"מ א"א שיתפסו שתיהן אלא אחד כמו במעשר, ובחלות תודה, וא"כ אין כאן אלא קידושי אחד שנתפסו וכיון דלא נתברר איזה שנתפס הו"ל אותן קידושין עצמן כמו קידש אחד משתי אחיות דהוה ממש כמו קידש אחד מהם ושפיר מקשה, ומיושב קושי' רשב"א לאביי מ"ט דמתני' י"ל דס"ל לאביי דטעמא דמתניתן משום שהוא רוצה שיתקדש שניהם, וזה א"א הוי קני את וחמור דלא קנה משא"כ במקדש אחת מהן קני שפיר וא"ל רבא לטעמך דלאביי פליג על רבה ע"כ צ"ל במתני' קני את וחמור לא קני וא"א לפרש כולכם כמשמעו, משא"כ למאי דקי"ל כרבה אינו מוכרת לחלק בקני את וחמור מפרש מתני' כפשוטו:

עט סופר חלק א כלל יז

פרט א טריפה חיה

חולין דף מ"ב, ארל"ק רמז לטרפה שאינה חיה מה"ת דקתני במתני' כל שאין כמיה חיה טרפה מנ"ל, דכתיב וזאת החיה אשר תאכלו חיה אכול שאינה חיה לא תיכול מכלל דטריפה לא חיה, ולמ"ד טרפה חיה מנ"ל, נפקא ליה מזאת החיה אשר תאכלו זאת החיה אכול חיה אחרת לא תאכל מכלל דטריפה חיה, ועי' חולין דף ק"מ ובכורות דף ג', ותמורה דף י"א שם מביא תוס' צ"ע הא דאמר רבא הכא טרפה חיה וביבמות דף ל"ז אמר רבא ספק טריפה משהינן להו י"ב חודש ואחרונים כתבו שלא נמצא מאמר זה בש"ס, וצ"ע, ועי' רמב"ם פט"ו ממעשה קרבנות ובלח"מ:

הר"ן כתב רמז לטריפה שאינה חיה מנ"ל, פי' דאי טריפה חיה או אינה חיה נפ"מ לספק טריפה למ"ד חיה אסורה לעולם, ולמ"ד אינה חיה כל ששהתה י"ב חודש מותרת שבידוע

שלא הי' טריפה קודם לכן ומש"ה בעי למ"ד שאינה חיה שהוא מתיר אותה לאחר י"ב חודש מנ"ל דילמא י"ח טריפת אגמריה רחמנא למשה שיהו אסורות אע"פ שהן חיות וכו' וא"ת והיאך נחלקו חכמי ישראל בדבר שאפשר לעמוד עליו ישהו את הטרפות י"ב חודש לראות אם הם חיות אם לאו, י"ל שכבר שיהו מהן הרבה ולא היו מתקיימות, ואפ"ה מי שהי' אומר טרפה חיה מדרך קבלתו או מדרך חכמתו לא הי' חוזר בו שהי' יכול לומר במקרה מתה ולא שהחולי גרם לה או שהי' חולה ואומר אלו הי' טבעה חזק היתה מתקיימת:

יש"ש א"ט סי' פ' מביא תשובת רשב"א שנמצא בהמה ותירת אבר ועברו עליה י"ב חודש והאריך בו וכתב מי שלבו נקפה יאמר שמא לא דברו חכמים אלא על הרוב ורוב בע"ח שנטרפו אינן חיין אבל אפשר שמקצתן חיין בהיות חזק גופן וטבען א"כ כבר בטלת כלל משנתינו שאמרו שאין כמוה חיה וכו' שמא נתחלפה בהמה זו באחרת וכו' ועוד אני אומר שלא אמרו יתירות זו אינו חיית אלא כך אמרו שכך קבל משה מסיני שהותירות כנטול וכל שאילו ינטל אינו חיה וב"ח אפי' מעתה שלא נטול טריפה כאלו נטול ואע"פ שהוא מרבה כחול ימים ע"ש, ויש"ש כתב מה שדחה עיקר בעיני שלפעמים אחד מאלף יבא הענין שטריפה חיה וחכמים לא נתנו כלל אלא אכל שכמוה חיה אינה טריפה אבל לא נתנו כלל שכמוה חיה שבודאי כשרה ומש"ה לא מכשירים בשיהוי אלא בספ' טריפ' ע"ש, ועי' ש"ך סי' נ"ז סקת"ית, וכתב פלתי סי' מ' ה"ה טריפה אינו יולדת רוב אבל מיעוט יולדת:

הדג"מ בסי' כ"ט כתב אמר עולא ח' טריפות נאמרה למשה מסיני לכאורה למה הוצרך להלכה למ"מ והלא כתיב זאת החיה שאינה חי לא תאכל וא"כ דבר זה מה שאינה יכולה לחיות הי' יכול מ"ר לידע בחכמת הטבע, אלא דאנן פסקי' לס"ט י"ב חודש אבל ודאי טריפה לא מהני, ואומר אי משום קרא זאת החיה ה"א באמת שאם חי י"ב חודש ואפי' תאמר שהוא דרך נס מ"מ הרי היא חיה והיא שכשירה והוצרך הל"מ ששמונה טריפות הללו טריפה אפי' יחי' ימים ושנים רבות ע"ש:

או"ה סי' מ"ט, כתב הסמג אבל אם הטרפות נולד עמה כולם אסורים למפרע מיום ראשון שנתחלבה זאת הבהמה עכ"ל, ואין להתיר אותם שנעשו קודם י"ב חודש מטעם דטריפה אינה חיה י"ב חדש דזהו דוקא בטריפות אחר שאירע לה מחדש כגון דרוסה וכה"ג אבל מה שנולד עמה אנו רואין שאין מזיק לה בחיותה והרי היא כבעל ה' רגלים שהיא חיה כמה שנים ואין טריפות משום שנוטה למות, ועי' פרי מגדים נ"ז סקמ"ח, ופלתי סי' מ' בחסר לב, וכתב ראש יוסף דף נ"ו בשם רשב"א לא אמרי' אינה חיה רק בנולד טריפות

אח"כ אבל בנולדה כך אפשר לחיות ומיושב קושי' תוס' חולין י"א שפיר מייתי ראיה מפרה דילמא נולדה כך ע"ש:
חולין דף ע"ה, בעי ר"ח נולדו בדגים סימני טריפה מהו, תיבעי למ"ד טרפה חיה, ותיבעי למ"ד טרפה אינה חיה, תיבעי למ"ד טריפה חיה בהמה הוא דנפישא חיותא אבל דגים דלא נפישא חיותייהו לא, או דילמא אפי' למ"ד טרפה אינה חיה ה"מ בהמה דיש במינה שחיטה אבל דגים דאין במינן שחיטה לא תיקו, ורמב"ם פ"ב ה"ו מטמ"א כתב ודגים מאימתי מקבלין טומאה משימותו, נולד בהן טריפה ונתטמאו כשהן מתנדנדין הרי יש בדבר ספק אם הן חשובין כמתים הואיל ונטרפו או אינן מקבלין טומאה עד שידמו כאבן ולא יתנדנדו:
סנהדרין דף ע"ח, אמר רבא ההורג את הטריפה פטור כתבו תוס' אפי' למ"ד טריפה חיה דסופו שימות בחבלה זו ותדע דהא רבא אית ליה טריפה חיה, ועי' תוס' נדה דף כ"ג ע"ב, ועי' חר"ן חולין י"א שכתב אפי' למ"ד חיה עדים זוממין שהעידו בטריפה לא קטלינן להו דאע"ג דטריפה חיה סופה למות מחמת אותו חולי ואגברא קטילא הוו מסהדי, ועי' פלתי נ"ז סק"י מישב בזה קושי' פר"ת על יש"ש דלמא איוב ממיעוט הי' ע"ש:
רמב"ם פי"א משחיטה כל בבהמה או עיף שנולד בהן ספק טרפות אם הי' זכר ושהה י"ב חדש ה"ז בחזקת שלמה כשאר כל הבהמות ואם היתה נקבה עד שתלד, ועי' פ"ד ממ"א הלכה ט', ועי' ש"ך ופר"ח סי' נ"ז בשנה מעוברת צריך י"ג חודש, ודג"מ סי' פ"ד:
סנהדרין דף פ"ח אמר רבא הכל מודים בהורג טריפה שפטור תוס' אפי' למ"ד טריפה חיה דסופו שימות בחבלה זו ע"ש רמב"ם הלכות רוצח פ"ב ההורג את הטריפה פטור מדיני אדם וכל אדם בחזקת שלם והורגו נהרג עד שיודע בודאי שזה טריפה ויאמרו רופאים שמכה זו אין לה תעלה באדם ובה ימות עי' מנ"ח ל"ד שצריך לשלם הדמים ששוה ליורשים עי' במקנה ח"ר בהקדמה פלפול גדול ממורי מר"ם שיק ז"ל על קושי' אחי מירי הגאון רבי יעקב שלם ז"ל מכות ט"ו לענין אונס לא שייך בטלו או לא בטלו והקשה דמשכחת באשה טרפה ובטל מצות ולו תהי' לאשה"ש:
נדה דף כ"ג בעאי מיניה ר' ירמה מר"ז לר"מ דאמר בהמה במעי אשה ולד מעליא היא קבל בה אביה קידושין מהו למנפ"מ לאיתסורי באחות תוס' לענין גופה לא בעי אם הבא עליה חייב משום א"א או חייב ההורג דפשיטא ליה דאינה חיה ג' שנים שתהא בת ביאה ולא שנה שלא תהא טריפה, ע"ש וב"ש סי' ל"ו ואחרונים הביאו מכאן ראיה שקידושין תופסין בטריפה ועי' רמב"ם פ"א מא"ב הלכה י"ב הבא על הטריפה או ששכב עם בהמה טריפה חייב חי הוא אע"פ שסופו למות מחולי זה, עי' שו"מ ח"ר סי' ר"א בסוף הספר:

תמורה י"א ר"ח סבר כמ"ד טריפה אינה חיה ועי' רמב"ם פט"ו מעשה קרבנות ה"ב האומר לבה של זו עולה הואיל והדבר שהנשמה תלוי בה כולה עולה ולח"מ הקשה אי סבר טריפה אינה חיה הו"ל למפסק בדבר שעושה טריפה ע"ש: חולין דף נ"ג בשרקפא דספק טריפות שדרינהו לשמואל חנקינהו ופריך ולשהינהו יב"ח ע"ש ומאי קושי' הא שמואל סובר בנדה כ"ד המלת ברי' שיש לה שני גבין אמו טמאה לידה אף מהוא טריפה בע"כ סובר טריפה חי' עי' פלתי סי' ל' ומלוא רועים:

סנהדרין ע"ח אמר רבא שור טריפה שהרג חייב ושור של אדם טריפה שהרג פטור, ורב אשי אמר אפי' שור טריפה נמי שהרג פטור, וכתב רמב"ם נזקי ממון פ"י ה"ב שור שהוא טריפה שהרג את הנפש או שהי' השור של אדם טרפה אינו נסקל שנאמר וגם בעליו יומת כמיתת בעליו כן מיתת השור וכיון שבעליו כמת הם חשובים ואינן צריכין מיתה ה"ז פטור, וכתב ראב"ד ואם לפני ב"ד הרג נהרג משום ובערת הרע עכ"ל, ומ"מ כתב ויש לחלק דהאי קרא ובערת לא כתיב אלא כאדם, וח"ס או"ח סי' ק"ה, וק"פ מביא קושיא מתלמיד אחד שמבואר בחולין קל"ט וק"מ גם בעוף שייך ובערת:

מנ"ח סי ת"ר כתב הרודף אחר טריפה אפשר אף הנרדף בעצמו אסור להרגו כיון דאין זה ש"ד ופ"נ ולא נתנה ש"ד לדחות אצלו אבל אם הרגו אינו חייב ע"ב ועי' בהקדמה לספר מקנה שכתבתי באריכות שגם אחר מותר להרוג הרודף מצד שליחות של נרדף ע"ב ובסי' רצ"ו כתב לענין אם ישראל מחויב למסור נפשו בעד חברו טריפה, ומותר לחלל שבת בעבור טריפה:

ויש לי צ"ע אם רודף אחר ערוה שהיא טריפה אם מותר להרגו כיון שטעם שמותר להרגו מצד פגמה אם שייך כן בטריפה, ועי' טא"ע סי' כ' ורמב"ם פ"א מא"ב הבא על הטריפה או ששכב עם בהמה טריפה חייב אפי' מפרכסת עי' סנהדרין ע"ח:

מרדכי חילין סי' תרל"ה, פסקו תוס' אם עשה גבינות מבהמות ושחטו ונמצא טריפה אין להתיר מטעם דאוקמי' אחזקה קמייתא דהשתא נטרפה, דלא מקרי חזקה כיון שלא הוברר לנו שעת כשרותה מתי היתה, כדמוכח דאמר מנ"ל דאזלי' בתר רובא ממכה אביו וכן בעדים זוממים ומפרה אדומה ודילמא טריפה נינהו אלא משום אזלי' בתר רובא, ואמאי דלמא משום דמוקמני' אחזקתייהו שאינה טריפה דפרה בת שתים, וגם האב יש לו יותר על שנה כיון שיש לו בן וכן העדי' וא"כ הוה להו בודאי שעת כשרות אלא ש"מ דלא מקריא חזקה כיון שלא נתברר שעת כשרותן מתי עכ"ל ופלא ועי' תוס' נדה דף ב' ע"ב ג"כ, ועי' בן יהודא סי' י"א:

פרט ב טריפה יולדת

חולין דף נ"ז אר"ה סימן לטריפה יב"ח, מיתיבי סימן לטריפה כל שאינה יולדת רשב"ג אימר משבחת והולכת בידוע שהיא כשרה וכו' ומסיק והלכתא בזכר כל י"ב חודש בנקבה כל שאינה יולדת, ועי' פר"ח נ"ז סקמ"ז מסתברא שהעובר ג"כ הוי ראיה לפיכך אם שחטהו ונמצאת מעוברת כשרה ע"ש, ופלתי נ"ז סק"ז וראש יוסף נ"ז הקשה לישש שצריך עיבור ולידה א"כ מאי הקשה על אמימר במצא בצים ועי' כ"ס יו"ד סי' כ"ט ויעבץ בסוף הספר על חולין:

ע"ז דף ה', אר"א מנין למחוסר אבר דאסיר לבני נח דכתיב מכל החי מכל בשר שנים אמרה תורה הבא בהמה שחיין ראשי אברים שלה, האי מבעי ליה למעוטי טרפה דלא, טרפה מלהחיות זרע נפקא, הניחא למ"ד טרפה אינה יולדת אלא למ"ד יולדת וכו' אמר קר אתך בדומה לך, ועי' רש"י דף נ"א וזבחים דף קי"ו, ועי' תוס' למ"ד טריפה יולדת ולדידיה טריפה נמי חיה: הפר"ח במים חיים סי' ב' מסופק דקי"ל טריפה אינה יולדת אם ה"ה זכר אינו מוליד, ומביא ראיה מגיטין דף מ"ג איבעי להו מי שחצי עבד וחצי בן חורין שקדש ב"ח מהו, ת"ש המית חציו עבד וחציו בן חורין נותן חצי קנס לרבי וחצי כיפר ליורשיו ואי אמרת קדושיו לאו קידושין יורשין מנ"ל ודחינן בשעשאו טריפה ומאי יורשיו נפשיה, ואם איתא הא משכחת לה יורשי ממש כשעשאו טריפה ושחררו ונשא אשה והוליד אלא משמע ודאי טריפה אינה מוליד ולא בעי לאוקמי בריתא לבר מהלכתא דאתי כמ"ד דטרפה יולדת ע"ש, ושעה"מ פי"א משחיטה, ואב"מ בתשובות סי' ז', קצת ראיה נ"ל מגיטין דף מ"ג עבד טריפה לא שוה פרוטה, ואם טריפה מוליד למה לא שוה פרוטה ואורח מישור בהגה על ד"מ סי' נ"ז מביא מגאון ר' דוד אפענה ים ז"ל ראיה מע"ז דף ה' אר"א מניין למחוסר אבר דאסור לב"נ דכתיב מכל החי וכו' האי מבעיא ליה למעוטי טריפה, טריפה מלהחיות זרע נפקא הניחא למ"ד טריפה אינו יולדת וכו' א"כ קשה איך יכולין ללמוד זכר טריפה מלחיות זרע אלא ע"כ זכר טריפה אינו מוליד, ומשיג עליו הלא לענין קרבן מיירי שם לב"נ דאסור להקריב טריפה א"כ אם התורה אסרה נקבה טריפה מ"ש זכר מנקיבה אף דיוכל להוליד ע"ש ובאר יעקב סי' נ"ז כתב שגגה גדולה שגג בזה דלא איירי כלל לענין קרבן שם כי אם במחוסר אבר דהוי קיום העולם משא"כ טרפה דלא הוי קיום עולם ע"ש באריכות, מנ"ח סי' א' כתב אם אדם טריפה חייב בפו"ר תלוי אי טריפה מוליד ודאי חייב דטרפה חייב בכל המצות:

מנחת יעקב כלל ע"ג כתב באו"ה דיש סי' לזכרים כל זמן שנזקק לנקבות ולא ידעתי מאין לו והוא להדי' נגד משמעות הש"ס פא"ט דקאמר בזכר י"ב חודש ובנקיבה עד

שתלד משמע דבזכר א"א למצוא זולת דחי י"ב חדש עי' באר יעקב נ"ז, עוד כתב המנחת יעקב מתשובת רשב"א צ"ח משמע בנקיבה אף שיולדת אין להכשירה בטריפה ודאי, ומהרש"ל כתב לפעמים א' מן אלף שטריפה חיה ותתי מ"ו הקשה מתוס' חולין הקשה כיון דפרה בת ב' שנים וכו' ואי כדעת מהרש"ל לק"מ דהא האי חזקה ג"כ רובא קאתי וחי' מ"מ שפיר הקשה תוס' מנ"ל למילף דאזלי' בתר רובא דלמא לא אזלי' בתרא עד דאיכא תרי רובא כמו הכא דרוב בהמות בחזקת כשרות ורוב טריפות אינה חיה ע"ש ופלתי נ"ז סק"ח:

בספר יהושע בכתבים סי' רכ"ב מביא ראיה דטריפה אינו מוליד דאל"ה היכי מביא בגמרא ראיה הורג נפש ועדים זוממין דלמא טריפה הרג אע"כ דאזלי' בתר רובא עדיין קשה האיך משלם קנס בשיר שנגח את העבד דלמא עבד טריפה הוי ואין לומר משום דאזלי' בתר רובא דהא אין הולכין בממון אחר הרוב אלא ע"כ טריפה אינו מוליד והעבד הזה כבר הוליד ש"מ דאינו טריפה ע"ש: מכות דף ז' תוס' כמכחול בשפופרת תימא עכום ומחלל שבת מא"ל, י"ל דאיכא למימר ראיתם שהמחלל אינו טריפה דאם הוא טריפה א"כ הוי עדות שאא"י להזימה, והקשה מהרש"א א"כ גם בנואף נימא כן דלמא טריפה הוי ועי' פלתי נ"ז סק"ח:

פרט ג אם יש חילוק בין בהמה לאדם

זבחים דף קי"ז תוס' ודילמא נח טריפה הוה, וא"ת והלא חי אח"כ ג' מאות שנה, וי"ל דשמא לא הי' בכח ובריאת כראוי לו וסוגי' כמ"ד טריפה חיה, ור"ת הי' רגיל לחלק בין טריפות דאדם לטריפות דבהמה משום דאדם אית ליה מזלא וקשה בחולין דף מ"ג מייתי ראיה אטריפות דבהמה, ובאר יעקב בסי' נ"ז כתב שכוונת ר"ת באדם דאית ליה מזלא מהני ליה רפואה, ושפיר פריך מאיוב דלא מצינו שעשה לו רפואה, ובזה הדרך מיושבים דברי תוס' גיטין דף נ"ו ד"ה ונקר במוחו ז' שנים ועוד יש חילק בין טריפות דאדם לבהמה ולא הקשה כמו שהקשה תוס' על ר"ת (ומצאתי תשובה נפלאה בשו"מ ח"ר סי' ר"א גם מאריך שם אם קידושין חלין בטריפה ועי' תומים סי' ז' ועי' פלתי נ"ז:) די"ל דעשה לו רפואה, ומיושב קושי' תוס' זבחים קי"ז דלמא נח וכו' די"ל דגם נח עשה לו רפואה, והן הן פסקי תוס' בזבחים דטריפות אדם חי יותר מבהמה, ג"כ באם יעשה לו רפואה דלא כפר"ח סי' ל"א, ועי' רא"ש אפרים סי' ל"ה אות ק"מ:

ברכת הזבח כתב ר"ת רגיל לחלק בין אדם וכו' עי' תוס' ר"פ אלו טריפות ושם תראה דאיכא טריפה בבהמה ובאדם לא הוה טריפה כגון בניקב קרמא עילא דטריפה גבי בהמה אבל אדם אינו טריפה אלא בחסרון גלגולת אבל מ"מ מה שהוא טריפה ממש גבי

אדם שוין בהמה ואדם למ"ד טריפה אינו חיה גם אדם אינו חי אלא דבטריפות גופא איכא לחלק בין אדם לבהמה לר"ת וכו' וכתבתי זה להוציא מלב הכ"מ פי"ג מגירושין אמ"ש רמב"ם והעלה ממני אבר שא"א שינטל וחי, וצ"ע בר"פ א"ט ממ"ש תוס' משמע שאדם טריפה חי יותר מי"ב חדש עכ"ל ואני אומר נשתקע הדבר ואף שבפסקי תוס' משמע קצת כדעת הכ"מ יש לישב וצ"ק כתב אני אומר דלא ישתקע דבאמת בטרפה גמורה אדם ובהמה שיין אבל בנחתכו רגליו מן ארכובה למעלה כיון דר"ש ס"ל דיכולה היא ליכוות ולחיות וכשרה כדאמרי' בחולין דף מ"ב שפיר יש לחלק בין אדם לבהמה דאדם אית ליה מזלא יכולה ליכוות ולחיות עכ"ל ועי' פר"ח ל"א ס"ק ז', ובא"ע סי' י"ז כתב ב"ש ס"ק צ"ז הקשה בכ"מ הא קי"ל דלא דמי טריפות אדם לטריפות בהמה ומי יאמר אדם טריפה אינו חי ואפשר כיון דמצינו במתני' מארכובה ולמעלה תנשא קים להו טריפות זו א"א שיחי' אדם, ותיו"ט יבמות פט"ז מ"ד:

ח"ט סי' נ"ב כתב צע"ג מאי פריך מאיוב הא תוך י"ב חודש הוה דכל משפטו אינו אלא יב"ח ואין לומר דפריך מדחי אח"כ קמ שנה, ז"א דבאמת לא נשפך מרירתו אלא לפי יסורים דימה עצמו כאלו נשפך מרירתו ופריך איך עלה על דעתו שנשפך מרירתו הא לא חי א"כ קשה מאי קושיין הא תוך י"ב חודש הוה, מזה אומר אני דודאי אדם חלוש טפי מבהמה אך ע"י רפואה יש מאותן הטריפות דאדם דאית לי' מזלא יחיה וכו' ושפיר פריך מאיוב דלא עשו לו רפואה וכ' ואדם לא יחיה בלי רפואה אפי' זמן קצר וכו' והקשה מס"פ קומץ גבי מי שיש לי ב' ראשים באיזה מהן מנית תפילין ע"ש:

מנ"ח סי' ל"ד, אם עשה חברו טריפה כגון שנקבו קרום של מוח חובשין וממתין אולי יעלה תרופה למכתו אך אם בינתים מת אפ"ל לסוברים דטרפה רובא אינה חי ומיעוטן חיים א"כ אין הורגין אותו אך לסוברים טריפה אינו חי בשום ענין אפשר דהורגין אותו, גם נראה אם הרג חברו ונמצא שהוא טריפה ביתרת, תלוי בשיטת רשב"א דיתרת הוא רק הל"מ דכנטול דמי אבל מרבה כחול ימים ונהרג עליו, אבל אם נאמר דהרי הוא כטרפה אינו נהרג עליו, גם כתב שחייב מלקות ההורג טריפה כמו חובל בחבירו ואין לך חבלה גדולה מזה, ועי' בית יצחק או"ת הלכות ק"ש סי ח"י, שמביא שמנ"ח סי' מ"ט כתב דאין לוקין בחבל' בטריפה, וכן מקלל טריפה פטיר ממלקות: ערוך לנר כריתות פ"ה, ד"ה אבל טריפה אינה, מזה משמע דאם נעשה עי"כ טריפה אף שאינה מתה מ"מ מקרי דם הנפש, לפ"ז חתך רגל הבהמה מארכובה ולמעלה שנעשה טריפה ויצא דם אותו דם מקרי דם הנפש ולהיפוך זה אם אח"כ שחטה ויצא דם דרך הסימנים לא מקריתו דם הנפש שכיון שכבר יצא הנפש בשעה שנעשה טריפה אבל ק"ל דאיך נאמר דע"י טריפות מקרי יצא

הנפש דאף לענין רציחה אמרינן בסנהדרין ע"ח גברא קטילא קטיל הרי זה דוקא לענין ישראל אבל ב"נ שהרג טריפה חייב הרי דע"כ ע"י טריפות לא מקרי עדיין מת ומה דפטור ישראל ע"כ הלכה למשה מסיני הוא, ועוד דטריפה מותר לעבוד כדאמרי' בכורות דף מ"ו אלמא דחשבינן ליה כחי ומסתמא ג"כ אם קדש אשה הוא אשת איש וא"כ ע"כ לא חשבינן ליה כיצא נפשו ולכן אפי' עיקר טריפה הוי איך יחשב דם הנפש ע"ש:

פרט ד ליקוטים

כ"ס יו"ד כ"ט מביא רמב"ם פי"א מנזקי ממון מי שהמית חצי עבד וחצי ב"ח נותן חצי קנס לרבו וחצי האחר ראוי ליתן ואין מי יקחנו נראה להלכתא ס"ל זכר טרפה אינו מוליד, והאריך בסוגי' בסברה בטריפה לא שייך רוב בעילת אחר הבעל כי רוב טריפה אינו מוליד א"כ כוונת ראוי ואין לו הייני שיש לו יורשי' שנשתחרר והילוד הגם טריפה אינו מוליד מ"מ מיעוט איכא ומ"מ אין לו יורשים לגבות דלמא לאו אבוה הוא, מ"מ איכא נפקותא דבתפסו ל"מ מינייהו ע"ב [ומכבר ב"ה גם אני זכיתי בו עי' שערי צדק יו"ד סי' ע"ט]:

ח"ס יו"ד נ"ב, כתב באלו העופות שניקב הגלגולת וחי יב"ח ומולידים מ"מ טריפה הם כיון שאין הטריפות מחמת עצמם שסוף הקרום לנקב ונקיבת הקרום אינו חי יב"ח א"כ היא טריפה מיד בנקיבת הגלגולת וכ"כ שמ"ח וכן ראוי להורות בכל כיוצא בזה:

נדה דף כ"ג, אמר רבא ושטו נקוב אמו טמאה ושטו אטום טהורה עי' רש"י ורשב"א, ורמב"ם פי' מא"ב כתב נברא וושט שלו אטום וכו' וכתב הכ"מ יש לתמוה על רבינו למה השמיט הא דושטו נקיב ואפשר שהוא ז"ל מפרש טעמא דרבא משום דסבר טריפה חיה כפר ש"י וכיון דקיימא לן טריפה אינו חיה לית הלכתא כרבא, ואחי מורי הגאון נ"י בספרו בית אפרים דף ב' כתב לאחרונים אם נולד בטריפה במעי אמו כ"ע ס"ל טריפה חיה, א"כ צ"ע מש"כ רש"י טריפה חי' וכ"מ כתב טריפה אינה חיה באופן זה כ"ע ס"ל דחיה, ובזה מיושב קושי' תוס' בכורות דף ג' דרבא ס"ל טריפה אינה חיה ואפ"ה ושטו נקוב אמו טמאה וי"ל כיון דנולד במעי עמו ס"ל חיה, וגם י"ל דעכ"פ בניקב הוושט במעי אמו הי' ס"ל דלא הוה נבילה וע"כ היא טמא אבל רמב"ם לא ס"ל לחלק בין אם נולד הטריפות במעי אמו או אח"כ והוה נבילה וע"כ פסק דאינו מטמא וטהור:

בקהלת יעקב בחלק מדות חכמים אות קכ"ב מביא חקירה אם ראובן הי' נשוי עם לאה ונעשית טריפה וקידש אחותה אי הוה מקודשת דלא מקרי בחייה כיון דטריפה אינו חיה והו"ל שלא בחייה דהא מדכתיב יעמד חי גבי שעיר משתלח ילפינן פרט לטרפה ומביא ה"ה פי"ג מגירושין בשם ירושלמי דטריפה לא התירו אשתו אלא לאחר י"ב חודש ועי'

בא"ע סי' י"ז סל"ז, ועי' בספר ג"וו א"ע כלל ב' סי ד' ראובן שמת והניח בן קטן טריפה ואח"כ מת אם חשוב זרע מעליא ופוטר מיבום ומסיים אם עברו עליו י"ב חודש הוי בן קיומא הן לפטור הן לזקוק ליבום ע"ש וברכ"י א"ע סי' ט"ז:

ב"ק דף י"א אר"א בכור שנטרף בתוך ל' יום אין פודין אותו פרש"י שנהרג בתוך ל' יום ור"ת פי' שנטרף היינו שנעשה טריפה ע"ש, ושמ"ק מביא פי' אפי' נטרף ולא מת הואיל ונעשה טריפה בתוך ל' וא"א לו לחיות אע"פ שחי לאחר ל', מה שפירשו קדמינינו דיקא בנתחדש לו טריפה זה מעתה אבל אם הולד בסימני טרפות חייב לפדותו לאחר שלושים, שהרי שני ראשים טריפות הוא שכל יתר כנטול דמי ופירשו עלה במנחות שנותן עשר סלעים לכהן מפני שהכתוב תלאן בגלגולת יראה משמועה שהזכרנו שלא נאמר כן אלא דטריפה של שני ראשים מטעם דבגלגולת תלא רחמנא הא בשאר טרפות לא ע"ש, ועי' תשובת מהרי"א יו"ד רנ"ב, וח"ס חלק ו' סי' ס"ד שכתב לדעתי גם בטריפה שייך במ"ע של ביום השמיני ימול כמו כשר גמור, גבי פדיון אמרו בב"ק אך למעוטי תוך שלושים והתם הוא דמיעוט רחמנא אבל היכא דליכא מיעוט הרי הוא ככל אדם ע"ש, ותוס' רי"ד שבת דף טריפה דאף אין יכול לחיות הרי הוא כחי לכל דבר ואם נולד טריפה בר מילה לשמונה הוא ודחה שבת, ועי' ראש ונת"י:

או"ה כלל ל"א אות י"ד כתב כל חלב של טריפה הרי הוא ככל שאר חלב דאוריי' דאע"פ שהי' טריפה היתה ראוי להיות אם דאם הי' מעוברת כבר הי' יכולה להוליד בטריפות ודנין בספיקותא לחומרא דלא ממעיטינן מאמו אלא חלב שחוטה, ופרי מגדים פ"ז אות ט"ז וחדושי רעק"א על ש"ך: מלוא רועי' אות כ"ד כתב לרשב"א שיותרת טריפה משום כנטול דמי ויכולה לחיות ימים רבים, אם הרג את אדם שיש לו יותרת אם חייב מיתה כיון שיכול לחיות כמה שנים, עוד הקשה האיך מועיל י"ב חודש לספק טריפ' שמא עלה בה סתימה עבה המתקיימת שנים רבות בכ"ז טריפה היא ע"ש:

רמב"ם פ"ד ממ"א לומד טריפה מלכלב תשליכון אותו ובגמרא איתא מזאת החיה וכו' ומ"ח מישב רמב"ם לשיטתו כל ספק מותר מדאוריי' ומיסבר בחו"ד שתורה קאי על ודאי א"כ אם נלמד מזאת החי' אשר תאכלו משמע ודאי חיה מותר לאכול ולא ספק, אבל אם נלמד מלכלב תשליכון רק ודאי טריפה אתה משליך לכלב ולא ספק ומומר ודו"ק:

עיין בספר תפארת הקודש על הפטורת בהקדמה מהגאון ר' דוד אב"ד ור"מ דק"ק פראג זצ"ל:

מכות דף ז' ע"א ר"ע ורבי טרפון אומרי' אלו היינו בסנהדרין לא היתה אדם נהרג מלעולם ופריך הגמ' הכי עבדי ר"י ור"א אמרי תרווייהו אמרו להו ראיתם טריפה הרג או שלם

הרג, אמר רב אשי אם תמצא לומר וכו' ומקשי בבועל ערוה היכי הוי עבדי ראיתם כמכחול בשפופרת ע"כ ובתוס' בד"ה כמכחול תימא עובדי כוכבי ומחלל שבתות מאי איכא למימר דהתם לא מצינו למפטרי' והיכי קאמרי לא הי' אדם נהרג ותירץ דלא שכיחי כולי האי כי אם ברוצח ועריות עוד י"ל דאיכא למימר גברא קטילא בעינא למקטל והוי עדות שאי אתה יכיל להזימ' עכ"ל ואיכא למידן על תי' שני דהתחיל בשני קושיות ע"ז ומחלל שבתות מה איכא למימר ומתרץ רק קושי' אחד על מחיל שבת ולא מתרץ על ע"ז היכי עבדי ועוד יש להקשות לחה לא אמרי' ר"י ור"א על הא דמקשי הש"ס ברוצח היכי עבד או בבועל ערוה הוי ליה לשנוי נמי ראיתם אם הרוצח טריפה הי' או בבועל ערוה טריפה היה כמתרץ התוס' וליישב נקדים גמר' דסנהדרין דף ע"ח ע"א וז"ל אמר רבא טריפה שהרג בפני ב"ד חייב שלא בפני ב"ד פטור מאי טעמא בפני ב"ד חייב משום דכתיב ובערת הרע מקרביך ושלא בפני ב"ד פטור דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה ולא שמיה עדות עכ"ל ואיתא בש"ע סימן ז' בשם הב"ח הביא הש"ך על הא דכתב בש"ע שם גבי עד אם נעשה דיין פסק ש"ע אם ראו שלשה אפי' כיונה ראיתם בתורת עדות ראוי לדון אם ראו ביום אבל אם ראו בלילה אין דנין וכתב הב"ח ה"ה אם ראו בשבת וביו"ט, העולה מזה דעל כל עבירות שבתורה יכולין לומר שנמצא שאדם הית' נהרגים ואי כתירוץ תוס' ראיתם אם הבעל איתו העבירה שמעידין עליהם שאינו טריפה י"ל דאשכחן אם ראו ב"ד עצמו אותו מעשה יכולין לדון עליו כמ"ש רבא הנ"ל אע"פ שאי אתה יכול להזימ' משא"כ בחלל שבת דאפי' אם ראו ב"ד עצמו אינן יכולין לדון ע"פ ראיתן כמו שפסק הב"ח משום דראי בשעה שאין יכולין לדון אלא היכי דמקבלין ע"פ עדות וגבי עדות י"ל כתירץ התוס' ראיתם שאותו מחלל אינו טריפה היה, והשתא יובן כוונת התוס' ועוד י"ל דאיכא למימר ראיתם שמחלל אינו טריפה הי' ובכיון נקטו התוס' המחלל ולא מצי לשנוי ג"כ על קושי' השני' ע"ז דהא יקשה על עובדי כוכבים לא שייך לומר ראיתם העו"כ איני טריפה דאכתי תקשי הא מצינו אם ב"ד ראו בעצמן יכולין לדין עליו אפי' שאי אתה יכול להזימה כמו שאמר רבא הנ"ל גבי טריפ' שהרג וא"כ היכי עבדי אם היתה מזדמנ' שראו ב"ד בעצמן ולא יכולין להציל אלא על מחלל שפיר קאמר תוס' ראיתם שמחלל אינו טריפה דהא אפילו נזדמן שראו הב"ד בעצמן אינן יכולין לדין משום טריפ' היה דאכתי יקשה היכי עבדי אם הי' מזדמן שב"ד בעצמן ראו ודו"ק עכ"ל יע"ש: מ"נח סי' ת"ט מביא שבטריפה לא שייך והצילו העדה ע"כ ב"ד שראו טריפה שהרג נעשו עדים, ועי' ט"א ר"ה כ"ו, וכתובות ל"ו, עי' בספר עורה שחר אות טריפה מביא הלק"ט נסתפק אי חייבין במזיק טריפה חמשה דברים או שאין לו רק דין עובר שהמזיקו

משלם דמיו, ועי' בספר בן יהודא סי' י"א במכה אביו טריפ' חייב ואם אחד מכה חבירו טריפ' פטור, וע"ש בהסכמה מהגאון שו"מ ז"ל:

מנ"ח סי' ר"ס כתב לענ"ד לפי מה דקי"ל המקלל חבירו שנגמר דינו פטור דדרשינן בעמך במקום שבעמך פרש"י סנהדרין דף פ"ה הראוי להתקיים ולא שסופו למות, נלענ"ד ה"ה המקלל טריפה נמי פטור דלא קרינן במקום שבעמך כיון שטרפה איני חיה, ולכאורה קשה למה ליה לגמרא לרבות מקלל לאחר מיתה או"א מאביו ואמו קלל או מפסוק ומקלל ע"ש דף פ"ה, הא על אב בלא ריבו ידעינן דחייב לאח"מ דאי אמרינן דא"ח לאח"מ דגבי אב צריך ג"כ במקום שבעמך, א"כ גם המקלל אביו טרפה פטור לפמ"ש, א"כ האיך כתבה התורה דמקלל אביו חייב סקילה יתעורר קושי' הש"ס דלמא לאו אביו הוא ואי דאזלי' בתר רובא, הא מבואר בחולין גבי אין לוקחין ביצים בלא סימני' הקשו ראשוני' הא עופות טהורים מרובים ניזל בתר רובא, ותי' הר"ן דאיכא ב' מיעוטי' מיעוט טמאים ומיעוט טריפה, א"כ האיך חייב במקלל אביו הא הוי שני מיעוטי דלמא לאו אביו הוא ודלמא טריפה, אע"כ דחייב אף על אביו טריפה ולא דרשי' במקום בעמך א"כ למה לי קרא לרבות לאח"מ, אבל באמת ל"ק דאין ענין לכן, דשם מהטהורים אפשר יש מאות טריפות, א"כ הטריפות והטמאים אפשר הויין רוב נגד הטהורים אבל כאן ל"ש זה ועל כל מיעוט איכא רוב שלו שדוחה המיעוט, מ"מ נ"ל ברור דמקטל חבירו טריפה פטור דלא קרינן מקוים בעמך ע"ש:

שו"מ ח"ד סי' כ"ג כתב על ראית פר"ח מגיטין דיורשי' שנולד אח"כ, כי צריך להבין כיון דאין הולכין בממון אחר רוב האיך משכחת דמשלם כופר ליורשים דלמא לאו אביו הוא וצ"ל כמש"כ הפלאה סוף פ"ק דכתובות כיון דכבר הוחזק לאביו גם לענין ממון הוי אביו, לפ"ז כאן דהספק לענין ממון נולד תיכף בעת שהוליד דהרי צ"ל דעשאו טריפה קודם שהוליד ואז לא הי' רוב שכבר הוחזק ונפטור ואיך יתחייב אח"כ ע"ש שמאריך ועי' כ"ס:

עט סופר חלק א כלל יח

פרט א מי פירות

פסחים דף ל"ה, מתני' אלו דברים שאדם יוצא בהם י"ח בפסח בחטים בשעורים וכו' גמרא הני אין אורז ודוחן לא, מנה"מ ארשב"ל וכן תנא דבי ישמעאל אמר קרא לא תאכל עליו תמן שבעת ימים תאכל עליו מצה דברים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא בהן ידי

חובתו במצה, יצאו אלו שאין באין לידי חימוץ אלא לידי סרחון, לא זכיתי להבין ההקש לשבעת ימים, הא שבעת ימים רשות רק בערב תאכל מצות:

וצל"ח הקשה, לפי רמב"ן שהוכיח לקמן דריב"ל דאמר יומא קמא לא תלושי בחלבא, מיירי בתערובת מים מדיהב טעמא משום לחם עוני ואי בלא מים תיפק ליה משום שאינו משתמרת לשם מצה דאפי' בחלות תודה אינו יוצא משום שאינו משתמרת לשם מצה ק"ו מי פירות א"כ יפלא למה ליה טעמא משום היקישא תיפוק ליה משום דבעינן ושמרתם את המצות כדלקמן דף ל"ח ברקיקי נזיר וחלת תודה:

קושי' אחרונים אהא דקאמר בחולין דף ק"כ וצריכי דאי כתב חלב חמץ לא אתי' מיני' וכו' וקשה בלא"ה איצטריך בחמץ נפש לאפוקי דלא נימא הקישא דר"ל כפי הס"ד, ועי' שעה"מ ריש פ"א מחמץ ומצה, ובתשובת אבני צדק סי' ס"ה:

אמר רבב"ח אמר רל"ק עיסה שנילושה ביין שמן ודבש פרש"י בלא מים] אין חייבין על חימוצה כרת וכו' מ"ט דר"ל אמר קרא לא תאכל עליו חמץ וכו' דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו במצה חייבין על חימוצה כרת, והא הואיל ואין אדם יוצא בה ידי חובתו דהוי ליה מצה עשירה אין חייבין על חימוצה כרת וכו' א"ל דרדקי ה"ט דר"ל משום דהו"ל מי פירות, ומי פירות אין מחמיצין, ובספר פרי החג כלל ס"ד מדייק כפילות הלשון, דהו"ל מי פירות ומי פירות אין מחמיצין הול"ל בקצרה דה"ט דרל"ק משום דמי פירות אין מחמיצין ע"ש:

לו רע"ק אומר מת"ל לחם עוני פרט עיסה שנילושה ביין ושמן ודבש, וסבר רע"ק עיסה שנילושה ביין ושמן ודבש לא, והתניא אין לשין עיסה בפסח ביין ושמן ודבש, ואם לש ר"ג אומר תשרף מיד, וחכ"א יאכל, ואר"ע שבתי הי' אצל ר"א ור"י ולשתי לחם עיסה ביין ושמן ודבש ולא אמרו לי דבר וכו' לא קשיא הא ביו"ט ראשון, הא ביו"ט שני, כדאמר להו ר' יהושע לבניה יומא קמא לא תלושו לי בחלבא מכאן ואילך לושי לי בחלבא (פרש"י אין לשין את עיסה ביין ושמן ודבש מפני שקרובה וממהרת להחמיץ, ולרל"ק דאמר לעיל מי פירות אין מחמיצין לא קשיא הך, דאיהו אין חייבין על חימוצו כרת קאמר ולא הוי חמץ גמור אבל חמץ נוקשה הוי כלומר רע ואותו חימוץ ממהרין להחמיץ וא"א לשומרן: מ' אמרו דבי שילא ותיקא שרי והתני' ותיקא אסור לא קשיא הא דעבדיה במשחא ומילחא הא דעבדי' במיא ומלחא וכו' ואמר אביי לא ליחרך אינש תרי שיבולי בהדי הדדי דילמא נפיק מיא מהאי ובלע אידך ואתיא לידי חימוץ אמר ליה רבא אי הכא אפי' חדא נמי אלא א"ר מי פירות לא מחמיצין ע"ש:

ל"ח, חלות התודה ורקיקי נזיר עשאן לעצמו אין יוצאין בהן עשאן למכור בשוק יוצאין בהן, מנה"מ אמר רבה דאמר קרא ושמרתם את המצות מצה המשתמרת לשם מצה יצתה זו שאין משתמרת לשם מצה אלא לשם זבח וכו' ותיפק ליה דהו"ל מצה עשירה [הא נילושה בשמן] אמר שמואל בר רב יצחק רביעית היא ומתחלקת היא לכמה חלות וכו' למכור בשוק יוצאין בהן וטעמא מאי [הרי לא נשתמרה לשם מצה אלא לשם זבח] אמר רבה כל לשוק אימלוכי מימלך אמר אי מזדבן מזדבן אי לא מזדבן איפיק בהו אנא:

מהרש"א ד"ה רביעית היא, ואין להקשות כיון דלא הי' בכמה חלות רק רביעית שמן ע"כ גם מים היו בו וא"כ ה"ל מי פירות עם מים דממהר להחמיץ ואמאי יוצא בהן אם עשאן למכור די"ל דכהני זריזין הן כדאמרינן לעיל בפושרין, ועי"ל כיון דלא הוי רק רביעית לכמה חלות אינו ממהר להחמיץ בשביל דבר מועט כזה יותר מאלו הי' הכל מים דמשום ה"ט קאמר דלא הוה מצה עשירה:

פסחים דף כ"ח, יכל מחמצת לא תאכלו מיבעי ליה לכתניא אין לי אלא שנתחמץ מאליו מחמת דבר אחר מניין ת"ל כל מחמצת לא תאכלו, תוס' מחמת דבר אחר, פי' ריב"א מחמת דבר אחר דלאו מינו דעל ידי שאור מקרי חמץ טפי משנתחמץ מאיליו כדמוכח במנחות דף נ"ב, אלא כגון שנתחמץ ע"י שמרי יין שמייבשין השמרים בתנור כאשר עושין באשכנז, ולא דמי לעיסה שנילושה ביין דלית ביה כרת ויש בה לאו, וכוונת התוס' מבואר בח"ס סי' קכ"ו, כ"ל רבינו ירוחם נתיב ה' חלק ג' כתב דכל פלוגתיה במ"פ היינו דרך לישה אבל כששוהין הרבה ימים כדי שיתחמצו פשיטא דשייך בהו חימוץ ומזה לא מיירי, וכן י"ל בהרי"ף אע"פ שמ"פ עם מים אינם באים לידי חימוץ בלישה מ"מ חימץ האדומי כששיהי' הרבה שעורים כדי שיתחמצו פשיטא דשייך בהו חימוץ עכ"ל, ואולי זה כוונת התוס' ולא דמי לעיסה שנילושה ביין, כוונתו שאין דומ' שמערבים הקמח ביין דרך לישה אבל כשמעמידים אותו כדרך שמעמידי' ומטחינים שאור בתוכו שיחמיץ אז אפילו שמרי יין החמוצים הוו כמו שאור ומעמיד העיסה ומחמיצו, ובזה י"ל של"ג דמייתי מג"א תס"ב ומיושב קושי' תוס' מנחות נ"ג ע"ב ד"ה אין מחמיצין, די"ל דנהי דרך לישה אפי' נוקשה לא הוה. מ"מ אם חימץ דרך שאור שבעיסה לרחב"ג חייב כרת ולרבנן נוקשה מיהת הוה ע"ש, קצת צ"ע מלשון ב"י תס"ב כתב דמ"פ בלא מים אין מחמיצין אפי' שהו כל היום ע"ש:

מנחות נ"ב כל המנחות באות מצה חוץ מחמץ שבתודה ושתי הלחם שהן באות חמץ, בעא מיניה ר' פרידא מר' אמי מניין לכל המנחות שהן באות מצה וכו' א"ל לעכב נמי כתיב לא תאפה חמץ אלא מצה, מתקיף לה ר"ח ואימא לא תאפה חמץ אלא שיאור,

שיאור דמאן אי דר"מ לר"י מצה מעלי' הוא, אי דר"י לר"מ חמץ מעלי' הוא, אי דר"מ לר"מ מדלקי עליה חמץ היא, אלא דר"י לר"י וכו' אלא מנלן כדתניא מצה יכול מצוה ת"ל תהי' הכתוב קבעה חובה בעא ר"פ מר' אתי מניין לכל המנחות שנילושות בפושרין ומשמרן שלא יחמיצו, א"ל כתיב מצה תהי' החייה [פרש"י הואיל ונילושות בפושרין מצוה לשמרם שלא יחמיצו]:

תוס' אלא דר"מ לר"מ, כה"ג דייקינן בחולין דף כ"ג, ותימא על דהכא והתם דילמא שאני לגבי פסח דמרבינן ליה מדכתיב כל מחמצת, ושמא יש שום ייחור בתודה ובמנחות דחמץ נוקשה חשוב חמץ גבייהו ע"ש:

נ"ג ת"ר אין מחמיצין בתפוחים ולשתי הלחם ותודה בתפוחים דלא הוי חמץ מעליא] משום ר"ח בן גמליאל אמרו מחמיצין, כמאן אזלא הא דתנן תפוח של תרומ' שריסקה ונותנו בתוך העיסה וחימצה ה"ז אסורה כמאן לימא כר"ת בן גמליאל היא ולא רבנן, אפילו תימא רבנן נהי דחמץ גמור לא הוי נוקשה מיהא הוי:

נ"ז אשר תקריבו לה' למ"ל, לכדתניא אשר תקריבו לרבות מנחת נסכים לחימץ דברי ר"י הגלילי רע"ק אומר לרבות לחם הפנים לחימוץ, מנחת נסכים מי פירות הם ומי פירות אין מחמיצין, אר"ל אומר הי' ר"י הגלילי מנחת נסכים מגבלה במים וכשירה וכו' ואיפך ר"י אמר לרבות לחם הפנים, ורע"ק אמר לרבות מנחת נסכים ע"ש:

תוס' מנחת נסכים מי פירות הן, ושאר מנחות יודע דתגבלן במים דשמנן מיעט ובעניין זה אי אפשר לגבל אבל מנחת נסכים שמנה מרובה וס"ד דאין נותן מים:

בספר מים עמוקים ח"ב סי' ע"ד האיך ארע"ק לרבות מנחת נסכים הרי רע"ק ס"ל בפסחים דמ"פ עם מים ג"כ מותר דקאמר דלש לחם עם יין וחלב ולא אמרו לי דבר ודעת ר"ף דהי' עם מים, ועי' שו"מ מהדורא תליתאי ח"ג ס' ת"ג:

חולין דף כ"ג בעי ר' זירא האומר הרי עלי לחמי תודה מן החמץ או מן המצה והביא שיאור מהו שיאור דמאי, אי שיאור דר"מ לר"י מצה מעליית' היא אי אי דר"י לר"מ חמץ הוא, ואי דר"מ לר"מ מדלקי עליה חמץ הוא אלא דר"י לר"י מאי ספיקא הויא ונפיק ממנ"פ או דלמא בריה הוא ולא נפיק וכו':

לכאורה צ"ע אם שיאור בריה הוא, האיך חייב על לא תאפה חמץ כיון שנפסל המנחה מקודם גם במחמץ אחר מחמץ חייב אבל מחמץ את הפסולה פטור כמבואר פי"ב ממעשה קרבנות ועי' מל"מ פ"א מק"פ שתביא ירושלמי, ועי' בשו"מ הנ"ל שהקשה כעין זה על נוקשה ותירצו לא שייך כאן ע"ש ודוחק לאמור שלא תאפה רק איסר כמובן:

פרט ב שיטת רש"י ור"ת

ארל"ק עיסה שנילושה ביין וכו' פרש"י שלא נתן בו מים, כתב הפנ"י משמע דפשיטא לרש"י דהיכא שנתן בו מים אפי' עם מי פירות הוי חמץ גמור וחייב עליו כרת והאריך בו ומסיים לכך נראה שרש"י נמי לא בא לומר אלא דאפי' בלא מים נמי כרת הוא דליכא הא איסורא איכא ע"ב, וכתב הטור תס"ב שרש"י סובר לדינא שמי פירות לבדן חמץ נוקשה הוי ואסור ללוש, אבל פר"ח כתב לדינא גם רש"י מודה שמי פירות לבדן אין מחמיצין כי אנן קי"ל כר"ע וריב"ל דקאמר לושי לי בחלבא, בזה ניחא מש"כ המפרשים שרש"י מסתפק במי ביצים אם מחמיצין למנ"פ לרש"י מי פירות ג"כ אסור ע"ב, וב"ח הקשה על הטור מנ"ל לרש"י אסור ללוש דלמא פסק כרע"ק דמותר ללוש לכתחלה במ"פ כשלא הניחה בלי עסק, אבל הניחה. בלי עסק ס"ל לרש"י דהוי חמץ נוקשה, ואפשר כיון שרש"י מסופק במי ביצים אלמא דס"ל כת"ק דמ"פ אסורין אפי' לא הניחה בלא עסק דאי ס"ל כרע"ק במאי נסתפק במי ביצים יותר מבשאר מ"פ דשרי לכתחילה כשלא הניח בלא עסק ע"ש ונב"י סי' כ"א כתב דנפ"מ לאכול בע"פ ע"ב:

תוס' הקשה על רש"י אם מ"פ לבדן ג"כ נוקשה מדאוריי' למה דחיק לשנויי מנחת נסכים מגבלה במים, אפי' לא הוי אלא חמץ נוקשה חשיב חמץ לענין מנחות כדאמר בדף נ"ג מדלקי עליה חמץ הוא ע"ב, ובספר מים עמוקים תי' כיון דמי פירות לבד הם רק נוקשה ניהו דפסול למצות כדיליף בדף נ"ג שם דאיכא מצה לעיכובא אבל לענין חמץ דכאן כתיב לא תאפה חמץ ולכך בעינן דמגבלה במים והוה חמץ עי' בשו"מ, [מה שכתבו תוס' שיאור ר"י לר"י וצ"ל דר"מ לר"מ עי' נב"י ובי"א סי' מ']:

עוד הקשה תוס' דאמר אביי לא ליחרך אינוש תרי שובלי בהדי הדדי ורבא שרי בתרווייהו דמי פירות אין מחמיצין, ותי' כיון דאין חמץ גמור לא גזור להחמיר ולחוש דילמא נפקי מיא מהא ובלע אידך, דאם הי' מתחמץ חמץ גמור כיון שיש בו כרת היינו חוששין אע"ג דלא שכיח ע"ב וצ"ע שרבא ביבמות קי"ט אמר כיון הא דאוריי' והא דאוריי' מה לי איסור כרת מה לי איסור לאו, ומצאתי ב"ה בנב"י ח"ר סי' כ"א:

ע"ד חידוד אמרתי לישב עפ"י ישו"ת הקשה הא דקאמר חיישינן דילמא נפיק מהך ובלע אידך ואמאי לא ניזול בתר חזקת הגוף אם אנו מסופקים אם נתחמצה העיסה או לא הרי הדבר בחזקה ראשונה לומר שלא נתחמצה ע"ש שהארין, ואולי י"ל בין איסר כרת לאוסר לאו עי' רש"י חולין קל"ד: ור"ת סובר מ"פ אין מחמיצין כלל, והא דאמר אם לש תישרף מיד כשעירב עמהן מים דאז ממהרת יותר להחמיץ, ועל הא אמר דאין בהן כרת אבל לאו איתי ביה, וקשה לרשב"א דחומץ האדומי חשיב ליה בדף מ"ג חמץ ע"י תערובות

והא מי פירות אין מחמיצין אפי' אם משימין מים עמהם אכתי לא הוי אלא חמץ נוקשה, ואומר ר"י שהשעורים שירין במים קידם שמשימין ביין:

הנב"י בסי' כ"ב מחדש, אם מ"פ עם מים לא הוי רק נוקשה אז ודאי נוקשה דאורייי' דאי לאו דאורייי' ולא מקרי חמץ לענין מנחות ולחמי תודה כדמוכח במנחות דף נ"ג שיאור דר"י לר"י מדלא לקי עליה לאו חמץ מקרי, ובדף נ"ז מרבה מנחת נסכים לחומץ במגבלה במים ואי ס"ד דנוקשה מדרבנן, אכתי הוי מ"פ ומים והוי נוקשה שאינו מן התורה, הא ודאי חד מתרתי או שמי פירות ומים חמץ גמור או שנוקשה מן התירה ע"ש ושעה"מ פ"ד ה"ח הקשה לטור דס"ל מ"פ ומים הוי חמץ נוקשה וס"ל דחמץ נוקשה לא אסור אלא מדרבנן, א"כ קשה דקרא דכתיב במנחות לא תאפה חמץ היכי משכחת לה דקרא במנחת מרחשת הטעונה שמן כתיב, לכן נראה דס"ל דהא דאמרי' בא"ע דח"נ איני עובר עליו בלאו ה"ד בהני דקתני במתני' זומן וקולן של סופרים דכל הני לאו בני אכילה נינהו וכן שיאור דר"י לר"י אינו ראוי לאכילה, אמנם בעיסה שנילושה בשמן ומים כיון דחזי לאכילה שהרי עבידי אינשי דעבדי הכי והתורה נמי אחשביה אכילה בכל המנחות הטעונת שמן הנאכלות לכהנים עבר עליה בלאו ע"ש באריכות ועי' נב"י ח"ב סי' נ"ז:

מק"ח תס"ב, כתב על נב"י שהי' לו לתמוה אכל הפוסקים דס"ל דמ"פ עם מים הוי נוקשה א"כ האיך יתרצו סוגי' דפסחים דשקיל וטרי מאן תנא דנוקשה בלאו ולא אמר רע"ק הוא דמרבה מנחת נסכים לחימוץ, ומה שהביא ראיה ממנחות דשיאור לר"י לא הוי חמץ לענין מנחות, נראה דדוקא לענין שיאור אליבא דר"י הא בהא תליא דכיון דלא הוי שיאור חמץ לענין פסח לא הוי חמץ לענין מנחות כדמוכח במנחות שם והיינו משום דבאמת ס"ל לר"י ג"כ דחמץ נוקשה הוי חמץ בין לענין פסח בין לענין מנחות רק לענין שיאור ס"ל לר"י דלא הוי חמץ נוקשה כלל רק דהוי ספיקא או בריה, וממילא הא בהא תליה כיון דלא הוי שיאור חמץ לר"י לענין פסח לאהוי חמץ לענין מנחות, וזהו דוקא לענין שיאור אבל לענין אי חמץ נוקשה דאורייי' לא תליא כלל מנחות בחמץ בפסח דהא כתבו תוס' פסחים מ"ג דיה מאן תנא דלמא שאני חמץ בפסח דרבי קרא למלקות ואור"י דהתם נמי איכא שום קרא דמרבינן חמץ נוקשה, אלמא דלר"מ בעינן רבוי לענין חמץ בפסח וגם לענין מנחות בעינן רבוי ודאי דלא תלי' זה בזה דהאיך שייך לתלות הרבוי הכתוב במנחות כרבוי הכתוב בחמץ ע"ש ובפרי החג, ובי"א סי' מ' משיג על תקו"ח:

פרט ג שיטת רי"ף ורא"ש

אמר ר"ל עיסה שנילושה ביין ושמן ודבש אין חייבין על חימוצו כרת מ"ט דהוי להו מ"פ ומ"פ אין מחמיצין וכו' ארע"ק שבתי היתה אצל ר"א יר"ו ולשתי את העיסה ביין ושמן

ודבש ולא אמרו לי דבר וכו' הא מתני' אוקימנא בגמרא ביו"ט שני אבל ביום ראשון לא ואפי' לרע"ק משום דהי"ל מצה עשירה, ומסתבר לן כרע"ק והלכתא כוותיה ביום ראשין דבעינן לחם עוני ואסיר אבל ביום שני דלא בעינן לחם עוני שרי, דהא ר"י בן לוי כוותיה ס"ל דאמר לבניה יומא קמא לא לא תלישו לי בחלבא מכאן ואלך לושי לי ובודאי דהא מהני' בשמן ע"י מים היא שנוייה דהא קיטוף שמן ע"י מים היא ע"ב, ורז"ה משיג דהא בלישנא בתרא מסקינן לעולם בחלבא ואפשר דחלב מותר ע"י מים אבל בשמן וכו' אסור שאין טבע כל המשקין שוה דחלב אין מחמיץ ועי' ר"ן:

רמב"ן במלחמות כתב ראיה לרי"ף שהרי הביאו בגמר דברי ריב"ל ללמד שאין יוצאין ביום ראשון במצה עשירה כדברי רע"ק ואם בלא מים תיפק ליה שכל שאינו בא לידי חימוץ אין יוצאין בו במצה, וא"ת לשאר מינין נצרכה, הא ליתיה כדאתמר לעיל בדר"ל דברים שאין אדם יוצאין ידי חובתו בפסח כגון מצה עשירה אין חייבין על חימוצו כרת ואע"פ שיש במינן חמץ ומצה ואע"ג דאדחי הך סברא במסקנא לומר שיש חייבין על חמוצו כרת ואין יוצאין בה משום שאינו קרוי מצה אבל אין לך דבר שאינו בא לידי חמץ שיהיו יוצאין בה משו' מצה דהא אתקיש, ועוד דהא בעינן שמור דלישה ואפיה דכתיב ושמרתם את המצות יצאה זו שאינו צריכה שימור לפי שאינו בא לידי חימוץ, ואמרי בירושלמי יכול יצאו ידי חובתן ברביכה ת"ל ושמרתם את המצות מצה שצריכ' שימור יצאה זו שאינו צריכה שימור הא למדני שמצה שנילושה בלא מים שאפי' הי' עניה אין יוצא בה מעתה ריב"ל שהביאו ראיה לרע"ק ע"כ כשנלישה במים קאמר ע"ש:

רא"ש כתב אר"ל עיסה שנילושה וכו' ואסיקנא דלטעמי' דרל"ק משום מי פירות אין מחמיצין משמע דרל"ק כרת הוא דלא חייב משום דלא הוי חמץ גמור אבל חמץ נוקשה מיהא הוי ולקי עליה [וק"נ כתב דבריו תמוהים דמרש"י שלפנינו אין נשמע דלקי על נוקשה וביותר בפרק א"ע סי' א' וסי' ו' בעצמו מסיק שם דשיאור ישרף אבל לא לקי] ור"ת פירש מ"פ בלא מים אין מחמיצין כלל וכו' ומביא רי"ף אפי מ"פ בתערובות מים אין מחמיצין, וקשה לדבריו לקמן אמרי' ותיקא במיא ומלחא אסירי במשחא ומלחא שרי אלמא מוכח בהדיא דמ"פ עם המים מחמיצין, הילכך נראה לי כרבוותא דפסקי כחכמים ועובדא דריב"ל איירי בלא מים וכו' [ק"נ כתב לכאורה משמע שרבינו הבין בהרי"ף שמ"פ עם מים אין מחמיצין כלל ומ"ה תופס עליו מהך דותיקא ויהי' דברי רבינו סותריה אהדדי שהוא עצמו כותב בפרק א"ע סי' א' מה שפסק רי"ף לעיל כרע"ק שמ"פ אין מחמיצין אפי' עם מים היינו לענין לישת העיסה שאינם ממהרים לחמוץ ויכול לשומרה מחימוץ כמו שאר עיסה ע"ש:

שלט"ג כתב הרא"ש הקשה על דברי רבינו דהכא כתב דמ"פ עם מים אין מחמיצין, ולקמן גבי ותיקא במלחא ומיא כתב דאסיר דאלמא מ"פ עם מים מחמיצין ונ"ל די"ל דלעולם מ"פ אין מחמיצין מיהו דוקא ללוש בהן ובצונן אבל בחמין ודרך בישול כההיא דותיקא ודאי אסור דאדמבשל ליה מיחמע ואסיר, ומההיא דמנחות שכתב הרא"ש נמי לא קשיא דכל המנחות נילושות בפושרין ואפי' הי' נתונים במנחת נסכים מים כרי"ג היו מחמיצין דמים פושרין יש בתוכן והשתא דאתית להכי מצית נמי אמר' דההיא דר"ל דאמר אין חייבין על חמוצו שממנו הקשו ראשונים מדברי רבינו, י"ל דמיירי במ"פ עם מים בפושרין או בבישול ותדוק שפיר חייב כרת ליכא הא איסור איכא וההיא דרע"ק דשרי לכתחילה מיירי במ"פ עם מים בצונן ע"ש: רשב"א יבמות דף מ', אי לא מצה היא מצות אמר רחמנא, תמיהא לי אמאי שבקיה ללא תאפה חמץ דנקט ברישא והו"ל למימר אי לאו מצה היא לא תאפה חמץ אמר רחמנא, וניחא לי דחמץ משמע חמץ ברור וחלום אפי' ת"ל שאינה מצה חמץ ברור אינו להכי נקוט מצות אמר רחמנא כלומר מצה ברורה, ועי' שו"מ:

פרט ד רמב"ם

פ"ח מחו"מ כתב חמשת מיני דגן אלו אם לשן במי פירות בלבד בלא שום מים לעולם אין באין לידי חמוץ אלא אפי' הנותן כל היום עד שנתפח הבצק מותר באכילה, שאין מ"פ מחמיצין אלא מסריחין, ומי פירות הן יין וחלב ודבש ושמן זית ומי תפוחים ומי רמונים וכל כיוצא בהן משאר יינות ושמנים ומשקין והוא שלא יתערב בהן שים מים בעולם ואם נתערב בהן מים כל שהוא הרי אלו מחמיצין:

בהלכה כ' כתב, וכן מותר ללוש העיסה במים ושמן או דבש וחלב או לקטף בהן וביום הראשון אסור ללוש ולקטף אלא במים בלבד לא משום חמץ אלא כדי שיהי' לחם עוני, וכתב ה"ה זה כדברי ההלכות שהעלו שהלכה כרע"ק דאמר מותר ללוש עיסה ביין ושמן ודבש אע"פ שיש עמהם מים לפי שאע"פ שהן מחמיצין עם תערובת המים אין ממהרין להחמיץ יותר ממים לבדן ע"ש: לפי משמעות לשונו הזהב משמע דסובר במ"פ בלא מים כתוס' שאין מחמיצין כלל, ומ"פ עם מים ס"ל דחמץ גמור הוא וכ"כ פרי מגדים סי' תס"ב, ובספר פרי חג הקשה צריך להבין הא דאמר רל"ק עיסה שנילושה ביין שמן ודבש אין חייבין על חימוצו כרת, לרש"י ניחא דאיירי במ"פ בלא מים, ולר"ת איירי במ"פ עם מים דהוי נוקשה שהוא בלאו, אבל לרמב"ם במאי איירי רל"ק אי במ"פ בלא מים אפי' איסורא ליכא, ואי מ"פ עם מים הא הוי חמץ גמור וחייב כרת ע"ש:

פי"ב מעשה קרבנות כתב המחמץ לתם הפנים לוקה שנאמר כל המנחה אבל מנחת נסכים אין בה מלקות שאם גבלה במים הרי נפסלה קודם שתתחמץ ואם גבלה ביין של נסכים מי פירות הן ואין מחמיצין ופלא עי' נב"י סי' כ"ב: טור תס"ב כתב, מ"פ אין מחמיצין ורבו בזה הדעות, לרש"י אין חייבין על חמוצה כרת אבל חמץ נוקשה הוי אפי' במ"פ לבדן אסור ללוש, ולרב אלפס אפי' במ"פ עם מים מותר ללוש וכו' ור"י פי' דמ"פ בלא מים אין מחמיצין כלל ומותר ללוש בהן וכו' ומ"פ עם מים הוי חמץ נוקשה ואין בו כרת אבל ממהר להחמיץ יותר משאר עיסה הלכך אין ללוש בהם ע"ש:

בספר אמרי בינה בחידושיו על פסחים [דרוש בשנת תקצ"ה] כתב לכאורה יש לנו לימוד דנוקשה דאוריי' מדכתב רחמנא לחם עוני למעט מצה עשירה, ותיפק ליה שאיני בא לידי חימוץ רק דהוי נוקשה ואפי' ע"י מים וע"כ צ"ל דנוקשה מה"ת, וכ"כ פר"ח תס"ב דאם נוקשה דרבנן ומ"פ עם מים אינו רק נוקשה לא צריך קרא למעט מצה עשירה מלחם עוני וכו' אולם באמת נראה לענ"ד שאין דברי פר"ח מוכרחים כל כך דגם את"ל דמי פירות עם מים לא הוי רק נוקשה וגם נוקשה מדרבנן אפ"ה איצטרך לחם עונו למעט מצה עשירה דנהי דנוקשה מדרבנן ואין חייבין עליו מדאורייי' מ"מ מצה לא הוי, מצה תהי' וא"כ אי לא כתב לחם עוני ה"א דיוצאין במצה עשירה ואע"ג ד תיב ושמרתם את המצות למעט מצה שאינו צריך שימור, הא גם אם נילוש במ"פ עם מים צריך שימור שלא יתחמץ ויהי' נוקשה ולא יהי' בכלל מצה ואע"ג שאינו אסור משום חמץ מ"מ צריך שישמרנה שתהי' מצה עכ"ל ועי' כ"ס סי' צ"א באריכות:

פרט ה לחם עוני

ל"ו, רעק"א מת"ל לחם עוני פרט לעיסה שנילושה ביין ושמן ודבש וכו' ויש בזה כמה שיטות ואסדרם לפי אותיות:

א רמב"ם פ"ה הלכה כ' כתב וביום הראשון אסיר ללוש ולקטף אלא במים בלבד לא משום חמץ אלא כדי שיהי' לתם עוני וביום הראשון בלבד לא משום חמץ אלא כדי שיהי' לתם עיני וביום הראשון בלבד הוא שצריך להיות זכרון לחם עוני, וכתב הכ"מ הלכה ב' וזה סותר למה שכתב בפ"י שנראה מדבריו שאם לשה בשאר מי פירות חוץ מיין ושמן ודבש וחלב יוצא י"ח: בפ"ו כתב מצה שלשה בח"פ יוצא בה י"ח בפסח, אבל אין לשין אותה ביין או בשמן או חלב משום לחם עוני, וכתב ה"ה בפסחים ל"ו ארע"ק לחם עוני פרט שנילושה ביין וכו' וסובר רבינו שלא מיעטו אלא יין ושמן וכו' לפי שהפת הנילוש מהן אינו לחם עוני אבל שאר משקין ודאי יוצא בהן וזהו שלא אמרו פרט לעיסה שנילושה במשקין:

ולח"מ הקשה דמקרא לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל מצית מפקינן דברים הבאים לידי חמוץ אדם יוצא בהם י"ח, והאי אינו בא לידי חמוץ, וראיתי מי שתירץ דמלא תאכל עליו חמץ לא ממעיטן אלא דברים שאינן בא לידי חמוץ בשום צד ואופן בעולם אבל מצה שנילושה במי פירות הרי המצה היא בא לידי חמוץ אלא גרמי לה שלא תחמיץ ולא ממעיטן מהאי קרא ידבר נכון הוא, וכ"כ מג"א תנ"ד סק"א, וכ"כ הפר"ח ומסיים מ"מ ברור אצלי שכוונת רמב"ם כשכתב מצה שנילושה במי פירות יוצא י"ת הייני עם מים דהא כתיב ושמרתם את המצות דבעי שימור, ודוחק לאמור דקרא נחית להכי שישמרנה שלא יפיל עליה מים ותחמיץ וגם אין לאמור דקרא מיירי דוקא במי שלש המצות במים וכו' אבל לפי תוס' ועוד דס"ל מ"פ עם מים הוי חמץ נוקשה, ואינהו ס"ל דחמץ נוקשה מדרבנן אין קיים לדין רמב"ם שאע"פ שלש ת"פ עם מים לא בעי שימור מן התורה ואינו יוצא בו י"ח ע"ש, יעי' מג"א קס"ח סקט"ז שהקשה שרמב"ם פסק בהלכו' ברכות פת שנילושה ביין וכו' מברך בורא מ"מ, וכאן הלכה ז' כתב זה הכלל כל שמברכין עליו ברהמ"ז יוצא י"ת וכל שאין מברכין ברהמ"ז אין יוצא, א"כ האיך יוצא במצה שנילושה ביין וכו' שאין מברכין עליו ברהמ"ז, ותי' שרמב"ם מיירי כאן שיש מים עם מ"פ וזה כפר"ח, יעי' פרי החג:

מנ"ח סי' יוד כתב דכל פת הבאה בכסנין אע"פ דאין מברכין המוציא מ"מ יוצא י"ח בפסח כיון בקבע מברכין המוציא באמת היי לחם לענין מצה וגם לענין המוציא, וגם עיסה שנילושה במי פירות נמי יי"ח מצה ובקבע מברכין המוציא יהוא אמת בעזה"י עכ"ל:

ב הטור בסי' תע"א כתב ירושלמי האוכל מצה בע"פ כבועל ארסתו, הילכך לא משכחת פת שיאכל אלא מצה עשירה פי' שנילושה במי פירות דבירושלמי לא אסר אלא מצה שיוצאין בה בלילה אבל מצה שאין יוצאין בה בלילה מיתר לאוכלה עד תחלת שעה עשירית, יכתב הב"ח מש"כ מצה עשירה אין יוצאין בה, יש לדקדק על זה מנ"ל הא, דהא דתני' רעק"א מת"ל לחם עוני פרט לעיסה שנילושה בשמן וכו', היינו דוקא בשאין בו מים דכיון דאינו בא לידי חמוץ איני יוצא בה י"ח אבל כל שאר מצה עשירה שיש בה ג"כ מים שבא לידי חימוץ כיין דמצה היא יוצא י"ח דיעבד יאסור לאכלו נמי בע"פ מחצות ולמעלה ואפשר לומר מש"ה כתב רבינו פירוש שנילושה במי פירות כלומר במ"פ לבד בלא מים עכ"ל, והקשה המג"א בדף ל"ח פריך אהא דאמרי' חלות תודה ורקיקי נזיר יוצאין בהן והא מצה עשירה היא, ומשני רביעית היא ומתחלקת לעשרים חלות ואין כאן עושר, ע"כ משמע דאם יש שמן הרבה אע"פ שמעורב עם מים הו"ל מצה עשירה ואין יוצאין בה, דאל"כ מאי פריך דלמא מתני' מיירי בדיעבד יוצא בהן וכו':

ועוד דמי פירות לבד אין מחמיצין וא"כ ל"ל ללחם עוני פשיטא דאין יוצאין בהם כמ"ש סי' תנ"ג אלא ודאי אפי' עם מים אין יוצאין משום מצה עשירה, ודג"מ משיג ממש"כ המג"א בסי' תנ"ד כיון שהוא ממין הבא לידי חימוץ, אבל פרי מגדים מישב שהקשה לב"ח שהקשה על הטור מצד לא תאכל עליו חמץ וכו' לשיטתו מוכח גם עם מים אין יוצא דאל"כ למה לי' לרע"ק לחם עוני תיפוק שאין בא לידי חימוץ ע"ב:

כ"ס סי' צ"ב, ראיתי בא"ר בתר דמביא קושי' הנ"ל על גבורת ה' שכתב שנראה לו בכוונתו דמ"פ עם מים נינהו דלא יצא משום לחם עוני דהיא מצה עשירה מ"מ מצוה קעביד שאכל מצה למצוה אבל בלי מים יצא מכלל מצה דאינה ראוי' להחמיץ ואין צריך לאכול דלא עביד מצוה כלל ועי' פרי מגדים שמביאו דכוונתו דיצא ידי מצה וידי לחם עוני לא יצא ע"ש:

ג ה"ה פ"ו מביא ראיתי מי שכתבו שאינו יוצא במצה הנילושה במי פירות בלבד אלא עם תערובת מים לפי שאנו צריכין שמור מחמץ וכל שאינו מחמץ אין יוצאין בו י"ח וכבר נתבאר שמי פירות לבד אין מחמיצין ודבר נכון הוא עכ"ל, וב"י תס"ב מביא בזה הלשון כתב ה"ה ראיתי מי שכתבו שאינו יוצא במצה הנילושה בשמן ויין ודבש בלבד אלא עם תערובת המים לפי שאנו צריכין שימור מחמץ וכל שאינו מחמץ אין יוצאין בו ידי מצה, וכתב בפרי החג, דיש חילוק בין י"א לרמב"ם בתרתי, לרמב"ם לא מקרי מצה עשירה בנילושה בשאר מי פירות, ואם לש ביין שמן ודבש אפי' עם מים הוי מצה עשירה, ולי"א בשאר מי פירות בלא מים הוי מצה עשירה, ועם מים גם אם לש ביין שמן ודבש לא הוי מצה עשירה דלא תלי כלל בחשיבות המין אלא באי בא לידי חימוץ ע"ב, וד"מ כתב על הי"א שמביא ב"י בלא"ה נמי אינו יוצא דהא הוי מצה עשירה:

הלח"מ הקשה לי"א מאי פריך מלחמי תודה ורקיקי נזיר דהוי מצה עשירה הא נילושים בפושרין ולחם עוני מקרי וכו' ומסיים דעת רמב"ם בשארי מ"פ עם מים יוצא ידי מצה, אבל בשמן יין וכו' גם עם מים הוי מצה עשירה ע"ב: שבי"ד בסי' תס"ב כתב יש לי קושי' עצומה, דרמב"ם כתב מצה שנלושה במ"פ יוצא י"ח, וכתב ה"ה ע"כ ביש בה מים דמ"פ לחוד א"א לצאת דבעי שיהא דבר שיוכל לבוא לידי חימוץ, וקשה הרי חלה דבעי דווקא מחמשת המינים יליף במנחות דף ע' גז"ש לחם לחם ממצה דוקא ה' מינים דמוקש לחמץ דבר הבא לחימוץ יוצא ידי מצה, א"כ קשה דאיתא במשנה דחלה עיסה שנילושה במ"פ חייבת בחלה ונאכלת בידים מסואבות וע"כ בלא מים דבמעט מים מכשיר ג"כ ואיך נאכל בידים מסואבות וא"כ בלא מים כיון דאין יוצא במצה האיך יוצא ידי חלה, דלח"מ לא סגי במין הבא לידי חימוץ אלא בעי שילוש באופן דיכול לבא לידי חימוץ

א"כ קשה עכ"ל, לדעתי הקלושה כי ההיקש בחלה והי' באכלכם מלחם הארץ, ובמצה לחם עוני ע"ש ואורז ודוחן לא בא לידי חימוץ ואין זה לחם, אבל ה' מינין לחם מקרי גם בשכילוש במ"פ בלא מים, ורק למצה צריך להיות למ"מ אותה המצה צריך להיות לבא לידי חמץ ודו"ק:

מנ"ח סי' יוד כתב אם עשה מדבר שאינו מחמשה מינים או חמץ שנתערב נהי דבטל מ"מ אינו יוצא דטעם מצה בעינן דלא הוי חין מצה כלל, אבל כ"ה דהוי מצה גמור רק מטעם אחר פסלה אותה התורה ויש לו טעם מצה שפיר בטלה ברוב ויוצאים בהם, ומיושב קושי' הצל"ח ל"ל מיעוט דאינו יוצא חוץ מחמשה מינים, תפ"ל דכתב ושמרתם והם כיון שאין באים לידי ל"מ שימור, ולפמ"ש לא קשה דאי הוי מצה רק דאינו משומר א"כ אם נתערב במצה הי' בטל ברוב ויוצאים, אבל כיון דתורה גילתה דאין יוצא במינים הללו וא"כ אינו בגדר מצה כלל א"כ אינו בטל מחמת דטעם מצה בעינן עכ"ל:

פרט ו מלח אם דין מים או מי פירות

ל"ט אמרי דבי רב שילא ותיקא שרי, והא תניא ותיקא אסור לא קשיא הא במיא ומלחא והא במשחא ומלחא כיון דלית בה מיא אלא משתא מ"פ הן ומ"פ אין מחמיצין ותיקא פירוש קמח מבושל במים ומלח עכ"ל רב אלפס, וכתב הרא"ש לפי שיטת רי"ף לעיל דהלכה כרע"ק דמ"פ אין מחמיצין אפי' יש בו מים צ"ל לפי דבריו הכא כיון דלית בה מים לחוד אלא משחא עם המים אין מחמיצין, ובאשכנז נהגו שלא ליתן מלח בעיסת מצה וי"א משום דמליחה כרותח, ויש מביאין ראיה דמלח אינו גורם חימוץ מהכא ותיקא במשחא שרי ולאו ראיה הוא דמלח ממהר החימוץ כשנילושה במים אבל אם נילושה במ"פ המלח לבדו אינו גורם החימוץ ע"ש:

ור"נ כתב קשה לרי"ף ותיקא אמאי אסור במיא ומלחא הא הוי מ"פ עם מים ואין מחמיצין כמו משחא ומלחא עם מיא, וצ"ל דרי"ף ס"ל דהמלח תולדה דמים ורא"ש סובר כרמבם פ"י מהלכות טומאת אוכלין דמלח הוי מ"פ וכו' וקצת קשה לרי"ף דמלח תולדות מים אמאי דחק רל"ק לשנוי אומר הי' ר"מ מנחת נסכים מגבלה במים וכשרה הא צריך ליתן מלח על מנחת נסכים כדכתיב על כל קרבנך תקריב מלח וא"כ היו מ"פ עם מים ע"ש הגה"מ פ"ה אות ש' כתב אמר ריב"ל ביומא קמא לא חלוש בחלב, ורשב"ם הי' מדקדק מכאן דמצה מותרת למלוח בר מיום ראשון דמ"ש מלח מחלב ודבש וחביריו אוסרים דמליח כרותח והוי כמו לש בפושרין:

טור בסי' תס"ב כתב, מצאתי כתוב אם נמצא במלת חטה מלחלחת מחמיץ כי המלח מתולדת המים הוא ואינו בכלל מי פירות, ואינו נ"ל דהא שרינן ותיקא במשחא ומלחא

אלמא דמי מלח היי בכלל מי פירות וב"י כתב אבל הר"ן עתב שם ולא אסרינן לי' משום מילחא שהוא כמים ומעורב עם השמן לפי שהוא מועט ונשתנה צורתו ואין בו כת עם השמן אבל מים גמורים חיישינן בכל שהן, ואפשר נמי דאי איכא מלח מרובה חיישי' בה וד"מ כתב דבחלת שלנו שמבשלים אותה ודאי יש לחוש אפי' לדעת הטור עי' מג"א סוף ס"ק ז':

בסי' תנ"ה כתב הטור הרבה נוהגין שלא ליתן מלח בפת בפסח ואין טעם ברור לאסרו ע"ש בב"י, והגה מרי"ל חנליש, כתב צ"ע דהא רבינו כתב בסימן תס"ב דמי מלח הוי בכלל מ"פ, ומ"פ עם מים אסור ללוש ולמה כתב רבינו שאין טעם ברור, ואפשר לומר דכל שאין המלח עם המים הוי בכלל מי פירות אבל כשמלח עם מים חוזר הוא להיות מים ממש הואיל והוא מתולדת המים דכיון שלשין במים חוזר המלח להיות מינו ע"ש, בסברה הנ"ל מיישב השואל בנב"י ח"ב או"ח סי' נ"ז סתירת רמב"ם פ"י מט"א פסק דמלח מי פירות ואינו מכשיר, ופ"ז מקוואות פסק שמלח מעלה את המקוה דנחשב כמים ודו"ק, ועי' בסוף נ"ב באריכות וברכ"י תס"ב:

עי' בפרי מגדים קנ"ח, וחו"ד בסידר דרך חיים פסק המטביל צנון במלח דין טבולו במשקה יש לו, ואם אין למלח דין מים להכשיר צ"ע:

פרט ז זיעת הרחיים אם מחמיץ

ראש פסחים ל"ט על מתני' לא ילעוס אדם חיטין, כתב רוקח סי' ר"צ ש"ק מלא קמ"ח הי' נתון אצל החומה ונתלחלח מזיעת החומה נראה אע"פ דתנן בפ"ב דמכשירין זיעת הבתים בורות שיחין ומערות וזיעת אדם טהור, פי' אין מכשירין מיהו מחמיצים מידי דהוי רוק שאינו מכשיר ואפ"ה תנן לא ילעוס, הלכך אם נפל מים על קמח או נתלחלח השק ירקד וכו' ע"כ, לא ידעתי למה דימה זיעת בתים לרוק ולא נדמה לזיעת אדם ששניהם אין מכשירין, וגם מ"ש דרוק אינו מכשיר הא ליתא דרוק מכשיר כחנן במכשירין פ"ו מ"ה, (צע"ק גם מפרק א' משנה ו' הנופח בעדשים מבואר דרוק מכשיר] , תשובת גו"ו כלל ד' סי' ט' כתב דין של רוקח דין אמת וכוונתו לומר שאין ללמוד מענין הכשר לענין חימוץ דלענין הכשר זיעת הבתים אינה מכשרת אמנם לענין חימוץ כיון שהיא מלחות הקרקע ותולדות המים יש לו דין מים, מלח שנמחה ונעשה כמים לא מתטמאין ולא מכשירין ואעפ"כ היא מחמיץ כמ"ש בב"י ס"ס תס"ב, ושמן יין ודבש וחלב הם מכשירים ולענין חימוץ אינם מחמיצין ומ"מ אע"פ שרוק מכשיר וכו' ועי' טור תס"ו, בשר יבש שמזיע בשעת גשמים מחמיץ, ובסי' תנ"ג, כתב ה"ר פרץ שנוהגין לברח החיטין מאכילת עכבר וי"א שאין צריך דהוי מ"פ וכתב הוא שאיני דומה למ"פ

שהרוק מחמיץ ע"ש בב"י, ועי' שבי"ד תס"ב שמישב שיטת רוקח: ק"נ שם מביא פה פראג אירע מעשה שבשעת טחינת הקמח למצות הי' מזיע אותן כלי רחיים שהקמח נופל לתוכו שהיו מעידים נאמנים שהרגישו כמה טיפות בהכיסוי מלמעלה, ונוסף לזה שהדביק בהפשתן המתות בדפנות אותו הכלי מחמת הזיעה ואבק הקמח כמו עיסה עב כעובי אצבע, והספק הי' אם מחמת לחלוחית התבואה שבאותו השנה שלא נתבשלה ונתיבשה כל צרכה ע"פ השדה והוי מי פירות, או שבא מחמת אויר קר ולח שהי' בעת הטחינה וחום הרחיים והוי תולדה דמים, ופסקנו הב"ד ליקח המכסה העליון כדי שלא יהי' חם כ"כ ולמתוח פשתן עליה גם להחליף הפשתן תמיד אם נראה בו עיסה, והי' מעמידים נאמנים לרקד הקמח ריקוד אחר ריקוד ולאפות הכל קודם פסח מפני הפסד מרובה סמכנו על אותן הפוסקים דמהני ריקוד, ועם כל זאת מנעתי לאכול מאותן מצות גם שאר שרידי עדה עכ"ל:

בסי' תנ"ג ס"ז כתב המחבר, כשמוליכים השקים שיש בהם קמח מהרחיים אסור להניחם ע"ג בהמה שאין אוכף או עור תחת השק, עי' מג"א וח"י הטעם כתב התה"ד סימן קי"ח, לפי שהקמח מתחמים בגוף הבהמה ועוד דלא ברורא לן אי זיעת בהמה מכשרת ומחמצת אע"ג דלפי הסברה אינו מכשר ומחמצת כמו זיעת אדם מ"מ אין להקל במלתא דלא פשיטא עכ"ל, נ"ל עיקר דמה שמסתפק בתה"ד אי זיעת הבהמ' מכשיר זה ודאי אינה למעיין בפ"ב ופ"י דמכשירין, מ"מ צ"ע אם מותר ללוש מהן מצות דמי פירות כשמערבין בה מים מחמיץ אף דאפשר לומר דהיא תולדה בפני עצמה גם כשנתייבש המי פירות בתוכו שיב אינו מחמצת ע"ש:

מג"א רס"ב, כתב בשלה, חטה שנפל לשימן אווז רותח אסור שמחמיץ מכח המים שהודח בו, ולי נראה דאין להחמיר בהא דהא המים שהודח כבר נתנגב ועי' תס"ג שחישב מים שיוצאים מהשבלים מ"פ ואע"ג שנפלו עליו הרבה מי גשמים, ומש"כ הטור בבשר יבש היינו דכשמזיע פולטין המים והוי בעין: במחנה חיים ח"ג על או"ח סי' ל"ג כתב נ"ל שהעיס' בא ע"י ההבל החם יעי' אייר הקר אשר בא יחדיו ברחיים כאשר נראה בחורף אם החדר יתחמם יזל מים מחלונות ומקירת הבתים אשר הם של עץ ואבני' ועי' משנה פ"ו דמכשירין משנה ב' המעלה את אגודות וכו' ולפי ח"י תס"ו סק"ו בזיעת חימה של עץ למתירים לא הוי אפי' כמ"פ א"כ הוי חמץ נוקשה ע"ש לענין ספק אם אזלי' לקולא ע"ש, ועי' בנשמת אדם כלל קכ"ו שכתב במתכות שהזיע יכן חלונות מזיע בפנים מחמת חום הבית לא נחשב למשקה כלל כיון שלא נבלע בו מעולם מים לפ"ז לראש שמדמה זיעת בתים לזיעת אדם א"כ לא הוי אפי' מ"פ אלא תולדה לעצמו, לפ"ז בצק זה שנדבק

בתיבה תלוי בפלוגת' דרוקח וראש, דלראש מותר לגמרי ולרוקח דינו כמים ממש ע"ש באריכות: עי' פר"ח סי' תס"ו סק"ג עד סוף הסימן, ואעתק בקיצר, א זיעת בהמה איני מחמצת דלא כתה"ד, ב הטל מחמיץ ומביא ראיה מירושלמי, לא זכיתי להבין כי טל משבע משקין שמכשיר מכשירין פ"ו מ"ד, ג מי רגלי בהמה יש לו דין מ"פ רמב"ם פ"י מטו"א, ד צואת תרנגולין דין מ"פ ועם מים ממהרים להחמיץ דלא כב"ח שכתב דתולדה בפני עצמו הוא, ה דם וחלב וה"ה מי חלב דין מי פירות, ו זיעת אדם פלוגתי' בין רוקח וראש, ז מלח דין פירות ואינו מחמיץ, ח חומץ דין מ"פ ואיני מחמיץ, ט דבש מן הכוורת דין מ"פ, י דין אע"פ שמבושל בשכר שעורים הו"ל כחרכו קודם זמנו מסתמא דין מ"פ, יא אם שיתן מתחין עי' באריכות בסי' תס"ז סקט"ו, ואם שומן דגים מחמיץ עי' נב"י ח"ב או"ח נ"ז, יב חלב אשה דין מ"פ, ברכי יוסף:

עט סופר חלק א כלל יט

פרט א בן פקוע

בכורות דף ו', וחלב דבהמה טהורה מנל"ן דשרי אילימא מדאסר רחמנא בב"ח הא לחודיה שרי, ואימר חלב לחודיה אסיר באכילה ומותר בהנאה ובב"ח בהנאה נמי אסיר וכו', וכתב הנב"י ח"ב סי' ל"י קשה לי על הוכחה זו דהרי אם האיסר משום אינו זבות עכ"פ חלב בן פקיע שרי שהרי אין צריך שחיטה והוצרך רחמנא לאסור בב"ח היכי שבישל בב"ת בת פקיע שחלב מותר ומשום בב"ח אסור, וצריך לומר דסוגי' כאן אזלי' לר"מ דאמר בחולין דף ע"ז במשנה דשוחט בהמה ומצא בה בן ט' חי טעון שחיטה ע"ש, וכן השעה"מ פ"ג ממזבח הקשה כן, ותירץ בפשיטות בחלב בן פקיע הו"ל כשחוט וחלב שחוטה אינו איסר לענין בב"ח, אבל נב"י מדחה זאת כי חלב שחוטה אינו אסור דרשינן בחולין דף קי"ג מבחלב אמו ולא חלב שחיטה פרש"י דאמו משמע הראוי להיות אם ולא משנשחטה, והרי בת פקועה ראוי להיות אם, ועי' בפתחי תשובה סי' פ"ז, וריט"א דף ו': מנ"ח סי' תנ"ד הקשה למה צריך קרא להתיר חלב למ"ד לאו לאברים עומדת א"כ בבהמה שלימה לאו אמ"ה כלל, עוד הקשה בחולין דף ח' פריך היתרא נמי בלעה אבמה"ח, דלמא ס"ל לאו לאברים עומדת וליכא אבמה"ח, ואפשר איסר איכא ע"ב:

פד"ר סי' א' כתב פשיטא לי דהא דבן פקועה דשרי בלא שחיטה היא דווקא דלא בעיא שחיטה אבל נחירה בעיא ואי לא אסור משום לא תאכלו על הדם שהרי כתב הרמב"ם פ"א ממ"א ואסור לאכול מן השחיטה כל זמן שהיא מפרכסת והאוכל ממנה קודם שתצא נפשה עובר בל"ת והרי הוא בכלל לא תאכלו על הדם, ופשיטא דלא גרע בן פקועה

ממפרכסת ואף דחשיבה כשחוטה בשחיטת אמה מ"מ קודם שתצא נפשה אסירא משום לא תאכלו על הדם דומי' דמפרכסת ע"ב, קצת צ"ע מיומא דף פ' בן פקועה צריך קריעה, לפר"ד הול"ל צריך מיתה: וינ"פ הרבני הנגיד החריף מו"ה יונה אבעלעס ני' כתב לי לפי פד"ר מיושב קושי' הנ"ל אם כן גם חלב של בת פקועה אסורה מצד מפרכסת, בודאי זה דוחק לאוקמי לא תבשל בב"ח בחלב של בת פקועה שמתה, גם כתב לי על חקירת פרי מגדים בסי' כ"ז מנא הא מילתא דאמרי רבנן החותך כזית בשר מן מפרכסת שמותר לאחר שתמות הבהמה, ניהו שהתירה התירה בשחיטה, אבל לאחר שתמות דוקא ומפרכסת כתי לכל דבריה א"כ החותך כזית אסיר לעולם כמו החותך אבר מה"ת קודם שחיטה ע"ב ורצה להביא ראיה מקרבן פסח דכתיב ראשו וקרבו ובני מעים כמאן שמונחים בדיקולא ומותרים והאריך בו, ולענ"ד הקלושה, אילי רק גוף הבהמה אשר עדיין רוח חיים בי כי היא מפרכסת אסורה מצד לא תאכלי על הדם, אבל חלב או בני מעים אשר פסק כל חיות לאחר השחיטה כבר כמתה דמי ומותר:

עי' בכורות דף י"ב אם פודין בבן פקיע ועי' ריט"א שם לר"מ שצריך שחיטה בודאי פודין ע"ש:

תיו"ט בחולין במשנה קרעה ומצא בה בן ט' חי טעון שחיטה, ודרישה הקשה פשיטא, ולי נראה דמשנה צריכא היא מדבבהמה תאכלו לא כתיב אצל זביחה הלכך ה"א דתורה מתרת מה שבבהמה תאכלו בלא שחיטה כמו דגים וחגבים הלכך אצטרך לאשמעינן ע"ש ובתשובת מהרי"א יו"ד צ"ז מביא חקירת ת"ח אחד אם נולד ספק טריפה בבהמה לאחר שחיטה כגון בא זאב, דתולין להקל, בכה"ג בולד הו"ל ספק בשחיטה דאם האם טריפה לא נשחט הילד ע"ש: ב"ק דף מ"א, ת"ר ממשמע שנאמר סקל יסקל השיר איני יודע שנבילה הוא ונבילה אסורה באכילה מת"ל לא יאכל את בשרו מגיד לך הכתיב שאם שחטו לאחר שנגמר דינו אסור באכילה, תוס' וא"ת אצטריך לבן פקוע לרבנן דר"מ דלא בעי שחיטה וכו' יעו' בשמ"ק, מה ת"ל לא יאכל כלומר שאע"פ שלא המתיהו במיתת ב"ד מכיון שנגמר דינו חל עליו איסור אכילה וה"ה לבן פקועה בלא שחיטה נמי דחייל עליה איסור אכילה אעפ"י שלא המתיהו במיתת ב"ד כיון שנגמר דינו ע"ב, ועי' תוס' רי"ד קידושין דף נ"ו כתב בן פקוע שנגח והמית ממיתן אותו כדי לסלק הנזק מן העולם אבל בשרו אינו אסיר דכבישרא בדיקולא דמי ודמי לשור ששחטו שנים או רוב שנים והמית את האדם שאין בשרו נאסר כיין כיון שהוא שחוט, וע"ש בריטב"א: פסחים דף כ"ג תוס' ד"ה מה לחמץ וכו' ושיר הנסקל שכן לא הי' להם שעת הכושר לאכילה, כתב הצלח והקשה בספר אבן העוזר דנימא בן פקועה שנעשה שור הנסקל יוכיח דהי' לו שער

הכושר לאכילה נלענ"ד דגם ב"פ לא הי' לו מעת הכושר לאכילה דאף דאין צריך שחיטה מ"מ אסור לאכול ממנו בעודו חי משים לא תאכלי על הדם דלא עדיף מחיתך מבהמה שחוטה קודם שתצא נפשה שאסור לאכול עד שתמות משום לא תאכלו על הדם ע"ב, ועי' ראש יוסף חולין דף ל"ג יש להסתפק החיתך בשר מבן פקועה אי שרי ליתן לב"נ מי אמרי' דליכא מידי לישראל שרי ולב"נ אסור או דלמא שאני הכא דאיכא טעמא רבה שהרי היא חי לגמרי ובישראל התיר הכתיב מכל בהמה תאכלו ולא לב"נ, וקצת ראיה מפסחים כ"ב פריך והרי אמה"ח ותניא מניין שלא יושיט, ומאי קושיא דלמא מיירי בבן פקועה אלא משמע כה"ג שרי ע"ב, ועי' במקנה כלל ח' פ"ב:

עי' ב"ק דף ק"י, ולישני ליה בבן פקועה כר"מ דאמר ב"פ טעון שחיטה, ועי' ח"ס יו"ד סי' י"ד בזה, גם הביא חקירת ינ"פ הגאון כקש"ת מו"ה גאטליב אב"ד דק"ק יי"ס ב"נ' השוחט ב"פ בשבת אי חייב, יכתב לרמב"ם דסובר שמפרכסת אסיר לב"נ ה"ה בן פקיע אסיר לב"נ וא"כ הועילה שחיטתו להוציא מאבמ"ח לב"נ וחייב, אך לרשב"א דס"ל דמפרכסת מיתר לב"נ ה"ה ב"פ איכא לאספוקי ע"ש, א"כ נראה שח"ס נגד אחרונים הנ"ל שב"פ אסור לישראל כמפרכסת ודו"ק:

פרט ב

ח"ס שם כתב על קושי' שעה"מ דלמא בחלב בת פקועה איצטריך קרא דליכא משים דבר היוצא מה"ת וכו', לפמש"כ הר"ן דמש"ה חלבו וגדו מותרים ודמו אסיר משום דכתיב כל בהמה תאכלו ולא משקה ע"ש, וא"כ מכ"ש חלב דהיה משקה טפי מדם, ואס"ד בחלב של כל בהמה אסורה גם חלב בת פקוע אסירה דלא היתר בשחיטת אמה אלא המאכלים ולא המשקים ולא הי"ת למדחי דקרא בחלב בת פקועה מיירי עכ"ל, ולא זכיתי להבין עי' רמב"ן בר"ן פרק אעפ"י, שמביא רמב"ם פסק בשר אדם אסיר בעשה, וליתא דאם איתא דבשר אסור הוי לן היאך יהי' חלב אדם מותר הלא כלל גדול שכל היוצא מן הטמא טמא ע"ש, א"כ החלב רק מתמצית הבשר והאיך בשר בת פקיע מותר, וחלב יהי' אסור, רק דם הנמצא בשעת שחיטת האם אסיר כיון שאין זה אכילה, אבל החלב נעשה אח"כ, ה' יאיר עיני בתוה"ק, ובני הבחיר המופלג כ"ה שמעון נ' השיב לי א"כ למה דם אסור, גם דם נעשה מתמצית הבשר ומעט דם אשר הי' בשעת שחיטה בודאי בטל אח"כ ברוב שנוסף, וצ"ע, כעת כתב לי ינ"פ המאוה"ג מי"ה משולם אבדק"ק ק"ק נ' שנחלת צבי הנדפס ביו"ד סי' פ"א רצה ג"כ לומר כן ורק לר"מ בנדה דף ט' דסובר דם נעכר א"ש, ועדיין צ"ע, ועי' ח"ס יו"ד סי' ע' ודברי יוסף סי' י"ג כתב ג"כ לישב הקושי' שחלב בת פקוע אסיר מצד דם דר"י ורל"ק פליגו אי חייב כרת אבל לכ"ע אסור ע"ש:

רשב"א ב"ק דף מ"א, הקשה בתוס' דלמא איצטרך לבן פקיע, וכ"ת דב"פ לא אקרי שור לא היא דהא לענין פטר חמור אקרי שה ואפי' למ"ד דאין פודין הוא משים דגמרינן שה שה מפסח כמבואר חולין ע"ד, אלא נ"ל משום דלא אקרי שור אלא כשנולד, כדכתיב שיר או כשב או עז כי יולד, אבל שה אפי' קודם לידתו אקרי שה ע"ש ועי' אמרי בינה הלכות שחיטה סי' י"ג, שמתקשה למה חייב בחורש ב"פ עם חמור דכתיב לא תחרוש בשור, ולפי רשב"א לא נקרי שור, גם מחלב ב"פ ע"ב, ושמ"ק מביא משם ר' ישעיה הא דלא משני דאיצטרך משום ב"פ משום דמ"מ נחירה בעי עכ"ל ועי' ט"ז סי' י"ג שמותר לחתוך אבר ממנו, ואמרי בינה כתב לדעת רבינו ישעיה כיון דטעון נחירה בסימנים ואם ממית אותה ג"כ אסור לאכלה וסובר דדומה למאן דסובר אין שחיטה לעוף מה"ת מ"מ בעינן נחירה דוקא כן נמי בב"פ ע"ב:

לכאורה הקשתי מאי מקשה סקל יסקל אינו יודע שהוא נבילה לא יאכל למה לי וכו' הא מבואר ביומא דף ס"ד דחייתו לצוק זו היא שחיטתו, וכן בזבחים דף ע' עריפה זו שחיטה, א"כ כאן נמי הסקילה זו שחיטה, ואינו נבילה ע"כ צריך לא יאכל, וש"ב המאוה"ג מו"ה וואלף סופר ני' אמר לישב שמצינו זר שאכל מליקה חייב שתים עי' יבמות דף ל"ב ולא אמרי' מליקה זו שחיטה רק לכהן הותרה, רק שלא מטמא וכן עריפה לענין טומאה ולא לענין אכילה, שצריך זביחה ודו"ק, אבל עדיין צ"ע באמת למה לא יהי' מותר באכילה שעיר משתלח כיון שנחשב כשחיטה לענין אותו ובנו ועי' במנ"ח סי' קכ"ה:

ראיתי בספר מצפה אריה בסופי, מביא קושי' מגדול אחד לפי הר"ר ישעי' דבן פקועה אף דלא טעון שחיטה מ"מ נחירה בעי א"כ תאי מקשה ב"ק דף ק"ו לישני ליה בב"פ, כיון דטעון נחירה חייב ד' וה' על הנחירה דזהו שחיטתו כמו דאמרי' ביומא דחייתי לצוק זה שחיטתו, ותי' דהתם כל עיקר ההכשר הוא הדחיי' לצוק ולהכי חשיב כמו שחיטה אבל הכא הא דמהני הנחירה הוא רק משום שכבר אהני' ליה שחיטה של אמו א"כ כל עיקר ההכשר בא מחמת שחיטת אמו ולא קרינן ביה וטבחו כולו דהא כבר נשחט, גם מביא מחידושי רעק"א ביו"ד סי' ט"ז בבן פקוע טריפה גם ר"מ מודה דשחיטה שאינה ראויה לא שמיה שחיטה, בשלומא בטריפה דעלמא דמהני עכ"פ לטהר מידי נבילה סובר ר"מ שמה שחיטה משא"כ בב"פ השחיטה לא אהני כלל, לענין טומאת נבילה כבר נטהר בשחיטת אמו כמבואר חולין דף ע"ה, ולהיתר אכילה לא אהני דהוי טריפה ע"ש ועל הקושיא הנ"ל לענ"ד רק במצוה אשר מחויב לעשות שייך לאמור שזה כשחיטה כמו דחייתו לצוק או עגלא ערופא, אבל וכי נחירה מצוה שמחויב לעשות ודו"ק:

עט סופר חלק א כלל כ

פרט א אין אומרים חטא בשביל שיזכה חברו

שבת דף ד' בעי רב ביבי בר אביי הדביק פת בתנור התירו לו לרדותה קודם שיבא לידי חיוב חטאת או לא התירו, א"ל ר"א בר אביי לרבינא ה"ד אילימי בשוגג ולא אידכר ליה למאן התירו וכו' א"ר שינא לעולם בשוגג ולמאן התירו לאחרים מתקיף לה רב ששת וכי אומרים לו לאדם חטא כדי שיזכה חבירך וכו':

תוס' והא דאמר בעירובין רבי סבר ניחא ליה לחבר דליעבד איסורי זוטא ולא ליעבד ע"ה איסורא רבה, התם כדי שלא יאכל ע"ה טבל על ידו דאמר ליה מלא לך כלכלה של תאנים, אבל הכא שלא נעשה האיסר ע"י אין אומרי' לו חטא אפי' איסור קל שלא יבא חבירו לידי איסור חמור, ואומר רב"א אפי' למדביק עצמו אין לפשוט משם להתיר, דהתם עדיין לא נעשה איסור ומוטב שיעשה איסור קל ולא יעשה איסור חמור ע"י, אבל הכא המעשה של איסור כבר נעשה וממילא יגמר לא יעשה אפי' איסור קל בידים, והא דתנן מי שחציו עבד וחציו ב"ח כופין את רבו אע"ג כל משחרר עבדו עובר בעשה דלעולם בהם תעבודו, שאני פ"ו דמצוה רבה היא כדמשני בר"א שנכנס לבהכנ"ס ולא מצא שם עשרה ושחרר עבדו להשלימו מצוה דרבים שאני, עי"ל דדוקא היכי דפשע קאמר וכי אומרים לאדם חטא בשבט שיזכה וכו', וא"ש הא דאמרי' בפסחים נ"ט דאתי עשה דפסח ודחי עשה דהשלמה ועברי כהנים בעשה דהשלמה ומקריבין למחוסר בפורים, וכן בעירובין ק"ג כהן שנמצא בו יבלת חבירו חתכה לו בשיניו אע"ג דהוי שבות, וגבי חציה שפחה כופין רבה גיטין דף ל"ת משום שהיתה מחזרת וממציאה עצמה לזנות ודוחים לאנוסין והוי נמי כמצוה דרבים, וחדושי רעק"א כתב קשה לי הא הך חילק דפשע לחוד אינו מספיק על האי דעירובין דהא אם יאכל ע"ה הוא פושע בעצמו דאינו מעשר וע"כ דקיימי ג"כ בתירוצם הראשון כיון דנעשה האיסור ע"י החבר עליו לתקן, אלא דתירוצם זה הוא על האי דחציו עבד דהתם הטעם משום דלא פשע והיינו דבחדא לטיבותא סגיא או דלא פשע או דנעשה על ידו ורק הכא במדביק דהוי תרתי לריעותא דפשע ולא נעשה על ידו בזה אין אומרי' חטא, ולפ"ז מאי קשיא להו מההיא דחציה שפחה, הא י"ל דמיירי בשחרר האדון עצמו חציה דבא האיסר על ידו ע"ב ועי' כ"ס או"ח סי' ס"ב: תוס' קודם שיבא לידי איסור סקילה, וא"ת מאי בעיא היא זו אם התירו לרדותה פשיטא שלא ישמע לנו אם נאסור לו, ותי' ריב"א דאם לא התירו לא מיחייב סקילה כיון שמניח מלרדות ע"י מה שאני אוסרין לו, וכן בפסחים דף צ"ב, ערל הזאה ואיזמל העמידו דבריהם במקום כרת אלמא לא מיחייב כרת הואיל ורבנן הוא דאסרי ליה למיעבד פסח, וא"ת והיכי אתי

לידי חיוב סקילה והא התראה ספק הוא דבשעה שהדביק פת בתנור שמא הי' בדעתו לרדותה קודם שיבא לידי איסור סקילה ומה שלא רדה שמא שכח ההתראה, ותי' ריב"א דכיון שהדביק תכ"ד של התראה ובודאי תאפה אם לא ירדנה לאו התראת ספק הוא דודאי לא הי' בדעתו לרדות קודם אפיה ולא הוי ה"ס אלא בלוקח אם על הבנים ע"ש:
תו"י תימא למה"ר שמואל א"כ מאי מיבעיא כיון דבין התירו בין לא התירו לא מחייב פשיטא דלא יתירו, ונ"ל דכ"מ אם התירו דמחייב אם לא ירדה, א"נ היא גופא מיבעיא ליה התירו דאם לא יתירו מחייב ול"ד להההיא דפסחים כיון דפשע אי לא התירו דלא מחייב אע"ג דפשע מתחילה השתא מיהא אינו מניח מלרדות אלא ע"י שאסרו לו חכמים:
רשב"א כתב וא"ת בגיטין מי שחציו עבד וכו' כופין רבו וכו' ולי נראה דשאני התם כיון דחציו בן חורין לית בהו משום בהם תעבודו משום צד חירות שבו, וההיא אמתא דהוו עבדי בה אינשי איסורא משום שהרבים היו נכשלין בה התירו לו לשחררה וככוהו עכ"ל ומוסבר בקצה"ח סי' קע"א לכאורה קשה כיון דעובד את רבו יום אחד הרי מתקיים בהם תעבודו, אבל דהא דעובד רבו יום אחד אינו קנין הגוף דהא לעולם הוא חצי בן חורין ואסור בשפחה ואינו אלא שעבוד ואסור לעבוד בו עבודת פרך ע"ב, בזה מישב קושי' העולם על רשב"א מגיטין דף ל"ת ואביי משום מנתא דאיסורי וכו' ולרשב"א התם ליכא עשה משום צד חירות שבה, כיון דהאי שפתה בישא מותר לעבוד עבודת פרך עמה כמבואר בב"מ דף ע"ג במי שאינו נוהג כשירה אפי' ישראל גמור רשאי לעבוד בו עבודת עבדי גם הקשה על רשב"א, מגיטין דף הקשה רשב"א ר"א משחרר משום צירף עשרה יעקר לעשה לעולם וכו' ותי' משום מצוה דרבים, והקשה מהא דחנן חצי עבד דכופין ותי' דהא נמי מצוה גדולה לא לתהי, ומאי קשה מח"ע כיון דהוא עצמו כתב דבח"ע לית ביה משום לעולם ב"ת וטוב גיטין, דף מ"א משיג עליו, ועי' שו"ת ח"ר סי' כ"ג:
עירובין דף ל"ב, במאי קמיפלגי, רבי סבר ניחא ליה לחבר דליעבד הוא אסורא קלילא ולא נעביד ע"ה איסורא רבה, ורשב"ג סבר ניחא ליה לחבר דנעביד ע"ה איסורא רבה ואיהו אפי' איסורא קלילא לא ליעבד, ועי' תוס', וריטב"א כתב הא דאמרי' בשבת וכי אומרין לו לאדם עמוד וחטוא כדי שיזכה חבירך אפי' אליבא דרבי אתי' דשאני התם שאין לו היתר לומר לו כן אלא א"כ הוא עושה מעצמו, אבל קשיא דאשכחן בעלמא שהתירו ב"ד שיעשה איסור קל כדי שיזכה חבירו בחצי עבד שכופין את רבו וכו' וי"ל דעשה לעולם בהם קיל טובא דאפי' למלויי ביה עשרה שרי ולא הקפידה תורה אלא שלא לשחרו בתורת נדבה דמחזיק לו טובה אבל כל שעושה לשום דבר מצוה שרי וכו' ויש מתרצין הא דאמרי' בשבת אין אומר לאדם חטא וכו' כיון שחבירו פשע אע"פ שעשה

בשוגג מ"מ הו"ל לאסוקיה אדעתיה וכו', עוד יש לתרץ דשאני התם שאין אומרים לאדם שיחטא בשביל שיזכה חבירו לפטרו מקרבן וחיוב חטאת וזה נכון מאוד עכ"ל, וכ"כ הר"ן בגיטין דף ל"ח כל משחרר עבדו עובר בעשה משמע דלאו עשה גמור, בגמרא פרכינן מר"א ששחרר עבדו ומפרקינן מצוה שאני ואי עשה גמור הוא היכי דחינן עשה שבתורה משום האי מצוה, ויש מתרצים שלא אמרה תורה לעולם בהם תעבודו אלא משום שלא ליתן להם מתנה תנם כענין שכתוב בגוים לא תחנם וכיון דאיכא מצוה לאו משום חנינה דידהו קא עביד אלא לצורך עצמו והו"ל כנותן דמי עצמו עכ"ל, וכתב המג"א בסי' צ', צ"ע א"כ מאי קפריך בגמרא מצוה הבא בעבירה, דלדבריו ליכא עבירה כלל לרשב"א דף ל"ח הקשה דאפי' לגר אוכל נבילות מותר ליתן מתנת חינם כ"ש לעבד שקיבל עליו כל מצות כישראל ע"ב:

גיטין מ"א מי שחציו עבד וכו' תוס' וא"ת וכי אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חבירך וי"ל התם פשע וכו', וטוב גיטין כתב להסביר מש"כ רשב"א דלא שייך בחצי עבד עשה לעולם, דה"ט דחצי עבדות לתודהרי אין ראוי להשתמיש כלל. כי אם מצד שיעבד חצי החירות, והרי בחלק החירות השיעבוד שעליו אין בו עשה וא"כ במה שמוחל שיעבד זה אין בו עבירה וממילא נפקע שיעבוד העבד שיש בו עשה כיון שא"י לכופו מצד חצי החירות ולכן בטל זה העשה ואף דע"י שמוחל שיעבוד צד חירות גורם שיבטל גם שיעבוד צד עבדות מ"מ לית לן בזה, וזה ברורין של דברים לענ"ד עכ"ל:

תוס' ב"ב דף י"ג וא"ת היכי כפינן לשחררו וכו' וכי אמרי' חטא בשביל וכו' והא דשחרר ר"א עבדו, התם משום דר"א גופי' עשה מצוה בכך שהשלים המנין ואומר ר"י דמשום מצוה רבה שרי וכו':

המאירי שבת דף ד' כתב א"א חטא בשביל וכו' ושמא תאמר בעירובין התירו לעשר שלא מן המוקף משיאכל ע"ה טבל תירצו חכמו הצרפתים שלא נאמר שם אלא מפני שאם יחטא ע"ה נמצא חבר גורם לו אבל בזו שאינו גורם לא התירו וחכמי הדורות מוסיפים בתירץ זה שאף החבר אלו חטא ע"ה נמצא היא ניתן מכשול ויש לו חלק בעבירה, וחכמי לוניל תירצו שכל שהחבר יודע בע"ה שחיטא בידים נוח לו לעשות הוא איסור קל להיות זה ניצל מעבירה חמורה, אבל איסר הבא לע"ה מאליו כגון אפיה שאין הדבקה איסור חמור איני עובר עליו אפי' איסור קל, ויש מתרצים שזו שהתירו בעירובין דוקא כשלא התחיל ע"ה באיסור אבל זה שהתחיל באיסר אין מתירים לו לעשות בשבילו אף איסור קל אבל לעצמו מיהא התירו כל איסור סופרים שלא יבא לידי איסור תורה, עי' כ"ס:

ישו"י א"ע סי' ד' ס"כ ממזר מותר בשפחה כתב רמב"ם טעמא של דבר משום תקנת הילד אף שאין אומרי' לאדם חטא בשביל שיזכה חברך עכ"ז בדבר הזה התירו וע"כ כמש"כ הב"ש דשפחה רק מדרבנן, ואני תמה מאוד דקי"ל בחצי עבד וחצי ב"ח כופין רבו ואמאי נכוף רבו דלישא שפחה אינו יכול מפני חציו בן חורין, אם לא יכופו אז יהי' מותר בשפחה משום תקנת עצמו אם התירו משום תקנת הולד כ"ש שיתירו לו מפני תקנת עצמו ע"ש:

מנחות דף מ"ח, תני רבי חנינא קמיה דרבי יוחנן שחט ארבע כבשום על ב' חלות מושך שנים מהם וזורק דמן שלא לשמן שאם אי אתה אומר כך הפסדת את האחרונים, א"ל ר"י וכי אומר לו לאדם עמוד וחטא בשביל שתזכה והתנן אברי חטאת שנתערבו באברי עולה ר"א וכו', אמאי לימא עמוד וחטא בשביל שתזכה, עמוד וחטא בחטאת בשביל שתזכה בחטאת אמרי' עמוד וחטא בחטאת בשביל שתזכה בעולה לא אמרינן ובחדא מילתא מי אמר והא תניא כבשי עצרת ששחטן שלא לשמן וכו' אם הי' שבת לא יזרוק ואם זרק הורצה להקטיר אימורין לערב, ואמאי לימא עמוד חטא בשביל שתזכה, עמוד חטא בשבת כדי שתזכה בשבת אמרינן, עמוד חטא בשבת כדי שתזכה בחול לא אמרינן, תוס' וא"ת יזרוק כדי לאוכלן חי, וי"ל דאין זה זכות ואין לחטוא בכך, ואין לדמות למה שהתירו לרדותה קודם שיבא לידי חיוב חטאת, ועי' פנ"י ביצה דף חי דמשום עשה דרגל לא שרינן ליטבל בשבת דעמוד וחטא בשבת כדי שתזכה בחול לא אמרי':

קידושין דף נ"ה בהמה שנמצא מירושלים למגדל וכו' זכרים עולות נקיבת זבחי שלמים וכו', תהי בה ר' יוחנן וכי אומרים לאדם עמוד וחטא בשביל שתזכה וכו' ובחוסרת הש"ס הקשה בעירובין אמרי' ניחא ליה לחבר דליעבד איסור זוטא ולא ליעבד ע"ה איסורי רבה ועי' דף ס"ט זיל גנוב ואזדבן בעבד עברי וכו' הקשה רשב"א וכי אומרים חטא בשביל שיזכה חבירך ע"ש:

פרט ב

רמב"ם פ"ט משבת, שכח והדביק פת בתנור בשבת ונזכר מותר לו לרדותה קודם שתאפה ויבוא לידי מלאכה, [ולא כתב האי דינא דאחר] פ"י ממעשר כתב אם אמר חבר לע"ה ללקוט לו ושמע חבר אחר זה האחר אוכל ואינו צריך לעשר שאין החבר מוציא דבר שאינו מתוקן תחת ידו וחזקתו שהפריש עליה ממקום אחר אעפ"י שלא נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף כדי לסלק המכשול מלפני ע"ה תורמין, פ"ה מתמידין ומוספין כתב שחט ב' כבשים על ארבע חלות אם יאמר יקדשו שתים מתוך ד' מושך שנים מהם ומניפן והשאר פודין אותן בפנים ונאכלין בחוץ כשאר החולין:

ב"י סי' ש"ו, נשאל רשב"א על אחד ששלחו לו בשבת שהוציאו בתו בחזקה מביתו ע"י מומר להוציאה מכלל ישראל אם ישים לדרך פעמיו בשבת פן יפחידו, להמר אם מותר לילך אפי' ג"פ למ"ד תחום דאוריי' מי דחינן מספק זו את השבת כדחינן בספק נפשות, והשיב הדבר צריך תלמוד ומ"מ כך דעתי נוטה שאין דוחין שבת על הצלה מהעבירות לפי שאמרו א"א לאדם עמוד וחטוא בשביל שיזכה חבירו ואפי' איסור זוטא לא שרינן ליה כדי להציל חבירו מאיסר רבה וכו', ותוס' פיק דשבת בתחלה כתבו כרשב"א ואח"כ הקשו ממי שחציו עבד וכו' ותי' פ"ו דמצוה רבה, ועי"ל דדוקא היכי שפשע וכו' והשתא אם לתירצא מצוה רבה, הדבר ברור שאין לך מצוה רבה מלהצילה שלא תמר, ואם לתירץ דמחלק בין פשע ללא פשע, ה"נ לא פשעה, והילכך לחלל עליה שבת שרי ומצוה נמי איכא ואי לא בעי למיעבד כייפינן ליה כדאשכחן בחצי עבד, ואפי' לחלל שבת בדברים אסירים מה"ת נראה דשפיר דמי דלגבי שלא תמר ותעבור כל ימיה חילל שבת אמרי' איסורא זוטא הוי עכ"ל, ותמים דעים בהגהות על ריף כתב נשאלתי אם יחיד יעבור על איסור להציל ציבור מאיסור או לא, ור"א דשחרור עבדו, אילי נחלק שאני התם שגם הוא זוכה במצוה ההיא של רבים אבל שיעבור היחיד כדי לזכות רבים והוא לא יזכה עמהם לא וצ"ע, מל"מ פכ"ד משבת חקר אם מותר להרגו הרודף אחר נערה מאורסה בשבת, ונב"י ח"ב ח"מ סי' ס' מאריך לפי רשב"א הנ"ל לא אמרי' חטא בשביל וכו' ע"ש:

מחבר ש"ו, סי"ד, מי ששלחו לו שהוציאהו בתו בשבת להוציאה מכלל ישראל מצוה לשום לדרך פעמיו להשתדל בהצלתה ויצא אפי' חוץ ג' פרסאות ואי לא בעי כייפינן ליה, [רמ"א, ועי' שכח ס"י מי שרוצים לאנסו שיעבור עבירה גדולה אין מחללין עליו השבת כדי להצילו] וכתב הט"ז לכאורה סותרים הדדי ופלוגתי היא בב"י בין הרשב"א לתוס', וצ"ל דשאני הכא שרוצים להמירה ותשאר מותרת לעולם אח"כ בזה הכריע כתוס' דיש להצילה דעדיף מפיקוח נפש משא"כ לקמן שיעשה פעם אחת באונס כיון דאונס רחמנא פטרה ואח"כ אין חשש לא יחלל שבת בשביל הצלה זו כנ"ל נכון, וכ"כ מג"א, וכתב עוד צ"ע אם יעשה הגדול חט בשביל קטן דהא אין מצוין להפרישה, א"ד מידי דהוי פקוח נפש שמחלל על קטן דאומרי' עליו לחלל שבת אחת כדי שישמר שבתות הרבה, ושט"ג פי"ד דשבת חילק בין היכא שגם הוא זוכה במצוה [כר"א ששחרר עבדו] ולכן כתב רשב"א דאפי' יחיד לא יעשה איסור להציל הציבור אבל כל פוסקים חולקין עליו, עי' בנשמת אדם כלל כ"ה שכתב אין ספק דמותר להפסיק כשתינק לילה בהכנ"ס ואין במה לכסות ואחרים עומדים ומתפללים ואינם יודעים מזה דמותר להפסיק בדיבור

שהוא איסר דרבנן כדי להציל אחרים מאיסר דאוריי' אע"ג דאינם יודעים מ"מ איסר דאוריי' איכא כדאיתא ביו"ד שע"ב ובאו"ח ש"ו:

לבוש כתב בסי' ש"ו מי שהוציאו בתו וכו' אפי' שהוא ספק אם יציל אי לא ספק נפשות להקל, בד"א בהמרת ד' וכיוצא מן העבירות דהוי דינא בהו יהרג ואל יעביר והרי יצטרך זה הנאנס למסור עצמו למיתה והוי המצילו מצילו ממות לחיים אבל בשאר עבירות שאין הדין בהן יהרג ואל יעבור אין מחללין עליו את השבת, ובסי' שכ"ח כתב להציל אחד מן עבירה שרוצים לאונסו שיעבור עבירה אפי' היא גדולה חוץ מע"ז ג"ע שפ"ד אין מחללין עליו את השבת כדי להצילו שאינו מצילו כלום, שאם הוא נאנס באונס גמור איני נחשב לו לעבירה מה שעושה שאינו מצווה עליה אם נאנס, ואם יכול היא להציל את עצמי אלא שירא היא שמא יתפתה ולא יציל את עצמו ויעביר אינו צריך לחטיא כדי שיזכה חבירו, ועי' מג"א תרנ"ה אם מותר לשליח לולב לחבירו ע"י נכרי ביו"ט א"א חטא בשביל שיזכה חבירך אם פשע במה שלא הכין לו לולב קודם יו"ט ע"ב, יעי' מג"א תקצ"ו שמותר לאמור לקטן שיתקע אע"פ שא"א לאדם חיטא בשביל וכו' האיך עובר באמירה בשביל חינוך קטן, י"ל דהוא עצמו זוכה בכך שמחנך הקטן:

במ"ה ח"ר סי' ק"ב מביא קושיא אשר הקשתי בימי ילדותי ואח"כ יצא לאור ח"ס על או"ח וראיתי שמביא קושיא זו מתלמיד אחד לשיטת רשב"א דסובר דאין אומרים חטא בשביל שיזכה חבירך א"כ אמאי לחלל שבת לשחוט לחולה שלא יאכל הוא כמה זית נבלה, ותי' ח"ס בסי' פ"ב, וכ"ל אי הי' כאן עברה זוטא או רבא הי' מקים לקושתו אבל הכא אין עברה אלא מ"ע להחיות נפש ואין חילק אם החולה מפקח על עצמו או אחר בעבורו כל המפקח מקיים מ"ע ודוחה שבת כמו המל בשבת אין חילק אי האב אי אחר מל, ולא שייך חטא וכו' רק לשחרר עבדו שיקיים העבד פ"ו ומעולם לא מצינו שיהי' מ"ע של זה דחייה כדי שיקיים זה מ"ע של פ"ו, או הדביק פת בתנור וכדומה שזה עובר עבירה בשביל זה, אבל הכא אינו עושה בשביל זה אלא בשביל עצמו שמוטל עליו לפקח ע"ש, ומ"ח כתב דבר חדש דהא דאמרי' אין שליח לדבר עבירה אם ראובן מצוה לשמעון לעשות עבירה להרוג נפש וכדומה, אבל באופן שאם נחשב המעשה על המשלח אז לא יהי' המעשה עבירה, ואם נחשב המעשה על השליח אז יהי' עבירה אז בודאי אמרי' יש שליחות ונחשב המעשה על המשלח ולא יהי' עבירה וא"כ בודאי אם החולה יכול לשחוט בעצמו בודאי אומרי' לו שחוט כדי שלא יאכל כמה כזית נבלה, א"כ אמרי' יש שליחות ולא נעשה עבירה, אבל בנערה שנשבית אם היא בעצמה תוכל להציל עצמה ע"י חילל שבת ג"כ תעשה עבירה, א"כ א"א מצד שליחות ולא אמרי' חטא וכו', ע"ש, ועי'

במקנה כלל י"ת, פרט ב', אי שייך בשבח שליחות ודו"ק עי' תשובת נחלת שבעה סי' פ"ג שפסק שמותר לחלל שבת כדי שלא יצא בנו חוץ לדת, כמו גבי חולה הזריז משובח וטעמא מוטב שיחלל שבת אחת וכו' ואין אומרים וכי אומרי' חטא בשביל שיזכה חבירך ואין לומר מפני שחולה לא פשע זה אינו דאין מיתה בלא חטא, ואין לומר מיתה שאני א"כ כ"ש להציל נפשו ממיתה נצחית ואף אם הוא ספק אם יכול להצילו ואף אם פשע האי פשיעה דומה לאונס דיצריה דע"ז תקפיה ואחר השעה יתחרט ע"ב, עי' שבות יעקב ח"א או"ת סי' ט"ז שמשיג עליו:

פרט ד א"א חטא בשביל חבירו

מחבר רנ"ד, אם נתנו בשבת אפי' במזיד מותר לו לרדות קודם שיאפה כדי שלא יבא לידי איסור סקילה, וכתב המג"א אבל המ"מ פ"ט כתב דשוגג הוי רבותא טפי דהא כיון שנזכר ליכא חיוב חטאת אפ"ה שרי לרדותה, הקשה בספר קקיון דיונה למה מותר לו לרדותה, למה לא העמידו דבריהם במקום כרת כמו בערל הזאה ואיזמל ועי' במחהש"ק, לענ"ד מה שהעמידו חכמים דבריהם במקום כרת רק אם עי"כ הוא יהי' בשב וא"ת כמו בכל הנך שמביא ערל הזאה מת"כ לא יוכל לעשות פסח ולמול בנו, אבל במדביק פת מה שחייב על אפיה יען שמלאכת אפיה בא ע"י מעשה שהדביק בתנור ואם שנגמר המלאכה בשוא"ת, אבל חשוב תחילת מעשה שעשה, וכן כתב הר"ן במכות פ"ג הי' לובש כלאים כל היום ואמרו לו אל תלבש אל תלבש חייב על כל שהה, אע"פ שאינו עושה מעשה כיון שמתחלה עשה מעשה כשלבש ועתה שוהה כדי לפשוט וללבוש חשוב מעשה עי' תיו"ט שם, וכנגד קום עשה לא העמידו דבריהם, ונראה להסביר יען עפ"י גזירות חכמים הוא אנוס עפ"י דבור לא חסור, א"כ לא עבר, אבל אם כבר עבר שעשה מעשה עבירה, וכדי לתקן העבירה צריך ג"כ המעשה לבטל מעשה ראשונה, ואם הוא אנוס עפ"י חכמים, אבל ידוע ירושלמי מובא בש"ך ח"מ כ"ח אנוס כמאן דעביד לא אמרי', ע"כ לא העמידו נגד קום עשה ודו"ק:

כ"ס או"ח סי' ס"ב כתב יש לי צ"ע די"ל דהא דאמרי' חטא בשביל שיזכה חברך הוא משום דכל ישראל ערבים זה בזה, ולכן אמרי' חטא בזוטא כדי שיזכה חברך, ויש להסביר דאם לא קיים זה המצוה או בעובר עבירה יש לו ג"כ עבירה זוטא, אומרי' מה לך לחטוא עבירה קלילה וחברך רבה, עבור אתה בקלה ויהי' חברך ניצל מחמורה, לפ"ז יצא לנו דין חדש לרא"ש בברכות דנשים אינם בכלל ערבות אין אומרי' חטא בשביל אשה ע"ש שהאריך בנפלאות ולי תלמיד קטן צ"ע אם יש ערבות גם על שוגג:

ב"ש קע"ח כתב ואם זינתה ברצון כדי להציל נפשות כאסתר אסורה לבעלה כיון שביאה הי' ברצון שם במרי"ק שרש קס"ח, ועי' בתשובת בית יעקב סי' ל"ט באריכות, ובספר עטרת זקנים א"ע סי' ל' ונב"י ח"ב א"ע סי' קס"א כתב אני אומר כיון שאחכז"ל בכל מתרפאין חוץ מע"ז ג"ע ש"ד, כך אין מצילין בהם נפשות ואונס דרחמנא שריה באשה שקרקע עולם היא, היינו שהיא אנוסה על גוף הביאה אבל היכי שאינה אנוסה והיא משתדלת לזה להציל נפשות לא מקרי קרקע עולם ויהרג ואל יעבור ואסתר שאני שהיתה להצלת כל ישראל ושם הי' בהוראת מרדכי ובית דינו ואולי ברוה"ק, ועי' שבות יעקב ח"ב א"ע סי' קי"ז כתב לכאורה סוגי' במגילה סתרי אהדדי, בדף ט"ו איתא כאשר אבדתי מבית אבא כך אובד ממך, ש"מ דמקרי רצון ונאסרה על בעלה, ושם אמרו כיון שהגיע לבית הצלמים אמרה אלי אלי, שמא אתה דן אונס כרצון הרי שמחשב הליכה זו להצלה לאונס, אלא החילק כדעת מרי"ק אע"ג דהוי אונס ולא מיענשא עליה מ"מ כיון שעיקר בעילתה היתה ברצונה נאסרה על בעלה ע"ש שמשיג על בית יעקב, שואל ומשיב ח"ג סי' קל"ט באריכות:

ב"ב קי"ט מביא תוס' מדרש מקושש לש"ש מכוין, והקשה מהרש"א בח"א, איך נאמר שמתכוין כדי ממנו יראו אחרים שחייבין במצות, הא קי"ל א"א חטא בשביל שיזכה חבירו, והי' דקי"ל מלאכה שצ"ל פטור א"כ הוא לא מכוין לשום מלאכה רק להורות את העם וישראל לא ידעו כוונתו מש"ה הרגו, עי' חוט המשולש פ' שלח, וחו"י בהספד על גאון רבי לעמל ז"ל, ולא זכיתי להבין, וכי אין זה חטא בשביל וכו' שמוסר נפשו להריגה בחינם, ועי' בית יצחק הלכות שבת סי' ל"ד שכתב פלא על מהרש"א דהרי משה שאל להקב"ה והקב"ה השיב מות יומת האיש ואם באמת הי' פטור רק העדים טעו איך צוה הקב"ה וכו' ע"ש שמביא רע"ק סבר מלאכה שאצ"ל חייב ועי' ישו"י תצ"ה:

פרט ה אין אומרים חטא

ראיתי בפנקס ישן ח"ת מח"ס ז"ל ומצאתי כתוב לישב רשב"א שמחדש בחצי עבד לא שייך לעולם וכו' וקשה מגיטין דף ל"ת באמתא וכו' ותי' דודאי קודם התקנה שעובד את רבו יום אחד, א"כ הי' צד חירות וצד עבדות יחד, א"כ לא הי' שייך לעולם בהם תעבודו משום צד חירות, אבל אחר התקנה חזר הדבר ושייך לעולם בהם תעבודו דהרי יש לו יום מיוחד וחייב לעבדו ושייך ביה תעבודו, ולפ"ז מקשים ב"ש הכי תקנתם את רבו ואת עצמו לא תקנתם, דכיון שעשיתם תקנה לעבוד רבו יום אחד, ממילא את עצמו לא תקנתם דאסור לכופו משום לעולם בהם תעבודו, אלא אדרבא כופין את רבו ולא אמרי' עובד יום אחד וממילא לא שייך ביה לעולם בהם תעבודו, אך כל זה בחצי עבד דמצוה

על פ"ו וכופין את רבו, אבל בחצי שפחה דאינה מצוה על פיו ואין כופין, א"כ ממילא חזרה לתקנה קמייתא ועובדת רבה יום אחד וא"כ שייך בה לעולם בהם תעבודו ומקשה הש"ס שפיר:

ח"ס א"ע סי' ל"ו כתב כללא דמילתא אין אומרי' לאדם חטא באיסור זוטא כדי שלא לעבוד ע"ז איסורא רבה היינו דפשע, וגם אין אומרין חטא כדי להציל חברו מחטא ע"י אונס גמור דרחמנא שריה כדמוכח מלידרש להו דאונס שרי דאפי' לתקנתא דרבנן לא בעי למעקר, אך להציל חבירו מרצון הבא ע"י אונס כההיא אמתא דעבדי בהו אינשי איסורא דאותן אינשי יהי' נענשים שהרי יעברו ברצון ומ"מ ע"י אונס פיתוי דאמתא בא להם בזה אומרים חטא בשביל שלא יכשלו לרבים ודכוותי מי שהוציא בתו להמיר דתה דתחילתה אונס וסוף שתהי' ברצון מותר להאב לחלל שבת להצלה, ודברי ב"ח נכונים להלכה ומג"א סי' ש"ו תפס עליו, ועי' הגהות מרדכי פי"ד דשבת:

עט סופר חלק א כלל כא

פרט א אברי בשר נחירה

חולין דף י"ז, בעי ר' ירמיה, אברי בשר נחירה שהכניסו ישראל עמהן לארץ מהו, אימת אילימי בשבע שכבשו השתא דבר טמא אישתרי להו דכתיב ובתים מלאים כל טוב ואמר ר' ירמיה בר אבא אמר רב כחלי דחזירי בשר נחירה מבעיא, אלא לאחר מכאן ואיבעית אימא לעולם בשבע שכבשו כי אישתרי להו שלל של כותים דידהו לא אישתרי תיקו, למה לא מבעי האיך הי' הדבר כאשר נתחדש שחלב ודם אסורי' או עריות שנאסר להם, אם מותרים מכאן ולהלא או לא מה שכבר אישתרי ולמה לא נאמר דינו הגעלה לאחר מתן תורה]:

ראש כתב ונראה לי דנפ"מ בבעיא זו לאדם שאסר עצמו באחד מן המינין מזמן ידוע ואילך וכשהגיע הזמן הי' לו מאותו המין שהי' אוכל והולך עד שהגיע הזמן אם מותר מה שנותר בידו, אי נמי כגון שרצו ב"ד לאסור דבר אחד כמו שאסרו גבינות עכום ושלקות אם אסר מה שיש לו ממנו מאותו המין ביד ישראל עכ"ל, ונב"י ח"ב סי' ס"ד בשאלה באחד שדירתו הי' במקום שנהגו היתר בחמאה של גוים ועכשיו קבע דירתו במקום שנהגו איסור והביא עמו חמאה ממקומו הראשון אם מותר לאכול החמאה, וכתב שיש לדקדק בלשון הראש שכתב שאדם אסר עצמו מזמן ידוע ואילך ולא נקוט אדם אסר עצמו מן המינין והי' לו מאותו המין, ע"כ נראה עד כאן לא מספקא לר' ירמיה אלא דומי' דאברי נחירה שאלו לא נאסרו במדבר ומשנכנסו לארץ נאסרה בזה איכא למימר שהקפיד

לגמרי שלא יחול איסר זה כ"א על שניחרו לאחר זמן, אבל בדבר שנאסר ומתחיל האיסר תיכף אין שום חילק בין שהי' בידו מעבר או מה שיבא אח"כ לידו לכן נזיר שהזהיר עצמו תיכף נאסר ואין חילק בין מה שבידו או מה שעתיד לבא לידו, ע"כ נקט הרא"ש מזמן ידוע ואילך וכוונתו שלא אוסר עצמו תיכף וגם י"ל סברה אחרת דעד כאן לא בעי ר' ירמיה אלא באברי נחירה לא הי' איסור זה נוהג כלל לשום אדם בשום מקום ובבואם לארץ התחיל איסר זה, אבל מי שאוסר עצמו בנדר או נזיר איסר זה כתיב בתורה ואם זה לא הי' אז נזיר הי' היין אסור לנזירים אחרים בזה ליכא ספיקא ע"ב, ועי' בית אפרים סי' ל"ט שמאריך ומביא תה"ד רפא בקהל שעשו חרם וכו' ועי' יו"ד רי"ח בש"ך ובט"ז, וגאון מו"ה שמואל לאנדע ז"ל לפי נב"י גם בדרבנן אמרי' בספק זה לחומרא דהוי ס"ס לחומרא ספק שמא הלכה בפרש"י דל"ל סברת דמיון הרא"ש ואת"ל כרא"ש שמא גם אברי נתירה שהכניס לארץ היו אסור, עי' בלוח הטעות בנב"י ומיושב רמ"א: בתשובת פ"מ ח"א סי' ס"ד מביא ראיה לראש מיבמות דף ט"ו גבי צרות הבת שאמרו בואו ונתקן להם לצרות שתהיו חולצות וא"ל רשב"ג מה נעשה להם וכו' ש"מ אם היו גוזרים ב"ד נאסור לצרות לשוק הי' חשש אף לאותן צרות שנשאו כבר, גם האריך שם שיש נפ"מ לפי רמב"ן שארץ סיחון ועוג נחשב כשבע אומות והוי כא"י א"כ הי' צריכין הגעלה כלים של ישראל שנשתמשו קודם ביאת ארץ סיחון ועוג שבשלה בהם בשר נתירה ועכשיו נאסר להם, אבל אם נאמר אברי בשר נחירה שהכניסו לארץ לא נאסר להם אין כאן קושיא ע"ש שהאריך ואו"ח פסחים דף מ"ג מאריך בו, ובספר יעיר אוזן הקשה על ראש מיבמות ס"א כה"ג חולץ ולא מייבם אפי' מאירוסין ע"ש והכא מן אירוסין דביאה ראשונה שריא דמקיים עשה ולשתרי ביאה שניה ומדאסרו ש"מ דלא אמרי' הואיל ואשתרי:

יש"ש פ"ק דחולין סי' ל"ו, מביא הראש וכתב לפי דבריו יראה מי שאוסר על עצמו איזה דבר בנדר או בהאזכרת השם דהיינו שבוע א"כ אסור לאכול מאותו המין שנותר בידו דספיקא דאוריי' לחומרא הרי אבעי לא נפשטה, אבל בסתם נדרים שלנו שאינו מתפס בשים דבר דהוי נדר דרבנן א"כ מותר לאכול ממין שנותר בידו דס"ד לקולא ע"ש, וראש יוסף כתב אני תמה הא נדר הוי דשיל"מ וקי"ל אפי' ספ"ד אסורי יעי' בספר אבני שוהם כלל כ"ז, ועי' ט"ז סי' רי"ח, וידות נדרים מביא שם תה"ב דף נ' דפוס וויען שפת של פלטר שנמצאת ביד בעל הבית מותרת ובד"ה משיג גם פרי מגדים סי' צ"ד כתב בדברים שמותרים בעבור כבוד שבת אם מותר בחול מה שנותר משבת: עי' בירושלמי דמאי בתוס' חולין דף ע"ה ומנחות דף ל' ורמב"ם פ"ב ממעשר ותויו"ט פ"ד דמאי ותוס' חדשים, ובספר בית הלל סי' רי"ח מביא מעשה בק"ק ווילנא שעשו קהל תקנה שלא

לקנות דגים מן השוק בער"ה וכתב אפי' מי שהי' לו קודם לכן אסור ע"ש, ועי' ברכי יוסף תקנ"א יש מקילין לאכול בשר מבושל שנשתייר מסעודת שבת ושמעתי מי שהביא ראיה להתיר מאברי בשר נחירה וכו' וכתבו הפוסקים דבדרבנן נקטינין להקל וה"ה הכא ע"ש, ותשובת רמץ סי' ל"ט באריכות, ועי' בפתחי תשובה סי' שמ"א סקי"ב מה שנשתייר לאונן מסעודת שבת אם מותר לאכול בחול ועי' בפתחי תשובה קט"ז סק"ז באריכות, ובית אפרים יו"ד סי' ל"ט תשובה ארוכה, ותשובת מר"ם שיק או"ח רפ"ו, עי' תשובת חו"י קפ"ה, ועי' נגעים פ"ז נגעי' שהי' קודם מ"ת טהורים, ועי' יבמות דף נ"ט אירס אלמנה קודם שנתמנה לכה"ג יכנס יען דכתיב יקח אשה, משמע בלא קרא לא אמרי' כיון שהותרה ודו"ק:

כ"א ר"ה דף י"ב, ממחרת הפסח אכל מעיקרא לא אכל, ק"ל אמאי לא אכל הא אפי' דבר טמא אישתרי להי בשבע שכבשו דאמרי' בחולין אברי בשר נחירה וכו' מיהו לשנויי בתרא דהתם כי אישתרי שלל של גוים דידהו לא אישתרי א"ש כיון דא"י מוחזקת היא ה"ל כדידהו ואע"ג שיש לנכרי נמי חלק במה שזרע דאין ברירה וכו', עי"ל דלא היתר להם אלא איסור שא"א לבא לעולם ליד היתר כמו בשר נחירה, אבל איסר אפשר לבא לידי היתר כמו חדש לא דלמה לו למיכלו בעודו עומד באיסר, תדע בכתובות דף כ"ה בשבע שכבשו חייבי בחלה וכו' והא דתנן רפ"ק דערלה עת שבאו אבותינו לארץ נטעו אע"פ שלא כבשו חייב והא ערלה אין היתר לאיסורו, צ"ל דמיירי במצניע מערלה לאחר שבע שכבשו ע"ש. ועי' ירושלמי פ"ב דחלה השיב ר"ע את ר"א אי אתה מודה לי בשעה שנכנסו ישראל לארץ ימצאו בצקות וקמחין שהן חייבין בחלה ועי' פר"ד דרוש ת' ט' עי' באבני שוהם כלל מ"ג שהקשה מנדה דף מ"ד תינוק בן יומו פוסל את העבדים מתרומה, כל זמן שאביהם חי הי' אוכלים וכשמת ותרומה מה שנשאר בידם יהי' מותר לאכול ע"ש ומיושב עפ"י נב"י:

מחבר ריח ס"ב, מי שהעלילו עליו מפני שמכר יין לישמעאלים ונשבע שלא יעשה יין למכור והי' לו יין עשוי מקודם אסור למכרו, כתב רמ"א דאזלין בתר כוונתו וכ"ש קהל שעשו תקנה ע"ש וש"ך שמאריך ושיבת ציון סי' נ': פלתי סי' א' כתב הקשה הט"ז דתני רבי וזבחת כאשר צויתיך מלמד שנצטוה משה על שנים בבהמה ואחד בעוף, ובעלמא דרשינן כאשר ציך במרה, ולמה נשתנה הך ע"ב, ולק"מ דבמרה לא נצטוה רק מצות שינהגו תיכף, אבל מצוה שלא חל תיכף רק לאחר זמן מהכ"ת להקדימו במרה, ובמדבר קי"ל כרע"ק שהותרה בשר נחירה ע"ש:

קידושין דף כ"א איבעיא להו כהן מהו ביפ"ת רב אמר מותר ושמואל אמר אסיר בביאה ראשונה לא פליגי דשרי כי פליגי בביאה שניה רב אמר מותר הואיל דאישתרי אשתרי ע"ש, והא דלא פשיט ר' ירמיה עצמו מסוגי הנ"ל דלא אמרי' הואיל עי' בספר יעיר אוזן מערכת א' אות ה', ועי' ברכ"י או"ת סי' ע"א, מביא חקירת מוצל מאש מי שמתפלל ושמע שהוא אונן אם יגמור תפילתו אי אמרי' הואיל וכו' והאריך בזה ומביא שבו"י סי' ז' ויד אליהו סי' ס"ד אם אכלה אשה נדה והלכה לה שמותר בעלה לאכול אחריה אם היא באה תוך אכילתו אם מותר לאכול עוד ומביא ראיה מסי' קי"ב ביו"ד אם ארח אוכל אצל בעה"ב הנזהר מפת עכום שמותר לאכול כל הסעודה פת עכום וכתב התה"ד סי' ל"ב הטעם הואיל ואשתרי וכו', ואין לחלק דהתם הי' איסור פת עכום אך דהותר לו מש"ה הותר גם אח"כ משא"כ בנדה לא הי' שום איסור כשהלכה והאיסור נולד עתה, מה בכך אדרבה עדיף טפי ע"ש, ובכ"י כתב בודאי יש לחלוק חילק זה דלא שייך אישתרי אם לא הי' איסור בתחילה ועי' מרי"ט בחידושיו לקידושין כ"א אם מלך שיש לו חי נשים מותר ביפ"ת, ועי' מרדכי בע"א סי' תת"ל:

פרט ב שיטת רמב"ם ורמב"ן

רמב"ם פ"ח ממלכים, חלוצי צבא כשנכנסו בגבול העכו"ם ויכבשום וישבו מהן מותר להן לאכול נבלות וטריפות ובשר חזיר וכיוצא בו, אם ירעב ולא תצא מה יאכל אלא מאכלות אלו האסורים, וכן שותה יין נסך מפי השמועה למדו ובתים מלאים כל טוב ערפי חזירים וכיוצא בהן, והקשו אחרונים א"כ מאי קאמר בגמרא השתא שלל גוים אשתרי שלל דידהו לכ"ש הא זה לא הותר רק בעת רעבון וספיקא דגמרא אפי' על השובע מותר לאכלו, ופד"ר ד"ח הקשה עפ"י דויבן שהקשה אמאי לא ציוה התורה להגעיל במלחמות סו"ע ותי' שהי' להם דין שבע עממין א"כ לרמב"ם שלא הותר לאכול איסור רק כשלא מצאו מה לאכול א"כ למה לא ציוה להגעיל הלא דבר נקל הוא להגעיל כליהם, ואו"ח פסחים מ"ג כתב דקושי' רמב"ן מעיקרא לק"מ בע"ז דף כ"ה אמרו שעמדה המה למשה כ"ד שעות, לפ"ז לא צריך להגעיל כי הוא נטל"פ בע"כ קושי' רמב"ן רק למ"ד נטל"פ אסור, א"כ כיון דרמב"ם פסק נטל"פ מותר לק"מ ע"ש שהאריך בנפלאות, וידב"ש סוף חלק שני ועי' בספר לב אריה על חילין, ויד המלך על רמבם:

ישו"י סי' תפ"ט כתב דקשה אמאי לא אכלו מן החדש בעת ההיא הא בשבע שנכבשו ושבע שחלקו כל איסורי' חותר, אמנם כיון שהי' מסתפקים תמן שבכליה' לא הי' אוכלים מן החדש כמ"ש הרמב"ם אם לא מצא לאכול וכו' או משום דאסורים לקצור לפני העומר, ועדיין קשה למה לא אכלו מחדש דהרי מן המן לא יצאו ידי חובת מצה דאינה מחמשת

מינין, וגם הקציר קודם לעומר חותר כשהוא צורך מצוה דכתיב קצירכם ולא קציר מצוה. אמנם נכון מאוד כמו דאינן יוצאין במצה של טבל משום דאין איסורו משים בל תאכל חמץ אלא משום בל תאכל טבל, ה"ה בזה אין איסורו משום בל תאכל חמץ אלא משום בל תאכל חדש ע"ש:

איברי בשר נחירה שהכניסו ישראל כי' דלר"ע מהו אבל נחרו משבאו לארץ ודאי אסירין לאחר מכאן, ואפי' בשבע שכבשו נמי אסירין דכי שרא להו דהתנא שלל גוים שלא להפסיד מהם כל טוב אבל לא לנחור משלהם ולאכול שהי' להם לשחוט עכ"ל רמב"ן על חולין הנדפס בשם מזבח כפרה, ומיושב כמה קושי' אחרונים שהבאתי ודו"ק:

רמב"ן פ' מטות כתב והזהיר איתם עתה בהגעלת כלי מדין ולא אמר להם מתחילה בכלי סיחון ועוג והטע' כי סו"ע מלכי האמורי הם וארצם מנחלת ישראל היא והותר להם כל שללם אפי' האיסורים דכתב ובתים מלאים כל טוב אשר לא מלאת ואחז"ל כותלי דחזי רי אשתרי להי, אבל מדין לא הי' משלהם ולא לקחו את ארצם רק לנקום נקמתם לקחו שללם ולכך נהג האיסו' בכליהם, וכן בדין הטומאת הזהירם עתה ואתם חנו מחוץ למחנה כי מלחמת סיחון ועוג הי' כל ישראל וטומאה היתרה בציבור עכ"ל, לפי משמעות לשון רמבם דוקא אנשי צבא מותר אבל לא נשיהם ובניהם, א"כ עדיין קשה למה לא שוה בכלי סו"ע, תה שהקשה מכלי סיחון יען שסובר טכע"ק דאורייתא כי לשיטת טעכ"ק דרבנן וכלי מדין גזה"כ לא קשה מסיחון כמובן, א"כ משמע דטעם בכלי טעכ"ק דאוריי' ועי' פלתי וח"ס סי' ג' וסי' פ"ו:

בפ' ואתחנן, והי' כי יביאך וכו' על דעת רבותינו כי הטוב ההוא אשר ימצא בבתים מלאים וכו' הותר להן כל איסורי' זולתי אסיר ע"ז והרב כתב בהלכות מלכים חלוצי צבא אם רעב וכו' וכן שותה יין נסך ואין זה נכון שלא בשביל פנ"פ או רעבון בלבד הותר בשעת מלחמה אלא לאחר שכבשו הערים הגדולות והטובות וישבו בהן התיר להם שלל אויביהם ולא בכל חלוצי צבא אלא בארץ אשר נשבע לאבותינו לתת לנו, וכן יין נסך שהזכיר אינו אחת שבכל איסורי ע"ז היא עצמה ומשמשיה וקרובת שלה הכל אסור מיד ע"ב, והקשה יג"פ מאוה"ג מו"ה משולם אבדק"ק קיש קרוש ני' אם יינ"ס אסור להם קשה קושי' הנ"ל למה לא ציוה להגעיל בסיחון ועוג כלי יין ועי' תוס' פסחים מ"ד ד"ה אלא יליף רע"ק וצ"ע:

מנ"ח סי' תקכ"ז כתב הא דאשתרי הייני דברי' שאסורי' רק לישראל כחזיר וכדומה אבל דבר שאסור לב"נ כגון אמ"ה ובשר מה"ח אסור להם לא מסתבר דיה' מותר להם מאי דאסור לכל העולם, ות"ח הקשה לו א"כ קושי' רמב"ן קשה למה לא ציוה בכלי סו"ע

דלמא בשלו אבמה"ח, והשיב אבמה"ח אסור לב"נ רק גוף אבמה"ח אבל לא ציר וטעם כעיקר דילפי' מטמאים, וטעם כעיקר רק לישראל תורה נאמרה א"כ ציר וטעם לא נאמר כלל לב"נ, ועי' פלתי פ"א שכתב כן על גמרא בכורות דף ו' מנ"ל דחלב מיתר ולא הביא ראיה מרא"ש צורים א"א נתן לאורחים חמאה וחלב, יען לא נאסר לב"נ ציר וחלב ע"ב אבל עיקר שכתב עפ"י סברה שלא יהי' מות' לישרא' מה שאסו' לכל עול' א"כ למה יפ"ת א"א מותר לישראל ודוחק לאמור יען שקונה אותה ע"י כיבוש מלחמה:

עט סופר חלק א כלל כב

פרט א סוגיה בני עיר ששלחו שקליהן

ב"מ דף נ"ח, שומר חנם אינו נשבע, ורמינהו בני עיר ששלחו שקליהן ונגנבו או שאבדו אם משנתרמה התרומה נשבעין לגזברים ואם לאו נשבעין לבני עיר, ובני העיר שוקלין אחריהם תחתיהן, נמצאו או שהחזירם הגנבים אלו ואלו שקלים הם ואין עולין להם לשנה הבא, אמר שמואל הכא בנושא שכר עסקינן ונשבעין ליטול שכרן, אי הכי נשבעין לגזברים לבני העיר מבעי ליה, אמר רבה נשבעין לבני העיר במעמד גזברין כי היכי דלא נחשדינהו, והא נגנבו או שנאבדו קתני ושומר שכר בגניבה ואבידה חיובי מיחייב וה"נ נהי דתשלומי לא משלמי אגרייהו מיהא לפסיד, אמר רבה נגנבו בלסטין מזויין אבדו שטבעה ספינה בים, ר' יוחנן אמר הא מני ר"ש היא דאמר קדשים שחייב באחריות יש להן אונאה ונשבעין עליהן, התינח עד שלא נתרמה התרומה משנתרמה התרומה קדשים שאינו חייב באחריותן נינהו, דתניא תורמין על האבוד ועל הגבוי ועל העתיד לגבות, אלא אר"א שבועה זו תקנת חכמים היא שלא יהי' בני אדם מזלזלים בהקדשות:

וצ"ב לשון התינח עד שלא נתרמה התרומה, משמע שנוחה לר"ש, וקודם שנתרמה לא צריך לר"ש כי עדיין חילין הם וחייבים לשבוע לבני עיר רק הקושה משנתרמה והקדש הם, ודוחק לאמור שגם קודם נתרמה הקדש הם כר"י בירושלמי עי' לקמן:

רש"י פי' שלא יזלזלו בשמירתן משמע שנשבע שלא פשע, וש"ך ס"ו הקשה מזה על תוס' שפטר מלשלם גם בפשיעה א"כ לא שייך כלל שבועה שלא פשע, ולא מיסתבר למימר שתקנת חכמים שישלמו דלא מצינו תקנת חכמים בכה"ג, וצריך לומר שבועה זו שאינה ברשותו משום חומרא דקודש תקנו כן עי' פנ"י, ועי' רש"י מתחילה פי' נשבעין לגזברין שלא פשע, ואח"כ בנשבעין ליטול שכרן פרש"י שאינו ברשותו עי' פנ"י ובספר יהושע סוף ח"מ:

עי' לקוטי בית אפרים מאחי מורי הגאון בע"מ מטה נפתלי ני' מאי פריך נשבעין לגזברים מאי עבידתייהו דלמא משום גלגול שבועה אבל עי' תוס' שבועות מ"ב אין גלגול שבועה בהקדש, וגם מגברא לגברא אין גלגול, ועי' ח"מ צ"ה לענין גלגול שבועה בקרקע ובשטר וכו':

נושא שכר אינו משלם, רמי לי ר' יוסף בר חמא לרבה ורמינהו השוכר את הפועל לשמור הפרה את התינוק לשמור את הזרעים אין נותנין לו שכר שבת לפיכך אין אחריות שבת עליו, הי' שכר חודש וכו' נותנין לו שכר שבת לפיכך אחריות שבא עליו מאי לאו לשלם לא להפסיד שכרו וכו' א"ר ששת בשקנה מידו וכן א"ר יוחנן בשקנו מידו:

תוס' דתנן תורמין, ותימא אמאי לא מוכח מגופא דאינו חייב באחריותן מדקאמר נשבעין לגזברין ולא לבני עיר, ועי' שו"מ ח"ר סי' רס"ה מש"כ לישב:

המחבר ש"א, כל אלו אם קנו מידם, משמע גם בהקדשות נמי צריך קנין, והקשה קצה"ח למה לא ישתעבד באמירה כיון אמירה לגבוה כמסירה להדיוט, ונתיבות תי' אם אמר בפירש אם יגנב ישלם שפיר אמרי' אמירה לגבוה, אבל כאן מיירי דאמר סתם שמקבל דין שומרים וכיון שאין הקדש בגדר שמירה לא שייך זה ע"ש:

רש"י פי' נמצא אבידה החזירו הגנבים ופלא, ועי' לקוטי בית אפרים אם נמצא הגנבים ומשלמין מעות אחר בודאי אינם הקדש ולא שייך אלו ואלו רק אם החזירם השקלים הגנבים ודו"ק:

תוס' ד"ה בשקנו מידו, וא"ת בדף צ"ד תנא מתנה ש"ח להיות כשואל להתחייב באונסין ופריך במאי מתנה בדברים ומשני אמר שמואל בשקנו מידו, ור' יוחנן אמר אפי' תימא לא קנה מידו בההיא הנאה דקא מהימן ליה גמר ומשעבד נפשיה א"כ אמאי בעי קניין, וי"ל דהכא דפטור אפי' משבועה לא משעבד נפשיה בלא קנין, א"נ התם כיון שמתחייב כשואל סבורים העולם שהשאיל לו ודההיא הנאה משעבד נפשיה, ושמ"ק כתב וי"ל שאני גבי הדיוט שדרך אדם לשמור ממונו בעצמו ואין רגיל לסמוך על אחר נמצא כיון שמאמינו מכבדו, אבל הקדש כך יש להאמין זה כמו זה שאינו של זה ולא של זה ועוד דבהקדש דבדילי מיניה אינשי וראוי להאמין לכל אדם, וש"ך ס"ו סקקכ"ח מסביר במתנה להיות כשואל כאמור הריני כאלו התקבלתי, משא"כ הכא אפי' שואל פטור וצריך קנין:

מח"א שומרים סי' ח' כתב כללא דמלתא דכלהו דנתמעטו מדיני שמירה כי התנה בפירש וקבל עליו לשלם ה"ז חייב כי פשע ונאבדו, וכ"ת א"כ אמאי איצטרך לאוקמי למתני' דשוכר לשמור כשקנו מידו כי לא קנו נמי כל שהתנה וקבל עליו לשלם ה"ז חייב לאו

קושיא דהתם צריך לקנין כדי לחייבי אפי' בגניבה ואבידה ואין התנאי מועיל כדי לחייבו אלא כי פשע בהם השומר דהוי גרמא בנזקין ע"ש וכן משמע מב"י סוף סי' ס"ו: מר"א ששון סי' פ"ג מסופק אם ש"ח התנה להיות כשומר שכר וטוען שנאנס ומפקיד טוען שישבע לו שלא נגנב ונאבד אלא שנאנס ושומר טוען שלא נתחייב אלא אם יהי' עדים שנגנב או שנאבד אבל לא נתחייב לשבועה שאין קנין מועיל לזה דמה קנין שייך בזה וכו' ומביא הסוגי' למה דחיק נפשיה דנגנב בלסטיים מזוין וכו' ולא מתרץ דכולה בש"ח ומיירי דקנו מידו להתחייב בפשיעה כמו שאמר ר"י לקמן בשוכר את הפרה ולמה לא מתרץ לעיל ג"כ בשקנו מידו, אלא משמע דלא מצו לאוקמה בקנו מידו דאכתי אמאי נשבעו הרי לא נתחייב אלא אם יבא עדים שפשע אבל לא נתחייב לשבועה ע"ש, ועי' ש"ך ס"ו סקקכ"ח שכתב אם התנה הש"ח שיתחייב לשלם חל הקנין על התשלומין אבל אם התנה שישבע על מה יחיל הקנין אין זה אלא קנין דברים, ולקוטי בית אפרים מביא ראיה מתוס' ב"ק ס"ג הקשה למה צריך קרא בהקדש לא שייך שבועה, וקשה דמשכחת בקנה מידו בע"כ דלא מהני קנה מידו על שבועה:

עוד נסתפק אם התקנה שתקנו חכמים בהקדש שישבע כדי שלא יזלזלו אם הוא דוקא בשבועת פשיעה יחייבהו בפשיעה שלא יזלזלו, אבל אם נגנבה או נאבדו אינו חייב בהקדשות וכ"ש לישבע על זה דאמאי יחייבו שלא מן הדין והרי כיון שאינם פושעים לא יזלזלו, וראיה דמקשה משוכר את הפרה וכו' ולא מתרץ חיוב זה תקנת חכמים שלא יזלזלו וכו', וכתב עוד שלא תקנו חכמים חיוב בפשיעה אלא בש"ת שלא יזלזלו, אבל בשומר שכר אפי' אם פשעו לא חייבים ולא תקנו בהם תקנה משום דכיון שיפסידו שכרן לפיכך לא יזלזלו ע"ש וקצה"ח ש"א:

מרדכי בפ' הזהב א"ר ששת בשקנו מידו וכן א"ר יוחנן כתב רבינו מאיר דיכול להיות דר"ש ור"י קיימי אקשיא קמייתא ופליגי דר"א דמפרש טעמא משו' שלא יזלזלו בהקדשות ונפ"מ בזה"ז לגבאי צדקה ע"ש:

וה"ה פ"ב משכירות כת' ואם קנו מידו חיי' באחריותן שכתב רמב"ם אנושא שכר או שוכר קאי דאלו לפ"כ האיך יקנו ממנו שישבע הא קנין דברים הוא, מיהו אם קנו מידו שיתחייב בש"ש או בשואל חייב:

מרדכי פרק השוכר את האומנין פסק בשליח ששלח אגרת ונאנס מפסיד שכר שליחתו, והקשה הג"ה מכאן דאמר שמואל נשבעין ליטול שכרן ע"ש ותומים תירץ שבעלים מרויחים ע"י שליחתם דאין צריך לירך אחרים תחתיהם והועיל השליחות משא"כ באגרת דאך לשוא שלח כי נאבד ע"ש, וה"ה פ"ב משכירות כתב מהשמועה האמורה

בגמרא גבי הקדש יש ללמוד ששומר שכר שפטור מאונסין בכל מקום אם נאנס ה"ז לא הפסיד שכרו אלא נשבע שנאנס ונוטל שכרו:

שלט"ג בפ' המפקיד כתב דהא דאומר דכי לא קיץ דפטור השומר דוקא שהפקידו אצלו עתה ארנקי של צדקה אבל ראובן שהפקיד ביד שמעון מעות ואח"כ בעוד שהן פקדון נדר אותם לעניים אז אם פשע בהם שמעון חייב דהא מתחילה בתורת שמירה אתי לידיה ואין המעשה משתנה בחילוף הדברים עכ"ל ועי' קצה"ח סי' ש"א שהקשה מס"פ החובל בקרע כסותו וכוי ועי' רמב"ם שכירות פ"ב הפקיד הקדש ואח"כ פדהו והרי הוא חולין בעת שנטלו מיד השומר או שהשאילו חולין ואח"כ הקדי' והוא ביד השואל, וכן עכו"ם שהפקי' ואח"כ נתגייר כל אלו אין בהן כל דיני השומרין עד שתהי' תחלתן וסופן נכסי הדיוט ונכסי ישרא' ועי' רמ"א סי' ש"א:

ושואל ומשיב ח"ר סי' רס"ה כתב לתרץ השט"ג קאי במעות עניים דאינם הקדש רק דפטור בשביל דכתיב לשמור ולא לחלק וכל שאתי לידו בתורת שמירה שוב לא משתנה דמה שנעשה של עניים לא נשתנה בעצמותו דמתחלה הי' הדיוט וגם עכשיו הדיוט רק דמתחלה הוה תורת שמירה ואח"כ נפטר משמירה שפיר כתב הש"ג דהמעשה לא נשתנה שאין כאן מעשה אלא דיבור בעלמא אבל בהדיוט ונעש' הקד' נשתנה המעש ע"ש, ב"ה זה רבות בשנים אמרתי כן כי הקשתי לפר שלט"ג מאי מקשה על מתני' מבני העיר שנשבעין לגזברין כיון מתחילה הי' הדיוט לא פקע החיוב גם לאחר שנתרמה. והארכתי בזה לישב למה נקט אלו ואלו כי בלא זה לא הי' קשה כקושתי יען שהיא הדיוט אבל אי אמרי' אלו ואלו שקלים הם יען שנתקדשו תיכף א"כ קשה למה נשבעין אפי' לבעלים ומיושב קושי' תוס' לקמן שצריך להביא תורמין על עתיד לגבות ודו"ק:

ומביא קושי' מינ"פ הגאון מו"ה וואלף רב בטאב נ"י, על גמרא דמוקמי' כר"ש וכו' והקשה התינח עד שלא נתרמה משנתרמ' קדשי' שאין חייב באחריותן לשלטי גיבורים קשה גם כאן קודם שתרמה הי' קדשי' שחייב באחריותן ונשבעין עליהן א"כ גם אח"כ כשנתרמה לא נשתנה ע"ש וביד שאול סי' רנ"ו, ותירץ דיש לחלק דש"ה דמתחלה לא היה עומד שיהי' הקדש שפיר אמרינן דלא נשתנה בחילף הדברים, אבל כאן מתחלה הי' עומד להיות קדשים שא"ח באחריותן דהרי תורמין על האבוד וכו' א"כ שוב מתחלה לא התחיל להיות שימר רק עד שנתרם התרומה ולא שייך לומר דלא נפקע וז"ב כשמש עכ"ל:

פרט ב שיטת תוס' ורמב"ם

רש"י במתני' ש"ח איני נשבע פרש"י שלא פשע שלא הזקיקתו תורה לישבע עליהן, משמע רק משבוע' פטור אבל אם ידעי' שפשע חייב כמ"ש רמב"ם, ותוס' ד"ה ש"ח אינו נשבע, נראה דה"ד דאינו משלם דאפי' שומר שכר אם פשע נראה דלא משלם מדפריך לקמן מהשוכר פועל לשמור, ולא משני כשפשע וה"ט דמכל דין הפרשה אמעיטו, והא דלא קתני אינו משלם דהוי רבותא טפי משים דעיקרה בשבועות דף מ"ב, וש"ך פ"ו כתב שאין ראיה כלל כי קתני ברישא שכרו לימים אין לי שכר שבת ואין אחריות שבת עליו, ואי כשפשע חייב אשי' אין לי שכר והיא ש"ח מ"מ חייב, ותומים כת' שמבואר בסי' ש"ג שומר צריך לשכור ריעים ומקלות ואם לו שכר ה"ז פשיעה וחייב, הרי יש לפניך פושע דאיתא בשומר שכר ולא בשומר חנם, לפ"ז קושי' תוס' שפיר באופן שיש פשיעה אם שכר שבת יש לו א"כ אחריות שבת עליו לשכור ואם לאו פושע, ואם אין לו שכר שבת אין אחריות שבת עליי ולא צריך לשכור רועים ע"ש, ועי' קצה"ח שאסור לשכור פועלים בשבת עי' או"ח ש"ז ס"ח וישו"י כתב ע"פ תוס' לקמן האיך שומר הזרעים לעומר והא אסיר מן המשומר בשביעית, ותי' שאם יבא אחד ליקח יאמר לו שמיוחד לעומר ומעצמו ימנע מליקח, א"כ לא שייך פשיעה דלא קדים ברועים ומקלות דאסור למחות ושפיר כתב הש"ך א"כ ברישא אמאי פטור ופנ"י כתב קשיא לי מה ראי' מייתי מלקמן בהקדש נראה בפשיטות דכ"ע מודה דפטו' שהרי אפי' במזיק בידים פטור בהקדש דכתיב כי יאכל פרט למזיק וכתבו תוס' ב"ק דף ז' דאפי' מקרן פטור, עי' תוס' ב"מ דף צ"ט, ועי' תומים שכתב ונרא' דס"ל לתוס' כמש"כ רז"ה ושמ"ק דהך קושי' דשוכר את הפועל לא קשיא כלל מן הקדשות דהנך עדיין לא קדשו כלל רק קושי' גמרא מה דתנן אין נשבעין על קרקעות וכאן קתני לשמור זרעים וצריכים לקרקע וא"כ ל"ק מידי דמזיק חייב ע"ש: רא"ש מביא רי"ף כתב בתשובה המפקיד שטרות ומוד' שפשע בהו ונאבדו פטור מלשלם ודבריו נראין דכיון שהוציא את אלו מכלל פרשת שומרים אין לחייבו אלא מטעם אדם המזיק ופושע בדבר ונאבד לא חשיב מזיק כי פשיעה בבעלים פטור ואילו תשיב כמזיק אמאי פטור בבעלים ע"ש, ור"ן פ' שבועות הדיינין כתב וכן מוכח מב"ק דף צ"ג בההיא ארנקי של צדקה, דפשע וכו' והא תניא לשמור ולא לחלק לעניים אלמא אותן שנתמעטו מדין שומרים אף מחויב פשיעה נתמעטו ע"ש שמביא רשב"א שכתב דש"ח פטור אף משבועה דלא שלח בו יד ושאינה ברשותו דמכל שבועות פטרו הכתוב וחולק עליו ע"ש: ב"מ דף צ"ד מתנה ש"ח להיות פטור מן שבועה, והג"א שם מביא הר' ברוך כתב מדלא נקט גבי ש"ח להיות פטור מתשלומין כדקתני גבי שומר שכר משמע דלא מיפטר אם

פשע אפי' התנו, ומח"א הלכות שאלה סי' א' מסביר, כיון דקיבל עליו לשמור שוב איני מועיל תנאי להיות פטור אפי' מפשיעה דנמצא תנאי סותר את המעשה שהרי קיבל עליה לשמרם, ומ"ש רמב"ם פ"ו משאלה יש לשומר להתנות שאינו שומר כדרך השומרי' אלא מעות שהפקיד אצלו בזוית ביתי אני מניח אותם וכו' איני סותר לזה דרמב"ם איירי דיקא כשפירש שאינו מקבל עליו להיות שומר כדרך השומרים אלא להניחם במקום שאינו מן משומר דנמצא שלא קיבל עליה לשמור אבל כל היכא בקבול עליה לשמור אלא שמתנה להיות פטור אם יהי' פשיעה נמצא תנאי סותר את המעשה ואפי' נימא דתנאה מהני אף לפשיעה דלא כר' ברוך איכא לאפלוגי ע"ש:

רמב"ם פ"ב הלכות שכירות, שלשה דינין האמורין בתור' בארבעה השומרין אינן אלא במטלטלין יצא קרקעות עבדים שטרות ויצאו הקדשות וכו' מכאן אמרו חכמים שימר תנם שלהן אינו נשבע ונושא שכר אינו משלם ואם קני מידו חייב באחריותן, ותקנו חכמי' שנשבעין על הקדש שבועות השומרין כעין של תורה כדי שלא יזלזלו בהקדשות, יראה לי שאם פשע השומר בעבדים וכיוצא בהן חייב לשלם שאינו פטור בעבדים וקרקעות ושטרות אלא מדין גניבה ואבידה ומתה וכיוצא בהן וכו' אבל אם פשע חייב לשלם שכל הפושט חזיק הוא, ואין הפריש בין דין מזיק קרקע לדין המז' מטלטלין ע"ש, וראב"ד משיג אם אמת הוא זה, ש"ת למה אינו נשבע על טענתו שלא פשע שהרי אם פשע משלם וכו' ואין פושע מזיק שאם היה כן פשיעה בבעלים למה פטור אלא שאין פושע דומה למזיק, ועי' ש"ך סי' ס"ו באריכות לח"מ הקשה לרמב"ם קשה קושי' תוס' מה פריך משוכר את הפועל לוקמי אם פשע, וחידש בעיני שרמב"ם נקוט אם פשע בעבדים ושטרות וקרקעות ולא נקט קדשים, יען בקדשים פרט למזיק שפטור בחזיר בידים מכ"ש מפשיעה וחידש שאין אחרונים הרגישו בזה ועי' פ"ה טוען ונטען שראב"ד סובר שבועה שאינו ברשותו חייב בשטרות וכיוצא בהן ע"ש במפרשים וטור סי' צ"ה וב"י וב"ח וט"ז הקשה א"כ מאי פריך מבני עיר וכו' דלמא נשבעין שבועה שאין ברשותו ע"ש:

וש"ך תירץ דמשמע לש"ס דמתני' מיירי ע"כ בשבועה שלא פשע מדקתני ונגנבו או נאבדו נשבעים אפי' איכא סהדי שנגנבו או נאבדו דאל"כ הול"ל שנגנבו, רק השבועה אם לא פשע והמגיה בט"ז כתב ג"כ כזה, ותומים תי' דגבי הקדש הראב"ד מודה דא"צ לישבע שאינו ברשותו כמש"כ ריטב"א בהקדש אין אדם נחשד לשלוח יד ומה"ט לא מתחייב בדברים רק בקנין ושער המשפט בסי' צ"ה כתב דכיון דקודם שנתרמה התרומה נשבעי' לבני עיר אפי' שבועה שלא פשע, א"כ דוחק לאמור דמשנתרמה התרומה דקתני נשבעים לגזברים לאו היינו שבועה דרישא ע"ש, ולדעתי הקלישה לישב כי עי' ב"מ

דף הקשה על הך שבועה נימא מגו דחשיד אממונא חשיד על השבועה, ותי' אביי דלא חשיד די"ל ספק מלוה ישינה עליו, וא"כ בהקדש לא שייך זאת דמאי ספק מלוה יש לו על הקדש ודו"ק:

בני הבחור המופלג כה' שמעין נ"י, אמר לישב קושי' הראב"ד האיך מציאות שפשיעה בבעלים פטור כיון שמזיק הוא, ואחר עי' בכלל היזק שאינו ניכר פטור אבל שימר חייב אפי' בהיזק שאינו ניכר, א"כ מגלה התורה אם בעליו עמו פטור מדין שומרי' ממילא פטור מהיזק שאינו ניכר, אבל פושע בהיזק ניכר באמת לרמב"ם חייב מצד מזיק, אבל באמת לא נראה כן הרמב"ם פ"א משכירות שכתב סתם אם בעליו עמו פטור הפושע ע"ש ושפיר הקשה ראב"ד: רמב"ם פיו משבת השוכר את הפועל לשמור לו את הפרה ואת התינוק לא יתן לו שכר שבת לפיכך אין אחריות שבת עליו ואם הי' שכיר שבת וכו' לפיכך אחריות שבת עליו ע"ש ולח"מ פ"ב משכירות הקשה בגמרא אוקמי בשקני מידו, ורבינו ז"ל לא הזכיר קנו מידו ע"ש, ואולי רמב"ם סובר כרז"ה רק מזרעים הקושי', ע"כ לא כתב כאן זרעים ולא צריך קנו מידו:

רמב"ם שכירות פ"ב הקדיש ואח"כ פדהו וכו' עד שתהי' תחלתן וסופן הדיוט ע"ש ונראה עי' ב"ק קי"ב אם חיוב השומרין משעת קבלת השמירה, וכן סובר רמב"ם, א"כ פטור בהקדש ואח"כ נעשה הדיוט, ובהדיוט ואח"כ נעשה הקדש ג"כ פטור, יען רק אם בשעה שפשע בר חיוב אז מתחיל השיעבד למפרע אבל אם בשעה שפשע פטור היך יתחיל למפרע ועי' בשמ"ק כתובות דף ל"ד שמישב סתירת רמב"ם בענין זה עי' הטיב שם:

תומים סי' ס"ו כתב דרמב"ם השמיט הך מילתא זרעים דקשי' לי' לרבנן דס"ל דלא כר' יוסי ב"מ קי"ח, דמתנדב ש"ח דלמא לא ימסור לצבור יפה כמבואר בסוף ב"מ, א"כ איך אמרי' שכרו לימים אין נוטל שכר שבת ולפיכך אין אחריות שבת עליו הא אסור להניחו בשבת לשמור בחנם, וע"כ צריכין לקצוב אותו בהבלעה, וצ"ל ר"י היא דאמר מתנדב וכו' וא"כ הרמב"ם דפסק כת"ק דלא כר"י השמיט מילתא זרעים דאינו במציאות כלל ע"ש, קצת צ"ע הא אסיר בשבת לקנות מהפקר עי' במקנה כלל ל"ג פרט ו':

לעיל הבאתי מרדכי אם נאנס השליח מפסיד שכרו, ועי' ב"מ קי"ח אקני להו רבנן ד' זוזי כי היכי דלא ליתו בעלי זרוע ושקלינהו מיניהו וכתב השמ"ק פי' כיון דידעי בעלי זרועות דאי שקלינהו פסיד הקדש הנהי ד' זוזי פרשו ולא שקלי ע"ש, משמע ששוכר אינו מפסיד שכרו:

ובני הבחיר המופלג כ"ה שמעין ני') מחלק בטוב טעם דוקא באונס דשליח מפסיד שכרו כמבואר בירושלמי עי' ש"ך סי' כ"א, אונסא חייבו לא אמרי' אבל באונס של בעה"ב חייב

ומיושב גם קושי' מבני עיר שנשבעין ליטל שכרן אשר הבאתי לעיל, וחכם בני ישמח לבי גם אני ב"ה כי סברה ישרה, כעת מצאתי בנתיבות סי' של"ה מחלק כעין זה ע"ש:

פרט ג

רמב"ם שקלים פ"ג, בני העיר ששלחו שקליהן ביד שליח ונגנבו או אבדו אם ש"ח הוא ה"ז נשבע להם ונפטר בדין כל שומרי חנם והן חוזרין ונותנין שקליהן פעם שנייה וכו', שלחו את שקליהם ביד שומר שכר שהרי הוא חייב בגניבה ואבידה ואבדו ממנו באונס שהוא פטור רואין אם אחר שנתרמה התרומה נאנס נשבע לגזברים ובני העיר פטורין שהתורם על הגבוי ועל העתיד לגבות וברשות הקדש הן ובני העיר מה הי' להן לעשות הרי לא מסרו אלא לשומר שכר שהוא חייב בגניבה ואבידה ואם אבדו קודם שנתרמה התרומה עדיין ברשות בני העיר הם והשליח נשבע לפני אנשי העיר והן משלחין וכו', וכ"מ כתב רבינו סובר שאם שלחו ביד ש"ח אע"פ שנתרמה התרומה שיקלם אחרים תחתיהם מפני שפושעו במה ששלחו ביד ש"ח, ויש לתמוה על זה כי ס"ד דמתני' בש"ח אמאי לא אקשינן עליה היכי קתני אם משנתרמה תרומה נשבעין לגזברים וכו' דמשמע דבשנתרמה תרומה אין בני עיר שוקלים אחרים תחתיהן, וצ"ל שרבינו סובר דמאן דמוקי לה בש"ח יפרש דכי קתני ובני העיר שוקלים אחרים תחתיהם אירשא נמי קאי, ופלא למה נשבעין לגזברים עי' בתרומת הכרי סי' ס"ו, שכתב ראייה למרא"ש ששומר שכר חייב בגניבה ואבידה על הקדשות לאחר התקנה, כי אם איתא דש"ש לא מחייב בגו"א בהקדשות א"כ מה חטאו ופשעו הבעלים בשלחם ע"י ש"ח ממנ"פ אם יאבדו קודם שנתרמה התרומה אז הבעלים מחוייבים בלא"ה לשקול אחרים תחתיהם ואם יאבדו לאחר שנתרמה גם ש"ש פטור מגו"א דכבר הן ברשות הקדש אלא ודאי דמשלמין גו"א על הקדשות וכן משמע מלשון רמב"ם שכתב אם לאחר שנתרמה נאנס נשבע לגזברין משמע דאי לא נאנס מידו אלא נגנבו או נאבדו מחויב לשלם לגזברים וזה ראיה גדולה: בזה מישב קושי' כ"מ דע"כ לא מפליגי' בין שיח לשומר שכר אלא למסקנא דמשני ר"א שבועה זו תק"ח הוא וחכמים תקנו דיני שומרים בהקדשות ואז ש"ש תחייב בגניבה ושייך לומר דפשעו דאילו שלחו ע"י ש"ש לא הי' מגיע הפסד להקדש דחייב בגו"א גם בהקדשות, אבל לפי הס"ד דלא הוי' ידעי' מן התקנה בודאי לא חילק בין ש"ח לשומר שכר, ממנ"פ קודם שנתרמה הבעלים שוקלין אחרים תחתיהן, ולאחר שנתרמה גם ש"ש פטור ע"ש, קצת צ"ע כי ש"ש שמירה מעולה בעבור שמפסיד שכר כאשר כתב מרא"ש, וכן כתב לישב רמב"ם מרם ברברי כתובות דף נ"א ע"ש שמאריך בסוגי', ועי' בספר יהושע סוף ח"מ בזה:

רמב"ם פ"ג, ה"י הנותן חצי שקל לחברו להוליכו לשולחנו לשקול אותו על ידו הלך ושקלו ע"י עצמו כדי שלא ימשכנו אותו אם נתרמה תרומה מעל השוקל שזה השקל ברשות הקדש הוא שכבר תרמו על העתיד ואם לא נתרמה תרומה לא מעל והוא חייב ליתן לחבירו חצי שקל שנתן לו, ודברי ירמיה כתב אין לפרש דלא שייך מעילה קודם שנתרמה התרומה דמ"ש שקלים מהקדש דעלמא קודם שהביאם ליד גזבר דשייך מעילה כמ"ש רבינו ומקורו בתוספתא פ"ו ממעילה הי"ג, המפרש שקלו והוציאו בשאר צרכיו בין הוא בין חבירו מעל, נתן לחבירו לשוקלו על ידו והלך ושקלו ע"י עצמו אם כבר נתרמה התרומה מעל השוקל שהתורם תורם על העתיד, וכאלו הגיע שקל זה ללשכה ולפיכך מעל ע"ש, הרי כתב בהפריש שקלו והוציא מעל ולא חילק בין נתרמה או לא רק בנתנו לחבירו ושקל לעצמו כתב חילק זה ע"ש שמתקשה בו: ועי' רמב"ם מעילה פ"ו הי"ג המפריש שקלו והוציא בשאר צרכיו מעל ע"ש ונראה אם מפריש שקלו ולא רצה לשלוח ע"י שלית בודאי מקדיש תיכף וכוונתו אם יאבד שיהי' פטור כמבואר בירושלמי פלוגתי' ר"י ורל"ק, אבל אם ישלח ע"י שליח בודאי כוונתו שלא יהי' הקדש כדי ששליח יהי' חייב לו לשלם או בגניבה יקבל אפי' כפל, רק בשנתרמה אז יהי' קודש כזוכה בו ההקדש, ועי' רמב"ם בשקלים פ"ג הי"א הגנב חצי שקל הוא חייב לבעלים שנים או להוסיף חומש, וכוונה קודם שנתרמה חייב כפל לבעלים ואחר שנתרמה חייב חומש להקדש עי' דברו ירמי' שמביא קושי' שרמב"ם פסק פ"ב מגניבה הגונב קדשים מבית בעליהן פטור מן הנפל גם שחייב באחרי' שנאמר וגונב מבית האיש ולא מבית הקדש דלא כר"ש דס"ל קדשים שחייב באחרי' חייב, א"כ למה פסק כאן בשקל שחייב כפל ע"ש, ולהנ"ל ניחא כי עדיין לא קדשו, עי' במקנה כלל ט"ז פכ"ג:

מרם ברברי כתובות דף נ"א מביא סמג עשין פט כתב נושא שכר אינו נשבע שנאנסה וש"ח אינו משלם בפשיעה, משמע מתוך דבריו דוקא ש"ח פטור בפשיעה אבל ש"ש חייב בפשיעה, וכן הבין מהריק שרש ויו ע"ש, א"כ קשה קושי' תוס' מאי פריך משוכר את הפועל לוקמי בשפשעי, בשלמא לרמב"ם וסייעתו דסובר בכ"מ ש"ח חייב ניחא כמ"ש הש"ך דאם איירי בפשיעה אמאי קתני רישא אין אחריות שבת עליו הלא אפי' ש"ח חייב, אבל הסמג דסבר ש"ת פטור וש"ש חייב א"כ ברישא ש"ח פטור אף בשפשע, ולוקמי בפשיעה, ולישב רמב"ם כתב דרמב"ם סבר פשיעה חייב כמו מזיק, ורמב"ן כתב בדינא דגרמי דאף אם פשיעה הוי כמו מזיק אינו חייב אלא מדינא דגרמי, והנה רמב"ם פסק כר"מ דדן דינא דגרמי, אבל לקמן רמי ר' יוסף לרבה ורבה אמר בב"ק דף צ"ח השורף שטרותו פטור דלא דן דינא דגרמי ופשיעה פטור ע"ש:

פרט ד

ירושלמי שקלים, בני עיר ששלחו וכו', מתני' בש"ח אבל בש"ש לא בדא [מתני' דתנן נשבעין ופטורין מלשלם דוקא בש"ח איירי, אבל בש"ש אינו בדין זה אלא משלם בגניבה ואבידה] [ופלא אף בשיש פטור עי' במפרשים] א"ר אבא אפי' תימר בש"ש נגנבו בלסטים אבדו שטבעו ספינה בים, א"ר יוסטי ב"ר סימן אתיא כמ"ד תורמין על הגיבוי ועל עתיד לגבות, ברם כמ"ד אין תורמין לא על הגיבוי ועל העתיד לגבות לא בדא, [הא דמחלק במתני' בין נתרמה או לא זה כמ"ד תורמין על גבוי ועל עתיד לגבות הילכך נתרמו נשבעין לגזברין, אבל כמ"ד אין תורמין לא בדא אמרו לחלק כן אפי' נתרמה נשבעין לבני עיר והן שוקלין אחרים תחתיהן] ואולי כוונת א"ר יוסטי קאי אלעיל שלא צריך לאוקמי מתני' בדוחק בלסטיים מזויין אלא כפשטות שיש פטור אפי' מגניבה ואבידה יען דמתני' כמ"ד תורמין על הגבוי א"כ הקדש הם, ולהקדש פטור ש"ש רק חייב שבועה שלא יזלזלו, אבל לא אתי' מתני' כמ"ד אין תורמין כי אז ש"ש חייב בגו"א כי חולין הם, וגם אין נשבעין לגזברים לאחר שנתרמו כמובן:

הפריש שקלו ואבד, ר' יוחנן אמר חייב באחריותו אפי' לאחר שנתרתו] עד שימסרנו לגיזברו רשבל"ק אומר הקדש ברשות הגבוה בכל מקום שהוא, מתני' פליגי על רשב"ל נשבעין לבני עיר ובני העיר שוקלין תחתיהם, [ואס"ד בי גזא דרחמנא הוא אף קודם שנתרמה יהי' בני עיר פטורין] לא עוד היא משום שבועת תקנה ומשני לא עוד היא, אף זו מן התקנה שלא יזלזלו בהקדשות וישלחו אותן ע"י שליח] ובגלין הש"ס הקשה למה הקשה על רשבל"ק גם על ר"י דסובר גם לאחר שנתרמה חייבין אחרים כי חייבים באחריות, א"כ למה נשבעין לגזברים ע"ש, ועי' חולין קל"ט, איתמר מנה זה לבדק הבית ונגנבו או נאבדו ר' יוחנן אמר חייב באחריותן עד שיבאו ליד גזבר ורל"ק אמר כל היכא דאיתא בגזי דרחמנא איתא ע"ש:

להבין כוונת פלוגתי' דר"י ורל"ק כתבתי במקנה כלל ט"ז פכ"ג לשיטתם אם משיכה או מעות קונה עפ"י מש"כ בספר חיצי יונתן שכתב אם בא ליד גזבר לא מהני שאלה עי' ש"ך ח"מ רנ"ה, י"ל דתלי' בהא דאר"י מעות קונה והקשה הריטב"א א"כ במתנה במה קנה, ותי' דבאמת אין קונין רק בחליפין וא"כ דאין קונין כלל מה בכך דבא ליד הגזבר עדיין הוא כאלו הוא ביד בעלים דמ"ש דהא אין כאן קנין כלל אף להדיוט ואין כאן רק הואיל ונדר ל"ה הרי נשאל עליו, משא"כ אי משיכה קונה א"כ כמשכה בו יד גזבר דידו כיד הקדש קונה במשיכה וא"כ הקדש אין קונין במשיכה ואיך שאל הא כבר קונה ליה הקדש במשיכה, ונודע שקנין ישראל ונכרים אינם שוים וכתב הא"ס דה"ה להקדש

דהרי ממועט ג"כ מהך קרא עמיתך לפ"ז י"ל לר"י דהדיוט קינה בכסף ס"ל דהקדש קונה במשיכה וא"כ כיון דגזבר משכו היי קנין גמור בביאה הקדש לידו י"ל דליש שאלה, ור"ל דס"ל דהדיוט קונה במשיכה וא"כ הקדש אין קינין במשיכה לפ"ז אם בא ליד גזבר י"ל שאלה בהקדש דגזבר לא קנאו בקנין גמור עכ"ל, א"כ נראה לר"י שפיר יש חילוק בין שבא ליד גזבר כבר קנאו הקדש, אבל אם מניח בביתו עדיין חייב באחריות אבל לרל"ק גם אם בא ליד גזבר לא נעשה בו קנין להקדש א"כ אין חלוק כל היכי דאיתא בבי גזא דרחמנ' איתא:

דברי ירמיה הקשה לרשב"א חולין קל"ט בהקדש שייך יאוש בנתיאש הגזבר וא"כ שקלים שנגנבו ונאבדו ונמצאו הדין ששקלים הם, האיך חל ההקדש מחדש בלי בעלים אם אין חצר להקדש, ועי' שו"מ ח"ר רס"ה ג"כ ובמקנה כלל ט"ז פכ"ג הארכתי בזה, והנה לכאורה צ"ע למה אלו ואלו שקלים פר"שי כיון שקדשה קדשה למה לא יוכל לתשול עליהן ואולי בעבור שהיה מתיאש ואין עוד שם בעלים עליהן, או נראה לי דבר חדש כי לכאורה בקדשי בדה"ב לא יוכל להשאיל גם שלא מסר ליד גזבר, בשלומא בקדשי הגוף עדיין שמו עליו כמבואר ב"ק ע"ו גנב והקדש מעיקרא תורי דראובן והשתא תורי דראובן וכתבו תוס' דוקא בקדשי הגוף ולא בקדש בדה"ב, ומובן בסברה כי בקרבן עדיין שמו עליו לשחוט ולזרוק לשם בעלים ועי' תוס' כריתות דף י"ג רק לאחר זריקה א"א עוד לתשאול, אבל קודם זריקה עדיין שם בעלי' ואפי' כבר ביד כהן יוכל לתשאול, ועי' מל"מ פי"א מקרבנות ועי' במקנה כלל כ"א פרט ג', אבל קדשי בדה"ב תיכף נסתלק שם בעלים א"כ מסברה שלא יוכל לתשאול עליו, ועי' רש"י פסחים דף ה' שלך או אתה רוצה, אבל אתה רואה של הקדש פרש"י בדה"ב ופנ"י מתקשה בו, והנ"ל מובן כי בבדה"ב א"א לתשאול עליו, וכן הסברה שתרומה ביד כהן א"א לתשאול עוד יען שכבר קיים מצות נתינה ואין לי עוד אפי' טהנ"א לו, מה כחו לתשאול עליו, ורמב"ם פסק בנדרים פרק ד' שיוכל לתשאול גם על בדה"ב ע"ש, באמת סובר רמב"ם אפי' תרומ' ביד כהן יוכל לתשאול כרא"מ שמובא ברא"ש, ועי' כ"מ פרק ד' תרומות אבל לסוברים תרומ' ביד כהן אין נתשאלין הי' הסברה גם קדשי בדה"ב א"א לתשאיל אפי' בלא בא ליד גזבר עדיין, אבל יש כמה גמרות כנגדי, וחפשתי ומצאתי קדוש אחד מדבר ריטאלגזי בכורות דף ל"ו, ב"ה כמה דברים זכיתי לכווין ומסביר עפ"י רש"י ערכין דף כ"ח ניתן טובתה כמה אדם רוצה ליתן להקריב דורן לקיני וכו' וכתב לענין שאלה נמי במקדיש לבה"ב בתורת נדבה כל זמן שלא מסרו ליד גזבר איתיה בשאלה מטעם טהנ"א שיש לו בהקרבת דורון ולא נשאר שום זכות בו ליתיה בשאלה עכ"ל, ונראה בשקלים לא שייך סברה זו כי נתן

דבר המתחייב ליתן וכיון שקדשה קדשה וצריך לחקור למה גונב הקדש מבית בעלים פטור מכפל למה לא חייב כי מצד הואיל נקרא עדיין רעיך ועי' תוס' פסחים מ"ו יען שנקרא קדשי ה' וצ"ע, אגב אעתק פה אשר אמר לישב קושיא עצומה שהקשה ת"ח אחד מפולין, כאשר הי' בשנת תרמ"ד בעיר פעסט, ב"ב דף פ"א בקינה שני אילנות מביא לרבנן בכורים ע"ש, ופריך דילמא לאו בכורים ומשני דמקדש להו ופריך והא מפקע להו מתרומה ומעשר ע"ש, והקשה כיון דמקדיש להו א"כ ליכא חיוב תרומה ומעשר כלל כי הקדש פטור כמש"כ רמב"ם סוף פ"ג ממעשר וצע"ג, ונראה לכאורה למה הקדש פטור נימא הואיל א"ב פריק אבל עי' תוס' פסחים מ"ו דהיה מחוסר מעשה או כמש"כ ר"ן מחוסר ממון, ונראה סברה אחת בדבר שבע"כ צריך לפדות לאכילת כהן לכ"ע אמרי' הואיל ואז הקדש אינו פטיר ממעשר ודו"ק, בזה י"ל ג"כ קושי' תוס' בפסחים דף ה' דגבי חמץ ממעט עכו"ם והקדש מחד לך וגבי מעשר בעי תרי דגנך ע"ש, כי עי' מנחות דף ס"ו וברמב"ם פ"ח מתמידים דצריך לפדות מה שנשאר מעומר, והו"א דאמרי' הואיל, והקדש חייב, קמ"ל דפוטר וצריך עוד פסוק ועי':

פרט ה ליקוטים

השמ"ק דף צ"ד בהא דמתנה ש"ח להיות כשואל ופריך הש"ס במאי בדברים וקאמר בשקנה מידו, והקשה בשם ראב"ד למה לי קנין כיון דהתנאי הי' בשעת משיכה וכל תנאי קיים בלי קנין, ותי' רשב"א, וכ"ל ונראה שאין כאן קושי' כלל שלא מצינו אדם שיתחייב אלא מחמת שנהנה מחבירו כגון בהלואה או שנעשה לו ש"ש אי שואל שנהנה דהנאה שלי, ואדרבה יש לתמוה על שומר חנם שחייבה תורה בפשיעה אלא שכיון שקיבל על עצמי לשמור וזה נשען על שמירתו ונאבד בפשיעתו ה"ז קרוב למזיק אבל להתחייב באונסין במה יתחייב ע"ש:

מבי"ט כתב מי שאבד שקלו חייב באחריות עד שימסרנו לגזבר דכתיב זה יתנו דבעינן נתינה לגזבר ואפי' נתרמה תרומה כיון שעדין היה שקלו בידי וכו' וכן הגונב חצי שקל ושקלו יצא וחייב לשלם לבעלים שנים או להוסיף חומש אם כפר ונשבע כדכתיב ישלם שנים לרעהו וכתיב וחמישיתו יוסיף עליו, ופלא מאוד, ועי' במקנה כלל ט"ז פרט כ"ג באריכות: לעיל הבאתי מרדכי בפ' השוכר שכתב אם שלח איגרת ביד שליח בשכר ונאנס בדרך א"צ לשלם לו, ואחרונים כתבו דזה תלי' בפלוגתי' בירושלמי אם אונס כמאן דעבד לא אמרי' עי' ש"ך ח"מ סי' כ"ה, ואהובי הרבני החריף מו"ה שמעון פריינד ני' הביא ראיה משבועות דף מ"ו דפריך שבועות שומרים דאמר רחמנא היכי משכחת לה מתוך שנאמן לומר לא הי' דברים לעולם נאמן לומר נאנסו ע"ש ואי נימא באונס אינו

מפסיד שכרו א"כ מאי מגו היא דניחא ליה יותר לומר נאנסו ויקבל שכרו מלומר להד"מ דאז אין לו שכר כמובן:

כתובות ק"ת, המודר הנאה מחבירו שוקל לו את שקלו מצוה קעביד דתנן תורמין על האבוד ועל עתיד לגבות פרש"י ואפי' לא נגבה לאחר מיכן יש לו חלק בתרומה ובקרבנות אלא שחיסר מצוה נמצא שכר המצוה על הניתן, והקשה תוס' א"כ אמאי בני עיר שוקלים אחרים תחתיהם אי משום מצוה אפי' משנתרמה התרומה נמי ע"ש:

אעתק מה שמצאתי בח"ת מחותני מורי הגאון ז"ל, וכך לשיני בקונטרס גדיל על כללי מגו יש לעיין בטוען אינו יודע א"פ יע"א מעיד לו שפרע אי מכ"מ חייב לשלם אי עדות העד הוי כאלו הוא טען בבריא פרעתי או נימא דבריא דאחר לא מהני לענין אם חבירו טוען שמא לחשבו כבי"ש כדאי' בכתובות דף ע"ו וב"ב דף קל"ח, הה"נ אפשר דלא מהני, הנה בשטר כה"ג הוי הדין דנוטל בשבוע כדאי לקמן סי' פ"ד ס"ה ע"א מעיד שהיא פרועה אפי' בטענת ס' היא אבל במע"פ אפשר דאפי' בשביעה איני נוטל, ולא מצאתי דין זה מבורר כ"א בהפלאה פ' הכותב גבי סטראי כ' בפשיטות בלי ראיה דמהני העדת העד לפוטרו, ולי הדבר צ"ע, ובדברי הפלאה הנ"ל יש לישב קושי' תוס' ב"מ נח ד"ה דתנן תימא אמאי לא מוכח מגופה ע"ש דהניחו בתימא:

ונ"ל לכאורה צריך להבין בברייתא דבני עיר יכו' דכיון דנשבעין לגזברים או לבני עיר ע"כ דלא הי' עדים שנגנבו או שנאבדו רק עפ"י שליח אני חיין א"כ בני עיר דלא ידעו אי הוי קודם שנתרמה התרומה או אח"כ הו"ל כאומר א"י א"פ כיון דודאי חל עליהם חייב לתת שקליהם וספק אי נפטרה ממנו, וצ"ל כיון דהשליח מעיד דקודם שנתרמה נגנבה הו"ל כע"א מעיד שהוא פרוע דחדית לן הפלאה דפטור [או דמיירי שהי' יותר שלוחים] רק לר"ש דס"ל קדשים שחייב באחריותן נשבעין עליהן ולפי סברת המקשה דלא ידע עדיין מתקנת שלא יהי' מזלזלין הו"ל השליח נוגע בעדות דאם הי' אימר לאחר שנתרמה דהוי בני עיר מחוייבין באחריותן הי' צריכין לשבע ועכשיו שאמרו קודם שנתרמה אין צריך לשבע וא"כ דהוי נוגעין הדרא ק"ל אמאי לא יתחייבו בני העיר מכח א"י א"פ, אמנם י"ל דמכ"מ לא הוי נוגעים בעדותן דנאמנין במגו דמסרנו לגזברים ומהם נאבדו בכה"ג כ"כ בני העיר פטורים כדתנן תורמין על האביד, עי' תוס' ד"ה נשבעין, וכעין זו מצינו בסוגי' דשליח נעשה עד עי"ש, א"כ ניתא דבלאו מתני' לא הוי יכול להקשות דה"א לעולם בין אם השליחים אומרים משנתרמה התרומה בין אם אומרים קודם שנתרמה עכ"פ צריכין בני עיר לשקול אחרים תחתיהם ומטעם דהנ"ל כא"י א"פ כ"ז שלא נשבע השלוחים ואין השליחים פוטרים אותן בעדותן משום דאי נימא דיפטרו מכח עדותן יפטרו ג"כ

השלוחים משבועתם ותהיי נוגעים ע"כ צריכין לשבע עכ"פ וכיון דנשבעו תו לא הוי נוגעים ונאמנים לפוטרם אח"כ מלשקול אחרים תחתיהן [ולא דמי לעד הצריך שבועה, דהכא לא על מה שנשבע היא מעיד דהיא נשבע שלא פשע ולאונסו נגנבו ממנו, ועדותו היא שקודם שנתרמה היי ולא דמי כלל להך דשליח נעשה עד] , לכן מקשי' ממתני' דתנן ג"כ דתורמין על האבוד דהיינו מה שבא ליד הגזבר וא"כ לא היי נוגעים וא"ץ לשבע אי קודם שנתרמה הוי ודו"ק, כעת מצאתי הדבר מבואר להיפך מדברי הפלאה בריטב"א פ' המפקיד במתני' דשוכר הפרה ומשאילה לאחר דכתב אם השוכר איני יודע אם מתה כדרבה חייב לראב"ד דה"ל אינו יודע אם פרעתך עכ"ל:

עט סופר חלק א כלל כג

פרט א שמא לא ימסר יפה

ב"מ קי"ח מתני' השוכר את הפועל וכו' אין שומעין לו, גמרא והתניא שומעין לי וכו' אר"נ כאן בשלו כאן בשל הפקר, איתיביה רבא לר"נ מציאת פיעל לעצמו אימתי בזמן שא"ל בעה"ב נכש עמי היום או עדור עמי היום אבל אם א"ל עשה עמי מלאכה היום מציאתו לבעה"ב, אלא אר"נ לא קשיא כאן בהגבהה כאן בהבטה פרש"י כששכרו למלאכת הבטה כגון לשמור אי להשליך מעליה לארץ דליכא הגבהה דא"ל אכתי לא זכאי ביה אנא זיל את זכי בה]: אמר רבה הבטה בהפקר תנאי היא, דתנן שומרי ספיחי שביעית נוטלין שכרן מתרומת הלשכה, ר' יוסי אומר הרוצה מתנדב הוא ושומר חנם אמרו לי אתה אומר כן, אין באין משל ציבור, מאי לאו בהא קמפלגי דת"ק סבר הבטה בהפקר קני ואי יהיב ליה אגרא אין ואי לא לא, ור"י סבר הבטה בהפקר לא קני וכי אזלי ציבור ומייתי השתא הוא דקא זכי ביה, [פרש"י אין באין משל ציבור אם נשמע לך לא יביאו עומר ושתי לחם משל ציבור אלא משל יחיד זה שקנאה מן ההפקר בשמירו דס"ל הבטה בהפקר קניא הואיל ודבר טורח הוא ודעתו לכך על ידו נשמר] , מה שמדייק רש"י הואיל ודבר טורח הוא, אולי הכוונה כי תוס' ב"מ ב' ד"ה דבריאה בעלמא לא קני, הקשה הא דאמרי' דף קי"ח הבטה בהפקר קני, הייני שעשה מעשה כל דהי כגון שגדר גדר קטן, ע"כ מדייק שטרח בי כי בריאה בעלמא לא קני, ולישב קושי' תוס' כבר אמרתי עי' במקנה כלל ל"ג פרט י"ג, עפ"י חקירת אחרונים בהפקר יצא מרשותו גם שלא בא עדיין לרשות זוכה, אבל יאוש לא יצא מרשותו עד שבא ליד זוכה, א"כ ביאוש צריך הקנין להיות קנין אלים לעשות שתי פעולות להוציא מרשות בעלים ולהכניס לרשותו ע"כ במציאה בריאה בעלמא לא קני, אבל בהפקר רק להכניס לרשותו גם הבטה קונה,

ואולי ר' יוסי לשיטתו דסובר בנדרים דף גם בהפקר לא יצא מרשותו עד דאתי לרשות זיכה ע"כ סובר הבטה לא קני, ויש לדחות כי בשביעית דאפקרי רחמנא בודאי כבר יצא מרשותו ועי' במקנה כלל ל"ג פרט י"ג אם שביעית הפקר מרחמנא או היא צריך להפקיר שדהו:

וכתב המל"מ פ"ד משקלים, דנראה לפי אוקמתא זו כ"ע אית להו דחיישי' שמא לא ימסרם יפה מש"ה ת"ק דאית להו הבטה קני אין היחיד מתנדב לשמור חנם אף שימסרם לצבור משום דחיישי' שמא לא ימסרם יפה, ור"י אית ליה דהבטה בהפקר לא קני מש"ה מתנדב יחיד, ומביא קושיא מר"י אלפנדריא ז"ל שהקשה נהי דת"ק אית ליה דהבטה קני הא קי"ל דהמחזיק בהפקר צריך כוונה ואם לא הי' דעתו לקנות לא קנה וא"כ יתנדב לשמור ולא יתכוין לקנות, ועי' בשמ"ק ג"כ, ותי' דאף דמאן דאית ליה דלא חיישי' שמא לא ימסר יפה מודה דלא מהני מה שאומר שאין בדעתו לקנות משום דאני סבור דטעמא הוא משום דאף דנימא שבלבו אינו מוסכם מ"מ מהני המסירה דקי"ל דדברים שבלב אינו דברים, ומאי דקאמר ר"י דלא חיישי' שמא לא ימסרם יפה, כוונה היא דליכא למיחש דלמא לא מסר יפה משום דאפי' לא מסר להו בלבו מהני משום דדברים שבלב אינם דברים, אבל באומר שאין דעתו לקנות אף ר"י מודה דחיישינן דלמא יהא דעתו לקנות דספק איסור הוא וחיישינן, הן אמת דלרבנן דאית להו דחיישינן צריך נגר ליישב דמה חששא היא זו מאחר דקי"ל דדברים שבלב אינם דברים וצ"ע:

מש"כ באומר אין דעתו לקנות גם ר"י מודה דחיישינן דספק איסר הוא, אולי לפי מש"כ בקול סופר על משניות אות ש"ז, וכ"ל עי' תיו"ט שהקשה מ"ש הכא דחיישינן שמא וכו' משקלים דמקבלים מנשים ועבדים ולא חיישינן, ואפשר דשאני שקלים שאין גופן קרבן יע"ש, נ"ל להמתיק בעומר אם השומרים קנאו בהבטה אם יש חשש שלא התנדבו יפה איכא חזקת מרא קמא וספק בקנין הקדש ואוקמי' אחזקת קמייתא, אבל בשקלים דקנו הגבאים בהמות בהמעות א"כ הבהמות בודאי אינם של הנודבים ומספק לא יוכלו להוציא ממון עי' שו"ת רשב"א הובא בב"י ח"מ סי' מ"ו וממילא כיון דליכא חזקה אין כח להוציא אפי' ממון להיות שיעבוד על הספקת הבהמות ודו"ק הטיב עכ"ל:

א"כ לפי הנ"ל אם כבר קנה השומר אז יש לו חזקת מרא קמא, אבל אם אמר ששומר בחינם ומעולם לא קנה, אז לא חיישינן שמא לא ימסר, אילי עוד יש חזקה להיפך שהי' חזקת הפקר ועדיין הפקר עד שקונה הקדש:

שמ"ק כתב הבטה בהפקר תנאי היא אי קניא ליה בהבטה או לא דאיכא מ"ד קני וכי נטר ליה לבעה"ב באגרא קני ליה בעה"ב ואי נטר ליה לבעה"ב בלא אגרא קני הוא לנפשיה,

קשיא לי כי הוי שומר חינם נמי הא שומר דהקדש הוי וכי אין אדם נשאל לחברו חנם, אין ודאי ליה מידי, א"נ דעבד ליה עבידתיה אבל הכא מאי עביד ליה הילכך כי לא שקיל אגרא שומר דנפשיה הוי, הראב"ד:

הא דאמרי' ת"ק סבר הבטה בהפקר קני כלומר המביט אבל מי שהביט בשבילו לא קנו דאי לא בחנם נמי אמאי לא והא קנו צבור בהבטה של זה אלא לכ"ע צבור לא קנו בהבטה של זה ובדידיה הוא דפליגי, עכ"ל שמ"ק, לכאורה סותר הא כתב לעיל שקנה בעה"ב באגרא, גם הקשה הרבני החריץ מו"ה איצק קערפל ני' למה אמרי' בהבטה תנאי היא, גם אם כ"ע סובר הבטה קינה בנ"ז יוכל לאמור טול שכרך כי הוא לא קנה בהבטה של שומר וצ"ע, ונראה כבר הבאתי במקנה כלל ל"ג פרט י"ד ע"כ לא קנה בהבטה של שליח, כמבואר בראש נדרים דף ע"ב על מידי דמימילא לא שייך שליחות א"כ על הבטה לא שייך שליחות, אבל פועל אמרי' דעדיף משליח יד פועל כיד בעה"ב גם אם מגביה מציא' לחבירו לא קנה חבירו, אבל פועל קונ' לבעה"ב ומח"א מחדש בשכר אפי' בגוי הוי שליח כי יד פועל כיד בעה"ב ועי' נתיבות קפ"ח ע"כ אם נותן שכר והוא פועל לקנות ההפקר קונה בעה"ב, אבל בחינם רק הוא שליח שפיר כתב שלא קנה הבעה"ב ועי', קצה"ח סי' של"ו מה שמביא מבנו ז"ל ודו"ק:

שמ"ק כתב וקשיא לי לת"ק היאך קנה זה והלא הוא אינו מתכוין לקנות לעצמן אלא מביט לצורך הציבור ואי צבור לא קנו איהו היכי קני וכי קינה בע"כ ובאמת רש"י סובר כן מההיא דמילא מים לחברו דאמר ר"נ הרי הן כרגלי הממלא אלא שאין הדברים נראין כן, ולפי' נ"ל דת"ק סבור דכיון ששומר זה יודע שאין צבור קונין בהבטתו נותן בדעתו לקנות לעצמו כדי שלא יבאו אחרים ויטלו לעצמן ומדאקנה הוא ושומר לצבור בחנם כשצבור באין ולוקחין משל זה הן לוקחין ועומר ושתי לחם אינן באין משל צבור:

תוס' ב"מ דף נ"ח ד"ה לשמור הזרעים, וא"ת והיאך מותר לעומר כיון ששומר הא כתיב ממשקה לישראל מן המותר לישראל ודרשינן ואת ענבי נזירך לא תבצור מן המשומר אי אתה בוצר אבל אתה בוצר מן ההפקר משמע דאסור אם ליקט מן המשומר וי"ל שלא היה מוחה לעולם מליקח רק שהי' מודיען שיחדום לעומר ומעצמן היו נמנעין מליקח, ותוס' יבמות דף קכ"ב אר"י שלא היו שומרין אותו אלא מונעים רגלי בהמה משם ומודיען לבני אדם שהם לצורך וכו', ותוס' מנחות דף פ"ד חי' קצירך ונזיריך אמר רחמנא דידך אין ולא של הקדש ע"ש, ושמ"ק כתב דהא דתניא בת"כ מן המופקר אתה בוצר ואין אתה בוצר מן המשומר מדרבנן הוא וקרא אסמכתא בעלמא הוא ולגבוה כיון דלא איפשר לא גזור, א"נ דוקא משומר לצורך בני אדם אבל לצורך גבוה שריא ועוד תי' דמדאוריי' בצירה

דוקא אסור אבל באכילה שרי ע"ש: אמר רבא לא דכ"ע הבטה בהפקר קונה והכא חיישי' שמא לא ימסרם יפה יפה, קמפלגי דרבנן סברי יהבינן ליה אגרא ואי לא חיישי, שמא לא ימסרם יפה יפה, ר"י סבר לא חיישינן שמא לא ימסרם יפה יפה, ורבנן חיישינן שמא לא יהא בלבו למסור יפה יפה בלב שלם דנוח לו שיקרבו משלו] , וקצה"ח סי' של"ו מביא קושי' מבנו ז"ל דלרבא היכי מתרצה קושי' הש"ס הברייתא דפניא שומעין לו דלדידיה ליכא למימר כאן בהגבהה כאן בהבטה כיון דס"ל הבטה נמי קונה הרי הוא כמו הגבהה ע"ש, ועי' במל"מ אם מהני לר"י גם אם אומר שאין בדעתו לקנות דלא חיישי' דלמא יהי' בדעתו לקנות, כי היכי דלא חיישי' דלא ימסרם יפה יפה או דוקא במסירה סובר ר"י דלא חיישי' אך במה שאומר שאין בדעתו לקנות לא מהני אף לר"י ע"ב: א"ד רבא אמר דכ"ע הבטה בהפקר לא קני והכא בחיי' לבעלי זרועות קמפלגי דת"ק סבר דתקינו רבנן למיתב ליה ד' זוזי כי היכי דלישמעי בעלי זרועות וליפרשו מינייהו, ור"י סבר לא תקינו, ומה אתה אומר הכי קאמרי ליה מדבריך לדברינו אין באין משל ציבור לדברינו דס"ל דתקינו דרבנן ד' זוזי מן התרומה לשומרי ספיחים וזה מוחל עליהן ונמצאו לו בתרומה ד' זוזים שאין לציבור חלק בהם ואם קונין מהם תמידין ומוספין ושאר קרבנות ציבור אין תמידין באין משל ציבור] ושבילי דוד סי' ר"ג כתב והקשה הרי לא קנאו מעות עצמן וכל זמן שלא גבה לא קנאו עדיין דיש ליתן להם ממעות אחר עכ"ל, לכאורה למה לא בטיל ד' זוזים וכאן לא שייך מעות בעלים אין לו ביטול, כיון שמוחלי' רק חשש שמא אין בלבם ליתן אבל בודאי אין עוד בעלים וכי צריך לשלם להם לאחר שמחלו, וגם לא שייך שיוכל לברר האיסור ולא בטיל ע"כ ממון לא בטיל לשלם להם כיון שמחלו, גם אין לומר יען בתערובת נולד האיסור לא בטיל כמרדכי ביבמה שרקקה דם, כיון שהיתר ניכר לעצמו קודם התערובות עי' במקנה כלל ל"ח פרט ח', ונראה כאשר כתבתי במקנה כלל ל"ח פרט יו"ד שביטל רק איסור תוך היתר, אשר ההיתר לא יוכל להיות איסור, אבל אם כל אחד ואחד מרוב יוכל להיות האיסור כמו ט' טלאים וכלב אז לא שייך ביטול יע"ש, א"כ גם כאן ניחא, על כל זוז וזוז יוכל להיות מעות שלהם לא שייך ביטול, ומיושב קושי' שמ"ק מ"ש משארי שקלים שיתידים מביאין ע"ב, כי שם שפיר שייך ביטול:

שמ"ק כתב קשיא לי ת"ש הני זוזי מכל שקלים שהיחידים מביאין שאין חולקים, איכא למימר שאר יד כלן שוין אבל הני ד' זוזי יתירי נינהי ודיחיד הוו וחיישי':

אקני להו רבנן ד' זוזי כי היכי דלא ליתו בעלי זרוע, פי' לאו למימרא דקני להו הקדש בהכי דכיון דהבטה בהפקר לא קנה כי אקני להו רבנן ד' זוזי מאי הוה, אלא ה"ק כיון דידעי בעלי זרועות דאי שקלינה פסיד הקדש הני ד' זוזי פרטי ולא שקלי אבל אי לא

תקין רבנן הכי הוו שקלי לנפשייהו למימר אמרי שלא יהא הקדש נפסד על ידם לפי שימצא ויביאו ממקום אחר, שמ"ק:

מה שקשה מכאן על מרדכי דסובר אם נאנס השליח לא מקבל השכר עי' כלל כ"ב אך לפי מל"מ לא קשה כלל כי כתב ונראה דדוקא הני הוא דאמרי' דכיון דתקינו רבנן ד' זוזי וזה מיחל עליהם נמצא דאין תמידין באין משל צבור אך בשאר דברים דתקיני רבנן שיקחו מתרומת הלשכה כדתנן בכתובות דף ק"ו שפיר מחיל להו וטעמא דרבנן דלא תקינו להו אלא אם ירצו ליקח אבל אם לא ירצו לא תקינו להי ועליהם תבא ברכת טוב, אך בהך דשומרי שביעית דרבנן תיקנו להו משום בעלי זריעות ואף אם לא ירצו ליקח תק"ח היא שיקחו משום בעלי זרועות אי מחיל להו נמצאי תמידין ומוספין באין משל יחיד וזה פשוט עכ"ל, והנה לפי אוקמתא זו נראה דרבנן ס"ל דחיישינן שמא לא יחסר יפה יפה, דאי לא היכי קאמרי מדבריך לדברינו אינן באים משל צבור הא איכא תקנה במסירת הד' זיזין לצבור והג"ה הקשה אמאי אצטריך לדחוק ולומר דר"י סבר לא תקינו לימא דבהא פליגי דר"י ס"ל לא חיישינן שמא לא ימסרם יפה:

יומא דף ל"ה כהן שעשתה לו אמו כתונת לובשה ועובד בה עבודת יחיד ובלבד שימסרנה לציבור פשיטא מד"ת ניחוש שמא לא ימסרנה יפה יפה קמ"ל, תוס' ואפי' לרבנן דר"י וכו' הכא מודו דאנן סהדי דכה"ג מסר ליה יפה שהוא גדול בתורה ויודע שיש למסור יפה ועוד כיון שכל כבוד כהונה הוא שלי מסר ליה יפה, ואגב חביבות שעובד בה, וכן לבן בוכרי מנחות דף כ"א כל כהן ששוקל אינו חוטא ופריך כיון דלכתחילה לא מיחייב לאיתוי כי קא מייתי מעייל חולין לעזרה ומשני דמסר ליה לציבור, איכא למימר אפי' את"ל דס"ל כרבנן בההיא אפי רבנן מודו כיון שכל ישראל מביאין שקלים אינהו נמי נהי דפטירי מסרי לציבור יפה יפה, ועוד כיון שכל ריוח הקרבנות הבאים מן השקלים שלהם הוא גמרי ותפרי יפה, ות"ס כתב בח"מ ר"ז מבואר במתנה דברים שבלב הוי דברים וטעם מבואר בסמ"ע דמחנה אין אדם נותן ברצונו ומשייר לעצמו כל מה שיכול, בזה יובנו ד' תוס' כיון שכל ריוח הקרבנות שלהם לא מיחשב כנותן מתנה וא"כ דברים שבלב בכיוצא בזה אינו דברים:

ר"ה דף ז' קרבנות צבור הבאין באחד בניסן מצוה להביא תחדש ואם הביא מן הישן יצא אלא שחיסר מצוה, ויחיד שהתנדב משלו כשירין בלבד שימסרם לצבור יפה יפה קמ"ל, תוס' שמא לא ימסרם, פלוגתא דתנאי היא בב"מ קי"ח גבי שומרי ספיחי שביעית אי מתנדב שומר חינם, וקצת תימא דפריך הכא פשיטא במלתא דהויא פלוגתא דתנאי, ושמא יש לחלק, דהכא ליכא למיחש כולי האי כמו בשומר:

ח"ס בתורת משה פ' משפטים כתב ליישב סברת תוס' שהעלו לחלק דוקא בשומר פליגו ולא במילי אחרינא, לענ"ד פשיטו, מ"ט דרבנן דניחוש שמא לא ימסרם יפה הא דברים שבלב אינם דברים, וי"ל דודאי בעושה מעשה ומוסר ממש לציבור כ"ע לא פליגי דלא אתי דברים שבלב לבטל מעשה המסירה עם דבורו שאומר שמוסר לצבור, וכן בהני ד' זוזי שלא באו לידו מעולם רק מונע לקבל כיון דאינו עושה מעשה רב למוסרם מיד ליד כ"ע לא פליגי דחיישינן לדברי' שבלבו ושמא לא ימסרם יפה, כי פליגי בשומר שקונה בהבטה ויוצא אח"כ מן השדה לשלוחי ב"ד לקצור ולהביאם לציבור, מר מדמי' ליה למחילה דהני ד' זוזי וחיישי' שמא לא ימסרם, ומר מדמה למעשה ממש ולא חיישינן שמא לא ימסרם יפה, וע"כ כתב תוס' דלא פליגי אלא בשומר ומיושב הקושי' לכאורה צ"ע מ"ט פליגי בשומר דאיכא למטעי טעמא דר"י משים הבטה לא קני, אבל מודה הוא דצריכי' לשלם לקוצרים דקני בהגבהה, לימא סתם פועלי עומר בשביעית מתנדבים בחנם, ואז נכון הטעם משום דמסרי יפה, ובהנ"ל ניחא בפועלים שעושים מעשה קצירה ומוסרים לציבור כ"ע לא פליגי דמוסרם יפה יפה ע"ש, לא זכיתי להבין כי גם ד' זוזי יוכלו למוסרם לציבור לאחר שקבלו כן נראה ממל"מ שהקשה דאיכא תקנא שימסרו ד' זוזים ע"ב, נראה דרבנן סברו אפי' במעשה חיישינן שמא לא ימסרו יפה:

עוד כתב שם, צל"ע נהי נמי דהבטה לא קני לר"י מי גרע מעני המנקף בראש הזית בגיטין דף ס"א, לר' יוסי גזל גמור והוא משים שעשו שאינה זיכה כזוכה וע"כ המנקף לא טרח כולי האי כמו השומר בהבטה, דאל"ה תיקשי ללשני קמא דרבא דכ"ע הבטה קינה ומ"ט לא קני המנקף מדין תורה מטעם הבטה, וקושי זו מצאתי בשמ"ק ב"מ דף יוד ותי' שם משום דהמנקף לא טרח כולי האי כמו שומר, וא"כ תיקשי לרבה דמוקי פלוגתתו בהבטה, נהי דלר' יוסי הבטה לא קני מן התיר' מ"מ ליקני מדבריהם מגו דעני המנקף, וי"ל אה"נ דזכה מדרבנן מפני שעשו שאינו זוכה כזוכה, ומ"מ לא חייש ר"י שיקנה לעצמו ולא ימסרנה לציבור יפה יפה, דכיון דמדינא לא זכה אלא הם אמרו שיזכה והם אמרו שיזכ' לציבור מעיקרא שעשו הציבור שאינה זוכה כזוכה משא"כ לרבנן דהבטה קונה מן התורה שיב לא יקנה הציבור כ"א ממנו ע"י מסירתו וחיישי' שמא לא ימסרנה יפה יפה ובזה מיושב מה שיש לעיין קצת, לכאורה לא סגי בשמירה לחוד דהא עכ"פ בעי' קוצרים ומביאים, והשת' אפי' אי הבטה לא קני מ"מ הקוצר והמביא יקנה, ועוד דע"כ יתכוון אחד מהם לקנות דאל"ה הרי נשאר לעולם הפקר ובמה יזכה בו הציבור, ואפי' אם יביאוהו להר המשותף לכל ישראל ונימא חצרים קונ' להם לכל ישרא' זה אינו דאין חצר להקדש עי' מג"א קנ"ד, וע"כ א"א בלא"ה רק שיקנה אחד בהגבהתו ויזכה לכל

ישראל וכיון דחיישינן שיקנהו לעצמו ולא ימסרנה לציבור יפה כדעת מל"מ ע"כ לא סגי אם לא נשלם לו שכר מתרומ' הלשכה נמצא לפי הנחה הלז לרבנן דהבטה קינה וצריך לשלם שכר לשומר שיקנה להציבור לא צריכי תו לשלם שכר לקוצרים שכבר יקנה לציבור ע"י השומר, ולר"י דהבטה לא קני ועדיין בהפקירה עומד מה שתרויחים ששומר בחנם מפסידים לעומת זה לשלם שכר לקוצרים וזה אינו במשמע פלוגתם, אך לפי הנ"ל ניחא דלר"י נמי נקנה להשומר מטע' שעשו שאינו זוכה כזוכה לציבור ועדיף מלת"ק, דלת"ק זוכה בו מן התורה לעצמו ואי ישמור בחנם איכא למיחש שמא לא ימסרם יפה, ולר"י אינו קונה לעצמו כלל כי כך תקנו חכמים שהציבור יקנו ע"י שמירתו שעשו שאינו זוכה כזוכה ושוב יכול לקצור בחנם ע"ש:

מנחות דף כ"א, אר"י העיד בן בוכרי ביבנה כל כהן ששיקל אינו חוטא, א"ל ר"י בן זכאי לא כי אלא כל כהן שאינו שוקל חוטא, אלא שכהנים דורשי מקרא זה לעצמן, וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל הואיל ועומר ושתי הלחם ולחה"פ שלנו הוא האיך נאכלין, ולבן בוכרי כיון דלכתחילה לא מיחייב לאיתויי כי מייתי נמי חוטא הוא דקא מעייל חולין בעזרה דמייתי ומסר להון לציבור ס"ד אמינא וכו' ח"ס כתב בירושלמי אמרי' דפליגי אי קרבן יחיד ישתנה לקרבן ציבור או לא, ונ"ל עפ"י קושי' מל"מ הא דברים שבלב אינן דברים, לענ"ד י"ל ולחוש שמא בעודו בידו העלה אל לבו שיקדש ומיד נעשה הקדש גבוה דהיינו הקדש יחיד וא"כ תו לא מועיל מסירתו יפה כיון שכבר הי' הקדש ושוב אינו משתנה לשל ציבור והיינו דקאמר ירושלמי דר"י ס"ל הקדש יחיד משתנה לשל ציבור ולא אכפת לן אם מקדשו בתחלה לעצמו, ובזה יובן הש"ס שהקשה לבן בוכרי דמעייל חולין בעזרה, ויל"ד א' אמאי לא הקשה נן אמתני' דנשים ועבדים ששקלו כמ"ש התויו"ט, ב' כדמשני שמוסרם לציבור ה"ל לשאול שמא לא ימסרם יפה, ג' מאי לשון חולין בעזרה, הול"ל אין קרבנות באו מציבור, וא"ש דודאי אמתני' דמקבלין מנשים לק"מ שמא לא ימסרם יפה, דדברים שבלב אינן דברים, ואין לומר שהם יקדשו שקלי עליהם לעצמם ואינם משתנים עוד לשל ציבור, זה לא שייך בשקלים שעיקר מצוותו כך הוא שכל אחד יקדיש ליה מחצית השקל ואח"כ ישתתפו זה עם זה ויהי' של ציבור, אמנם בן בוכרי מקשה שפיר שהרי הכהן אינו מקדישו דכל עצמו אינו פוטר משקלי' אלא משום דהאיך עומר קרב משלהם דכתיב כל מנחה כהן כליל תהי' וא"כ לא יכול הכהן להקדיש שקלו ע"כ נותנו כשהוא חולין, ומקשה הא מעייל חולין בעזרה, ומשני דמסרם לציבור, והשתא תו לא מצי להקשות שמא לא ימסרנו יפה, דהרי דברים שבלב אינם דברים ולהקדישו אינו יכול וא"ש הכל עכ"ל, בזה נראה ליישב מה שעה"מ פ"ד

הקשה על רמב"ם שכתב מקבלים מנשי' ועבדים ולא כתב דצריך מסירה לציבור כי קשה קושי' הגמרא לבן בוכרי דמייתי חולין בעזרה ומשני כשמסרו לציבור, א"כ בנשים ובעבדים נמי קשה וצריך מסירה לצבור ע"ש, לכאורה צ"ע מה הקשה לבן בוכרי שמייתי חולין בעזרה, והקשה המנ"ח סי' רצ"ב מאי חילין בעזר' הוא כשמביא שקלים מי שפטור מ"מ הוא מקדישו ע"ב שהניחו בצ"ע, אבל להנ"ל ניחא כי כהן לבן בוכרי אין רשאי להקדישו כי עיקר שדורשים יען כתיב כל מנחת כהן כליל, וע"כ לא הקדישו ושפיר הקשה שמייתי חולין בעזרה, אבל נשים ועבדים באמת הקדישו ואין כאן חולין בעזרה:

פרט ב רע"ב ותיו"ט

מתני' פ"ד דשקלים, שומרי ספיחי שביעית נוטלין שכרן מתרומת הלשכה רי"א מתנדב שומר חנם כתב רע"ב אע"ג דקנה אותם מן הפקר כששמרם חנם והביאם והרי הן שלו, ר"י סבר דקרבן יחיד משתנה לקרבן ציבור ורבנן סברי קרבן יחיד אינו משתנה לשל ציבור והלכ' כחכמי', וכתב התוי"ט פי' רע"ב דקנה מן ההפקר כששמרם והביאם, ויש להקשות דיתנדב לשמור ושלוחי ב"ד יביאום והשתא לא קנה להם מעול', ואפשר דסבירי ליה הרב דהבטה בהפקר קניא [א"ה לא זכיתי להבין א"כ למה מדייק הרב וכתב והביאום, משמע דייקא בהגבהה קנין ור"י ס"ל לא חיישינן שמא לא ימסרם יפה יפה, ולפיכך קרבן יחיד משתנה ורבנן ס"ל דחיישי' וכו' [א"ה נראה שתלויה זה בזה אם חיישינן שמא לא ימסר יפה ע"כ קרבן יחיד אינה משתנ' לשל ציבור, ולפי ח"ס אשר הבאתי משמע גם שמוסר יפה יכה כיון שכבר הקדיש, ותו לא מועיל מסירתו לציבור] וא"ת ומ"ש הכא דחיישינן שמא לא ימסר' יפה, משקלי' מנשי' עבדים וקטנים דתנן פ"ק ולא חיישינן, ואפשר דשאני שקלים שאין גופן קרב וכשמת נין שיקנו בהן דבר הקרב נשתנה לשל ציבור, ואפשר לחלק דהכא דעומר ושתי לחם אחת בשנה איכא למיחש שלא ימסרו יפה אלא נח להם שיקריבו משלהם אבל שקלים דקרבנות דכולה שתא ליכא למימר נח להם, ואתא שפיר נמי ללישנא בתרא דב"מ דהבטה בהפקר לא קניא ע"ש, ופלא רש"י פירש בד' זוזי ג"כ שקרבנות יבואו משל יחיד ועי' ח"ס, ועי תוס' ישנים יומא דף ל"ה שהקשה מ"ש מקטורת שיכול ין להקטי' אם עשאה יחיד ומסרה לצבור וכן קשה מעצים שיחיד מתנדב לציבור ע' שעה"מ פ"ד משקלים באריכות:

השעה"מ פ"ד משקלים כתב לישב קושי' תיו"ט בשלמ' גבי עומר חיישי' שמא לא ימסר יפה משום דנוח לו שיקרבו משלו כפי' רש"י, משא"כ בשקלי' דוודאי מוסרים לצבור יפה משום דאפילו לא ימסרם יפה אינו מרויח כלום כיון שכבר נתבטלו בשקלים של כל ישראל אע"ג דמטבע חשוב ולא בטיל היינו משו' חומרא דרבנן אבל שיהיה נחשב

כשמקריבין למחר תמידין ומוספין משלו לא הוי, אע"ג דלכתחל' אם אינו מוסרם לציבור לא מקבלינן מינייהו, היינו משום דהי"ל כמבטל איסר לכתחילה כדאמרי' לא אמרה תורה שלח לתקלה כמ"ש מל"מ פ"ז ממעילה ע"ש:

שעה"מ פ"א משקלים כתב ק"ל מהא דתנן נשים ועבדים וקטנים אם שקלו מקבלים מידם ופירש הרע"ב בלבד שימסרם לציבור לגמרי כי היכי דלא ליהוי קרבן ציבור קרב משל יחיד, וקשה כיון דקיי"ל דקטן אינו מקנה לאחרים דרך תורה, א"כ היכי מהני בהו מסירה לציבור סוף סוף מדאורייתא נמצא קרבן ציבור קרב משל יחיד ונראה ליישב דמן התורה אפי' בלא מסירה לציבור מהני משום דרובן של שקלים מבני חייובא נינהו בטלים הם ברוב אלא משום דמטבע חשיב ולא בטיל הוא דבעינן שימסרם לציבור והוא מדרבנן א"כ מהני מסירה לציבור אע"ג דאין הקנאתו אלא מדרבנן דאתי תקנתא דרבנן ומפיק איסר דרבנן ע"ש, ואב"ח סי' כ"ח משיג כיון שממון קטנים הם, וממון לא בטיל כמבואר ביצה דף ל"ח הרי נתערב קב חיטין וכו', ולא זכיתי להבין כיון מדרבנן הפקר ב"ד הפקר הם אומרים שקטן מקנה ממילא אזל שם בעלים לכה"פ ושפיר בטל, ומכבר חקרתי ומצאתי בקול סופר שקלים אות רפ"ט אולי אין כת חכמים להפקיר ממון של קטנים, כי קטן אינו מחויב לשמוע דברי חכמי' אבל בקצה"ח סי' רל"ה כתב ראיה לשטת ב"י שקנין דרבנן מהני לדאורייתא ואם קידש בחוב עפ"י מע"ש מקודשת מדאוריי' מהא דתנן שמקבלים שקלים מקטני' והרי מן התורה אין כאן מתנה לציבור ונמצא קרבן ציבור קרב משל יחיד אלא ע"כ כיון דמדרבנן הוי קנין מהני נמי מדאורייתא ע"ש, ונתיבות משיג כיון דהפקר ב"ד אינו רק הפקר מדאוריית' אבל לא קנין מדאוריי' רק קנין דרבנן, ובשקלים כיון דהוי הפקר מדאורייתא מקטני' שוב הציבור זוכין במשיכת הגזבר ע"ש, ולי צ"ע אם הגזבר יוכל לקנות להקדש כי מי המקדשי רק בממון של הקדש יוכל הגזבר לקנות להקדש אבל חולין לא נעשה הקדש רק אם אחד מקד' ומוסר להקדש ועי' נדרים דף הי' לפניו ככר וכו' שהאריכו אחרונים אם אין חצר להקדש ועי' במקנה כלל ט"ו פרט ח"י:

ונראה ליישב קושי' אב"מ, כי מה שממון לא בטלי כי כל איסר שנתערב ויכול ליקח משם כמו חלב בקדירה שיוכל ליקח אם צף החלב למעלה עי' ש"ך סי' צ"ח סקט"ז וח"ס סי' ק' א"כ בממון יוכל לשלם לבעלי' ממילא לא בטיל, אבל כאן בשקלי' של קטנים שהקדישו גם שקנין רק מדרבנן אבל בודאי שלא צריך להחזיר להם המעות ממילא בטיל גם מדאורייתא ודו"ק, ועי' במל"מ סוף מעילה שהקשה שכהנים דרשי מקרא זה לעצמן הואיל ועומר נאכלין ואם איתא דמטבע בטיל א"כ כדין אוכלים אף שיש במעות אלו

מעות של כהנים שהם אסורים באכילה מ"מ בטלים ברוב ע"ש ואב"מ מביא קושיה זו בשם תוס' ואולי כאן בקדשים שכהנים הקדישו זה כעולין שאין בטלין גם לרבנן, אבל מעות קטנים שפיר כתב השעה"מ אם אין הקדשין הקדש א"כ חולין הם ובטלו:
ירושלמי פ"ד משקלים שומרי ספיחין בשביעית נוטלין שכרן מתרומת הלשכה, רי"א אף הרוצה מתנדב וכו' גמרא בשעה שעלו ישראל מן הגולה ולא מצאו עצים בלשכה עמדו והתנדבו עצים משל עצמן ומסרו לציבור, וקרבו מהן קרבנות ציבור וכו' אמר רב אחא דר"י היא, דר"י אומר אף הרוצה שית, ר' אסי בשם רב ר' אילא דברי הכל היא, מה פליגין בגופו של קרבן אבל במכשירי קרבן כל עמא מודיי שהוא משתנה קרבן יחיד לקרבן ציבור ע"ש, והג"ה במל"מ פ"ד משקלי' כתב דירושלמי פליג אש"ס דילן דבהדי' אמרי' במנחות דף כ' דתניא קרבן מלמד שמתנדבים עצים והכי איתא במנחות ק"ו, ושמא הירושלמי דריש ליה ליתורא דקרבן לדרשא אתרי ומש"ה אוקמה למתניתין דעצים כר"י אך קשה דהתם מייתי מקרא מלא בנחמיה דכתיב והגורלות הפלנו על קרבן העצים הכהנים והלוים והעם להביא לבית אלקינו ע"ש, ושעה"מ פ"ד כתב, מש"כ הירושלמי דרש קרבן לדרשא אחריתי, אשתמיט מיניה ירושלמי פ"ד על מתני' י"ג שופרות איר בון אמר הרי עלי עץ מביא, קרבן לרבות את העצים, ועי' מנחות דף כ"ב יכול האומר הרי עלי עולה יביא עצים מתוך ביתו ת"ל על עצים אשר על אש אשר על המזבח מה מזבח משל ציבור אף עצים ואש משל ציבור דברי ראב"ש, ר"א בן שמוע אומר מה תזבח שלא נשתמש בו הדיוט אף עצים ואש שלא נשתמש בו הדיוט ע"ש בשעה"מ שהקשה לתוס' שלא חילקו לחלק בין קרבן למכשירי קרבן, א"כ תקשי לרבנן הא דעצים דמפיק בתלמודא דידן מקרא דנחמי דמהני בהו מסירה ע"ב:

עט סופר חלק א כלל כד

פרט א רמב"ם

פ"ח מכלי מקדש ה"ז, כל בגדי כהנים אינם באים אלא משל ציבור ויחיד שהתנדב בגד מבגדי כהונה מוסרה לציבור ומותר, וכן כל כלי השרת ועצי המערכה שמסרן יחיד לציבור הרי הן כשרין אף כל קרבנות הציבור שהתנדב אותן יחיד משלו כשרים ובלבד שימסרם לציבור, עי' לח"מ, ובהלכה ג' כתב אם רצה להוסיף מוסיף משלו ומקדיש התוספת ואח"כ עושה בה כתונת, ועי' שעה"מ פ"ד משקלים:
פ"א משקלים ה"ז הכל חייבין ליתן מחצית השקל כהנים לויים וישראלים וגרים ועבדים משוחררים, אבל לא נשים ועבדים ולא קטנים ואם נתנו מקבלין מהם, אבל הכותים

שנתנו מחצית השקל אין מקבלין מהם, ולא כתב כאן בלבד שימסרם נשים ועבדים וקטנים לציבור כמש"כ לעיל עי' בשעה"מ, אבל מעכום אין מקבלין אפי' מסרו לציבור, עי' תוס' מנחות דף ע"ג, ואם קבלו מעכו"ם אם עברו על לאו היד בו נכר לא תקריבו כתב מנ"ח סי' רצ"ב ששקלים בטלי ע"ש:

פ"ד ה"ד, בשנת השמיטה שהיא הפקר שוכרין ב"ד שומרין שישמרו מקצת ספיחים שצמחו כדי שיביאו מהן העומר ושתי לחם ואלו השומרין נוטלין שכרן מתרומת הלשכה, מי שהתנדב לשמור בחנם אין שומעין לו משום בעלי זרוע שמא יבואו ויטלם מהן לפיכך תיקנו להם חכמים שיטלו שכר מן הלשכה כדי שיפרש הכל מאותו מקום שאלו שומרים:

ב"מ דף נ"ח השוכר את הפועל לשמור את הפרה לשמור את התינק לשמור את הזרעים אין נותנין לו שכר שבת לפיכך אין אחריות שבת עליו וכו' ורמב"ם פ"ו משבת כתב השוכר את הפועל לשמור לו את הפרה ואת התינוק לא יתן לו שכרו של שבת לפיכך אין אחריות שבת עליו, והשמיט הך מילתא זרעים, וכתב התומים סי' ס"ו סקס"ז דקשה ליה לרבנן דס"ל דלא כר"י דמתנדב שומר חינם דלמא לא ימסר לצבור יפה א"כ איך אמרי' שכרו לימים אין ניטל שכר שבת ולפיכך אין אחריות שבת עליו הא אסור להניחו בשבת לשמור בחנם, וע"כ צריכין לקצוב אותו בהבלעה, וצ"ל ר"י היא דאמר מתנדב, וא"כ הרמב"ם דפסק כת"ק ודלא כר"י השמיט מילתא זרעים דאינו במציאות כלל, (צ"ע כי בשבת אסור לקנות מהפקר):

כלל פתיחה לסוגי' היזק שא"נ פרט א'. כ"ד:

א ב"ק דף נ"ו, הוציאוה לסטים חייבין, פשיטא כיון דאפקוה קיימא לה ברשותייהו לכל מילי, לא צריכא דקמו לו באפה, תוס' בהיציאות לגוזלה איירי מתני', וא"ת מנ"ל דקיימו ברשותיהו אפי' להתחייב על מה שהיא מזקת וכו' וי"ל דסברא הוא דגזלן נכנס תחת הבעלים דכיון שהוציא מרשות בעלים וכו' ולא דמי לתפסו ניזק לר"ע דף ל"ו דאפי' שומר חנם אינו על חלק חברו דשותף אין מתכוין להחזיק רק בשלו ואינו בא להוציא חלק חברו מרשותו כמו גזלן ע"ש, וכן כתב הראש, הוציאה לסטין מוקי לה בירושלמי בהוציאה לגזלה אבל לאבדה פטורין, וכן פסק המחבר סי' שצ"ו היציאה כדי לאבדה פטורים, וכתב הש"ך, פטורים על הנזק אבל על הבהמה עצמה אע"פ שלא הי' דעתם אלא לאבדה כדלעיל סי' שפ"ו בזורק מטבע לים הגדול, אפשר דבהכישה אפי' לאבדה ונאבדה פטור וצ"ע, בסי' שפ"ו פסק המחבר הדוחף מטבע של חבירו עד שירד לים חייב אעפ"י שלא הגביה, וכתב הסמע וש"ך דאלו הגביה פשיטא דחייב דהרי כשהגביהו בא

לרשותו וצריך להשבה מעליא ע"ש, ועי' פנ"י ב"ק דף צ"ח, שמתקשה בו מ"ש הכא דחייב ובנטלה ע"מ לאבדה פטור, ובית אפרים ח"מ סי' לא מתקשה הא דאמר במנסך מדאגביה קניה דהא הגבהה ע"מ לאבד הוא, וצ"ל כיון שרוצה לעבוד ע"ז בניסוך זה ועושה בו כחפצו כמגביה ע"מ לקנות חשבינן ליה, ואכתי קשה דמוקמי' בשותפות ושל חבירו אין נאסר דק משום דמעורב בשלו וא"כ אין לחייבו על הגבהה שהוא ע"מ לאבדו שיהי' מעורב בשלו ע"ש ועי' במחבר סי' רצ"ב אם הנפקד מגביה לעשות בו תשמיש שאינו מחסרו אינו חייב משעת הגבהה אלא משעת תשמיש מפני שהוא שואל שלא מדעת דהוי גזלן, וע"ש בסמ"ע, ורש"י כתב דאגבה ע"מ לגוזלו, וכתב בתורת גיטין ל"ד דהא במתני' המנסך סתמא קתני רק כוונתו כיון שהגביה ע"מ להזיקו נעשה גזלן כמ"ש ש"ך שפו ע"ב, ואולי כוונת רש"י שכיון לגזלו שיהי' שלו רק דמים יהי' חייב, כי אין דרך לעבוד בדבר שאינו שלו כמש"כ תב"ש בסי' ד' על אא"ע דש"ל, דמ"ל לעבוד ע"ז בדבר שאינו שלו רק לצעורי להקניטו ע"ב, א"כ הוא תגביה לקנות כדי לעבוד בשלו, ואולי זה כוונה הגבה צורך ניסוך כדי שיהי' שלו לעבוד עבודתי, אבל באוכל חלב לא שייך זאת ומיושב קושי' תוס': ב רש"י ב"מ דף צ"א גבי אתנן אסרה תורה אפי' בא על אמו כתב בקי"ל בדרבה מיניה תשלומין רמי עליו אלא שאין כח בב"ד לעונשו שתים, ואי תפיס לא מפקינן מיניה ע"ש אמנם מהרש"ל ביש"ש פרק הכונס סי' ו' כתב דכל היכא דחייב לצי"ש איתפס מפקינין מיניה אפי' לרש"י, בשלומא בקי"ל בדרבה מיניה חייב הוא רק דלא עבדינן החומרא הילכך היכא דלא עבדינן החומרא כגון בשוגג או שלא בהתראה או בזה"ז הסברא נותנת אם תפס לא מפקינן מיניה, דהא ס"ס חייב הוא, אבל היכא שגרמא בנזקין הוא ואין בו חיוב מן הדין אלא לצי"ש פשיטא דאם תפס מפקינין מיניה ע"ב, וכתב הקצה"ח סי' כ"ח שמשמע מדברי מהרש"ל דאפי' בקי"ל בדרבה מיניה לא מהני תפיסה אלא דוקא היכא דלא עבדינן החומרא כגון בשוגג או בזה"ז אבל היכא דעבדינן החומרא תו לא מחייב כלל בתשלומין ואי תפס מפקינין מיניה, ומביא ראיה מסנהדרין דף ע"ב, רבא איגנבי דיכרי במחתרת אהדרינהו ולא קיבלי, והקשה תוס' כיון דחיוב לצאת י"ש אמאי לא קבלו, ותירצו שהם לא הי' מחזירן אלא משום שהי' סבורין שבדין חייבין להחזיר ולא רצו לצי"ש ולכך לא קבלינהו, והנה לשיטת רש"י דמהני תפיסה ח"כ אפי' לא רצו לצי"ש למה אהדר בתר דקבלה כיון דמהני תפיסה, ולפי מהרש"ל דלא מהני תפיסה אלא היכא דלא עבדינן החומרא וכו' וא"כ הבא במחתרת עבדינן ליה החומרא דאין לו דמים ורשאין להרוג אותו ואין עליו שום חיוב תשלומין ואע"ג דניצל ולא נהרג

לא הוי כשוגג אלא כמזיד ובהתראה וברח זה ודאי כל דין מזיד עליו, ולא מהני תפיסה ע"ב, ועי' שעה"מ בסיף השמטות:

ועי' תוס' כתיבות דף ל"ג ע"ב ד"ה לאו משום דלא מחייב, כתבו דדוקא בממון חייב לצאת י"ש, אבל בקנס כיון שאיני מתחייב רק עפ"י ב"ד אפי' לצי"ש אינו חייב, ועי' בית אפרים ח"מ סי' מ"ח שמאריך בסוגי' בו, ועי' צל"ח פסחים כ"ט שמחדש לרנב"ה דסובר כרת פוטר מן תשלומין ולא שייך לומר משום רשעה אחת אתה מחייבו ולא ב' רשעות, וצריך לומר שגם רחמנא לא חייבו שתי רשעות וא"כ אפי' לצאת י"ש אינו חייב ע"ש, בענין זה ראיתי במחנה חיים על ח"מ ח"ב סי' טל שכתב לישב קושי' פנ"י למה לא נחייב על מדליק גדיש בשבת משום שלא יהי' כל אחד ואחד הולך ע"פ, וכתב הא קי"ל כדי רשעתו משום רשעה אחת אתה מחייבו וא"א מחייבו משום שתי רשעות, וכתב רש"י שמחויב לצי"ש ואי תפס לא מפקינן מיניה, א"כ אי החכמים יתקנו לשלם ההיזק והוא כבר מחויב לשלם, וא"כ הם גובים רק החיוב אשר הוטל עליו מהדין תורה ונמצא דעושים שתי רשעיות הגם דהם חפצים לקנוס הלא אי אפשר דממילא נפעל לתשלומין אשר הוטל עליו עי' מג"א ומחהש"ק סי' ק"ח, אבל בהיזק שאינו ניכר דלא שמיה היזק א"כ אינו חייב מן התורה לשלם כלל, וממילא יוכלו חכמים לתקן שישלם ולא הוי שתי רשעיות דמן התורה אין עליו חיוב תשלומין כלל אפי' לע"ש ואטו מי שמחויב מיתה לא יוכל חכמים לטלו ממונו ע"ש באריכות, וכעין זה ראיתי בטוב גיטין שכתב להסביר סברת תוס' שכתבו בקילד"מ אין לחייבו מטעם שכ"א וכו', עפ"י ט"ז ביו"ד קי"ו דכל דבר שמפורש בתורה אין כח ביד חז"ל לעקרו, וא"ש בשלומא לענין היזק שא"נ לא נזכר בתורה להדיא שיפטר ומשו"ה יש כח ביד חכמים לחייבו, משא"כ לענין ק"ל ד"מ שמפורש בתירה כדי רשעתו משים רשעה אחת, וא"כ הוי ככתוב בתורה דאין כח ביד חכמים לעקרו ע"ב, וצ"ע רק באיסר שייך סברת ט"ז אבל בממון שיש כח מצד הפקר ב"ד גם שמפורש בתורה שמיטה משמיט תקנו שלא ישמיט מצד הפקר ב"ד, ולפי מ"ת הי"ל מיושב ודו"ק:

ג רמב"ן בקונטרס דינא דגרמי כתב, אי קשיא לך טבח שקלקל אמאי חייב, בשלמא הגרמא ועיקר היזק ניכר הוא, אלא בשהייה ודרסה הא לא ידיעא. לא קשיא דכיון שלא שחטה כראוי השחיטה עצמה היא ההיזק שאין זו שחיטה אלא כמתיז ראשה בסיף הוי והרי נכר בין חיה לשחיטה, יאי קשיא לך א"כ מפגל נמי ליחייב דעוקר שחיטה ליהוי היזק איכא למימר כי אמרי' הכי ה"מ לפסולי שחיטה שכל שעשה לה פסול בשחיטה לא שחטה אלא נבילה אבל כל שחיטתה כראוי ואיסר אחר גורם לה, אין השחיטה כנחירה

או כמתיז ראשה בסייף אלא השחיטה כשירה שהרי הוציאה מידי נבילה ואיסר אחר גורם לה ואינו ניכר בה כן נ"ל עכ"ל, והנה רמב"ן מה שמקשה מפגול מקצר בלשונו, כי קשה מאי מקשה מכהנים שפגלו במקדש מזידין חייבין ותנו עלה מפני תקון עולם ואי אמרת היזק שא"נ שמיה היזק האי שוגגין פטורין מפני תקון עולם, וקשה גם אי היזק שא"נ לא שמיה היזק, ג"כ קשה כי כאן השחיטה היזק ניכר הוא, לולא דברי רמב"ן ז"ל הי' נראה לישב בסברה, בשלומא כל שחיטת חולין אם מקלקל היזק ניכר הוא בין חיה לשחיטה, אבל בקדשים שעומדת לעשות בבהמה השחיטה אם הוא או איש אחר בהמה זו לשחיטה עומדת רק הפיגול עושה ההיזק ואין זה ניכר, ב"ה גדולי תורה קלסיה:

פרט ג הסוגיה. ב'

גיטין נ"ב מתניתן המטמא והמדמע והמנסך פטור במזיד חייב, אתמר מנסך, רב אמר מנסך ממש, ושמואל אמר מערב, מ"ד מערב מ"ט לא אמר מנסך, אמר לך מנסך קלב"מ, ואידך כדר' ירמי' דאר"י משעת הגבהה הוא דקנה מתחייב בנפשו לא הוי עד שעת ניסוך, פרש"י דאהגבהה ע"מ לגוזלו, ולא פי' ע"מ להזיקו עי' בפתיחה:

תוס' מנסך קילד"מ, ומטעם שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומטמא טהרות של חבירו אין לחייבו דמהאי טעמא לא מחייבינן ליה טפי אלא כאלו הוא היזק ניכר והקשה הפנ"י היא גופא קשיא לי דאפילו בהיזק ניכר כגן מדליק גדישו בשבת אמאי לא מחייבינן ליה משום תקון עולם שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומדלי' גדישו של חבירו ויאמר פטור אני ע"ב, והנה לשטת רש"י בקילד"מ מהני תפיסה א"כ לא צריך לקנסו יותר שלא יהא כל אחד ואחד הולך כי מתירא שיתפס ממנו תוס' הקשה שפיר על מנסך היזק שאינו ניכר ורק קנסא הוא ובקנס לא מהני תפיסה, עי' בפתיחה:

וא"ת לשמואל מ"ש דאמרינן בכתובות דף ל' בגונב חלבו של חבירו ואכלו שהוא חייב שכבר נתחייב בגנבה קודם שיבא לאיסור חלב, וי"ל דסבר שמואל דהגבהה צורך ניסוך הוא טפי דא"א לניסוך בלא הגבהה אבל התם אפשר לאכילה בלא הגבהה וכו' ור' ירמיה ורב סברי כאידך שנוי דהתם דמחלק בין זורק חץ לגונב חלבו דזורק חץ אי בעי להדורי לא מצי מהדר הכי מצי מהדר וכו' א"נ קסבר דאפשר לנסך בלא הגבהה ע"ש, ובסוף הפלא"ה נדפס קושי' מבני הגאון זיל, לפי מש"כ פנ"י דרב סבר כחזקיה דהיזק שא"נ שמי' היזק ולכך אמר מנסך מערב דא"כ היינו מדמע דלא שייך לדידי' קנסא מקנסא לא ילפי' דהא ממונא הוא, א"כ קשה מ"ט דפטר שוגג, דהא לא שייך כדי שיודיעהו דהא שפיר יכול להודיעו ויאמר שניסך בלא הגבהה כיון דרב ס"ל דאפשר לנסך בלא הגבהה ע"ש ובית אפרים ח"מ סי' מ"ח, ואולי כיון דממונו הוא מהני תפיסה ומתירא להודיע:

מר"ם שיף כתב כוונת התוס' הגבהה צריך ניסוך, אפשר לומר דאין אאדש"ל ולכן דווקא כשהגביהו מקוד' לקנותו בהגבהה נעשה שלו, והג"ה שם כתב אמת שזה הוא דעת רש"י בחולין דהגבה נעשה שלו לענין לאסרו' ותוס' הקשה לקמן פריך ממנסך הא מנסך מכי אגבהה קנייה אלא וודאי בהכי לא חשוב שלו ואינו קנוי לו אלא להתחייב באונסין ולד' הגאון ז"ל לא קשה קושי' תוס' דאפשר דהכי פריך אמאי בחזיר חייב, הא כיון דא"א אוסר דש"ל והגבהה לאו צורך ניסוך היא ע"ש:

ועוד י"ל דטעמא דשמואל אע"ג דהגבהה לאו צורך ניסוך אפ"ה פטור כיון דאשעת ניסוך לא מחייב דקל"מ אשעת הגבהה נמי מיפטר דא"ל הש"ל דכמו דאם נסכו אחר א"ל הש"ל ה"נ כי נסך ליה איהו אע"ג מדנסך ליה בידים כיון דקל"מ ורב סבר כיון דבשעת לא שייך למימר קלד"ת יש לחייב מחמת הגבה אכל מה שיעשה בידים אחרי כן אע"ג דההיא שעתא קלד"מ עכ"ל: והקשה העולם על מש"כ תוס' לשמואל שיוכל לאמור הש"ל, לפי"ז נשאר קושיא ראשונה דאכתי איכא לחייבו משים לא יהי' כל אחד ואחד וכו' מאי אמרת דלא עדיף מהיזק ניכר, זה אינו דבהיזק ניכר כה"ג הוי אמרינן מכי אגבהה כיון דבהיזק ניכר ל"מ אמר הש"ל ועי' בי"א סי' מ"ח, וטוב גיטין:

מש"כ תוס' לרב צ"ב מאוד ותורת גיטין כתב נראה בכוונת דבריהם דרב לשטתו בסנהדרין ד' ע"ג הבא במחתרת ונטל כלים אפילו הן בעין אינו מחויב להחזיר דבדמים קנהו וכיון דקנה אותן יתן שלו ממש שוב א"י לומר הש"ל כמי אם נשתנה מעצמו שאינו יכול לומר הש"ל מטעם כיון שכבר קנהו בשינוי וה"נ כיון שניסכו קנאי ושוב לא יכול לומר הש"ל ואין לומר דאינו רוצה לקנות דהא כתבו מפרשים דניחא ליה לנסך לפני ע"ז בדבר שהוא שלו ע"ש, וטיב גיטין משיג וכתב דאין הכוונה כלל לרב דהמיתה הו"ל קנין אלא דבהא פליגי האמורים התם בדין אם נטל צריך להחזיר ורבא סובר אם החפץ אינו בעין ושלם מכיסו הי"ל תרי רשעיות, אבל כשהוא בעין הרי חזרה החפץ אינו מצד דין חדש כלל רק דממילא ברשות מרא קמא הוא, ורב סובר דכל גזילה ה"ל קנין מדחייבי רחמנא באונסין אלא דרחמנא גזריה בהשבה נמצא גם חזרת החפץ הו"ל כמי רשעה אחת ולכן שתי רשעיות לא עבדינן ופטור משום קלד"ב אבל הקנין הוא מצד גזילה ראשונה אלא דבעלמא לא מהני מגזה"כ דוהושיב, והנה קצה"ח סי' ל"ד כתב דכל גזלן מקרי הגבהה דידי' קנין כ"א בפעם ראשונה שגזלו מבית הבעלים אבל משעה שכבר בידי לא מהני עוד הגבהתו לקנות עוד הפעם כיון דלא אפקי' מרשות הבעלים ע"י הגבהה זו ע"ש:

לפי"ז א"ש דברי תוס' שלא הספיקו עצמם בזה [מש"כ בתורת גיטין] דשפי' מצי אמר הש"ל על הגבה ראשונה אף דנסכו אח"כ וחייב מיתה ואף לרב ולא שייך בדמים קנהו

שכבר בידו בתורת גזילה וכל כה"ג אינו מעשה קנין כלל ע"ב, ויען שדברי קצה"ח שבנה יסודו עליו, יסוד גדול בקנינים אעתק בקיצר, רמ"א בסי' ל"ד מביא ריבש החולק עם הגנב אינו נפסל, ותומים מתפלא מאוד על דין זה, לא ידעתי הבדל בין כופר בפקדון דבהיתר בא לידו ומ"מ הואיל וכפרו פסו לעדות וזה לקח ממון חבירו באיסור וכופר בו ואינו מחזירו יהי' כשר לעדות, וכתב הקצה"ח אין דומה כלל לכופר בפקדון דקיי"ל דגונב אחר גנב אינו משלם כפל א"כ וודאי החולק עם הגנב לא הוי גזלן וכו' ותדע דאפי' גזלן ראשון אינו חייב לשלם אלא כשעת הגזילה ואי גזיל חביתא דחמרא מעיקרא שויא זוזא ולבסוף שויא ד' איתבר משלם זוזי ולא סגי דלא אגבה לחביתא בתר דשויא ד' ועוד דהא בחצירו הוא וכל שעתא ושעת' גזליה ואמאי אינו משלם ד' אלא ע"כ כיון דכבר גזלי ואינו ברשותו דנגזל תו לא מחייב משום גזילה אלא בתורת מזיק וה"ט דאין הגונב אחר גנב משלם כפל משום דכתיב וגונב מבית איש עי' ב"ק דף ס"ט, וא"כ לא הוי על השני תורת גזלן כלל, משא"כ בפקדון כל היכא דאיתא ברשותא דמרי' ויכול להקדישו וגונב מבית השומר חייב כפל משו"ה כופר בפקדון פסיל לעדות ע"ש:

הנה ידעתי מך ערכי מי אנכי להכניס ראשי בין אריות בין תורת גיטין לטוב גיטין, אבל תורה היא וקב"ה שמח בפלפולא דאורייתא הנה ר"י אמר גזל ולא נתייאשו בעלים שניהם לא יכולים להקדיש זה לפי שאינו שלו, וזה אינו ברשותו, נראה שיש קנין רשות לגזלן, ואיזה קנין יש לגזלן הבאתי בפתיחה לסוגיא דיאוש עי' כלל ט"ז במקנה חקירה ג שקנה הגזלן קנין תשמיש שלא צריך לשלם שכר שימוש עי' ב"ק צ"ו האי גברא דגזל פדנא ע"ש אבל עדיין החפץ של נגזל שלו הוא, ע"כ יכול לומר בא"ה הרי שלך לפניך כי מעולם לא קנה השלו של נגזל, אבל גוף החפץ שקנה לענין תשמיש שפיר כתב הקצה"ח דלא שייך לעשות בו עוד הפעם קנין לשלם חביתא דחמרא ד' זיז גם אם מגביה או בחצר שלו כי כבר קנה השווי' של חפץ לתשמישו וגם גנב אחר הגנב פטור כי לא גנב מבעלים ראשוני' החפץ אבל רב דסבר בדמים קנהו אח"כ כל החפץ גם השלו של נגזל קנה שלא צריך להחזירו והאיך יאומר הרי שלך לפניך כיון שאין עוד שלו כי קנה הכל ושפיר כתב התורת גיטין שכך כוונת התוס' ודו"ק:

אמר חזקיה דבר תורה אחד שוגג ואחד מזיד חייב מ"ט היזק שא"נ שמיה היזק ומ"ט אמרו בשוגג פטור כדי שיודיעו, פרש"י שיודיעו שטימא או דימע, ולא כתב שניסך עי' בסוגי' דרביצה מש"כ שם בכלל ד' במקנה, או כאשר כתב בסוף הפלאה כי על ניסך לא שייך כדי שיודיע שיוכל להודיע בלא הגבה הי' מנסך, או כי לכאורה לא יהי' נאמן שאין אדם משום ע"ר, אבל עי' בפנ"י בשוגג לא שייך אאמע"ר, והנה ראב"ד מביא ראיה מכאן

שע"א נאמן באיסורין מובא ברשב"א לקמן בסוגי' דע"א, ורשב"א בקידושין הקשה שאין ע"א נאמן, ותי' אולי מהימן לו ע"ש, אבל מה שהקשה אח"כ א"ה אפי' מזיד נמי, בודאי קשה הא אין אדם עושה ע"ר, וגם האיך נאמן עד רשע שעובד ע"ז עי' באחרונים בים התלמוד ב"ק צ"ט טבח שקלקול חייב לשלם הביא רמב"ן עי' בפתיחה אות ג' והקשה עדיין קשה שיהי' פטור כדי שיודיעו, וכתב לישב קושי' רמב"ן כיון שקיבל על עצמו לשחוט קיבל על עצמו לחייב לשלם אם לא ישחוט כראוי כשאר שומר שמקבל על עצמו לשמור, ובשומר לא פטרי' מטעם כדי שיודיעו וע"ש באפ"י, ובשואל ומשיב ח"ג סי' צ"א:

אי הכי במזיד נמי, וחר"ן כתב פי' דאע"ג דמצי מודע ליה ולומר שוגג הייתי ומפטר אכתי הוה לן לתקוני ולמפטריה אפי' מזיד כדי שלא יבוש שמא יחקרו בדבר וימצא שמזיד היה ומת"כ לא יודיעוהו שאע"פ שבשעה שהזיק מתכוין היה להודיעו דהא לאזוקי קא מכוין א"ה איכא למיחש שמא ימלך מלהודיעו כדי שיפטר מתשלומין:

השתא לאזוקי קאמכוין אודועי לא מודע ליה, והקשה הפלאה במנסך מיירי ע"כ בישראל מימר דלא נתכוין לצעורי עי' בי"א סי' ל"ת, א"ת, ולא זכיתי להבין שם קאי אא"א דבר שאינו שלו לצעורי מכוין, ובאמת לא עבד ע"ז, ומשני במימר עובד ע"ז, וכאן קאי במומר שעע"ז, אבל מה שמנסך יין של חבירו זאת עשה להקניטו בודאי אודיע לי:

ר"י אמר ד"ת אחד שוגג ואחד מזיד פטור מ"ט היזק שא"נ לא שמיה היזק ומ"ט אמרו במזיד חייב שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומטמא טהרותיו של חבירו ואומר פטור אני, וכתב הר"ן, אפי' לר"מ דדיינין דינא דגרמי, וא"ת מ"ש ממוכר שט"ח לחבירו וחזר ומחלו דאמרי' בפרק הכותב דמאן דדאין דיני דגרמי מגבי ביה דמי שטרא מעליא, י"ל דהתם היזק ניכר הוא דעקרו היינו שעבודו וכל שאין שעבודו קיים אינו יכול ל"ל הרי שלך לפניך, ומה"ט נמי דעושה עבדו אפותיקי ושחררו רבו ראשון דהיזק ניכר הוא, משום שאין העבד עומד אלא לשעבודו וכיון שאין שעבודו קיים אצל העבד אינו יכול לומר לו הרי שלך לפניך:

תנן הכהנים שפגלו במקדש מזידין חייבין מפני תקון עולם וא"א השא"נ שמיה היזק האי שוגגין פטורין מפני תק"ע מבעי ליה, פרש"י פיגלו ששחטים וזרקם לאכול חוץ לזמנו ולא הורצה לבעלים, ועי' מל"מ פ"ז מחובל, למה נקוט דוקא חוץ לזמנו ולא ששחט שלא לשם בעלים, ושמ"ק ב"ק דף הי, ושעה"מ בהשמטות כתב עם רמב"ן שכתב מפגעל שחיטתו ראוי עי' בפתיחה וא"כ א"ל דאי הוה תני לה בשחטו שלא לשמן הו"מ דדוקא בשלא לשמן דזבח כשר הוא דבשוגג פטורין משום דהו"ל היזק שא"נ ובשוגג לא קנסו

אמנם בשפגלו ששחיטתו פסולה הו"ל היזק ניכר ואפי' בשוגג ליחייבו דאדם מועד לעולם קמ"ל, ועי' ח"ס יו"ד סי' פ"ח, ובספר בית שמואל אחרון סי' ה' בתשובות לח"מ מישב סתירת רש"י עם גמרא זבחים דף ז' אם שחט חטאת על מי שמחויב עולה כשר יע"ש בטוב טעם גם מאריך שם בחקירה מי שגנב אתרוג בחג אם יכול לאמור לאחר החג הש"ל אי דומה לחמץ שעבר עליו פסח, כיון שניכר דעכשיו אינו שוה רק לאכילה ע"ש:
פנ"י הקשה דאפי' למ"ד שמיה היזק ע"כ מדינא פטור אפי' במזיד מדכתיב רעהו ולא של הקדש עי' תוס' לעיל מ"ט, ולא מחייב אלא מדרבנן וא"כ איכא למימר דהיינו מפני תקון עולם דקתני הכא, ע"ש באריכות ומסיים שסובר רש"י דאדם המזיק לא ממעטינן מרעהו ועי' פנ"י ב"ק דף ד': מתיב ר"א העושה מלאכה בפרת חטאת פטור מדיני, אדם וחייב בדיני שמים וא"א היזק שא"נ שמיה היזק בדיני אדם נמי ליחייב, והקשה מהרש"א למ"ד נמי לא שמיה היזק אמאי לא יהי' חייב בכל הני משום דלא יהא כ"א ואחד הולך וכו':
פרה שהכניסה לרבקה ע"מ שתינק ותדוש וכו' פרש"י דתשלומין ליכא אמעשה ידיו דאמר לטובה הכנסתיה שתינק ופסולה לא הוי אלא מחמת מחשבתו שנתכוין אף שתדוש וגרמא בנזקין פטור דאמחשבה לא מחייבינן ליה דפסולה מחמת מחשבה הוא כדאמר עובד דומיא דעבד, והקשה רשב"א מ"ש מפגול דהוי במחשבה נמי אע"ג דלא עביד מעשה, ותי' דשאני התם דבשעת שמפגעל עושה מעשה ששוחט אבל הכא אינו עושה מעשה עכ"ל, ומובן עם רמב"ן עי' בפתיחה אות ג' ומרם שיף כתב שאני פיגול דאינו אלא בדיבור לא במחשבה עי' תוס' ב"מ דף מ"ג והוי כמו מסור דחייב בדיבר בעלמא ואין צריך לחלק משום דהתם קעביד מעשה בגוף הקרבן בשעת שחיטה לשום כך, וראיתי בספר מנוחת אשר מביא שמ"ק ב"ק דף ה' הקשה אמאי בכהנים שפגלו חייבין במזיד והא עברו אמימרא דרחמנא שלא יפגלו ואין לוקה ומשלם, ותירץ דהוה לאו שאין בו מעשה ע"ש, ור' יוחנן סבר בב"מ דף צ' עקימת שפתיו היי מעשה, א"כ קשה לר"י ממנ"פ אי איירי בלא דיבר א"כ קשה הלא אינו מחייב על מחשבתו, ואי איירי בדיבר א"כ קשה קושי' שמ"ק הא אינו לוקה ומשלם ואין לומר כתירצו דהוה לאו שאין בו מעשה, הא לר"י הוה דיבור כמו מעשה ע"ב שהאריך בחריפות, לדעתי הקלושה, רק דיבור שנעשה עי"כ מעשה כמו חוסם בקול סבר ר"י דהוה מעשה כ"כ תוס' שם, אבל בדיבר שעושה פיגול לא נעשה מעשה, והפלאה דף ל"ג הקשה ממחשב בקדשים לוקה ופלא דלא קי"ל כן ועי' ח"ס שו"מ חג קמ"ג:
ראש ב"ק דף צ"ח מתחילה כתב העושה מלאכה בפרת חטאת גרמא בנזקין ופטור לכ"ע, ואח"כ כתב והא דפריך בנזקין למ"ד הש"ל שמיה היזק מפרת חטאת ומשני דפטור

משום דליכא אלא מחשבה והוי גרמא בעלמא ופטור היינו כרבנן דר"מ דלית להו דינא דגרמי אבל לר"מ מחייב בדיני אדם, ופר"ח במים חיים מתקשה בו שסותר את עצמו וגם נגד רמב"ם שפוסק דידיונן דיני דגרמי ואעפ"כ פסק דעושה מלאכה במי חטאת דפטור מדיני אדם ע"ב, ושעה"מ בהשמטות מביא שיש"ש כתב שראש כתב לפי דמשני בגמרא למ"ד הש"נ שמיה היזק אז ודאי חייב לר"מ אבל לפי אמת הש"נ לא שמיה היזק ופטור ע"ש: מתיב ר"פ גזל מטבע ונפסל, תרומה ונטמאת חמץ ועבר עליו הפסח א"ל הש"ל ואי אמרת הש"ל שמיה היזק האי גזלן הוא ממונא מעליא בעי שלומי תיובתא, תוס' תימא דהיכי מדמי הכא דממילא למטהא בידים דהא המכחיש בהמת חבירו באבנים או במלאכה חייב ובהכחשה ממילא א"ל הש"ל, וי"ל דכיון דהיזק שא"נ שמיה היזק א"כ חשיב ליה כאילו הוא ניכר וא"כ אין לך שינוי גדול חזה וקנאה הגזלן בשינוי וצריך לשלם ממון מעליא ולא חצי א"ל הש"ל:

בספר בית אפרים מאחי מורי הגאון ני' הקר חקירה נאה, אם גם באיסר דרבנן תקנו כדי שיודיע לי כיון באיסר דרבנן אין בו איסר חפץ עי' רש"י נדה מ"ו ד"ה אסורי וכו' ע"ש:

ב"ק דף ק' מחיצת כרם שנפרצה א"ל גדור נתייאש ולא גדרה ה"ז קידש וחייב באחריות, תוס' חייב באחריות אע"ג דהיזק שא"נ לא שמיה היזק נראה לר"י דהא חשיב היזק ניכר וכו' אבל אין לומר הכא נמי הוי הש"נ וקנסוהו כמו במטמא שלא יהא כל אחד הולך ומטמא טהרותיו של סבירו, דהכא ליכא למיחש כיון שבעל כרם נמי מפסיד, ושו"מ ח"ג סי' קמ"ב מביא קושיא למ"ד הש"נ מדרבנן חייב שלא יהא כל אחד וכו' א"כ בפגול למה חייב שמפסיד גם לעצמו שקרבן נשרף ולפי סברת תוס' כל דמפסיד לעצמו לא שייך כדי שלא יהא כל אחד וכו' ע"ש:

צ"ח אמר רבת השף מטבע, כתב השמ"ק וז"ל הראב"ד ז"ל, תמה אני בהנך תרתי שמעתתא דרבה הזורק כיסי של חברו לים והשף מטבע של חברו שהוא פטור מ"ש ממטמא ומדמע דאמרי' במזיד חייב ואפי' לר"י דאמר דהש"נ לא שמיה היזק במזיד חייב שלא יהי' כל אחד וכו' וכ"ש הנך דהיזק ניכר הוא בשלומא צורם אוזן פרתי מצי למימר כל שיורים לאי למזבח קיימו וכן הטעם לעושה מלאכה במים שנשאבו לצורך מי חטאת ופרה אדותה שפטור מדיני אדם משום דמצי למימר כל מים חיים וכל פרה אדומה לאו לטהרה קיימי אלא הנך תרתי דאסרינהו דאסרינהו להדיוט כי אינן ניכר מאי הוי במזיד מיהא לחייב וכל שכן הנך שהיא ניכר עכ"ל:

השעה"מ בהשמטות הלכות חובל ומזיק כתב שאלה אשה משכנתה קדרה בשר של חרס כדי לבשל בה ושכחה ותחבה כף חולבת באופן שנאסר הקדרה, אם היא חייבת

לשלם לה הקדירה או לא, והנה בגזילה משנה שלימה דאומרי' בא"ה הש"ל, אבל בשומר מחדש יש"ש ב"ק פ"ט סי' כ' שלא יוכל לאמור הש"ל וש"ך שס"ג משיג ועי' ח"י תמ"ג, ומל"מ פ"ג מגזילה, ושער אפרים סי' כ"ח, ותב"ש סי' ח"י סקכ"ד כתב על רמב"ן שכתב בשוחט שקלקל חייב כי זה היזק ניכר [הבאתי בפתיחה באריכות] התם מיירי בשוחט מעצמו בהמת חבירו וטרפה על ידו דהתם לא היי שומר כ"א מזיק אבל בשוחט שנתמנה או שציוווהו הבעלים דכה"ג היי שומר לבעליו לא בעי היזק הניכר ע"ש, ועי' אמרי בינה דיני פסח סי' י"ב שמאריך בזה, וכתב אם מקבל לשמור אף מהיזק שא"נ, כמו לשמור יין בודאי חייב:

ועי' ח"ס חו"מ סי' ק"מ שכתב האמת יורה דרכו דלא נאמרו דיני גרמי וגרמא אלא באיניש דעלמא המזיק חברו אבל מי שבא הדבר לידו בתורת שמירה אי שליחות חייב אפי' על צד רחוקה ונפלאה וכל פשיעות השומרים ועיוות שליחות כד מעיינת בהו איננו אלא גרמא בעלמא ואפ"ה חייב ע"ש: ח"ס יו"ד סי' ס"ט מביא קושי' למה כהנים שפגלו חייבים הא חייב מלקות על ששוהה עליו מלבוש כלאים, וקי"ל בדרבה מיניה דלא גרע מזר שאכל תרומה וקרע שיראים של חברו ע"ש:

פרט ג רמב"ם וראב"ד

פ"ז מחובל, החזיק ממון חבירו הש"נ הואיל ולא נשתנה הדבר ולא נפסד צורתו ה"ז פטור מן התשלומין דין תורה אבל מד"ס אמרו הואיל והפחית דמיהן ה"ז חייב ומשלם וכו' ודבר זה קנס הוא שקנסו חכמים כדי שלא יהי' כל אחד מן המשחיתים הולך ומטמא טהרותיו של חבירו וכו' הכהנים שפגלו את הזבח במזיד חייבין לשל' בשוגג פטורין וכן העושה מלאכה בפרת חטאת ובמי חטאת במזיד חייב לשלם בשוגג פטור הכניס פרה למרבק כדי שינק ותדוש והסיח דעתו ממנו חטאת פטו' מדיני אדם וחייב בדיני שמים וכתב ראב"ד במאי דאמר במזיד חייב לשלם שיבוש הוא שאפי' עשה מעשה בגופן למ"ד היזק שא"נ לא שמי' היזק פטיר מדיני אדם אפילו במזיד וקי"ל כוותיה, וטעמא דמילתא משום דאין מתכוין להזיק אלא להנאתו הוא מתכוין מש"ה לא קנסו בו מזיד עכ"ל וכתב ה"ה סוגיית הגמר' כדבריו כי מתיב ר"א העושה מלאכה וכו' ואי אמרת השא"נ שמיה היזק בדיני אדם נמי לחייב, ומתוך קושי' זו אמרו כי אמרי' פטור בפרה כגון שהכניסה לרבקה, ואלו למ"ד הש"ל לאו שמיה היזק ברייתא כפשטה שפיר אתיא וי"ל שרבינו סובר דהך אוקמתא עיקרא אע"ג דאיתעבידא אליבא למ"ד שמיה היזק ולית הלכתא כוותיה, וטעמא משום דס"ל דה"ה דהוה מצי למימר וליטעתך אמאי לא קנסו בהו רבנן כי היכי דקנסי מטמא וחבירו ע"ש, ופר"ח בספר מים חיים דף ט' כתב י"ל דר"א לא

מותיב לר"י מעושה מלאכה בפרת חטאת משום דדילמא ס"ל קנסא מקנסא לא ילפי' אבל לדידן דקיי"ל כרב דקנסא מקנסא ילפי' ע"כ לא צריכין לאוקמי פרה שהכניסה לרבקה וכו' שיב מצאתי לרש"י ב"ק דף נ"ו שכתב העושה מלאכה במי חטאת ששקל כנגדן משקולות פטור מדיני אדם דהיזק שא"נ לא שמיה היזק, וזה כשיטת רמב"ם דס"ל דהיזק שא"נ לא שמי' היזק, צריכין לאוקמי ששקל כנגדן משקולות, אלא קצת תימה בלשון רש"י שכתב פטור מדיני אדם דהיזק שא"נ וכו' משמע דלא אתיא כמ"ד השנ"ן שמיה היזק והא ליתא כמבואר בגיטין ע"ש:

אולי י"ל רמב"ם שסובר ג"כ כסברת ראב"ד בהנאה לא שייך למקנס וטעם נראה כי גם במזיד מקש' שיהי' פטור כדי שיודיע ותי' לאזוקי קמכוין וכו' אבל אם להנאתו עושה אז שפיר פטור כדי להודיע אבל שמשנה פרה שנכנס לרבקה וכו' א"כ סובר רמב"ם כעת במזיד חייב כדי שלא יהי' כל אחד ואחד הולך ולא חיישינן כדי שיודעהו כי יוכל להודיע שהכניס לרבקה וכדומה ליה, ועי' גדולי תרומה שער נא חלק ו' אות ח' שהקשה לראב"ד בהנאה פטור א"כ מה מקשה מפרת חטאת שם להנאתו, ואקדים עוד דקדוק על רש"י שנקט רק מטמא ומדמע ולא מנסך, עוד סתירת רש"י כאן פי' מפגל ממש ובב"ק דף ד' פי' שלמים לשם חטאת, עוד הקשה אחרונים מאי מקשה לקמן לר"י ממנסך שלא קנס שוגג אטו מזיד ממבשל בשבת דלמא כדי שיודעהו, וקושי' תוס' לקמן שהקשה מפגל דאוריי' ולא קנס, ע"ד פלפול נראה לישב, ושו"י קכ"ז הקשה ג"כ קושי' אחרונים למה יהי' פטור במנסך מטעם כדי שיודיע, הא יכול לאמור שמנסך בלא הגבהה ופטור, ותי' דלא חלקו חכמים בתקנתן והשווה הדבר בשוגג תמיד פטיר ובמזיד חייב וכ"כ גם מרם שיף אף שראה עדים בשוגג פטור, א"כ עיקר התקנה כדי שיודיע על מטמא ומדמע כי בעבור מנסך יכול לאמור בלי הגבהה ע"כ נקיט רש"י מטמא ומדמע ולא ניסך, אבל לקמן ר"י סובר הש"נ לא שמיה היזק א"כ לא הי' שום תקנה בעולם כי פטור מצד דלא שמיה היזק ע"כ הקשה ממנסך ולא קשה כדי שיודיע כיון שאין לנו כלל תקנה כדי שיודיע כי מטמא ומדמע פטור מצד דרבנן לא קניס רק מנסך ד"ת יהי' חייב מצד קנסי' שוגג אטו מזיד ומטעם שיודיע יהי' פטור הא יכול להודיע שלא עשה הגבהה, ותקנה חדשה לא עשו חכמים על מנסך לחוד, ומיושב קושי' תוס' ממפגל שם קושי' הנ"ל באמת כדי שיודיע, והנה סברת ראב"ד בהנאתו פטור כדי שיודיע, ומיושב קושי' ה"ה וישי"י במנסך עשה ג"כ להנאתו ע"ש אבל יוכל להודיע בלא הגבהה, כי על מזיד עדיין אין שים תקנה שיהי' פטור מצד כדי שיודיע ולא שייך התי' דלא פליג חכמים ודו"ק פנ"י בב"ק מביא רש"י פסחים שכהנים משנים שלמים לשם חטאת בעבור הנאתן כי חטאת יאכלו רק

כהנים א"כ כיון להנאתן עשו לא פי' רש"י כאן שמשנים א"כ קשה למה במזיד חייב, יהי' פטורים כדי שיודיעו, אבל בב"ק שם קאי שיש אבות ניזיקין מדין תורה פרש"י להיפך אפי' שלמים לשם חטאת חייבים, והקשה מפרת חטאת אבל למ"ד היזק שא"נ פטור לא קשה, כפשטות סברת ראב"ד כיין שלא כיין להזיק רק להנאתו לא קניס, אבל למ"ד שמיה היזק כיון שבאמת הזיק למה לא יהי' חייב, ולא קשה כדי שיודיע הא יכול להודיע שנכנס לרבקה ודו"ק:

פי' משניות, כתב המנסך לע"ז וידע שהיין אסור בזה הניסוך כשיהיה מזיד בנזק ולא ידע שהיא חייב סקילה כשמנסך אותו לע"ז לפי שאם הי' יודע גם כן שהוא חייב סקילה לא היה חייב תשלומים לפי שעקר אצלנו אין אדם מת ומשלם, ופלא מאוד שנגד הגמרא שחייב על הגבהה ועי' באחרונים, ע"ד פלפול נראה ואקדים ישו"י ביו"ד סוף הלכת שחיטה קונטרס מבני הגאון ז"ל שכתב מה פריך בחולין לר"נ ורע"ק מהך דמנסך כיון שמחייב מיתה בדמים קנהו שיהי' שלו לכך יכול לאסור אולם הדבר נכון כי דמסיק הש"ס בסנהדרין דוקא שיבר אבל נטל ואיתא בעינא לא קנאה, על זה משני הר"ס דאית ליה שותפות בגיה אז חלק חברו ג"כ נאסר משום תערובות וחשיב כאיני בעין ודמי לשובר את הכלים וקנאו בדמים והוי שלו וגם חלק חבירו אסור מטעם מנסך דהקנין ואיסר באים כאחד, ומיושב קושי' תוס' היינו מדמע ע"ש באריכות, לכאורה כשר הבאתי סברת תב"ש אא"א דבר שאיני שלו שאין דרך לעבוד ע"ז בדבר של אחרים, א"כ הגבהה צורך ניסוך שרצה לגזול ולקנות כדי לנסך לעבוד בשלי, אבל רב לשיטתו בדמים קנאו לא צריך לקנות בהגבה כעת, גם שצריך הגבה לקנות אח"כ בדמים כי בודאי בחיוב מיתה לבדה בלא קנין לא קנה עי' ישו"י סוף הלכות פסח. אבל כוונת הקנין לא צריך כעת וחייב באחריות כגזלן כיון שהגביה שפיר אמרי' שחייב על הגבהה, אבל רמב"ם שפסק דוקא שיבר אבל בעין לא, א"כ צריך קנין הגבהה לניסך ופטור ודו"ק:

ומר"ם מינץ סי' י"ב רצה לישב עפ"י תוס' לשמואל יכול לאמור הש"ל, אבל לרב לא יוכל לאמור הש"ל יען שסבר בדמים קנהו ממילא סובר שכל גזלן קנה הגזילה בשעת הגבהה ויהי' שתי רשעיות, א"כ לא יוכל לאמור הש"ל, ולדידן דלא קי"ל בהא כרב א"כ אף בזה לא קי"ל כרב במאי דס"ל מנסך חייב, דהרי על הגבהה יכול לומר הש"ל, אבל עדיין לא מעלה ארוכה לרמב"ם שפסק פ"ז מחובל שמנסך חייב לשלם, והיאך יתחייב זה לשלם והרי היא מתחייב בנפשו מפני שמעת שהגביהו נתחייב לשלם ואיני מתחייב בנפשי עד שינסך:

התומים סי' ס"ו סק"מ כתב, הקשה הגי"ת שער נא חלק ששי להך שיטה דהיכי דנתכוין לטובתו פטיר מדיני דגרמי הא דפרכינן מעושה מלאכה בפרת חטאת אי הש"ג ש"ה בדיני אדם נמי לחייב מה קושי' התם לטובתו לעשות מלאכתו נתכוון, ואין זה קושי' דכי אמרי' לחלק הייני בגרמי אבל במזיק בידים ודאי דאין חילק אם נתכוין להנאת עצמו או להיזק וא"כ אי הש"ג שמיה היזק הא ה"ל מזיק גמיר בידים שעשה בידים מלאכה בזו ודאי אין חילק בין שהוא להזיק או לטובתי ושפיר פריך, ואדרבה י"ל דהנך ילפי' מהך די"ל דקשיא ליה קושי' מהרש"א דלמ"ד לא שמיה היזק למ"ד דילפי' קנסא מקנסא א"כ מפני מה פטור מדיני אדם, ולפי הנ"ל ניחא דאי אין שמיה היזק רק קנסא לא גרע מדיני גרמי דהיכי דמתכוין לטובתו פצו אבל אי שמיה היזק הוי מזיק גמור בידים ובזו אין לחלק ע"ב, ועי' נב"י ח"ב ח"מ סי' ס"א, ראיתי בשואל ומשיב ח"ד סי' יוד שכתב לישב קושי' גד"ת דאמרי' בחולין קלא המזיק מתנות כהונה פטור ופריך מאנס המלך גרנו דחייב ומשני דקא משתרשי ליה, לפ"ז ראינו גם שמזיק פטור כל שמשתרשי ליה חייב, ועי' קצה"ח רמו דמזיק מת"כ פטור ה"ה על אכילתו שנהנה פטור ומשתרשי לא שייך שיוכל לאחור הייתי מתענה, לפ"ז נראה ברור למ"ד שמיה היזק ל"ש לומר דלא נתכוין להזיק מ"מ משתרשי ליה שמגיע לו טובה אבל למ"ד לא שמיה היזק ורק דחייב משום קנס כל שלא נתכוין להזיק אינו חייב על הנאתו כמו מזיק מת"כ ע"ש:

בשעה"מ הלכות גניבה האריך להקשות על רמב"ם שסובר ר' אבין אינו חולק על ר' ירמיה א"כ קשה קושי' תוס' גבי גנב ומכר בשבת דא"ל זרוק גניבותיך לחצרי ותקני לי חצרי והקשה הא חייב בנפשו לא הוי עד תנוח ומאי פריך הא עקירא צורך הנחה ונראה סברה ר"א נקיט זרוק מתחילת ד' עד סוף ד' מדייק בצמצום ד"א זה השיעור שחייב בשבת ובתוך שיעור זה קרע שיראין ונעשה חיוב ממון בעת שצריך השיעור לחיוב מיתה, רק עדיין לא חייב מיתה עד שתנוח זה אמרי' עקירא צורך הנחה וכל השיעור צריך לחיוב מיתה אבל בזורק לחצרו עקירא צריך להנחה אבל מה שהלך הגניבה באויר החצר זאת לא צריך לחיוב מיתה אם לא הלך מלמעלה רק מחוץ לפנים ג"כ חייב בעבור שבת וקנין נעשה באויר החצר אשר לא צריך לחיוב שבת בזה לא אמרי' עקירא צורך הנחה ומיושב קושי' תוס' ורמב"ם, אולם צ"ע מאי מקשה בגמרא מגביה ויצא חייב הגבה צורך הוצאה, דלמא מגביה רחוק מפתח החדר והלך בכל החדר ויצא וחיוב שבת רק על הוצאה מרשות לרשות ולא מה שהלך בחדר ע"כ חייב, אבל כבר הבאתי לעיל קצה"ח סי' ל"ד שקונה רק בתחילת הגבה ואין קנין אחר קנין ודו"ק ויש קצת לחלק עי' לעיל:

עט סופר חלק א כלל כה

פרט א טעם כעיקר

בע"ז דף ס"ז אר"א אמר ר"י כל שטעמו וממשו אסו' לוקין עליו וזהו כזית בכא"פ טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו, פרש"י כגון חלב שנפל לקדירה או חלב שנפל נימוח שאין ממשו בעין, ועי' חולין קי"ב רב מרי בר רחל אימלח לי' בשר שחיטה בבשר טריפ' אתא לקמיה דרבא א"ל הטמאין לאסור צירן ורוטבן וקיפה שלהן, והקשה תוס' תיפוק לי' ממשרת ליתן טע"כ דמשם אתה דן לכל התורה וי"ל אצטריך לאשמעי' דמחוי כממש אם המחה שרץ וגמעו דהוי כאכיל' דס"ד דבשתיי' לא מחייב כיון דאכילה כתבי בי', וא"ת א"כ היכי דריש מיניה דצירן אסור כיון דאיצטרך להכי, וי"ל דשקולים הם, ומציר גופיה לא היה שמעינן דלהוי שתיה כאכילה דהוי מצינן לאוקמי כשהקפהו ואכלו:

וחו"ד בסי' ק"ה סק"ב מחדש דבר נפלא ליישב קושי' תוס' ואעתק לשונו, דהנה רש"י כתב בחולין צ"ח ד"ה לטע"כ בטעם דמאן דס"ל טע"כ דרבנן דהוא משום דבטל ברוב, והא דלא פי' משו' דטעם גופא לא אסור מדאורייי ע"כ משו' דס"ל כיון ddרשינן מהטמאי' לאסור צירן ורוטבן לענין טריפה כמבואר בחולין קי"ב ומהטמאים נלמד ג"כ לכל היוצא מהן מהיכי תיתאי יהי' הטעם מותר, וכן מוכח דהא רש"י פסק טע"כ דרבנן ופסק מב"מ כר"י אפילו בקדם וסילקו האיסור ואילו הג' הטעם גופי' מדרבנן לא הוי במשהו כדמוכח בחולין צ"ט גבי צירו, ועוד דכל מב"מ לר"י היינו ע"י בישול דווקא שקיבל טעם זה חזה כמ"ש תוס' ואי טעם גופי' מדרבנן לא משכחת מב"מ לר"י מדאורייתא אלא וודאי דטעם גופי ודאי מדאורייתא מקרא דהטמאין, לפ"ז בתרומה דלא נלמד מקרא דשרצים ע' חולין ק"כ [כי אין זה איסור הבא מאליו] ואפילו מיתה גופן למשקה מותר, וכן בדגים וחגבין טמאין דלית לן קרא דהטמאין גבייהו וכל היוצא מהן מותר מדאורו גם טעמן מותר דמה"ת היה טעמן עדיף ממחה גופן למשקה דמותר, ובזה מיושב קושי' תוס' דל"ל קרא הא טע"כ, ובזה מיושב דלית לן למילף ממשרת רק בדבר שידעינן מקרא דגוף המיחל והטעם היוצא אסור ילפינן דלא ליבטול ברובא דבנזיר בהדיא אסר רחמנא כל היוצא מגופן היין וילפי' מיני' כל מקום דאסר רחמנא כל היוצא דלא ליבטל ברובא ממשרת, משא"כ הנך דמותר כל היוצא מהן ליכא למילף מנזיר ע"ש שמאריך בתרומה כבוש מותר ומיושב קושי' תויו"ט תרומת פ"י משנה ט' ע"ב, ועי' תוס' נזיר ל"ו שהקשה מאי פריך אפי' לא הי' כזית בכא"פ תיפק לי' משום טע"כ ושם קאי על תרומה נרא' גם בתרומה טע"כ דאורייי' ואהובי הרבני החריף מו"ה שמעון פריינד ני' הקשה מזבחים צ"ז אותה מעט לתרום' ואם בתרומה טע"כ לאו דאורייתא קרא למה לי, וצ"ע לכאורה, ותירץ

בתירש ויצהר גם בתרומ' אסור כמובא' בחולין ק"כ ע"ש, א"כ בענבים וזתים מיחה גופן אסור ויש בהם טע"כ דאוריי' כמו בנזיר:

ומצאתי בבית יצחק הלכות פסח סי' ע"ב, שמשיג מטעם דילפינן מנזיר טע"כ ובנזיר הו"ל איסור שלא ע"י עצמו ומשם ילפינן לתרומה, וחידש שחו"ד כתב בפירש יען שכתב רחמנא כל היוצא מגפן אז ילפי' ממשרת שלא בטיל יע"ש שלא קשה כלום אבל צ"ע על חו"ד מקדשים שמבואר בכמה מקומות שטע"כ דאורייתא וקדשים אין איסר מחמת עצמו, אולי בעבור שנלמד קדשים מנבילה ומתרומה או בכורים עי' חולין ק"כ, ועדיין צע"ג:

תוס' אר"י טעמו וממשו וכו' רש"י פסק טע"כ לאו דאוריי' ור"ת פסק טע"כ דאוריי' והרר יוסף כ' אע"ג טע"כ דאוריי' מהיכא ידעינן מג"ע דקאמר קרא תעבירו באש משמע אם לא תעבירו אסור ואין זה כי אם עשה בעלמא אבל לאו ליכא ולכך אין לוקין עי' לקמן ורשב"א בתה"ב בית ד' שער א' כתב דאפי' מאן דיליף ממשרת מ"מ לא לקי דאין עונשין מן הדין דהרי ילפי' קיו מנזיר מכאן אתה דן לכל איסר שבתורה, וח"ס בחידושי לע"ז כתב לפמ"ש ה"ה פ"ב ממ"א דכל היכא דאיכא לאו הבא מכלל עשה בלא"ה ונוסף עוד ק"ו אז עונשין מה"ד, א"כ מנ"ל לר"ע היתר מצטרף לאיסור דילמא אי לאו משרת לא הוי עונשין על ג"נ דהו"ל לאו הבא מכלל עשה, ואי לאו ג"נ לא הוה עונשין אמשרת דאין עונשין מה"ד והשתא דאיכא תרווייהו עונשין מה"ד ע"ש באריכות:

וכתב הריטב"א דעתינו כרש"י ז"ל שטע"כ לאו דאוריי' מיהו הא ברייתא דברי הכל היא דהא רבא מייתי ליה הכל ואיהו סבר טע"כ ל"ד ולעולם לא הביאו ראיה בשום מקום מן הברייתא הזאת לטעם כעיקר, וטעם הדבר משום דכל שהטעם עומד בעצמו שלא נבלע לכ"ע אסור, ולא נחלקו בשום מקום על זה אלא כשנבלע הטעם בדבר אחר כההיא דמשרת וגידע ובשר בחלב ובשר חטאת וזה ברור:

חולין דף ק"כ המחהו את החלב וגמעו חייב, אכילה כתיבה ביה, אר"ל אמר קרא נפש לרבות את השותה, והקשה תוס' למה ליה קרא הא שתיי' הוי בכלל אכילה כדרש"י בשבועות דף כ"ג ואכלת לפני ה' מעשר דגנך ותרשך וקרי תירוש אכילה, וי"ל דהתם במילי דשתייה כגון יין ושמן והכא במידי דבר אכילה דממחי להו ושתי להו:

ח"ס יו"ד סי' קי"ד מביא הערה ממורי הגאון מר"ם שיק ז"ל לפמ"ש רמב"ם פ"י ממ"א דהקדש משקים היוצאים מהם ואינו נאסר ע"ש, וח"ס כתב לק"מ אדשמעתין דמריקה ושטיפה עי' חולין קי"ב בתוס' ד"ה ורוטבן, וביאר דבריהם עפיו שיטת רבנו שמואל שבתוס' חולין ק"כ ע"ב ד"ה היכא ע"ש, וס"ל דמשקים היוצאי' מהם שאינם כחותם הוא

מתרי טעמא א' כיון שנשתנה ונעש' משקה אינו אלא זיעה בעלמא וזה דוקא במשקים היוצאים ע"י אציצא אבל רוטב ע"י בישול ומכ"ש המחהו וגמעו היינו הדבר עצמו דלא גרע מטע"כ ומכ"ש בקדשים דלכ"ע דאוריי' רק מטעם השני מטע' האוכל שהקב"ה לא אסרה אלא באכילה ולא בשתיה' ושתיה אינו בכלל אכילה אלא בתירש ויצהר ונפ"מ דמשקים היוצאים ע"י עציצא אין שם איסר אליהן אפי' נבלעו במאכל או שנקרשו מ"מ שרי, אבל היוצא ע"י בישול היה כגוף הדבר ולא הותר אלא לשתותו לא מצד פחיתות וקלישות האיסר עצמו אלא מצד הפועל שאינו אכלו אלא שותה, ועי' באר יעקב סי' תמ"ב, א"כ הכא בנותר שיצא ע"י בישול נהי מי שהיה מוצצו בעינא בלי שיבלע במאכל אחר לא חייב משים אכילת נותר משום דאכיל' כתיב ואם האכל יאכל ביום השלישי מ"מ הבלוע בפ"ע נותר הוא וצריך ביעור מה"ת ואין בעורו אלא שרפה או שבירת כלי חרס או מריקה בכלי נחושת וזה ברור עכ"ל:

מחנה לוי ע"ז דף ע"ה כתב קשה לי על מה שהביא הרא"ש בשמעתין ספק אי תחלת לילה פגמת או סופו ע"ש לכאורה קשה דאס"ד דתחלת לילה פוגם הא קאמר הש"ס לעיל דאצטרך למכתב וטהר דאי כתב רחמנא במי נדה ה"א הערב שמש כנדה כתב רחמנא וטהר לאלתר ע"ש האיך היה אפשר לטעות כן דא"כ תקשה למה צוה הכתוב להגעיל כלי מדין הא כיון שצריכין להמתין בל"ז עד הערב שמש ואז כבר הגיע תחלת לילה לפוגם מיד ומותר בלא הגעלה לדידן דקי"ל נט"ל מותר א"כ קשה לדידן למה לי קרא וטהר, ונראה ראי' לשיטת הפוסקים בסי' קכ"א דצריך להגעיל ואח"כ להטביל אבל אם הטביל קידם הגעלה כטובל ושרץ בידו ולא מהני לפ"ז שפיר אי לא כתיב וטהר ה"א דבעי ערב שמש והא דציוה תורה להגעיל הוא כדי שיוכל לטבול אח"כ בו ביום ובהערב שמש יוכלו מיד להשתמש בהם שאם לא יהי' ההגעלה באותו יום א"כ לא יועיל הטבילה עכ"ל, ועי' ח"ס יו"ד קי"ד, שמביא קושיא ממחהש"ק למ"ד דלא אסר' תורה אלא קדירה בת יומו ל"ל חיפומא דלא בעי הזאה ג' וז' ת"ל אך, תיפוק ליה אי צריך ז' ימים הו"ל פגם ולא אסר' תורה אלא קדיר' ב"י, ותירץ ס"ד כיון שהבלע בעצמו אינו נפגם כמש"כ הו"ל טובל ושרץ בידו מש"ה צריך הגעלה ואח"כ טבילה ע"ש:

בדה"ב דף ס"ה דפוס וויען מביא דבר נפלא שרמב"ן הקשה כיון דאמרי' בג"ע טעמא ולא ממשו אסור האיך אפשר לומר דבשאר איסורין מותר, ותירץ דאפשר דמשום מעלה הוא דכיון דנבלע הכלי מאיסור אעפ"י שעכשיו כשפולט אין כאן אלא טעם לא יבטל ברוב שהכלי נאסר עלינו משום מעלה ולפיכך אסרה פליטתו כל היכא דחשיבא פליטה כלל, כלומר דאיכא טעמא דהוי בשאינו מינו דומיה דטבילה דאצרכי קרא אפי' לכלים

חדשים וכו' ואפשר דאפי' בכלים שלנו עבד בהו רחמנא מעלה בהים דכיון שנבלעו מאיסור שוב אין חוזרין להתירן אלא בהכשר ע"ש, ועי' פלתי סי' צ"ח סק"ב שכתב גם טע"כ לאו דאורייתא כלי הבלוע מאיסר ודאי ד"ת להגעלה דמ"ש בלועה איסר מעכו"ם או בכלים דידן והיינו חדושי לאסור בלוע בכלי וגעולי עכו"ם לאו דווקא רק הכוונה כלים הבלועים ומעשה שהי' בעכו"ם אבל לדינא הכל חד ע"ב:

פרט ב

אעתק השיטות כאשר מובא בפרי מגדים בפתיחה כוללות עם קצת יתר באור: א שיטת רש"י טעמי וממשו שיש גוף האיסור ולא נמחה כזית כא"פ לוקה מה"ת, וא"ל אסור מה"ת, טעמו ולא ממשי שנמחה גוף האיסור, זה טכ"ע שנחלקו בו אביי ורבא בחולין ק"ח והלכה כרבא דאין לוקין ואסיר מדרבנן, ובפירש נמחה יש:

בו פירושים, י"א דווקא גוש שנמחה ונשתנה מכמות שהיה, וי"א אף דם וכיוצא כל שאין גוש בתערובת, וכן י"א דווקא במכירו הא אין מכירו אף גוש דרבנן מנחת כהן] וי"א אף אין מכירו ד"ת [פר"ח תמ"ב] עכ"ל פחג"ד, ומנחת כהן פ"ב כתב משמע מרש"י שאפי' נפל כל כך חלב לקדירה עד שיש כזית ממנו בכל שיעור אכ"פ מן התבשיל ואכל יותר משיעור אכ"פ אפ"ה נקרא טעמו ולא ממשו ואינו אסור אלא מדרבנן לדעת רבא כל שיש שם רוב היתר, אבל ב"י בסי' צ"ח כתב גם לרש"י אם יש בתערובות כזית בכא"פ אסור מה"ת ולוקין עליו, ולח"מ פט"ו ממ"א השיג עליו ע"ש, וקשה על רש"י מכותח הבבלי שמשמע בפסחים דרבנן פטרו משום שאין דרך לאכול אלא מעט משמע אם הי' אוכלים הרבה מכותח חייבים מלקות לדברי הכל וכו', עוד הקשה מפגול נותר וטמא שבללן זע"ז וכו' והקשה רבא מעיסה מן חיטים ואורז שיוצא ידי מצה אעפ"י שאורז הוא רוב, ובודאי שזאת טענה נגד רש"י שאין עליה תשובה עכ"ל, עוד הקשה מנזיר ששרה פתו ביין שנבלע בפת ואין ממשו נראה ואפ"ה אסור הכתיב ע"ש:

ואולי כוונת רש"י רק בחלב שנמחה הגוף אם לא רבוי הפסוק נפש לרבות השותה הי' פטור, וכעת בתערובת ולא נרגש רק הטעם, וסובר טע"כ לאו דאוריי', אבל בדבר שלא נשתנה מעצם שלי, כמו יין בפת או כותח הבבלי פירורי לחם, מתוך שאוכל לחם נרגש הטעם, וכן בחיטין באורז מה שמרגיש טעם חיטין לא בעבור שחיטין נותן טעם באורז, אלא בעיסה יש בו קמח חיטין ואוכל ביחד עם האורז מתוך זה מרגיש טעם ממש מעצם החיטין בכל הנ"ל מודה רש"י טע"כ דאוריי' גם מש"כ חלב בבשר ומתקשה בו כל ראשונים ואחרונים, ונראה בב"ח כל אחד היתר וממשות אין איסור רק יען שנותן טעם בבשר זה האיסר ולא החלב ועי' מנ"כ בזה יוכל לישב הרבה ב"ה, גם מה שהקשה

מ"כ שרמב"ם בחמץ מביא שני פסוקים ובנזיר רק פסוק אחד על יין בעין ועל תערובות עי' פרק ששי, שמאריך בו, נראה כי בתחץ תערובות שנותן טעם ואינו בעין צריך פסוק לבדו, אבל בנזיר הכל חד כי היין לא נשתנה ודו"ק:

ח"ס בחידושי ע"ז דף ס"ו כתב יש לי מקום ספק לשיטת רש"י ביש כזית בכא"פ ואכל כל הפרס חייב, ביש כמה זיתי איסור מעורב בכמה פרס היתר לפי שיעור הזיתים של איסור ואוכל פרס אחד מהם אי לוקה דקי"ל יבש ביבש אין בילה ואפי' לח בלח עי' חו"י ק"ז וט"ז תצ"ח לענין כיסוי דם ביו"ט, מיהא לח בלח קי"ל פ"ק דר"ה יש בילה אבל יבש ביבש דאין בילה צ"ע אי לקי עכ"ל (וחידש בעיני הלא מל"מ סוף מעילה כתב ביבש אף שאיסר הוא רוב לא שמענו שאם אכל מך תערובות שיתחייב שום עונש אף שאסור מה"ת, ועי' פרי מגדים בפתיחה לתערובות פ"ה):

ב רמב"ם פט"ו ממ"א טעמו וממשו היינו כזית בא"פ אף נמחו לוקה מה"ת נתערב פחות מכא"פ טעמו ולא ממשו ואסור מדרבנן כרבא לגבי אביי ונחלקו המפורשים בפירושו אם כזית בכא"פ כרת נמי או רק מלקות ודוקא בעין כרת, עכ"מ פ"א מחו"מ, אכל ח"ש י"א דהוה ד"ת רלב"ח, וי"א דהוה דרבנן, מ"כ ופר"ת עכ"ל פרי מגדים , ומ"כ פ"ד כתב מרמב"ם נראה שאפילו נתערב האיסור כזית בכא"פ אם אכל פחות משיעור זה אין זה אסור מה"ת, לכאורה קשה שהרי קיי"ל כר"י דח"ש אסור מה"ת דלוקין אם אכל כשיעור אע"פ שאין איסר בעין א"כ בפחות נמי ליתסר מדאוריי' כח"ש ושמא י"ל ע"י תערובות אינו אסור מה"ת אבל מכ"מ שם איסור לא נעקר ממנו, אמנם נ"ל שכל זה כשיש בתערובות כזית מן האיסו' בכא"פ שעדין חשוב ממש האיסור קיים וכאלו הוא בעין, אבל אם נתערב האיסור בפחות מזית אחד בכא"פ לא לבד פטור ממלקות אלא שנעקר שם האיסור מאותה תערובות ונפ"מ לענין חיוב ביעור בפסח כי לרמב"ם שטעם כעיקר ל"ד אינו חייב לבער תערובות כזאת, כיון שאין כזית בכא"פ הוי כאלו אין בה כלום מממש האיסור, וצדקו דברי ה"ה פ"ד מחמץ שכתב לרבינו אינו עובר עליו אלא בתערובת שיש בו כזית בכא"פ ור' משה כהן פי' דברי רבינו אע"פ שאינו עובר על אכילתו חייב בביעורו, שהרי יש כזית מן החמץ ואע"פ שהוא מעורב בכמה זיתים עובר הוא על קיומו וכתב על זה הכ"מ לי' יותר מתיישב פירש רמ"ך דאע"ג דללקות על אכילתו בעינן כזית בכא"פ לעבור עליו על ב"י בבציר מהכי סגי משום דלענין אכילה כ"ש פחות מכא"פ הו"ל כאלו אכל חצי זית היום וחצי זית מחר שאינו לוקה אבל לעבור עליו כיון שיש כאן כזית מה לי שיהיה בכדי אכ"פ או יותר עכ"ל, ואני אומר שנ"ל דברי ה"ה יותר נכונים, ומה שהקש' כ"ת שאם יש כזית מה לי שיהי' בשיעור אכ"פ או יותר, אומר אני שאינה קושי'

כלל, שאם זית מן החמץ בעין אלא שהיה מעורב עם ההיתר פחות מזית בכא"פ היינו מידים שחייב לבער, אבל בתערובות שהאיסור נמחה ואינו בעין, אם לא יש כזית איסור בכא"פ לא חשיב ממש האיסור קיים ואין שם אלא טעמו, ולכך אינו עובר עליו לרמב"ם, כיון שטעם כעיקר ל"ד ואין שם איסור כלל ע"ש:

מנ"כ ל"ו כתב לדעת רמב"ם שבתערובת אין חייב כרת אפילו אכל כזית בכא"פ היינו כשהיתר הוא רוב אבל אם האיסור הוא רוב או שוה בשוה ואכל ממנו שיעור זית בכא"פ נראה לי אפילו רמב"ם יודה שחייב עליו כרת דכיון שהאיסור הוי הרוב נחשב כאלו הוא בעין וכאילו המחה האיסר ואכלו ע"ש ועי' רע"ב זבחים פ"י מ"ז שתבלין בלעו טעם קדשים אם יבואו לידי נותר הרי הן באזהרה משום טעם קדשים שבלוע בהן והקשה תויו"ט למה דקדק לכתוב באזהר' למעטו מכרת בקדשים בודאי טע"כ דאוריי' לחייבו בכרת ע"ש אולי שתבלין אינו אוכל ועי' תו"ח:

ומהרש"א בפסחים כתב ג"כ שחצי שיעור בתערובת גם ר' יוחנן מודה שמותר מה"ת וכן הר"ש פ"ב טבול יום כתב כן, אך קשה מחולין דף צ"ח גבי ההוא פלגא דזיתא דתרבא דנפל לדיקולא דבישרא דמשמע דאפי' ע"י תערובות נמי אסור עכ"ל וח"ס סי' פ"ה מביא בשם הגאון מו"ה דניאל ז"ל שהקש' עלהנ"ל הא כזית שלם בס' נמי לא הוי אלא ח"ש דהרי הוא טפי מפרס ואפ"ה מודה מר בר"א דבעי ס' בכזי' שלם מה"ת משום דעכ"פ תחילתו הי' בו איסור דאוריי' ורק בח"ש הוי ס"ד שתחילתו הוא רק איסור דרבנן ומשו"ה הוי מזלזל ביה וא"ל אבוה לא תזלזל בי' דח"ש נמי אסו' מה"ת כשהוא בעין אבל לעולם א"ל דע"י תערובו' הוא דרבנן ע"ש:

ג רבינו חיים פי' טעמו וממשו כזית בכא"פ נהפך היתר לאיסר ולקה על כל כזית מהיתר [ולרש"י ולר"ם בעינן שיאכל שיהא בי זית איסור] טעמו ולא ממשו באין בכא"פ [ה"ה טעם לבד] אסור מה"ת ואין לוקין דשהה באכילה יותר באכ"פ, וטה"ק זבחים ע"ח ד"ה ש"מ נותן טעם ברוב, לאו דאוריי' הקש' לפי ר"י אורליינש ור"ח הכהן דטע"כ אע"ג דהוי דאוריי' אעפ"כ אין לוקין משום דילפי' מג"ע וליכא אלא עשה, א"כ מנ"ל למידק מהכא דטע"כ ל"ד דלמא היא דאוריי' אפ"ה אין לוקין ע"ש:

ד פירש ר"ת טעמו וממשו מין במינו וניכר האיסור ולא בטיל אם כזית בכא"פ לוקה ופחות אסו' מה"ת ואין לוקה וטעמו ולא ממשו כלומר שנמוח דאין מכירו ובטל, שאין הטעם נרגש אסור מדרבנן מין במינו בס' מדרבנן אבל באיני מינו אף שהסיר האיסור טע"כ מה"ת והיתר נהפך לאיסור ולוקה על כל זית מהיתר, ועי' ר"ש שכתב במינו נמי כזית בכא"פ דאוריי' דלא בטיל ברובא אע"ג דלא מינכר מדלא משני ההיא דקופית וסאין

דמינו איירי, ולא דמי למיעוט הנימוח ומחבר עם הרוב מתבטל, ובחולין ד' צ"ט גבי נתבשל עם גידין ואין מכי' דפריך ניבטיל ברובא בדליכא כזית בכא"פ פריך ע"ש:
ה פי' ראב"ד ורשב"א טעמו וממשו כזית באכ"פ [אף נמחה] לוקה באכל כזית כא"פ, אכל ח"ש אסור טעמו ולא מששו היינו אכל ח"ש או טעם לבד אסור מ"ה ואין לוקין והיתר אין נהפך לאיסור:
ו פירוש הר"ן טעמו וממשו כל שיש גוף איסור בתוכו אף נמחה כל שאכל זית כא"פ לוקה ואם אין כזית כא"פ אסיר מד"ת אף באלף [כמו לטעמיה] טעמו ולא ממשו שהוסר האיסור אסור או מ"ה או מדרבנן:

פרט ג

אי אמרי' טע"כ לענין ב"י, עי' ח"י תמ"ב שכתב היכא דליכא שום ממשות חמץ רק טעם בלבד כתב בע"ש ג"כ דעובר, ולדעתי ראוי להסתפק בדין זה מאד דמשמעות הפוסקים אינו כן, וכ"כ במנ"כ דאף למ"ד דטע"כ אפי' בלא ממשות דאורייתא, היינו דוקא לענין אכילה אבל לא לעבור בב"י כיון שאין כאן צורת חמץ כלל:
ולענין איסר הנאה אי אמרי' טע"כ, עי' ר"ן בפרק השוכר את הפועל כתב לפוסקים דסוברים דאין איסר הנאה אוסר תערובתן בהנאה אא"כ הוי דבר שבמנין וכו' והקשה וכי איסר זה נתבטל או לא נתבטל, ואולי לדעתם יש לומר דכיון דמדאוריי' חד בחרי בטיל כל היכי דליכא טעמא נהי דקי"ל טעמו וממשו אסור ה"מ לענין אכילה דשייך ביה טעמא אבל לענין הנאה כיון דלא שייך זה טעמא חד בתרי בטיל ע"ש:
וטע"כ לענין טומאה כתב ר"ש פ"ב דטבול יום דאע"ג טע"כ דאוריי' לא הי' זר לוקה בכזית מקפה לענין איסר אכילה דוקא הוא דהוי כעיקר תדע דאין טע"כ לחשוב שחיטה כנבילה לענין טומאה ע"ש, וכ"כ תוס' בכורות דף כ"ב ואמרי בינה בסוגי' ריחא מלתא כרב אי ילפי' טע"כ מג"נ דכיון דאין לוקין אטעמא לא הוי כגופו של איסר א"כ י"ל דאף דחדית לן רחמנא טע"כ באיסר מ"מ בטומאה לא שמעי', אבל אי ילפי' טע"כ ממשרת ולוקין אטעמא א"כ הוי כגופו של איסר ה"ה גבי טומאה אמרי' טע"כ כיון דהוי כגופו של איסר ע"ש, ועי' שבי"ד או"ח סי' תע"ה דלא אמרי' טע"כ במצות הבאתי בכלל ט' פרט ג':
פר"ח בסי' תמ"ב כתב כזית בכ"פ במין בשאינו מינו אי ליכא טעמא בטיל ברוב כמין במינו, אבל אח"כ סותר דבריו, ומביא ראיה מפסחים שהקשה מנותח אי איכא כזית בכ"פ מ"ט דרבנן, משמע גם שטעכ"ע לאו דאוריי', אי איכא כזית בכ"פ חייב, וה"ה לדידן טכ"ע דאוריי', אי איכא כזית בכ"פ אפי' ליכא טעמא חייב ע"ש, לדעתי הקלושה

יש לחלק כי הסברה כיון דליכא טעם גם באינו מינו בטיל ברוב, אבל אי איכא טעם ככותח רק דרבנן סברו לאו דאוריי', אבל בטיל לא שייך כיון שחיך אוכל יטעם, אף שאינו אסור הטעם, אבל הממש לא בטיל כיון שניכר האיסר, ועי' טור תמ"ב דסובר גם אם אין טעם חייב בכזית בכ"פ, ועי' ר"ש פ"ב שכתב במיני נמי כזית בכ"פ דאוריי' דלא בטיל ברובא אע"פ דלא מנכר ע"ש, מדבריהם נלמד דכזית בכ"פ דאוריי' הלכה למשה מסיני דלא לבטיל ברובא, ועי' חו"ד סי' צ"ח שמתקשה בו ועי' פנ"י בפסחים, ועי' תוס' ב"מ דף נ"ג ד"ה ועולה באחד ומאה מבואר בלח מין במיני בעי ס' מדאוריי' ופלא ועי' פרי מגדים בפתיחה לתערובת חלק ב' פ"א, וטה"ק זבחים דף ע"ח, מט"ז סי' ק"ב משמע בפירש דמין במיני בטעמו ולא ממשו אין צריך אפי' רוב מן התורה, ועי' טה"ק דף ע"ט: רשב"א חולין צ"ח כתב ק"ל בכל דוכתיה חד בתרי בטיל וא"כ היכי משכחת ליה טעמו ולא ממשו דאוריי' ואפי' כזית בכ"פ היכי משכחת ליה, ומתרצינן דאי אמרי' חד בתרי בטיל דוקא דקיימי איסורי באפי נפשיה והיתרא באפי' נפשיה כגיד בין הגידים שהיתר לא קיבל טעם מן האיסר וכיון דאסורא לא מנכרא בטל ברוב אבל כשקבל ההתר טעם האיסר נעשה הכל איסור שהרי ניכר הוא וידוע בכל ההיתר טעימתו זו הכרתו כדכתיב וחיך אוכל וטעם לו:

ראש יוסף דף קי"א ד"ה ועוד אני תמה על מש"כ תוס' מה"ת בטיל ברובא ובמקדש אקמוה אדאוריי' דכפי נראה בקדשים לא בטיל מדינא מין במינו ברובא דכתיב בחטאת וכל אשר יגע בבשרה יקדש ועי' רמב"ם פ"ח ממע"ק דשלמים עם חטאת יאכל כחמור דהוי מין במינו, א"כ איך אוקמי' אדאוריי' ועוד אני תמה בסוגי' דנזיר דאמרי' חטאת מנזיר לא גמרינן דאפי' חרצן אסור, ומאי קאמר והא חטאת צריכה לומר אף מין במינו דאינו בטיל דאלו בנזיר טע"כ באינו מינו שרה פתו ביין מש"ה דאיכא טעם לא בטיל משא"כ בחטאת דמין במינו הוא ע"ש, ראה זה כי חדש הוא אבל מובן בעולין גם חכמים מודי' מין במינו לא בטל ויש להאריך בזה:

אי אמרי' טע"כ דוקא מכזית איסור או גם מחצי זית, עי' רש"י פסחים גבי נזיר ששרה פתו מוכח דאפי' בב"א מח"ש הדין כן, אבל מתוס' נזיר ל"ז ד"ה טע"כ משמע דוקא טעם הבא מכזית, וכן ר"ש כתב כן, ועי' פלתי סי' צ"ב שהקשה לר"ת במה דפריך וסבר רב גדי אסרה התורה ולא חלב והא"ר חצי זית בשר וח"ז חלב לוקה על אכילתו, וקשה לר"ת כי חלב בלוע איסור בפרי וטעם כעיקר לר"ת אף ללקות ופשיטא דלוקה, וליכא למימר כיון דבלעה רק מחצי זית בשר אף ר"ת מודה דאין כאן מלקות כיון דמעולם לא היה

האיסור כשיעור דהא לקמן מוקמינן מילתא דרב בבא מיורה גדולה ע"ש, ועי' מרם שוק יו"ד סי' קי"ח:

אמרי בינה בסוגי' ריחא מילתא כתב לישב קושי' מהרש"א אמאי לא משני דרע"ק ס"ל כר"מ דנטל"פ אסור, לפמש"כ תוס' בשם מר"י אור ליינש דלכך אין לוקין בטע"כ דילפי' מג"ע תעבירו באש ואין זה רק עשה משמע אי ילפי' טע"כ ממשרת לוקין דלא כר"ן בסוגי' זרוע בשלה דס"ל גם אם ילפי' מנזיר אין לוקין דאין עונשין מן הדין, דס"ל לר"י אוריינש דלא הוי אלא גילוי מלתא, לכאורה קשה לפי דבריו הא משמע בתוס' דיותר מסתבר לאוקמי הקרא לטע"כ מלאוקמי להיתר מצטרף לאיסור א"כ מנ"ל לרע"ק דמשרת אתי להמ"ל אמאי לא יליף ממשרת טע"כ וללקות אטעמא דהא מג"ע ליכא אלא עשה, אך ז"א דא"כ ג"ע למה לי, לפי"ז מיושב קושי' מהרש"א, דע"כ רע"ק לא ס"ל כר"מ דנל"פ אסור, דאי הוי ס"ל כר"מ קושה במקומה עמדת, דהא ליכא למימר דא"כ ג"ע ל"ל הא ר"מ יליף מג"ע דנטל"פ אסור:

במר"ם א"ש ח"ר סי' ס"ד הקשה מנ"ל דגיעולי עכום חידש הוא דילמא שמא יבשל ישראל דבר חריף והוי לשבח וכן לר"מ קשה מנ"ל ללמוד נטל"פ אסור ומאריך הא דחורפי' תחליה ליה לשבח אם זה דאוריי' או דרבנן, ועי' בערוך משך בסופו:

מקשין העולם היכי ילפי' מג"ע טע"כ, דילמא מצד בשר וחלב צריך להגעיל בב"ח לכ"ע טע"כ דאוריי', ופלתי סי' פ"ז כתב לר"ן רק בישל אסור ולא צלי, לק"מ דהא התורה ציוה אשר לא תבא במים תעבירו באש ללבן מה שתשמישו ע"י אש, וקשה אי טכ"ע לאו דאוריי' רק משום בב"ח הא הני כלי צלי נינהו ולא שייך בהו בב"ח וע"כ משום שארי איסורין וכסא דהרסנא סי' כ"ט, כתב הא ודאי לית ביה ספיקא אי טעמא דרבנן דלא אתמר אלא בב"ח עצמו אבל לא בקדירה שניתן בה טעם בשר ואין למילף זה מג"ע בשום אופן דהתם נמי אינו אוסר בדיעבד ואתה אומר דחדוש הוא ואינו אלא לכתחילה, ובהכי ניחא מה דמקשה העולם דאימא געולין לא נאמרו אלא משום בב"ח דליתא דאין לנו סברה כלל להחמיר בבב"ח כיון שאנו אומרים דבעלמא טעם לאו כעיקר דוקא בשר לתוך חלב אמרה תורה אבל לתוך הקדירה הדר להיות כשאר איסור ע"ש ושו"מ ח"ב קפ"ג, ופמג"פ בפתיחה לבו"ח וח"ס סי' פ"ו האריכו בזה:

מבי"ט פ"ט ממ"א כתב בו"ח שנתבשלו ביחד ונתנו טעם זה לזה הבשר אסירה וליקה עליה מה"ת דהא נתערב גוף החלב בבשר ויהב בה טעמא ולא בטיל אפי' באלף מדאוריי' ומצטרף מיעוט החלב להשלים שיעור כזית בשר דעירוב שניהם אסרה תורה וכו' והחלב אסורה תן התירה ואינו לוקה עליה דהא לית בה אלא טעם בשר ולא ממשות ואיסורא

מדאוריי' וכו', ופתג"ד בפתיחה לתערובת כתב דבריו תמוהים מי איכא מ"ד בב"ח דלא לקי על כזית מחלב הנבלע בו טעם בשר כיון דבב"ח כ"ע מודים טע"כ ד"ת ע"ש:

י' ח"ס י"ט, ומרם שוק קי"ט, אי אמרי' בב"נ טעם כעיקר, ועי' מר"ם שיק או"ח רנ"ח מה שתי' קושי' עולם על רב אשי דמשני בזבחים יקדש עשה, א"כ נשארה לדידיה קושי' הש"ס פסחים מ"ד דנילף מנזור המל"א ותי' הש"ס דנזיר וחטאת הוי שני כתובים ל"ש לדידיה דהא אצטרך חטאת להורות עשה: נב"י ח"ב או"ח סי' ס"ו מחדש גם דקי"ל כר"ת דטע"כ דאוריי' מ"מ הרי ילפי' ממשרת או מג"ע והיינו באיסורים שהם לאוין שיש בהם מלקות אבל חלב טמא אף שהוא אסיר מן התורה אין בו מלקות עי' רמב"ם פ"ג ממ"א שחלב בהמה טמאה וביצי עיף טמא אסורין מן התורה ואין לוקין וכו' א"כ אין ללמוד בחלב טמא שיהי' טכ"ע ע"ב והקשה ינ"פ הרב הגאון מו"ה משה פאלאק אבדק"ק באניהארד ני', א"כ מאי מקשה בפסחים ע"ו לרב משני פסחים, שם רק איסור עשה שיאכל שלא למנויו שם ריחא לאו מילתא כי טע"כ לאו דאוריי' אבל רב סובר ריחי מילתא שנצלה בדבר אחר שם טע"כ דאורייתא מכ"ש לבה"ג שמובא בח"ס בחידושיו לע"ז דף ס"ו דריחא מילתא דרבנן מדגלי תורה טע"כ טעם ולא ריח ורק רבנן גזרו ריח אטו טעם ע"ש:

פרט ד היתר מצטרף לאיסור

מנ"כ פ"ו כתב פירוש היתר מצ"ל היא שיש מחלוקת אם ההיתר הנאכל עם האיסור בב"א מצטרף עמו להשלים לשיעור זית לחייבו מלקות או לאו כגון האוכל חצי זית איסור וחצי זית היתר נפרדים בב"א, או שאכל כזית פת שנבלע האיסור במקצתו והרי האיסור וההיתר נפרדים אף שהם מדובקים בגוף אחד, בזה שייך מחלוקת אם ההיתר מצטרף לאיסור להשלים לשיעור זית כיון שאוכלן בב"א או לאו, ואין שייך בזה מחלוקת אם טעם כעיקר הוא דאוריי' שהרי ההיתר לא קבל טעם מן האיסור וכל אחד עומד בעצמו ואמנם פירוש טע"כ הוא ענין אחר והוא אם טעם האיסור חשוב כממשו מן התורה אם לאו כגון ענבים ששריום במים וקבלו טעם יין בזה שייך מחלוקת אם הטעם נידון כעקר או לאי, אכל לא שייך מחלוקת אם היתר ח"ל שהרי לא נתערב כאן כלום מממשו של איסור אלא טעמו:

רש"י סובר המ"ל בנפרדין, ותוס' הקשה על רש"י וסובר דלא אמרי' המ"ל אלא במעורבין ולא בנפרדין, גם סובר רש"י דלא אמרי' המ"ל אלא בנפש איסורא וקא משלם ליה ההיתר, עי' נזיר ל"ז, מתוס' משמע אפי' דנפיש היתרא וכן מרמב"ם משמע כן עי' כ"מ פ"א מחמץ, עי' רמב"ן במלחמות בטעם נמי המ"ל כי בקדשים רק טעם:

תוס' זבחים דף ע"ח ד"ה פגול כתב דאפילו היתר אינו מצטרף לאיסור ופלא שמבואר בקדשים היתר מצטרף לאיסור יכתב הטה"ק אפשר ליישב ולומר דמאחר דאליבא דר"ל קיימינן ואיהו ס"ל ח"ש מותר מה"ת וא"כ י"ל לדידיה לא שייך המ"ל כיון דהאיסור גופא ג"כ היתר היא והאיך יצטרף ויאסר עוד היתר עמו, ופלא להבין כי ח"ש מותר שאין זה אכילה פחות מכזית, וכיון שנצטרף עוד להשלים כזית מודה דאסור:

נזיר דף ל"ז איתיביה שתי מדוכות אחת של תרומה ואחת של חילין ולפניו שתי קדירות אחת של תרומה ואחת של חולין ונפלו אלו לתוך אלו שתיהן מותרות שאני אומר חולין לתוך חולין נפלו ותרומ' לתוך תרומה ואי ס"ד כזית בכא"פ דאיריי אמאי אמרי' שאני אומר, ואלא מאי היתר מצטרף לאיסור אמאי אמרינן שאני אומר אלא הנח לתרומה תבלין דרבנן, איתיביה שתי קופות אחת של תרומה ואחת של חולין ולפניהן שתי סאין אחת של תרומה ואחת של חילין ונפלו אלי לתוך אלו שניהן מותרין שאני אומר חילין לתוך חולין נפלו תרומה לתוך תרומה נפל ואס"ד כזית בכא"פ אסור אמאי אמרי' שאני אומר, בשלומא לדידי דאמינא משום היתר מצטרף לאיסר כגון דנפישי חולין אלא לדידך כזית בכא"פ כי נפישי חילין מאי הוה, א"ל הנח לתרומה בזה"ז דרבנן, והקשה רש"י הא דפרכינן לעיל ממקפה ומדוכה אע"ג דנפישי חולין, תבלין שאני הואיל ותבלין לטעמא וריחא הוא דעבידי חשיבי להו ולא בטלי והוה כמאן דנפישי ע"ש:

תוס' חולין צ"ט, וא"ת אם טע"כ דאוריית' מאי פריך גבי שתו קופות וכו' אי אמרת כזית בכ"פ דאוריי' אמאי אמרינן שאני אומר והשתא כי נמי דאמרי' כזית בכ"פ לאו דאוריית' תקשה ליה אמאי אמר שאני אומר כיון דט"כ דאוריי', וי"ל דהתם איירי במינו וא"ת ואי במינו כיון דרבו בטלי להו ברובה אפי' איכא כזית בכא"פ וי"ל דמכל מקום פריך דאי כזית בכא"פ דאוריי' יש לנו להחמיר אף במינו ולית לן למימר שאני אימר כיון דלקי באינו מינו ע"ש וכתב מהרש"א יש לדקדק דא"כ לפ"ז הדרן קושיין דלעיל לדוכתן דתקשה ליה מה"ט כיון דטע"כ דאורייתא יש לנו להחמיר אף אף במינו, כיון דלקי בשאינו מיני, וי"ל דודאי חיוב כזית בכדי אכ"פ שייך קצת גם במינו כיון שהיא אוכל קצת מן האיסור דאם הי ניכר הי' חייב עליו אף במינו ולכך גם אם אינו ניכר יש להחמיר במינו כיון דלקי באינו מינו אבל חייב טע"כ לא שייך כלל במינו ואין להחמיר בי משים אינו מינו וכה"ג כתבו תוס' בנזיר עכ"ל ונראה ליישב כי השעה"מ הקשה למה הקש' תוס' מסיפא משתי קופות ולא מרישא משתי מדוכות ושני קדירות ונראה עפ"י שתוס' ביבמות דף פ"ב ור"ש בתרומות פ"ז מ"ו הקשו בכל ספק למה לא אמרינן שאוקמי

הקדירה בחזקת היתר ותירץ יען שהיתר לא נאסר רק שאסור לאכול בעבור אצל היתר מונח גם איסור:

אולם אי אמרי' טע"כ דאסיר ואז היתר נהפך לאיסר שייך לאמור לאוקמי הקדירה על חזקת היתר כמובן ועי' בישועת יעקב משתמש כ"פ בסברה זו, א"כ במדוכות ושני קדירות אם נפל תרומה בקדירה של חולין ונאסרה גם החולין ושפיר אמרי' חולין שלא נפל התרומה לחולין כי יש לקדירה חזקת היתר, ולא צריך אביי לאמור כאן בשלמא לדידי בנפיש חילין גם בלא נפיש חילין שפיר אמרינן תילין מצד חזקת היתר אבל בשתי קופות שם ביבש לא שייך לאוקמי אחזקת היתר כי ההיתר לא נאס' רק אסור לאכלו כי מונח שם תרומה אצל החולין ולא שייך חזקת היתר ע"כ צריך אביי לאמור בשלימ' לדידי בנפיש חולין ודו"ק והקשה תוס' אי טעם כעיקר אסור למה בשתי קופות אמרינן תולין אבל על רישא בשתי מדוכות לא קשה יען שיש חזקת היתר, ותי' במין במינו, דלא שייך טע"כ ואח"כ הקשה אם במינו א"כ גם באיכא כזית בכדי אכ"פ בטלי ותי' אטו אינו מינו ואז כיון שיש כזית בכא"פ אסור מדאורייי' א"כ גם במינו ראוי להחמי' ולא קשה קושי' מהרש"א וא"כ הדרן קושיא לדוכתי גם בליכא אכ"פ מצד טע"כ כיון ביבש מיירי א"כ גם באינו מינו לא שייך טעכ"ק, רק ליגזר מין במינו יבש אטו אינו מיני לח, כל כך לא גזרו ודו"ק היטיב:

שמ"ק נזיר דף ל"ו כתב דודאי ראוי להחמיר אם כזית בכא"פ דאורייתא יותר ממה שראוי להחמיר בדין היתר מצטרף לאיסור דכי אמרינן כזית בכא"פ דאוריי' יש מיתה וכרת בדבר וחיוב חטאת אבל בהית' מצטרף לאיסר מוכח באלי עוברין דליכא כרת אלא לאו: גרו בסוף הספר כתב לישב קושי' פנ"י בפסחים אהא דפריך משרת להיתר מצטרף לאיסור נימא ק"ו לכל התורה והא לר' יוחנן קיימינן אית ליה ת"ש אסור בלא"ה ואין עונשין מה"ד, ולמ"ש ל"ק דק"ו אין עושה כ"א פעולה אחת ולוקין שפיר ולפמ"ש תוס' דח"ש דוקא כשהוא בעין ולא ע"י תערובות בלא"ה לק"מ קושי' פנ"י:

רשב"א חולין צ"ת, ואי קשיא לך לרש"י דהא משמע לר' יודא דאית ליה מין במינו לא בטיל אית ליה טע"כ דאורייי' דהא חתיכת נבלה שנפלה על גבי חתיכת כיון שנתנה טעם בחתיכה, חתיכה עצמה נעשית נבלה דבר תורה ואע"פ שאין ממשו של איסור מעורב בו אלא טעמו בלבד אלמא אית ליה טע"כ דאורייי' וכבר פסק רש"י כר"י ל"ל דהא דאמר ר"י מין במינו לא בטול ע"כ לא תליא בטעמו ולא ממשו ולא שיינא ביה כלל דמין במינו גזה"כ היא דגמרי, מדם הפר ע"ש והקשו אחרונים א"כ האיך ילפ' מג"ע טע"כ דלמא בעבור שלא יבשלו מין במינו עי' בריך טעם דף ה' ונב"י ח"ב ל"ה ונראה ואקדים

ר"ן בחולין סוף גי"ה בסוגי' דרש רבה וכ' כיון שנתן טעם בחתיכה ח"ע נעשית נבילה ואוסרת כל החתיכות כולן מפני שהן מינה והקשה למה לי שתתן טעם בחתיכה אפי, משהי נמי מיתסרא כיון דמין במיני לא בטילי ול"ן דכל שלא נתן נבלה טעם בחתיכה אע"ג דמיתסר לא חשיב איסור למימר בה ח"ע נעשית נבלה וכל שאינה נעשית נבלה אינה אוסרת כל החתיכות כולן אע"ג דר"י סובר מין במינו לא בטיל לא שמעי' ליה הני כל שטעם אחר של היתר מעורב בי עכ"ל א"נ נראה למה ציוה תורה אשר יבא באש ולא מהני הגעלה כיין טע"כ לאי דאוריי' א"כ אם מגעיל לא נעשי המים נבילה יכלי בולע ממים של היתר ואם יבשל אח"כ יפלוט בלוע של איסר שעדיין תוך כלי עם מים של היתר ואז לא אמרי' מין במינו לא בטיל כיון טעם היתר מעורב בי בע"כ בעבור טע"כ דאוריי' ולא מצד מין במינו ודו"ק אולי י"ל הויכח שהי' לרשבא עם רמבן מובא במה"ב ריש שער הרביעי, שרמב"ן הקשה למ"ד מין במינו לא בטיל האיך הגעילו אפי' כלי קטן ניחוש שמא בשלי בי מים שנתנסכו לע"ז ואינם בטלים, ורשב"א תי' טע"כ לאו דאוריי' יפלא כאשר ישו"ו סי' צ"ח מתקשה בו, ובהנ"ל ניחא כיון טע"כ לאי דאוריית' לא נאסרו המים ובלעי היתר, ואח"כ יהי' טעם היתר מעורב בו ועי' נב"י ח"ב סי' ל"ה שמביא חקירת איר חדש לרש"י שטע"כ ל"ד ומין במינו לא בטיל אם נתערב מין במינו בטעם לבד מה דינו ע"ב, ולפי רשב"א הנ"ל מבואר במין במינו טע"כ דאורייתא ועי' שו"מ ת"ש קמ"ג ואמרי בינה בסוגי' דריחא מלתא:

עט סופר חלק א כלל כו

פרט א ריחא מילתא

ע"ז דף ס"ו, חלא לגי חמרא ד"ה בנ"ט, חמרא לגו הלא אביי אמר במשהו ורבא אמר בנ"ט, אביי אמר במשהו ריחיה חלא וטעמא חמרא והוה ליה מין במינו וכל מב"מ במשהו, רבא אמר בנ"ט ריחיה חלא וטעמא תמרא חמרא והי"ל מין בשאינו מיני בנ"ט וכתב ח"ס בחידושיו לפע"ד בפשיטות דזה גופי' פלוגתיי' בריחא מילתא דכיון דס"ל לאביי ריחא מילתא ואלי הי' אפשר לקלוט הריח הזה בפיו או בחוטמי הי' אסור ע"כ הוא עצמו נקרא אלא לענין קידש ובהמ"ז משא"כ לרבא, ולפ"ז מוכח מזה דלאביי ריחא מילתא אפי' מעורב בדבר אחר ואיני בעין כבת תהיא ולרבא ריחא לאו מילתא אפי' אינו מזיקו, ואהא סובב השקלא וטרי' דאיותי רבא מכמון והוצרך אביי לומר מיקלא קלי ע"ש:

בת תהיא ישראל בעכו"ם אביי אמר אסור, רבא אמר מותר, אביי אמר אסור ריחא מילתא היא רבא אמר מותר ריחא לאו מילתא היא, אמר רבא מנא אמינא לה דריחא ולא כלים

הוא דתנן, תנור שהסיקו בכמון של תרומה ואפה בו את הפת הכת מותרת לפי שאין טעם כמון אלא ריח כמון, ואביי שאני התם דמיקלא איסורו, לכאורה הי' אפשר לומר ולהסביר הפלוגת' לשיטתם בטעם כעיקר רבא סבר טע"כ לאו דאוריי' ע"כ גם ריחא לאו מילתא, ואביי סובר דאוריי' ע"כ גם ריח אסיר, ובאמת נראה גם אם טע"כ ל"ד רק בתערובת כ פרש"י בחולין כי האיסר בטיל ברוב אבל הטעם לעצתי אסיר לכ"ע, וכן כתב ריטב"א כאן דף ס"ז, ובחולין קי"ב, שהטעם עומד בעצמי שלא נבלע לכ"ע אסור ולא נחלקו בשים מקום על זה אלא כשנבלע הטעם בדבר אחר כההיא דמשרת וגיעולי עכו"ם ובשר בחלב ובשר חטאת וזה ברור עכ"ל, א"כ גם לרבא דסובר טע"כ ל"ד בתערובת אבל כאן בבת תהיא ששואב הריח וטעם בעין, בע"כ שרבא סובר ריחא לאו כלום אין בו ממש וגרע מטעם: תוס' אביי אמר אסור ריחא מילתא היא וחשבינן ליה כשותה אבל אין לומר דחשבינן נהנה דא"כ מאי פריך מכמון של תרומה שאני תרומה דשריא לישראל כהנאה שאינה של כילוי כי הכא דמיירי שלא הסיק ישראל את התנור אלא שכהן הסיקו, [ח"ס כתב ויש קצת לפקפק על זה ולומר כיון שהכהן הסיק התנור בכמון שלו כדי שיקלט הפת הריח ההוא א"כ אם הישראל אוכל הפת הרי מכלה הכמון של כהן שנתן לתוך פת ועי' תוס' ב"ק קט"ו משמע הוה הנאה של כילוי ע"ש] , אלא ודאי הכי פליגי אי חשבי' כשותה או לא, וטעמא דרבא דלא חשיב ליה כשותה לפי שהריח נכנס בפניו ומזיקו והקלקול רבה על התקון ושרי, אבל זילוף של י"נ ודאי אסור דהוי הנאה גמורה ע"ש, ועי' דף י"ב עיר שיש בה עכו"ם והיו בה חניות מעוטרות אסורות, אמר רשב"ל ל"ש אלא מעוטרות בוורד והדס דקא מתהני מריחא, והקשה ר"ת מ"ש מבת תיהא דשרי משום ריחא לאו מילתא, ותי' דשאני וורד דעיקרייהו לריחא קיימי והוי כקטורת וכו' אבל בת תיהא חוזק היין נכנס בחוטמו ומזיקו, וטעם האוסר לאו משום הנאת הריח אלא משום דחשיב ליה כשתיה שהריח נכנס בגופו והוא חזק ביותר ואפי' את"ל דשתייה גסה מותרת באיסורי הנאה הכא כיון דאם הי' שותה היין עצמו לא היתה לו שתייה גסה יש לאסור הריח הדומה לממש אע"פ שאינו נהנה, והקשה מהרש"א א"כ מאי פריך רבא לאביי מכמון, תקשי ליה לנפשיה דלחשיב כשותה כיון דלא מזיקי, ומאי פריך רב מרי לרבא מפת חמה כיון דלאו מזיקו מודה רבא דחשיב כשותה ואסור ע"ב, ומר"ם הקשה מנא ליה לרבא דטעמא דאביי דחשיב כשותה דפריך ליה חכמין דילמא טעמא דאביי דחשיב ליה נהנה מיין ול"ק מכמון דשריא בהנאה, וגם הקשה קושי' מהרש"א לרבא ג"כ קשה מכמון כיון דאינה מזיקו, וכתב לישב דרבא דייק טעמא דאביי דחשיב ליה כשותה דאי משום נהנה הא אין כאן הנאה כיון דמזיקו אלא ודאי משים שותה הוא ובשותה אין

שייך לחלק בין מזיקו בין שאינו מזיקו דבכל ענין אסור לשתות דבר אסור, ורבא ס"ל דאין סברא כלל להחשיבה כשותה אפי' היכי דלא מזיקו, והכא גבי בת תהיא דמזיקו לא נהנה ולא שותה הוי, ולא אצטריכו התוס' לרבא לטעמא דמזיקו אלא משום דלא יהנה מיין נסך דאסור בהנאה, אבל להחשיבו כשותה אפי' היכי דאינו מזיקו לא חשיב ליה רבא כשותה ולהכי פריך לאביי שפיר מכמון לאביי דחשיב כשותה דהא תרומה אסורה באכילה ע"ב:

ויש לחקור אם ריחא מילתא זה מדאוריי' אסור או מדרבנן, וח"ס מביא הלכות גדולות סוף הלכות דם כתב דריחא לאו מילתא קרא מסייעא מדאוסר משרת משמע הא מריח לא איכפת לן, וצ"ל דלא באת להכריע בין פלוגתא דתנאי ואמוראי אלא ס"ל דעכ"פ מוכרח דליכא איסר דאוריי' ולא פליגי אלא בדרבנן ואזלי' להקל, א"נ י"ל למאן דיליף מג"נ אה"נ איכא למימר גילה רחמנא טעמא ה"ה ריח והיינו טעמא דר"מ דס"ל נטל"פ אסיר וג"נ לאו חידוש הוא וילפי' מיניה טע"כ ומשרת להיתר מצטרף לאיסר וה"ה ריחא אבל למאן דס"ל ג"נ חידוש הוא ולא ילפי' אלא ממשרת מוכח דריח לאו מילתא כלל ע"ש:

ויש לי צ"ע לפי הנ"ל אם ריחא אסור מדרבנן בעבור טעמו, וחו"ד סי' ק"ה מחדש בתרומה לכ"ע טע"כ לאו דאוריי' ועי' כלל טע"כ באריכות א"כ מאי מקשה רבא לאביי מכמון של תרומה שם גם אביי מודה ריחא לאו מילתא: ולישב קושי' מר"ם מנ"ל לרבא שטעם של אביי מצד שותה דילמא מצד הנאה נראה שסובר שא"א מצד הנאה כי אביי סבר בפסחים דף כ"ה אי אפשר ולא קמכווין מותר, א"כ גבי בת תהיא לא מכוין ומותר, אבל מצד פסיק רישא יהי' אסור, וידוע שיטת ערוך אם לא ניחא ליה מדתרא"כ יען שמזיק הריח א"כ לא ניחא ליה ומותר, בע"כ טעם של אביי מצד שתיה ועי' במקנה כלל כ"ב פרט ה', שכתבתי במקום שיש בשוגג קרבן או חומש כפרה לא שייך א"א ולא קמכוין, ולא באתי רק לעורר וע"ש פרט ו' בענין קול ומראה וריח. הבאתי רדבז הא דאין מעילה במראה וריח אם בא מאליו, אבל לא אם עושה בידים להריח או לראות, על כן כאן בבת תהיא ריח אסור ודו"ק, ועי' מג"א סי' ש"כ שסובר סברת הערוך רק בשבת ולא בשאר איסורים ודו"ק: בתשובת מקום שמואל בסופו כתב לישב קושיא מהרש"א מאי פריך רבא מכמון תיקשי לנפשיה דליחשב כשותה כיון דלאו מזיקו, לק"מ לענ"ד עפ"י תוס' בפסחים דרש"י ס"ל דלוי ורבא דמותירך ריחא דוקא בדיעבד אבל לכתחילה אפי' ללוי ורבא אסור לפ"ז רבא שהביא ראיה לדבריו מכמון, לכאורה אינה ראיה דשאני התם דלא שריא אלא בדיעבד, משא"כ גבי בת תהיא דרצה רבא להתיר אפי' לכתחילה אלא ודאי דהיינו טעמא דרבא דוודאי גבי כמון חשבינן ליה כשותה לכתחילה כיון דלאו מזיקו

לאסור לכתחילה, משא"כ גבי בת תיהא דמזיקו ומש"ה שפיר הביא ראיה לדבריו מכמון כיון דלאו מזיקי שריא בדיעבד, א"כ היכי דמזיקו שרי אפי' לכתחילה, ולק"מ קושי' מהרש"א ומיושב קושי' שניה של מהרש"א שהקשה מאי פריך רב מרי מפת חמה כיון דלאו מזיקו מודה רבא דאסור כיון דבההיא דכמון לא אסר אלא לכתחילה אבל בדיעבד שריא ואף דלאו מזיקו לא אסר רבא אלא לכתחילה, וא"נ מדוע בפת חמה ס"ל לר"מ אפי' בדיעבד אסור אלא ודאי כתנאי א"ל רבא למילתי' וס"ל כר"י דלא שרי שם אלא בדיעבד ולא לכתחילה עכ"ל:

תוס' רש"י פסק הלכה כלוי משום דרבא סבר כוותיה גבי בת תיהא וכו', לכ"נ דודאי הלכה כרב דהתם ריחא מילתא, והלכה כרבא גבי בת תהיא דריחא לאו מילתי', ואביי נמי דהכא דאמר ריח מילתא, א"ל אנא דאמרי אפי' כלוי, דשאני הכא שנהנה ומריח מן האיסר היין עצמו הילכך הוי לגמרי כאילה שותה מן היין עצמו, אבל התם אינו אלא ריח האיסר נכנס בתוך ההיתר והוא אוכל את ההיתר, ובהא אפי' אביי מודה דריח לאו מילתא, ורבא נמי דהכא א"ל אנא דאמרי' אפי' כרב דאמר ריחא מילתא, דשאני הכא שהריח מזיק לו לכך אמר דריחא לאו מילתא, הילכך בין אביי בין רבא דהכא מצי סברא בין כרב בין כלוי דהתם, והקשה מהרש"א מאי פריך מכמון ותפת חמה דאיכא למימר דמודה אביי בכל הני דשרי שאינו אלא ריח האיסר נכנס בתוך ההיתר:

א"ת אמאי לא הביא בפסחים גבי פלוגתי רב ולוה ההיא דכמון של תרומה דהכא ולדחותה כמו שמביא בכאן, וי"ל משום דלא דמי לריחא דהתם מירי בריחא בפטם כגון בשר ונבילה ולכך אמר רב דריחא מילתא היא דאזיל האי ומפטם האי, אבל גבי כמון שהוא מעשה תנור ולא פיטום אפילו רב מודה דריחא לאו מלתא היא, והקשה מהרש"א למה ליה הך סברא דלעיל דרבא מצי סבר כרב ושאני הכא דמזיקו, הא בלא"ה מצי סבר כרב ושאני התם דאזיל האי ומפטם האי משא"כ הכא בבת תהיא, ומקום שמואל כתיב לק"מ דעדין תקשי הך דכמון דאינו שריא אלא בדיעבד ובבת תהיא מתיר רבא אפי' לכתחילה, אלא ודאי שאני בת תהיא דמזיקו:

ור"ן כתב אמר רבא ריחא לאו מלתא, וא"ת הא אמרינן בפסחים דף כ"ה גבי הנאה הבא לו לאדם בע"כ כלומר הנאה דירית דאפשר וקא מיכוין כ"ע ל"פ דאסו' והכא אפשר ומכוין הוא ואמרי' דף י"ב בורד והדס' דמתהני מריחא אלמא ריחא מלתא י"ל במידי דעביד לריחא מלתא היא אבל יין דלאו לריחא עביד סבר לרבא בכה"ג ל"מ היא וכו' תנור שהסיקוהו בכמון וכו' מיהא שמעי' דלא אמרי' שבח עצים בפת אלא דוקא באיסר הנאה אבל בתרומה דמותר בהנאה אין לאסור משום שבח עצים בפת וכתבו תוס' דמותר

פת שאפה גוי בשבת ויו"ט ועי' תוס' ור"ן בחולין כתב אביי אמר ריחא מלתא לאו משום הנאה דריחא פליגי אי מיתסרא או לא דאוקימנא פלוגתי' כתנאי הרודה פת חמה ונתנה על פי חביות של תרומה יעוד דקיי"ל דמודה ר"ש דאמר דבר שאינו מתכוין מותר ולדידי' הנאה דלא מיכוין שרי והכא בבת תהיא אינו מתכוין להינות מיינ"ס, וכ"ת פס"ר הוא ליתא דלענין הנאה ודאי אע"ג דהוי פס"ר שריא דאמרינן מוכרי כסות מוכרין כדרכן ובלבד שלא יכונו מפני החמה ובגשמים בפני הגשמים והא התם ודאי מטי ליה הנאה אלא דכיון דלא מכוין לא חשיב לי' מידי אלא ע"כ פלוגתיה דאביי ורבא בהנאה דאכילה תליה דאביי סבר הרי הוא כאלו שתה דריחא מילת' וכאכילה חשיבא הלכך אע"ג דלא מכוין כלל אסו' דקי"ל המתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה ורבא סבר ריחא ל"מ כלומר דלא חשיבנא ליה אכילה הילכך כיון דלא מכוין שרי ועי' ר"ן סוף פי"ד דשבת, וט"א בר"ה הקשה על ר"ן מנודר הנאה ממעין שאסור לטבול בו יען פס"ר בהנאה אסור: שלטי גבורים כתב יש עיון על המוסק שכתב רמב"ם פ"א מכל מקדש וכו' וצ"ע דאי אסור הוא היאך יוכל ליהנות ולריח בו לכתחילה ולברך בורא מיני בשמים אפילו למ"ד ריחא לאו מילתא ה"מ בבת תהיא דאין ריחו כל כך מפוטם ע"ש וח"ס בחידושיו:

ב"ק דף קט"ז תניא חבית של יין של תרומה שנטמאת בש"א תשפך הכל וב"ה אומרי' תעשה זילוף תוס' ואין להקשו' לאביי דאית ליה גבי בת תהיא ריחא מלתא לימא דאמר כר"מ אתאי לא מייתי נמי התם אפלוגתא דאביי ורבא פלוגתיה דבי"ש וב"ה דהכא איכא למימר דאביי א"ש כב"ה ומודה בה דריחא מלתא היא ליחשב הנאה והתם לענין איסור הנאת יין נסך איירי ודווקא לענין תרומה טמאה הכא המותרת בהנאה ריחא לאו מילתא ליחשב כשתייה ואע"ג דמייתי התם ההיא דתנור שהסיקו בכמון של תרומה התם ודאי אי ריחא מלתא ואסור בהנאה יש לנו כמו כן לאסר הפת לאכול לזרים שנקלט מן הכמון או היין של תרומה אבל ריחא לחודי כגון בת תהיא וזילוף לא הוי כשתיה ומותר בתרומה:

פרט ב

פסחים דף ע"ו, אמר רב בשר שחוטה שמן שנצלאו עם בשר נבילה כחוש אסור מ"ט מפטמי מהדדי [שהריח מן השמן נכנס לכחוש ומפטמו וחוזר זה ומוציא ריח גם היא וכ"ש שחוטה כחושה ונבילה שמינה, ורבותא אשמעי' רב דלא נימא נבילה כחושה הואיל ואין ריחה נודף לא אסרה לה לשחוטה ואשמעי' דשומן שחוט' מפט' לנביל' ברית' והדר מפקא איהו ריחא] ולוי אמר אפי' בשר שחיטה כחוש שצלאי עם בשר נביל' שמן מותר מ"ט ריחא בעלמא הוא וריחא לאו מלתא היא עביד לוי עובדא בגדי ודבר

אחר [שנצלאו בתנור ובא מעשה לפניו והתיר] מיתבי אין צולין שני פסחים כאחד מפני התערובת, מאי לאו תערובת טעמים וקשיא ללוי [תוס' הקשה לפי מש"פ רש"י דלוי לא שרי אלא בדיעבד קשיא מה פריך דהכא לכתחילה קתני אבל בדיעבד הוי שרי ללוי] ורשב"א בתה"ב דף ס"ז כתב הכי אקשי לי' אם איתא דלגבי ריחא דאיסורא בדיעב' שרי דינא הוא לגבי שני פסחי' דתרווייהו להיתיר' וליכא למיקם אטעמא שיהא מותר אפילו לכתחלה, וג"וו סוף הספר מביא יען בזמן היתר, שנצלו לרוב השנים קודם לילה אין זה כמבטל איסר לכתחילה כמש"כ ט"ז בסי' תרכ"ט בסכך פסיל, ע"כ גם לכתחילה מותר ע"ב:

לא מפני תערובות גופין, הכי נמי מסתברא מדקתני סיפא אפי' גדי וטלה אי אמרת בשלומ' מפני גופין היינו דקתני אפי' גדי וטלה, אלא אי אמר' מפני תערוב' טעמים מה לי גדי וטלה מה לי גדי וגדי, אלא מאי על כרחך מפני תערובת גופן הוא דאסיר אבל תערובת טעמים שרי לימא תהוי תיובתיה דרב, אר"י הכב"ע כגון שצלאו בשתי קדירות ע"ש, תני רב כהנא וכו' פת שאפה עם צלי אסור לאכלה בכותחא, והקשה תוס' מאי קושיא על רב הא דאסיר משום תערובות גופים היינו היכא דשניהם כחושים דליכא תערובת טעמים, וכתב מהרש"א יש לדקדק דאימא דהכי קאמר דאפי' גדי וטלה דלית ביה תערובת גופין דלא מיחלף, אפ"ה אין צולין משים תערובת טעמים: רמב"ם פט"ו ממ"א, אין צולין בשר שחוטה עם בשר נבלה או בהמה טמאה בתנור אחד ואע"פ שאין נוגעין ואם צלאן מותר ואפי' היתה האסור' שמנה והמותרת רזה שהריח אינו אוסר ואינו אוסר אלא טעמו של איסר: פ"ט כתב פת שאפה עם הצלי ודגים שצלאן עם בשר אסור לאוכלן בחלב ע"ש בלח"מ:

פי"ג כתב מותר לישראל להריח בחבית של יי"נ ואיך בזה איסר שאין הריח כלום לפי שאין בו ממש:

פט"ו מתרומות כתב הרודה פת חמה ונתנה עפ"י חבית של יין תרומה אם הי' פת חיטים ה"ז מותרת ושל שעירים אסורים ע"ש בכ"מ:

פ"ז מק"פ אין צולין שני פסחים כאחת מפני התערובו' אפי' גדי וטלה:

פרט ג

רי"ף בפרק גי"ה כתב א"ר בשר שחוטה וכו' הא מילתא פסקי רבואתא כלוי וסייעוה למילתא מבת תהיא וכו' וקיי"ל כל היכי דפליגי אביי ורבא דהילכתא כרבא ממילא שמעינן מינה דהלכתא כרב וכו' ואנן לא איסתבירא לן אלא כדפסקי קמאי ז"ל וכו' ועוד דתני אין צולין שני פסחי' כאחד כלוי דייקא, ועוד כד דייקא למימרי' דרב משכחת

ליה דשאיך בההוא מימרא דיליה דאמר בהדין פירקא איקים רב אמירא עלי' ודרש כיון שנתן טעם בחתיכה חתיכה עצמה נעשית נבלה ואמרי' מכדי רב כמאן אמרה לשמעתיה כר"י דאמר מין במינו לא בטיל דאר"י אין דם מבטל דם ורבנן פליגי וקיי"ל דכל איסורין שבתורה בששים ואפילו נתערב גופו של איסר בדבר של היתר וכ"ש מריחא בעלמא דלא אסרינן ליה והא דתני רב כהנה פת שאפה עם הצלי אסירה לאכלה בכותח וההוא ביניתא דאיטוי בהדי בישרא ואסרה רבא למיכליה בכיתחא לאו ברב שייכן בלחוד אלא אפי' כלוי אסירי למיכלינהו בכותח, מ"ט כיון דשרי למיכלינהו בלא כותחא אי שריה ליה בכותחא אישתכח כמאן דשרי לאטויי בשר שחוטה בהדי בשר נבילה לכתחלה ולוי לא קא שרי הכין אלא דיעבד דהא לוי שצלאו קאמר ולא קאמר צולן לכתחלה, ועוד דפת שאפה עם הצלי כיון דשריא בלחוד בלא כותחא הוי לה כדבר שיל"מ וכל דבר שיל"מ אפי' באלף ל"ב וכל דבר שהוא אחד מאלף כריתא בעלמא הוא ואפ"ה באלף לא בטיל הואיל ויש לו מתירין, והאי פת נמי הכין הוא ולאו משו' דס"ל כרב:

ור"ן כתב דברי רב אלפס אינן מחוורין, מש"כ דרב לטעמי דמין במינו ל"ב ומ"ה אסר בריחא ליתא דהא אמרי' בפלוגתי דתנאי בהרודה פת חמה שהוא מיך באינו מינו ומה דקאמר דלוי לא שרי לכתחילה אלא בדיעבד ליתא מדמקשינן ממתני' דאין צולין שני פסחי' ולא משני התם לכתחילה, ומש"כ דפת שאפה עם הצלי הוי כדבר שיל"מ ריחו לא בטיל אינו מחוור שהרי רבא כי אמר ריחא לאו מלתא היא אפי' בפני עצמו דהא בת תהיא הכי הוא והיאך איפשר דבפני עצמו לאו מילתא וכשנתערב בדבר שיל"מ יאסור תערובות ועוד דבשיל"מ לא בטיל רק במינו אבל שלא במינו בטיל ע"ש, ועי' רמב"ן ובעה"מ בפסחים:

חדושי אנשי שם כתב, מנ"ל לרי"ף למידק דלוי כר' יודא דלית לי' ריחא מילתא דילמא ר"י לטעמי ובמינו כגון בשר שמן ובשר נבילה כחושה אית לי' ריחא מילתא ופת חמה וחבית פתיחה דשלא במינו לית ליה, ושמא אין סברא לחלק לענין ריחא בין במינו לשלא במינו דכל ריחא במינו חשיב דליכא למיקם אטעמא, ורב אלפס ז"ל לא אמר דחדא באידך שייכא אלא על דרך זה דכל ריחא מין במינו הוי וכל דבר שאפי' אחד באלף לא בטיל כריחא בעלמא היא ועי' ח"ס בחידושיו:

שעה"מ ממ"א כתב, דמעולם לא כתב הרי"ף דטעמי דרב משום דס"ל מין במיני לא בטיל דודאי פלוגתי' דרב ולוי אפי' במבשא"מ פליגי כמבואר מרודה פת חמה, אלא דס"ל דע"כ מימריה דרב גבי בשר שחוט' שייכא דוקא לפום שיטתיה דס"ל מין במינו במשהו, משום דבשלימא במשא"מ שייך שפיר למי' דכיון דריחא מילתא היא וחשיב כגופו של

איסור מש"ה אסיר ואע"כ דמסתמא ודאי אין בריחו אלא מששו אפ"ה הא קיי"ל דאיסור ניכר אפי' באלף לא בטיל וכן נמי קי"ל דתבלין הואיל ולטעמא עבידי לא בטיל והלכך כיון שהוא מריח ריח איסור הו"ל כאיסור ניכר אמנם במין בתינו לו יהי' דנימא דריחא מילתא היא וחשיב כגופו של איסור אכתי אמאי לא נימא דליבטיל בס' והכא לא שייך דחשיב כאסור ניכר כיון שהוא מב"מ, אלא ע"כ דטעמיה דרב משום דלטעמיה אזיל דס"ל מב"מ במשהו ע"ב באריכות: לענ"ד לישב לשין ריף מש"כ דשאיך באידך רב שדרש כיון שנתן טעם בחתיכה וכו' ואם כוונת רי"ף רק להויכוח שרב סובר כר"י מב"מ לא בטיל הי' יכול להביא מה שמפורש בכמה מקומות שרב ושמואל סברו מב"מ לא בטיל ועי' אחרוני' על כן נראה כיונה אחרת ואקדים איזה הקדמות ר"ן סוף הפרק גה"נ כתב איכא למידק כיון דרב כר"י ס"ל למה לי שנתן טעם בחתיכ' דהא אפי' במשהו נמי מיתסרא כיין דמב"מ לא בטיל ועוד אפי' אי לא אמרי' ח"ע נעשה נבלה כיון שנאסר' אותה אוסרת שאר חתיכות בפליטת אותו האיסור משו' מב"מ ונראה דכל שלא נתן טעם בחתיכי אע"ג דמיתסר לא חשיב איסורי למימר בה ח"ע נעשה נבילה, וכל שאינה נעשה נבילה אינה אוסרה כל החתיכות כולן דאע"ג דאמר ר"י מב"ת ל"ב לא שמעינן ליה הכי כל שטעם אחר של היתר מעורב בו עכ"ל וחידש שר"ן בסוגיא לא כתב שצריך ליתן טעם] ונראה סברה אחת שרק אם טעם של היתר מעורב בו לא אמרי' מב"מ לא בטיל אולם אם טעם של איסור של אינה מינו מעורב בו עם מינו, אין זה מעכב מלמימר בו מב"ת לא בטיל ועי' ובני הבחיר המופלג כה' שמעון נ"י רצה לחדש רק אי אמרי' מב"מ בטעמא אז אם טעם אחר של היתר מעורב יתחליש האיסר ההולך עמו שפיר כתב ר"ן דלא אמרי' מב"מ לא בטיל באופן זה שהיתר הולך עם האיסר אבל אי אתרי' דאזלינן במב"מ בתר שמא, גם אם הילך עמו טעם אחר שאינו מינו בשמא שפיר אמרי' מב"מ לא בטיל ולא מגרע גרע טעם אחר ששוה בטעמא רק בשמא אינה שוה, והנה הש"ך ק"ח מביא שהקשה דקי"ל דאין הנאסר יכול לילך ולאסור במקום שאין האיסור בעצמו יכיל לילך ולמה אמרי' אזיל היתר ומפטם האיסור, ותי' דריחא שאני ועי' ט"ז ק"ה וש"ך ק"ה ס"ק י"ט באיסר כחוש בלא פיטום פולטת רוטב של איסר אמרי' אזיל היתר ע"ש הטיב דשייך לסוגיא:

לכאורה יש להקשות מה שסובר רב דאזיל היתר ומפטם האיסר וחוזר האיסר ונותן טעם בהיתר ומב"מ לא בטיל, גם ההיתר חוזר עם האיסר א"כ נתערב היתר עם האיסר, לפי סברת הר"ן לא אמרינן מב"מ לא בטיל אם נתערב היתר עם האיסור, אבל רב סבר חתיכא עצמו נעשה נבילה ונאסר ג"כ מהנבילה וז"כ רי"ף דשייך באידך מימר, דרב דסובר חתיכה עצמה נ"נ, ולא כ' שרב סובר מב"מ לא בטיל כי טעם היתר מעורב בו,

רק בעבור שסובר ח"ע נ"נ שפיר יוכל לאסור מצד מב"מ לא בטיל בזה י"ל קושי' הגאון ר' ליב קסיויטץ ז"ל למה נקט שומן גם בשני כחושים יש משהי ומב"מ לא בטיל, כי רבותא אשמעי' לא מבעי בשני כחושים שמשהו ריח היתר מתערב עם משהו ריח איסר בתנור ונבלעו בהיתר שניהם יחדיו שאסור כי משהי איסר איסר משהי היתר ואפי' היתר שומן ואז לא נאסר ממשהו ריח איסר הכחיש בתנור שנעשה נבילה כאשר כתב ר"ן שצריך ליתן טעם לעשות נבילה, אבל אמרי' מפטם לאיסור ונאסר ונעשה נבילה מנבילה הכחושה וחוזר עם המשהו איסור להיתר ואיסר מצד מב"מ ומיושב קושי' תוס' גם בשניהם כחושים סובר רב שאסו' כי משהוא יכול לאסור משהו ומיושב קושי' צל"ח וחרי"ל כי גם בגדי וטלה לא צריך לנתינת טעם כי משהי מגדי נאסר וחוזר לגדי וכן משהו מטלה נאסר וחוזר לטלה, ולא שייך כאן לאמור שכח אחר היתר מעורב בו כי אין כאן היתר כלל הכל אסיר רק אינו מינו זה כנגד זה ובטיל זה בזה, אבל המין לא בטיל והיתר אין בו כלל או לסברת בני ר' שמעון ני' כי כאן הקושי, אם אזלי' בתר שמא וטלה וגדי שני מינים הם, לא שייך סברת ר"ן שכת היתר מעורב בו כאשר כתבתי לעיל:

לכאורה אי אמרי' ששני פסחים נחשב כהיתר בהיתר ובהיתר לא אמרי' ח"ע נעשה נבילה א"כ הדרה הקושי' כיון שיש כת היתר מעורב לא אמרי' מב"מ לא בטיל, א"כ גם לרב בטיל מאי מקשה מאין צולין וכו') אבל ניחא כיון דתני אין צולין לכתחילה וצריך לומר כתה"ב וגו"ו שהבאתי יען שחשוב כהיתר בהיתר, א"כ לא בטיל כלל, וכאשר הגיע זמן איסור לא בטיל כי אז נולד האיסר בתערובת כסברת המרדכי ועי' חו"ד סי ק"ו מש"כ כעין זה בא"א לסחטו, ומיושב ג"כ קושי' תוס' וצל"ח ומרי"ל, גם באינו מינו לא צריך לטעם כי משהו לא בטיל, בשלומא ללוי פריך שפיר כי סובר אפי' משהו אין בריח כמבואר במחהש"ק ובאחרוני' ואין להשיב לפי סברת אחרונים יען שהיתר הי' ניכר גם בנולד בתערובת בטיל, עי' במנ"ח סי' ג' שאין זה מוסכם כל כך, וגם כאן שניהם הי' ניכר ודו"ק, וידעתי כל הנ"ל דרך חידוד ופלפול הקב"ה חדי בפלפולא דאורייי':

עוד הארכתי בענין אין מבטלין לכתחלה ורשב"א כתב יען שהיתר הוא ועי' מחהש"ק שאין כוונתו לבטל, לפי אב"מ בתשובה סי' חי בקדשים שאסור לטמא וחיוב לשמור בקדושה אז לכ"ע מבטילן איסור דאורייי' כידוע, א"כ בשלומא בענין איסר שפיר שייך הסברה בשעת היתר מותר לבטל כי אין קפידת התורה שאיסר לא יהי' בטיל מעולם רק שלא יהנה, ועי' ר"ן פ"ב בע"ז שמותר להגעיל ולשפוך המים, אבל בקדשים קפידת התורה שיהי' בקדושה ואפי' למים אסיר לבטל ולהאביד א"כ גם בזמן היתר אסור וכיון

שאסור לאכול פסת שלא למנויו גם לבטל בפסח אחר אסור ומיושב כמה קושי' אבל עדיין צ"ע:

להסביר קצת שהיתר בהיתר לא בטיל, ח"ס או"ח סי' ק"ז מסביר עפ"י ר"ן בנדרים בדשיל"מ כידוע א"כ היתר בהיתר מין במינו היא, ועי' תשובת רע"ק איגר סי' ר"ז, ר"ט, ותשובת ר"ן סי' נ"ט, אולי עפ"י פנ"י סוף ביצה כתב להסביר פלוגתי' דר"י ורבנן, ר"י סבר יען שמיעט לא נשתנה ורבנן סוברים להיפך יען שרוב לא נשתנה, ואעתק לשונו, סברא גדולה יש לומר דמב"מ לא הוי בכלל אחרי רבים להטות דומי' דסנהדרין בעינן דמיעוטא כמאן דליתי' דמי לגבי רוב שכן מצות הכתוב שהמעוטים יבטלו דעתם ויטו אחר הרוב ויסכימו כולם כאחד וא"כ יש לנו לרבות בכיוצא בזה בענינא איסורין במבש"ח שטעמו וממשו של איסור המיעט נתבטל לגמרי וכמאן דליתי דמי שהרי עיקר הטעם וממשות משל הרוב, משא"כ במב"מ שהטעם וממשות שוין ואין הרגיש בין הרוב למועט שלא נאבד שמו וממשו וטעמי' של המיעוט מש"ה לא שייך בו כמאן דליתא דמי והו"ל כקבוע בפני עצמו כדאשכחן בדם הפר ודם השעיר דדם השעיר המועט כיון שלא נשתנה ממראיתו מש"ה אכתי דם השעיר קרינן ביה, אבל לרבנן דפליגי עלי' דר"י משמע להו איפכא דאדרבה במב"מ שייך לומר אחרי רבים להטות דמיעוטא כמאן דליתא דמי ובטיל לגבי הרוב כיון שהרוב לא נשתנה כלל ע"י המיעוט שכל הרגיש הטעם וממשות נקרא על שם הרוב, משא"כ מבשא"מ לא שייך לומר כמאן דליתא דמי שהרי הרוב נשתנו על ידו מכמות שהי' וטעמא וממשות של המיעוט ניכר ונרגש ומש"ה אזלינן בתר טעמא וממשו עכ"ל, א"כ היתר בהיתר שלא נשתנה לא שם איסור ולא שם היתר כי כולם היתר אין זה דומי' לסנהדרין ולא בטיל:

פרט ד אסדר הקושיות

א אעתק תשובות מריל שמובא במג"א, בסי' רי"ד כתב, כמדומה שנסתפקת כיון דחמץ בפסח במשהו אי רוחא מילתא הוא ע"י חמץ דאיכא פטום, ונראה דאין חלוק למ"ד לאו מילתא היא, ואראייה דלוי שרי בשר שחוטה עם בשר נבלה בכל עניין אפי' שניהם מין אחד אפי' למאן דאסר מין במינו במשהו, וכן מוכח בפסחים דפריך למ"ד משום תערובת טעמים מה לי גדי וגדי מה לי גדי וטלה נימא דלא מבעיא גדי וגדי דהוי מב"מ, ולר' יודא ולר' שסדר המשנה הוי מב"מ במשהו, אלא אפי' גדי וטלה דמין בשאינו מינו ורב נמי ס"ל מב"מ במשהו, ועוד ראיה מבת תהיא דשרי רבא אפי' למאן דאסר סתם יינם במשהו עכ"ל, ופרי מגדים מסביר דהקשה מפסחים דפריך לרב אין צולין ב' פסחים אפי' גדי וטלה מאי אפי' נימא אפי' אינו מינו דריחא כל שהוא הוה ואינו מינו בששים

אפ"ה אסור משום תערובת גופן ש"מ דאין חילוק כלל בין נאסר במשהו או בששים עכ"ל, ומחהש"ק כתב ומדייק החרי"ל א"א דאפי' לדידן דהי"ל כלוי מ"מ בחמץ ריחא מילתא דמודה לוי דמשהו איכא אלא דרב ס"ל דריחא הוי טעם גמור א"כ שפיר הוי גדי וטלה רבותא ל"מ גדי וגדי דהוי מב"מ ואתי' ברייתא כר"י דמב"מ במשהו וא"כ אסור אפי' א"א דריחא לאו מילתא אלא אפי' גדי וטלה דהוי מבשא"מ אסור משום דהוי טעם גמור, אע"כ צ"ל דס"ל לש"ס א"א ריחא מילתא הוי טעם גמור, ואי לאו מילתא אפי' טעם משהו ליכא וא"כ שפיר פריך מה לי גדי וכו' ואח"כ כתב לכאורה מה פריך ללוי מאין צולין לכתחילה אסור כקושי' תוס' הא אין מבטלין לכתחילה ע"כ דס"ל לש"ס דזה לא מקרי מבטל איסור כיון דאין כוונתו לבטל עי' יו"ד סי' פ"ד והאריך בו:

ב צל"ח מביא קושי' הגאון ר' ליב קסוויץ ז"ל לפי' ר"ת בע"ז דף ס"ו דחמץ בפסח אוסר במשהו במצות דליכא פטום משום ריח דמשהו מיהא איכא, א"כ קשה לריף דרב אזיל לטעמא דמב"מ ל"ב למה אמר בשר שמן אפי' שניהם כחושים משהו מיהא איכא, וצל"ח תי' דריף סובר היכי דליכא פטום אפי' משהו ליכא:

ג צל"ח הקשה ממתני' נטף מרוטבו על חרס וחזר אליו משמע דאי לאו דחזר אליו לא הי' נאסר הפסח ואמאי לא נאסר מטעם ריח ע"ב:

ד עוד הקשה למה לא משני דרב לשטתו דסבר כר"י דמב"מ במשהו, והך ברייתא כרבנן, ותירץ דברייתא לענין לכתחילה מיירי דאין צולין קפני אין חילוק גם לרבנן קשה מה לי גדי וכו', ועי' בשעה"מ ואמרי בינה תי' לר"ן בנדרים א"כ בצליית פסח היתר בהיתר א"כ אף לרבנן הוי מב"מ ולא בטיל:

ה קושי' מהרש"א, מ"ל גדי וטלה, יש לדקדק דאימא דה"ק דאפי' גדי וטלה דלית ביה תערובת גופין דלא מיחלף אפ"ה אין צולין משום תערובת טעמים: ו קושי' הצל"ח, לא מבעי גדי וגדי דאוסר במשהו אלא אפי' גדי וטלה שהוא מבשא"מ ואינו אוסר כי אם בנתינת טעם ואפ"ה אסור דריח יש בו אפי' כדי נ"ט:

ז ישו"י בסי' ק"ת הקשה אי ריח רק איסר דרבנן מה מקשה מאין צולין שני פסחים, נימא בקדשים אוקמה על דאורייי' אפי' בכלי מקדש כתבו תוס' דמוקמי' על תורה, ותי' הרי קתני אין צולין לכתחילה יהי' אסור משום תערובת טעמין ושפיר הקשה, ובזה אתי שפיר לכאורה לפי הס"ד דאתי' כרב למה קתני אין צולין משמע רק לכתחילה לאשמעינן דאף אם צלו בדיעבד אסור משים ריחא מילתא, ובזה אתי שפיר כי בדיעבד מותר ואוקמי' אדאוריי':

ה אמרי בינה מובא בספר פרי החג שער מדת הקשה למה פסק רש"י כלוי כיון דרש"י פסק דמב"מ לא בטיל, ואין לתרץ דרש"י ס"ל דריחו אינו אסור אלא מדרבנן ובאיסר דרבנן לא אמרי' מב"מ ל"ב כמש"כ תוס' חילין בציר בדף צ"ט, דהא רש"י לא ס"ל כן כמש"כ השעה"מ פט"ו ממ"א אלא ודאי ס"ל לרש"י דלוי סובר אפי' משהו לא היי ע"ש: ט בית יצחק הלכות פסח סי' ע"ב הקשה לפי ה"ה הובא בש"ך ע"ט דכל היוצא מטמא דוקא בל"ת משא"כ בעשה היוצא מותר ועי' נב"י ח"ב או"ח ס"ה דבחלב טמא טע"כ ל"ד, וא סר ריח רק דרבנן, לרי"ף שרב לשיטתו מב"מ ל"ב ופסח איסר שלא לחנוו' רק עשה א"כ גם רב מודה שבטיל כמש"כ תוס' בציר דרבנן גם ר"י מודה דבטיל ע"ש ועי' בסוגיא טע"כ הבאתי לעיל ד"ף צ"ב ע"א כעין זה קושיא מינ"פ הגאון דק"ק באניהארד ני':

עט סופר חלק א כלל כז

פרט א ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף

קידושין דף סג' מתני' האומר לאשה ה"א מקודשת לו ע"מ שאדבר עליך לשלטון ואעשה עמך כפועל דבר עליה לשלטון ועשה עמה כפועל מקודשת ואם לאו אינה מקודשת:

רא"ש הביא הקשה בתוס' מאי קמ"ל דבכל הנהי תנאי פריך פשיטא ותירצו קמ"ל דמקודשת כיון שדבר עליה לשלטון ועשה עמה כפועל ואינה יכולה לומר לדברים הללו ולמלאכה זו לא הייתי חפיצה, ובתוספתא פ"ג שנינו ע"מ שאדבר עליך לשילטון אם דבר עליה כדרך המדברים מקודשת ואם לאו אינה מקודשת, במה שאדבר עליך לשלטון, אם דבר עליה בעו"פ מקודשת ואם לאו אינה מקודשת, משמע שדברים ידועים הן מה יש לו לדבר עליה עכ"ל ורמב"ם כתב פ"ה הי"ט, אמר לה ה"א מקודשת לי בשכר שאדבר עליך לשלטון ודיבר עליה לשלטון והניח השלטון ולא תבעה אינה מקודשת אלא אם נתן לה פרוטה משנו שההנאה שבאה לה מדבריו הרי היא כמלוה והמקדש במלוה אינה מקודשת וכתב ריטב"א דבר לשלטון מקודשת פי' הר"ם שדבר והועיל לה דיבורו דאי לא לא עבד כלום שלא נתכוונה זו אלא להנאתה:

אמר רל"ק והוא שנתן לה שוה פרוטה ובשכ' לא והתניא בשכר שהרכבתיך על החמור, שהושבתיך בקרון או בספינה אינה מקודשת בשכר שארכבתיך על החמר שאושיבך בקרון או בספינה מקודשת, וכ"ת הכי נמי בדיהב לה ש"פ והא בשכר קאמר וכו' אמר לך רל"ק האי תנא ברא סבר אינה לשכירות אלא לבסוף, ותנא דידן סבר ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף, וכתב ריטבא קשיא לן אתי לא מייתי ליה מרישא דאי יהיב לה ש"פ

רישא דבשכר שהרכבתיך אמאי לא מקדשא, וי"ל ברישא דהוה מלוה קודמת לקידושין דעתה אמלוה ואינה מקודשת אבל סיפא דמלוה מאוחרת דעתה אפרוטה ע"ש:

מח דתניא עשה לי שירים ונזמים וטבעות ואקדש אני לך כיון שעשאן מקודשת דברי ר"מ, וחכ"א אינה מקודשת עד שיגיע ממון לידה, האי ממון ה"ד אילימא אותו ממון מכלל דת"ק סבר אפי' אותו ממון נמי לא אלא במאי בו מקדשא, אלא לאו בממון אתר ושמע מינה במקדש במלוה קמפלגי וסברי דכ"ע ישנה לשכירות מתחלה עד סוף והוה מלוה וכו' [פרש"י ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף כל פרוטה ופרוטה כשנגמרה נתחייב בה בעל המלאכה לפועל בשכירות עשיית המלאכה הילכך כשמחזירן לה ההוא הויא לה מלוה למפרע] לא כ"ע מקדש במלוה אינה מקודשת והכא בישנה לשכירות מתחילה ועד סוף קמיפלגי מר סבר אינה לשכירות אלא בסוף ומ"ס ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף וכו' ובפלוגתא דהני תנאי, דתני' בשכר שעשיתי עמך אינה מקודשת, בשכר שאעשה עמך מקודשת וכו':

תוס' יש להביא ראי' דהלכה דישנה לשכירות מתחילה ועד סוף מע"ז דף וכו' תנן הגיע לכיפה אסיר לבנותה וקאמר ר"א דאם בנה שכרו מותר ומפרש טעמא משום דישנה לשכירות מתחילה עד סוף ואימת קמיתסר בתניש אחרון לית בה שוה פרוטה ש"מ דהכי הלכתא דליכא מאן דפליג, ואין נפקותא לענין חזרה דהא דאמר רב ב"מ דף ע"ז פועל יכול לחזור בו אפי' בחצי יום, היינו אפי' למ"ד אינה לשכירות אלא לבסוף אבל איכא נפקותא לענין קידושין דאי ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף חשיב האי שכירות מלוה ואינה מקודשת ולענין ע"ז אם בנה שכרו מותר ואע"ג דישנה לשכירות מתחילה ועד סוף מ"מ אינה משתלמת אלא לבסוף כדאמרי' ב"מ דף ס"ה כשכיר שנה בשנה שכירות של שנה זו אינה משתלמת אלא בשנה אחרת, ואב"מ כ"ח כתב משמע מתוס' דלמ"ד אין לשכירות אלא לבסוף ניחא דאין משתלמת אלא לבסוף, ולפי קונטרס הספיקות דבשכר חפץ דמחויב לשלם תיכף השכירות ליותא ממכר וא"כ למ"ד אין לשכירות אלא לבסוף נמי צריכין אני לטעמא דשכיר שנה בשנה עי' לקמן:

ב"מ דף ס"ה, מרבין על השכר ואין מרבין על המכר וכו'] ת"ש רישא ומ"ש סיפא, רבה ור"י אמרי תרווייהו, שכירות אינה משתלמת אלא בסוף והאי כיון דלא מטא זימניה למיגבא לאו אגר נטר ליה משווא הוא דהכי שויא והאי דקאמר ליה אם מעכשיו אתה נותן לי הרי הוא לך בעשר סלעים לשנה אוזולי הוא דקא מוזיל גביה, סיפא כיון דזביני ננהו ובעי למשקל דמי מעכשיו הלכך אגר נטר ליה היא ואסיר, אמר רבא דקו בו רבנן

בהא מילתא ואוקמיה אקרא, כשכיר שנה בשנה, שכירות של שנה זו אינה משתלמת אלא בשנה אחרת:

תוס' שכירות אינה משתלמת אלא בסוף, אפי' למ"ד דישנה לשכירות מתחילה ועד סוף, מודה דאינה משתלמת אלא לבסוף כדיליף הכא מקרא, ואפי' למ"ד אינה אלא לבסוף מודה דפועל יכיל לחזור בו ואפי' בחצי יום, וכשהוא חוזר הרי הוא סוף שאינה רוצה לעשות מלאכה יותר יע"ש:

פרט ב ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף

בקונטרס הספיקות כלל ז' אות ה', מחדש וכתב נראה בעיני לומר דהאי פלוגתי' דשכירות מתחילה ועד סוף ואינה אלא לבסוף, לא שייכא אלא בשכירות פועל כהאי דקידושין בשכר שאעשה עמך וכעין שכר כיפה בע"ז, אבל שכירות קרקעות ומטלטלין מיד שנגמר השכירות וקנאם השוכר להדבר ההוא נתחייב בכל השכירות, דשכירות ליומא ממכר היא, ומה לי שקנאן לחלוטין או קנאן לשנה, משא"כ בפועל דיכול לחזור אפי' בחצי היום והלכך לא שייך לומר גבי שנתחייב בכל השכירות מיד ע"ש, ואב"ח סי' כ"ח סקמ"ו מביא תשובת ראש כלל ס"ט סי' י"א, ראובן שהשכיר חפץ לשמעו בסך ידוע והי' חייב ראובן ללוי מאה זוז והמחהו אצל שמעון וכו' אינו חייב ללוי כלום דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף והיינו כשמחזיר החפץ כדמוכח בהאי שעשה שירים ונזמים ואון כאן לא מלוה ולא פקדון ע"ש ולפי הנ"ל לא שייך בזה אין לשכירות אלא לבסוף כיון דמיירי שם בשכירת חפץ, ועי' קצה"ח קכ"ו סקי"ג וש"ך שם, אם שכירות נקנה במע"ש:

ב"ק דף צ"ט עשה לי שירים נזמין ואקדש אני לך כיון שעשאן מקודשת דברי ר"מ, וחכ"א אינה מקודשת עד שיגיע ממון לידה מאי ממין אילימא איתו ממון מכלל דר"מ סבר אותו ממין לא אלא במאי מקדשא וכו') תוס' במאי מקדשא, אור"י דסברה הוא שאין מקודשת במה שמוחל לה שכרו אפי' לא יהא אומן קינה בשבח כלי אלא מלוה יש לו עליה והוא מוחל לה אין מקודשת שאין דעתה להתקדש עד שיבאו השיראים והנזמים לידה, ועוד אור"י ונראה לי עיקר שאפי' שניהם רוצים שיחולו קידם הגעת ממון לידה אינה מקודשת אעפ"י שמתחייבת לי ראשין ראשון לפי שישנה לשכירות מתחילה ועד סוף כיון שאין יכיל לתובעה בדין שכרו עד שיגיע ממון לידה ואין חשוב כנותן לה כלום בתחילתו עד שתבא שעה שיכול לתובעה בדין:

ושעה"מ פ"ה ה"כ כתב דבאומר בהנאת מחילת שכירות אפשר דמודה תוס' דמקודשת מיד ואפי' קודם שיבא לידה כמ"ש הרב מ"א לדעת רשב"א בהנאת מחילת מלוה מקודשת אפי' קודם זמן פרעון ע"ב:

השמ"ק כתב, ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף וה"ל מלוה והמקדש במלוה אינה מקודשת, איכא למידק דהא מלוה שיש עליה משכון היא שהרי אומן תפיס ליה אאגריה, ואמרי' בקידושין דף י"ז המקדש במלוה שיש עליה משכון מקודשת מדר' יוסי בר יודא, ותירץ בתוס' דהכא מיירי כשהאומן עושה הנזמים בבית האשה דכיון שעושה אותם בביתה לא תפיס להו אאגריה, ואינו מחוור בעיני כלל, מ"מ השירים והנזמים מסורים הן ביד האומן והוא תפוס בהן מן הדין משים שכירתו, ונ"ל שלא אמרו מקדש במלוה שיש עליה משכון מקודשת אלא במשכון שמשכנו בידו בעל המשכון שקנאו מדר"י דאמר מנין לבע"ח וכו' או מדר' יוסי בר יודא וכו' אבל אומן אין הכלי משכון בידו אלא דאיהו תפיס ליה מנפשיה אאגריה, ותדע לך דהא תנן פ' האומנין כל האומנין שומרי שכר בההיא הנאה דקא שביק לכ"ע ומוגר ליה לדידיה וכו' ולא משום דתפיס ליה אאגריה וכו' ועוד דקי"ל דאין אומן שומר שכר אלא באומר הבא מעות וטול את שלך דגלי אדעתיה דתפיס ליה אאגריה הא טול את שלך והבא מעות ואי נמי באומר גמרתיו הוי ש"ח והכא לא קאמר הבא מעות וטול את שלך ע"ב עי' רשב"א קידושין דף מ"ח, ועי' קצה"ח סי' ע"ב סקכ"ג מישב רמ"א דס"ל בסי' כ"ח באומן אם קידש בשכרו מקודשת דה"ל כמלוה שיש עליו משכון וסובר שאומן קונה משכון, והדרא קושי' רשב"א לדוכתי' למה צריך באומן מגו, ונראה לפי המתבאר מרש"י ור"ן כל זמן שכלי ביד האומן ולא החזיר לבעה"ב אין שם מלוה עליו אלא כשמחזיר הכלי ליד הבעה"ב אז נעשית מלוה למפרע, מש"ה היכא דמחולקים בקציצה לא הוי האומן מוחזק אצל בעה"ב דאיתת קני לה לטלית למשכון כשמחזירו לבעה"ב ואחר שמחזיר לבעה"ב תו ליכא תפיסה וחזקה אל האומן מכל כמה דלא מהדר לא קני משכון כיון דליכא מלוה כלל ע"ש באריכות, ב"ש כ"ח סק"מ כתב נמצא ג' שיטות לרמב"ן לא הוי כמשכון אלא דיקא כשבא לידו בתורת משכון ואין חילק בין אותן לאחר, ולטור כשמגלה דעתו דתופס על שכרו הוי כמשכון, ולר"ן כשתובע שכרו ממנה ותופס על שכרו אז הוי כמשכון:

ע"ז דף י"ט, הגיע לכיפה וכו' ר"א א"ר יוחנן אם, בנה שכרו מותר וכו' אמר רבה בר עולא לא נצרכ' אלא במכוש אחרון עכום מאן קא גרים לה גמר מלאכה ואימת היי גמר מלאכה במכוש אחרון, מכוש אחרו לית בה שוה פרוטה, אלמא קסבר ישנה לשכירות מתחיל' ועד סוף:

תוס' לית ביה ש"פ וא"ת מ"מ הלא הוא אסור ליהנות מדמי עכום אפי' בפחות מש"פ, וא"כ נמצא איסר מעורב בשכרו, וי"ל כיון דבשביל מכוש זה האחרון לא הי' העכום נותן

ממני משכירתו פחות א"כ אין לי עלי שכר עכו"ם כלל ואע"פ שעכום מקפיד על פמש"פ בגזל מ"מ הכא ליכא קפידא כילי האי:

אלמא קסבר ישנה לשכירות מתחילה יעד סוף, וקשה מ"ש מההיא גבי מרבין על השכר דרבה ור' יוסף דאמרי תרווייהו שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ואוקמיה אקרא, וי"ל דודאי כל זמן שאין הפועל חוזר אין לי שכרו עד לבסוף ואין לבעה"ב עליו משום בל תלין וגם מותר להרבות על השכר דליכא כאן אגר נטר אבל אם פועל בא לחזור מידה בהא דיוכל לחזור וישתלם שכרו לפי מה שעשה שבשעה שחזר אז קרוי סוף ע"ש:

הנה מה שהקשה תוס' גם פחות מש"פ אסיר בע"ז לכאורה למה לא בטיל ולא שייך כאן ממין לא בטיל כי אין אנו דנין על ממין רק על איסר כמובן, אילי עכ"י מרדכי אם נולד האיסר בתערובת לא שייך ביטול, או כאשר כתבתי בכלל ל"ח פרט יוד אם כל אחד ואחד ראוי להיות האיסור אז לא שייך ביטל איסר בהיתר כיון שהיתר ראוי להיות ג"כ איסר ע"ש ודו"ק, וגם זה בכלל מבטלין איסר לכתחילה:

קידושין דף י"ט, אר"נ המקדש במלוה שיש עלי' משכון מקודשת מדר"י בר יהודא לאי אר"י בר יהודא מעות הראשונות לאו לקידושין ניתני האי הלואה היא, והיא גופא משכון הוא וכי משייר בה שוה פרוטה ומיעד הוו קידושין הכא נמי לא שנא:

תוס' במלוה שיש משכון, אין לפרש דמיירי במשכון שלא בשעת הלואה דקנו ליה מר"י דא"כ הוה לו להביא כאן דרבי יצחק, אלא אפי' במשכון בשעת הלואה איירי ואפי' אין מחזור לה המשכון אלא שמוחל לה את המלוה ואע"פ שהמשכון בידו דהא המקדש במלוה שיש עליה משכון קאמר ולא המקדש במשכון, וא"ת כיון דמקדש בהנאת מחילת מלוה אפי' בלא משכון אמרינן דמקודשת לעיל דף ו' ולמה אנו צריכין ללמוד מר' יוסי וייל דהיכא דאיכא משכון גרוע טפי דס"ד דלא סמכה דעתה כיון שאין מחזור לה משכון ע"ש:

פרט ג ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף

תוס' רי"ד דף מ"ח כתב ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף והוי לה מלוה, אי קשיא התינח פרוטות הראשונות הויין מלוה ותתקדשה מיהת בפרוטה אחרונה דאתיא עם גמר כלי, דליכא למימר דחצי פרוט' הראשון שבפרוטה האחרונה הוי מלוה ולא נשאר פרוטה עם גמר דכל פחות מפרוטה לא חשיב לאקרוי מלוה ולעולם בפרוטה אחרונה תתקדש וחשובה גם בפרוט' האחרונה הוי מלוה גבה עד שיגיע כלי לידה, דאע"ג דלא יהיב לה כלי, מכי גמרה אתחייבא ליה בההיא פרוטה כי היכי דאיחייבא בפרוטות הראשונו' ואע"פ שהכלי בידה אבל למאן דאמר אינה לשכירות אלא לבסוף אע"פ שגמר

כל הכלי אינה מתחייבת לו כלים עד שיתן לה הכלי והלכך לאו מלוה היא עכ"ל, וכתב בשעה"מ לדעת ראב"ד שכתב רשבא דלמ"ד אינה לשכירות אלא לבסוף מכיון שגמר מלאכתו הו"ל מלוה ומקודשת בההיא שעתא ושלא כדעת רש"י שכתב אינה לשכירות אלא לבסוף כשמחזירין לה, קשה דא"כ למ"ד ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף תתקדש מיהו בפרוטה אחרונה דאתייא עם גמר הכלי, ומדברי פרישה למדני וישיב על זה, די"ל דס"ל דע"כ לא אמרינן מלוה ופרוטה דעתיה אפרוטה אלא דוקא בשנתן לה הפרוטה בעין ואמרינן דדעתיה אפרוט' דהשתא ולא אמלוה דמעיקרא אבל הכא דעתי' להתקדש על שכר כל מלאכה, ועי' מח"א שכירות סי' י"ד, ומביא שמ"ק ב"ב דף פ"ז, יפה לי קרקע כ"ש ובכסף שאתחייב בשכרך תקנה כל הפשתן, ונראה בעיני אפי' ישנה לשכירות מתחילה עד סוף וכל פרוטה ופרוטה שמרויח נעשה הלואה ואין קונין בהלואה הכא אין מתחייב לו בתלשה זו אלא פרוטה, ולא שייך לומר בפרוטה ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף עד שיתחייב לו פרוטה אינה נעשית מלוה עליו וכשנתחייב לו פרוטה קנה הפשתן מיד עד שלא הספיקה להעשות ע"ב וע' מרדכי איזה נשך רמז שי"ו:

ושעה"מ הקשה על סברת תוס' רי"ד מע"ז דאמר ר"א אם בנה שכרו מותר מכוש האחרון דלית ביה ש"פ והשתא לדעת תוס' רי"ד דס"ל דכל פחות מש"פ לא חשיבא לאיתקרויי מלוה ופרוטה אחרונה אתייא עם גמר כלי א"כ קשה למה שכרו מותר הא איכא פרוטה אחרונה דאתייא עם גמר כלי וא"כ נמצא איסר מעורב בשכרו ע"ש באריכות, קצת נ"ל כי סברה בפחות מש"פ לא שייך מלוה יען שבר ישראל אינו מקפיד בפחות מש"פ ומוחל, אבל אם ע"י מחילה יבא לידי איסר א"כ בודאי אינו מוחל ודו"ק:

עי' מהרש"א סנהדרין דף כ' שאול סבר מלוה ופרוטי דעתיה אמלוה וכתב לא שייך למימר הכא בשכר שאעשה עמך דאיכא למ"ד דמקודש' היינו בעושה לה שירי' ונזמים דכיון דאין לשכירות אלא לבסוף כי מהדר לה מקודשת כפרש"י משא"כ הכא דלאו מידי דמהדר לה ופלא שהרי ברקוד לפני מקודשת מיד אע"פ שלא קא מהדר לה מידי משום שהרי הגיע לידה מה שהי' חפצה וה"נ כיין שהכה הפלשתי הרי הגיע לשאול חפצו ורצונו א"כ מאותה שעה מקודשת לדוד עי' שעה"מ:

רשב"א דף מ"ח, ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף כלומר וכל פורתא ופורתא הוי מלוה עלי' וכי מצטרף לפרוט' מלוה היא והמקדש במלוה אינה מקודשת וקשיא לי ומ"ש מהתקדשתי לי באלו והיתה אוכלת ראשונה ראשונה שאע"פ שאין באחת מהן שוה פרוטה מקודשת דכי מתאכלי ברשותא קא מתאכלי, דהכא נמי שכירות זה לא נתן לחזרה ופורתא פורתא כי אתי זכיא ביה איהי בתורת קדושין א"כ לכשנגמר הכלי

מקודשת דהאי שכירות לא למלוה דמי, וי"ל דהתקדשי לי באלו שאני הואיל ואתנהי כולהו קמן מינה והולך הוא, אבל שכירות דבשעה דאיתיה להאי פורתא ליתיה להאי ולא אתי להאי עד דאזיל ליה אידך לא חזו לאצטרופי כלל והלכך אינה מקודשת אבל אי סבירא לן דאינה לשכירות אלא בסוף כולהו אגרא בבת אחת אתי והלכך מקודשת:

פרט ד ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף

רמב"ם פ"ה מאישות כתב, אמר לה הרי את מקודשת לי בשכר שאדבר עליך לשלטון ודיבר עליה לשלטון ולא תבעה אינה מקודשת אלא אם נתן לה פרוטה משלו שההנאה שבא לה מדבריו הרי היא כמלוה והמקדש במלוה אינה מקודשת, הרי את מקודשת לי במלאכה זו שאעשה עמך ועשה אינה מקודשת אא"כ נתן לה פרוטה משלו, לפי שהשכירות יזכה הפועל מתחלה ועד סוף כל זמן שיעשה מקצת מן המלאכה זוכה במקצת מן השכר ונמצא השכר כולו מלוה אצלה והמקדש במלוה אינה מקודשת [קצת דקדוק שבגמרא נקיט היא אמרה לו עשה לי שירים, ורמב"ם נקיט הוא אמר לה] המ"א שכירות יד, כתב דע"כ לא אמרי' ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף, היינו בפועל שעושה מלאכה דכל פרוטה ופרוטה שנגמרה נתחייב בעה"ב לפועל ונעשה מלוה אבל בשדכן לא שייך לומר ישנה מתחילה וכו' שאין זה נתחייב לשדכן אלא כשיבא הדבר לידי גמר דכמה דכמה שדכנים טורחים ואינם עושים וכו':

וצריך להבין דפרק האומר גבי אומר לאשה בשכר שאדבר לשלטון וכו' משמע דאפי' בכה"ג אמרי' ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף והויא מלוה שהרי אדבר עליך לשלטון דומה ודאי לשדכן ואפ"ה חשיב מלוה וכו' ומדברי רמב"ם למדני ישוב והוא במה שנדקדק בדבריו דגבי שכר שאדבר עליך לשלטון כתב דאינה מקודשת משום שהנאה הבא לה מדבריו הרי היא כמלוה והמקדש במלוה אינה מקודשת, ואח"כ כתב הרי את מקודשת במלאכה לפי ששכירות מתחילה עד סוף, ומדלא כיילינהו כולהי בחדא מחתא ונימא משום ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף, שמעינן דברישא באדבר עליך לשלטון אע"ג דלא שייך לומר ישנה מתחלה עד סוף שהרי כל עוד שלא הועילו דבריו לשלטון עדיין לא זכה בשים דבר אפ"ה אינה מקודשת משום דהנאה זו הבאה לה מדבריו שדבר לשלטון הוי כמו מלוה דאינו אלא מבריח ארי ודמי למקדש במלוה דאינה מקודשת משום דהשתא לא מטיא לה הנאה ע"ש:

עי' בקצה"ח סי' של"ב שמאריך אם שכירות חשוב ככסף ומביא תשובת מהר"ם שכתב לאחר ביאה קני לה דאינה שכירות אלא לבסוף עכ"ל, והקשה הקצה"ח דקי"ל ישנו לשכירות מתחילה ועד סוף ע"ש ובסי' ר"ג ואולי דוקא בפעולה שעושה ששייך לגמור

המלאכ' וגם התחלה שויה פרוטה וכל כוש וכוש שמכה בכלי חייב פרוטה, אבל באתנן זונה שנותן שכר ביאה עיקר הדבר על גמר ביאה אז שכרה ולא שייך ישנה שכירות מתחילה ועד סוף גם מש"כ שם הקצה"ח אבל היכא דליתי' במכוש אחרון שוה פרוטה אפי' בנכרי אינה קונה ע"ש, לא זכיתי להבין כי קונה ישראל מעכום בפחות מפרוטה כי אצל עכו"ם חשוב ממון עי' אב"מ סי' ל"א, ובמקנה כלל מ"ו פרט א':

ט"ז בסי' כ"ח כתב, רש"י כתב ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף כל פרוטה כשנגמרה נתחייב בה בעלה מלאכה לפועל בשכירת עשיית מלאכה הילכך כשתחזירן לה הי"ל מלוה למפרע, ומ"ד אין לשכירות אלא בסיף כשתחזירן לה והרי לשם קידושין הוא מוחל אצלה ואין כאן מלוה כשתחזירן לה עכ"ל, פי' דבריו דהעיקר תלוי בחזרת הפעולה דאז בא הפרעון שחייבת לי למ"ד אין שכירת משתלמת אלא לבסוף, אלא למ"ד יש שכירות וכו' בא עלי' חיוב פרעון אע"ג דלא קבלה עדיין הפעולה אלא תיכף שעושה חד ש"פ הי"ל ההיא ש"פ במלוה עלי' למפרע אם נותן לה אח"כ וכו' יפרישה פי' אי אמרינן אין שכירות אז במכה האחרון בא החייב שהיא חייבת לו אף אם אין ניתן לה באותו הפעם הכלי מ"מ מקודשת דאדעתא דהכי הסכימו תחילה אבל השתא שכבר חייבת לי כל פרוטה ופרוטה אפי' אם הוא נותן לה מיד בגמר מלאכה מ"מ במכה אחרונה לית בה ש"פ וכן נ"ל דמכה אחרונה לית בה ש"פ דאל"כ להוי כמלוה וכפרוטה דמקודשת עכ"ל, ותמהני גברא רבה לפי דבריו למה הוצרכו הגמר' להוציא פלוגתי' דמלוה ופרוט' באם הוסיף נופך משלו, הא משכחת לה בלא"ה דאם היה במכה אחרונה ש"פ וכו' ותי' דהא רש"י כיפל ומשלש בחזרה תליא מלתא וכי' אלה הדברי' כפשטן דהכל תלוי בנתינה אלא דהחילק הוא למ"ד אין לשכירות וכו' תתחיל שם המלוה משעת נתינה ואילך ולא למפרע בשעת הפעולה ולמיד יש לשכירות וכו' הנתינה גירמת שתהיה למפרע מלוה כל פרוטה ע"ש:

תוס' ריי"ד דף מ"ח כתב הא דתניא בשכר שאעשה עמך מקידשת דברי התנא הם, אבל המקדש צ"ל בשעת נתינה מקודשת לי בשכר הכלי זה, אבל אם המקדש אמר תחלה רצונך להתקדש לי בשכר שאעשה לך ואמרה הן ובשעת נתינה לא אמר כלים אינה מקודשת כי היכי בגט אם אומר הרי את מגורשת ממני בגט שאני עתיד ליתן לך שאין זה הדיבר כלום עד שיאמר לה בשעת נתינה ה"ז גיטך עכ"ל, וט"ז משיג וכתב ותמהתי דאיתא בגמרא בשכר שעשיתי עמך אינה מקודשת בשכר שאעשה עמך מקודשת, ואי אמרת דבשעת נתינה צריך שיאמר מחדש קידושין, ממילא צריך שיאמר אז בשכר שעשיתי עמך ממילא היינו רישא ולמה מקודשת, ונראה דאין צריך אמירה חדשה דהא

איתא בפ"ק הי' מדבר עמה על עסקי קידושיה ונתן לה ולא פירש שהיא על קידושין אפי' עסוקים מענין לענין הגי' כ"ש כאן ע"ב:

פרט ה קנין במסירת מפתח

ב"ק דף נ"ב אריב"ל המוכר בית לחבירו כיון שמסר לו מפתח קנה ה"ד אי בכספא ליקני בכספא אי בחזקה ליקני בחזקה, לעולם בחזקה ובעי' למימר ליה לך חזק וקני וכיון שמסר לו מפתח כמאן דא"ל לך חזק וקני דמי תוס' רשב"ם פי' ב"ב דף נ"ב, גבי נעל וגדר כ"ש בנכסי הגר דנעל היינו שקבע מנעול בדלת לנעלו דהוי בנין אבל סגר הדלת בנכסי הגר אין חזקה דאין זה אלא כמבריח ארי מנכסי חבירי ואע"ג דגבי שכירות הבתים אמר בפסחים דכשמסר לו מפתחות הוי בחזקת השוכר לבדוק וה"ה לקנותו ה"מ מוכר ומשכיר בית לחבירו אבל בנכסי הגר מאן מסר ליה דליקניה, וקשה לר"י דהכא משמע בהדיא דמסירת מפתח לא קני אלא הוי כאומר לך חזק וקני ודוקא גבי חמץ הוא דתלוי במסירת מפתח דמי שמפתח בידו עליו לבדוק כיון שהיא יכול ליכנס בזה הבית לבדוק, ומה שפי' דלא קני בנעילת דלת, אין נראה בגיטין דף ע"ז תיזל איהי יתיחד ומפתח, אלמא נעילה לחוד קני שלא הי' יכול לעשות שום מנעול דשבת הי' וכו' ואין לדמות נעילת דלת למבריח ארי דדוקא נתן צרור דסכר מיניה תיא היא דאמרי' דף נ"ג דהוי כמבריח ארי, אבל נעל שנעל דלת בפני כל אדם ואין מניח אדם ליכנס מוכת מילתא שהבית שלו וקני בנעילה לחודה, והא דאמר הבונה פלטרין בנכסי הגר ובא אחר והעמיד להם דלתות קנה אורחא דמלתא נקט שאותו שמעמיד דלתות רגיל לנעלה וה"ה נעל ולא העמיד, ועי' ראש, ועי' תוס' ב"ב דף נ"ג שהניח הקושי' מבונה פלטרין בצ"ע, וראש בב"ב כתב מתוך פי' רשב"ם משמע שתיקון מנעול כדי לנעול אע"פ שלא נעל קנה כיון שאין מחוסר אלא נעילה הכי נמי בהעמדת דלתות קני בלא נעילה, וי"א שגם פתיחת הדלת נמי קונה לפי שאין דרך בני אדם לפתות בית שהוא נעול אם לא שיהא שלו ומביאין ראיה מגיטין תיחד ותפתח אלמא דפתיחה קנה כמו נעילה, ולא מסתבר לי דלא דמי לפרץ דהתם תיקון פתח הוא ליכנס וליוצא בו אבל פתיחה לחודא שמניח ליכנס בו אינה נראת חזקה אלא דוקא נעילת דלת הוי חזקה לפי שמונע כל אדם מליכנס בו, וההיא דתיחד ותיפתח, אומר אני שהדלת הי' סגור והוצרכו לפתחו ואח"כ לסגרן ולנועלן, ועוד כתב רשב"ם דמסירת המפתח קונה במכר ובשכירות, וליתא וכו':

ב"ב דף נ"ב, תני ר' הושעיא נעל גדר פרץ כ"ש בפניו הרי זו חזקה, בפניו אין שלא בפניו לא אמר רבא הכי קאמר בפניו לא צריך למימר לך חזק וקני, שלא בפניו צריך למימר ליה לך חזק וקני וכו' האי גדר ה"ד דמעיקרא הוי עייל בה בדוחקא והשתא עייל בה

ברווחא וכתב רשב"ם גבי נעל כ"ש נמי איכא לאפרושי כה"ג שסתם פתח סתימא כ"ש, א"נ שקבע מנעול בדלת לנעול בו דהיינו בנין אבל סגר את הדלת ונעל במפתח בנכסי הגר אינו חזקה דאין זה אלא עושה מצוה לשמור בית חבירו ומברית ארי אנכסי חבירו אע"ג גבי שכירות בתים אמרי' משמסר לו מפתח הוי בחזקת שוכר וה"ה לגבי לקנותו ה"מ במוכר ומשכיר לחבירו אבל בנכסי הגר מי מסר לו מפתחות שיקנה הילכך צריך בנין כ"ש, ועי' כ"מ פ"ב מזכיה ה"ג המחזיק בפני המוכר מועיל לו חזקה מועטת ולא תועיל בנכסי הגר ועי' לח"מ והג"מ שם:

נמ"י כתב מסירת, מפתח לאו כלום הוא, ונעל כ"ש דאמרי' ר"ל כל שנעל את הדלת קנה שהרי הוא נועל בפני כל אדם כדרך שאדם עושה בשלו ולא דמי למבריח ארי' דלא הוי חזקה כדלקמן דהתם המזיק מצוי שם וזה נועל בפניו צרור בפני המים, אבל זה שנועל ולא מפני מזיק אלא כדרך שאדם עושה בשלו למנוע ממנו רגל כל אדם הרי זו חזקה, והא דאמרי' תיחוד ותפתח דמשמע שצריך לנעול ולפתוח כמש"כ רמב"ם, ליתא דא"ה דפתיחא מעכבת היכי תנן סתם נעל אלא התם ה"ק תיחד ואפי' שפתח לאלתר אם הדרין בתוכה מקפידין בנעילתה דבהכי סגי ע"ש:

ראש בגיטין ע"ז כתב מכאן מוכח דנעל הוי נעילת דלת בעלמא ולא כמו שפי' רשב"ם דנעל הוי תיקון מנעל דהכא א"א לתקן מנעול בשבת דאסור דאורייי' הוא, ונעילת דלת לא דמי למבריח ארי דכיון שנועל דלת בפני כל אדם מוכחא מילתא שהבית שלו, ראיתי שפירשו דפתיחת דלת קונה כמו נעילת דלת מדקאמרי' הכא ותיחד ותפתח דמשמע תיחד או תפתח ולא נהירא לי דאפי' למאי דפרושות דנעילת דלת קונה היינו נעילת במפתח שמונע כל אדם מנכנס בו אבל פתיחת דלת לא מוכחה שתהיה קנייה, א"נ בנעילה לחודא לא מוכח שיהי' לשום קנין אלא כמו שהיתה רגילה בכל פעם לסגור בתים של בעלה כדי שיהי' שמור מה שבתוכו, אבל כיון שהיא פותח מיד אחר הנעילה ניכר שהנעילה היתה לצורך קנין:

רמב"ם פ"א ממכירה ה"י כיצד המחזיק בנעילה קנה כגון שמכר בית או חצר והי' הפתח פתוח ונעל הלוקח את הפתח וחזר ופתחו ה"ז החזיק וקנה שהרי נשתמש בה שימוש המועיל, וכתב הכ"מ אפשר לומר דוקא כתב רבינו ופתחו משום דאם אינו פותחו מיד לא מוכחא מילתא שנעל לשום קנין אלא שהוא הבית בשליחות בה"ב כדי לשמור מה שבתוכו אבל כשחוזר ופותתו מיד ניכר שהנעילה היתה לצורך קנין, עי' ב"י קצ"ב ד"ה יש ללמוד:

המל"מ כתב שמעתי חכמי דור נסתפקו במשכיר בית לזמן קצוב ואח"כ רצה להשכירה או למוכרו לאחר לאחר שיכלה הזמן הראשון אי מהני לשני קנין חזקה דנעל גדר יפרוץ כיון שזו רבית קנויה לראשון לכל תשמישיה, וגם נסתפקו אי מהני נתינת רשות דשוכר ראשון כדי שיקנה השני, ועי' ריב"ש תקי"א מובא בב"י שי"ב, ועי' מח"א שכירות י"ג שמביא רדבז במי שמכר ביתו לשוכר שהי' דר בה שאפי' אם א"ל לך חזק וקנה כל שלא עשה השוכר בה דבר חדש שלא הי' עושה בה תחילה אפי' אם נועל ופותח אין זו חזקה שכך הי' עושה בה מתחלה וכו' עוד מביא תוס' וראש ב"ב דף ג' כשהקרקע היא של שניהם מועלת חזקה מדעתו שלא בפניו אפי' לא אמר לו לך חזק וקנה ע"ב, יעי' סמע שמביא מרדכי בסי' שט"ו, ותק"ח תמ"ח מתקשה על מג"א רמ"י בשבת שמושכר הבהמה לגוי א"א שאחר יזכה בו ודו"ק: ים התלמוד ב"ק דף נ"ב כתב לישב רשב"ם מקושי' תוס', גם רשב"ם ס"ל דמסירת מפתח לא קנה לעניין שלא יוכל המוכר לחזיר וכן הלוקח לא יוכל לחזור דודאי אם אומר לוקח דלא הי' מתכוין לקנות הבית בנעילתו רק להבריח הארי במסירת המפתח לבד לא נגמר הקנין כלל, רק אם מסר לו המפתח ונעל הלוקח הבית הזאת ושניהם מודים שנתכוונו הלוקח לקנות הבית הזאת בנעילתו בזה סובר הרשב"ם דקנה וז"ב, וסרה מעליו קושי' התוס' דבשלומא בפסחים שניהם מודים שנתכוונו לקנות בנעילת רק המחלוקת היא על מי חל הבדיקה שפיר אמרי' אם המפתח ביד הלוקח הוא חייב לבדוק אבל כאן שפיר אמרי' דלא קנה במסירת המפתח, גם רשב"ם מודה דמסירת מפתה אינה קנין ויכול הלוקח לומר לא נתכוונתי לקנות בנעילה זו וכיון שלא נתן מעות דהל"ה הי' קונה במעות א"כ הוה מוחזק ונאמן על זה:

עט סופר חלק א כלל כח

פרט א ליבון רעפים

חולין דף ל"א, אר"נ בית הרחם אין בו משים ריסוקו אברים, א"ל רבא לר"נ תניא דמסייע לך תיניק בן יומו א' תטמא בזיבה וכו', ת"ש עגל שנולד ביו"ט שוחטין אותו ביו"ט, [אלמא משים ר"א נמי לית ביה] כגון שיצא דרך דופן, ת"ש ושוין שאם נולד הוא ומומו עמו שזה מן המוכן וכ"ת ה"נ שיצא דרך דופן, מי קדוש הב"ע שהפריס על גבי קרקע [פרש"י ננער לעמוד ותחב כרסותיו לעמוד דאמרי' לקמן גבי נפולה עמדה מנפילתה אינה צריכה מעת לעת, למה לא פי' כפשוטה שהפריסה עי' פלתי סי' ט"ו, וגם לא משני תיכף בסייעתא ראשונה בהפריס ע"ג קרקע, עי' פלתי]:

תוס' משום דאיכא ריעותא דאינו הולך איצטרך ליה לאשמועינן, דאי לאו הכי פשיטא דאזלינן בתר רוב ולדות, וא"ת א"כ מאי קא מסייע ליה מבן יום א דמטמא בזיבה התם ליכא ריעותא, א"נ כשתיה הרבה אחרי כן, וי"ל דאם איתא דאתרעי ריסוק אברים מחמת בית הרחם, א"כ הי' לנו לחישבו לאונס לעניין זיבה:

חדושי ר"ן כתב, ראשונים פירשי אפי' במקשה לילד קאמר, דאי כשאינה מקשה פשיטא דאין בו משום ר"א. דא"כ רוב הנולדים ימותו, וא"ת א"כ מאי קא מייתא סייעתא מתינוק בן יומו דלמא האי בשאינה מקשה, י"ל דה"ק אם איתא דבמקשה איכא משום ר"א בשאינה מקשה נמי הו"ל למימר דמחמת אינהו מיקרי אלא ודאי אפי' במקשה ליכא מעים ר"א, ולדידי קשיא לי' אי הכי מאי מקשה מעגל שנולד ביו"ט וכו' ואיצטרך לאוקמינהו כהפריס עג"ק, לוקימנהו באינה מקשה, לפיכך נ"ל דר"נ אפי' באינו מקשה לילד איצטרך דאין חוששין לר"א ומאן דדחי סייעתא נמי ס"ל דא"ל דאפי' באינו מקשה חיישינן, וכ"ת א"כ רוב הנולדים ימותו, איכא למימר דודאי פשיטא לן דבריבא ליכא ריסוק איברים אלא מיהי אי מיעוטא דמתרסקי בשעת לידה היי מיעוטא דשכיח כיון דאיכא למיקם עלה דמילתא בשהיית מעת לעת לא סמכינן אריבא כדכתבינן לעיל בסרכות ריאה, מ"ה קמ"ל ר"נ דמיעוטא דמתרסקי בבית הרחם מעוטא דלא שכיח היא ולא חיישינן כלל, ומאן דדחי ליה ס"ל דמעוטא דשכיח הוא, וריף כתב אר"נ בית הרחם אין בו משים ר"א, ועי' ר"ן וכ"כ הרא"ש כאן אר"נ בית הרחם אין בו משום ר"א, ובביצה דף ז' כתב ועגל שנולד ביו"ט מותר הוא הואיל ומוכן הוא אגב בהמה וכו', והא דמותר לאכלו ביום היינו היכא דקים ליה דכלו לו חדשיו אבל אי לא קים ליה דכלו לו חדשיו אסור, עד ליל שמיני כדאיתא בשבת קל"ה, וגם צריך שיפריס על גבי קרקע שיצא מספק ריסק איברים כדאיתא בפרק אלו טריפות, ועי' ק"נ, וכ"כ הטור בסי' תצ"ח, וב"י הקשה דהא דאוקימנא בשהפריס ע"ג קרקע לאו לקושטא דמילתא אוקימנא הכי אלא לדחויי דלא ליסייע לר"נ, אבל לפום קושטא אע"פ שלא הפריס עג"ק נמי שרי, וראש בעצמו כתב דברי ר"נ סתם ולא הצריך שיפריס עג"ק, ומרין חביב תי' לענין יו"ט ראוי להחמיר ושנסתלק עצמנו מכל ספק ולא נשתטנו כיון שאחר שעבר מעת לעת יצא מכלל ריסוק איברים וידמה זה קצת לדשיל"מ שהחמירו בו ביו"ט, ולענין טריפה פסק כר"נ שאין לאסור אכילתו בשביל זה ע"ש וד"מ כתב קשה לי דה"ל להזכיר ג"כ איסור שחיטה לכתחילה בלא יו"ט כיון דאפשר להמתין עד למחר, וכתב דודאי אין חוששין לריסוק איברים כל זמן שאין אנו רואים שינוי באיברים הפנימים, אבל אם אנו רואים שינוי באיברים הפנימים חיישינן ליה, ולכן לענין איסור טריפות מותר לשחטו דאנו סומכין

שאלו הי' מרוסק היינו רואים בו שינוי איברים אח"כ, ובלא שינוי ודאי אמרי' דלא נתרסק אבל לשוחטו ביו"ט אסור דחיישי' שמא יראה בו שינוי אח"כ ע"ש:

וים של שלמה אלו טריפות סי' ס"ג כתב לישב, מש"כ הראש וגם צריך שיפרוס עג"ק קאי אמ"ש דאי לא כלו חדשיו אסור עד ליל ח' וגם צריך שיפרוס עג"ק דלא אמר ר"נ דלא חי חיישינן לר"א אפי' אית ביה ריעותא אלא בכלי לו חדשיו אבל בלא כלו חיישינן וכמו שפסק הרוקח סי' תס"ח, ואפי' שהייה מע"ל לא מהני ליה כל זמן דאית ביה האי ריעותא שלא עמד, והשתא מ"ש הראש בפ"ק דביצה וגם צריך שיפרוס עג"ק כדאיתא בפרק א"ט [היינו לפי מה שהקשה המקשה מעגל שנולד ביו"ט ותירץ הב"ע שהפריס עג"ק ואיירי] כמו שדחה לשם אפי' בכלו לו חדשיו, וממילא לפי האמת בלא כלו לי חדשיו לית ליה היתר עד שיפרוס עג"ק וכן עיקר, ופר"ת תצ"ח משיג עליו:

וט"ז יו"ד בסי' ט"ו הקשה בכל מקים שיש חשש ריסוק הני שהיי מעת לעת עכ"פ כמו עמדה א"כ אמאי נאסר בלא כלו חדשיו אחר ששהתה ז' פעמים מעת לעת ע"ש בנקודת כסף:

בח בסי' תצ"ח כתב, ד"מ כתב דכלי לו חדשיו צריך שיפרס עג"ק אם רוצה לשחטו ביו"ט משום דחיישי' שמא ימצא רעיתא באבריו הפנימים ונמצא ששחט ביו"ט שלא לצורך ודבריו נכונים, ואע"ג דגבי עוף הנדרס דצריך בדיקה פסקו ראש ורבינו דיכול לשחוט ביו"ט לא חיישינן שמא ימצא טרפה, שאני התם כיון דשהה מעת לעת אחר שנדרס ויצא מכלל ריסוק אברים ואין צריך בדיקה אלא משום דחיישינן שמא נשתברו רוב צלעותיה או אחד משארי מיני טריפות, בהא ודאי סמכינן ארובא דבהמות בחזקת היתר עומדת ויכול לשחטו ביו"ט, אבל עגל זה שאינו בכלל הרוב שהרי תיכף שנולד אתיילד ביה ריעותא שאינו יכול לעמוד, חיישינן לריסק לענין זה שאינו יכול לשוחטו ביו"ט עד שיפרוס עג"ק, כדי שיצא מספק ריסוק איברים לגמרי כ"ל: וט"ז הקשה על ד"מ א"כ מאי פשיט ר' זירא מבדיקת הרעפים, בנדרסה הי' לי חזקה טובא כשנולדה, משא"כ ברעפים לא הי' חזקה טובה אי פקעי אי לא, ונק"כ כתב מה שהקשה מאי פשוט ר' זירא מרעפים, דודאי הפשטן לא ס"ל לחלק בהכי, מיהו אנן דמספקא לן הלכתא אי לקולא אי לחומרא כיון דלא אפשיטא בעיין הלכך היכא דאיכא חזקה טובה קי"ל לקולא ולכך פסק הראש להקל, אבל בעגל דליכא חזקה טובה קי"ל לחומרא, מיהו בלא"ה נמי לק"מ דהא דפשיט מרעפים דסתם רעפים נמי רובם טובים דלא פקעו והוי כמו חזקה ועוף שנדרס דמוקמי' אחזקתו רוב בהמות כשרים הם, וה"נ רוב רעפים לא פקעי, משא"כ בעגל שנולד דמיד כשנולדה אית ריעותא ואינו בכלל רוב ודו"ק, עי' באמרי בינה הלכות יו"ט סי' ח':

פר"ח בסי' תצ"ח כתב על חילק של ד"מ בין עוף שנדרס לעגל שנולד, אין זה כלום דכ"ש הוא דהשתא התם האית ביה ריעותא דצריך בדיקה מותר לשחטו ביו"ט, בנ"ד דליכא ריעותא דליצטרך בדיקה לאו כ"ש דמותר לשחטו, ותו דספק טריפות התרת ומותר לשחטו מיד ביום שנולד אע"ג דאית ביה ריעותא דלא עמד כ"ש לשחיטת יו"ט דלא חיישינן דאית לן מתוך, ועוד דבגמרא הכי איתא אר"נ ביה"ר אין בו משום ריסוק איברים ובעינן לסיועיה מברייתא דעגל שנולד ביו"ט וכו', והא ע"כ מחמת איסור שחיטת ביו"ט צריך לאוקמא בשהפריס עג"ק, וא"כ מאי סייעתא מייתי, ועוד אמרי' ת"ש ושוין שאם נולד הוא ומומו עמו שזה מן המוכן, ודחי הב"ע שהפריס עג"ק מוכח בהדי' דלרב נחמן אין צריך לאוקמי בהכי ומותר לשוחטו ביו"ט ע"ש:

ברוך טעם מסביר בטוב טעם דברי יש"ש שיש חילק בין כלו חדשיו ללא כלו, איתא בחולין דף ט' אר"ה נשחטה בחזקת היתר עומדת עד שיודע במה נטרפה, ויש מחלוקת הפוסקים אם נולד ריעותא מחיים יש סוברים כיון דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת חוששין לריעותא דטרפות הנראה בעוד שלא יצא מחזקת איסור דאינה זבות אמנם מתוס' יבמות דף ל' מוכח אף מריעותא בחיים לא חיישינן ועי' ש"ך סי' נ' אמנם ליכא הוכחה מתוס' כ"א בריעותא דאתי לאיסורא מעת הירעותא כגון בדרוסה וכו' אבל בריעותא דיש לחוש מחמתה שנטרפה הבהמה מעת הלידה אפשר לומר גם תוס' מודה דחוששין לריעותא כזו המספקת לנו דלמא לא הי' לבהמה שום חזקת כשרות, דנטרפה תיכף ביום הולדה בריסוק, ונראה בכה"ג מתלי תלי בדעת ט"ז סי' י"ח סק"י בנאבד הסכין שהי' לו חזקה אז ואלו בא לשאול היינו מורים לו היתר ע"כ גם בנמצא אח"כ פגום כיון שאפשר שנפגם אח"כ אין הספק אסרו, אבל אם לא נאבד הסכין וחייב לבודקו, ואלו בא לשאול קודם שנולד הספק של עכשיו שנמצא פגום לא היינו מורים להיתר ע"כ יש להחמיר מספק כאלו אין כאן חזקה ע"ש, א"כ לפי דברי ר"נ דאין צריך להמתין מפני חשש ר"א ממילא מיד כשנולד הולד מחזיקים בחזקת היתר, ע"כ אף אם נתגלה אח"כ באיזה שעות שאינה עומדת והוי כרעיתא, מ"מ מעמידין בחזקת שהחזיקו בו קודם שנודע ריעותא, אך כ"ז בשכלו לו חדשיו, אבל אם לא כלו עדיין חדשיו, ועומד מלידתו עד ז' ימים בספק ולא שייך לומר כלל חזקת היתר באותו ולד כל זמן שלא יצא מספק נפל, א"כ אם בתוך ז' ימים נולד ריעותא חשש ריסק איברים כי אינה עומדת שפיר יש לחוש מחמת ריעותא זו לריסק איברים ומיושב מהרש"ל ע"ב:

בספר ברית אברהם יו"ד סי' י"א כתב לישב יש"ש, אף שט"ז הרבה לתמוה מה חילק בין כלו ללא כלו חדשיו לענין ריסוק אברים, כבר הובא באחרונים דברי רבינו שפירא

בלא כלו חדשיו הוולד חלוש ביותר ושייך טפי חשש ריסוק איברים, אך התב"ש סי' ט"ו מתפלא כיון ששהה ז' ימים נתברר שכלו חדשיו, ולדעתי נראה דברי רש"ל דבלא כלו בעינן הפריס משום ריסוק איברים מטעם דהוא חלוש, ולא יקשה כלים קושי' תב"ש, לפי הנראה מתוס' דף נ"א באיכא רעותא דאינו הולך, דאל"ה פשיטא דאזלי' בתר רוב וולדות, אבל באיכא רעותא לא שייך להתיר משום רוב דהא חזינן דיצאה מרוב וולדות שהולכים, וזה אין יכול לעמוד ה"ד דיש לחוש שיצא מן הרוב ונתרסק בבה"ר כעין סברת תב"ש במים במוח, וקמ"ל ר"נ דאין בבה"ר משום ר"א ותולין הא דאין הולך משום כאב רגלים, ונראה אף דיצא מרוב, הא ידוע תוס' חזקה שלא נתבררה וכו' ודעת ראש שם לפי המסקנא דאזלי' בתר רוב כשרים הגבינות דהוי חזקה שנתבררה מחמת הרוב, ואף שאין להכשיר הגבינות מחמת דהיא מרוב בהמות כשירות דחזינן דהיא מן המיעט שהיא טריפה, ח"מ מכשירו מטעם חזקה קמייתא ואמרי' השתא היא דנטרפה, וכל כמה דאפשר לאתר ולומר שברגע שאח"ז יצאה מן הרוב תלינן ומתירן הגבינות, א"כ י"ל ה"ד הכא חילין הריעותא דאינו הולך משים כאב רגלים דאפשר שאחר שיצא מרחם לאויר עולם יצאה מן הרוב, אבל אי נתלה הרעותא דאינו הולך משום ריסוק בבה"ר אז היי יציאתו מן הרוב בשעה שהיו הילד בבה"ר וכיון שהחזקנו את העובר הלזה שהוא מן הרוב וולדות שלא יתרסקו ויכול לילך מיד ועכשיו חזינן רעותא שאינו הילך תולין שבהיותו באויר העולם יצא מן הרוב ונקטי' כאב רגלים ולא משום ריסוק אברים א"כ גם לדעת ראש דאזלי' בתר רוב בעינן חזקה שנתבררה בשעתו דהיא מן הרוב ואז אנו מאחרין לומר שאחר זה יצאה מן הרוב, וא"כ בלא כלי חדשיו דבעי' ז' ימים רק אח"כ עדות שהי' כלו חדשיו עכ"פ הך חזקה לא נתברר בשעתו ע"ש באריכות:

קצת נ"ל כי לכאורה יש לחקור האיך אנו שוחטין ביו"ט ואזלי' בתר רובא כי ידוע הר"ן בביצה דלא אזלי' בתר רוב ביו"ט יען שיש לו מתירין ע"כ אין לוקחין ביצה ביו"ט עי' במקנה כלל ל"ח פרט ד' [וישש כתב שאין שוחטין כלל ביו"ט עי' מג"א סי' תצ"ח סקט"ז אולי מטעם זה כי בדשיל"מ אין הולכין בתר רוב] , אילם זה אינה כי גם למחר אין אנו בודקיו על חי טריפות וסמכינן על הרוב, ע"כ אין נפ"מ וסומכין גם ביו"ט על הרוב, אבל בריסק איברים אם נמתין עד למחר יצא מספק ריסק, ולא צריכין בענין זה לאמיר דאזלי' בתר רוב, ע"כ יש להחמיר ביו"ט על חשש ריסוק איברים:

פרט ב

ביצה דף ל"ד, ואין מלבין את הרעפים, מאי קא עביד א"ר בר בר חנה א"ר יוחנן הכא ברעפים חדשים עסקינן מפני שצריך לבדקן [דלמא פקעי ואשתכח דטרח שלא לצורך]

והקשה הצלח לב"ה דאמרי' מתוך אין כאן חשש איסור תורה ובסמוך במטלת אין חוששין שמא תקרע פרש"י שאפי' אם תקרע אין זה קורע ע"מ לתפור הרי דלאיסר דרבנן לא חיישינן שמא תקרע, וא"נ למה חששו כאן שאף אם פקעי לא הי' הבערה איסור תורה שהרי הותרה שלא לצורך, וכן בעוף שדרסה ג"כ קשה למה לא ישחטנה הרי אף אם תמצא טריפה לא עבר על איסור תורה שמתוך שהותרה לצורך הותרה שלא לצורך, אפי' לתוס' שצריך דבעינן צורך קצת וכו', ופי' שטעם אם פקעי וימנע משמחת יו"ט ע"ש, וח"ס כתב מש"כ הצלח דהכא שייך מתוך דהוי' צורך קצת אם ימצא כשר הוא תימא דודאי אם לא יהי' בו ריעותא אפי' צורך גמור הוא, מ"מ אם יהי' בו ריעותא אפי' צורך קצת לא היה, והיינו ספיקא דאורייתא בתחילת השחיטה אם יהי' לצורך או לאו והוא פשיט עכ"ל:

ואמרו לה מפני שצריך לחסמן [כיון בהיסק זה נעשה כלי אסור] ולמה מד"א צריך לבודקן לא אמר מפני חסימה שעדיף כי זה מלאכה דאוריי' בודאי וחייב חטאת, אולי זה סובר כרמב"ם שגם בישנים יש חסימה א"כ זה כלים שא"א לעשות בעיו"ט ומותר ביו"ט, ממילא אין נפ"מ אפי' חדשים מותר, או כאשר כתב הצלח דהוי דבר שאין מכוין דאטי איהו מכוין לחסמן איהו לבשל מכוין, וצריך לומר דהוי פס"ר שבודאי מחסמן, אבל אם חייש שתפקע לגמרי ואין כאן מנה בפטיש, ואפי' לא נתפקע מ"מ בתחלה לא הוי פס"ר פ"ר, לכאורה יהי' חדשים היתר יותר מישנים, כי בישנים אין עוד חשש שתפקעו, ממילא הוי פס"ר משא"כ בחדשים לא היי פס"ר, ועי' ח"ס חלק ששי סי' ק', בחדשים הי"ל פס"ר דניחא ליה ומלאכה שצריך לגופו, משא"כ ישנים נהי דחסנים טוב להם וניחא לבעלים מ"מ המלאכה של עכשיו אינה צריכה לגופיה ע"ש, א"כ אפשר לעשותם בעיו"ט גם אם חוסים בישנים ועי' מחהש"ק סי' תק"ח, ודו"ק [עי' מג"א שי"ח, ומחהש"ק שמביא מ"מ פי"ב משבת בדבר שאינו כלי לא שייך צירוף כיון שלא מכיון רק בכלי אז פ"ר אסור ע"ש וצ"ל ברעפים או אבנים כיון שצולה בו זה כלי]:

תנן התם דרסה או שטרפה בכותל ושהתה מעת לעת ושחטה כשירה, אר"א וכו' צריכה בדיקה, בעי' ר' ירמיה מר"ז מהו לשחטה ביו"ט מי מחזקינן ריעותא ביו"ט או לא א"ל תנינא אין מלבין את הרעפים וכו' ואר"י הכא ברעפים חדשים עסקינן מפני שצריך לבדקן א"ל מפני שצריך לחסמן מתנינן לה, והקשה השעה"מ א"ר ירמיה דאמר דאנן מפני שצריך לחסמן מתני' ליה, א"כ תפשוט דעוף הנדרס שרי לשחטו ביו"ט דלא חיישי' לבודקן, עי' ח"ס, [מלשון רש"י שכתב משום חומר מלאכה משמע אם נמצא טריפה

עובר בלאו, ועי' במקנה כלל ל"ט פרט א' הבאתי חקירת פרי מגדים אי אמרי' הואיל באיסור שראוי לעכום ואיני עובר בלאו]:

תניא אחד מביא את האור, ואחד העצים ואחד שופת הקדירה, ואחד מביא מים כולן חייבים וכו' בשלמא כלהו קא עבדי מעשה, אלא שופת את הקדירה מאי קא עביד, ארשב"ל הכא בקדירה חדשה עסקינן ומשום לבון רעפים נגעו בה, [משום הך גזירה גופה שאסרו ללבן רעפים נגעו גם בזו] ולשון רש"י הך גזירה, צ"ב, חסימה הוא אב מלאכה עי' ראש:

תוס' ויש נזהרים שלא לבשל בתחלה בקדירה חדשה, ולא היא דהכא בקדרה ריקנית דאז שייך בה לבון רעפים ששופתה קודם שמביא המים אבל כשמבשיל בה מאכל לא שייך בה לבין רעפים, אבל ראש כתב שאין לבשל בקדירה חדשה ע"ש:

ת"ר תנור וכירים חדשים אין סכין בשמן ואין מפיגין בצונן כדי לחסמן ואם בשביל לאפות ה"ז מותרי והקשה תוס' דאמר לעיל דאסור לחסמן אע"פ שהוא עושה נמי כדי לצלות עליהם, וי"ל דשאני בין רעפים לתנור, דתנור כיון דהוא עושה ע"י משקין שאני דאינו ודאי חוסמן:

פרט ג פסק

ריף כתב סתם אין מלבנין את הרעפים לצלות עליהן, ור"ן כתב מפרשינן בגמרא דברעפים חדשים עסקינן מפני שצריך לחסמן שבהיסק ראשון הם מתחזקין ומתקשין ונעשה כלי] ת"ר התנור וכו' אין מפיגין אותן בצונן כדי לחסמן ואם בשביל לאפות מותר [כתב הר"ן ואם להפיגן בשביל לאפות שהוסקה הרבה וחושש שלא תשרף הפת בתנור מותר ולא דמי לליבון רעפים דאסורין לעיל, דהתם תקונו של כלי קודם לתשמש שמשתמש בו, אבל כאן בשעת תשמישו הוא שמתקן לתשמישו, ועל בעי דר' ירמיה כתב ולא איפשיטא בעיין הילכך מסתברא דנקוטין בה לחומרא דהוי ליה ספק דאוריי' עכ"ל, ושג"א סי' ס"ד כתב דלא כרן כי הבדיקה לאחר ששהתה מע"ל אינו אלא מדרבנן, ועוד דנפשט מחולין אר"נ בה"ר אין בו ר"א, ות"ש ושוין אם נולד וכו' ודחי הב"ע שהפריס עג"ק שנינער לעמוד כפרש"י ואכתי צריך בדיקה ואס"ד דמחזיקנן ריעותא ביו"ט אכתי הוי סייע לר"נ דאי בה"ר יש בו משום ר"א אמאי הוי מוכן ומותר לשחטו ע"ש, ועי' שבו"י סי' כ"ג אם לא נמצא מרה אם מותר לצלות הכבוד כדי לטעום ע"ש, ותו"י קנ"ח: ראש כתב אין מלבנין ריעפין וכו' א"ל אנן מפני שצריך לחסמן מתני' לה, ונראה דהכי הלכתא דהא ר"ל סבר כי האי לישנא דקאמר הכא בקדירה חדשה עסקינן ומשום ליבון הרעפים נגעו בה, והיינו משום חיסום דאיכא חיוב חטאת משום מכה בפטיש, אבל משום דצריך לבודקו ליכא

חיוב חטאת [ת"ר תנור וכירים וכו', ואם בשביל לאפות מותר, וא"ת כיון דחדשים הם מצריכי עדיין חיסום א"כ בלא הפגת צונן אפי' היסק ראשון אסור כדאמר לעיל ברעפים חדשים מפני שצריך לחסמן, וי"ל דתנור אינו נגמר בהסקה עד שיפגנו בצונן, ומכאן יש ללמד שאין לבשל בקדירה חדשה ביו"ט דחסומי קמחסם להו ע"ש] וכן רשב"א ועור פוסקים להקל, וכתב יש"ש ולא אבין דבריהם מאן לימא לן דלבודקן לא חיישי' ועוד הא ר' ירמי' קאבעי מתני' לחוסמן ואפ"ה קא מבעי לן מי מחזיקן ריעותא וא"נ מאי סיוע מר"ל דס"ל לחוסמן ע"ש ועי' חו"י סי' קנ"ד באריכות:

רמב"ם פ"ב מיו"ט הלכה ד' בהמת חולין שנפלה מן הגג ועמדה מעל"ע והרי היא צריכה בדיקה שוחטין אותה ביו"ט ותבדק אפשר שתמצא כשירה ותאכל, וכתב ה"ה בעיא ולא אפשיטא ויש מי שפוסק להחמיר ורבינו פסק להקל: פ"ד אין אופין בפרני חדשה גזירה שמא תפחת ותפסיד הלחם וימנע משמחת יו"ט, אין גורפין תנור וכירים, ואם א"א לאפות בו או לצלות אא"כ גרף מותר היה מביא רשב"א כתב לגרוף התנור וגחלים יראה לי שסותר ואע"פ שהוא מכבה א"א בלא כן וכשם שמותר להבעיר לצורך אוכל נפש כך מותר לכבות לצורך אוכל נפש והרי זה כמניח בשר ע"ג גחלים:

תנור וכירים חדשים אין סכין וכו' ואין מפיגין אותו בצונן כדי לחסמן ואם בשביל לאפות בהן מותר, אין מלבין את האבנים לצלות או לאפות עליהן מפני שמחסמן, וכתב ה"ה רבינו לא הזכיר חדשים לפיכך נראה שהוא מפרש ואמרי לה דאפי' ישינים אסור מפני שמחסמן בכל שעה שמלבנן ולפי שאמרו מפני שצריך לבדקן אמרו מפני שצריך לחסמן, אי נמי דה"ק מפני שצריך ללבן כל כך עד שיתחסמו וזהו שבהלכות לא הביאו אלא משנה כפשטה ולא חלקו בין חדשים לישנים לפי שהן פוסקין כלשון אחרון אבל רשב"א פסק ג"כ כלשון אחרון וכתב דוקא רעפים חדשים, ועי' לח"מ, ומחהש"ק תק"ח הקשה אם גם בישנים חיסום א"כ א"א לבשל ביו"ט דאפי' בישנים איכא חיסום, לא זכיתי להבין כי אז יהי' כמכשירים שא"א לעשות בעיו"ט מותר ביו"ט:

פ"ט חשבת הלכה ד' אחד נתן את האור ואחד העצים ואחד הקדירה ואחד המים וכו', כולם חייבים בשגם מבשל, כתב ראב"ד בגמרא מוקי בקדירה חדשה משום לבון הרעפים נגעה בה, וח"ס חלק ו' סי' ק' כתב בחדשים הו"ל מלאכה שצריך לגופא וחייב לכ"ע משא"כ ישנים נהי דחסום טוב וניחא לבעלים מ"מ המלאכה של עכשיו אינה צריכה לגופא ותלי' בפלוגתא משום כן ר' יוחנן דס"ל בפ' ב"ת דמלאכה שאצ"ל פטור מוקי הכא בחדשים מפני שצריך לחסמן, ודייק שצריך ר"ל שצריך לגופי', משא"כ ישנים ליכא אלא איסור דרבנן ואפשר דשרו משום שמיו"ט בא"א לעשותו, וכן ר"ל מוקי לברייתא

בקדרה חדשה מה"ט גופי', משא"כ רמב"ם דס"ל מלאכה שאצ"ל חייב אוסר ביו"ט אפי' בישנים וכן מחייב חטאת בשבת אפי' בישנים וא"ש: המחבר בסי' תצ"ח פסק עגל שנולד מותר לשחטו אם כלו חדשיו וכתב רמ"א ובעינן ג"כ שהפריס עג"ק דחיישינן שמא יש בו ריעותא באיברים הפנימיי' ונמצא שחט ביו"ט שלא לצורך כנ"ל מדברי רא"ש וטור, וכתב מג"א אע"פ אם נולד בחול מותר בו ביום ואין חוששין לר"א מ"מ ביו"ט חיישינן, וז"ל ד"מ דודאי אם רואים שינוי באיברים ונתבאר בסימן תצ"ו דאסר לשחוט ביו"ט במקום שטריפות מצויות ע"ש:

עוף שנדרס ברגלים ויש לחוש שנתרסקו איברים ולכן צריך שהייה מעת לעת ובדיקה אחר שחיטה מותר לשחטו ביו"ט ולא חיישינן שמא ימצא טריפה אע"ג דאתילדו בו ריעותא, וכתב מג"א אע"ג דצריך בדיקה מ"מ כיון שהי' לו חזקה דכשרות מותר לשחטו משא"כ בעגל שנולד ביו"ט [ד"מ] וצ"ע דהא כל בהמה אין לה חזקה דכשרות אלא מכח רוב בהמות בחזקת כשרות עומדת, וא"כ אפי' עגל נמי יש לה חזקה זו וביש"ש פ"ד כתב דקי"ל במקום שהטריפות מצויות כמו הכשרות אסור לשחטו ביו"ט ק"ו היכא דאיתחזק ריעותא ע"ש: בסי' תק"ב כתב המחבר מותר לבשל בקדרות חדשות ביו"ט, רמ"א כתב ויש אוסרין וכן המנהג אם לא ע"י דחק, ועי' מג"א שיש חילק בין יו"ט של כל השנה שמשתמשים בכלים שקורין גליזירט, וביו"ט של פסח שאין משתמשין בכלי גליזרט ע"ש, ועי' מחהש"ק שיש ליזהר מלשתות טוטין בטוטין של חרס חדשה ביו"ט דמחסם להו:

בסי' תק"ז תנורים שלנו כיון שא"א לאפות בהם בלא גריפו מותר לגרפו אע"פ שהוא מכבה כשם שמות' להבעיר לצורך אונ"פ כך מותר לכבות לצורך אונ"פ, וכתב מג"א סי' תק"ב בהג"ה דוקא בשעה שמתקן האוכל שרי לכבות ולא קידם לכן:

אם הוסקו יותר מדאי מותר להפיג בצונן כדי לאפות, וכתב המג"א ס"ק י"א ולא דמי לליבון אבנים שאסור, דהתם תיקונו של כלי הוא קודם לתשמישו שמשתמש בו אבל הכא בשעת תשמישו הוא שמתקנו ותוס' כתבו כיון שהוא עושה ע"י משקין אינו ודאי חוסמין, וצ"ע מ"ש דאסור לבשל בקדרות חדשות, ונ"ל דקדירות מתחסמין ודאי ע"י משקין, ומרדכי כתב דמותר להפיג תנור משום דהוי מכשירי אונ"פ שא"א לעשותו מעיו"ט עכ"ל, פי' שלא ידע מאתמול שיצטרך להפיגן בצונן משא"כ קדירה ה"ל לבשל בה מאתמול וליבון אבני' הוי חיסום ודאי עי' מחהש"ק היטיב:

תק"ח אין מלבנין אבנים מפני שחסמן, וכתב מג"א ואפי' ישינים אסור שבכל שעה הוא מחזקן יותר אי נמי ה"ק מפני שצריך ללבן כ"כ עד שיתחסמו עי' מחהש"ק שכתב אם

בקדרה ישינה איכא חיסום א"כ א"א לבשל ביו"ט דאפי' בישינה איכא משום חיסום ובזה א"ל כמ"ש מג"א בסי' תק"ז דהיכי דהחיסום עם התשמיש באים כאחד שרי ע"ש:
בסי' רנ"ג, המשכים בבקר וראה שהקדיח תבשילו וירא פן יקדיח יותר יכול להסיר ולהניח קדירה ישנה ריקנית על פי כירה וכו' וכתב המג"א אבל חדשה אסור דמלבנה, ואף שב"י פסק להקל בסי' תק"ב, היינו כשיש בה תבשיל אבל בריקנית אפשר דמודה דאסור ועי' א"ר ומחהש"ק:
בסי' תק"ט אם אינו יכול לחתוך כלל אין משחיזין אות' וכו' וכתב המג"א דהו"ל מתקן מנא, ומחהש"ק מביא יש"ש שכתב אפילו לדידן דקיי"ל כר"י דמכשירים שא"א לעשות מעיו"ט מותר ביו"ט מדכתיב לכם, ודאי התירה התורה אפי' מלאכה גמורה, מ"מ כל שעושה כלי אסור, לפי שא"א להתיר במכשירים יותר מאוכל נפש עצמו וכיון שאסור לטחון ולרקד אלמא לא שריא באוכל נפש מלאכות הנעשות לזמן מרובה בין שתאמר שהוא מדאורייי' או מדבריהם וכיון שכן א"א להתיר במכשירי' יותר מזה וכל שעושה כלי הדבר ברור שהיא מלאכה הנעשית לימים הרבה עכ"ל:
אחד שופת הקדירה, אחד נותן מים חייב וכו' עי' פר"ח ס"ת ס"ק ח"י נסתפק קצת אי שייך בישול במים כיון שאין ניכר בהם, ומביא ראיה מכאן שחייב ועי' פנ"י שבת דף מ' בזה, ועי' רש"י ביצה דף כ"א בש"א לא יחם אדם חמין לרגליו אלא א"כ ראויין לשתי' פרש"י אוכל נפש התיר הכתוב ולא להבעיר אור בשביל רחיצה, ולא כתב מטעם בישול מים ודו"ק, ועי' מועד קטן דף י"ב ר' יודא נשיאה אשתו מיא דאחים קפילא משמע שיש בישול ע"ש, ועי' מנחת חינך במלאכת אופה שכת' ברמז ביומא דף ל"ד דעששות של ברזל הי' מטילין לתוך המקוה של כה"ג והקשה שם הלא מצרף, הרי אסור מה"ת משום מבשל ע"ש:

פרט ד

א הקשה פנ"י ושאגת ארי' מאי קמבעי לי' בעוף הנדרי תפשוט ממתני' דמסוכנת שוחטים ביו"ט הא איכא למיתש שלא תפרכס בסוף השחיטה ויהי' אסור לאכול, וח"ס ביו"ד סי' כ' ובחל' ו' סי' ק' כתב לישב בפסחים ע"ג מבואר למ"ד דמקלקל בחבורה פטור בשוחט ונמצא טריפה תיקן שהוציא מטומאת נבילה או מאבר מה"ח לב"נ, ואם לא תפרכס הא לוקין משום נבלה וגם משום אבמה"ח ליכא, שהרי בלא"ה היה מתה כמעט קט שהרי לא היה לו פנאי להחיותה עד שחשיכה נמצא לא תיקון מידי אבל בנדרס דה"ל מתקן ע"ש:

לדעתי הקלושה נראה לחלק, אם רצה לשחוט ושחט רק אח"כ נמצא טריפה שפיר חייב יען שיש תיקון לב"נ והמלאכה אשר רצה לעשות עשה, אבל אם לא תפרכס כתבו ראשונים ראי' שמתה באמצע השחיט' על כן נבילה ומטמא, ולא נעשה המלאכה מלאכת השחיטה אשר הוא רצה ולמה יהי' חייב, ועי' חדושי ר"ן בשוחט בשבת שלא נעשה מומר על תחילת השחיטה כי מקלקל דק על סוף השחיטה ודו"ק:

דבר נפלא מצאתי בפרי מגדים סי' ט"ו, וכך לשונו, כפי הנראה דאם שחט ע"מ שימצא כשר א"כ כי נמצא טריפה אין כאן חיוב חטאת שהרי מלאכת מחשבת אסרה תורה, משא"כ בשוחט לע"ז שמתכוין לכך וכדומה ומ"מ בעינן שם קצת תיקן ועי' פסחים ע"ג שוחט ונמצא טריפה ובר"מ פ"ב משגגות ה"י והדברים ארוכים עכ"ל וצ"ע מאוד להבין דבריו הקדושים וגם האיך יפרנס תוס' בתולין דף י"א מקשין אמאי לא יליף מכל הקרבנות דדחו שבת ולא חיישינן שמא ימצא קרבן טריפה ונמצא שחלל שבת ע"ש לפי הנ"ל אין זה מחל שבת: ב קושי' חו"י למ"ד משום דצריך לבדקן ע"כ דל"ל משו' שצריך לחסמן, דאל"ה למה לא אמר טסי משום איסור חיסום, וע"כ דס"ל דליכא בחיסום משום מלאכת מכה בפטיש והא מכח מברייתא דאחד שופת הקדירה חייב משום חסום כדאמר ר"ל והיינו משו' חיסום כדאמר ר"ל והיינו משום חיסום כמ"ש הראש אולי כאשר כתבתי לעיל שסובר גם בישנים יש חיסי' א"כ א"א לבשל ביו"ט רק שמותר כי מכשירין שא"א בעיו"ט מותר אין נפ"מ בין חדשי, לישנים ע"כ נקוט טעם שצריך לבדקן ומצאתי בתורת רבינו כ"ס סי' נ"ד כעין זה, והקשה קושי' עצומה:

ג ברישא דמתני' פליגי ר"א ורבנן לענין גבוב ואח"כ קתני אין ולבנין הרפים סתמא משמע דבזה גם ר"א מודה ולטעמא משום חסום לר"א דס"ל ר"פ תולין דמכשירי' שאפשר לעשות מאתמול מותר למה אין מלבנין רעפין וצ"ע עכ"ל לדעתי הקלושה נראה דוקא מכשירים אשר צריך לאוכל נפש אם אין לו קדירה לבשל או שפוד לצלות סבר ר"א שמות' לעשות ביו"ט אילם ברעפים מה שנעש' חיסום ומכה בפטיש זאת לא צריך לאוכל נפש היום בזה בודאי לא סבר ר"א שמותר לעשות, אולם בקדירה חדשה דחיישינן לפקעי לא שייך איסור חסימה אבל בקדירה ישינה דלא שייך שפקעי אז לא צריך לאוכל נפש החסימה ואסור, ומיושב קושי' יש"ש על רא"ש למ"ד דסובר מפני חסימה, בע"כ דלא סבר מפני פקעי כי אז יהי' מותר, רק סובר כאשר כתב הנק"כ שרוב רעפים אינם פוקעין, ואפילו למ"ד שמכשירו' שאפשר לעשותן בעיו"ט אסור ביו"ט דלא כר"א אבל אם גם בישינים שייך חיסום כשיט' רמבם וא"כ א"א לעשות בעיו"ט ואין נפ"מ בין חדשים לישנים ואז קדירה חדשה מותר יותר מישינים ודוק כתבתי רק לפלפול בעלמא:

ד המחבר בסי' תק"א פסק מסיקין בכלים שלמים ומג"א ס"ק י"ג מדייק בס' יראים דאפי' סתירה גמורה לא שייך בכלים ולדידן דקיי"ל בסי' שי"ד דיש סתירה בכלים צ"ל דמיירי בכלי רפוי ול"נ דקושי' מעיקרא ליכא דהבערה גופה אב מלאכה הוא והותרה לצורך ה"ה סתירה ונהי דאסור לבקע כלי לצורך אוכל נפש היינו משום דמלאכה בפני עצמה היא ע"ש שכתב עכ"פ צ"ל שאין לו עצים דאל"כ עבר על בל תשחית כדאיתא בשבת דף קכט ונראה להסביר סברת מג"א כמו דמצינו ביבמות ד' ד' ובנזיר דף מ"ח ומנחות דף מ"ח מה לי חד לאו מה לי ב' לאוין כיון שהותרה הותרה:

ורעי אהובי הרבני הנגיד החריף מו"ה יונה אבעלעס נ"י הקשה לי לפי המג"א למה ליבון רעפים אסו' מצד חיסום כיון שהבערה מותר גם החיסם יהי' מותר כמו סתירת הכלים וצ"ע ועי' פסחים דף כ"ו בסוגיא א"א ולא קאמכוין היטיב ע"כ סובר מג"א כיון דא"א כי אין לו עצים ולא קאמכוין כי מה הנאה לו מסתירת הכלים ועי' חו"י סי' קפ"ח שמסביר בכל איסורים רק התכלית אם צריך זה נקרא מכוין, ע"כ בכלאים שלובש מחמת המכס ואין כוונה לחמם נקרא אינה מכוין, ועי' רשב"א שבת קל"ב במילה בצרעת וח"ס בסוגיא דצירף הנדפס בריטב"א אבל ברעפים יש לו הנאה בחסימה ע"כ אין לדמות לדין של מג"א והא תינח אם נעשה בודאי חסימה, אבל בתנור רק ספק ולא שייך קאמכוין דוגמא כאשר כתב רא"ש שבת ק"ב בהושענה וזילף ע"ש א"כ בקדירה ריקנית אסיר דלא שייך א"א כיון שאפשר ליתן תיכף מים לבשל המאכל, וגם אם אפשר בישנים לא שייך אי אפשר, ע"כ פסקינן שאסור בחדשים, ולרמב"ם גם בישינים שייך חיסום אז מותר כי אי אפשר ודו"ק ע"ד פלפול כ"ש, אבל אמת יורה דרכו שיש חילק גדול בין דינו של מג"א לליבן רעפים בכלים שנעשה הבערה בהם, והיתר הבערה ביו"ט לצורך אונ"פ ובאותו דבר נעשה הסתירה שפיר כתב המג"א אבל בקדירה וברעפים המלאכה הבישל והבערה שצריך לא נעשה המלאכה בכלי שנעשה החיסום ודוק היטיב ועי' פרי מגדים תקי"א ס"ק ח' שאסור ליתן תוך טיטין בשמים כי זה מלאכה לעצמה, ולא נעשה באותו דבר כמו סתירה בכלים שנעשה בהבערה לאינ"פ:

ה לכאורה למה לא יהי' תותר ללבן רעפים מצד מתוך וכו' ויש צורך היום לצלות, אבל עי' ריטב"א סוכה דף ל"ג בהא דאין ממעטין ביו"ט כתב אמאי לא שרינן ליה לכתחילה דנימא מתוך שהותרה ליקוט ענבים לצורך היתרה נמי שלא לצורך או"נ דהא קי"ל מתוך, ותי' דלא שרינן מדין מתוך אלא מלאכה דעלמא שאינו עושה כלי, אבל זה שעושה כלי שהוא דבר מסוים והשתא לא עביד מצוה אלא שמתקנו למצוה לא ע"ש, ועי' אמרי בינה יו"ט סי' י"ב:

ו בתשובת חו"י סי' קנ"ח מביא קושי' מגאון עבודת גרשוני שהקשה סתירת ש"ע בסי' תצ"ח פסק עוף שנדרס מותר לשחטו ביו"ט יען מפני שצריך לחסמן מתניתן, וכן כתב בסי' תק"ח גבי ליבון רעפים, וביו"ד סי' רס"ו ואו"ח סי' של"א פסק אדם שלא מל לעולם לא ימול בשבת והם דברי מרדכי פ' כיסוי דם כדאמרי' מפני שצריך לבודקן והביא בתה"ד סי' רס"ה, ואין שום חולק והוא גמרא דליבון רעפים, והרי נדחה גבי ליבון רעפים טעם זה וקי"ל כמ"ד מפני שצריך לחסמן ע"ש שמאריך בעוף קי"ל להקל משום דא"א לבא לידי חיוב חטאת והוי רק חשש דרבנן. משא"כ במילה דיש חשש איסור דאוריי' כי מקלל בחבורה חייב ע"ש ויש לי הערה כי פרי מגדים בפתיחה כוללות להלכות שבת בסופו כתב על גמרא שבת קלו בספק בן ט' ממלינן ממנ"פ אם נאמר חובל מח מפרק ואדם ובהמה גדולי קרקע כמ"ש רמב"ם פ"א משבת אפי' חתיכה בעלמא שמפרק הדם אתנו הוה מפרק דבר מחבורו, ול"ש ממנ"פ ואיך מהלינן ע"ש, ונראה לישב עפ"י מגן אבות דף ד' הקשה במילה דחיוב משום חובל והא לא הוי דם כגרוגרת, וי"ל כיון דמצוה להטיף דם ברית משו"ה אין מלין בעוד ירק כדכתב ר"ן פדר"א הו"ל חשיבות בטיפה אחד עכ"ל והנה אם זה התינוק נפל ולא שייך חשיבות וכגרוגרת לא הוי שפיר מהלינן ממנ"פ, א"נ גם כאן באדם שלא מל ואם הוא תקלקל במילה לא שייך אחשביה בודאי אין כאן ג"כ גרוגרת דם והאיך יעבור על איסר דאוריי' וצ"ע:

יריעת שלומה סי' י"ד, הקשה מה פריך בחולין ח"ש ושוין שאם נולד הוא ומומו עמו שזה מן המוכן וכ"ת ה"נ שיצא דרך דופן אי קדוש, דהא מבואר דיצא ראשו הוי כרובו ומקרי לידה אפי' בכור לנחלה באדם עי' בכורות דף מ"ז, ועי' בסי' נ"ח שראש וטור סובר גבי נפולה צריך שיבדק נגד כל החלל, אבל קדקוד הראש אין צריך לבדוק דלא חיישי' דרוסק מוח או קרום של מוח, לפ"ז קשה דלמא מיירי ברייתא שיצא ראשו דרך בית הרחם ממילא הוא יליד וקדוש, וכשיצא ראשו, יצא אח"כ כל הולד דרך דופן כפרש"י שנקרע הבהמה ע"י סם וליכא ריסק איברים ע"ש:

תם ונשלם שבח לד' בורא עולם:

השמטה לספר המקנה כללט"ל פרט א' הבאתי קושי' פנ"י על רש"י דסובר להאכיל לכלבים א"א דרחמנא אחשביה להבערתן, א"כ האיך מוכח לרע"ק אין ביעור חמץ אלא שריפה ע"ש שהבאתי איזה תירוצי' וראיתי בח"ס או"ח סי' קנ"א תירץ יפה, כי מה שהסביר רש"י דרחמנא אחשבי' להבערה תמוהים וכי כל מצות דאחשבינהו רחמנא אסורים לקיימים בשבת, כל אכילת קדשים מ"ע דאורייתא ויהי' אסור בשבת, אך דברי אלקים חיים דברי רש"י, כי בתרומה גופיה לא כתיב ביעור, אך אתיי' משריפת קדשים,

כאחז"ל כשם שמצוה לשרוף תרומה, ושוב אמרינן ביעור דאכילת בהמה בתרומה הוה כשריפה בידים א"כ רחמנא אחשביה להיא אכילה במקום שריפה, ממילא יפה כתב רש"י לרבנן דחמץ השבתו בכל דבר הי' מותר להשבית ביו"ט דאין השבתה במקום שריפה ולא שייך אחשביה משא"כ למ"ד אין ביעור חמץ אלא שריפה מנותר ילפינן הדר אמרי' רחמנא אחשבי' כמו בתרומה ע"ב:

ובספר בן יהודא סי' ק"ח כתב לישב דרש"י אזיל לשיטתו דס"ל דלא אמרינן מתוך אף דליכא צורך כלל, והקשה עליו הרא"ש דא"כ שריפת קדשים קדשים אמאי אסרה התירה נימא מתיך, ומכח קושיא זו הכריח רש"י מדאסרה רחמנא אחשבי' שיהי' הבערת קדשים כבנין וארִיגה וכו' וא"כ רע"ק לשיטתו דלא אמרינן מתיך ולא אמרי' אחשבי' להבערתן ע"ש:

(מי שיש ספר המקנה יציין שם כלל ל"ט לעי' כאן.) :

ונודע ביהודא עינותנתו של אחי מורי עטרת ראשי ועטרת משפחתי פ"ה, ע"ה, הרב הגאון הגדול כקש"ת רבי נפתלי נרו יאיר ויהל אבדק"ק פשנ"ד בע"מ מטה נפתלי ועוד ספרים יקרים, ולא רצה ליתן לי הסכמה. ואני תפילה ה' יאריך ימיו ושנותיו בנעימים עוד ינוב בשינה דשן ורענן לפני שמש שמו ינון עד ביאת הגואל במהרה בימינו אמן ואמן:

הטיבה ה' לטובים אנשי חיל אהובים וחביבים ק"ק פאקש יע"א, אשר אנכי יושב בקרבם ב"ה בכבוד גדול מחזיקים אותי ישלם ה' צדקתם אשר עושים להחזיק בחורי חמד כמעט יותר מיכלתם, ביתם פתוח לפניהם, מפה שולחן ומנורה השקיפה ממעון קדשיך להריק שפע בכל אשר ימנו יצליחו שלא יבוש המעיין ועץ הדעת אשר תוה"ק שת קן לה, פה ת"ח גדולי תורה יושבים ועוסקים בתורה יום ולילה, וגם העוסקים ביום במלאכה, הלילה למשמר ללמוד לשמה ושכינה כנגדם כאחז"ל וחוט של חסד ימשוך עליהם ועל בניהם עד עולם אמן:

זובח תודה יכבדנני ואתן תודה לנגיד הנדיב כ"ה ישעיה שווארץ נ"י מק"ק סאבאדסאללאש יעות ולנגיד התורני הנדיב כ"ה מרדכי בעק נ"י מק"ק מאישא יע"א. ולנגיד הנדיב כ"ה אברהם פייער מק"ק פעלעדראן יע"א אשר נהנו לכסף מוצא לסייע לדפוס. כפעולת אדם ישולם להם באריכות ימים ושנות חיים טובים דשן ורענן אמן: